SERMAYE BİÇİMLERİ VE YEREL EKONOMİK KALKINMA: AMASYA ÖRNEĞİ

Derleyenler
Prof. Dr. Melih ERSOY
Doç. Dr. H. Tarık ŞENGÜL
Araş. Gör. A. Cenap YOLOĞLU
Araş. Gör. Gülçin TUNÇ

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler ABD
2006-2007 ve 2007-2008 Eğitim-Öğretim Yılları Stüdyo Çalışması

Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler ABD
2006-2007 ve 2007-2008 Eğitim-Öğretim Yılları Stüdyo Çalışması

Yayın no: 11

Ankara
Nisan 2011

ÖNSÖZ 7

GİRİŞ 9

1.ULUSAL EKONOMİK KALKINMA 31
1.1. Ekonomik Büyüme ve Ekonomik Kalkınma 31
1.2. Az Gelişmişlik Olgusu ve Kalkınma İktisadının Ortaya Çıkışı 33
1.3. Kalkınma İktisadı 35
1.4. Kalkınma İktisadının Tıkandığı Noktalar 36
1.5. IMF ve Dünya Bankası 36
1.6. Ekonomik Kalkınma Teorileri 39
1.6.1. Neo-klasik Teoriler 39
1.6.2. Yapısal Dengesizlik Teorileri 41
1.6.3. Radikal - Marksist Teoriler 43
1.6.4. Neo-Marksist Kuramlar ve Bağımlılık Kuramları 45
1.7. Yeni Bir Yaklaşım: Sürdürülebilir Kalkınma 49
1.7.1.Sürdürülebilir Kalkınmanın Gelişimi 50
1.7.2. Sürdürülebilir Kalkınma Konusunda Çeşitli Yaklaşımlar ve Eleştiriler 53

2. YEREL EKONOMİK KALKINMA 55
2.1.Giriş 55
2.2. Yerel Ekonomik Planlamanın Anlamı 55
2.3. Yerel Ekonomik Planlama Süreci 57

3. YEREL EKONOMİK KALKINMA: PLANLAMA STRATEJİLERİ VE ARAÇLARI 61
3.1. Planlama Strateji ve Araçlarına Giriş 61
3.1.1.Yerel Ekonomik Kalkınmanın Hedefleri 61
3.1.2. Kalkınma Politikaları ve Bunların Benimsenmesini Etkileyen Faktörler 61
3.1.3. Yerel Ekonomik Kalkınma: Önerilen Model Nedir, Yapılan Nedir, Aralarında Bir Fark Var Mıdır? 63
3.1.4. Uygulamadaki Örnekleri 65
3.1.5. Yerel Ekonomik Kalkınma Stratejisi Seçimi 67
3.1.6. Başarılı Strateji Düzenlemesi İçin Önkoşullar 68
3.1.7. Stratejik Opsiyon Seçimi 68
3.1.8. Strateji Belirlemedeki Yaygın Engeller 69
3.1.9. Bir Stratejinin Elemanlarını Birleştirmek 69
3.1.10. Stratejilerden Projelere 70
3.1.11. Özet ve Sonuç 72
3.2. Yerel Ekonomik Kalkınmada Stratejik Unsurlardan Altyapı 72
3.2.1. Yerellik Gelişimi ile Yerel Ekonomik Kalkınmanın Başlatılması 72
3.2.2. İş Olanakları Gelişimi ve Uygun Bir İş Ortamının Yaratılması ile Yerel Ekonomik Kalkınmanın Sürdürülmesi 77
3.2.3. İnsan Kaynakları Gelişimi Programlarını ve Hedeflerini Yakalayarak Yerel Ekonomik Kalkınmanın Sürdürülmesi 87

3.2.4. Topluluk Temelli Ekonomi ve İstihdam Gelişimi 92

4. YEREL EKONOMİK KALKINMAYA İLİŞKİN BAZI ÖRNEKLER 101
4.1. Güney Afrika 101
4.1.1.Güney Afrika'da Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı 101
4.1.2.Güney Afrika'da Yerel Ekonomik Kalkınma İçin Yeni Roller Ve Yoksuldan Yana Ekonomik Kalkınma 103
4.1.3.Sektör Örnekleri ve Yoksulluğun Azaltılması 108
4.2.Türkiye 114
4.2.1 Diyarbakır 115
4.2.2 Denizli 118

5.YEREL EKONOMİK KALKINMAYA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ: AMASYA ve YEREL GİRİŞİMCİLİK 123
5.1.Egemen İdeoloji, İlgili Yazın ve Yerellik 123
5.1.1.Küreselleşme Olgusuna ve Yerel Ekonomik Kalkınmaya Öz Bir Bakış 123
5.1.2.Küresel-Yerel İlişkisi: Ölçekler Arası Değişen İlişkiler ve Ardındaki Dinamikler 125
5.1.3.Yerel Ekonomik Kalkınma Yazını ve Evrimi 128
5.2. Yerellik Yazınına Eleştirel Bir Bakış: Amasya Örneği 133
5.2.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı, Yöntemi 133
5.2.2. Amasya'da Yerel Girişimcilik, Liderlik ve Yerel Ekonomik Kalkınma 138
5.3. Amasya'ya Yönelik Çalışmanın Eksik ve Araştırılması Gereken Diğer Boyutları 145
5.4. Sonuç: Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı ve Amasya'da Yerelliğin Üretimi, Yerel Girişimcilik ve Yerel Liderlik Açısından Değerlendirilmesi 146

6.AMASYA'DA AB DESTEKLİ BÖLGESEL KALKINMA PROGRAMLARI- HİBE PROGRAMLARI VE YEREL EKONOMİK KALKINMAYA ETKİLERİ 149
6.1.Giriş 149
6.2.AB Hibe Projeleri Hakkında Kavramsal Bilgi 151
6.2.1.AB Projelerinin Yürütülmesi İçin Öngörülen Model ve Türkiye'de Uygulanabilirliği 151
6.2.2.AB Projeleri Süreci 152
6.3.Amasya'da AB Destekli Hibe Programları 157
6.3.1.Kalkınma Birliğinin Rolü ve Yeri 157
6.3.2. 2006 Yılında TR83 Bölgesinde Uygulanan AB Projeleri 159
6.4.Değerlendirme 168

7.BİR KALKINMA ARACI OLARAK YEŞİLIRMAK HAVZASI GELİŞİM PROJESİ VE KALKINMA BİRLİĞİ 175
7.1.Giriş 175
7.2. Kentte YEK Bağlamında Karşılaşılan Sorunlar 176

7.3. Sonuç 180

8.YEREL EKONOMİK KALKINMA BAĞLAMINDA SOSYAL SERMAYE OLUŞUMUNDA AMASYA BELEDİYESİ'NİN ROLÜ 183
8.1.Giriş 183
8.2.Amasya'da Sosyal Sermaye Oluşumu ve Yerel Ekonomik Kalkınma 184
8.2.1.Amasya'nın Yapısı 184
8.2.2.Mülakat Soruları ve Görüşmeciler 184
8.3.Amasya Belediyesi ve Sivil Toplum Örgütleri 185
8.3.1.Güven ve İş Birliği 185
8.3.2. Yerel Girişimcilik ve Sosyal Sermaye 187
8.4. Düzenleme Biçimleri ve Eşgüdüm 189
8.5. Genel Değerlendirme 190

9. YEREL EKONOMİK KALKINMA ve SİVİL TOPLUM KURULUŞU OLARAK TMMOB 193
9.1. Giriş 193
9.2. Katılım Kavramı 193
9.3. Amasya'nın Genel Görünümüne Bakış 194
9.4. Amasya'da TMMOB Örgütlenmesi ve Başlıca Özellikleri 197

10.AMASYA'DA YEREL KALKINMA ÇEVRE GERİLİMİ 201
10.1. Giriş 201
10.2. Kuramsal Çerçeve 201
10.2.1. Yerel Girişimcilik ve Çevre 201
10.2.2.Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre 202
10.3. Türkiye Genelinden Amasya Özelinde Çevreye Bakış 204
10.3.1. Türkiye 204
10.3.2. Havza 206
10.3.3. Amasya 207
10.4. Mülakatlar 212
10.5. Değerlendirme 219

11.AMASYA'DA YEREL EKONOMİK KALKINMA VE EKONOMİK SERMAYE 223
11.1. Giriş 223
11.2. Ekonomik Sermaye 224
11.2.1.Kuramsal Çerçeve 224
11.2.2. Ekonomik Sermaye Sosyal Sermaye İlişkisi: 225
11.3. Amasya'nın Yapısı 226
11.3.1. Verilerle Amasya 227
11.4.Amasya Alan Çalışması 232
11.4.1. Yöntem 232
11.4.2. Amasya'da Ekonomik Sermaye Durumunun Analizi 233
11.5. Değerlendirme ve Sonuç 275

12. SOSYAL SERMAYE VE YEREL EKONOMİK KALKINMA 279
12.1. Sosyal Sermaye 279
12.1.1.Sosyal Sermaye Kavramına Giriş 279
12.1.2.Sosyal Sermaye Nedir? 279
12.1.3.Sosyal Sermayenin Etkileri 284
12.1.4.Sosyal Sermayenin Unsurları 286
12.1.5.Sosyal Sermaye Tipleri 287
12.1.6.Sonuç 288
12.2. Sosyal Sermaye Kavramında Güven 288
12.2.1.Güven Kavramı 288
12.2.2.Sosyal Sermaye ve Güven 290
12.2.3.Türkiye'de Güvene Yönelik Yapılmış Araştırmalar ve Sonuçları 296
12.3. Sosyal Sermaye Kavramına Yönelik Eleştiriler 298
12.3.1.Giriş 298
12.3.2. Sosyal Sermaye Kavramına Yönelik Eleştiriler 299
12.3.3. Sosyal Sermaye Kavramına Yönelik Eleştirilerle Sosyal Psikoloji, Ekonomi ve Mekânın İlişkilendirilmesi 301
13.3.4. Metodolojiye Yönelik Eleştiriler 307
13.3.5. Sonuç: Sosyal Sermaye Kavramına Yönelik Olarak Bundan Sonra Yapılabilecek Yeni Bir Eleştiri Denemesi İçin Taban: Sosyal Sermaye ve Değer İlişkisi 311
12.4.Yerel Ekonomik Kalkınma ve Sosyal Sermaye İlişkisi 314
12.4.1. Sosyal Sermayenin Yerel Ekonomik Kalkınmaya Katkıları 314
12.4.2. Türkiye'de Yerel Ekonomik Kalkınma ve Sosyal Sermaye İlişkisi 320
12.4.3. Yerel Kalkınmaya Ulaşma Yolları 321
12.4.4. Sonuç 323
12.5. Dünya'da ve Türkiye'de Sosyal Sermaye Örnekleri (Camden ve Amasya) 323
12.5.1. Sosyal Sermayeye Dünya'dan Bir Örnek: Camden 323
12.5.2.Türkiye ve Sosyal Sermaye 327
12.5.3. Sosyal Sermaye Tartışmalarına Türkiye'den Bir Örnek: Amasya 330

13. AMASYA İLİNDE YEREL KALKINMA DİNAMİKLERİNİN BİR BİLEŞENİ OLARAK KÜLTÜREL SERMAYE DURUMUNUN İNCELENMESİ 345
13.1. Sermaye Türleri 345
13.1.1. Kültürel Sermaye 347
13.2. Kültürel Sermayenin Tanımı 350
13.2.1.Giriş 350
13.2.2.Kültürel Sermaye Kavramının Gelişimi ve İçeriğinin Zenginleşme Süreci 351
13.2.3.Kültürel Sermaye Kavramının "Habitus" ve "Alan" Değişkenleri İle İlişkisinin Değerlendirilmesi 353
13.3. Kültürel Yeniden Üretim 353

13.4.Kültürel Sermaye Kavramına Getirilen Eleştiriler 354
13.5.Örnek Çalışma: "Project Talent Survey" 355
13.6. Kültürel Sermaye Bağlamında Amasya İçin Genel Değerlendirme . 356
13.7. Sonuç 373

14. SONUÇ 375

15. KAYNAKÇA 387

ÖNSÖZ

Yerel Ekonomik Kalkınma son zamanların en popüler kavramlarından biridir. Kavramın bu kadar popüler olmasında iki temel akımın etkili olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi daha önceki dönemlerde devletin ekonomide oynadığı müdahaleci rolden vazgeçmesi ve ekonomik gelişmeyi ekonominin kendi dinamiklerine bırakmasıdır. Hatta bazı noktalarda devlet bu pasif rolü de terk ederek mevcut eğilimleri körükleyecek adımlar atarak yangına körükle gitmektedir. Devletin ortadan kaybolduğu noktada; ekonomik çarpıklıkların giderilmesi, ekonominin tüm ülke coğrafyası göz önünde tutularak düzenlenmesi, ekonomik gelişmenin nimetlerinin tüm ülke coğrafyasına eşit şekilde dağıtılması, tüm vatandaşların bu nimetlerden eşit şekilde faydalanması gibi tüm ülke coğrafyasını ve tüm ülke vatandaşlarını gözeten düşünce biçimi de ortadan kaybolmuştur. Mekânsal olarak tüm ülke ölçeğinde birbirini tamamlayan ekonomik ilişkiler bu ilişkinin yaşamasını sağlayan temel unsur olan devletin pasif konuma itilmesiyle çözülmeye başlamış ve eskiden bir bütünün parçası olarak varlık kazanan yerel birimler kendi başlarının çaresine bakmak zorunda kalmışlardır. Bu noktadan sonra yerel birimler artık birbirinin tamamlayıcısı olmak çıkıp birbirlerine rakip konuma gelmişlerdir.

Yerel ekonomik kalkınmanın popüler hale gelmesindeki diğer bir neden ise ulusal değil yerel dinamiklerdir. Bazı yerel birimler ulusal ölçekte tanımlanmış tamamlayıcı ilişkiler içinde kendilerine biçilen rolleri ya kabul etmek istememektedirler ya da bu rolleri yeterli görmemektedirler. Bu noktada temel kanı mevcut potansiyelin tanımlanmış bu ilişkilerin çok çok ilerisinde olduğudur. Diğer bir değişle bu tür yereller kabuklarını kırmak ve daha çok ön plana çıkmak istemektedirler. Bu bakış açısıyla da ilişkili olarak diğer bir nokta ise şudur: yerel birimler ekonomik gelişmeden elde edilen kazancı ve refahı baksa yerel birimler ile paylaşmak istemektedirler. Bir önceki paradigmada ulusal ölçekte örgütlenen ekonominin yarattığı ekonomik zenginlik yine ulusal ölçekte dağıtılması, bu birlikteliğin bozulmasına bağlı olarak anlamsız hale gelmiştir.

Yukarıda anlatılan genel çerçevenin sonucu popülerlik kazanan yerel ekonomik kalkınma perspektifinin sonuçları tam olarak ortaya konmamıştır. Hâlihazırda ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan gelişmiş altyapıya sahip İstanbul, Kocaeli, Antalya gibi yerel birimlerin iyi ekonomik performans gösterdiği mevcut paradigmayı desteklemek adına ön plana çıkartılsa da, bu tür potansiyellere sahip olmayan yerel birimlerde ise durumun ne olduğu tam olarak göz önüne serilmemiştir.

Bu çalışmanın amacı yerel ekonomik kalkınma perspektifinin başat hale geldiği günümüzde çeşitli iktisadi potansiyellere bağlı olarak gelişen İstanbul, Kocaeli, Antalya gibi yerel birimler dışında ne tür sonuçlar yarattığı ve göz ardı edilmiş bu birimlerde uygulanmaya çalışılan yerel ekonomik kalkınma çabalarının içeriğini ve sonuçlarını ortaya çıkarmaktır.

Yukarıda tarif edilen amaç doğrultusunda Amasya kenti çalışma alanı olarak belirlenmiş ve kentte farklı araştırma yöntemleri uygulamak suretiyle incelemelerde bulunulmuştur. Amaç Amasya kentinin içinde bulunduğu durumu tespit etmek ve ekonomik kalkınma alanında kentte yapılmaya çalışılan şeyleri ortaya koyarak mevcut başarı ve başarısızlıkların nedenlerini gözler önüne sermektir.

Çalışma Prof. Dr. Melih Ersoy ve Doç. Dr. H. Tarık Şengül ile Araş. Gör. Defne Günay Dursun, Araş. Gör. Ayşe Kavuncu, Araş. Gör. Sezin Deşmek Kurtgözü, Araş. Gör. Gülçin Tunç ve Araş. Gör. Ali Cenap Yoloğlu yöneticiliğinde 2006-2007 öğretim yılı II. Dönemi ile 2008-2009 öğretim yılı I. dönemi arasındaki dört dönem boyunca yüksek lisans öğrencileri Ahmet Veli Tekin, Asalet Tulaz, Baran Bozoğlu, Barboros Bozkurt, Derya Arslangedikli, Derya Doğan, Ece Dolu, Gizem Türkoğlu, Gül Tuçaltan, İnanç Gürkan, Nevcihan Can, Nihan Vargün, Oktay Kanat, Ozan Avcıoğlu, Sinan Önal, Zeren Uğur, ve Zuhal Önez tarafından gerçekleştirilmiştir.

Çalışma sırasında bizden desteklerini esirgemeyen ve kolaylaştırıcı roller oynayan Amasya Ticaret ve Sanayi Odası Meclis Başkanı Önder Namlı'ya, Amasya Ticaret ve Sanayi Odası Genel Sekreteri Hale Ertopçu'ya, Yeşilırmak Havzası Kalkınma Birliği Müdürü Yelgin Mesci'ye, Turan Dumlu'ya ve çalışmada emeği geçen herkese çok teşekkür ederiz.

GİRİŞ

Arş. Gör. Dr. Gülçin Tunç[1]

Günümüzün Hakim Kalkınma Paradigması Olarak 'Kentsel ve Bölgesel Kalkınma'

Bugün Türkiye'de, kentlerin ekonomik ve politik yapısının şekillenmesinde başat bir role sahip olan yerel iş çevreleri, yerel siyasetçiler ve bürokratlar, meslek odaları, sendika ve diğer toplumsal kitle örgütlerinin yöneticileri vb. kapsamında düşünüldüğünde hemen herkesin bölgesel gelişme ve yerel ekonomik kalkınma modelinden (öyle ya da böyle) haberdar olduğunu söylemek mümkündür. Ancak, kentlerdeki çeşitli toplum kesimleri kalkınma anlayışının değişimine temel oluşturan ekonomik ve siyasi dönüşümün etkilerini hissetmek, yerel kurumlar değişen paradigmayı algılamak ve bu algıyı politika uygulamalarına taşımak konusunda birbirlerinden son derece farklılaşmaktadır. Bu farklılaşmada, Türkiye'nin ekonomik ve siyasi yapısına dair özgünlükler ile farklı toplumsal grupların yerel ekonomik ve siyasi güç yapısındaki konumları belirleyici etmenlerdir.

Yerel kalkınma paradigması içinde "kurumsalcı yaklaşım" politika uygulamalarının belirlenmesinde oldukça etkilidir. Avrupa ülkelerinin AB deneyimini de içeren bir kapsamda ekonomik coğrafya alanında 1980 sonrasında geliştirilen yazın, Türkiye'nin AB adaylığı sürecinde gündeme gelen bölgesel ve yerel gelişme politikalarının hızlanmasını ve yapılan kurumsal düzenlemeleri doğrudan etkilemiştir. Türkiye'de son dönemde yerel kalkınma paradigmasının yerleşmesine dair öncelikli gözlemler değişen kurumsal yapı ve örgütlenmeler üzerinden olmaktadır. Burada, yeni kalkınma paradigmasının Türkiye'deki yerel kurumları etkilemesi ve dönüştürmesi konusuna değinerek paradigmanın kurumsalcı niteliğine dikkat çekmek istiyoruz. Ancak, bu, yeni paradigmanın işleyiş süreçlerini ve yol açtığı etkileri değerlendirirken kurumlar temelinde bir çözümleme yapılacağı anlamına gelmemektedir. Hadjimichalis'in (2006) de belirttiği gibi kurumları, sadece ekonomik büyümeye olumlu katkılar yapan, toplumdaki siyasi ve ekonomik güç ilişkilerinden arınmış *özerk* yapılar olarak görmek son derece yanıltıcı bir bakış açısıdır. Dolayısıyla, bu kitabın ortaya koyduğu Amasya çalışması, yerel ekonomik kalkınma konusunda kurumsal dönüşümleri de içeren geniş kapsamlı bir toplumsal çözümleme ve değerlendirmenin daha sağlıklı olacağı kabulüyle tasarlanmış ve yürütülmüştür.

---

[1] Uludağ Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı

Kentlerin ekonomik geleceğine dair tasarıların yereldeki başat aktörler[2] tarafından kalkınma söylemi (diğer kentlerle büyük yatırımları çekme konusunda girilen rekabet, kısa dönemde kârlı yatırım alanları yaratacak olan ekonomik sektörlerin ve faaliyetlerin desteklenmesi[3], sanayinin başat olduğu kentlerde Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi vb. gibi) etrafında ele alınması, şüphesiz ki, merkezi hükümetlerin belirlediği makro-ekonomik politikalar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Ekonomik kalkınma paradigmasının dönüşümü ve yerel ölçeğe odaklanması, uluslararası ve ulus ölçeklerinde gerçekleşen yapısal değişimler dolayımında gerçekleşmiştir. Bu noktada belirtilmesi gereken, yapısal değişimden kastedilenin öncelikle kapitalizmin mekansal örgütlenmesindeki değişim (bu değişimin başlangıcı olarak kabul edilen dönüm noktası, genel bir eğilimle, gelişmiş Batı ülkeleri için 1973'deki petrol krizi[4], Türkiye için ise ihracata yönelik, yani dışa açık büyüme modelinin uygulanmaya başlandığı 1980 yılıdır) ve bu kapsamda sermayenin artan hareketliliği, ikinci olarak ise buna koşut bir biçimde siyasi- yönetsel yaklaşımların önceki dönemle karşılaştırıldığında büyük oranda dönüşüme uğramış olmasıdır.

---

[2] Söz konusu aktörler Türkiye açısından ele alındığında belediye, valilik gibi yerel devlet kurumları ile yerel sermayenin temsil edildiği "zorunlu" –Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birlikleri, 'akademik odalar' olarak adlandırılan Türk Mimar ve Mühendis Odaları Birliği'ne (TMMOB) bağlı meslek odaları- ve "gönüllü"–çeşitli işadamı dernekleri- örgütlerdir.

[3] Turizm sektörü bu anlamda öncelikli bir konuma sahiptir. Turizm potansiyeline sahip kent ve bölgelerde bu sektörün gelişimi için gereken öncelikli girişimler (yerli ve dışarıdan gelecek sermayenin harekete geçirilmesi ve acil altyapı yatırımları) konusunda valiliklerin ve belediyelerin etkin bir rol üstlenerek ön plana çıktığı görülmektedir. Amasya'da da benzer bir durum söz konusudur. Uluslararası ve ulusal spor organizasyonları, fuarlar vb. gibi etkinliklerin de kısa dönemde kentteki ekonomik hayat üzerinde canlandırıcı bir etki yaptıkları bir gerçektir. Bu nedenle Türkiye'deki kentlerin bu etkinliklere ev sahipliği yapma konusunda da, son dönemde gözle görülür bir rekabet (bahsedilen hem ulusal hem de uluslararası ölçekte yaşanan bir rekabettir) içinde oldukları gözlenmektedir.

[4] İkinci Dünya savaşından 1970'li yılların başlarına kadar geçen dönem kapitalizmin –özellikle sanayileşmiş Batı coğrafyasında- genişleme dönemidir. Petrol krizi olarak anılan 1973 ekonomik krizinin ardında kâr oranlarının düşmesi yatmaktadır. Bu ise, teknolojilerin emek üretkenliğini arttırma kapasitesinin sınıra ulaşması, hammadde fiyatlarının artması ve işçi sınıfı mücadelesinin yükselmesinin bir sonucudur. Sonuç olarak yatırımlar azalmış, dış ticaret hacmi daralmış ve işsizlik artmıştır. 1973 krizinden sonra kapitalizmin girdiği yeniden yapılanma sürecinde iki ana gelişme etkili olmuştur. Birincisi, sermayenin üretkenliğin azaldığı sanayi sektöründen finans sektörüne kaymasıdır. Bu eğilim daha çok sermaye birikiminin yüksek düzeyde olduğu gelişmiş ülkelerde gerçekleşmiştir; az gelişmiş ülkelerde ise sermayenin inşaat sektörü aracılığıyla kentsel alanlara doğru aktığı görülmektedir. İkincisi ise kriz öncesi dönemde geçerli olan ulus devlet sınırları içindeki korumacı politikaların esnetilmesi, çeşitli uluslararası ve bölgesel ticaret anlaşması sayesinde dünya pazarının genişletilmesidir (Balkan, 1999).

Buradan hareketle, günümüzde Türkiye'deki kentlerin geleceğine dair anaakım söylem haline gelen yerel kalkınma modelinin, ülkemiz açısından en az otuz yılı kapsayan bir tarihsel zemine dayandığı söylenebilir. Bir başka deyişle, her ne kadar yeni kalkınma paradigmasının hakimiyetini arttırmasında ve buna bağlı olarak ülkenin yönetsel yapısı ile ilgili peşpeşe gelen yeni düzenlemelerde (örn. Bölgesel Kalkınma Ajansları) 2005'de Türkiye'ye Avrupa Birliği'ne (AB) aday ülke statüsü verilmesi oldukça belirleyici olsa da, yaşanan dönüşümü sadece buna bağlamak son derece kısıtlayıcı, hatta yanıltıcı olacaktır. Bu nedenle, daha sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için, kapitalizmin 1973 krizi sonrasında içine girdiği yeniden yapılanma sürecinin eğilimleri ışığında Türkiye'de 1980 sonrasında sermayenin mekansal örgütlenmesindeki ana eğilimleri, toplumsal sınıfların değişen yapısını ve merkezi ve yerel devlet kurumlarının siyasi-yönetsel yeniden yapılanmalarını ele almak gerekmektedir.

Böylece, yerel kalkınma anlayışının ülkemizde yerleşmesine zemin hazırlayan süreçleri ortaya koyabilir ve içinde bulunduğumuz toplumsal duruma sahip olduğu tarihsellik içinde açıklama getirebilir, devam eden bir dönüşümün parçası olarak inceleyebiliriz. Bu tarz bir değerlendirme Türkiye'nin ekonomik, siyasi ve yönetsel yapısına da ışık tutacağından, yeni paradigma kapsamında vurgu yapılan buluşçuluk ve öğrenme kapasiteleri gibi kavramlar ile bunların gerçekleştirilmesi için önemli sayılan ağ tipi örgütlenmeler sayesinde bilginin paylaşılması, birlikte üretme, birlikte planlama ve birlikte karar alma süreçlerinin işletilmesi (Eraydın, 2002) gibi kabul ve varsayımların ülkemizdeki geçerliliğinin sorgulanmasına da fırsat verecektir. Yeni paradigmanın firmaların rekabet güçlerinin arttırılması amacına öncelik veren bu varsayımlarının, "yönetişim" kavramından yola çıkarak kentlerdeki diğer özel ve kamu kurumları da kapsayacak şekilde genişletildiği belirtilmelidir. Özellikle ekonomik coğrafya alanındaki "kurumsalcı yaklaşım", kentlerin içerdikleri firmaların rekabet üstünlükleri üzerinden küresel ekonomiye entegre olabilmeleri için yereldeki 'yönetim' yapılarının 'yönetişim' yapılarına dönüşmesi (hiyerarşik ve kademeli karar verme süreçlerinden yatay ve pazarlığa dayalı karar süreçlerine geçilmesi) gerektiğini vurgulamaktadır (Eraydın, 2008; Amin, 2004).

Yereldeki farklı aktörlerin (firmalar, devlet ve özel sektör temsil eden kurumlar –belediye, valilik, işadamı dernekleri, ticaret ve sanayi odaları, esnaf odaları vs.- ile diğer kurum ve toplumsal gruplar–üniversiteler, sendikalar, hemşehri dernekleri, sosyo-kültürel dernekler vb.)[5] "birlikte hareket etmesi", çeşitli

[5] Yerel ölçek, farklı aktörler tarafından farklı tanımlanmaktadır. Örneğin, uluslararası bir firma için yerel ölçek kimi zaman ülke ölçeği olabilmektedir. Hammadde ve satış pazarları göz önüne alındığında sanayi ve hizmet firmaları için yerel ölçeğin genelde kent ve bölge ölçeğinde tanımlandığı söylenebilir. Bunlara karşılık, ücretli çalışanlar için yerel ölçeğin çalıştıkları ve yaşadıkları kent ile sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Yerel devlet kurumlarının yerel ölçek tanımlarını da, mekansal yetki

işbirlikleri ve ortaklıklar içine girmeleri yeni kalkınma paradigmasının en önemli bileşenlerinden biridir (Amin, 2004; Boddy ve Parkinson, 2004). "Yönetişim" kavramı çatısında altında özetlenen bu bileşenin yeni kalkınma paradigmasındaki yerini anlamak için 1980 sonrası iktisat ve ekonomik coğrafya yazınlarında etkili olan belli başlı görüş ve kuramlara göz atmak önemlidir. Bu anlamda, giriş bölümünün iki alt başlığı bahsedilen bu iki kuramsal yaklaşımın özetine ayrılmıştır.

Burada işaret edilmesi gereken nokta, yeni kuram ve yaklaşımların fiziksel sermaye dışındaki diğer sermaye türlerinin (insani sermaye ile sosyal ve kültürel sermayeler) önemine yaptıkları vurgu konusunda ortaklaşmalarıdır. 1980 sonrasında tüm sosyal bilim alanlarının birbirleriyle daha yoğun bir etkileşim içine girmesi paralelinde, iktisat disiplini içinde geliştirilen kuramların sosyoloji, coğrafya, siyaset bilimi gibi çeşitli disiplinler ile bağlarını kuvvetlendirdiği görülmektedir. Ülkelerin ekonomik açıdan başarılı kent ve bölgeleri üzerinden küresel ekonomiye entegrasyonları için gereksinim duyulan "girişimci kent", farklı sermaye türlerinin etkileşimini gerçekleştirebilen ve dahası bu etkileşimin sürekliliğini koruyabilen kent olarak ortaya konmaktadır. Ayrıca, mevcut etkileşimin sağlanması ve sürdürülmesi konusunda yerel devlet kurumlarına oldukça önemli roller biçilmektedir (Cooke, 2004; Austin ve McCaffrey, 2002; Cooke ve Morgan, 1998; Amin ve Thrift, 1995a; Amin ve Thrift, 1995b).

Çalışmanın Amacı ve Kavramsal Çerçevesinin Ana Hatları

Yeni kalkınma paradigmasının temel varsayımlarının ve önermelerinin Türkiye kentlerinin ekonomik ve toplumsal gerçekliği kapsamında değerlendirilmesi ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı'nın yükseklisans düzeyinde, Amasya'da 2006-2007 eğitim-öğretim döneminde yürüttüğü bu çalışmanın ana çıkış noktasını ve temel amacını oluşturmaktadır. Araştırmanın ana soruları şöyle sıralanabilir:

---

sınırları dikkate alındığında kent ve il sınırlarının belirlediği görülecektir. Yerel ölçeğin farklı tanımlarının olması, kent ve bölgelerin algılanma biçimlerinin ve farklı aktörler için taşıdığı anlamların değiştiğinin bir göstergesidir. Kent ve bölgelere yüklenen farklı anlamlar, aynı kent ve bölge içinde hareket eden aktörlerin çıkarlarına dayalı önceliklerinin farklılaşmasına yol açacağı için son derece önemlidir. Dolayısıyla, yeni ekonomik kalkınma paradigmasının yerel aktörlerin artan rekabet koşullarında işbirliği kurma eğiliminde olacakları ile ilgili varsayımının, üzerine yaklaşımın önermelerinin inşaa edildiği zayıf bir zemin olduğu ortaya çıkmaktadır. Öncelikle, artan küresel rekabet koşulları ve merkezi devletin bu koşullara uygun olarak getidiği yeni düzenlemeler yereldeki grupları farklı şekillerde etkilemektedir. İkincisi, kentlerin sergilediği rekabet ister sadece içerdiği firmaların küresel pazardaki yeri üzerinden, ister daha topyekün bir anlaşıyışla diğer kurumsal ve toplumsal niteliklerini de içeren toplam rekabetçilik kapasitesileri üzerinden tanımlansın, yeni paradigmanın göz ardı ettiği en önemli noktalardan biri artan rekabet koşullarının yerelde mevcut olan çelişki ve çatışmalar üzerindeki etkisinin ne olduğudur.

-Yerel kalkınma modelinin sunduğu, 'kent girişimciliğini' teşvik eden, birbirine benzer içerikli reçeteler Türkiye'nin kent ve bölgelerinde ne derece uygulanabilir?,
-Yeni kalkınma modeli sermaye, işgücü, altyapı vb. açısından zayıf olan kent ve bölgelerin ekonomik gelişme ile ilgili sorunlarına çözüm olabilir mi?,
-Yoksa, önerilen kalkınma modeli "geri kalmış" olarak nitelenen kentler ile ülke ekonomisinin cazibe merkezi olan kentler arasında varolan eşitsizlikleri ve dolayısıyla dengesiz gelişmeyi arttırıcı bir etki mi yaratır?

Amasya alan çalışmasının yukarıda belirtilen sorularla ilintili olarak bazı alt sorulara da yanıt vermesi, en azından birtakım ipuçları sağlaması hedeflenmiştir. Bunlardan birisi şöyledir: "Yerel ve bölgesel kalkınma modeli esasen kimin içindir?"[6]. Bu soru, yeni modelin önerdiği kalkınma sürecinin sadece farklı kent ve bölgeler arasındaki eşitsizlikleri değil, bunun yanında, kentteki farklı toplumsal gruplar arasındaki çelişkileri ve çatışmaları da arttırıcı bir etki yapacağı öngörüsüne dayanmaktadır. Bu soru, yeni kalkınma modelinin sorgulanmasını yapmakla kalmayıp, bu sorgulamayı modelin hem kentler arası, hem de kentiçi eşitsizlikler üzerindeki etkisi üzerinden yapması nedeniyle oldukça kapsayıcıdır.

Yeni kalkınma modelinin toplumsal ve kurumsal yapılarla ilgili önermelerinde, yerel ekonomiyi canlandırarak kentin rekabet gücünü arttırmak ya da mevcut rekabet düzeyini korumak için farklı sermaye biçimlerinin etkileşimine vurgu yapılmaktadır. Buradan hareketle, bu çalışmanın ikinci alt sorusu, bu etkileşimin sağlanması yönünde yerel kalkınma modelinin önerdiği süreçlerin Türkiye kentlerinde ne derece işleyeceğini ele almaktadır. Farklı sermaye biçimlerinin mevcut durumdaki etkileşim düzeyinin saptanmasını da içeren bu soruya daha derinlikli bir yanıt verilebilmek ve yerel kalkınma modelinin önerileri ile toplumsal yapının çatıştığı (ya da örtüştüğü) noktalara ışık tutabilmek için ekonomik, sosyal ve kültürel sermayenin etkileşimini içeren kuramsal bir çerçeve geliştirmiş olan sosyolog Pierre Bourdieu'nun yaklaşımından önemli ölçüde yararlanılmıştır[7].

---

[6] Pike vd. (2007)'nin çalışmasının başlığına da gönderme yapan bu soru, yeni ekonomik kalkınma paradigmasına eleştirel bir gözle bakan ve paradigma tarafından önerilen sürecin doğuracağı eşitsizliklere dikkat çeken akademisyenlerin farklı ifadelerle dile getirdikleri önemli bir sorudur.

[7] Yerel ekonomik kalkınma yazınında, kalkınmaya olumlu etki yaptığı savıyla ön plana çıkan "sosyal sermaye" kavramı Bourdieu dışında farklı yazarlar tarafından da ele alınmıştır. Robert Putnam bu yazarların en bilinenlerindendir. Ancak, iki yazarın kavrama yaklaşımları birbirinden oldukça farklıdır. Sosyolojinin "çatışmacı geleneğinden" gelen Bourdieu sosyal sermayenin, genelde, ekonomik sermaye altyapısı üzerinden geliştiğini ve bireylerin bu altyapı temelinde ortaya koydukları güç ilişkileri yoluyla kurulduğunu belirtir. Dolayısıyla, sosyal sermaye sadece bireylerin işbirliğini gösteren olumlu bir kavram olmamaktadır. Bunun aksine, Putnam'ın sosyal sermaye tanımı, karşılıklı fayda elde etmeyi sağlayan kişilerarası güven, norm ve ilişki ağlarını içerir. Sosyolojide toplumsal entegrasyon geleneğini temsil eden Putnam, sosyal

Bourdieu (1986) ekonomik sermayeyi, tanımladığı diğer sermaye türlerinin kökeni olarak kabul etmekle birlikte çözümlemesine sosyal, kültürel ve sembolik sermayeyi de ekleyerek birbirine dönüşebilen dört farklı sermaye biçimi olduğunu öne sürmüştür. Toplumdaki eşitsizliklerin sermayelerin üretim ve yeniden üretimi üzerinden açıklanabileceğini belirtmiştir. Ayrıca, "biriktirilmiş emek" olarak tanımlanan sermayenin birikiminin uzun bir zamana yayıldığını söylemiştir. Bu son nokta, yerel kalkınma modelinin temel kabul ve önermelerinin Türkiye'deki kentlerin ekonomik, toplumsal ve kurumsal özellikleri ile ne derece örtüştüğünü ortaya koymaya çalışan bu çalışma açısından oldukça önemlidir. Türkiye'nin AB'ye üyelik süreciyle de zorlanan bu modelin, sanayileşmiş Avrupa ülkelerinin ekonomik kalkınma deneyimleri temeline dayandığı düşünüldüğünde kentlerin ekonomik geleceğine dair tanımladığı ilkeler ve süreçler ile farklı sermaye biçimlerinin Türkiye kentlerindeki mevcut birikim düzeyi ve yapısının yanyana konulması ve karşılaştırılması bir gerekliliktir denebilir. Bu tür bir gereklilikten hareket eden Amasya çalışmasının pratiğe yönelik hedefi, Türkiye'nin ekonomik coğrafyasının yeniden örgütlendiği ve bunun önemli yönetsel ve kurumsal değişiklikler ile desteklendiği bir dönemde üretilecek yeni politika ve siyasaların üretilmesinde (mevcut politika ve siyasalara eleştirel bir gözle bakmak suretiyle) etkili olabilmektir.

Hem Amasya'da yapılan alan araştırmasının dayandığı derinlemesine görüşme ve anket sorularının belirlenmesi hem de araştırma bulgularının değerlendirilmesi esnasında oldukça yardımcı olan ve çalışmanın kavramsal çerçevesinin ikinci temel bileşenini, yeni kalkınma paradigmasında önemli yer tutan ve ekonomik coğrafya alanındaki kurumsalcı yaklaşımın ortaya attığı "kurumsal derinlik" (Amin ve Thrift, 2001; Amin ve Thrift, 1995a) kavramı oluşturmaktadır. Bu kavramın önemi, yeni kalkınma paradigmasının devlet kurumlarına biçtiği rolün değerlendirilmesine olanak vermesindedir. Yerel devlet kurumlarının kentteki girişimcilik ve rekabetçilik kapasitesini arttırmak konusunda önemli bir konumda olduğunu belirten yeni paradigmanın, sermaye ile devletin işbirliğini teşvik ettiği göz önüne alındığında, yerel devlet kurumlarının kentsel politikaları oluştururken ya da uygulamaya koyarken sermaye yanlısı bir çizgide hareket edeceğini öngörmek zor değildir. Bu durum, sadece kentlerdeki girişimcilik sürecinin desteklenmesi üzerinden değil aynı zamanda özelleştirmeler sayesinde de kuvvetlenmektedir. Kurumsal

---

sermayeyi gönüllü örgütlere üyelik üzerinden ölçer ve bu haliyle sosyal sermaye, toplumun bütününde olumlu bir etki bırakan dostane uzlaşma ve birliktelikleri içermekte ve çatışmalı bir özellik barındırmamaktadır (Hadjimichalis, 2006). Putnam'ın, Bourdieu'nun aksine sosyal sermaye ile ekonomik sermaye arasında her zaman karşılıklı fayda sonucunu doğuracak bir ilişki kurması yerel kalkınma paradigmasının tanımladığı normatif süreçlerle örtüşmesine rağmen gerçekte yaşanan toplumsal süreçlerin ve bu süreçlere yön veren güç ilişkilerinin çözümlenmesinde yetersiz kalmaktadır.

derinlik kavramı ile ilgili bu arka plan göz önünde tutularak, Amasya çalışmasında yerel kurumlar arası etkileşim ve işbirliğinin ne düzeyde olduğuna ışık tutulmaya çalışılmıştır. Böylece, kavrama yöneltilen yapısal eleştirinin yanında kavramın önerdiği süreçlerin Türkiye'nin özgün siyasi, yönetsel ve toplumsal koşulları altında ne derece işleyebileceği sorusuna da yanıt aranmıştır.

Çalışmanın Kapsamı ve Amasya Alan Çalışması

Yerel aktörlerin birarada hareket etmesi yoluyla yerel ekonomik potansiyellerin açığa çıkarılması, geliştirilmesi ve sürdürülmesi üzerinden yerel kalkınmanın sağlanabileceğini savlayan yeni kalkınma paradigmasının önermelerine, şüpheci ve eleştirel şekilde bakan bu çalışma için Amasya kentinin seçilmiş olması tesadüfi değildir. Amasya, ülke içindeki ekonomik performansı[8] itibariyle öne çıkmayan, yarattığı istihdam ve katma değer açısından ekonomik kalkınmanın kritik sektörü olarak görülen sanayi sektörü yatırımlarını çok kısıtlı olduğu ve dolayısıyla yeni paradigmanın başarı ölçütü olarak ortaya koyduğu yerel özellikler (yerel aktörlerin birarada hareket etmeleri ve farklı sermaye biçimlerinin etkin etkileşimi) konusunda zayıf olduğu tahmin edilen bir kenttir[9]. Böylece, yerel kalkınmanın başarı ölçütleri olarak tanımlanan özelliklerin yereldeki gelişimi açısından fazla iyimser olduğu söylenebilecek ve yapısal nitelik kazanmış olan mevcut güç ilişkilerinin varlığı ve belirleyiciliğini göz ardı eden yeni kalkınma modelinin eleştirel bir değerlendirmesinin yapılabileceği düşünülmüştür. Bu şekilde, ayrıca, ülkeye ve yerele özgü olan ve öne sürülen kalkınma reçetesinin bileşenleri ile çelişen yapılara dair saptamalar da yapılabilecektir. Bu noktada, Amasya ili ve il merkezi hakkında genel bir bilgi vermek yararlı olacaktır.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne göre Amasya ilinin 2010 yılı toplam nüfusu 334.786, il merkezi nüfusu ise 99.905'dur ve bu haliyle gerek il gerekse de il merkezi orta büyüklükte bir yerleşmeye işaret etmektedir. Nüfus

---

[8] Bir kentin ekonomik performansının ölçülmesinde sıkça kullanılan göstergeler şöyledir: kentin ülkenin gayrisafi milli hasılasına katkısı, ihracata-yönelik üretim değerinin kentteki toplam üretim değerine oranı, imalat sanayindeki istihdamın kentteki toplam istihdama oranı, kişi başına imalat sanayinde üretilen katma değer, nüfus değişimi, kentteki işsizlik ve yoksulluk oranları (Begg, 1999; Wong, 1998).

9 2000 yılı cari fiyatlarıyla yapılan Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) hesaplamasına göre, Amasya ilinin ülkenin toplam GSYİH'sı içindeki payı % 0.38'dir ve bu oranla kentlerin GSYİH'ya yaptıkları katkı açısından 81 il içinde 52. sıradadır (http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/gosterge/2003/). Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) 2000 yılı verilerine dayanarak yaptığı "*İllerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması"na* göre ise Amasya ili genel gelişmişlik düzeyi açısından 81 il içersinde 39. sırada yer almaktadır. İmalat sanayinin gelişmişlik sıralamasında ise Amasya ili 51. sırada yer almaktadır. Amasya'nın genel gelişmişlik düzeyinin, imalat sanayi gelişmişlik düzeyiyle karşılaştırıldığında yüksek olmasının nedeni eğitim ve altyapı göstergeleri açısından Türkiye ve bölge ortalamalarının üzerinde yer almasıdır (DPT, 2003).

hareketleri açısından dikkat çeken nokta il geneli dikkate alındığında 2000 yılından itibaren gözlenen nüfus azalmasıdır. Bu azalma eğiliminin 2009 yılında 324.268 olan toplam il nüfusunun 2010 yılında 334.786'e yükselmesi ile kırıldığı görülmektedir. 2000 ile 2010 arasındaki dönemde, ildeki nüfus hareketlerine dair bir diğer dikkat çeken nokta belde ve köy nüfuslarının yükselmesine karşın Amasya il merkezi nüfusunun artmasıdır. 2009 yılında 86.667 kişi olan il merkez nüfusunun 2010 yılında 99.905 kişiye yükselerek önemli bir artış göstermesi bu eğilimin açık göstergesidir. Ancak il içindeki bu hareketliliğe rağmen, Amasya il ve ilçe merkezleri için 2009'da % 18.4 olan nüfus artış hızı Türkiye ortalamasının (% 22.9) altında kalmıştır. Bu da ilin dışarıya göç verdiğine işaret etmektedir ve 2008-2009 yılındaki net göç hızı ‰ – 5.1'dir (www.tuik.gov.tr; www.amasya.gov.tr). Net göç hızlarının kentlerin ekonomik performanslarını değerlendirmede kullanılan bir ölçüt olduğu düşünüldüğünde tek başına demografik göstergelerin bile Amasya'da canlı bir ekonomik yapıya işaret etmediği ortaya çıkmaktadır.

Son 10 yıllık dönemde Amasya ilinde il merkezine doğru yaşanan iç göçün en büyük nedeni olarak ilin ekonomik yapısı içinde en büyük paya sahip olan tarımın (Amasya ilinde Suluova, Taşova, Merzifon gibi sulu tarıma açık önemli ovalar bulunmaktadır) geçmiş döneme göre çözülmüş olması gösterilebilir. Bu çözülmede hükümetlerin tarım politikaları sonucunda tarımsal üretimdeki katma değerin düşmesi başta olmak üzere, tarımda AB standartlarına uyum, yeni neslin tarım-dışı faaliyetleri hedefleyerek farklı bir yaşam tarzı edinme konusundaki isteği gibi çeşitli nedenler etkilidir. Ancak, tarımsal yapının ekonomik ve toplumsal boyutlarında gerçekleşen bu değişimlere rağmen Amasya ilindeki toplam istihdam rakamının sektörlere gore dağılımına bakıldığında tarım sektörünün açık bir arayla ilk sırada olduğu görülmektedir. 2000 yılı verilerine göre, Amasya ilinde tarım iş kolunda çalışanların toplam istihdam içideki oranı % 61,47 iken, sanayi ve tivaret işkollarında çalışanların toplam içindeki payları sırasıyla % 5.8 ve % 5.64'tür. Kentlerin ekonomik performanslarının önemli bir göstergesi olan kişi başına imalat sanayi katma değeri Amasya ilinde 2000 yılında -17 milyon TL'dir (Aynı değer, Amasya ilinin yer aldığı Karadeniz Bölgesi için 128 milyon TL, Türkiye geneli için ise 350 milyon TL'dir). Bu değerden yola çıkarak, Amasya ilinde gerçekleşen imalat sanayi faaliyetlerinin ilin ekonomik performansına katkı yapmaması bir yana, olumsuz etkilediğini söylemek mümkündür. Yazında sıklıkla kullanılan diğer bir ekonomik performans ölçütü ihracata dönük üretimin toplam üretimdeki payıdır. DPT'nin çalışmasında (2003), Amasya ilinin 2000 yılı verilerine dayanan sosyo-ekonomik göstergeleri arasında kişi başına ithalat ve ihracat rakamları yer almamaktadır. Bu da Amasya ilinde gerek ihracatın, gerekse de ithalatın önemsenmeyecek kadar düşük değerlerde olduğunu göstermektedir.

Amasya il merkezinin, yörenin ana şehirlerarası ulaşım aksı olan Ankara-Samsun hattının dışında kalması kentin ekonomik canlılığına ve özellikle de sanayi firmalarının yer seçimine olumsuz etki eden, kentin coğrafi konumuyla ilgili bir etmendir. Amasya'da bir Organize Sanayi Bölgesi (OSB) olmasına

rağmen faaliyette olan firma sayısı oldukça azdır. Gerek ekonomik yapıya dair istatistikler gerekse de alan araştırmasında kentin ekonomik elitinden edinilen veriler Amasya il merkezinin mevcut ekonomik yapısında sanayi sektörünün oldukça sınırlı olduğu (merkezdeki sanayi faaliyetlerinin büyük çoğunluğunu mermer fabrikaları oluşturmaktadır), buna karşılık ticaret ve hizmetler sektörlerinin öne çıktığı görülmektedir. Ticaret ve hizmetler sektörlerini besleyen önemli etmenlerden biri Amasya'da bulunan askeri birliktir. Kent merkezindeki sınırlı tarımsal ve sanayi faaliyetler nedeniyle ve kentin sahip olduğu tarihsel ve doğal miras dolayısıyla yerel aktörlerin çoğunun Amasya kent merkezinde turizm sektörünün ağırlık kazanması konusunda hemfikir oldukları görünmektedir.

Alan araştırması için Amasya'nın seçilmesindeki bir diğer etken merkezi Amasya'da bulunan Yeşilırmak Havza Kalkınma Birliği'nin (YHKB) varlığıdır. Kalkınma Birliği, Yeşilırmak ve kollarında oluşan kirliliği ve nedenlerini önlemek için gerekli tedbirleri almak, bölgede erozyon giderici çalışmaları yapmak, akış rejimini düzenlemek gibi amaçları içeren, öncelikli olarak Yeşilırmak Havzası'nın çevre sorunlarına odaklanan bir hedef doğrultusunda havzada bulunan yerleşim birimlerinin (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat ve Yozgat) işbirliği ile "Yeşilırmak Havzası İl Özel İdareleri Hizmet Birliği" adı altında, 1997 yılında kurulmuştur. AB'ne uyum süreci kapsamında belirlenen İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması doğrultusunda Yozgat, Ocak 2004'de birlikten ayrılmış ve birlik de bugünkü adını almıştır. Yozgat'ın ayrılmasıyla birlikte Kalkınma Birliği'nin örgütlenme sınırları ile yeni mekansal düzenleme kapsamında 2002 yılında Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) tarafından tanımlanan İstatistiki Bölge Birimlerinden Samsun, Tokat, Çorum, Amasya illerini içeren TR 83 Düzey 2 bölgesinin sınırları uyumlu hale gelmiştir.

Tanımlanan bu yeni bölgeler Öztürk'ün (2009) belirttiği gibi 2004-2006 yıllarını kapsayan Ön Ulusal Kalkınma Planı ve 2007- 2013 dönemi için hazırlanan AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı çerçevesinde hazırlanan plan ve programlara temel oluşturmuş ve AB Destekli Bölgesel Kalkınma Programı kapsamında dağıtılan hibeler ve diğer yardım ve fonları üzerinden yapılan kaynak aktarımının dayandığı coğrafi taban olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda, YHKB'nin ana görevi de 2003 yılında DPT Müsteşarlığınca ihalesi yapılmış ve çalışmaları yeni tamamlanmış olan Yeşilırmak Havzası Gelişim Projesi'nin yönetilmesi, teknik desteğin sağlanması ve işlerin eşgüdümünün sağlanması ile yeni kurulacak bir birim aracılığıyla (Proje Uygulama Birimi) bölgedeki girişimcilerin AB hibelerinden yararlanmaları konusunda danışmanlık ve teknik destek hizmeti vermek olarak belirmiştir. YHKB büyesindeki Proje Uygulama Birimi, Amasya alan çalışmasının yapıldığı dönemde henüz kurulmamış olan Bölge Kalkınma Ajanslarının günümüzde üstlendiği görevi geçici olarak yürüten bir birimdir.

Amasya'da yürütülen alan araştırması, çalışmanın sorduğu temel sorular göz önünde bulundurularak şu somut hedeflerle tasarlanmıştır:

1. Kentin ekonomik yapısının çözümlenmesi ve bu yapıda öne çıkan aktörlerin tespit edilmesi; ayrıca, bu aktörlerin yerel siyasi yapı içindeki konumlarının ortaya konması (kentteki mevcut güç yapılarının çözümlenmesi),
2. Ekonomik ve siyasi önderlerin kentin ekonomik geleceğine dair öngörüleri ile düşünce ve planlarının belirlenmesi (yerel girişimcilik kapasitesinin irdelenmesi),
3. Yerel ekonomide etkin olan aktörlerin etkileşimlerinin, karşılıklı ilişkilerinin nitelik ve yoğunluğunun ortaya çıkarılması (kurumsal derinlik ve sosyal sermaye kapasitesinin irdelenmesi)
4. Halihazırda öne çıkan aktörlerin tesbitinin yanında yerel kalkınma paradigmasının önem atfettiği aktörlerin bu aktörlere biçilen rolleri taşıma konusundaki kapasitelerinin incelenmesi (kentteki geleceğe dönük liderlik kapasitesinin araştırılması),
5. Ekonomik elitler dışındaki kentlilerin sahip oldukları beşeri, sosyal ve kültürel sermayeler açısından değerlendirilmeleri (farklı sermaye türlerinin ve bunların etkileşim düzeylerinin tesbiti).

Yukarıda belirtilen araştırma hedeflerine ulaşılması için niteliksel ve niceliksel araştırma yöntemleri birarada kullanılmıştır. Niteliksel araştırma yöntemlerinden biri olan derinlemesine görüşme araştırma verilerinin elde edilmesinde önemli bir yer sahiptir. Bu kapsamda Valilik, Belediye, Yeşilırmak Havzası Kalkınma Birliği, Ticaret ve Sanayi Odası (TSO), Esnaf Sanatkârlar Odaları Birliği (ESOB), Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ve Genç İşadamları Derneği'nin yönetici ve çalışanlarından oluşan farklı kişilerle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler esnasında kişilere 'açık uçlu' sorular yöneltilmiştir; bu sorular kitabın "Yerel Ekonomik Kalkınmaya Eleştirel Bir Bakış: Amasya ve Yerel Girişimcilik" adlı bölümünde verilmiştir. Derinlemesine görüşmeler yanında toplam 25 mahallede mahalle nüfuslarıyla orantılı şekilde toplam 247 anket yapılmıştır. Bu ankatlerin 66 tanesini ticaret ankatleri 181 tanesini ise konut ankatleri oluşturmaktadır. Anketler sonucunda toplam 723 kişinin (yaklaşık nüfusun %1 örneklemi) bilgisine ulaşılmıştır.

Bir yandan yerel özgünlük ve farklılıklardan ve bunların ekonomik kalkınma için harekete geçirilmesinden bahsedip diğer yandan "takip edilecek yolu" göstermesi bakımından yeni kalkınma paradigmasının barındırdığı içsel çelişkinin göz önünde bulundurulması önemlidir. Ancak daha da önemlisi bu çelişkinin yeni kalkınma paradigmasının yerel farklılıklar ile neyi kastettiği ve yerel özgünlüklerin devreye sokulması ile hedeflenenin ne olduğudur. Bir sonraki alt başlıkta yerel kalkınma paradigması, kapitalizmin yeniden yapılanması sürecinde, iktisat alanında 1980'lerden itibaren ortaya çıkan yeni büyüme kuramları ve kalkınma iktisadının dönüşümü çerçevesinde ele alınacaktır. Onu takip eden alt başlıkta ise iktisat alanındaki bu gelişmelere

paralel olarak ekonomik coğrafya alanında ortaya konan yeni yaklaşımlar özetlenecektir. Yerel kalkınma paradigmasının temelini oluşturan ekonomik kabullerin ve yaklaşımın ortaya konması sayesinde paradigmanın öne sürdüğü katılım, ortak iş yapabilme kabiliyeti, kurumsal derinlik, sosyal sermaye gibi ilk bakışta ekonomi alanının dışında olduğu düşünülen ve yönetsel ve sosyo-kültürel alandaki gelişmeleri tetikleyerek daha demokratik bir kent yaşamı oluşturma amacına da hizmet ettiği varsayılan kavramlarla hedeflenenin sermayenin kârlılığının arttırılması olduğu daha net bir hale gelecektir. Bu iki alt başlık altında yapılacak olan özette bahsedilecek olan konuların çoğu kitabın giriş bölümünü takip eden ilk dört bölümünde yerel kalkınma pratiklerini de içeren bir kapsamda, ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Buna rağmen bu bölümde böyle bir özetin yapılmasının nedeni- kitabın kimi yerlerinde tekrarlara düşme tehlikesini göze alarak- çalışmanın kavramsal çerçevesini öz bir biçimde giriş bölümünde verebilmektir.

İktisadi Büyüme Kuramları ve Kalkınma İktisadının Dönüşümü: Yerel Ekonomik Kalkınma Paradigmasının İktisadi Temelleri

Kent ve bölge ölçeğinde kalkınmayı öngören modelin kuramsal temellerinin şekillenmesinde sosyal bilimlerdeki disiplinler arası çalışmaların (ekonomik sosyoloji ve kurumsalcı ekonomi gibi yaklaşımlardaki gelişmeler ile ekonomik aktörlerin davranışlarının açıklanmasında davranışsal ve bilişsel bilimlerin yaptığı katkı gibi) etkisi büyüktür (Amin, 2004). Disiplinler arası etkileşim, sadece, farklı disiplinleri buluşturan çalışma alanları yoluyla doğrudan değil aynı zamanda disiplinlerin temel kuramlarında gerçekleşen gelişmeler üzerinden dolaylı olarak da gözlenmektedir. Ekonomi disiplini içersinde temel bir yere sahip olan büyüme kuramlarındaki gelişmeler bunun açık örneğidir. Daha önce de belirtildiği gibi, bu kuramsal gelişmelerin 1980 sonrasında ortaya çıkması, bunların, kapitalizmin 1973 küresel ekonomik krizini takip eden yeniden yapılanma dönemi içindeki arayışların bir parçası olduğunu net bir şekilde göstermektedir.

Ekonomik büyüme kuramlarında gerçekleşen değişim, en genel ifadeyle, neo-klasik iktisadın evrensel makro çözümlerini içeren dışsal büyüme kuramlarının ağırlığının, kurumların ve sosyal ilişkilerin belirleyici olduğu, çoğunlukla bağlam ve süreç bağımlı içsel büyüme kuramlarına[10] geçmesiyle gerçekleşmiştir. Ancak, belirtmek gerekir ki, içsel büyüme kuramının kapitalizmin yeniden yapılanmasın koşut olduğunu öne süren eleştirel iktisatçılar, bu kuramsal yaklaşımın kapitalist gelişmeyi ve bu gelişmenin

[10] İçsel büyüme kuramlarının üretim fonksiyonuna, önceki modellerde olduğunun aksine sadece fiziksel sermayenin girmediğini varsayması ve sermayeyi farklı kategorilere ayırarak beşeri ve sosyal sermayenin büyüme üzerindeki etkilerini incelemesi önemli bir yenilik olarak görülmektedir. Bu, 1980 sonrası dönemde ortaya konan büyüme yaklaşımlarında ekonomi ile diğer sosyal bilim disiplinleri arasında sıkı bir bağ kurulmasından kaynaklanmaktadır (Fine, 2000).

izlediği güncel çizgiyi meşru kılmak konusunda neo-klasik anlayıştan farklı olmadığını, hatta onun bir uzantısı olduğunu ortaya koymaktadırlar (Herrera, 2006a; Martin ve Sunley; 2001).

Neo-klasik olarak adllandırılan dışsal büyüme kuramları ile yeni dönem içsel büyüme kuramları arasındaki benzerlikler, içedikleri kimi ekonomik varsayımlar ve izledikleri yöntem açısından da söz konusudur. Martin ve Sunley (2001), içsel büyüme kuramlarının neo-klasik büyüme kuramlarından önemli bir kopuş yaratmak bir yana, metodolojik bireycilik yaklaşımını benimsemeleri, matematik modellere dayanmaları, rasyonel ve kârını en çoklaştıran aktör varsayımı yapmaları ve genel denge fikrini kabul etmeleri nedeniyle neo-klasik büyüme modellerinin devamı niteliğinde olduklarını belirtmektedir. Dışsal ve içsel büyüme kuramlarının paylaştığı bir başka ortak nokta her iki yaklaşımın da mikro-ekonomi odaklı olmasıdır (Fine, 2000).

Dışsal ve içsel büyüme modelleri arasındaki temel fark, dışsal yaklaşımın verili olarak kabul ettiği ve model dışında bıraktığı üretim faktörlerinin modele içsel hale getirilmesidir. Başka bir deyişle, içsel büyüme yaklaşımı, dışsal büyüme yaklaşımının üretim fonksiyonuna- yani modellediği ekonomik sisteme- dahil etmediği ancak yine de büyümenin itici gücü olarak gördüğü teknolojik değişimi, beşeri sermaye ve Ar-Ge yatırımları ile ilgili değişkenler üzerinden ekonomik modele dahil etmiştir. Dolayısıyla, içsel ve dışsal büyüme modeli ayrımı, büyümeye etki eden faktörlerin firmaların oluşturduğu ekonomik güç alanı içinde mi yoksa dışında mı varsayıldığına dayanır. Dışsal modellerde büyümede (sermaye ve işgücündeki artış yanında) belirleyici bir faktör olan teknolojik değişim firmalara dışsaldır, yani piyasanın kontrolü dışındadır; içsel modellerde ise bu belirleyici değişimin altında yatan ve firmalara içsel olan beşeri sermaye ve Ar-Ge yatırımları gibi faktörlerin önemi üzerine vurgu yapılır. Belirtilen bu faktörlerin büyüme süreci üzerindeki etkilerini matematik modellerle ortaya koymaya çalışan içsel büyüme yaklaşımının dışsal büyüm kuramlarından farklılaştığı diğer noktalar, pazar mekanizmasının işleyişinde eksik rekabet durumunun[11] da hesaba katılması ve beşeri sermaye ile Ar-Ge

[11] Parente (2001) içsel büyüme modellerinin tam ve eksik rekabet varsayımı yapanlar olmak üzere iki ana başlık altında değerlendirmektedir. Bu değerlendirme kapsamında, tam rekabet varsayımı yapan modeller, ülkelerin ekonomik politikalarını oluştururken yaptıkları tercihlerin ülkelerin büyüme oranları üzerindeki etkisini araştırmaya odaklanmaktadırlar. Temelde, aktörlerin sermaye (maddi ve gözle görülür sermaye ile maddi olmayan, gözle görülemeyen sermayeden oluşmaktadır-"tangible capital" ve "intangible capital") birikim kararlarını inceleyen bu içsel büyüme modellerinin büyük kısmı, eksik rekabet varsayımı yapan modellerin çoğunun aksine özel firmaların Ar-Ge (Araştırma ve Geliştirme) yatırımlarını incelememektedirler. Burada, ekonomik büyümenin özel firmaların Ar-Ge yatırımları yapmadığı durumlarda da gerçekleştiği gerçeği temel alınmaktadır. Romer'in (1986) ve Lucas'ın (1988) çalışmaları da bu modeller arasında sayılmaktadır.Eksik rekabet varsayımı altında model geliştiren içsel büyüme yaklaşımı ise, kâr amaçlı özel firmaların Ar-Ge çalışmalarını modellemektedir. Bu çalışmalarda modele yeni bir girdi olarak sokulan en önemli kabullerden biri Ar-Ge çalışmalarına yatırım yapmanın, eksik işleyen bir pazar mekanizmasında firmalara

yatırım faktörlerinin ülkelerin gelir düzeyi değil büyüme oranları üzerinde bir etki yaptığının ortaya konulmasıdır (Ercan, 2000; Fine, 2000). İçsel büyüme kuramları, ayrıca, neo-klasik yaklaşımın aksine, ülkelerin milli gelir düzeylerinin uzun dönemde birbirine yakınsayacağını ve böylece ülkeler arasındaki refah farklarının kapanacağı savını ortaya koymaz (Yülek, 1997).

Neo-klasik büyüme yaklaşımlarından, yukarıda bahsedilen varsayımlar açısından farklılaşarak ekonomik büyüme kuramlarında bir değişim yaratan içsel büyüme kuramları, 1980'lerin ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Dışsal büyüme kuramlarının üretim faktörleri (sermaye ve emek) açısından azalan getiriler (verimler) kabulü yerine uzun vadede "artan getiriler" kavramını ortaya atan ve bilginin bir üretim faktörü olduğunu belirten Romer (1986)[12] ile ekonomik kalkınma açısından beşeri sermayenin önemini vurgulayan Lucas'ın (1988) çalışmaları büyüme yaklaşımındaki bu değişimin başlangıcını yapan çalışmalar olarak kabul edilmektedir (Fine, 2000; Ercan, 2000).

Bir bütün olarak değerlendirildiklerinde içsel büyüme kuramlarının büyümedeki artışın kaynağını pek çok farklı etmene dayandırdığı ve bunu göstermeyi amaçladığı görülmektedir[13]. Bilginin üretimi ve büyüme amaçlı olarak kullanımının nasıl gerçekleştiği içsel büyüme kuramlarının öncelikle odaklandığı konudur. Bir başka ifadeyle, içsel büyüme kuramları ekonomik büyümede kritik olarak tanımladıkları faktörlerin birikimini ve büyümenin işleyiş sürecini inceleme konusu haline getirmiştir ve bu anlamda dışsal büyüme kuramlarından farklılaşmaktadır. Büyümeye etki eden faktörlerin birikim ve işleyişini incelemesi nedeniyle içsel büyüme modellerinin ekonomik politikaların belirlenmesi ve değerlendirilmesinde yoğun bir biçimde kullanıldığı görülmektedir (Ercan, 2000). İçsel büyüme modellerinin büyüme

---

getireceği tekel olma avantajıdır. Bu modellerin varsayımı, çıkarını en çoklaştırmaya çalışan hiçbir ekonomik aktörün, tekel kârları elde etme potansiyeli olmaksızın Ar-Ge çalışmalarına yatırım yapmayacağıdır (Parente, 2001).

[12] Romer'a (1986) göre firmaların rekabet üstünlüğü sağlayıp, bunu sürdürmeleri yeni bilgiye ulaşmalarına bağlıdır. Yeni bilgiye ulaşmak için de Ar-Ge birimlerinde yapılan çalışmaların rolü kritiktir ve bilgiyi elde etmek belirli bir zaman ve emek gerektirdiğinden maliyetlidir. Bir başka şekilde ifade etmek gerekirse, ekonomik faaliyetin imalat ve Ar-Ge olmak üzere iki ana sektörde gerçekleştiği düşünülmektedir.

[13] İçsel büyüme kuramları incelendiğinde uzun dönemli büyüme dinamiğini sağlayan sekiz temel değişkenle karşılaşılmaktadır (Grossman ve Helpman, 1991, 1994 aktaran Ateş, 1998):

- fiziksel sermaye yatırım oranı,
- beşeri sermaye yatırım oranı,
- ihracat oranı,
- içe dönüklük,
- patent haklarının ne ölçüde koruma altına alındığı,
- kamu harcamaları, vergileme ve sübvansiyonlar,
- nüfus artış hızı,
- sosyo-politik kararlılık.

oranlarına olumlu katkı yaptığını varsaydığı temel etmen "bilgi"[14] olduğundan özel ve kamu kaynaklarının Ar-Ge çalışmalarına yönlendirilmesi önemli bir vurgu noktası haline gelmiştir. Üretim fonksiyonuna doğrudan giren emeğin niteliğinin de üretim fonksiyonun ara girdisi olarak görülen beşeri sermaye yatırımları ile arttırılabilecği savunulmaktadır. Beşeri sermaye yatırımlarının, üretim süreci dışındaki eğitim dönemi ve emeğin iş deneyimi ve meslek içi eğitiminí kapsaması dolayısıyla eğitime ayrılan özel ve kamu kesim kaynakları büyüme için kritik hale gelmektedir. Bu da, içsel büyüme yaklaşımının büyümede devletin rolüne atfettiği önemin temel nedenlerinden biridir. Devlet müdahalesi, işlem maliyetlerinin (transaction costs) ve mükemmel olmayan, asimetrik bilginin varlığı nedeniyle de gereklidir. Oysa, içsel büyüme yaklaşımının bu varsayımının aksine, neo-klasik yaklaşım, büyümenin devlet müdahalesine gerek olmadan pazar dinamikleri içinde denge durumuna ulaşacağını varsayar ve devletin istisnai hallerde gerekli olan müdahalesinin büyümeye ancak kısmi bir etkisi olduğunu kabul eder (Fine, 2000; Yülek, 1997).

Nüfus artışı ve teknolojik değişimi büyüme modeline dışsal sayması yüzünden neoklasik model, ekonomi politikaları ile büyüme arasında bir ilişkisi kurmaz (Ercan, 2000). Oysa, bu iki alan devlet politikalarının kritik olduğu alanlardır. İçsel büyüme yaklaşımı, dolayısıyla, teknolojik değişimi sağladığı düşünülen "bilgi birikimi"nde devletin sahip olduğu önemli konumu ortaya koymuştu; devlet yatırımlarının eğitim ve araştırma faaliyetleri için gerekli altyapıyı gerçekleştirmek ve bu faaliyetleri organize etmek ve/veya bizzat sunmak konusunda kritik olduğunu vurgulamıştır (Herrera, 2006a). Örneğin, Romer (1986)'ın modelinde teknoloji özel sektörün kontrolündedir[15]. Dolayısıyla, devlete teknolojinin üretiminde doğrudan bir rol verilmemektedir. Böylece, devletin piyasaya dolaylı müdahalesi öngörülmüş ve bu çerçevede özel sektör aktörlerinin Ar-Ge faaliyetlerine yatırım yapmasını teşvik etmek devletin önemli görevlerinden biri olarak tanımlanmıştır. Lucas'ın yaklaşımında ise bilgi bir çeşit kamu malı olarak görülmektedir. Bunun en önemli sebebi beşeri sermayenin, yani emekte birikmiş bilginin yayılması yoluyla üretim artışının gerçekleşeceği kabulüdür. Ancak, her ne kadar bu noktada devlete araştırma faaliyetlerini teşvik etme konusunda önemli bir rol düşse de Ar-Ge sektörlerinin nasıl tanımlanacağı ve teşviklerin hangi yollarla sağlanacağı soruları yanıtsız kalmaktadır (Shaw, 1992).

---

[14] Beşeri sermaye "emekte birikmiş bilgi" olarak tanımlanmaktadır. Beşeri sermayenin birikimi ise "toplumsal bir edim"dir. Aile, beşeri sermayenin birikiminin ve bu birikimi etkileyen nesiller arası aktarımın gerçekleştiği önemli bir toplumsal birimdir. Ancak, bilginin birkiminde önemli olan diğer bir etmen bilginin toplumsal ilişkiler ve etkileşim yoluyla yayılmasıdır. Bu anlamda, aile dışındaki sosyal çevre de çok önemli hale gelmektedir ki ***kent ölçeği*** bu sosyal çevreyi barındıran ölçek olarak tanımlanmaktadır (Lucas, 1988).

[15] Neo-klasik büyüme yaklaşımının temel aldığı Solow'un büyüme modelinde teknoloji bir kamu malı olarak tanımlanıyor, teknolojik değişimini sağlayan üretimin devlet tarafından yapıldığı varsayılıyordu (Herrera, 2006a).

Ayrıca, Herrera'nın (2006a) dikkat çektiği gibi Lucas'ın modelinde her ne kadar beşeri sermaye birikiminin toplumsal olduğu belirtilmekte ve bilgi yayılma süreci boyunca içerdiği olumlu dışsallıklar nedeniyle bir tür kamusal nitelik kazansa da beşeri sermayeye yapılacak olan yatırım bireysel bir karar olarak görülmektedir. Başka bir deyişle, Lucas'ın modelinin temelinde klasik ve neo-klasik iktisadı takip eden bir şekilde bireysel seçim ideolojisi yatmaktadır. Bu ideoloji ise devletin eğitimi bir kamusal hizmet olarak sunması gerektiği görüşüne karşıttır. Ayrıca, içsel büyüme kuramlarının bütünü değerlendirildiğinde devletin rolüyle ilgili içsel bir çelişkinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Talep değil arz-yanlı olan içsel büyüme kuramları genel bir değerlendirmeyle devletin bilginin üretimi konusundaki rolünü doğrudan hizmet sunan bir aktör olarak değil piyasanın düzenlenmesini sağlayan bir aktör olarak ortaya koymaktadır. Dünya Bankası'nın politika önerileri ile oldukça uyumlu olan bu yaklaşım, dolayısıyla, içsel büyüme modellerinin neo-liberal projeyle olan uyumuna da işaret etmektedir ve bazı iktisatçıların görüşlerinin aksine Keynesyen makro-iktisat yaklaşımının yenilenmiş bir hali değil, neo-klasik iktisadi yaklaşımın ardılıdırlar (Herrera, 2006a)[16].

İçsel büyüme kuramlarına göre, devletin rolü Ar-Ge yatırımlarının teşvik edilmesi ve beşeri sermayenin eğitim, sağlık vb. gibi hizmetler yoluyla geliştirilmesinin yanında dış ticaret ve vergi politikalarının belirlenmesi açısından da önemlidir. Bunun yanında, büyümede devletin dış ticaret politikalarının etkisi üzerine odaklanan içsel büyüme modelleri de geliştirilmiştir. Dış ticaret faktörünün ön plana çıkarılması içsel büyüme kuramlarının önemli bir özelliğine işaret etmesi açısından önemlidir. Yerel ekonomik kalkınma paradigmasıyla aynı temel hedefi paylaşan içsel büyüme yaklaşımı gerek gelişmiş, gerekse de az gelişmiş ülkelerin küresel ekonomiye entegrasyonun odaklanmıştır. Devletin yukarıda belirtilen süreçlerdeki rolü de bu entegrasyonun sağlanması kapsamında tanımlanmıştır (Ercan, 2000).

1980 sonrası dönemde geliştirilen içsel büyüme kuramlarının ülke ekonomilerinin küresel ekonomiye entegrasyonuyla ilgili hedefi ve devlet müdahalesinin büyümedeki önemli rolüne dair varsayımları[17], daha önce de

[16] Herrera'ya (2006a) göre, içsel büyüme yaklaşımı esasen, devletin talebi etkilemek için değil arzı harekete geçirmek için; sermayenin yapısını değiştirmek üzere değil, kamusal malların özel setkör tarafından kullanımının genişletilmesini sağlamak üzere ve piyasa düzenlemesini ekonomiyi planlamak amacıyla değil mevcut ekonomik sistemin hakimi konumundaki ulus-ötesi sermayenin çıkarlarının gerçekleşmesine yardımcı olmak amacıyla müdahele etmesi gerektiğini savunmaktadır.

[17] İçsel büyüme modellerinden etkilenen politika önerileri küresel pazara entegrasyon amacı paralelinde, devlet teşviklerinin ticari hadlerin lehine gelişeceği ve teknolojik olarak gelişme potansiyeli yüksek sektörlerde yoğunlamasını içermektedir (Yülek, 1999). Devlet teşviklerinin arz-yanlı olması ve emeğin sermaye karşısında ikincil konuma konması bir yana, küresel entegrasyon adına sermayenin iç yapısında da mevcut olan ayrışmaların körüklenmesine neden olacak ve rekabeti arttıracak ekonomi politikaların da uygulanması çıkması söz konusu olmaktadır.

belirtildiği üzere, 1973 krizinden sonra kapitalizmin içine girdiği yeniden yapılanma dönemiyle doğrudan ilintilidir. Buradan hareketle, bu dönemde gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin ekonomi politikalarında meydana gelen değişimin ana hatlarıyla özetlenmesi yararlı olacaktır. Bu reel süreçlere eşlik eden ve Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerin "yapısal uyum politikaları" olarak adlandırılan ve uluslararası kuruluşların gözetiminde uyguladıkları politikaların kuramsal arka planında yatan kalkınma iktisadının geçirdiği dönüşüme de kısaca değinmekte fayda olduğu düşünülmektedir.

İktisat biliminin bir alt disiplini olan kalkınma iktisadı kapitalizmin eşitsiz gelişimi sonucunda ortaya çıkmıştır. Ancak, farklı özelliklere sahip toplumsal yapı ve ilişkilerin karşılaştırılmasına dayanan bilgi kuramsal (epistemoloji) kaynağı kapitalizmin neden olduğu yapısal ve eşitsiz gelişmeyi göz ardı etmekle kalmaz. Aynı zamanda, farklılıkları ölçmenin ve karşılaştırmanın ölçütlerini tanımlayarak farklı gelişmişlik düzeylerine sahip ülkeler arasında hiyerarşik bir sınıflamanın (gelişmiş/ az gelişmiş ülke ayrımı) yapılmasına yol açar. Kökenleri 1940'ların başına uzanan kalkınma iktisadı içinde ortaya konan ilk görüşlerden biri "büyük itki" fikridir. Azgelişmiş ülkelerin yapacakları yatırım hamlesi sayesinde gelişmiş ülkelerin kalkınma düzeyini yakalayacağı iddia edilmiştir. Bu hamlede devletin yapacağı altyapı yatırımları ve kamu harcamalarının büyük önemi olduğu ortaya konuyor ve bunu, kamu yatırımlarının gerçekleştirilmesi için gerekli olan finansmanın gelişmiş ülke yardımları ile karşılanabileceği fikri izliyordu. Başka bir ifadeyle, örtük ya da açık olarak kapitalist gelişmeye işaret eden kalkınma iktisadı, (büyüme süreçleri normal, sağlıklı, rasyonel sayılan) gelişmiş ülkelerin, (büyüme süreçleri normal, sağlıklı, rasyonel olmayan) azgelişmiş ülkelere müdahalesini ve kalkınma stratejileri önermelerini meşru kılmaktadır (Ercan, 2006; Herrera, 2006b).

Ortaya çıktığı 1940'ların ilk yıllarını takip eden onbeş yıllık dönemde eleştirel olmayan iktisatçıları da içeren bir çevrede belli bir popülerlik kazanmıştır. Ancak, kalkınma iktisadına yönelen bu ilgi 1960'lardan 1980'lere kadar uzanan dönemde, büyük oranda, Marksist geleneğe bağlı eleştirel iktisatçılar (Bağımlılık okulu, yapısalcı ve neo-Marksist okulun geliştirdiği 'Az Gelişmişlik Kuramları' ile 'Marksist Üretim Tarzları ve Üretim Tarzlarının Eklemlenmesi Kuramları') tarafından sürdürülmüştür. 1980'lerden sonra ise 'artan getiriler' ve 'dışsallıklar' gibi kavramların neo-klasik büyüme paradigmasına dahil edilmesiyle birlikte kalkınma iktisadı, kapitalist gelişmeye eleştirel yaklaşmayan, geniş iktisat çevresinde yeniden yükselişe geçmiştir. "Devlet müdahalesi" ve "ekonomide merkezi planlama", kalkınma iktisadının çözümlemelerinde ve getirdiği önerilerde başat bir role sahiptir. Kalkınma iktisadının ortaya çıktığı ve geliştiği yıllarda Rusya, Çin, Vietnam, Küba gibi sosyalist rejimlerin varlığı, Hindistan, Arap DÜnyası ve Afrika'da gerçekleşen ulusal bağımsızık hareketleri, Avrupa ekonomilerinin II. Dünya Savaşı sonrasında içine girdikleri yeniden yapılanma dönemive Japonya'da devlet eliyle gerçekleşen sanayileşme hamlesi gibi olgular bu alt disiplinin

gördüğü ilgide ve devlet müdahalesinin gerekliliğinin oldukça geniş bir kabul bulmasında çok önemlidir (Ercan, 2006; Herrera, 2006b).

Benzer biçimde, kalkınma iktisadının 1980 sonrasında, kalkınmacı anlayışı koruyan ama 'Tek İktisat' anlayışını savunan Washington Uzlaşması'yla birlikte yeniden yükselişe geçmesi de 1973 krizi sonrasında kapitalizmin yeniden yapılanması olgusu ile bağlantılıdır (Ercan, 2006). Herrera (2006b), kalkınma iktisadının geçmiş dönemde tarhisel olgularla harmanlayarak ortaya koyduğu devlet müdahalesi fikrinin, 1980 sonrasında, iktisat kuramında yeni neo-klasik akım olarak nitelendirdiği içsel büyüme yaklaşımları ve uygulamada neo-liberalizm tarafından 'yeniden keşfedildiğini' belirtmektedir. 1980 sonrasında uluslararası örgütler (Ulusalararası Para Fonu-IMF- ve Dünya Bankası gibi) aracılığıyla az gelişmiş ülkelerde uygulanan "yapısal uyum programları" kapitalizmin yapısal krizlerini izleyen dönemlerde ortaya çıkan devlet müdahaleleri ve düzenlemelerdir. Ancak, burada belirtilmesi gereken şey, devlet müdahalelerinin talep-yanlı politkalardan arz-yanlı politikalara doğru kaymasıyla kendini gösteren yaklaşım farklılığı ve bunun getirdiği toplumsal ve mekansal eşitsizlikleri derinleştiren sonuçlardır (Özşuca, 2000; Balkan, 1999).

Devlet müdahalesiyle ilgili ideolojik çerçevedeki değişimler ile ekonominin pratik işleyişindeki değişimler ile birbirine koşut olarak ilerlemiştir. Kapitalist sanayileşmenin, II. Dünya Savaşı ile 1973 krizi arasında kalan döneminde, devlet eliyle talep yönetimi yapılmış, sermaye birikimi artmış ve sermaye sahibi kesim güçlenmiştir; bu dönem, ayrıca, devletin doğrudan yatırımlar yoluyla ekonomide aktif olarak da güçlü olduğu dönemdir. Ancak, emek maliyetlerinin yüksek iç talep yaratmaya dayalı politikalar nedeniyle yüksek olduğu gelişmiş ülkelerde yoğunlaşan yatırımların zaman içinde verimlilik ve kâr oranlarındaki düşüş devletin güçlü rolüne karşıt bir söylemin gelişmesine neden olmuştur. Sanayi sermayesinin kârları yükseltmeye dönük eğilimi ile gelişmiş ülkelerde yaşanan finans sektörü patlaması birleştiğinde yeni yatırım ve pazar alanlarının yaratılması kapitalist gelişme açısından bir "yayılma" zorunluluğunu doğurmuştur (Herrera, 2006b; Özşuca, 2000; Balkan, 1999).

Gelişmiş ülkelerdeki finans sektörü patlaması azgelişmiş ülkelere "kredi sürülüşü" olarak adlandırılan süreci tetiklemiş ve pek çok azgelişmiş ülke 1970'li yıllarda borç krizine girmiştir. Yükselen kredi arzını emecek bir kredi talebi de vardır, çünkü kalkınma çabası içinde olan azgelişmiş ülkeler daimi bir sermaye yetersizliği sorunu yaşamaktadır. Ancak 1980'lerin başında azgelişmiş ülkeler ciddi bir borç ödeme krizine girmiştir. Çevre ülkelerin borç ödeme antlaşmaları da 1980'in ilk yıllarından itibaren kapitalist yeniden yapılanmaya uygun bir ideoloji doğrultusunda yapılır. Borçlu çevre ülkelere, devletin doğrudan yatırımlara son vermesi (mevcut Kamu İktisadi Teşekküllerinin de özelleştirilmesi), ulaşım, enerji gibi kilit sektörlerdeki kontrolünü kaldırması, dış ticaret ve finans piyasalarının serbestleştirilmesi gibi tavsiyelerde bulunulmuya başlanır. Bu "tavsiyelerin" somut karşılığı Türkiye'de de olduğu gibi ithal ikameci büyüme modelinden ihraata yönelik büyüme modeline

geçilmesi olmuştur. Böylece, ulus devletlerin koruma duvarlarının zayıflamasıyla dünya pazarı daha "engelsiz" ve "küresel" bir hale gelmiş, gelişmiş ülkelerin üretken sermayesi için yeni pazarlar yaratılmış, kârlı alanlar açılmış ve azgelişmiş ülkelere borçlarını ödetme konusunda da bir yol bulunmuştur (Balkan, 1999).

Yapısal uyum programları kapsamındaki politika önerileri "iyi yönetişim" (IMF) ve "kalkınmada piyasaya dost yaklaşım" (Dünya Bankası) gibi birtakım yeni kavramlar etrafında yapılmaktadır. Kalkınma iktisadının piyasa merkezli ve devlet destekli bir içerikle 1980 sonrasındaki yeniden yükselişini ifade eden bu kavramların düşünsel ve ideolojik içeriği, büyük oranda, bir sonraki bölümde bahsedilecek olan ekonomik coğrafya alanındaki gelişmeler açısından da söz konusudur. Küreselleşme sürecini, ülkelerin karşılıklı bağımlılık ve birbirlerini güçlendirme ilişkisi içinde hareket etmesi olarak tanımlayan Dünya Bankası'nın görüşü (Özşuca, 2000) ile ülkelerin, yerel kaynaklarını iyi değerlendiren kentleri aracılığıyla, kentlerin de rekabet üstünlüğü elde eden firmalar aracılığıyla küresel ekonomiye eklemlenebileceklerini savlayan ekonomik coğrafya anlayışı arasında dikkat çekici bir benzerlik vardır. Bu benzerlik hem kapitalizmin artan küresel yayılmacılığının meşrulaştırılması için kullanılan "karşılıklı bağımlılık" ifadesinde hem de bunun "ortak karar alma" süreçleri ile yapılabileceği önerisinde ortaya çıkmaktadır.

Kısacası, 1980 sonrasında, ekonomik büyüme kuramlarında ortaya çıkan yeni yaklaşımlar, kalkınma iktisadına egemen olan yeni anlayış ve ekonomik coğrafya alanında yer bulan yeni kavram ve tartışmaların tümü yerel kalkınma paradigmasının inşaa edilmesine ve yaygın bir politika aracı olarak yerini sağlamlaştırmasına yol açmıştır. Kalkınma iktisadının, ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerindeki ve gelişme süreçlerindeki farklılıklar üzerine kurulduğundan daha önce söz edilmişti. Ancak, kalkınma iktisadının, ortaya çıktığı ilk dönemden günümüze kadar geçirdiği dönüşümde farklılıklara yaklaşımda önemli değişmeler olmuş ve bu yerel kalkınma paradigmasında da ifadesini bulmuştur. Bahsedilen değişim, ülkeler arasındaki gelişmişlik farklarının uzun dönemde kapanacağı varsayımından, kent ve bölgeler arasındaki farklılıkların birer "potansiyel avantaja" dönüştürülebileceği fikrine doğru olmuştur. Geçmişte olumsuz bir algılama yaratan "farklılıklar", günümüzde eşitsizlik ve dengesizlikleri işaret eden yanları bir kenara bırakılarak, yeni kurumsal düzenlemelerin de desteğiyle rekabet üstünlüğünü arttırabilecek etmenler olarak ortaya konulmaktadır. Küresel ekonomiye entegrasyonda "yerelin" öneminin arttığını savlayan görüşlerin hakimiyet kazanması kalkınma anlayışının farklılık algısındaki değişimle koşut ilerlemiştir. Bu ise, ticari serbestleşmenin sonucu olarak dünya pazarında daha rahat yatırım yapabilen sermayenin önündeki seçeneklerin artması ve yatırım kararını belirleyecek olan şeyin sermaye lehine en avantajlı farkı yaratan kent ve bölgenin olması ile ilgilidir.

1980 Sonrasında Ekonomik Coğrafya Alanındaki Gelişmeler: Yeni Ekonomik Kalkınma Paradigmasının "Yerel" Vurgusu

Bir önceki bölümün son cümlesinden hareket edersek, ekonomik coğrafya alanında yapılan araştırmaların çoğunun 1980'lerle birlikte küreselleşme hızı artmış olan sermaye hareketlerini temel aldığını söylemek mümkündür[18]. Ekonomik coğrafya alanında küreselleşmeye dair ilk tartışmaların (1980'lerin ikinci yarısından 1990'lara uzanan tartışmalar) yerelde gerçekleşen ekonomik ve toplumsal ilişki ve süreçlerin, küresel olgu ve süreçler (uluslarası sermaye yatırımlarının hız kazanması ve Birleşmiş Milletler, G7, Avrupa Birliği gibi ulusüstü kuruluşların güç kazanmaları) içindeki yeri konusunda olduğu görülmektedir. Bu tartışmalar sonunda ortaya çıkan önemli eğilimlerden biri yerel ve küresel ölçeğin tek taraflı bir belirlenim ilişkisi[19] değil, bir etkileşim ilişkisi içinde olduklarıdır. İkincisi ise, küresel ölçeğin akışkanlık ve hareketlilik (fludity), buna karşılık, yerel ölçeğin ise durağanlık ve sabitlik (fixity) ile özdeşleştirilmesidir (Harvey, 2003; Amin ve Thrift, 2001; Harvey, 1989).

Ekonomik coğrafya alanında, farklı sosyal bilim disiplinlerinden gelen kuramsal katkılarla şekillenen "kurumsalcı yaklaşım" daha önce de belirtildiği gibi önemli bir ağırlığa sahiptir ve yeni kalkınma paradigmasının önermelerinin şekillenmesinde oldukça belirleyicidir. Bunun yanında, bir önceki bölümde özetlenen içsel büyüme yaklaşımının öne çıkardığı bilgi ve beşeri sermaye birikimi ile Ar-Ge yatırımları gibi konuların, yerel kalkınma paradigmasında buluşçuluk ve öğrenme kapasitesi gibi anahtar kavramları kapsamında vurgulandığı da belirtilmelidir. Devletin ekonomik büyümede oynayacağı rol konusunda da ortak görüşlere sahip oldukları eklenmelidir. Yerelin 'içsel' potansiyelinin harekete geçirilmesi yoluyla ekonomik rekabet gücünün arttırılmasına dayanan yerel kalkınma stratejisi, piyasacı neo-liberal anlayış ile devlet müdahalesi merkezli Keynesyen yaklaşım arasında bir "üçüncü alternatif" olarak tanımlanmaktadır (Amin, 2004; Eraydın, 2002).

Kalkınma iktisadının geçirdiği dönüşüm kapsamında, talep- yanlı devlet müdahalesinden arz-yanlı devlet müdahalesine geçilmesine dair genel eğilimden daha önce bahsedilmişti. Bu eğilim, yerel kalkınma paradigmasının öncelikli hedefiyle bir hayli örtüşmektedir. Bu hedef, girişimciliğin sağlanabilmesi için yereldeki arz-yanlı altyapının kuvvetlendirilmesi olarak

---

[18] Kent ve bölgelerin küresel ekonomik yapıya entegrasyonun ya da başka bir ifadeyle bu yapı tarafından içselleştirilmesinin ["...to become locally embedded in the context of global economic structures..." (Amin ve Thrift, 2001: 2)] nasıl sağlanacağı bu araştırmaların temel sorusudur.

[19] Tek taraflı bir belirlenim ilişkisini gündeme getiren görüşler, ya küresel süreçlerin yerel özerklik ve yerel toplulukların kültürel çeşitliliği üzerinde olumsuz etkiler yaratacağını ya da yerel ekonomiler için potansiyel taşıyan yeni bir yol çizeceğini öne sürmüştür (Amin ve Thrift, 2001).

tanımlanmaktadır. Bu kapsamda yerel çabaların iki ana eksende yoğunlaşması gerektiği söylenmektedir. Bunlardan birincisi arz-temelinin, ikincisi ise kurumsal-temelin kuvvetlendirilmesidir. Arz-temelinin kuvvetlendirilmesinde öncelik sahibi olan alanlar eğitim (mevcut işgücünün beceri seviyesinin yükseltilmesi de dahil), buluşçuluk ve iletişimdir. Kurumsal-temelin kuvvetlendirilmesi ise 'ekonomik yönetişimin' gerçekleşmesini temin edecek ademi-merkeziyetçi ve/veya siyasi otorite karşısında özerk bir yapıya sahip kurumsal yapıların kurulmasıdır (Amin, 2004).

Yönetişim vurgusuyla, küresel sermaye hareketliliğini çekmek için yerelin sabitleyici etkilerini[20] ön plana çıkarmayı hedefleyen yerel kalkınma paradigması, bu etkilerin, uzmanlaşma etrafında firma kümelenmelerinin sağlanması, iş ağlarının ve firmaların öğrenme kapasitelerinin kuvvetlendirilmesi, yerelde sosyal sermaye, güven ve ilişkilerde karşılıklılık esasının geliştirilmesi, yerele özgü iletişim ve etkileşim biçimleri, alışkanlıkları, normlar ve içselleştirilmiş rutinler kurulması yoluyla ortaya çıkacağını öne sürmektedir. Amasya çalışmasının değerlendirdiği kavramlardan biri olan "kurumsal derinlik" de yerel kalkınma paradigması içinde bu bağlamda öncelik kazanmaktadır (Amin, 2004; Eraydın, 2002).

Kapitalizmin mekandaki eşitsiz gelişim sürecini yadsımamakla birlikte, ekonomik coğrafya alanında "eleştirel coğrafya" ve "yeni bölgecilik" olarak adlandırılan yaklaşımlar büyümede ekonomik-olmayan etmenlere odaklanmaları dolayısıyla kapitalist gelişme sürecindeki ekonomik temelli güç ilişkilerini kavramsal çerçevelerinden dışlamaktadır. Bu kapsamda, bahsedilen yaklaşımlar ekonomik coğrafya alanından gelmekle birlikte, bir anlamda, ekonomiden arandırılmış bir bakış açısını benimsemektedirler. Marksist politik ekonomi geleneğinin fazla yapısalcı ve belirlenimci olduğu ya da bireylerin edimini göz ardı ettiği yönündeki eleştiriler üzerine yükselen eleştirel coğrafya yaklaşımının ekonomik güç ilişkilerini dışarıda bırakan çerçevesi, bu haliyle, bir yandan ekonomik-olmayan etmenler üzerinden gelişen bir belirlenimcilik özelliği taşımakta, diğer yandan ise neo-liberal bakış açısıyla uyumlu bir yapı sergilemektedir. Küresel ekonomiye entegrasyon konusunda başarılı sayılan kent ve bölgeler her ne kadar sosyal sermaye ve güven ilişkilerinin güçlü olduğu yerler olarak tespit edilmişse de, ekonomik-olmayan bu etmenlerin ekonomik başarıyı garantilemesi söz konusu değildir. Sonuçta, herşey yatırım yapan sermayenin maliyet-kazanç oranlarına, yani elde edeceği kâra bağlıdır ve bu da özellikle malların değişim-değerinin oluşması ile ilgili üretim sürecinin tartışmaya dahil edilmesi gerekliliğine işaret etmektedir (Hadjimichalis, 2006).

Bunun yanında, kentin ülkenin gayrisafi milli hasılasına katkısı, ihracata-yönelik üretim değerinin kentteki toplam üretim değerine oranı, imalat sanayindeki istihdamın kentteki toplam istihdama oranı, kişi başına imalat

[20] Sermaye açısından ucuz ve gelişmiş ulaşım ve iletişim altyapısı, düşük işgücü maliyetleri, kalifiye işgücüne erişim olanakları, tedarikçi ilişkileri gibi etmenler yerelin sabitleyici etkileri olarak sayılabilir.

sanayinde üretilen katma değer, nüfus değişimi, kentteki işsizlik ve yoksulluk oranları gibi ekonomik performans ölçümünde sıkça kullanılan göstergeler açısından "başarılı" sayılabilecek kentlerde sosyal sermaye ve güven ilişkileri ile yerel kurumlar arasındaki koordinasyon düşük düzeyde kalabilmekte, yeni kalkınma paradigmasının savladığının aksine yerel a
ktörler arasında koalisyon oluşturma ve işbirliğine girme eğilimleri yüksek olmayabilmektedir. Başka bir deyişle, küresel ekonomiye entegrasyon çabası ve gerçekleşmiş ekonomik büyüme ile yerel grupların birarada hareket etmesi arasında *zorunlu* ve *doğrusal* bir ilişki yoktur. Dolayısıyla, sermaye-emek ayrımının yanı sıra sermayenin ve emeğin kendi içindeki bölünmesi[21] nedeniyle kent ve bölgelere homojen birimler olarak yaklaşılmamalıdır (Tunç, 2010).

Sermayenin, toplumsal yapı ve süreçlerin bütünü içersine yerleştirilmeksizin sosyal, beşeri ya da kültürel olarak adlanırılması onun şeyleştirilmesine yol açmaktadır. Bu bakış açısı, sermayenin Marx'ın ortaya koyduğunun aksine bir ilişki olarak görülmesini engellemektedir; bu durumda sermaye, para, makina, hammadde gibi maddi biçimler ile aynı kefeye konmaktadır. Ayrıca, sermayenin bir ilişki biçimi olarak görülmesinin önemi kapitalist toplumlarda sermaye ile emek arasındaki sınıf ilişkilerini yansıtmasındadır (Hadjimichalis, 2006). Dolayısıyla, yeni kalkınma paradigmasında sermayenin "bir şey" olarak görülmesi yereldeki toplumsal çelişkilerin çözümlemelerde dikkate alınmamasına ve yerel aktörlerin küresel ekonominin belirsiz ortamında "ortak çıkarları" adına işbirliklerine gidecekleri yönünde erken varılmış bir çıkarmasaya neden olmaktadır. Oysa, herşeyden önce, kentlerde tüm toplumsal grupları içeren bir "ortak çıkar" ya da "kollektif fayda"nın gerçekte varolmadığı kabulünden hareket etmek daha doğru bir başlangıç noktası olacak ve daha gerçekçi çözümlemelere olanak verecektir.

[21] Bu bölünme sermaye açısından sektörler, sermaye büyüklüğü ve/veya sermayenin menşei; emek açısından ise meslek, işteki konum, beceri düzeyi, etnik köken, toplumsal cinsiyet vs. üzerinden ortaya çıkmaktadır.

1.ULUSAL EKONOMİK KALKINMA[22]

1.1. Ekonomik Büyüme ve Ekonomik Kalkınma

Kalkınma kavramı bağlamında üzerinde durulması gereken konu temel konu ekonomik kalkınma ve ekonomik büyüme kavramları ile bunlar arasındaki ayrımın açıklığa kavuşturulmasıdır. Ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınma terimleri arasında bir ayrım olmadığı düşünülmesine karşın, bu iki kavram birbiriyle ilişkili fakat aynı zamanda farklı kavramlardır.

Kongar, ekonomik büyüme ile ilgili "ulusal gelir düzeyindeki ve birey başına düşen ulusal gelirdeki artışa" işaret eder, ekonomik kalkınma ile ilgili ise "çok daha yapısal bir sonuç; yatırımların artması, üretim verimliliğinin yükselmesi anlamına gelir" demektedir. Ayrıca büyümeyi "matematiksel ifadelerle, bir yılda üretilen tüm mal ve hizmetlerin toplamı anlamına gelen ulusal gelirin artması, bunun nüfus başına bölündüğünde bulunan birey başına gelir ve bunun yükselmesi" olarak da tanımlamaktadır. Ekonomik kalkınmaya yönelik "ekonomik kalkınmanın ardında, insan öğesine yapılan yatırımlar ve genel olarak yaşam standartlarının gelişmesi"nin söz konusu olduğunu vurgulamaktadır (www.kongar.org/makaleler).

Yavilioğlu (2002) ise, ekonomik büyümenin, ülkenin üretim kapasitesini genişletmesine yönelik araçlarla ilgili olduğunu ve bunun da dört temel değişkenle açıklanabileceğini söylemektedir. Bu değişkenlerin ekonominin üretim potansiyelleri, iş gücü kalitesi ve miktarı, doğal kaynakların miktarı ve kalitesi, toplumun teknolojik seviyede gösterdiği başarı olduğunu ve bu özelliklerin geliştirilip yaygınlaştırılmasının ekonomik büyümenin konusu olduğu belirtmektedir. Ayrıca ekonomik büyümenin, refahın artmasında önemli olduğu, maddi refah seviyesinin artışının sağlanması için, faydalı ve ekonomik değeri olan mal ve hizmetlerin üretiminin önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir (Yavilioğlu, 2002).

Büyüme ve kalkınma kavramları karşılaştırıldığında büyümenin, ekonomide, üretim kapasitesinde niceliksel olarak ölçülebilen genişleme olduğu, ekonomik kalkınmanın ise, niteliksel değişmelerle ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Yani ekonomik kalkınmada daha fazla çıktı söz konusu olmakla birlikte, vurgu teknik ve kurumsal yapıdaki değişmelerle ilgilidir. Ekonomik büyümede ise üretim faktörlerinin en yüksek verim için bir araya getirilmesi söz konusudur. Ekonomik kalkınmada üretim faktörleri yaratılması ve üretim faktörlerinin en uygun bileşimini içerisine alan iki aşama vardır. Buna göre birinci aşamada üretim faktörlerinin oluşturulması için ekonomiyi de içine alan kurumsal bir değişimin gerektiği üzerinde durulurken, ikinci aşamada da üretim faktörlerinin en uygun bileşiminden bahsedilmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere, ekonomik kalkınma kavramı, ekonomi yanında, sosyal, siyasi yapıların da

[22] Bu bölüm Derya ARSLANGEDİKLİ, Zeren UĞUR ve Nihan VARGÜN tarafından hazırlanmıştır.

gelişmesi ile ilgilenen, toplumu sosyolojik, psikolojik ve politik boyutlarıyla saran bir süreci tanımlamaktadır (Yavilioğlu, 2002).

Henrick ve Kindleberger (1983) ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınmaya ilişkin olarak, ekonomik büyümenin daha fazla çıktı, ekonomik kalkınmanın ise daha fazla çıktının yanında, daha çeşitli çıktı ve çıktının üretimine ve dağıtımına ilişkin yeni teknik ve kurumsal düzenleme içerdiğini söylemektedirler. Bu iki kavram insani vasıflarla karşılaştırıldığında; büyüme, boy ve kiloda artış, kalkınma da işlevsel kapasitede artış olarak tanımlanabilir. Ayrıca büyüme olmadan kalkınma olanaksız iken, kalkınma olmadan büyüme sağlanabilir (Henrick ve Kindleberger, 1983).

Büyüme ve kalkınma modelleri arasındaki fark da, büyüme ve gelişme süreçlerinin kendileri arasındaki ayırım ile ilgilidir. Ekonomik kalkınma modelleri, ekonomik büyüme modelleri ile karşılaştırıldığında daha az bilimsel, daha ayrıntılı ve dolayısıyla önerileri de daha kapsamlı olabilmektedir. Bunun yanı sıra nicelikselleştirilemeyen değişkenlerin çokluğunun daha az bilimsel olma pahasına zenginlik yarattığı da düşünülmektedir (Henrick ve Kindleberger, 1983).

Özgüven'e (1988:99) göre Ekonomik kalkınma bir yapı değişikliği yani bir yapıdan diğer bir yapıya geçiştir. Ancak böyle bir geçiş daha çok kalkınmanın bir göstergesi, bir uyarıcı faktörü olabilir. Kalkınma için yatırım artışı, teknolojik gelişme, verim artışı, reel gelir artışı, eğitim düzeyinin yükselmesi yanında, düşüncenin, zihniyetin, sosyo-ekonomik yapıların da değişmesi gerekmektedir çünkü kalkınmamış bir ülkenin sorunu sadece üretim faktörlerinin en uygun biçimde nasıl bir araya getirileceği değildir. Aynı zamanda üretim faktörlerinin nasıl elde edileceği ve üretimi artırmak için nasıl kullanılacağı da önem taşımaktadır (aktaran Yavilioğlu, 2002:67).

Kalkınma ile ilgili bazı farklı düşünceler ise kalkınmanın yeni sömürü düzeninden başka bir şey olmadığı yönündedir. Gelişmişlik ancak az gelişmişlik ile var olabilir. Kalkınma ise az gelişmiş ülkeleri dünya ekonomisine katmak için bir araç haline getirilmiştir ve uluslararası sömürüyü meşrulaştırmaktadır. Ayrıca dünyanın gelişmiş ve az gelişmiş ülkelere bölünmüşlüğü, gelişmiş ülkeler lehine olan kapitalist birikimi desteklemektedir. Bu anlamda kalkınma, günümüzdeki sömürgeciliğin devamı olarak nitelendirilebilir (Portrant, 2005). Portrant (2005), kalkınma kavramının düzmece bir kavram olduğunu, bugünkü dünyanın ekonomik ve politik çerçevesi içinde üçüncü dünyanın ekonomik ve teknik kalkınmasının imkânsız olduğunu belirtmektedir. Bu durumun hem maddi, hem de manevi anlamda olamayacağı vurgulanmıştır. Buna göre maddi açıdan bakıldığında amaç, üçüncü dünyayı "gelişmiş" alanların imajına göre değil, yeni temeller üzerinde kendi kendilerini yeniden kurmalarını sağlamak olması gerekirken, gelişmiş ülkeler kalkınmada örnek gösterilerek tek tip kalkınma planları uygulatılmaya çalışılmaktadır. Sosyal anlamda bakacak olursak; uzun zaman sürecinde az gelişmişlik ile ezilen ülkeler, gelişmiş ülkelerin tek tip hazırladıkları ve

kendilerine uygulattıkları kalkınma planları ile daha da ezilmektedir. Fakat bu planlarda ezilen taraf halk olurken, yöneticiler ve kalburüstü olarak tanımladığınız varlıklı iş sahipleri daha da zenginleşmektedir. Bu arada ekonomik sistemimiz sermayenin yeniden üretimini sağlarken, toplumun yeniden üretimini sağlayamamaktadır. Mali yönden de ise, otomasyonun, fiilen üretimde kullanılan emeği dışlayarak, üçüncü dünya ülkelerinin uluslararası rekabette sahip oldukları tek üstünlükleri olan bol ve ucuz iş gücünü de gereksiz hale getirdiği, üretim teknolojilerindeki gelişmelerin de tahrip edici etkisi olduğu ve bunların da kurulu sermayeyi dengesizleştirdiği gözlemlenebilmektedir (Portrant, 2005).

1.2. Az Gelişmişlik Olgusu ve Kalkınma İktisadının Ortaya Çıkışı

Ülkelerin gelişmişliğini belirlemede belli kriterler oluşturulmuştur. Bu kriterlerin de ülkelerin kalkınması konusunda etkileri olduğu gözlemlenmiştir. Az gelişmişliği belirleyen kriterlerden biri kişi başına düşen gelir seviyesinin düşük olmasıdır. Bunun yanı sıra gelir dağılımında eşitsizlikler söz konudur. Tarım sektörü diğer sektörlerden öndedir. Ticarette dışa bağımlılık görülür. Alt yapı yatırımları yetersiz, teknoloji geri kalmıştır (Öztürk, 2005).

Öztürk'e (2005) göre bu özelliklerin ülkelerin kalkınması konusundaki etkileri ise şöyledir:

- Kişi başına düşen gelirin düşüklüğü tasarruf yapılmamasına, satın alma gücünün düşmesine ve pazarda tüketimin azalmasına sebep olmakta ve dolayısıyla ekonomide çöküşlerin yaşanmasına zemin oluşturmaktadır.
- Gelişmiş bir ülkede tarım sektörü değil, sanayi sektörü ön planda olmalıdır. Yetiştirilen zengin tarım ürünleri sanayide hammadde olarak işlenebilir. Sanayi ile birlikte de hizmet sektörü gelişmektedir.
- Ticarette dışa bağımlılık sonucu, az gelişmiş ülkeler, gelişmiş ülkelere hammadde olarak tarım ürünleri satarken gelişmiş ülkelerin belirlediği fiyatları kabul etmek durumundadırlar. Az gelişmiş ülkelerin ihtiyaç duydukları ara-mallar ve yatırım mallarını ithal etmeleri sonucu sürekli olarak borçlanmaktadırlar. Böylece, giderek gelişmiş ülkelere daha da bağımlı hale gelmektedirler.
- Tutarlı bir alt yapı politikası; ekonomide istihdam edilen işgücünden, fiziki sermaye unsurlarından ve doğal kaynaklardan daha iyi yararlanılmasını sağlayarak milli gelirin yükselmesine katkıda bulunmaktadır. Teknoloji de kalkınmayı tetikleyen unsurlardan biridir.
- Gelirin eşit dağılmaması halkın tasarruf yapamamasına sebep olmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde sınıf ayrımına bakıldığında ağırlığın alt ve üst sınıflarda olduğu görülür. Gelişmiş ülkelerde bu durumun tersine orta sınıf daha fazla yer almaktadır. Alım gücünün neredeyse eşit olması ile tüketimin de yüksek olması sağlanmaktadır ve ekonomi kendi başına yürüyebilmektedir.

Kalkınma olgusunun ekonominin niceliksel yönden yenilenmesini sağladığı ve ayrıca tüm kurumsal yapıları ve ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal ilişkileri dönüştüren bir özellik taşıdığı göz önünde tutulursa, ülkelerin sosyo-kültürel özelliklerinin, ülke gelişiminde ve ekonomik gelişmişlikleri belirlemede ne kadar önemli bir rol üstlendiği görülecektir.

Az gelişmiş ülkelerin sosyo-kültürel özelliklerine baktığımızda, yüksek nüfus artış hızı, düşük kentleşme hızı, ikili yapı, cinsiyet ayrımı, yetersiz eğitim ve sağlık olanakları dikkati çekmektedir (Öztürk, 2005).

Nüfus artışının yüksek olması, kişi başına düşen gelir seviyesinin daha da düşmesine ve dolayısıyla tasarrufların daha da azalmasına, işsizlik gibi birçok sorunun artmasına neden olan bir etkendir. Kentleşme hızının düşüklüğüne baktığımızda, sanayileşme konusunda zaten yetersiz olan kentlerde kırsaldan göçün yol açtığı nüfus artışı ile beraber, işsizlik, çarpık kentleşme ve sosyo-kültürel sorunların ortaya çıktığı görülür. Altyapısı yetersiz kentlerde kuralsız yerleşmelerin sonucunda oluşan çarpık kentleşmenin getirdiği alt yapı maliyetleri de ülke ekonomisine zarar vermektedir.

İkili yapıya bakıldığında, modern ve geleneksel ekonomilerin ülkede yol açtığı sıkıntılar söz konusudur. Bunlar kayıt dışı gelir ve gizli işlerin oranında artışa sebep olmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde gelir düzeyi ve gelenekselci sosyo-kültürel yapı birçok sosyal, ekonomik ve politik sorunları da beslemektedir (Öztürk, 2005).

Öztürk'e (2005) göre eğitime yapılan harcamalar uzun dönemde bir yatırım harcaması olarak görülmektedir çünkü bu durum verimlilik sağladığından ekonomik kalkınmayı hızlandırmaktadır.

Ayrıca, az gelişmiş ülkeleri anlamak konusunda bu ülkelerdeki siyasal yapıya da bakmak gerekir. Az gelişmiş ülkelerde kamu yararından ziyade kişisel çıkarların ön plana çıkması, devletin özel sektör de dahil olmak üzere yapılan işlerde siyasi ağırlığını ön planda tutmasına neden olmaktadır.

Bir grup iktisatçı az gelişmişliğin nedeni olarak kapitalist ilişkilerin yaygınlaşmasını göstermektedir. Yani bu iktisatçılara göre az gelişmişliğin kaynağı dışta aranmalıdır. Çünkü gelişen ve yayılmacı kapitalist ülkelerle henüz bu aşamaya gelemeyen ülkeler arasındaki iktisadi ilişkiler sonucu, bu ülkeler gelişimlerini tamamlayamamış ve gelişmiş ülkelere bağımlılıkları artmıştır (www.turkelminibas.net/ders notları).

Frank'a göre az gelişmiş ülkelerin neden gelişemediğini açıklayabilmek için bu ülkelerin iktisadi ve sosyal tarihlerini de bilmek gerekmektedir. Frank gelişmiş ülkelerle az gelişmiş ülkeler arasındaki iktisadi ilişkilerin az gelişmişliği artırdığı düşüncesine de yer vermektedir (www.turkelminibas.net/ders notları).

Bu konuda yazılan yazılar incelendiğinde aslında gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkinin, sömürgeciliğin günümüzdeki uzantısı olarak görüldüğü ve yayılmacı kapitalist ülkelerin daha da gelişebilmek, ürünlerine pazar olarak kullanabilmek, hammadde elde edebilmek gibi nedenlerle az gelişmiş ülkelerin gelişmesini engellediği düşünülmektedir.

1.3. Kalkınma İktisadı

Gelişme iktisadına yönelik ilk yaklaşımlarda, hem kuramsal çalışmalarda, hem de uygulamada ekonomik gelişme ve büyüme özdeşleştirilmiştir. Büyümeyi sağlamak için de tasarruf ve dış yardımın gerekliliğine dikkat çekilmiş ve böylece hızlı sermaye birikimine gidilebileceğinde hemfikir olunmuştur. Bunun yanı sıra devletin öncülüğünde hızlı bir sanayileşme ile yapısal değişim amaçlanmıştır. Aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerin kendilerine özgü bazı yapısal özelliklerinin olduğu düşüncesi, kalkınma iktisadının hakim iktisat anlayışından kuramsal düzlemde ayrılmasını sağlıyordu. Bu bağlamda, gelişme iktisadının pazarlar yerine devlet müdahalesini, dış dünyayla bütünleşme yerine iç pazarı ön plana çıkaran yaklaşımından söz edilebilir (Şenses, 2003).

Şenatalar, Turkishtime ile yaptığı söyleyişi de kalkınma iktisadının, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ön plana çıktığını ve ekonomik gelişmenin ön koşullarını ve dinamiklerini incelediğini söylemiştir. Ayrıca az gelişmiş ülkelerin iç ve dış dinamiklerine yönelik çalışmaları da içerdiğini belirtmektedir (www.turkishtime.org/22/30).

Şenses (2003) 'Kalkınma İktisadının Yükselişi, Gerilemesi' adlı kitabında bu konu hakkında şunları söylemektedir: Kalkınma iktisadının başlangıçtaki hedefi dünya sorunsalını ele almak olmuştur. ABD ve Sovyetler Birliği dışındaki ülkeler bu konunun hedefi olmuşlardır. Bağımsızlık mücadeleleri ile beraber ekonomik bağımsızlık çalışmaları da hızlı ekonomik büyümeyi hedef almışlardır. Bunların yanında bağımsızlıklarını yeni kazanmış ülkeler de geri kalmışlıklarının sebebi olarak sömürgeci yönetimlerin sanayilerine ve ekonomik büyümeye duyarsızlıkları ve kendilerine dayatılan serbest dış ticaret rejimini görmüşlerdir. Bu durum serbest pazarlara güvensizlikle birleşince, devlet önderliğinde, koruma yoluyla ithal ikamesine dayalı sanayi stratejisine ağırlık verilmiştir. Ayrıca Marshall Yardımları da dış yardımın gelişme için gerekli olduğu görüşünün güçlenmesini sağlamıştır (Şenses, 2003).

Yavilioğlu'na (2002) göre ise kalkınma iktisadının ortaya çıkışı 1930'lardaki Büyük Bunalım dönemidir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra günümüze kadar ekonomik yönüyle ele alınmıştır. Bu dönemlerde sorun, Dengeli-Dengesiz Kalkınma Teorileri, Neo-liberal Yaklaşımlar, Bağımlılık Teorileri ile üretim sürecinin ekonomik boyutunda aranırken, çözüm önerileri de üretim faktörleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Günümüze kadar kalkınma kavramının sosyo-kültürel ve siyasal yönleri ihmal edilerek sadece ekonomik yönü üzerinde durulmuştur. İktisat politikası modelleri belirlenirken, ülkelerin tarihi ve coğrafi özellikleri, gelenekleri (dini yapısı, sanat anlayışı, tüketim tarzı) göz ardı edilerek "tek tip"

politikalar uygulanmıştır. Bunların yanı sıra gelişmiş ülkeler şu andaki kalkınmışlıklarını sağlayana kadar birçok evreden geçmişlerdir (Rönesans, reform, sanayi devrimi gibi). Fakat az gelişmiş ülkeler, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kalkınma iktisadı politikaları ile birlikte kendilerine dikte edilen kalkınma sürecine maruz kalmışlardır. Bu dönemde gelişmiş ülkeler nüfuslarını korumaya ve daha fazla gelişmeye çalışırken, az gelişmiş ülkeler, gelişmiş ülkelere yetişebilmek için mücadele vermektedirler. Bunu yapmak için de az gelişmiş ülkeler, iç kaynakların yetersiz olduğuna karar vererek gelişmiş ülkelerden borç olarak onlara bağımlı hale gelme yoluna gitmişlerdir. Bu dış yardıma Marshall Yardımları örnek verilebilir. Ayrıca IMF ve Dünya Bankası da az gelişmiş ülkelere çeşitli krediler sağlamaktadırlar. Bu kredilerin şartı olarak da kendi politikalarının bu ülkelerde uygulamasını şart koşmaktadırlar (Yavilioğlu, 2002).

1.4. Kalkınma İktisadının Tıkandığı Noktalar

Gelişme iktisadı için geliştirilen kuramlar basit modellemeye dayanmaktadır ve bu kuramlarda büyümeyi engelleyen kısıtlar olduğundan bahsedilmektedir (düşük tasarruf oranı, iç pazarın darlığı, kıt döviz kaynakları, girişimci eksikliği gibi). Bunlar aşıldığı takdirde büyümenin mümkün olduğu düşünülmektedir. Ekonomik yapı ile siyasal, tarihsel ve kuramsal yapılar arasında bir ilişkilendirme de yapılmamıştır. Bunların yanı sıra az gelişmiş ülkelerin hakları uluslararası ve akademik platformlarda savunulmuş fakat bu ülkelerin kendi içlerindeki eşitsizliklere ise değinilmemiştir.

Gelişme iktisatçılarının sorguladıkları bir konu da, kuramsal düzlemde ülkelerin devlet yapısı ve gelişme sürecindeki işlevleridir. Örnek vermek gerekirse, tarım reformu, tarım sektöründeki teknolojik gelişme ile toprak dağılımı sistemleri ve kredi dağıtım mekanizmalarını birbirinden ayrı ele alabilmişlerdir. Ayrıca kısa dönem sorunlar da ihmal edilmiştir. Bu sorular büyümeye başladığı zaman sessiz kalmışlar ve bu sorunlar arasında uzun döneme ilişkin çalışmalarını da savunamamışlardır. Siyasal ve tarihsel süreç ile kısa dönem sorunları ihmal etmenin sonucunda ortamı neo-klasik iktisatçılara bırakmışlardır (Şenses, 2003).

Sanayileşmiş ülkelerin yükselişi ve üçüncü dünya ülkelerinin birlikteliğinin zayıflaması ile neo-klasikler bu döneme hakim olamaya devam etmişlerdir. Bunların sonucunda, sürekli eleştiriye maruz kalan gelişme iktisadı, uluslararası finans kuruluşlarının öncülüğünde minimalist devleti savunan yaklaşımlar karşısında geri adım atmak zorunda kalmıştır (Şenses, 2003).

1.5. IMF ve Dünya Bankası

Az gelişmiş ülkeler, gelişmiş ülkelerden borç alarak kalkınmanın yollarını aramışlardır. Kredi sağlayan ve gelişmiş ülkelerce oluşturulan uluslararası kuruluşların başında IMF ve Dünya Bankası gelmektedir.

IMF ve Dünya Bankası 1944 yılında Bretton Woods Konferansı ile örgütlenmiş kurumlardır. Amaç 1929 yılındaki gibi bir bunalımın tekrar yaşanmamasını sağlamak olarak belirlenmiştir. Başlangıçta IMF'nin ulusal paraların karşılıklı değişim oranının belirlemesi, Dünya Bankası'nın ise sermayenin uluslararası hareketi ile ilgili düzenlemelerde bulunması düşünülmüştür.

Bu kurumlar ilk kurulduğu zaman kalkınma ve gelişme ile ilgili bir uğraşı söz konusu değildi. Çünkü 1950'li ve 1960'lı yıllar ekonomik olarak verimli bir dönem olmuştur. ABD sanayide gelişmiş ülkelere yardımda bulunmuş ve hızlı bir büyüme içine girilmiştir. Gelişmekte olan ülkeler de bu olumlu sonuçlardan nasiplerini almışlardır. Bu dönemde gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere sermaye akışı gerçekleşmiştir. Böylece gelişmekte olan ülkelerin kaynaklarının da gelişmesi sağlanmıştır. Fakat 1970'lere gelindiği zaman ekonomik sıkıntılar tekrar ortaya çıkmıştır.

IMF ve Dünya Bankası ilk kurulduğu dönemde, başlangıçta hedeflediği amaçlar için çalışırken, son yirmi yılda değişiklik göstermişlerdir. Bunun yerine verilen kredilerin geri dönmesinin sağlanması görevini üstlenmişlerdir (http://Biibf.com.edu.tr./demircanener.pdf).

Dünya Bankası'nın ve IMF'nin amacı yukarıda da değinildiği üzere az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere kalkınmaları için kredi sağlama ve yoksulluğun giderilmesiydi. Fakat son yıllarda gözlemlenen, bu ülkelerin kalkınmanın aksine daha da yoksullaşmalarıdır. Dünya Bankası başarısızlığın nedeni olarak ülkelerin hızlı nüfuz artışını denetim altına alamamaları olduğuna dair yorum yapmaktadır. Dünya Bankası'nda bu konuda birçok çalışması olan William Easterly ise, nüfusun denetim altına alınabilmesinin yolunun kalkınma olduğu açıklamasında bulunmuştur (Uzun, 2003). Ayrıca Uzun'a (2003) göre Dünya Bankası verdiği borçlar sonucu hükümetlerin politik kararları üzerinde söz sahibi olmayı amaçlamış, hükümetler buna çok yanaşmamakla birlikte borcu alarak yolsuzluklarında kullanmışlardır. Böylece yoksullukla beraber alınan borçların miktarı da artmıştır.

IMF ve Dünya Bankası, az gelişmiş ülkelere kalkınma amacı altında yapısal uyum programlarını dayatmıştır. IMF ve Dünya Bankası'nın kalkınma konusunda ne kadar başarılı olduğu ya da olmadığı çeşitli ülkelerdeki uygulamalarının sonucuyla görülebilir. Afrika, Güney ve Güneydoğu Asya ve Latin Amerika ülkelerindeki uygulamaları başarısızlıklarına iyi birer örnektir (www.sendika.org/yazi).

Oral'a göre Afrika'da IMF politikalarının uygulanması sonucunda tarım yok olmaya yüz tutmuş, kuraklık, açlık ve iç savaşlar meydana gelmiştir. Dünyanın en borçlu ülkesi olan Güney Afrika'da yoksullara 80 milyon kişi katılmıştır. Güney ve Güneydoğu Asya'da ise küçük ve orta ölçekli tarım işletmelerinin sonu gelmiş, kırsal nüfusun topraklarını yitirmesiyle toprak kutuplaşması ve tefecilikte artış olmuştur. Latin Amerika'da IMF politikaları sonucu yoksulluk

daha da artmış, zenginler daha da zenginleşmiştir. Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere IMF ve Dünya Bankası'nın çalışmaları az gelişmiş ülkelerde başarısızlıkla sonuçlandığı gibi bu ülkeleri daha da yoksullaşmış, hatta bazılarında (Ruanda) yapılan yardımların silah alımı için kullanılmasıyla iç savaş çıkmıştır (www.sendika.org/yazi)..

Zaman içersinde, IMF ve Dünya Bankası, ülkelerin yoksulluğunu gidermek amacını terk ederek kendilerine olan borçların teminini sağlamak için az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere istikrar programları uygulatan kurumlara dönüşmüşlerdir (http://Biibf.com.edu.tr./demircanener.pdf)..

Aydoğan'ın aktardığına göre "ABD'de 1997 yılında yapılan ve 4 Ocak 1998 günü Los Angeles Times'da yayınlanan bir çalışmaya göre, 1995 yılına kadar IMF'den uyum kredileri için borç alan az gelişmiş ya da gelişmekte olan 137 ülkeden 81'nin (%60) IMF'ye bağımlılığı ileri düzeyde artmıştır. IMF ile kredi ilişkisine giren 89 az gelişmiş ülkeden 48'nin (%54) durumunun kötüleştiği, 32'sinin (%36) durumunun tam olarak bozulduğu açıklanmıştır. Çalışmayı yapan ve bu sonuçları açıklayan Heritage Foundation muhafazakâr bir küreselleşmeci kuruluştur."

Uluslararası Kamu Çalışanları Federasyonu'na (PSI) göre, IMF ve Dünya Bankası'nın işçilere kemer sıktırma politikaları ve sosyal harcamaların kısılması sonucunda temel hizmetler durmuş, yoksulluk artmış, kamu çalışanlarından çoğu işlerinden olmuştur (Aydoğan, 2010).

Ayrıca yazısında ABD Kongresi için Carnegie Mellon Üniversitesi ekonomi profesörü Alan Meltzer başkanlığındaki partiler üstü komisyon tarafından hazırlanan rapora değinen Aydoğan, IMF ile ilgili şu açıklamalara yer vermektedir: "IMF kalkınmakta olan ülkelerin mali yapılarının iyileştirilmesine pek az önem verdi. Pahalı kurtarma operasyonlarına çok fazla yöneldi. IMF'nin kısa dönem kriz idaresi sistemi çok masraflı, hatalı, politika ve uygulamalara nüfuz etme çabaları fütursuz. Dünya Bankası'nın Afrika'daki her dört kalkınma programından sadece biri olumlu sayılabilecek sonuç verdi."

IMF ve Dünya Bankasın Türkiye ile olan ilişkilerine baktığımızda 1946 yılında ilk değer düşürmeden sonra 1947 yılında bu kurumlara üye olan ülkemiz daha sonra bu kurumlarla olan ilişkilerine devam etmiştir. Fakat yapılan yapısal düzenlemeler yeterli olmamış ve istenen sonuçlara ulaşılamamıştır. Bu konudaki başarısızlığın nedenlerinden biri olarak da Türkiye'deki istikrarsız siyasal yapı gösterilmektedir (http://Biibf.com.edu.tr./demircanener.pdf).

Ayrıca Aydoğan bu konu ile ilgili "Türkiye, IMF programlarını uyguladıkça güçsüzleşiyor. Güçsüzleştikçe de teslimiyet oran artıyor. Türkiye artık IMF'ye tam olarak teslim olmuş durumdadır. 50 yıldır ekilenler bugün biçiliyor. Türk halkına sürekli olarak başka bir yolun olmadığı söyleniyor." demektedir (Aydoğan, 2010).

Günümüzde IMF ve Dünya Bankası gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeleri daha bağımlı hale getirerek istedikleri gibi istikrar programlarını dayatmakla kalmayıp, ülkelerin siyasi yapısına da müdahalede bulunmaktadır. Bu ülkelerdeki yoksullar daha da yoksullaşırken, zenginler daha da zenginleşmektedir. Ülke içi huzursuzluklar artmakta, bu arada bu durumu denetim altına almak ve iyileştirmek isteyen ülkeler bu kuruluşlara ve gelişmiş ülkelere daha da bağımlı hale gelmektedir.

1.6. Ekonomik Kalkınma Teorileri

Ekonomik büyüme teorileri soğuk bir zarafete, takdire değer bir basitliğe ve açıklığa sahiptirler. Ancak, ekonomik kalkınma teorileri öyle değildir. İnsanların ve ulusların çeşitliliği, kalkınmanın gerçeklerinin anlaşılmaz karakteri ve teorisyenlerin kendi ilgilerinden dolayı kalkınma kavramları karmaşık, zorlu ve çelişkilidir (Herrick ve Kindleberger, 1983:48). Fakat şu da bir gerçektir ki, kalkınmayı anlamak kalkınma kuramlarını anlamakla olanaklıdır.

Bir süreç olarak ekonomik kalkınma, bir ekonominin girdi ve çıktı bileşiminde değişiklik öngörür. Bu değişiklikler, kalkınmanın, sonuçta yoksullaşmış çoğunluğun durumunda genel bir iyileşme üzerine odaklanmasını sağlar. Kalkınma amaçlarının merkezinde, katılmak isteyen tüm insanların eylemlerini üretken ve doyurucu eylemlerde birleştirmek yer almaktadır.

Bu çalışmada, ekonomik kalkınma kuramları üç temel ana başlık altında incelenecektir. Bu ana başlıklar sırasıyla; "Neoklasik Teoriler", "Yapısal Dengesizlik Teorileri", "Radikal-Marxist Teoriler"den oluşmaktadır. "Radikal-Marxist Teoriler" başlığı "Neo-Marxist veya Bağımlılık Teorileri" ile birlikte incelenecektir.

1.6.1. Neo-klasik Teoriler

Bu kuramlar Ortodoks ekonomi temeline sahiptirler. Unsurları Ricardo ve Smith'in klasik ekonomisinden, Avusturya Okulu'nun marjinalist prensiplerinden, Alfred Marshall'ın mikro ekonomik prensipleri kodlamasından ve James Meade ve diğerlerinin modern sentezlerinden oluşur. Ricardo ve Smith'in erken ekonomileri ile neoklasik kalkınma ekonomisi teorileri birbirine yakın olsa da birbirleri yerine geçmezler. Her iki iktisatcı de vahşi rekabet, ticaret ve bireysellik taraftarıdır. Smith ulusların zenginliği, Ricardo ise gelir dağılımıyla ilgilenmiştir. Modern neoklasikler kaynakların etkin kullanımına odaklanmışlardır ve sosyal-politik faktörleri görmezden gelmektedirler (Herrick ve Kindleberger, 1983:49-50).

Neoklasik modelin özü, karar verici bireylerin gösterdiği ekonomik etki-tepki mekanizmasının algılanmasında yatmaktadır. Modelleri kullanma nedeni, onların bireylerle yakın temasından kaynaklanmaktadır. Çünkü bireyler

eylemin getirileri ve maliyetlerine göre karar verip kendi refahınıençoklaştıran aktörlerdir. Gerçek almaşıklerin olduğu bir ekonomide eylemler arasında tercih söz konusudur. Birbirinin yerine geçme yüksek elastikiyet sağlar. Dolayısıyla tüm neoklasik teoriler açık veya örtük şekilde arz esnekliğinin, talebin fiyat esnekliğinin, faktörler arası değişim esnekliğinin yüksek olduğunu kabul eder.

Neoklasik teoriler bu esnekliklerin evrensel olduğunu kabul eder. Bu nedenle, sektörler arasında aralarındaki doğal farklılıklara karşın bir ayrıma gitmezler. Tarım sektöründeki bir davranışı açıklayan prensip, diğer sektörlerdeki davranışları da açıklayacaktır. Sermayedarlar geri dönüş oranının yüksek olduğu yerlere yatırım yaparlar. Dolayısıyla bu oranın azalan geri dönüş kanununu takiben azalması tüm ekonomide bir denge sağlayacaktır. Benzer bir süreçle işçiler çalışma koşullarının ve ücretlerin iyi olduğu bölgelere gideceklerdir. Bu ücret farklarının azalmasına neden olacaktır ve baştaki iti kaybolacaktır. Araziler en yüksek rant getirisine göre kullanılacaktır. Bu ekonomik vizyon, bireylerin benzer şekilde motive edildiğini varsayar. Neoklasik ekonomik kalkınma kuramları, neoklasik ekonomik büyüme kuramlarıyla benzerlikler gösterir. Örneğin, neoklasik ekonomik büyüme teorilerinin fiyat odaklı uyum mekanizmaları, herhangi bir üretim faktörü için azalan marjinal geri dönüşü, teknolojik değişime yönelik üretkenlik iyileştirmelerinin dışsal doğası neoklasik kalkınma ekonomisinin de bir parçasıdır.

Dengeye doğru olan eğilim aşırı vurgulanmaz. Bu kuramlardaki fiyat mekanizmaları, kaynak kullanımını dengeleyici yönde sürüklemektedir. Hiçbir üretici veya tüketici pazar veya fiyatları tek başına etkileyecek kadar büyük değildir. Açık ekonomilerde durum böyle olabilir ancak bazı nedenlerle dış ticaret sınırlandığında oligapol ve monopollerin oluşması olasıdır. Rekabetçi bir ortamda, yüksek fiyatlar arzı artırır, talebi durdurur. Düşük fiyatlar ise arzı durdurur, talebi artırır. Model şunu öngörmektedir: Denge noktasına doğru ani değil ama aşamalı hareketler istisna değil normal eğilimdir.

Bu kuramların uluslararası ekonomiye yaklaşımları da Adam Smith'in 18. yy merkantalizminin saldırısıyla başlayan, David Ricardo'nun uluslararası ticarette karşılaştırmalı üstünlükler prensibiyle genişleyen ve bu teorinin 20. yy.'da ticaret teorisyenleri Eli Heckscher ve Bertil Ohlin tarafından yeniden tanımlanmasıyla gelişen çizgiyi takip etmektedir (Herrick ve Kindleberger, 1983:51). Gelişmekte olan ülkeler ucuz maliyetli ve görece bol ürünleri üretmeli ve ihraç etmeli ve görece az malları da ithal etmelidir. Bu ticaretten miktarı tanımlanamasa da her iki taraf da faydalanacaktır.

Gelirin bireylere dağılımı da benzer bir nedenselliği takip edecektir. Neoklasikçi faydaların düşük gelirli çalışanlara sızacağına özel bir önem verilmiştir. Ulusların çıkarı onu oluşturan bireylerin çıkarıyla ayrı tutulmuştur. Faydaların sızması gelirin toplumda daha eşitçe dağılmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla çıktıdaki büyüme ekonomik kalkınmada en büyük sorunlardan birine, gelir adaletsizliğine, çözüm olacaktır.

Neoklasik teorilerle ilişkili siyasal uygulamalar onların analizlerinden çıkacaktır. Bireysel rekabet en takdir edilen davranıştır. Tekelci davranışlar kuşkuyla karşılanır. Rekabetten korunan tüm eylemler liyakatini ispatlamalıdır.

Özel tekel durumlarında, çıktı büyüdükçe ölçek ekonomisinin yarattığı fiyatlara uyulması için düzenleme şarttır. Kamunun ekonomiye müdahalesi de benzer şekilde engellenmelidir. Eğer neoklasik kuramın ima ettiği siyasalar uygulanacak olursa, devletin rolü zorunlu hizmetlerin sunumuyla, dışsallıkları engellemek için ekonomik sistem içinde mülkiyet hakkının tanımlanmasıyla ve mevcut ekonomi içinde bilginin yayılmasıyla sınırlandırılmıştır.

Bu siyasalar en yüksek değerli eylemlerin genişlemesini sağlayarak şekilde yatırımları teşvik edecek dürtüler oluşturacaktır. Tüm dışsallıkların yok edilmesi çok önemli bir rol oynamaktadır. Negatif dışsallıklar doğal olarak yok edilmelidir. Pozitif dışsallıklar ise aşırı yatırıma neden olacağı için yine engellenmelidir.

Uluslararası ticarette serbest ticaret tercih edilmektedir. Serbest ticaretten elde edilen kazançlar onu tercih edilebilir kılmak için eşitçe dağıtılmak zorunda değildir.

1.6.2. Yapısal Dengesizlik Teorileri

Gelişmemiş / az gelişmiş ülkelerin ekonomilerindeki değişmez dengesizliğe vurgu yapan kuramlar, ekonomik kalkınmanın yeni çizgisini oluşturmaktadır. Zengin ve yoksul ülke iktisatcıleri tarafından benzer şekilde kucaklanmış ve neoklasizmin yerini almıştır.

Yapısal kuramların kökeni eklektiktir. Bağdaşık (homojen) bir kavramlar kümesine sahip değildirler ve hatta iç tutarlıkları bile sorunludur. Onun genel denge modeli yapısalcıların dengesizlik sisteminin devamlılığı kavramıyla çatışsa da, ekonomiyi eklemlenmiş bir bütünlük olarak görme öngörüsü Leon Walras'a atfedilmektedir. Keynes'in modelini işsizliğin içinde barınabileceği şekilde değiştirmek diğer yapısalcı iktisatcıler tarafından modellenmiştir. Aynı zamanda, onun bulduğu faiz oranları gibi ekonomik değişkenler, gelişmekte olan ülke modellerine gönüllü olarak eklemlenmemişti. Kuznets'in ulusal gelir ve çıktı parçaları için görgül taban yaratan çalışması ve Chenery ve arkadaşlarının araştırmaları bu kuramlar için arka planı hazırlamıştır (Herrick ve Kindleberger, 1983:52).

Ekonomik kalkınmanın yapısal kuramları diğer okullardan daha kısa bir geçmişe sahiptir. Daha belirsiz bir amaç sergiler. Daha az doktrinseldir, daha pragmatiktir ve daha fazla görgül teste bağlı olmaya çalışır.

Yapısalcı dengesizlik kuramları, adlarının da gösterdiği gibi yapı üzerine odaklanmışlardır; bu yapı, ekonominin üretken sektörleriyle beraber makroekonomik bileşimi ve onun kadar temel üretim girdileri olan yatırım ve emek gücü bileşiminden oluşur.

Yapısalcıların sektörler arası ayrım konusundaki ısrarları tarım sektörünün teşviklere diğer sektörlerden farklı tepki göstermesine izin vermektedir. Temelde hepsi kar peşinde koşan ve faydaençoklaştırıcı olsa da, farklı tepki hızları ve bu tepkileri üreten farklı mekanizmalar yapısalcıların şu saptamaya ikna olmasına neden olmuştur: Ekonominin oluşturucu parçalara ayrılması kalkınma sorununun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Dengesizliğin devamı, uyum süreçlerinin sonuçları açısından da uygulamalara sahiptir. Eşitlikle ilişkili iyi huylu sonuçlara yol açmaktansa, sızmacı mekanizmalarla ve aşamalı ama kaçınılmaz bölgelerarası ve kişilerarası farklılıkların giderilmesi ile dengesizlik, halihazırda varlıklı olan kesimin ve yoksulların gelirlerinin aynı kalmasıyla ilişkilendirilebilir. Bir örnek tüm bunları açıklamak için yeterli olacaktır: Kente göç süreci kırsaldaki kentsel yaşam için daha donanımlı olan kişiler için daha çekici olabilir. Kırsal beyin göçü ülkedeki zaten düşük olan gelir düzeyinin düşmesine ve aynı zamanda göçü çevreleyen dışsal yetersiz ekonomik büyüme (diseconomies) ile kentsel koşulların genelde gerilemesine neden olur. Ancak, göç için olan teşvike hiç dokunmayabilir. Eğer kentsel göç seçici ise ücretlerde herhangi bir değişime gerek kalmazdı. Göçe sebep olan dengesizlik göçle birlikte devam eder. Yapısal dengesizlik ile neoklasik denge eğilimi arasındaki çelişki açıktır.

Böyle bir modelde gelirler eşitsiz olmaya devam edeceği için neoklasik ekonomi tarafından ortaya konan çıkar uyumu reddedilmiştir. Burada, uluslararası ticaretten elde edilen kazançlar ve yerel tercihlerle gelişen iyileşmeler toplumda bireysel refah düzeyinin yükselmesini sağlayacaktır. Yapısalcılar için gruplar arasındaki çelişkiler ile sektörler arası çatışmalar, eylem odaklı kamu sektörü ile kar arayan özel sektör arasındaki kavgalar toplumsal gelişmede önemli roller oynamaktadır. Entellektüel olarak rahat ve bağdaşık bir toplum kurgusu, bilinç sınırları kendi dizginlenmemiş arzuları ile çatışan ve çıkarları için birleşmek ve hareket etmek yetenekleri olmayan bir birleşememiş grupla yer değiştirmiştir (Herrick ve Kindleberger, 1983:54). Ortaya neden-sonuç ilişkisini ortaya koymak için daha karmaşık ve daha ayrıntılı bilgi gerektiren bir görünüm çıkmıştır.

Uluslararası ticaret özel bir ilgi gerektirmektedir; çünkü yapısal dengesizlik ülke içi tüketim için üretim yapan sektörlerde olduğu gibi bu alanda da vardır. Yoksul ülkelerin ithal ve ihraç malları arasındaki farklı gelir esnekliği ödemeler dengesi açıklarına neden olmaktadır. Aradaki açık, zengin ülkelerden veya uluslararası örgütlerden sağlanacak transferler gibi dış kaynaklarla doldurulmaktadır. Burada da denge için kendiliğinden bir eğilimden söz edemeyiz.

1.6.3. Radikal - Marksist Teoriler

Radikal veya Marksist kuramlar, neoklasisizm ortodoksisine bir almaşık olduğu için yapısal dengesizlik kuramları ile birleşirler. Radikal kuramlar, neoklasisizmin tarihsel olmayan çözümlemesine bir tepki olarak doğmuştur. Neoklasik monterist analiz yadsınmış, onun yerine tarihin olaylarını ve güçlerini dikkate alan bir yapı geliştirilmiştir. Neoklasik kuramlar sanayi kapitalizminin dünyanın doğal bir durumu olarak alır ve uluslararası pazarlıklar ve genel adalet ile pek ilgilenmez. Radikallere göre Ortodoks kuramlar ekonomik kalkınmanın en önemli sorunlarıyla ilgilenmekten kaçınmaktadır (Herrick ve Kindleberger, 1983:54-55).

Radikal ekonominin ilgi çekici yanı, onun kural koyucu tavrından kaynaklanmaktadır. Bu tavır da; ulusal ve uluslararası düzeyde yoksullar lehine olan reform ve devrimden yana alınan tutumdur. Bu kural koyucu tavra karşı olan tepkisel duruş, radikal ekonominin bir analitik teoriden ziyade etik bir tutum olarak değerlendirilmesine yol açmıştır.

Modern radikal ekonomi, Ricardo'nun emek değer kuramından ortaya çıkmış ve ilkelerini Marx'ta bulmuştur. Radikal kuramcılar, ''artık değer'', ''tekelci kapitalizm'', ''proletarya'', ''ilkel birikim'', ''sermayenin organik kompozisyonu'' gibi özel Marksist terimlerin kullanılması nedeniyle kendilerini ''radikal'' olarak tanımlamaktadırlar. Marx'ın kapitalist kalkınmanın bilimsel analizi üzerindeki vurgusu, radikallerin kapitalist kalkınmanın sonuçlarının ahlaksızlığı üzerine odaklanmalarını sağlamıştır. Marx ulusal konulara değinse de, daha sonra gelen Lenin onun teorilerini uluslararası emperyalizmi kapsayacak şekilde genişletmiştir. I. Dünya Savaşı'ndan beri Marksist kuramlar, uluslararası eşitsizlik ve yoksul ülkelerin zengin ülkelere ekonomik kalkınma için bağlılığına odaklanmıştır.

Radikal kuramlar tarihi inceler ve bir kalkınmanın aşamaları teorisinin izini sürerler. Radikaller Hegelci bir diyalektiği takip ederler. Ona göre tez ve antitez, eylem ve karşı eylem çarpışarak sentezi oluşturur. Hiçbir eylem tek başına oluşmaz ve tek başına gelişmez. Hemen hepsi diyalektik olarak karşı güçler sonucu gelişir. Tarih kendisini ister istemez bu hareketlerle ilişkilendirir. Dolayısıyla radikal düşüncenin merkezinde Ortodoks ekonomisinin statik dengeci algısıyla ve onun tarih algısıyla ilgili rahatsızlık vardır (Herrick ve Kindleberger, 1983:56).

Kalkınmanın aşamaları Orta Çağ feodalizminin endüstriyel kapitalizme evrilmesiyle başlar. Uluslararası emperyalizmi baskın işleyiş biçimi olarak yaşayan kapitalizmin en ileri aşaması, tüm aşamalarda olduğu gibi içsel çelişkiler barındırır ve bu anlamda kendi yıkımının yuvasını oluşturur. Özelde, artan çıktı miktarının sermaye biçiminde sterilizasyonu artan işsizlikle sonuçlanmıştır. Periyodik krizler uluslararası kapitalist sistemi sarsmaktadır. Kapitalizmin mutlak çöküşü devrimi hızlandırarak sosyalist devletin oluşumuna neden olacaktır (Herrick ve Kindleberger, 1983:56).

Sınıf mücadelesi bu dönüşümü hızlandıracaktır. Bireyin refahını ençoklaştırmaya çalışacağına dönük neoklasik vurgu bireyin kendisini sınıf dayanışması için feda edeceği düşüncesiyle değiştirilmiştir. Sınıf mücadelesi genellikle ekonomik hedefler için verilmektedir.

İşçiler, Marksist emek teorisi içinde tüm değerin kaynağıdır. Kapitalistler üretim sürecine katkı koymayan sömürücülerdir. İleri kapitalizm uluslararası düzeyde yayıldıkça ulusal sınıf mücadelesi uluslararası düzeye çıkacaktır. Kolonyal sistemin 19. yüzyılda özellikle Asya ve Afrika'da, Avrupalı güçlerce yayılması radikal iktisatcılar tarafından yerel sorununun dünya ölçeğine yayılması anlamına gelmektedir.

En radikal kuramlar, yoksul ülkelerin zengin ülkelere bağımlılığından bahseder. Bağımlılık birçok farklı biçim alabilir. Bunlardan bazıları ekonomiktir. Sermaye ithali yoluyla teknoloji transferi, medya ve turizm yoluyla beğenilerin transferi, zengin ülkelerin değerlerinin yayılımının yolunu açmaktadır. Zengin ülkelerin para ve teknoloji üzerindeki hâkimiyetleri diğerlerini bağımlı kılmaktadır. Artan uluslararası uzmanlaşma (yerelden ziyade uluslararası işbölümü) bağımlılığı ilerletmektedir. Bir ekonomi ticarete açık olduğu ve üretimi birkaç ihraç malı üzerinde yoğunlaştığı sürece onun uluslararası pazarya olan bağımlılığı artar. Dolayısıyla o ülkenin kaynak kullanımına ilişkin özgür karar verme yetisi geriler. Bağımlılık kuramları şunu söylemektedirler: Bağımlı kalan az gelişmiş ülkelerde temel yapısal değişimler olanaksızdır.

Neoklasikçiler için genelde özelleşme ve özelde uluslararası özelleşme yararlıdır. Ama radikaller ve diğerlerinin ortaya koyduğu gibi; dağıtma/bölüşmeye yönelik kaygılar göz ardı edilmektedir. Özellikle, yoksul ülkelerde çoğunluğu eskisine göre daha da çok yoksullaştığına ilişkin tablolarla karşılaşırız.

Kalkınma veya herhangi bir şeyle ilgili sonuçlar kanıtlara ve onun nasıl kullanıldığına bağlıdır. Radikal iktisatcılar, tarihi ve kurumsal ayrıntılardan tümevarım yoluyla bilgi ürettiği için bilimsel olmaktan çok hikayesel olmakla eleştirilir. Modern ekonometrik araştırma yöntemleri ekonometrik analiz için uygun veri üreten zengin ülkelerin güncel durumlarını incelemek için geliştirilmiştir. Onların tarihsel durumlara yönelik olarak geliştirilmesi yeni yeni başlamıştır. Bazı Ortodoks iktisatcılar bunun başarılı olacağı konusunda şüphelidir. Bunun sebebi açıktır: Birçok radikal hipotezi test etmek için gerekli tarihsel veri geri dönülmez biçimde kaybedilmiştir, toplanmamışlardır veya en zeki geri dönük çalışmalarla bile bulunamazlar. Tarihsel verilerin kullanımına izin veren temsili değişkenlerin kullanılmasının da sınırları vardır. Bu yorumlar tamamıyla yöntemsel konular üzerine odaklanmıştır ve herhangi bir ekonomi veya toplum kuramı görgül doğrulamaya aday olduğunda yeniden gündeme gelmektedir (Herrick ve Kindleberger, 1983:59).

Bir bağımlılık kuramcısı olan Gabriel Palma (1978:905); "bağımlılığın ekonomik kalkınmanın radikal kuramlarının bir kolu, tek biçimli ve operasyonel olarak indirgenebilecek formel bir kavram olmadığı"nı söylemiştir. Aynı zamanda ortodoksinin tek bir yöntem için olan vurgusu sınırlandırıcı bulunmaktadır. Bu yüzden bazı teorisyenler daha az yapılandırılmış yöntemleri tercih etmektedir. Bu konuyu işleyen Albert Hirschman (1970) "modern sosyal bilimleri niteleyen kuramsal genellik içinde olan araştırmalar daha tutucudur çünkü gerçeği bağlamından kopartmaktadır" demektedir.

Yoksul ülkelerde kalkınma engellerini yıkmak için radikal yaklaşım, devrimi önermektedir. Devrim olabiliyorsa barışçı, ama gerekiyorsa da şiddet içermelidir. Birçok radikal devrimci bir azınlık tarafından şiddet kullanılmasına karşı değildir; çünkü devrimin sonucu kendisinden önce gelenden daha iyidir. Özelde, devrimciler kendilerini ve sömürülen sınıfları gelir açısından daha değerli bulurlar. Dolayısıyla eşitlikçi yeniden dağıtımları, sınıf çatışmasından doğan hoşnutsuzluğu hafiflettiği gerekçesiyle istemezler.

1.6.4. Neo-Marksist Kuramlar ve Bağımlılık Kuramları

Marx ve Engels, kapitalist yayılmayı ve sömürgeciliği olumlu ve arzulanır bir durum olarak görüyordu. Böyle bir yayılma ve genişlemenin dünyanın geri kalan bölgelerindeki pre-kapitalist sosyo-ekonomik ve kültürel yapıları tasfiye edeceği, kapitalist ilişkileri yaygınlaştıracağı, dünyayı bağdaşıklaştıracağı ve sonuç olarak da sosyalizme geçişin maddi koşullarının oluşacağı düşüncesine inanılıyordu.

Marx ve Engels'in sürdürücülerinin (Kautsky, Lenin, Troçki, Luxemburg, Hilferding, Buharın vb.) eserlerinde de azgelişmiş ülkelerin sorunları, azgelişmişlikten kaynaklanan kaygılar hiçbir zaman merkezi bir önem taşımamıştır. Azgelişmiş ülkeler tek başına özel bir ilgi alanı oluşturmamışlardır (Başkaya,1994).

1950'li yılların sonlarından başlayarak Marxist geleneği sürdürmekle beraber, odağına azgelişmiş ülkeleri alan bir yaklaşım gelişmiştir. Bu kuramlare neo-Marxist denmesinin nedeni de budur. Söz konusu kuramlar, Bağımlılık Kuramları olarak da bilinmektedir.[23]

Bağımlılık Okulu, teorik çerçevesi iyi belirlenmiş, tutarlı ve güçlü bir yaklaşım olmaktan ziyade, Modernleşme Okulu'na karşı geliştirilen bir dizi yaklaşımın oluşturduğu bir kalkınma perspektifi olarak değerlendirilmektedir. Bu görüş, azgelişmişlik sürecinin temel nedeninin, geri kalmış ulusların merkezde egemen olan kapitalist ülkelerle olan ilişkilerinden kaynaklandığını savunur. Fakat bağımlılık yazınında bu temel noktaya verilen önemin bile araştırmacılar

[23] Bağımlılık Kuramları ile ilgili özgün makalelerin Türkçe çevirileri için Bkz. Ersoy,M. (1992) ve Ersoy,M. ve Keskinok,H.Ç.(1985).

arasında farklılık göstermesi, genel bir değerlendirme yapılmasını zorlaştırmaktadır. Özetlemek gerekirse, Bağımlılık Okulu'nda sağ, sol ve merkez olarak üç eğilimden söz edilebilir (Ersoy ve Şengül, 2001:118).

Sağ eğilim, ECLA (Birleşmiş Milletler Latin Amerika Ekonomik Komisyonu) tarafından temsil edilmektedir.1930'larda yaşanan Büyük Buhran döneminde, diğer tüm kapitalist ülkeler gibi Latin Amerika da kendi içine kapanarak, ulusal kaynaklara dayalı bir gelişme yolu seçti. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda bu yolla sanayileşme yönünde önemli atılımlar gerçekleşti. Bu deneyimlerin sonucunda da 1948 yılında ECLA oluşturuldu. ECLA, özünde Latin Amerika'nın geri kalmışlığının nedenlerini araştıran ve Batılı çizgide hızlı kalkınmanın yollarını arayan BM desteğindeki radikal ve milliyetçi aydınlardan oluşuyordu. (Ersoy, 1992:12). Dönemin önde gelen teorisyenlerinden ECLA'nın direktörü Arjantinli Raul Prebisch'e göre; Latin Amerika'nın geri kalmışlığının nedeni Latin Amerika dışında aranmalıydı. Asıl geriliğe neden olan uluslararası işbölümü ve uzmanlaşmaydı ve asıl sorumlu uluslararası serbest ticaret sistemindeki eşit olmayan ve dengesiz değişimdi. Bu nedenle, söz konusu ülkeler hammadde ihracatına yönelik dışa dönük yapıyı kırmadıkça ve merkez-çevre ilişkileri sonucunda ortaya çıkan olumsuzlukları aşmadıkça, kalkınma sorunu çözülemeyecekti (Başkaya, 1994:74). Bu süreçte Latin Amerika'daki geri kalmışlık, kapitalizm öncesinde var olan feodal oligarşiye bağlandı ve çözüm ithal ikameci politikalarda ve ilerici milli burjuvazide arandı.

Merkez eğilim kapsamında Furtado, Sunkel, Dos Santos ve Cardoso'nun yer aldığı, ilerleyen tarihlerde "tarihselci–yapısal yaklaşım" olarak da tanımlanacak olan görüşler yer almaktadır. Bu yaklaşım, farklı ülkelerin farklı tarihleri ve yapısal ilişkileri olduğunu ve yapılacak çözümlemelerde bu özelliklere dikkat edilmesini önermektedir. Toplumsal değişimi dışsal faktörlerle açıklamaya çalışan sol görüşe karşı çıkmaktadır. Cardoso, bağımlılığın gelişmeyi tümüyle engellemediğini, tekelci kapitalizm ve gelişmenin birbiriyle çelişmediğini öne sürmüş ve "bağımlı gelişme" kavramını geliştirmiştir. Bu kapsamda, özerk ulusal kalkınma ve büyüme, ülke içinde gerçekleştirilecek yapısal reformlar ve ülkeler arasında gerçekleştirilecek bölgesel işbirliği ve dayanışma ile sağlanabilecektir (Ersoy ve Şengül, 2001:118).

Son olarak, sol eğilimin temsilcilerine bakıldığında, bu kesimin ağırlıklı olarak neo-Marksist yazarlardan oluştuğu görülmektedir. Bu yaklaşımın öncülüğünü Baran yapmakla birlikte, bu grupta ayrıca Sweezy, Frank, Emmanuel, Amin gibi araştırmacılar da yer almaktadır. Modernleşme kuramının en etkili olduğu yıllar olan 1950'lerde yazdığı kitapla kalkınma yazınını derinden etkileyen Paul A. Baran, Batı Avrupa'da kapitalizmin gelişmesinin; üstünlüklü coğrafi konumu, yeterli doğal kaynaklara sahip olmaması (bu faktör, ticaretin gelişmesini teşvik ederek dünyanın birçok bölgesinin sömürülmesine yol açmıştır), feodalizmin çözüldüğü son dönemde tarımda sağlanan verimlilik artışı gibi nedenlere dayandığını ileri sürmektedir. Oysa sömürgelerde sermaye birikimi durmuş, bu bölgelerdeki sanayiler Batı'nın rekabeti sonucunda büyük zarar görmüş ve sömürgeler kapitalizmle feodalizm arasında bir yerde

durağanlaşmışlardır. Marx'dan farklı olarak, kapitalizmin merkezden çevreye doğru yayılması, çevre için gelişme yönünde sonuçlar doğurmak yerine "azgelişmişlik" üretmektedir (aktaran: Başkaya, 1994).

Baran, azgelişmişliğin ortak özelliklerini şöyle sıralamaktadır: "Küçük üreticiliğin egemen olduğu geri ve yaygın bir tarım sektörünün varlığı; asalak bir toprak zenginleri sınıfı; genellikle yabancılara ait sınırlı olmakla birlikte iç pazar için üretim yapan "ileri" bir sanayi sektörünün varlığı; temel malların ihracatını gerçekleştiren ve ekseri yabancıların denetiminde bir ihracat sektörü; ve küçük üreticilerin ürünlerini pazarlayan küçük tacirlerden oluşan bir yapı" (aktaran: Başkaya, 1994:85-86). Baran'ın en önemli eleştirilerinden biri, azgelişmiş ülkelerde büyümenin önündeki engelin kaynak yetersizliği olduğunu savunan görüşe yönelik olanıdır. Ona göre, bu ülkelerde büyümenin gerçekleşmeyişinin asıl nedeni, sermaye fazlanın yetersizliğinden çok, kullanılış biçiminden kaynaklanmaktadır. Olumsuzluğun nedeni ikilidir; ilk olarak sermaye fazla sanayileşmiş ülkelere kaçmakta veya verimsiz alanlarda israf edilmektedir. Bu iki olumsuzluk gerçekleşmese bile, ikinci olarak yatırımları teşvik edecek bir sosyo-ekonomik ortam bulunmamaktadır. Dış rekabet genç sanayilerin gelişmesini, iç pazarın kısıtlı olması ise genişlemeyi engellemekte; yabancı sermayenin egemenliği yüzünden birçok ara malın ve hammaddenin çok uluslu şirketlerden sağlanması gerekmekte ve bu da elde edilen karın önemli bir kısmının dışarıya transfer edilmesine neden olmaktadır. Sonuçta, yabancı sermaye egemenliği ve mevcut sınıf ittifakına dayanan yapı kırılmadan sanayileşme ve kalkınma gerçekleştirilemeyecektir. Bu koşulda da kapitalizmden kopmak ve sosyalist bir devrim gerekmektedir.

Bu grupta yer alan Frank ise bağımlılık okulu için kullanılan diğer bir terim olan "azgelişmişliğin gelişmesi" terimini kullanmıştır. Frank'a göre, çevre ülkelerde azgelişmişliğin tek sorumlusu merkez ülkeler ve kapitalizmdir. Çevre ülkelerin, merkez ülkelerle ticari ilişkiye geçmesinin ardından kapitalist sistemin bir parçası olduklarını, bu nedenle seyrettikleri normal gelişme çizgisinin bozulduğunu, merkeze bağımlı uydular haline geldiklerini ve bu süreçte iç dinamiklerini yitirdiklerini ileri sürmektedir. Bağımlılık ilişkisi, uydu ülkelerin geri kalmışlıklarının ana nedeni olarak görülmüş; bu bağlamda kalkınma ekonomisi alanında "geri bıraktırılmış ülkeler" kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Kapitalist sistem her aşamada ve yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası olmak üzere her düzeyde azınlık için gelişmişlik; çoğunluk için ise azgelişmişlik üretmiştir (Ersoy ve Şengül, 2001:118). Bu yaklaşımın getirdiği almaşık ise, azgelişmiş ülkelerin bağımlılık ve sömürü zincirini kırabilmeleri için merkezi ülkelerle ilişkilerini bir an önce kesmeleri ve içlerine kapanarak hızlı bir sermaye birikim sürecine girmeleri olarak belirtilmiştir (Ersoy, 1992). Azgelişmişliği ele alırken, değişim kavramına aşırı vurgu yaptığı için eleştirilse de, Frank azgelişmişlik sürecinin kavranmasına önemli katkılarda bulunmuştur.

Amin ise azgelişmişlik konusunda en çok yazan teorisyenlerden biridir. Amin'in temel tezi, kapitalist yayılmanın az gelişmiş çevre ülkelerde ve bu ülkelerin ekonomilerinde aşırı bir çarpıtma, biçimsizleştirme, eklemsizleştirme

yaratmış olmasıdır. Kapitalizmin bu ülkelere doğru genişlemesi, söz konusu ülkelerin içyapısını çarpıtarak, tutarlı ve bütünlüğü olan bir ekonomik yapının oluşmasını engelleyerek, gelişmenin önünü kesmiştir. Dışa dönük böyle bir büyüme ortamında da, azgelişmiş ülkelerin dünya sisteminin çevresinde yer almaları ve bu durumun sürekli olarak kendini yenilemesi kaçınılmaz olmaktadır. Amin, azgelişmiş ülkelerin ayırt edici özelliklerini üç ana başlık altında toplamıştır. Birincisi, söz konusu çevre ülkelerin ekonomik sektörleri arasında merkezdekine benzer bir eklemlenmenin olmamasıdır. Bu ülkelerde özellikle, sermaye malları üreten sektör oluşmamıştır. İkincisi, bu ülkelerde ekonominin değişik sektörleri arasında önemli bir verimlilik farklılığı olmasıdır. Yabancı sermayenin egemen olduğu ihracat sektöründe yüksek verimlilik söz konusuyken, pre-kapitalist üretim ilişkilerinin söz konusu olduğu sektörlerde verimlilik düşüktür. Üçüncüsü ise, sanayi yatırımlarını teşvik eden sosyo-ekonomik bir ortam oluşmadığından yoğun bir hizmetler sektörünün var olmasıdır. Amin de Frank ve diğerleri gibi azgelişmişliğin nedeninin kapitalist yayılma olduğu ve çevrede merkezdeki gibi bir kapitalist gelişmenin olanaksız olduğunu savunmaktadır. Bu da, emperyalizmden kopmaya bağlıdır (Başkaya, 1994:91-96).

Bağımlılık Okulu'nun kentlere ilişkin yaklaşımına baktığımızda ise, az gelişmiş ülkelerin büyük kentlerinin merkezi ülkelerle yoğun bir şekilde ilişkide bulunmaları nedeniyle, azgelişmiş ülke açısından gelişmeye engel birimler olarak değerlendirildiği göze çarpmaktadır. Buna ek olarak, azgelişmiş ülke kentleri ile ilgili diğer bir çalışmanın konusu "marjinal kesim" olmuştur. Buna göre, sermaye ve gücün yoğunlaştığı alanlar olan kentler, bu ilişkilerini sürdürebilmek için sadece bölgeler arası eşitsizlik ve dengesizlik yaratmakla kalmaz, buna benzer bir yapıyı kent içinde de üretir. Söz konusu ilişkisi de kentlerde marjinal nüfus olarak karşıtını oluşturur. Birçok açıdan kentin egemen kesiminden farklı olan bu istikrarsız kesim, Modernleşme Okulu'nda tanımlandığı şeklinden farklı olarak, sürekli ve yapısal olarak kaçınılmaz bir yan ürün olarak görülmektedir. Kısaca, bağımlılık ilişkileri sonucunda kentte tümüyle birbirinden farklı iki kesim oluşmakta olup, bu iki kesimdeki bölünme bağımlılık ilişkisi sürdüğü müddetçe güçlenecektir (Ersoy ve Şengül, 2001:118).

Geleneksel iktisada dayalı kalkınma kuramlarine karşı eleştirel bakan, klasik Marksist gelenekten görece bağımsız olan, kimi noktalarda da Marksist geleneğin dışına çıkan bağımlılık tezlerinin en önemli yanı, modernleşme kuramlarinin aksine, ilk defa azgelişmişlik sorunlarına azgelişmiş ülkelerin penceresinden bakmış olmalarıdır. Bu tezler, bir bakıma Batı, Avrupa ve ırkçı merkezli tezlere bir meydan okuma niteliği de taşımaktadırlar. Bu kuramlarin olumlu yanlarına karşılık, eleştirilen yönleri de olmuştur. İlk olarak, bağımlılık kuramlari azgelişmişliği ve sürekliliğini sağlayan nedenler üzerinde durdukları, fakat nasıl olmalı veya ne yapılmalı sorularına gereken önemi vermedikleri için eleştirilmiştir. Bu nedenle, "pratik yaşama müdahale yeteneği sınırlı teorik yaklaşımlar" olarak kalmışlardır. Aynı zamanda, kalkınma olgusunu esas itibariyle bir büyüme sorununa indirgemişlerdir. Buradaki temel yaklaşıma

göre, tüm ülkeler kendilerini kısıtlayan olumsuzlukları ve engelleri aşabildikleri sürece sanayileşmiş ülkeler gibi olabilirler. Bir başka nokta, açık bir kalkınma tanımı yapmamaları ve merkez-çevre ilişkilerinden sıkça söz etmelerine karşın bu ilişkilerin iç dinamiklerine önem vermemiş olmalarıdır. Çevrenin merkez tarafından sömürüldüğü ve yoksullaştırıldığı ifade edilirken, bu sürece yol açan mekanizmalardan bahsedilmemiştir. Öte yandan, azgelişmişlik sürecinin ekonomik yönüne aşırı vurgu yapılmış, bu sürecin ideolojik, kültürel, politik yönleri dikkate alınmamıştır. Son olarak bu kuramlarin en zayıf yanı, üretim alanından çok değişim alanına yapılan aşırı vurgu olarak değerlendirilmiştir (Başkaya, 1994:02-104).

1.7. Yeni Bir Yaklaşım: Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, kalkınma ekonomisinin düşüşe geçtiği 80'li yıllarda gündeme gelmiştir. Klasik iktisat teorisyenleri büyümenin sınırları konusuna değinmiş, sınırlı tarım alanları, nüfus artışının sonuçları gibi sorunlu konulara dikkati çekmişlerdir. 80'li yıllarda çevre ve ekoloji bilincinin gelişmesi sonucu, ekonomik kalkınma faaliyetlerinin çevreye verdiği zarar konusunda oluşan endişeler bu kavramın çıkışında rol oynamıştır.

1983 yılında Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği bünyesinde oluşturulan "Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu" (World Commission on Environment and Development – WCED) 1987'de Brundtland Raporu olarak da bilinen, "Ortak Geleceğimiz" (Our Common Future) adlı raporu yayınlayarak "Sürdürülebilir Kalkınma"nın tanımını yapmıştır:

> İnsanlık kalkınmayı, mevcut ihtiyaçları gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme kapasitesinden ödün vermeden karşılayabilecek şekilde, sürdürülebilir hale getirme becerisine sahiptir. Sürdürülebilir kalkınma kavramı sınırlar ifade etmektedir – ancak bunlar keskin sınırlar değil, çevresel kaynaklar ve biyosferin insan etkinliklerinin etkilerini kaldırabilme kapasitesiyle ilgili mevcut teknolojinin ve toplumsal yapılanmanın getirdiği kısıtlamalardır. Ancak, gerek teknoloji, gerekse sosyal yapılanma, ekonomik büyümede yeni bir çağın önünü açacak şekilde yönetilebilir ve geliştirilebilir. Komisyon artık geniş çaplı yoksulliğin kaçınılmaz olduğuna inanmamaktadır. Yoksullik sadece kendi içinde kötü değildir, sürdürülebilir kalkınma için herkesin temel ihtiyaçlarının karşılanması ve herkese daha iyi yaşamak için amaçlarına ulaşacakları fırsatların verilmesi gereklidir. Yoksulluğun endemik olduğu bir dünya her zaman ekolojik ve diğer felaketlere meyilli olacaktır.....
> .... sürdürülebilir kalkınma sabit bir denge hali değildir; kaynak tüketiminin, yatırım ve teknolojik gelişim yönelimlerinin ve kurumsal değişimin mevcut ihtiyaçların yanı sıra geleceğin ihtiyaçlarıyla da uyumlu hale getirildiği bir değişim sürecidir.... (U.N. WCED, Brundtland Report, 1987:24-25).

1.7.1.Sürdürülebilir Kalkınmanın Gelişimi

Brundtland Raporu

Brundtland Raporu, özellikle uygulama ve ilgili aktörler gibi, değindiği konulardaki birçok belirsizliğe ve içeriğindeki kavram karmaşalarına (Rist, 1999:181-187) karşın, mevcut kalkınma etkinliklerinin yaşanılan çevre açısından yarattığı tehditlere dikkati çekmiş, çevre, ekonomi ve toplumun sürdürülebilir kalkınmanın üç temel bileşeni olduğunu belirlemiş ve sürdürülebilir kalkınma konusunda daha sonraki çalışmaların yapılmasına ön ayak olmuştur.

Rio Yeryüzü Zirvesi

Sürdürülebilir kalkınma konusundaki gelişimin değerlendirilmesi ve hedeflerin konulması amacıyla 1992'de yüzün üzerinde ülkenin ve dünyanın dört bir yanından onbinlerce temsilcinin katıldığı Rio Yeryüzü Zirvesi (Rio Earth Summit) olarak bilinen, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UN Conference on Environment and Development – UNCED) düzenlenmiştir. Rio Zirvesi'nin sonucunda aşağıda belirtilen dokümanlar yayınlanmıştır:

1. Rio Deklarasyonu (Rio Declaration on Environment and Development)
2. İklim Değişikliği Sözleşmesi (Convention on Climate Change)
3. Bioçeşitlilik Sözleşmesi (Convention on Biodiversity)
4. Orman Prensipleri
5. Gündem 21 (Agenda 21)

Sözleşme ve deklarasyonlar belirtilen temel prensiplerin yerine getirilmesi için ayrıntılı eylem planları ile ekonomik ve çevre korumaya yönelik hedefleri içermektedir.

Gündem 21, bağlayıcı özelliği olmadan dünyadaki çoğu ülke tarafından benimsenmiştir. Katılan ülkelerdeki uygulamaları ve gelişimi izlemek üzere Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun kurulması öngörülmüştür. (Rist, 1999:190)

Gündem 21, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında hükümetlere, iş dünyasına, sivil toplum kuruluşlarına ve tüm bireylere rol biçmiş, karar süreçlerinde yer almalarını önermiştir. Sürdürülebilir kalkınma sürecinde, yerel, ulusal ve uluslararası seviyelerde çalışmalar gereklidir ve ülkeler küresel çevre ve kalkınmanın bütünlüğünü korumaya yönelik uluslararası anlaşmalar yapmalıdır (Encyclopedia of Sustainable Development).

Gündem 21'de, ülkelerin zenginliklerinin belirlenmesinde, finansal durumun yanı sıra, doğal kaynaklarının değerinin de hesaba katılması gerektiği belirtilmiş, ülkelerin çevre tahribinin maliyetini de göz önünde bulundurmaları önerilmiştir. Yoksulluğun ortadan kaldırılmasının ve gelişmiş ülkelerin daha

yoksul ülkelere çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması konusunda destek sağlamaları gerekliliğinin altı çizilmiştir (Encyclopedia of Sustainable Development).

Gündem 21'in eksikliği, "178 ülke tarafından imzalanmış olmasına karşın, hiçbir hukuki yaptırımının, mali güvencenin ve kesin uygulama yöntemlerinin olmamasıdır (Gibbs, 2002:54).

Rio Zirvesi'nde sürdürülebilir kalkınmanın uygulanmasında yerel aktörlerin önemi vurgulanmıştır. Gündem 21 maddelerin üçte ikisi yerel yönetimlerin katılımını gerektirmektedir. Yerel yönetimlerin diğer yerel aktörlerle iletişim içerisinde, kendi yerel gündem 21 stratejilerini oluşturmaları istenmektedir. Yerel yönetimler, halka en yakın yönetim birimi olarak, halkın sürdürülebilir kalkınma konusunda eğitilmesi ve seferber edilmesinden de sorumludur (Gibbs, 2002:53).

Habitat II

1996'da İstanbul'da yapılan, Şehir Zirvesi (City Summit) adı verilen Birleşmiş Milletler Habitat II Konferansı, kentsel gelişmenin doğurduğu çevresel, sosyal ve ekonomik sorunlara yönelmiş, sonucunda Global Eylem Planı oluşturulmuştur. "Konferansın temelinde, dünyanın geleceğinin, büyük ölçüde, şehirlerdeki yaşam kalitesine göre belirleneceği, yani kentsel politikaların yaşamsal olduğu fikri yatmaktadır" (Gibbs, 2002:54).

Johannesburg Zirvesi

Johannesburg Zirvesi (diğer adıyla Rio+10), Rio Zirvesi'nden sonraki on yılın değerlendirilmesi, bu süre içerisinde ülkelerin yaptıkları çalışmaların izlenmesi, stratejilerin gözden geçirilmesi ve yeni hedeflerin belirlenmesi amacıyla, 2002'de, hazırlık ve zirve süresince, hükümet yetkililerinin yanı sıra, toplumun tüm kesimlerinin aktif katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Böylece, "özellikle zirvede kabul edilecek olan Eylem Planı, resmi delegasyonların yanında tüm paydaşların katkısıyla" hazırlanmıştır (TOBB, Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi, Türkiye Ulusal Raporu, 2002). Zirvede Gündem 21'in uygulanması ve 2000 yılında 191 ülke tarafından kabul edilen Milenyum Kalkınma Hedeflerine ulaşılması konuları tartışılmış, Johannesburg Deklarasyonu hazırlanmıştır.

Avrupa Birliği Direktifleri

Avrupa Birliği'nde çevre konusuna ilk olarak 1972 Paris Zirvesi'nde dikkat çekilmiştir. 1973'de Çevre Eylem Programları (EAP – Environment Action Programmes) başlatılmış, 5. EAP 2000 yılında tamamlanmıştır. 1987 Roma Antlaşması (Treaty of Rome – Single European Act) ile, çevre korumanın tüm Avrupa Birliği politikalarının parçası haline getirilmesi düşüncesi ortaya çıkmıştır.

Çevre politikalarının diğer politika alanlarına oturtulması, 1993 Maastricht Antlaşması ile resmiyet kazanmıştır. İlk defa Maasctricht Antlaşması ekonomi ve çevreye eşit ağırlık vermiş, "doğaya saygılı sürdürülebilir ve denetimlü büyüme" kavramını gündeme getirmiştir. 1994'de, üye ülkelere çevrenin korunması için alınması gereken önlemlerle ilgili bilgi sağlamak, bu önlemlerin sonuçlarını değerlendirmek ve halka çevrenin durumu ve karşılaşılabilecek tehlikelerle ilgili bilgi vermek gibi görevleri üslenen, Avrupa Çevre Ajansı (EEA - European Environment Agency) kurulmuştur.

1994 Yılında hazırlanan Europe 2000+ Raporu'nda, çevrenin geliştirilmesinin, Avrupa'nın rekabet gücünü artıracağı, yatırımları çekeceği belirtilmiştir. 1999 Yılında Amsterdam Antlaşması ile sürdürülebilir kalkınma Avrupa Birliği hedeflerinden biri olarak açıklanmıştır.

Davranışsal kalıpları değiştirmek için daha pro-aktif politikalar izlenmesi gerektiğini savunan ve yerel aktörlere önemli roller veren, 5. Çevre Eylem Programı'nın sonuçları 2000 yılında değerlendirilmiştir (Gibbs, 2002). Üretim sonucu oluşan zararlı gazlar, kentsel hava kirliliği ve su kalitesi gibi, bazı alanlarda düzelme kaydedildiği görülmüştür. En fazla ilerleme üretim, en az ilerleme ise ulaşım sektöründe gözlenmiştir. Bir sonraki hedef, ekonomik büyümenin, kaynakların verimli kullanımı ve daha yüksek çevre standartlarıyla, çevrenin bütünlüğünün korunarak sağlanması şeklinde belirlenmiştir; "Üretim ve tüketim biçimlerimizde eko-verimliliği artırarak, toplumumuzun bu gezegendeki ayak izlerini azaltabiliriz" denmiştir (Gibbs, 2002:59).

6. Çevre Eylem Programı, 2000-2010 yıllarını kapsamakta ve iklim değişikliği, doğanın ve bio-çeşitliliğin korunması, kaynakların ve atıkların sürdürülebilir yönetimi ile çevre ve sağlık konularına öncelik vermektedir.

Avrupa Birliği içerisinde, çevre ve diğer politika alanlarında sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin uygulanması, birçok ülkeyi kapsayan ölçekte bir uygulama olması açısından önemlidir. Hükümetler, Avrupa Çevre Yasası'nın gereklerini yerine getirmekle yükümlüdürler. Avrupa Birliği çevre politikası, her alanda ulusal ve yerel politikaları ve sağlanan maddi kaynakları etkilediği gibi, ekonomik etkinliklere de sınırlamalar getirmektedir. Bilgilerin şeffaflığı da, çevre politikalarının uygulanmasında kamuoyu baskısını artırmaktadır. Yerelde oluşturulan tüm politika ve programlar sürdürülebilir kalkınma önceliklerini kapsamak durumundadır (Gibbs, 2002:55). Avrupa Birliği çevre hedeflerine yönelik projelere çeşitli programlar kapsamında (LIFE, Yapısal Fonlar, gibi) maddi destek sağlamaktadır. Avrupa Birliği, aday ülkeler ve Akdeniz ülkelerinde de, özellikle, sivil toplum kuruluşları ve şirketlerle işbirliği yaparak, kamuoyunu bilinçlendirmeye ve çevreyi korumaya yönelik çalışmalar yapmayı hedeflemektedir.

1.7.2. Sürdürülebilir Kalkınma Konusunda Çeşitli Yaklaşımlar ve Eleştiriler

Bazı iktisatcıler, Brundtland Raporu sonrasında popülerliği artan sürdürülebilir kalkınmayı ölçebilecek indikatörlerin oluşturulabilirliği üzerinde çalışmışlardır. Bojo, Maler ve Unemo, kaynakların birbirinin yerini doldurabileceğini; doğal, fiziksel ve insan kaynakları toplamda azalmadıkça sürdürülebilir kalkınmanın var olduğunu savunmuşlardır. Kitaplarında, kaynakların nasıl değerlendirileceği konusunun da ölçüler belirleme ve kar-zarar çözümlemeleri üzerinde çalışmışlar, örnek alanlarda ekonomik analizler yapmışlardır (Nieto ve Durbin).

Bir diğer grup iktisatcı sürdürülebilirlik konusunda tümüyle nesnel değerlendirme yöntemlerinin olabilirliğini tartışmıştır. Birbirleriyle ilintili ekonomi ve ekolojilerin durumunu gösteren gerçek indikatörlerin oluşturulabileceği sonucuna varmışlardır. Çevresel değişimi, çevresel baskı indikatörleri (kirlilik ölçümleri, kaynakların aşırı tüketimi, ekosistemde ekonomik etkinlikler sonucu oluşan değişimler, gibi) ve etki indikatörlerindeki (çevre kalitesinde, insanlara veya biyosfere kötü etki eden değişimlerin etkilerinin, nüfus ve canlı türlerinin incelenmesiyle araştırılması) değişimlerin kantitatif tanımlanması olarak açıklamışlardır (Nieto ve Durbin).

Ekologlara göre, sürdürülebilir kalkınma üretim seviyeleri ekosistemin kendini yenileme kapasitesine göre ayarlanarak, kalkınmanın uzun vadeli sürdürülmesi anlamına gelmektedir. Bu yaklaşıma göre, kalkınmanın hızı değil, dünyadaki yaşam önceliklidir. Ancak çoğunluğun düşüncesine göre, sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyümenin geri dönülmez şekilde devam ettirilmesi anlamına gelir; sürdürülmesi istenen şey, ekosistem değil, kalkınmanın kendisidir. Ne Brundlant Raporu, ne de Rio Zirvesi bu iki yaklaşım arasında seçim yapmamış, iki zıt olguyu; "çevrenin tahrip edilmesinin ve ekosistemin sürdürülebilirliğinin tehdit edilmesinin ana sorumlusu olan kalkınma" ile ekosistemin korunmasını; "ekonomik kalkınmada yeniçağ" şeklinde bir araya getirmiştir (Rist, 1999:192-194).

Carpenter da neo-klasik ekonomik teoriden yeterince kopamadığı konusunda Brundtland Raporu'nu eleştirmektedir; süregelen ekonomik yaklaşım, Brundtland Raporuyla sınırsız büyüme amacına ulaşmaktadır. Carpenter'a göre, ekonomi ve ekolojinin birleştirilmesi, sürdürülebilir olmayan sistemleri devam ettirmektedir (aktaran: Nieto ve Durbin).

Carpenter gibi çevrenin korunmasının, sürdürülebilirliğin en öncelikli konusu olduğunu düşünen yazarlardan biri olan Shiva, doğada sürdürülebilirliğin, "doğanın süreçleri, döngüleri ve ritimlerinin bütünlüğünün korunması" olduğunu savunmakta; o da Carpenter gibi; bir anti-kalkınma yaklaşımına girmekten kaçınarak; doğanın sınırları dahilinde yaşamayı öğrenemediğimiz takdirde, var olan kalkınma anlayışının zengin veya yoksul tüm ülkeler ve insanlar için felaketle sonuçlanacağını belirtmektedir (aktaran: Nieto ve

Durbin).

Küreselleşme de beklenenin aksine, çevre açısından kötü bir etkiye sahiptir. Bir bölgeden sağlanan kaynaklar, dünyanın başka yerlerinde kullanılmakta ve başka yerlerde atık olmaktadır. Bu durum üretici bölgenin de tüketicinin de doğaya ve çevreye verilen zararın bilincinde olmamasına yol açmaktadır. Üstelik Rio Deklarasyonu ile getirilen "kirleten öder" ilkesi, kirlenmeyi önlemek yerine, maddi yükümlülüğünü yerine getirebilenin kirletme hakkına sahip olduğu düşüncesini vermektedir (Rist, 1999:187).

Kalkınma karşıtı görüşte olan yazarlar sürdürülebilirliğin kalkınmayı yeniden canlandırmak için kullanılan bir hayal olduğunu ve ekolojik kalkınmanın geleneksel kalkınmadan tek farkının, "üretimde çevresel sınırların varlığını kabul etmesi" olduğunu savunurlar. Sachs ve Esteva gibi, bazı yazarlar kültürün önemini vurgularlar. Kalkınma, az gelişmiş bölgelerde nelerin eksik olduğuna dikkat ederek, aslında dünyaya umut vadeden, farklı kültürlerin verebileceği ilhamı gözden kaçırmaktadır. Sachs'e göre ihtiyacımız olan, toplumlara, kültürel miraslarından kaynaklanan idealleri kucaklayarak üretim çıktılarını sınırlayan, çok daha geniş bir gelecek yelpazesi göstermeye çalışmaktır. Bu tür bir sürdürülebilirlik iktisatcılerin hiçbir zaman hayal etmediği bir yaklaşımdır (aktaran: Nieto ve Durbin).

Çevreci yazar Ted Trainer'a göre sürdürülebilir bir topluma, ancak dünyada halen devam eden toplam üretim ve tüketim miktarlarındaki büyük bir düşüşle ulaşılabilir. Sürdürülebilir Kalkınma üzerine çoğu söylem, mevcut hayat tarzlarının ve ekonomik büyümenin devam ettirileceği varsayımı ile kurgulandığından anlamsız ve imkânsızdır. Çözüm daha basit yaşam tarzlarına geçiş; küresel ekonomiden bağımsız, küçük ve kendine yeten yerel ekonomilerin oluşturulması; yerel insanların kendi bölgelerindeki kalkınma konularına katılımlarını sağlayacak yöntemler geliştirilmesi; kar veya pazarın etkisiyle yönlendirilmeyen yeni bir ekonomik sistem ve rekabet yerine işbirliğine, tüketim yerine tutumluluğa ve kendine yetmeye dayanan yeni değerlerin yaratılmasıdır (http://socialwork.arts.unsw.edu.au/tsw/).

2. YEREL EKONOMİK KALKINMA[24]

2.1.Giriş

Kalkınma genel olarak değişim, evrim, gelişme ve ilerlemeyi içerir. Bir görüngü olarak kalkınma, insanların kendi geleceklerini denetim edebileceğini ve dünyadaki koşullarını (yaşam koşullarını, beslenme kapasitelerini, eğitim seviyelerini, yaşam süresini vb.) daha iyi bir duruma doğru geliştirebileceklerini öne sürer.

2.2. Yerel Ekonomik Planlamanın Anlamı

1970'li yılların son dönemlerinin, küreselleşmeci ideolojinin yaygınlaşmaya başlaması ile birlikte iş çevreleri ile hükümetleri birbirine doğru yaklaşmaya başladığını ve 'girişimci devlet' modeline doğru giden bir sürecin geliştiğini görmek zor değildir. Refah devleti kavramının yerini, özellikle kent alanlarında, gelişme, yeniden canlandırma ve kamu/özel ortaklığı kavramları almıştır.

Yerel ekonomik kalkınma ürün-odaklıdır. Bu, yeni kurumların oluşumunu, almaşık sanayilerin geliştirilmesini, varolan işyerlerinin daha iyi ürünler üretmek için kapasitelerini arttırmasını, yeni pazarların bulunmasını, bilgi transferini, yeni firmaların ve girişimcilerin oluşumunu içermektedir.

Gelişme ve Kalkınma Kuramları

Şu anda herhangi bir kuram veya kuramlar grubu bölgesel veya yerel ekonomik kalkınmayı yeterli derecede açıklayamamaktadır. Yerel ekonomik kalkınmanın temelinde yer alan gerçekliği anlamada bir kaç çeşit kuram bize yardımcı olabilir.

Yerel/Bölgesel Kalkınma = f (doğal kaynaklar, işgücü, sermaye yatırımı, girişimcilik, ulaşım, iletişim, endüstriyel kompozisyon, teknoloji, ihraç pazarı, uluslararası ekonomik durum, yerel hükümet kapasitesi, ulusal ve merkezi hükümet harcamaları ve kalkınma destekleri).

Yukarıdaki faktörlerin hepsi önemli olabilir. Bununla birlikte, herhangi bir durumda hangi faktörün en önemli ağırlığa sahip olduğunun, ekonomik kalkınma uygulayıcısı tarafından tam olarak saptanması mümkün değildir.

[24] Bu bölüm Veli TEKİN tarafından hazırlanmıştır.

Neo-klasik Ekonomik Kuramın Rolü

Neo-klasik teori, bölgesel ve yerel kalkınma için iki ana kavram önermektedir: Devinim ve denge. Bu kavramlar, kapital herhangi bir kısıtlama olmadan hareket ettiği zaman, tüm ekonomik sistemlerin bir dengeye ulaşacağını ileri sürmektedir. Bu, kapitalin yüksek ücret/maliyet alanlarından düşük ücret/maliyet alanlarına kayacağını öne sürmektedir, çünkü ikincisi yatırım için daha fazla bir geri dönüşü içerir.

Ekonomik Taban Teorisi

Daha önce belirtildiği gibi, toplumlar sosyo-ekonomik sistemlerdir. Bütüncül sistemler olarak, sınırları dışındaki diğer toplumlarla ticaret yaparlar. Ekonomik taban teorisine göre, ekonomik gelişme için belirleyiciler toplumun yerel ekonomik sınırları dışındaki alanlardan gelen doğrudan mallar, hizmetler ve ürünler için olan talebi ile bağlantılıdır.

Bu kuramdan üretilen yerel ekonomik kalkınma stratejileri ulusal veya uluslararası pazarya sahip işlere yerel şirketlerce öncelik verilmesine vurgu yapmaktadır.

Yer Kuramı

Bölgesel iktisatcılerin eski bir deyişine göre, bölgesel gelişme için sadece 3 önemli değişken bulunmaktadır: Yer, yer ve yer. Bu durum endüstriyel alan kalkınması için bazı gerçeklerle ilişkilidir. Şirketler, pazarya ulaşmalarındaki olanaklarıençoklaştırıcı yerleri seçerek harcamalarını en düşük düzeye indirme eğilimindedir. Eski endüstriyel/üretim modeli ham materyal ile pazar arasındaki en ucuz ulaşım hattının hemen hemen her zaman en iyi yer olduğunu doğru kabul etmektedir.

Merkezi Yer Kuramı

Merkezi yer kuramının altında yatan temel kavram yerlerin hiyerarşisi olarak adlandırılır. Her bir şehir merkezi kaynakları (sanayiler ve ham maddeler) sağlayan daha küçük yer serileri tarafından desteklenir ve dünya pazar alanlarına açılmak için merkezi bir alana gereksinme duyar. Yerel alanlar için bölgesel kalkınma modelleri, ülke merkezleri arasında kaynakların dağılımını yönlendirmek için ağırlıklı olarak merkezi yer teorisine dayanmıştır. Bu da, daha-büyük çaptaki nüfuslu ülke merkezinin kalkınmasının tüm bölgenin ekonomik yapısını geliştireceği tezi üzerine kuruludur.

Birikmiş Nedensellik Kuramları

Pazar güçlerinin etkileşimi, alanlar arasındaki eşitsizliği azaltacağına arttırıcı bir etki gösterir. Sonuç olarak, bölgesel gelirde ayrılma tahmin edilebilir bir sonuçtur. Pazar güçleri, doğaları gereği, kapital, kalifiye işgücü ve deneyimi

belirli alanlara çekerler. Bu alanlar geri kalan sisteme göre yüksek-oranda rekabet edebilme üstünlüğü sağlar.

Tablo2.1 Yerel Ekonomik Kalkınma Teorisine Doğru

Bileşen	Eski Konsept	Yeni Kavram
İstihdam	Daha fazla şirket=Daha fazla iş	Yerel nüfusa uyumlu kaliteli işler yaratan şirketler
Kalkınma Temeli	Ekonomik sektörler oluşturma	Yeni ekonomik kurumlar oluşturma
Mekânsal Varlıklar	Kurumsal varlıklar üzerine kurulu karşılaştırmalı avantaj	Nitelik ve kalite çerçevesinde rekabet edebilen avantaj temeli
Bilgi Kaynağı	Varolan işgücü	Ekonomik yaratıcı olarak bilgi

Tüm endüstriler için, bir alanın insan kaynağı kalitesi en önemli yönlendiricidir. Yerel insan kaynağı sağlam ise, yerden bağımsız olarak yeni firmalar kurulur veya varolan firmaların oraya yönlendirilmesi sağlanır. Bu nedenle, toplumlar o nüfusun yapabilirliğini genişletecek kurumlar inşaa ederler. Yerel topluluklar ve iç-şehir kesimleri, kendilerine hizmet verecek yüksek eğitim veya araştırma kurumlarına genellikle sahip değillerdir. Gerçekte, yerel topluluklar ve iç-şehir kesimleri buna benzer kaynaklara olan ihtiyacı pek düşünmezler. Yerel ekonomik kalkınma, bununla birlikte, şimdi ve yakın gelecekte, toplumların yüksek eğitim ve araştırma kurumlarını kullanma becerilerine bağlı olacaktır. Binlerce insanı istihdam edecek yeni bir fabrika çekmekten ziyade, tüm bölge için iş ve istikrar yaratacak öncü teknolojilerle ilgili bir kaç küçük araştırma laboratuarının olması bir toplum için daha iyi olacaktır.

Oluşan Çerçeve

Yerel ekonomik kalkınma için parametre olarak çalışacak yeni bir kavramsal çerçeve oluşmaktadır. Bu çerçevenin temel öğretileri, yerel ekonomik kalkınmanın, tanımlanan bir yerellik içinde istihdam ve zenginlik oluşturmak için var olan insan kaynaklarını ve doğal kaynakları tam olarak kullanmanın üzerinde vurgu yapan bir süreç olduğudur.

2.3. Yerel Ekonomik Planlama Süreci

Yerel ekonomik kalkınma ürün odaklı bir süreçtir. Bu süreç, kapasite-inşasına uzun-dönemli bir yaklaşımı, kurumların kendilerini tekrar düzenlemelerine ve verilen bir alanın ekonomik gizilgücünü geliştirmeye yardım eder. Bu süreç verili bir toplumda ne zaman, nerede ve nasıl yeni istihdamların oluşturabileceğinden daha fazla şeyi içermektedir. Gerçekte, var olandan daha fazla istihdamın yaratılması az veya hiç olmayan bir etkiye sahip olabilir. Örneğin, kömür üreten bir topluluğa yüksek-teknoloji işler getirmek, yerel ekonomik tabanı genişletmesine karşın işsiz olan kömür işçilerine herhangi bir yardımı olmaz. Bu nedenle, önerilen bir kalkınma almaşığının kısa-dönem ve

uzun-dönem etkilerini bir arada belirlemek önemlidir.

Yerel Ekonomik Kalkınmadaki Aşamalar

Ekonomik kalkınma sürecinin genel olarak bilinen 6 aşaması vardır (tablo2.2.), ancak bunun öncesinde kalkınmanın ön-koşullarından bahsetmekte yarar vardır. Yerel ekonomik kalkınma sürecinde iki ön-koşulun olduğu gözlenmektedir.

İlk olarak, süreci belirlemede ekonomik değişimi uygulamaktan veya koordine etmekten sorumlu organizasyon veya kurumlar yer almalıdır. Birçok olayda ekonomik kalkınma süreci, iş dünyası, işçi organizasyonları ve hükümetin aktif katılımı olmadan yerel bireyler, işçiler veya diğer toplum grupları tarafından başlatılır. Sonuç olarak, herkes inisiyatifi alkışlamasına karşın bundan bir şey çıkmaz.

İkinci olarak, ekonomik kalkınma alanı veya ilgili bölge belirlenmelidir. Ekonomik alan iç tutarlığı olan ve kohezyonlu bir birim olmalıdır. Alanın gerçek ekonomik konfigürasyonu politik sınırlardan bağımsız olarak dikkatlice belirlenmelidir. Hiçbir ekonomi komşu veya şehir sınırlarıyla başlayıp bitmez. Tanım olarak, yerel ekonomik kalkınma, ortak bir ekonomik bağlantıyı paylaşan toplumların tümünü içermesi gereken bölgesel bir yapıdır. Bu genellikle birbiriyle fiziksel ve ekonomik olarak bütünleşik işgücü veya denk bağlantılı alanlar tarafından belirlenir. Ekonomik kalkınma süreci, alanın toplam kaynak tabanını maksimize edecek, tüm alan için bir planlama yöntemleridir.

Tablo2.2 Yerel Kalkınma Planlaması Sürecinin Aşamaları ve Görevleri

Aşama 1	**Bilgi toplama ve analiz** • Ekonomik taban belirlemesi • Halihazır istihdam yapısının değerlendirilmesi • İstihdam ihtiyaçlarının ölçülmesi • Ekonomik kalkınmadaki fırsatların ve engellerin incelenmesi • Kurumsal kapasitenin incelenmesi
Aşama 2	**Yerel bir kalkınma stratejisinin seçilmesi** • Amaç ve kriterlerin oluşturulması • Hareketin mümkün süreçlerinin belirlenmesi • Hedeflenmiş bir stratejinin geliştirilmesi
Aşama 3	**Yerel kalkınma projelerinin seçilmesi** • Mümkün olan projelerin tanımlanması • Projenin yaşayabilirliğinin değerlendirilmesi
Aşama 4	**Eylem planlarının geliştirilmesi** • Proje sonuçlarının değerlendirmesinin yapılması, • Proje girdilerinin geliştirilmesi, • Finansal almaşıklerin oluşturulması, • Proje yapılarının tanımlanması,
Aşama 5	**Proje ayrıntılarının belirlenmesi** • Ayrıntılı fizibilite çalışmalarının yönetilmesi • İş planının hazırlanması • Programın geliştirilmesi, izlenmesi ve değerlendirilmesi
Aşama 6	**Tam kalkınma planının hazırlanması ve uygulanması** • Proje planı uygulama programının hazırlanması • Tam bir kalkınma programının geliştirilmesi • Toplumsal varlıkların hedeflenmesi ve pazarlanması • Finansal ihtiyaçların pazarlanması

3. YEREL EKONOMİK KALKINMA: PLANLAMA STRATEJİLERİ VE ARAÇLARI[25]

Bu bölümde yerel ekonomik kalkınma planlamasının strateji ve araçları ele alınacaktır. Bu bölüm iki ana başlığa ayrılmıştır. Giriş kısmında yerel ekonomik kalkınmanın hedefleri, politika seçimleri, uygulamadaki karşılığı, uygulama araçları, strateji seçimi ve bununla ilgili konular yer almaktadır. İkinci bölümde ise yerel ekonomik kalkınmada stratejik unsurlardan "altyapı"ya değinilecektir.

3.1. Planlama Strateji ve Araçlarına Giriş

3.1.1.Yerel Ekonomik Kalkınmanın Hedefleri

Her bir kalkınma planı belli bir amaç doğrultusunda hazırlanır ve bu amaç da yerelin gereklilik ve ihtiyaçlarına göre belirlenir. Bundan dolayı da bu hedefler sorunların biçimine, yerelin kaynak ve potansiyellerine ve yerele ait özelliklere göre değişir ve çeşitlilik gösterir. Ancak buna karşın yerel ekonomik kalkınmanın değişmez bazı hedefleri vardır bunlar;

- Mevcut nüfus için kaliteli işler yaratmak; ekonomi planlamasının en önemli yanı, yerel halkla birlikte, istihdam yaratmaktır. Bu, farklı beceriler talep eden işverenleri çekebilir veya işçi havuzunu geliştirebilir.
- Yerel ekonomik istikrara ulaşmak; ekonomik kalkınma ancak topluluğun işin emek, toprak, altyapı, teknik yardım, finans gibi gerekliliklerini tamamen karşılamaya yönelik olarak özel bir yaklaşım geliştirmesiyle mümkün olabilir. Birçok şehir endüstriyel alanların yerleşkelerinden ya da bir firmanın mali zorunluluklarının nasıl tanımlanacağından bile habersizdirler. Eğer bir topluluk işe sahip olmak ve onu sürdürmek istiyorsa ekonomik kaynaklarını ve sosyo-ekonomik bilgileri organize bir şekilde bulundurmak zorundadır.
- Ekonomik ve istihdamsal taban oluşturmak; tek veya bir grup işverene sahip topluluklar kararsızca dalgalanma gösteren topluluklardır. Bu nedenle yerel halkın istihdam olanaklarının devamlı olması için geniş bir tabana sahip olunması gerekmektedir.

3.1.2. Kalkınma Politikaları ve Bunların Benimsenmesini Etkileyen Faktörler

Yapısal kuramlar karşıt bir görüşle geniş ekonomik, demografik ve politik güçlerce etkilenen bir kentin resmi kurumlarının daha fazla kalkınma politikalarını benimseyeceklerini belirtmektedir.

---

[25] Bu bölüm Derya DOĞAN, İnanç GÜRKAN ve Asalet TULAZ tarafından hazırlanmıştır.

- İmalata yönelik toplumlar ve kentler kalkınma politikalarını daha fazla benimseyeceklerdir.
- Ekonomik refah da yine toplumun metropolitenlik durumuna göre çeşitlenir. Merkez kentler idareci konumda olmaya çalışır; metropoliten olmayan topluluklar değişken sermayeye odaklanma eğilimindedirler. Buna karşın varoş diye tanımladığımız kenar mahalleler, banliyöler ise metropoliten alanların ekonomik etkinliklerinin dağılımından yararlanmaya çalışırlar. Bu metropoliten alanlardan yarar sağlama "suburban spill-in effect" olarak adlandırılır (Noyelle ve Stanback 1983; Baldassare 1986; Schneider 1989; Green and Fleischmann 1991).

Bazı demografik özelliklerin de kalkınma politikalarını etkileyebileceği beklenir.

- Toplam nüfus: Büyük kentlerin kaynakların çeşitliliği ve nasıl elde edilmesi gerektiği baskıları yüzünden ekonomik kalkınma programını daha çok benimsemeleri beklenir (Noyelle and Stanback 1983; Friedman 1990).
- Yavaş kalkınma ve birden gerileme, kentleri kalkınmayı sağlayabilmek adına baskılara karşı daha kırılgan yapabilir (Rubin 1986).
- Hızlı kalkınan yerler kalkınmayı teşvik edici bazı ufak zorlamalara tabi tutulurlar ve hatta bunun sonucunda kalkınmayı kısıtlamaya bile gidilebilir (Baldassare 1986; Logan ve Zhou 1990).
- Yoksul oranı fazla olan kentler, yeniden dağıtım maliyetleri ve yerel kalkınmaya yardımcı olmaya yönelik baskılar yüzünden ekonomik gelişimi sağlamaya daha yatkın olurlar (Peterson 1981).

Yapısal Kuramlar, diğer devletlerin yapmış olduğu müdahalelerin kentlerin kalkınma stratejilerini etkileyebileceğini öne sürmektedir. Özellikle federal amaçların giderek azaldığı 1980'lerde bağımlı olunan hükümetler arası gelir farklılığı, kentleri yerel ekonomiyi harekete geçirecek daha çok politikaya sahip olmaya yönlendirdi.

Aktör-Odaklı Kuramlar ise kalkınmayı etkileyecek bazı yerel faktörlere dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki politik liderliktir. İkincisi belediye bürokrasisinin de yerel kalkınmayı etkileyebileceğidir. Üçüncü olarak, bir plana sahip olan kentler gelişme stratejilerini hazırlamakta daha rasyoneldirler. Son olarak, mali kararlar da kalkınma politikalarıyla ilgili son yerel hareketlerdir. Schneider'e göre; borcu çok olan politikacılar halkın öfkesinden kurtulmak için daha çok gelişme stratejisi uygulama hevesi içindedirler (Schneider 1989: 89-109).

3.1.3. Yerel Ekonomik Kalkınma: Önerilen Model Nedir, Yapılan Nedir, Aralarında Bir Fark Var Mıdır?

Yerel ekonomik kalkınma çabaları üzerine pek çok tartışma yoğunlaşmıştır. "Gelişme/Büyüme Makinesi" tartışmaları ve İngiltere'deki rejim kuramlari gelişme çabalarının dikte edilerek yapılmasında yerel elit kesimin rolü üzerine değinmiştir (Molotch, 1976; Logan ve Molotch, 1987; Stone ve Sanders, 1987; Stone, 1989). Öte yandan, dikkatler yeniden yapılandırma süreçleri, sermaye ve işgücünün kolaylaştırılmasını sağlayacak ya da geciktirecek hareketler üzerine çekilmiştir.

Yerel ekonomik kalkınma modeli için üç temel soru sorulabilir:

- Ne tür hareketler yapıldı?
- Ne tür hareketler gerçekten dikkate alındı ve önerilen modelle nasıl ilişkilendirildi?
- Bu müdahaleden ne tür farklı sonuçlar çıktı?

Ne Önerildi?

Kamu politikalarını oluştururken kamu ve özel sektörün birlikte hareket etmeleri önerildi. Geçmişte edinilen deneyimler gösterdi ki; kamu önceliklerine özel sektörle yapılan müdahaleler gelecekte ne önerileceğini şekillendirecek müdahalelerdir. Bu anlamda yerel ekonomik kalkınma müdahaleleri şöyle sıralanabilir.

1.çeşit müdahale: Yeni iş çekim alanlarına yönelik çabalar;

- Yeniden yerleşme yardımları (örn., sermaye için para yardımı, vergi indirimi, personel eğitimi)
- Altyapı inşaatı (örn., yerel talepten ziyade iç-göç beklentilerine hizmet etmek)
- Kamu tarafından ticaret alanı inşaatları (özel sektörün kullanımı için)

2.çeşit müdahale: Yerel ticareti teşvik için yapılan çabalar

- Küçük işletme programları (örn., Yerel girişim kurumları, yerel program alımı)
- Yeni ürün geliştirme programları (bağışlar ve buluşların kamu satış garantisi)
- Kamu sektörü için yeni kar kurumları ya da yerel kar amacı gütmeyen kurumlar yaratma)

3.çeşit müdahale: Coğrafik Müdahaleler

- İşletme bölgeleri (firmalara vergi ve diğer yardımları sağlarlar)
- Hedeflenen canlandırma bölgeleri (örn., Özel vergi bölgeleri, kentsel yenileme projeleri)
- Komşuluklar ya da gruplaşmış iş alanları (örn., Toplum Geliştirme Şirketleri)

4.çeşit müdahale: İnsan kaynaklı stratejiler

- Temel ve mesleki eğitimin geliştirilmesi
- Yeni ve icatçı işçi eğitimi ve günlük bakımı sağlama programları, sağlık

bakımı ve diğer insani servisler

5.çeşit müdahale: Araştırma ve analitik çabalar

- Ülke, bölge ya da yerel kalkınma planlama organizasyonları (kamu, özel ve kar amacı gütmeyen)
- İşletme Kurulları (Yerel Ekonomi üzerine geniş araştırmaları yönetirler)
- Kentsel Gelişme Şirketleri (benzer analitik rolü üstlenirler).

Kamu politik kararları, özel sektörün program finansmanı ve kalkınma yatırımlarındaki önemli rolü sayesinde yapılabilmektedir. Eğer strateji polisi kullanırsa. kamuya karşı aktörlerin sorumsuzlukları bazı çatışmalara yol açabilir. Yerel hükümetin katılımıyla oluşturulan yerel işletme kurumları (LEAs), çalışan kesimin taleplerini yerel kamu ihtiyaçlarına çevirmezler. Yerel işletme kurumları gereksiz politik denetimden alındıklarından özgürlük talep ederler.

- Yerel otorite yerel halkın direk ilgilerine göre işini yapmak yerine yerel firmaları destekleyerek işini yapacaktır. Gerçekten yapılan aslında iki önemli gücü yansıtır. Yerelin dünya ekonomik sistemi içinde yer edinebilmesini sağlayacak opsiyonlar, bunlar hiç bir ortaklığın kararlarıyla şekillenebilecek opsiyonlar değildir.
- Uygulama politikaları ve eylemin ya da eylemsizliğin belirlenen biçimlerinden anahtar katılımlara ulaşabilmeyi sağlayan teşviklerdir.

Nasıl Uygulanır?

Ortaklığın biçimleri, ister tanınsın ister önemsenmesin, kamu ve özel sektör arasındaki etkileşimler, yasal yapılanma ve politik sürecin yerel düzeydeki tarihiyle şekillenir. Uygulamanın zorlukları yereller arası çekişme ve rekabetten de kaynaklanabilmektedir.

Başarılı bir müdahale için ekonomik gerçekliklere ve olanaklara bakılmaksızın, yerel düzeyde uygulanan programlar politik zorunluluklar tarafından dikte ettirilebilir. Kamu faaliyetlerinin tarihi, yerellerarası yarışma örnekleri ve "kamu yararı" deneyimleri gibi kamu faaliyetlerinin varsayılan amacı yerel ekonomik durumda oluşan değişimdir, bu bağlamda son soru da şöyle olmalıdır.

Ne Tür Faklılıklar Yaratır?

Kamu çıkarımlarına ve faydalanmalarına baktığımızda aslında bu sorunun cevabı hiç bir farklılaşma olmadığıdır. Aslında kamu sektörünün önemini vurgulayan uygun ölçümler; maliyet etkinliği ve onların yerel ekonominin şekillenmesi üzerindeki etkileridir.

Hem finansal açıdan hem de diğer açılardan örgütsel özellikler oturma düzeylerini muhafaza etmeye yardım eder, ortak hizmetlerin kötüye kullanımı önler, ev sahiplerinin dış kaynaklara ulaşımını geliştirir. Bu yerel hükümet-ticaret etkileşiminin yeni şekli, küçük işletmelerin ekonomik etkinliklerinin artmasını

sağlayacak ekonomik kalkınmayı başarıyla gerçekleştirmektedir.

Yerel ekonomik kalkınma ölçümlerinde (LEDMs) son ürün çok önemli bir öğedir, bu da "etkinlik" yani yapılan faaliyetlerdir. Fakat ekonomik sorunlara karşı "birşeyler yapma" eylemleri maliyet etkinliği prensipleri üzerinde başarısızlığa uğrayacak gibi gözükmektedir.

Sonuç olarak, genel bir bakışla kısaca özetlersek; yerel ekonomik kalkınma harcamaları kamu kaynaklarını iyi değerlendirememiştir.

1., 2. ve 3. çeşit müdahalelerin olduğu programların, bu tip çabaların hem örnek çalışmalarda hem de son zamanlarda yapılan yerel ekonomik kalkınma pratiklerinde baskın olması yüzünden bizim olumsuz sonuçlandırmamızın temelini oluşturdukları söylenmektedir. Başka bir almaşık çıkarım ya da sonuç ise kamu sektörüne daha da yüklenen 4. ve 5. çeşit müdahalelerin gerekliliğidir. Bu tip müdahaleler ilk üç müdahale ya da çabalara göre özel sektörün yardımlarına bakmaksızın yerel fayda sağlamada daha farklı yaklaşımlar gösterir. 4. ve 5. tip müdahaleler yerel topluluklara gelir sağlamada insan sermayesinin, bilginin ve yeni örgütsel formların şekillenmesinde daha fazla potansiyele sahiptir.

Bu müdahalelerin oluşturduğu iki önemli etkinlik grubu ekonomik gelişme çabalarının içinde üzerinde durulmasa da ya da çok önemsenmese de aslında ekonomik etkinlikyi arttırmak için yerel kamu çabalarının ardışık stratejileri içinde daha önde yer almaktadır.

3.1.4. Uygulamadaki Örnekleri

Çoğu Amerikan kenti 1980'lerde ekonomik refahlarını ilerletmek adına birçok gelişme taktiği kullanmıştır. Aşağıda veri, yöntem, bulgu ve sonuçlarıyla bir örnek yerel ekonomik kalkınma araştırması yer almaktadır.

Veri ve Yöntemler

Bu araştırma 1984 yazında Uluslararası Kent Yönetim Kurumu tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Bu araştırma için Nüfusu 10.000 ve 250.000 olan kentlere araştırma soruları soruldu. Bu araştırma %44'lük bir oranla geri döndü. Araştırma kapsamında kent yöneticilerine genel stratejileri hakkında sorular soruldu. Bu sonuçlar nüfus sayımı sonuçlarıyla birleştirildi. 64 taktik, iki yöntemle bağımlı değişkenleri oluşturmak için biraraya getirildi. Analizler 16 farklı bağımsız değişkeni içermektedir. Yapısal kuramlar yapılan 8 ölçüm tarafından gösterilmektedir. 8 farklı değişken ise Aktör-odaklı kuramlarden çıkarılmaktadır.

Bulgular

Araştırma içinde olan kentlerde 64 ekonomik kalkınma politikası benimsendi. 13 kent hiç bir politikayı benimsemedi. Bu araştırmadan elde edilen bazı önemli bulgular şöyledir:

- Metropoliten olmayan kentler ve merkez kentler varoşlara kıyasla daha çok ekonomik kalkınma politikasını benimsemektedirler.
- Metropoliten olmayan kentler için katsayının daha büyük olması bu tür kentlerin mümkün olduğunca kalkınma programını uygulayabilmek adına kaynaklarını azaltma yoluna başvurduklarını göstermektedir (Peterson,1981).
- Yapılan bu araştırma sonucunda imalata yönelik istihdam, hükümetler arası gelirlere bağımlılık, kabul edilebilir istatistikî belirginlik seviyesine çıkamamıştır.
- Aktör-odaklı kuramlar yönlendirici aktör ve politikaları benimseme arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir.
- Baş idareci olarak kent yöneticisinden çok belediye başkanına sahip olunması, bir kentin uygulamaya çalıştığı gelişme taktiklerinin sayısıyla ilişkili olunmadığının bir göstergesidir (Feiock and Clingermayer 1986). Bu da birçok programın uygulanması için kaynak gerektiğini öne sürmektedir.
- Bu bulgulardan beş tanesi hemen hemen aynı öneme sahip çıkmıştır. Bunlar; ekonomik kalkınma aktörü olarak kent yönetimi, bölgesel rekabet, kişi başına emlak vergileri, yoksulluk oranı ve özelleşmiş aracı kurumların kullanılmasıdır.
- Bu araştırma toplumlar arasında da ciddi farklılıkları ortaya koymuştur. Toplumların büyük bir çoğunluğu yerel kalkınmayı harekete geçirmek için her şeyi yapmaya çalışmaktadırlar.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu araştırmanın ortaya koyduğu bulgulardan da anlaşıldığı üzere, kullanılan çeşitli kalkınma araç ve taktiklerine bürokratik kapasitenin etkisi, kılavuz ve yönlendirici aktör olarak yerel aktörlerin rolü, ve resmi ekonomik kalkınma planlarının kullanımı, kentlerin kısıtlı uzman personelinin bir dizi gelişme programını uygulamada ve benimsemede zorluklarla karşılaşabileceğini öne sürmektedir.

- Sonuçlar bu ekonomik kalkınma planlarının politik liderliğin önemini ve bazı kısıtlamaları tanımalarını ifade eder.
- Buna karşın bu sonuçların ortaya çıkardığı diğer bir yorum; daha büyük kapasitede bürokrasinin daha çok ekonomik kalkınma planı geliştirmeye karşı dayanıksız olduğunu ve iş alanında daha düzenleyici kurallar koyabildiğini gösterir.
- Sonuçlar ayrıca gelecekte yapılacak araştırmalarda dikkati 3 farklı yöne çeker. İlki ekonomik planlar hakkındaki yerel kararlardır.

İkincisi politikaların bu gelişme projelerine nasıl iliştirildiği ve projelerle beraber nasıl uygulandığıdır. Üçüncü ve son olarak da yapılan çalışmaların ve üretilen ekonomik kalkınma planlarının yerel ekonomi ve toplumlar üzerindeki etkilerinin denetlenmesi gerekliliğidir.

- Bütün bu çalışmalar sonucunda belirlenen stratejiler ve bunları kentlerin benimseme yüzdeleri tabloda gösterilmiştir (Tablo3.1.).

Tablo3.1 Kentler: 9 Ekonomi Stratejilerinin Kullanımı

Stratejiler*	Kentlerin Benimseme Yüzdeleri	Taktiklerin Aritmetik Ortalaması
Krediler	29.7	.438
Mali Teşvikler	51.2	.835
İş Çeken/Tutan Etkinlikler	78.9	1.733
Güçlendirme Projeleri	73.4	2.632
Düzenleyici Reformlar	57.3	1.150
Gelişmeye Yönelik Arazi Yönetimi	61.9	2.747
Tarihsel Koruma	62.8	2.087
Estetik Gelişmeler	91	2.897
İmkan ve Fırsatların Gelişimi	70.7	2.112

**Parantez içindekiler her strateji için maksimum mümkünlükteki taktikler.+ parantezle içinde gösterilmiş Standart Sapma N=943 kent*

3.1.5. Yerel Ekonomik Kalkınma Stratejisi Seçimi

Yerel ekonomik kalkınmaya son zamanlarda giren bir diğer boyut da stratejik planlamadır. Bir strateji seçip onu kamuoyuna duyurmak birçok ülkenin planlama bürokrasilerinde gereken ilgiyi görürken, stratejik planlamanın asıl gündeme gelmesi geçtiğimiz yüzyılın düşünsel dönüşümüyle olmuştur. Planlama artık 100 yıl öncesinin endüstriyel model tahmini olmaktan çıkmış ve ulusu yönlendirmede kullanılması gereken planlama araçları tartışılır hale gelmiştir. Bu bölüm de genel olarak ekonomik kalkınma planlamasının stratejik ve bütüncül amaçlar ile ulus ve toplumla nasıl uyum sağlaması gerektiği üzerine genel bir değerlendirmeyi içermektedir. Projeler stratejilerle belirlenen özel eylem yöntemleri sonucunda oluşurlar. Projeler ve stratejiler arasındaki ayrımı belirlemek önemlidir çünkü birçok örnekte olduğu gibi belirli bir odağa sahip olmayan tek bir proje veya bir grup proje yerel ekonomik strateji olarak tanımlanmaktadır. Bu özel ve geçici çabalar yalnızca geçerli duruma karşı doğal olarak geliştirilen tepkilerdir. Bu koordine edilmemiş çabaların tek nedeni ise 'bir şeyler yapılmalı' inancıdır. Oysa strateji özel eylemleri yönlendiren bağlamı oluşturan kapsayıcı bir takım ilkeleri meydana getirir. Stratejiler YEK sürecinde uzlaşma oluşturmak için gereklidirler. Bundan dolayı almaşık stratejiler geliştirmek de önemlidir.

3.1.6. Başarılı Strateji Düzenlemesi İçin Önkoşullar

Başarılı kalkınma stratejileri için daha önce anlatılan sosyoekonomik taban çözümlemeleri ve kalkınma kapasitesin in saptanması vazgeçilmez başlangıç noktasıdır. Bu çözümlemeler sonunda bir yerel topluluk kendi fırsatlarının, olanak ve zorluklarının ve bunları karşılamak için gerekli kaynaklarının tanımını yapabilir. Ve buradan yola çıkarak kesin olarak ekonomik kalkınma hedeflerini belirleyebilir. Bu hedefler ekonomik kalkınmanın hizmet edeceği sektör ve grupları belirler.

Hedef sektörleri, endüstrileri ve sosyal grupları belirlerken akılda tutulması gereken en önemli noktalardan biri temel istihdamdır. Temel istihdam öncelikli olarak yerel alanın dışındaki alanlara servis ve mal satarak hizmet etme etkinliksini gerektirir. Bunun geliri yerel tedarikçilerin ödeme ve ücretleri olarak yerel bölgeye döndürülür. Temel istihdama örnek olabilecek iş etkinlikleri kaynak eksenli imalat, ulaşım, endüstriyel toptan satış sektörleri gibi iş kollarını içerir. Temel olmayan istihdam ise öncelikli olarak yerel bölgeye hizmet sunan iş etkinlikleri ve hizmetlerden oluşmaktadır. Bundan dolayı gelir kaynakları da topluluktur. Sonuçta ekonomik eksen aşağıdakileri göz önünde bulundurmak zorundadır:

- İş, satış, vergi ödeme, diğer yerel endüstrilerle (ör: tarım, ormancılık, bazı imalat türleri, servis, ticaret ve yönetim) ilişkiler konusunda hangi sektörün hakim rolü oynadığını saptamak.
- Yerel sektörlerin bölgesel, ulusal ve uluslararası ekonomilerdeki değişimlere yanıtının ölçmek için yerel ve dışsal ekonomiler arasında bir bağlantı kurmak ve tanımlamak.
- Ekonomik kalkınma, istikrar ve düşüşler ve de riskleri tanımlamak için gereken ve her bir eğilimi başlatan ve tamamlayan yerel potansiyeli belirlemek.
- Riskleri tanımlamak iş, satış, gelir, kamu harcamaları ve giderleri, ekonomik üretkenlik, iş kalitesi ve yerel yaşam kalitesi üzerinde ana etkisi olan yerel nüfus veya politik liderlik için önemlidir.

3.1.7. Stratejik Opsiyon Seçimi

Opsiyon belirlemede dört ana yaklaşım söz konusudur. Bunlar;

- Yerellik veya fiziksel gelişme stratejisi,
- İş geliştirme,
- İnsan kaynakları geliştirme
- Topluluk eksenli gelişim

Bu yaklaşımlar gerektiğinde birleştirilebilirler. Farklı durumlarda (sosyo-ekonomik gelişme, istikrarsızlık, yeniden yapılanma gibi) farklı stratejiler uygulanacaktır. Bu yaklaşımlar ve seçenekler ilgili bir takım araçların

kullanılmasıyla ikiye katlanabilir, bu araçlara ayrıntılarıyla daha sonraki bölümde yer verilecektir.

3.1.8. Strateji Belirlemedeki Yaygın Engeller

Topluluk liderleri ekonomik kalkınma stratejisi seçerken ortaya belli bir takım engeller ve tuzaklar çıkabilir. Bunlar daha çok derhal sonuca varmak için verilen acele kararlardan kaynaklanır. Bunun yanında engel ve sorun oluşturan diğer etmenler şunlardır;

- Hükümet programlarına aşırı bağlılık,
- Stratejiyi araçların belirlemesine izin vermek,
- Problemi yanlış yerinden çözmeye başlamak,
- Geçici merakların peşinden gitmek,
- Gelişme kapasitesini göz ardı etmek,

3.1.9. Bir Stratejinin Elemanlarını Birleştirmek

Strateji, önceden belirlenmiş hedeflere ulaşmak için izlenen yolların, eylemlerin ve etkinliklerin bir toplamıdır. Bu elemanları birleştirmek uzun dönemli stratejilerde önemlidir. Aşağıda stratejiyi birleştiren etmenler yer almaktadır:

Hedef Özellikleri

Hedef özellikleri derken kastedilen şey stratejinin faaliyet alanıdır. Birkaç kazanın birleşimi olan bir yer mi, tek bir şehir yada bir mahalle birimi mi? Bu stratejiler özel bir sektörün canlandırılması amacını güdüyorsa önemli olan firmaların büyüklüğüdür. Sonuç itibariyle strateji, onun başarılı olarak gerçekleşmesini engelleyebilecek önemli çevresel sınırlayıcıları belirlemek zorundadır.

Kalkınma Metotları

İyi bir strateji sonuca ve varılmak istenen hedeflere ulaşmak için uygun metotlar kullanır. Bu metotlar firmalara doğrudan destek ve yardım sunmak olabilir (doğrudan mali yardımlar ve teşvikler, ucuz arsa sunumu, ve diğer araçlar) veya almaşık olarak, strateji yerel çevrede firmaların yeni pazarlara genişleyebilmeleri için prosedür ve süreçleri geliştirmeye vurgu yapabilir. Bu da mevcut prosedürleri iş eğitimi ve pazarlama desteğine doğru geliştirmekle olur.

Yerel Kalkınma Kurumsal Yapıları

Birçok durumda, ekonomik kalkınma örgütü stratejinin tasarlanmasından önce seçildiği için, kurumsal yapı çoğunlukla stratejiyle uyum sağlayamamaktadır. Örneğin yerel yönetimler yeni iş başlatmak konularında pek de iyi araçlar sayılmazlar. Strateji seçilmeden önce gerekli olan kurumsal yapı üzerine dikkatlice düşünülmelidir.

Zaman Boyutu

Yerel ekonomik kalkınma stratejisi hem uzun hem de kısa dönemli hedef süreçlerini içermelidir. Yerel karar mekanizmalarının herhangi bir ekonomik kalkınma stratejisinde uzun dönemli olduğu kadar kısa dönemde de başarısı göz önünde bulundurulmalıdır.

3.1.10. Stratejilerden Projelere

Bir kalkınma stratejisi geliştirdikten sonraki ilk adım, her bir proje için tutarlı bir eylem planı geliştirmektir. Bütün olarak bakıldığında ayrıntılı eylem planları ve projeler topluluğun bütüncül kalkınma stratejisini belirler.
Bir eylem planının aşamaları şunlardır;

Projenin Sonuçlarını Tanımlamak

Bir plan sonuçları gözden geçirilip tanımlanmadan yaşama geçirilemez çünkü öncelikle projenin ne yaratacağını ve sonuçta çıkan ürünün ne olduğunu bilmek gerekir. Bir eylem planı oluşturmadaki ilk hedef projede üretilecek ve/veya satılacak mal ve servisleri belirlemek olmalıdır. Diğer faktörler bu koşula bağlıdır. Diğer istihdam sonuçları, tamamlanacak ürünler ve topululuk gelişimi gibi sonuçlar da tanımlanıp dikkate alınmalıdır.

İstihdam Sonuçları

İş yaratmak önemli olsa da bundan daha da önemli olan topluluğun gereksinimlerine yönelik ve onların yapabileceği uygun işleri yaratmaktır. Mevcut işgücüne yönelik iş üretimi yaratılmaya çalışılmazsa işgücünü bir başka yerden taşımak gerekecektir. İstihdam sonuçlarını belirten belli başlı sorular şunlardır;

- Önerilen proje ile kaç yeni iş yaratılabilir?
- İşlerin gerektirdiği meslek grupları ve ücret yelpazesi nedir?
- Yeni iş olanakları mevcut olanlarından daha iyi ücret, daha iyi çalışma koşulları ve daha iyi kariyer avantajları sunabilecek midir?
- Yaratılan işlerin ne kadarı bölgede oturanlar ne kadarı dışarıdan gelenler tarafından doldurulacaktır?
- Bu işlerin ne kadarı bölgedeki işsizler, kadınlar ve azınlıklar tarafından

doldurulacaktır? İş eğitimi bu eksiklikleri gidermeye yönelik olacak mıdır? Olacaksa nasıl?
- Proje yerel bölgedeki diğer yerel işlerin elimine edilmesine dolaylı veya dolaysız olarak neden olacak mı?

Bağlantılar ve Etkileri

Yeni projelerin var olan iş, firma ve ekonomik sektörle uyum sağlaması son derece önelidir. Tersi durumda yeni projeler varolan firma ve iş kollarının bir kenara atılmasına neden olarak çok az kalkınmaya olanak verir.

Yapılan projelerin var olan işi ve temel sektörü geliştirip desteklemesi gerekmektedir. Mevcut ekonomik etkinliklerle bağlantılı olarak geliştirilen, başlatılan işler ekonomik bağlantısı olmayanlara göre çok daha başarılı olmaktadır. Bu sosyo-ekonomik bağlantılar aşağıdakileri kapsamaktadır;

- Yerel ham madde kullanımı,
- Girdi olarak yerelce üretilmiş mal ve servislerin kullanımı,
- Yerel halkın istihdamı,
- Mal ve servislerin yerel pazarda satışı,
- Bölgeye yeni yatırımları çekmek,
- Ek çalışanları bölgeye çekmek.

Sosyo-ekonomik bağlantılara vurgu yapıp bunları güçlendiren projeler aynı zamanda yarışmacılığı da geliştirmektedirler.

Topluluk Gelişimi

Kalkınma planlaması yalnızca ya da mutlaka iş geliştirmek olarak algılanmamalıdır. Kültür, rekreasyon ve toplulukla ilgili diğer ilişkili konular da kalkınma planlamasının içine girer. Örneğin gençlerde öz değer ve kimlik kavramalarını geliştiren projeler topluluğun sosyal ve ekonomik atmosferini değiştirebilir. Bu tür kavramalar topluluk gelişimi adı altında değerlendirilirler.

Stratejik Kaynakları Belirlemek: 5M

Ekonomik gelişme ve kalkınma, yaşayan bir bitkinin gelişimi ve büyümesi olarak görülebilir. Ana elemanlar olan ısı, ışık, su ve diğer besinler bir bitkinin gelişimine olanak verecek miktarda olmalıdır. Eğer bir ana eleman yoksa, büyüme gerçekleşmez. Tıpkı bunun gibi, ekonomik kalkınmanın da gerçekleşebilmesi için 5M'nin bulunması gerekir. Bunlar; materials (malzemeler), manpower (insangücü), market (pazar), management (işletme) ve money (para)'dır.

Proje Maliyeti

Para, çoğunlukla birçok yerel yönetim veya kalkınma örgütü için ciddi sorunlara neden olmaktadır çünkü çoğunlukla para maliyet karşılama aracı olmaktan çok fon olarak görülmektedir. Kamu sektöründe fonlama bir proje veya program geliştirmek için gerekli olan bütün mali kaynaklara sahip olma anlamına gelmektedir. Oysa maliyeti karşılama, en gerekli mali kaynakları elde etmek için, sermayenin kaynaklarını tanımlama anlamına gelir. Bu da daha ileri tahminleri gerektirir ve dikkatli çözümlemelere dayanır. Yerel kalkınma örgütlerinin projeleri fon kavramı yerine maliyetlerin karşılaması üzerinden düşünmeli ve yaşama geçirmelidir.

3.1.11. Özet ve Sonuç

Sunulan bir dizi yerel ekonomik kalkınma parametleri stratejik gelişme ve program oluşturma, topluluğun amaçlarını belirleme, ve kaynakların kullanılması konularında yardımcı olabilecek faktörlerdir.

Yüzlerce yerel bölge çalışanının kendi ekonomilerini kalkındırma çabaları hepimizin kullanacağı deneyimler olarak kabul edilebilir. Projeler ve stratejiler mevcut duruma göre ortaya çıkar ve oluşturulurlar. İyi bir kalkınma planlayıcısı altı çizilen ekonomik faktörleri ve çözüm önerilerini dikkate almalıdır. Gene de burada belirtilenler ideal faktörler olmayabilir. Her duruma göre farklı bir politika geliştirmek stratejinin asıl amacıdır.

3.2. Yerel Ekonomik Kalkınmada Stratejik Unsurlardan Altyapı

Gelişmenin sürdürülmesi için öncelikle yere altyapısal özellikler kazandırılması ya da var olan altyapıya vurgu yaparak yararlanılması gereklidir. Seçilen yerel ekonomik gelişim stratejileri bu altyapısal unsurlara dayandırılarak sürdürülür.

3.2.1. Yerellik Gelişimi ile Yerel Ekonomik Kalkınmanın Başlatılması

Burada anlatılmakta olan yerellik gelişimi daha çok bölgenin kendi iç dinamiklerinden faydalanarak alanı geliştirmek, çevreyi tasarlamak ve düzenlemek, fiziksel altyapıyı geliştirmek, yapılı çevreyi geliştirmek adına bölgeleme düzenlemeleri uygulamak, turizm planlaması yapmak, ticari merkezlerin fiziksel durumlarını geliştirmek, konut olanaklarını artırmak, topluluğa gerekli hizmetleri sunarak yaşam kalitesini yükseltmek gibi konularla ilgilidir.

Dünya Bankası'nın Kentsel Gelişim Birimi'nin Yerel Ekonomik Gelişim Stratejisi Oluşturma çalışmalarında belirtildiği üzere, derinlemesine bir yerel ekonomi değerlendirmesi başarılı bir yerel ekonomik kalkınma stratejisi geliştirilmesinde temel oluşturacaktır. Yerel ekonomik değerlendirmenin hazırlanması yerel bilginin toplanması ve bilginin stratejik analizi ile olur.

Dünya Bankası'nın yine aynı çalışmasında burada yararlı olacak yerel bilgi türleri sıralanmıştır. Bunlar ana başlıklar olarak; demografik bilgi, ekonomik bilgi, yatırım ortamı bilgisi, yapılı çevre olarak altyapı bilgisi ve bölgesel ve ulusal verilerdir. Aşağıdaki tabloda bu kategorilerdeki bilgilerin örnekleri verilmiştir.

Tablo3.2.Yerel Ekonomik Kalkınma Bilgisi

Yerel Ekonomik Kalkınma Bilgisi	
Demografik	**Nüfus:** • Büyüklük, yaş, gelişme oranı, aile büyüklüğü, nüfus yoğunluğu. Buna yoksulluk haritası çalışması ile şehrin alt bölgelerinin demografik karakterinin tanımlanması da dahil olabilir. **İstihdam:** • Endüstriyel etkinlik olarak istihdam, bölgesel ve ulusal karşılaştırma ve zaman içindeki değişimler • Çalışanların yaş dağılımı, çalışanların ve işsizlerin beceri, meslek dökümü • Çalışanların yapısı (tam zamanlı/ yarı zamanlı/ erkek/ kadın) ulusal ve zaman içindeki değişimler ile karşılaştırma • Cinsiyete göre ve tam zamanlı/ yarı zamanlı çalışma dağılımına göre haftalık kazanç ortalaması • Sayı, yaş, süre olarak işsizlik rakamları • Kayıt dışı sektördeki etkinliklerde ve insanlarda sayı ve diğer bilgiler **Eğitim:** • Okulların sayı ve tipleri, öğretmen sayısı ve sınıf büyüklüleri • Devam edenlerin sayıları ve tipleri ile ileri ve yüksek öğrenim kurumları • Sayı ve tip olarak devam edilen öğrenim seviyesi, ulusal karşılaştırma **Teknik eğitim:** • Teknik olarak kalifiye elemanların ve teknik eğitim programlarına devam edenlerin sayıları, tipleri ve yaş grupları • Beceri, meslek elemanı yetersizliği ve fazlası değerlendirmesi
Ekonomik	• Tam zamanlı eleman istihdam eden firmaların sektör dağılımına göre sayıları ve büyüklükleri, mümkünse zaman içindeki değişimler • Son on yıl içinde kapanan firmaların büyüklüklerine sektörlere ve tarihlere göre sayıları ve tipleri • Çalışan sayısına, sektöre ve tarihlere göre içeriye yerli ve yabancı yatırım sayısı • Büyüklük, sektör, etkinlik ve ömürlerine göre yeni iş girişimleri sayıları • İhracat yapan firmaların şirket büyüklüğü, sektör, ihracat

	yerine göre sayıları • Sektöre göre ve isimleri ile istihdam ve işhacmi büyüklüğü temelinde en iyi 50 şirket • Vergi gelirleri • Zamana, büyüklük gruplarına göre sanayi ve hizmet sektörü birimlerinin kira ve satınalma bedelleri • Büyüklük, yer ve dolma oranlarına göre endüstriyel ve ticari mekan boş kalma oranları • Liman, hava limanı, demiryolu yolcu ve kargo oranları
Yatırım ortamı altyapısı	• İşyeri vergileri • Bürokratik engeller ve bürokratik kolaylıklar • Ticaret odaları gibi iş ağını destekleyen kurumların varlığı • Ekonomik kalkınmaya yerel otorite desteği • Finansmana erişim • Yerel yönetimin ekonomik gelişimi taşıyabilme kapasitesini değerlendirme
Yapılı çevre olarak altyapı	• Ekonomik etkinlik bölgelerine su, elektrik ve atık su hizmeti koşulları • Ekonomi gelişim etkinliklerine ve pazara arazi, emlak ve ofis kolaylığı
Bölgesel ve ulusal	• Komşu şehirler kendi yerel ekonomileri açısından neler yapıyorlar • Nasıl yarışıyorlar • Komşularla işbirliği yapma olasılığı ve nasıl yapılabileceği • Ulusal düzeyde neler olduğu • Ulusal yönetimden gelebilecek fırsatlar

Kaynak: *http://www.worldbank.org/Home > Topics > Urban Development > Local Economic Devel... > Organizing an LED St... > Stage Two > Stage Two: Conducting the Local Economy*

Dünya Bankası'nın yine aynı çalışmasından alınan yukarıdaki tabloya göre veri toplama işinin sonu yoktur. Toplanacak bilginin tipi hakkında da stratejik davranmak çok önemlidir. Aksi halde veri toplama çalışmalarına bütçenin tamamının harcanması tehlikesi vardır. Bunun için hangi bilginin ne için kullanılacağını önceden saptamak önemlidir. Kapsamlı bir veri analizine bütçenin yetersiz olması durumunda doğrudan araştırmacılara, ticaret odalarına ve diğer bilgi sahibi insanlara başvurmak diğer bir seçenektir.

Tüm bu veriler yere değer kazandırılırken, yerelin gücünü, zayıflıklarını, fırsatları ve tehditleri belirlemede kullanılır. Toplanan bilginin kullanılmasına klavuzluk edebilecek çalışmalardan biri 2002 yılında Cecilia Wong tarafından yapılan Yerel Ekonomik Kalkınmanın temel belirleyenleri olarak kabul edilen 11 faktörü ölçebilecek ve yerel ekonomik planlamaya temel oluşturacak indikatörlerin oluşturulmasıdır (Wong, 2002). Bu çalışmalara göre, YEK faktörleri iki temel gruba ayrılabilir; geleneksel faktörler (fiziksel özellikler, finansman, insan kaynakları, vb) ve soyut faktörler (yaşam kalitesi, iş kültürü, imaj, vb). Analiz sonuçlarına bakıldığında, YEK faktörlerinin belirleyiciliği, kullanılan performans ölçüsüne göre farklılık göstermektedir. Ancak, eğitimli

insan kaynaklarının ekonomiye yüksek oranda katılımı ve yüksek maaşlar gibi, bazı ortak faktörler de gözlenmektedir. Analizlerde iş ve hizmet merkezlerine yakınlık, ulaşım olanakları ve girişimci sermayesine erişim, temel belirleyiciler olarak gözlenmiştir.

Yerel yetkililer soyut faktörlerle ilgili olarak özellikle 'imaj yönetimi' kavramını küresel düzeyde yarışmacılığı artırmak için önemle vurgulamaktadırlar. Bunun sonucu olarak, kendi bölgelerini, binalarını ve diğer tanıtım özelliklerini dikkatle geliştirmek zorundadırlar.

Bütün bunlar arazi kullanım planları yapmaktan çok ötede şeylerdir ve geniş perspektifli bir vizyon gerektirmektedir. Bu da ancak kimlik duygusu geliştirmek, refah eksenli topluluk yaşamını geliştirmek, şehir merkezinin çekiciliğini artırıp yerel iş imkanlarına olanak sağlamak ile olur. Bunları gerçekleştirmek için kullanılabilecek araçlar ise aşağıda özetlenmiştir.

Topluluk Düzeyinde Arsa Ofisi ve Topluluk Arsa Tröstü

Arsa parsellerini ele geçirip bunları birleştirme uygulamasını yerel yönetim örgütleri iş veya endüstri için alan geliştirmek amacıyla kullanabilir. Arazi bankacılığı (land banking) denen uygulama özellikle gelişim için çok sınırlı alanın bulunduğu eski topluluklarda ve ileriki gelişim için iyi yerleri korumak isteyen yeni topluluklarda kullanılan güçlü bir yerel teşviktir (vergi indirimleri karşılığında). Mahalle veya topluluk düzeyinde topluluk arsa tröstü ise, toplulukların kendi fiziksel değerleri üzerindeki denetimlerini sağlamaları ve devam ettirmeleri için özgün çözümler sunar. Topluluk arsa tröstleri kar amacı gütmeyen yerel gruplardır. En yaygın topluluk tröstleri evleri hibe, bağış veya eski sahibine geri döndürmek koşulu ile elde ederler. Daha sonra düşük yada orta gelirli aileleri tespit ederek onlara evleri rehabilite etmede yardımcı olup evleri çok düşük fiyata ve taksitlerle satmaktadırlar. Ancak kira kontratı tröstte kalır.

Sanayi ve Ticari Arsa Üzerindeki Fiziksel Altyapıyı Geliştirme

Uygun alanlar ve yapıların bulunması yerel ekonomik kalkınma için bir öngerekliliktir. Üretim sektörlerinde kullanılan makineler büyük alanlar gerektirmektedir. Dağıtım, park yeri ve genişleme alanları önem taşımaktadır. Ortalama tesis alanı ve ortalama ofis alanı Wong'a (2002) göre ekonomik üretim için fiziksel kapasiteyi ölçen göstergelerdir. Bu binalar iskelet bina olarak adlandırılırlar ve kiracı bulunana kadar iç kısımları tamamlanmamış olarak kalır. Bölgede ofis ve sanayi tesis olarak kullanıma hazır bulundurulacak spekülatif binalar gerekli bir altyapısal unsurdur. Bunlar firmaları çekmekte kullanılan pazarlama araçlarıdır. Firmaya neredeyse tamamlanmış hazır yapı sunar ve başlama süresini kısaltır. Bu binalar en iyi, endüstriyel alan sıkıntısı çeken fakat onun dışındaki kamu hizmetlerini etkin bir şekilde sağlayabilen yerel bölgelerde kullanılırlar.

Ayrıca, Wong'un (2002) çalışmasında fiziksel özellikler altında topladığı terkedilmiş alanlar göstergeü, yapılandırılmış çevreye yatırım güvenini ve bölgenin imajını belirleyen bir faktör olarak görülmüştür. Çöküntüye uğrayan endüstriyel ve ticari arsalar yeni potansiyel iş ve endüstri bölgeleri olabilmektedirler. Bu bölgeler konut, ofis, sanat stüdyoları, restoran ve barlar gibi değişik kullanımlara da olanak sağlayabilmektedirler.

Bunun yanında fiziksel altyapının kapsadığı diğer konular sokak düzeni, aydınlatma sistemleri, su ve kanalizasyon dağıtımı, kaldırımlar ve yaya yollarıdır. Bunları geliştirmek yoluyla bir topluluğun yaşama standartları ve fiziksel altyapısı gelişebilir.

Bölgeleme Düzenlemeleri

Bölgeleme çalışmaları endüstriyel ve ticari faaliyetler için yeterli derecede alan bırakarak ve esnek bölgeler sunarak ekonomik ve ticari kalınmayı destekler. Potansiyel müşteri bölgeleri, tedarikçilerin bulunduğu bölgeler ile ulaşım bağlantıları gözetilerek bu konumlama yapılmalıdır. Wong'a (2002) göre bu konumun göstergeleri konum özellikleri altına toplanmıştır. Bunlar, büyük havaalanlarına erişim, demiryolu hizmetlerinin kalitesi, büyük iş merkezlerine karayolu ulaşım vb. Bu göstergeler konum üstünlüğünü belirler. Konum üstünlüğü fiziksel yer ile, diğer değişebilen ulaşım, erişebilirlik, iletişim ağları, altyapı gibi özelliklerin bileşimidir.

Turizm, Ticaret ve Alışveriş Bölgelerinin Planlanması

Teknolojik gelişme mekansal uzaklıkların önemini azaltsa da, özellikle hizmet sektörlerinde yüz yüze iletişimin önemi yine de büyüktür. Turist fazlalığının olduğu yerlerde yerel halka fazla yığılma yaşamadan nasıl ticari ve alışveriş etkinliklerini devam ettireceğine ilişkin çözüm aranmaktadır.

Turizm için yapılması gereken ayrıntılı planlar genellikle yetkililerce sonradan düşünüldüğü için turistlerin ya da yerel halkın yaşadığı birtakım problemlerle karşılaşılmaktadır. Örneğin, turistler gitmek istedikleri yerlere kolaylıkla ulaşamazken yerel halk da onların çok fazla özel mekanlarına girdiklerinden yakınırlar. Bu gibi basit sorunların üstesinden dikkatlice yapılmış bir turizm planlaması rahatlıkla gelmektedir. Örneğin, turistlerin daha çok yönlendirilmek istendiği bölgeler belirgin işaretlerle rahatlıkla ulaşılabilir kılınırken, yerel halkın özel diye tanımladığı yerlere turistin girmemesi için de bu yerlere ait tabela ve işaretler kaldırılmalıdır. Böylece turizmin sakıncalarından kaçınılmış ve onun ekonomik faydası kullanılmış olacaktır.

Mağazaların ve ticari merkezlerin nerelerde yer alması gerektiğine dair planlama yapılmalıdır. Mağazalar ilk olarak ekonomik hareketliliğin olduğu yerlere, halkın ve bireylerin en rahat ulaşabileceği yerlere kurulmalıdır. Bu daha çok binaları yenileyip restore etme potansiyeline dayanır (gentrifikasyon). Şehir içindeki kullanılmayan alanların ticari soylulaştırılması öngörülür.

Konut ve Mahalle Geliştirme

Bu alanda, hem toplumun yatay olarak ev sahibi yapılmasını hem de bu evlere havuz, çocuk bakımı, temizlik gibi olanakların sunulmasını içeriyor. Burada hem yerel halkın yaşam kalitesi ve standardı yükselirken bir yandan da bu tür hizmet sektörlerinin gelişmesiyle istihdam olanakları da artmaktadır. Wong'a (2002) göre bölgenin yaşanabilirliği, uygun çalışma ve yaşam koşulları, doğal ve yapılı çevre, refah ve yaşam maliyeti gibi ücretsiz kamu hizmetleri ve malları açısından yaşam kalitesi indikatörleri şunlardır; ev sigortası içerikleri, kazanç seviyeleri, ev fiyatları, doğal güzellikler, standart ölüm oranları, orta öğretim performansı ve yerel vergi oranları. Aynı araştırmacı toplumsal kimlik ve imaj başlığı altında ise yaşayanların toplum hayatı içerisindeki işbirliği, sosyal ilişkileri, iş geliştirme yaklaşımları ve bu özelliklerin dışarıdan algılanma şeklinin ve yerel halkın bölgeye ait olma hissinin bölgeye güveni artırdığı ve bölge dışındaki insanların bölgeyle ilgili algılamalarının da potansiyel yatırımları etkilediğini belirtiyor.

Topluluk Hizmetleri ve Kurumsal Kapasite Gelişimi

Yine Wong'a (2002) göre ekonomik kalkınma etkinliklerine destek açısından yerel politikaların tutarlılığı ve yerel aktörler arasındaki işbirliği önemlidir. Rekabet gücüyle ilgili olarak, ortaklık ve sinerji oluşturma kavramları Avrupa Komisyonu yerel kalkınma bölgesel politikaları dökümanlarında vurgulanmaktadır. Ancak bu faktörleri ölçebilecek geçerli kriterler bulunamamıştır. Yerel yönetimlerin çok çeşitli alanlarda sundukları hizmetlerin maliyetleri bir nevi yerel halkın geliştirdiği yaratıcı çözümlerle giderilmelidir. Örneğin turistlerin neden olduğu bütün maliyetler turistik etkinliklerden geri kazanılmalıdır. Bunun yanında başka türlü çözümlerle (yerel yönetimlerin sahip olduğu alanların girişimcilere kiraya verilmesi yada boş alanların bizzat yerel yönetimlerce değerlendirilmesi) para sıkıntısı bir nevi minimize edilmek zorundadır. Yerel yönetimler yaptıkları her türlü masrafın maliyetini karşılar durumda olacak yaratıcı etkinlikler geliştirmek zorundadırlar. Wong'un (2002) çalışmasında bölgedeki taşınamaz ve uzun vadeli üretim faktörleri; ekonomik kalkınmaya olanak sağlayabilecek kamu ve özel sermaye mallarının indikatörleri şunlar, toplu taşıma kalitesi, iş günlerinde ortalama tek yönlü uzaklık, iş günlerinde ortalama toplam yerel uzaklık.

3.2.2. İş Olanakları Gelişimi ve Uygun Bir İş Ortamının Yaratılması ile Yerel Ekonomik Kalkınmanın Sürdürülmesi

İş olanakları gelişimi, plancılar için sosyal yapı olarak topluluk ile varlık yaratma aracı olarak iş ortamı arasındaki dengeyi düzenlemeye yarar. Sağlıklı bir yerel ekonomi için önemli bir bileşendir. Sosyal sağlık ve bireysel tatmine ulaşmada, ortak refaha yönelik ortak sorumlulukların yapılandırılması yaşamsal rol oynar. Bu bağlamda, topluluk ve iş olanakları gelişimi topluluğun öz kaynaklarını harekete geçiren bir araç olarak bütünleşmiştir. Hem bireysel hem de kolektif ortak varlık oluşturulmasına ve hem yerel hem de küresel olarak

rekabet edebilen güçlü bir dizi ekonomik kurumun oluşturulmasında araçtır.

Çoğu iş ortamı çalışmaları, bir topluluğun bir diğeri üzerinde iş gücünü idare etmesini karşılaştırmalı yönleri ile ölçer. Bu çalışmalar medyanın ilgisini çeker. Vatandaşlar iyi derecelendirilmiş bir toplulukla, bu çalışmalarla ilişkili ekonomik veya sosyal kazançlarda gerçek bir fark olup olmadığını gözetmeksizin kendilerini daha iyi hissederler. Uygun bir ortam için anahtar, ne tür düzenleme ve politika araçlarının; yerel varlıkları kullanan ne tür firmaların iş olanakları gelişimini kolaylaştıracağına karar vermektir. Bu kolay değildir ama ana amaç programı istenen işlere uygun ve esnek kılmaktır. Sonuçta bütün yerel mahaller ve şehirler varolan düzenlemelerin arzulanan etkinlik biçimleri için bir kılavuz gelişim olup olmadığına bakmaya gerek duyar. Bu etkinliklerin çevresel atıkları da değerlendirildiğinde olumsuz yönler var ise bu etkinliklerin tek seçenek olmadığı düşünülmelidir.

İş olanakları gelişiminin on iki temel aracı vardır ve bu araçlar iş olanakları gelişim stratejisine uygunluğuna göre seçilir. Bu on iki temel araç tek tek incelenecek. İş olanakları gelişim stratejisi ise dört temel boyuttan biri olabilir veya birkaçı olabilir. Bu temel stratejiler şunlardır;

- Yeni girişimleri desteklemek,
- Bölgeye yeni firmalar çekmek,
- Bölgede var olan iş ortamını sürdürmek ve genişletmek,
- Topluluk içinde buluşları ve girişimciliği artırmak.

Bu oniki temel araç sırasıyla başlıklar altında incelenmiştir.

Tek Durak Merkezleri

Tek durak merkezlerinin geleneksel rolü her tür iş çevresi ile yerel yönetim arasında ilişkiyi kuran kilit konumu ile bilgi merkezi olarak hizmet etmektir. Bu merkez bütün planlama ve gelişme maddelerini bilmeli, yerel ekonomik göstergeleri ve emek pazarsı istatistikleri ile yerel gelişim planları, kullanılabilecek araziler, yapı yönetmelikleri ve izinleri, tüm finans yönleri ve diğer yararlı bilgilerle ilgili olmalı, ayrıca bu bilgileri anında ulaşılabilir kılmalıdır.

Bu merkezin yararlarından biri başvuranları bir birimden diğerine yollayarak zaman yitirmelerine engel olmasıdır. İş çevrelerine yardım etmesi ile birlikte, yerel yönetim için de değerli hizmetler sağlar. Bu merkezden gelen istatistikler iş taleplerinin sayısını, doğasını ve coğrafi olarak yığılmasını açıklayan raporlar için kaynak olarak kullanılabilir. Merkezdeki bilgi ayrıca kısa dönemli iş kolu eğilimlerini gösterir ve olası iş gelişimi problemlerini tanımlar. Dahası, girişimler için bilgi yayılımına bu organize profesyonel yaklaşımın kurulması iş ortamına, yerel yönetimin ve komşularının güvenini güçlendirir.

Başlangıç ve Risk Finansman Şirketleri ve Gelişme Bankaları

Wong'a (2002) göre girişimci sermayesinin erişilebilirliği indikatörü, yani yerel girişimler ve ekonomik gelişme için gerekli kredi ve mali olanaklar ve girişim sermayesinin artışı YEK'nın önemli bir bileşeni olarak görülmektedir.

İş girişimlerinin büyük çoğunluğunu küçük firmalar oluştururlar ve çalışanların çoğunluğunu istihdam ederler. Yeni küçük işlerin oluşumu hem sermaye hem de insan kaynaklarını kullanarak istihdam gelişimini sağlar.

Bir küçük işletme girişimciden ya da onun yakınlarından gelen girişim sermayesi ile kurulur. Eğer girişim başarılı olmuşsa ve büyüme hızlı ise kullanılabilir sermaye stok ve ekipman alımı için çabucak tüketilir. Bu aşamada büyüyen küçük firmalar batma risklerini azaltacak ve karlarını artıracak risk sermayesine gerek duyarlar. Ama var olan sistem yenilikçi girişimlerin büyümesini desteklemek için yeterli donanıma sahip değildir. Var olan finansal kurumların ileri teknik veya pazar temelli yeniliklerin varlık değerini hesaplayamamaları, fiziksel varlıkları borca karşılık maddi teminat olarak görmedeki ısrar bu eksikliğin nedenlerindendir. Risk sermayesi öncelikle özel yatırımcılardan ya da hisse senetlerinden temin edilir. Fakat perakendecilikte ya da topluluk hizmet sektöründe birçok proje ve iş girişimleri sermayelerini borsa yoluyla artıramamakta ve aktif yerel girişimciler nadiren ortaya çıkmaktadır.

İnsanların yerel işletmelere yatırım yapmalarına izin veren mekanizmanın özellikle bir yerel yatırım firmasının kurulması, önemli bir iş olanakları gelişimi girişimidir. Bu başlangıç ve risk sermayesi finansman şirketinin kurulması yolu ile gerçekleştirilebilir. Bu iş olanakları gelişim aracı diğer geleneksel borç kurumları yolu ile finans alamayan uygun seçilmiş küçük firmalara girişim sermayesi sağlanabilir.

Gelişim bankaları ise dar gelirli, kadın ve azınlık girişimlerine sermaye sağlayan daha büyük ve daha kurumsal mekanizmalardır. Bir gelişim bankası kaynaklarını ekonomik gelişmeyi destekleme amacıyla kullanmaya adayan sıradan bir borç verme kurumudur. Tasarruf ve kredi kurumu, bir banka yada bir topluluk kredi birliği şeklini alabilir. Girişim sermayesi sağlayarak, yerel gelişme grupları yatırım yaptıkları şirketlerde hissedar olurlar. Diğer hissedarlarla birlikte yatırımın başarısını veya başarısızlığını paylaşan bir topluluk oluşması, uzun vadeli gelişim ile yaşamsal ilişkilidir. Böylece tek bir girişime yatırımın riski yerine küçük işletmelere yatırım yapan onların başarısını paylaşan bir topluluktaki sakinlere fırsat yaratılmış olur. Başarılı olabilmek için yerel yatırım şirketi ya da diğer girişim grupları yalnızca ticari bakımdan kar edilebilir ve en büyük potansiyeli olan mevcut yada yeni küçük işletmelere yatırım yapmalıdırlar.

Özet olarak topluluk temelli yerel yatırım grupları aşağıdaki özelliklere sahip küçük işletmelere yatırım yapmalıdırlar:

- Ürün, işlem ya da pazarlama yönteminde yenilik içerenlere,
- Hızlı gelişim için potansiyeli olanlara,
- Gelecekte bölge dışında satış potansiyeli olanlara,
- Yönetim becerileri gösteren ve bunlar yoksa bunları yerine getirmeye istekli olanlara,
- Topluluğun yardımı, iş ortamının gelecekteki büyümesini planlamaya yardım eden deneyimli yöneticiler kurulu (bu kurul finans, pazarlama ve yönetim sektöründe küçük işletme sahiplerinin becerilerini tamamlayıcı nitelikteki kişilerden oluşmalıdır) ile seçildiyse.

Bir yerel yatırım şirketi özellikle bir işletmeyi çalıştırmayı değil desteklemeyi seçmeli ve %50 ye kadarını paylaşmalı. Ayrıca yatırım değerlendiğinde ancak bazı aşamalarda yatırımcı parasını geri alabilir. Yerel yatırım şirketi sadece aşağıdaki yollardan biri ile yatırımdan çekilmelidir:

- Payını girişimciye satarak,
- Payını diğer özel yatırımcıya satarak,
- Payını borsa yolu ile satarak.

Küçük İşletme Geliştirme Merkezleri

Wong'a (2002) göre KOBİ'lerin kapanma oranları ile KOBİ'lerin devam etme oranları yerel iş kültürü ve YEK seviyesi hakkında bilgilendiricidir. Küçük çaplı işler için girişim ve sürdürme olanakları (iş kurma, sürdürme ve inovasyon kapasitesi, gibi), KOBİ'lerin artışı ve iş olanakları oluşturmadaki oranları, ekonomik kalkınma politikalarını etkilemektedir.

Küçük işletmeler genellikle kötü yönetim nedeniyle başarısız olurlar. Küçük işletmelerin ekonomik performansını geliştirecek muhtemelen uygun maliyetli araç küçük işletme geliştirme merkezleri kurmaktır.

Bu merkezler baskın etkinlik olarak eğitim ile yönetim eğitimi hizmeti verirler. Bu merkezler aşağıdaki etkinlikleri etkili olarak sağlamalıdırlar:

- Başarı potansiyeli olan yeni işletmeleri daha fazla desteklemek,
- İşletme başarısızlıkları seviyesini azaltmak,
- Küçük firma sektörünün genel finansal performanslarını ve büyüme oranlarını artırmak,
- Küçük firmalar potansiyelini yeni iş olanakları yaratmak ve istihdam düzeylerini artırmak için desteklemek,
- Teknolojik yeniliğin ve üretkenliğin genel seviyesini yükseltme.

Bu etkinliklerin sağlanmasının en iyi yolu uygun eğitim kurumları ile yakın ilişkileri bulunan uzmanlaşmış kurumlar ile yapılmasıdır. Bir diğer yaklaşım da işsiz işçileri iş kaynakları merkezi yoluyla işletme sahibine dönüştürmektir. Bu merkezlerin amacı, işsiz işçilerin girişimci yeteneklerini en üst düzeye çıkarmak ve yerel pazarda bunların kendi girişimlerini başlatabilecekleri boşluklar bulmaktır. İş kaynakları merkezleri genelde yerel hizmet kulüpleri, ticaret odaları, yerel istihdam ve eğitim kurumları veya kar amacı olmayan yerel gelişme ve eğitim şirketleri tarafından başlatılır. Bu merkezler aşağıdaki hizmetleri verirler:

- İşletme başlangıcında pratik eğitim,
- Düşük maliyetli, küçük çalışma yerleri,
- Fotokopi, telefonları yanıtlama ve muhasebe gibi merkezileşmiş hizmetler,
- Yeni işler için daha büyük bir kardeş şirket bulmak.

Grup Pazarlama Sistemleri

Grup pazarlama, birkaç kişi ya da şirketin tüm ya da bazı pazarlama ve dağıtım etkinliklerini paylaşmak için bir araya gelmesi ile olur. Bu durumu doğuran başlıca ekonomik nedenler şunlardır:

- Üretimde sınırlanmış ölçek ekonomileri,
- Pazarlamada ve dağıtımda büyük ölçek ekonomileri,
- Büyük ithalat girdisi veya endüstrideki düşüş nedeniyle kapanma tehlikesi gibi dış bir tehdide karşı ayakta kalma gereksinimi,
- İş birliğine yönelik olumlu tutumlar.

Grup pazarlama birçok yarar getirir. Belirli amaçlarla sınırlandığında ve çok küçük bir grup firmanın katılımını içerdiğinde en çok başarıya ulaşır. Katılımcı firmaların rekabet ve ürün kalitesinin genel olarak gelişmesi bunların en önemlisidir. Yerel hükümet bu oluşumları teşvik edebileceğinden ve bunları olası müşterilere pazarlayabileceğinden, hükümetin yerel düzeyde ilgisi değerlidir.

Grup pazarlamaya olası engeller şunlardır:

- Pazarın gelişmesinin ya da grup yaklaşımının yararlarının gereğinin yeterince farkında olmama,
- Kurulu pazarlama metotlarının değişmesine isteksizlik,
- Özellikle zanaat etkinliklerinde küçük kalmayı yeğlemek,
- Planlama ve yönetim üzerinde denetimi yitirme korkusu,
- Diğer girişimlere karşı kıskançlık ve güvensizlik,
- Yeni düzenlemelere geçmek için finans yetersizliği,
- Bu oluşumlar için yasal kısıtlamalar.

Birleşik pazarlama girişimlerini teşvik etmek için aşağıda bazı ek öneriler verilmiştir:

- Şirketlerdeki müdürlerle konuşmak; bunları iş arkadaşlarına rapor etmeyebilecek temsilciler ile konuşmak yeterli değil,
- Algılanan ortak çıkarlar yerine, görüşmelerle tanımlanmış bireysel firmaların ihtiyaçları, sorunları ve fırsatları temelinde öneri girişim tasarlamak,
- Ayrıntıları az olan ya da seçeneklerle dolu öneriler yerine şirketleri birleştiren tam paket reçete sunmak,
- Finansal yüklenimde gerçekçi olmak. Potansiyel işbirlikçilerin daha sonraki safhalarda ayrılmalarındansa, onları maliyet temelinde en başında kaçırmak,
- Tamamlayıcı ürünlerin kapsamını ve pazarı tutacak hangi yaklaşıma karar verileceğini şirketler grubunun seçimine bırakmak.

Grup pazarlama projelerinin tam olarak kurulması yaklaşık üç yılı alır. Grup pazarlama için eylem planı aşağıdakine benzerdir:

- Birlikte çalışmaya istekli firmalar grubunu tanımla. Bunların sayısı 4 ile 12 arasında olmalı.
- Bireysel gereksinimleri ve sorunları üçüncü parti görüşmeler ile araştır,
- Ortak hedefleri oluştur,
- Tamamlayıcı, rekabetçi olmayan stratejide anlaş,
- Tamamlayıcı ürünlerin kapsamını seç,
- Birleşik katalog veya dizin kullanarak ya da birleşik satış temsilcisi kullanarak pazara giriş yöntemlerini tanımla,
- Pazarları ve dağıtım kanallarını araştır ve bir pazar içindeki belli hedef pazarı seç,
- Fizibilite çalışması yürüt ve şirketler birliği üyeleri için olası finansal yüklenimin yerinde olmasını sağla,
- Üyeler arasında finansal yüklenimi belirten yasal bir anlaşma hazırla,
- Ara koordinatör ata veya işe al,
- Firmaların sadece müdürleri ile müzakere et,
- Teslim tarihlerini sıkı tut,
- Paketi şirketler birliği için yanıtlamaya açık tut,
- Sadece fikirleri diğerlerinden alan korsanları gözle.

Kadın Girişimleri

Kadınların girişimci yetenekleri en az değerlendirilen kaynaklardan biridir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri, Mineapolis'te 'Women Venture' olarak bilinen kurum ondan fazla çalışmaya iştirak etmiştir. Kadınların girişimciliğini destekler ve kullandığı model benzerdir. Az ve orta gelirli kadınları yedi haftalık yoğun eğitim programına alınırlar. Kadınların kendi yeteneklerini ve

ilgilerini tanımlamaya ve rekabetçi girişime başlamak için özgüven yapılandırılmasına yoğunlaşır. Program birkaç bırakanla birlikte çok yoğundur. Bütün kadınlar kendi işlerine başlayamamasına karşın, birçoğu eğitimi yarışmaya itici ve doyurucu alanlarda çalışma arayışı için yeterli güvenle tamamlar.

Teşvik ve Turizm Programları

Topluluklar turizmin önemli ekonomik ve istihdam geliştirme aracı olduğu inancı ile turizmi desteklemeyi ve tercih etmeyi yıllarca sürdürmüşlerdir. Fakat bu endüstrinin getirileri hakkında oldukça az bilgi vardır. Turizm endüstrisi üzerine çalışmalar eksik bilgi ile engellenmiş ve bunların pek azı varlığını sürdürmüştür. Çalışmalar bu endüstrinin ulusal düzeyde gayri safi milli hasıla ve istihdam dikkate alındığında büyük bir sektör olmadığını göstermiştir.

Bu çalışmalar bu sektörün mekânsal olarak seçici olduğunu göstermiştir. Fakat şimdiye kadar yerel/bölgesel önemi hakkında kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Her şeye karşın, turizmin rolüne göre üç tip bölge tanımlanabilir:

Turizm açısından önemi olmayan bölgeler:

Bunlar baskın olarak rekreasyon amaçlı kamu seyahatine yönelik özel, belli bir çekimi bulunmayan ve ana iş seyahatleri rotasının dışında iç-kırsal bölgelerdir. Bu bölgeler turizmin önemi bakımından kaderlerini hafta sonu çiftlikleri gibi uygulamalarla ya da ünlü birinin doğum yeri gibi belli bir tarihi olayı büyüterek değiştirebilirler.

Yüksek turistik önemi olan bölgeler:

Bu alanlar doğa harikaları ve mükemmel iklimi olan bölgelerdir. Bunlar promosyona gerek olmadan ulusal ve uluslararası cazibeye sahiptirler. Metropolitan alanların içinde yada yakınındadırlar.

Bazı turistlerin ilgilendiği merkezler:

Bu bölgelerde turizm diğer önemli ekonomik bir etkinliğin bileşeni olarak bulunur.

Turizm bir değer olabilmesine karşın, gelişmemiş veya gerilemede olan bir ülkede bölgesel ve kentsel alanların çoğu için bir çözüm üretemez ve çözüm olarak sunulmamalıdır. Hatta bölgesel ekonomi üzerine araştırmalar yerel taleplerin ziyaretçilerin taleplerinden daha önemli olduğunu gösterir. Sonuç olarak topluluklarının çoğu için ekonomik gelişim stratejilerinin bir parçası olarak görülmesi en iyi olan yoldur.

Mikro Girişimler

Mikro girişim kavramı Bengladeş'ten alınmıştır. Aynı topluluktaki çok küçük emek yoğunluklu işleri yapmayı planlayan alıcılara borç verilmesi mikro girişimlerin temel kavramıdır. Mikro girişimler genelde evde yada sokakta işletilirler. Mikro girişim programları genellikle beş ile on kişi arası üyesi olan bir gruba çok küçük bir borç verilerek yapılır. Her alıcı bin doların altında para alır. Grup ödemelerin zamanında yapılması için her üyeden sorumludur. Potansiyel girişimcilere bir ön eğitim ve grup yapılanması borç verilmesinden önce sağlanır.

Araştırma ve Geliştirme

Wong'a (2002) göre **bilim ve teknoloji** başlığı altında araştırma, bilgi geliştirme ve teknolojik yenilik etkinliklerinin göstergeleri şunlar; çalışma yeri, yüksek öğretim kurumlarındaki bilim ve mühendislik araştırmalarına erişilebilirlik.

Yatırımcılar yeni fikrin kavramsallaşması ile onun girişim sermayesine ulaşabilecek noktaya kadar geliştirilmesi süreçleri arasındaki yaşamsal dönemde destekleyici bir ortama gerek duyarlar. Bu destekleyici ortamın eksikliği bir çok yeni fikrin gerçekleşmeden ölmesine neden olur. Teknoloji geliştirme merkezleri olarak da bilinen kuluçka merkezleri bu destek ortamını sağlayan merkezlerdir. Bunlar düşük kiralı çalışma alanları sağlarlar. Girişim sermayesine ulaşabilmeleri ve iş planlarını toparlayabilmeleri için küçük yatırımcılara ekipman, olanak, iş yönetimi konusunda öğüt ve öğrenci asistanlar ile işgücü desteği sağlayan eğitim kurumlarına yakın noktada yer alırlar.

Teknoloji ve iş parkları ise araştırma ve geliştirme etkinliklerinden çok ticari etkinliklere ev sahipliği eden parklardır. Geniş alanlara yayılmıştırlar ve aşağıdaki özellikleri barındırırlar:

- Kampüs türü çevre,
- Hükümetten özel sektöre kadar yayılım gösteren, sahiplik ve yönetim karışımı,
- Bir üniversite ile ya da bilim merkezli bir kuruluş ile sık görülen birliktelik,
- Yüksek kaliteli binalar ile düşük yoğunluklu yapılaşma,
- Muhtemel sakinlerinin seçilme kriteri olarak parktaki diğer bütün etkinliklerin birbiri ile uygun olmasını sağlamak.

Bu parkların başarılı olması için aşağıdakiler gereklidir:

- İstenen etkinlikler ile belirli gelişme hedefine bağlılık,
- İyi yönetim ve girişimcilik becerilerine ulaşılabilirlik,

- Girişim sermayesine ulaşılabilirlik ve nasıl kullanılacağı ile ilgili eşlik eden yardıma ulaşma,
- Gelişmeyi planlamada özel sektörün dahil olması,
- Topluluk desteğinin varlığı.

Bu parkların gelişme sürelerinin on ile yirmi yıl arasında olduğu not edilmelidir. Ayrıca Wong'un (2002) seçtiği bilgi temelli çalışma yeri ve bölgenin sanayi yapısının genel durumu, sanayi sektörlerin çeşitliliği göstergelerine göre az sayıda sektöre odaklanma gelişim potansiyelini ve ekonomik değişimlere karşı duyarlılığı etkilemektedir.

Girişim Bölgeleri

Girişim bölgeleri planlama denetiminin en az düzeyde tutulduğu, çekici finansal teşviklerin olası geliştiricilere ve sakinlere sunulduğu bir alan olarak tanımlanır. Birleşik Krallığın 70'lerin sonunda Hong Kong'ta son çare olarak azaltılmış düzenlemeler ile işletmeleri çekmedeki artış ile bu girişim bölgeleri kavramı doğdu. Bazı yönetimsel ve yasal denetimleri kaldırarak girişimciler işlerini genişletip acil istihdam yaratmaları için gelişmemiş bölgelere yönlendirilir.

Bu amacın başarıya ulaşması politika belirleyicilerin sıkıntılı bölgedeki potansiyel işçilerin yeteneklerine uygun iş olanakları sunan emek yoğunluklu endüstrileri desteklemesi gerekir. Bu politikalara uygun yasalar ve desteklerin oluşturulması gerekir. Bu koşullardan büyük şirketlerin yarar sağlaması ve bu bölgenin dışındaki vergi mükelleflerinin haksızlığa uğraması sistemin dezavantajlarındandır.

Yeni Girişimci Geliştirme Etkinlikleri

Girişimci risk alan kişidir, fakat tüm risk alanlar başarılı değildir. Kendi üstün girişim yeteneklerine ek olarak, yetki verme ve organizasyonel yeteneklere de sahip olması gerekir.

Girişimci yetenekleri ve ilgileri olan kişiler önceden tanımlanabilir ve bu yetenekler geliştirilebilir.

Yerel yönetimler yatırımcılara kuluçka merkezleri ve işletme yardım merkezleri kurarak destek ortamı sağlayabilirler. İkinci olarak hükümetler topluluk ile pozitif ekonomik gelişme tutumu yaratabilirler. Bütün girişimcilik yetenekleri öğretilemese de topluluk hareketi ile risk alma değerleri güçlendirilebilir.

Tablo3.3. İş Olanakları Geliştirme Araçlarını ve Amaçlarını Eşleştirme

	Amaç			
Araç	İş Başlangıçları	İş Çekme	İş Sürdürmek ve Genişletmek	Buluşları ve Girişimciliği Beslemek
Tek birim merkezleri	x	x	xx	
Başlangıç ve Risk Finansman Şirketleri	x	x	x	
Küçük İşletme Yardım Merkezleri	x		x	x
Grup Pazarlama Sistemi	x		x	x
Teşvik ve Turizm Programları	x	x	x	
Araştırma ve Geliştirme				x
Kuluçka Merkezi	x			x
Teknoloji ve İş Parkı	x	x	x	
Girişim Zonları	x	x	x	
Girişimcilik Geliştirme Etkinliği	x			x
Kadın Girişimleri	x			x
Mikro Girişim	x		x	x

***Kaynak**: Edward, (2002) "Planning Local Economic Development Thery and Practice"*

Tablo3.4. İş Olanakları Geliştirme Projesi Fikri Başlatıcı Etkenler

Araç	Proje Fikri Başlatıcı Etken
Çekim	Organizasyon gelişimi: Bir yerel gelişim komisyonu devlet kredi desteği ile yerel olmayan ölen bir endüstriyi bölgeye uygun hale getirmek, bu endüstrinin yerleşmesi ve iş gelişim girişimi olarak gelişmesi, ayrıca turist çekebilme ihtimali için yardım etmek. Küçük işletmelere çalışma yeri ve destek tesisleri: Örneğin, resepsiyon, telefon, temizlik, bakım, konferans ve toplantı odaları gibi ortak tesisler için kamu veya özel mülkiyetli iş binaları kurma projesi.
Küçük İşletmeler ve Yeni Girişim Başlangıçları	Topluluk iş danışma projesi: Her türlü işletme bilgisi konularında, küçük işletmelere profesyonel danışmanlık ve yardım için organizasyon.
İş Genişletme/ Sürdürme	İhracat destekleme planı: Küçük ve orta ölçekli firmalara kendilerini ticaret fuarlarında temsil ederek yeni ihracat pazarları araştırmada yardım etmek. Bölgesel teknoloji merkezi: Bölgenin sosyo ekonomik tabanına uygun teknolojileri arştırma ve tanımlama merkezi. Ayrıva insanlara İşletme danışmanlığı ve tesis desteği vererek bu teknikleri geliştirip iş kurmalarına yardım eder.
Yerel Yönetim	Birleşik Kamu-özel girişimleri: Bunlar sinema kompleksi, mağazaları olan yönetim merkezi, otopark ve spor tesisleri olabilir. İstihdam sağlayacak ve şehir yönetimine gelir yaratacak, merkezi iş mahalini canlandırmaya yönelik iş girişim tesisleri inşa etmek için birleşik girişim anlaşmaları.

***Kaynak**: Edward, (2002) "Planning Local Economic Development Thery and Practice"*

3.2.3. İnsan Kaynakları Gelişimi Programlarını ve Hedeflerini Yakalayarak Yerel Ekonomik Kalkınmanın Sürdürülmesi

İnsan kaynakları ekonomik gelişme süreci için esastır. Fakat temel olmalarına karşın, toplumun içinde hızla gelişen yeni sektörlerde rekabet edemeyen bireyler ve gruplar vardır. Bazı nedenlerle bu işler insanlardan fiziksel olarak uzaklaşmakta diğer yandan bu işler toplumun uyum sağlayabileceğinden daha hızlı kaybolmakta veya dönüşmektedir. Buna en açık örnek üretim sektöründe otomasyonun gelişmesi ile emek girdisinin hızla düşmesidir. Yeni organizasyon yapıları farklı beceriler gerekirmektedir. Uzman ve manuel işgücü ihtiyacı azalırken, teknik, bilimsel ve yönetsel özelliklerin önemi artmaktadır.

Campbell, Sanderson ve Walton'nun 1998'de yaptıkları ortak çalışmada Avrupa Komisyonu'nun yaptığı çalışmalardan edinilen deneyimler ile uzun süreli işsizlik sorunu ele alınmıştır. Bu çalışmaya göre uzun süreli işsizlik güçlü emek pazarı şartlarında bile önemli, yerele odaklı bir meseledir. Bu deneyimlerden ortaya çıkan sonuçlar şöyle sıralanıyor;

- Sezgisel olarak yeni iş imkânları oluşturmanın uzun süreli işsizliği önlemede etkili olacağı görülürken, gerçekte küçük bir azınlık dışında bu ikisi arasında güçlü bir ilişki yoktur. İş imkânları yaratmanın uzun süreli işsizliği azaltmada yeterli çare olmadığı görülüyor. Bunun nedeni uzun süreli işsiz kimseler ile yeni iş olanakları arasındaki ciddi engellerdir. Bu insanlar açığa çıkan yeni iş olanaklarının gerektirdiği yeni becerilere sahip olmadığından bu engeller doğmaya başlar. Eğer yeni iş olanakları bu insanların varlığı gözetilmeden yaratılırsa pazar bu insanların yüksek beceri eğitimi maliyetlerindan kaçınarak dışarıdan iş gücü getirme yoluna gidecektir. Burada yerel politika uygulamalarının önemi ortaya çıkıyor.
- Kaynaklar, personel alımı, proje yönetimi, çalışanlarla ilişki gibi uygulama şartları ve etkili ortaklıkların kurulması ile yerel örgütlerin kapasitesi gibi diğer etkenler önemli.
- Ulusal önlemlerden hangilerinin daha başarılı, hangilerinin başarısız olduğunu değerlendirmek karmaşık bir tablo ortaya çıkarıyor. Fakat genel olarak bunlardan beceri gelişitirme programları ve istihdam yardımlarının en etkili olanlar olduğu görülüyor. İstihdam politikalarının "yerelleşmesi" uzun süreli işsizliğin üstesinden gelmede etkili önlemlerin düzenlenmesi ve uygulanmasında birçok avantaj sunar. Yerel şartlara uyum, hedef gruplara yakınlık, ortaklık yaklaşımı ile kordineli çalışmaya yönelik daha iyi bir kapsama alanı ile bu yerelleşme tamamlanır.

İnsan kaynakları gelişimi insiyatifleri dört genel kategoriye ayrılır. Bunlar; mesleki eğitim ve öğrenim, iş olanakları yerleştirme projeleri, talepçi odaklı iş olanağı yaratımı ve iş olanakları koruma etkinlikleridir.

Kişiye Özel Eğitim

Çalışanın beklentilerine göre verilen eğitimdir. Bu yolla insan kaynakları, düşük personel gelişim maliyetleri nedeniyle işletmeleri çekmek için kullanılabilir. Bu program genellikle yeni firmaları belli bir alana çekmek için kullanılmasına karşın, genişleyen firmalar için de kullanılabilir.

İlk Kaynak Anlaşmaları

Hükümet yardımı alan firmalara sözleşmeye bağlı zorunluluk olarak uygulatılır. Yardım alan firma bu sözleşme altında, açık pozisyonlar için öncelikle bölge insanı ile görüşmek zorundadır.

İstihdam Koruma

Bu programlar işsizlik yardımını yerleştirilmesi zor insanlara iş olanağı geliştirme amacı ile kullanırlar. Bu yöntem ile yerel yönetim ya da kar amacı olmayan kuruluş sosyal yardım ödeneğini kişileri tam ücret düzeyinde çalıştırmak için mali yardım olarak alır.

Beceri Bankaları

İşsiz insanların becerileri bilgisayar ile kayıt edilir. Bu bilgi ilk önce, işsizlerin becerilerine yönelik ne tür iş olanaklarının geliştirilmesi gerektiğini gösteren topluluk bilgi kaynağıdır. İkincisi lokal alanda mevcut boşluklara uygun becerilerin envanteridirler. Son olarak, beceri bankaları işsiz insanları kooperatiflere veya topluluk temelli istihdam girişimlerine toplar. Beceri bankaları yerel becerileri değerlendirmek ve bu beceriler temelinde yeni iş imkanları ve hizmetler oluşturmak için paha biçilmez bir araçtırlar.

Eğitim Programları

Amerika Birleşik Devletleri'nde farklı eyaletlerde çeşitli yollarla düzenlenmiş fazlaca eğitim programları vardır. Bunların çoğu yerel çalışanların ihtiyaçlarına yanıt verir. Bu eğitimler geleneksel eğitimin yanı sıra nitelik artırma eğitimi, çıraklık eğitimi, yerinden edilmiş işçilerin yeniden eğitimi ve kadınların yeniden işgücüne girişi gibi programlar içerir. Yerel eğitim konseyleri bu çabaları yerel gelişme stratejileri ile birleştirmelidir. Örneğin, turizm stratejilerine girişen topluluklar bu sanayiye giriş eğitimi vermeli ve var olan turizm endüstrisinde çalışanların becerilerini artırmalıdır. Genellikle yerel Özel Endüstri Konseyleri olarak bilinen istihdam ve eğitim kurullarının, topluluğun ekonomik gelişme hedeflerinin farkında ise, programları bu hedeflerle birlikte yürütmesi daha etkilidir. Bu programlar ile eğitime katılan bireylerin eğitim almamışlara göre önemli bir geliri olmaktadır.

Özel Sanayi Konseyleri

Son zamanlarda topluluk grupları istihdam ve eğitim çalışmalarını yerel iş olanakları yaratımı ile birleştirmeye girişmişlerdir. Bunu başarmanın aracı Özel Endüstri Konseyleridir. Bu kurullar yerel işletmeleri ve topluluk temelli ekonomik gelişme programlarını tek bir istihdam ağında toplarlar. Bu kurullar oluşumları çeşitlilik göstermesine karşın, genellikle kilit yerel firmalardan, yerel yönetimden, merkezi hükümetten, sendikalardan ve eğitim kurumlarından temsilciler bulundururlar. Kurulun üyeleri kendilerini hem eğitim sistemlerinde hem de iş giriş düzenlemelerinde esneklik yaratmaya adamalıdırlar. Bunların önemli bir sorumluğu, beceri gereksinimi yerel insanla kolayca karşılanabilecek yeni girişimleri belirlemek ve teşvik etmektir. Bir diğer sorumluluğu ise, yerel çalışanların gereksinimlerine göre yerel eğitim etkinliklerini yakalamaktır.

İstihdam ve eğitim kurullarının sürdürdüğü etkinlik türleri yerel duruma bağlıdır. Bunlar genellikle şu etkinliklere dahil olurlar:

- İşgücü eğitim tasarılarını yönetmek,
- İstihdamı artıran işletme destek hizmetleri sunmak,
- Eğitim etkinlikleri için ortak tesisler geliştirmek,
- Genel okuma yazma ve topluluk eğitim projelerini işletmek,
- Genç yetişkinler için meslek içi eğitim ve iş deneyimsi etkinlikleri geliştirmek,
- İstihdamda dezavantajlı grupların ayrımcılık görmesini azaltmaya girişmek.

Gençlik Girişimi

Gençliğin girişimci ruhunu ateşlemeye çalışma girişimidir. Gençlerin kendilerine çalışacak iş sunulmasını beklemektense kendilerine iş yaratmalarına yardım etmek vurgulanır.

Serbest Meslek Girişimleri

Bu girişimler herhangi bir yaş grubundaki işsiz insanların kendi emeklerini öncelikli kaynak olarak kullanarak kendilerine iş girişimleri yaratmalarına destek verir. Bunlar işsizin küçük bir borç ya da yardım alarak bağımsız, küçük işletme başlatma çabalarıdır. İşletme düzenli hale gelene kadarki süreçte bu kişinin işsizlik yardımı almayı sürdürmesine izin verilir. Bu yardım ile girişişimin geri ödemelerden önce karlı noktaya ulaşmasına izin verilir. Bu programların, daha önce bahsedilen mikro girişimler gibi birey yerine grup tarafından düzenlenen serbest meslek girişim destekleme modelleri de vardır.

Sakat Becerileri Gelişimi

Bu insanların yerleştirilmesi her zaman zor olmuştur. Bu insanların durumuna müdahele biçimi korunaklı atölyelerden, sakatlara özel iş bulma memuru çalıştırmaya kadar geniştir. Modern ekipmanlar ile artık bu insanlar için çalışma olanakları bir çok işverevin düşündüğünden daha fazladır. Bu memurluk kişileri işe uydurmaktan çok iç otamını bu kişiler için nasıl uygun hale getirileceğine çalışır.

Tablo3.5. İnsan Kaynakları Gelişimi Araçları ve Tekniklerini Eşleştirme

	Amaç			
Araç	Mesleki Eğitim ve Öğretim	İş Bulma	Talepçi Odaklı iş olanağı yaratımı	İş Olanakları Koruma
Kişiye Özel Eğitim	x		x	x
İlk Kaynak Anlaşmaları		x		
Desteklenmiş iş programı				x
Yerel İstihdam Memuru	x	x	x	
Beceri Bankaları	x	x	x	
Eğitim Programları	x	x		
Gençlik Girişimi	x		x	
Serbest Meslek İnsiyatifleri	x		x	
Sakat Becerileri Gelişimi	x	x	x	

***Kaynak**: Edward, (2002) "Planning Local Economic Development Thery and Practice"*

Tablo3.6. İnsan Kaynakları Gelişimi Projesi Fikri Başlatıcı Etkenler

Araç	Proje Fikri Başlatıcı Etken
Yerel İstihdam Memurluğu	Serbest Meslek Kursu: Küçük işletmeler kurarak insanların kendi işlerini yaratmalarını umarak öğüt ve teşvik veren bir proje. Serbest meslek atölyelerinde etkinlikler şöyle olabilir: • İş fikirlerini değerlendirmek • Küçük işletmeler için muhasebecilik • Küçük işletmelerde finansal bütçe Yardımcılar: Zihinsel engelli genç yetişkinlere bahçe hizmet alanlarında ve yaşlı, fiziksel engelli yada güçsüz insanlara yardım hizmetlerinde çalışabilmesi için gerekli becerileri kazandırma.
İşsiz / mağdur Girişim Yaratma	İşletmeler için bahçecilik hizmeti: Yerel işletmelere peysaj düzenleme yapan ve bu işletmelere bitki kiralama bunların gelişimi, koruma hizmeti veren işsiz genç insanlar. Kadınların olumlu iş hareketi projesi: Kadınların işe erişimini aşağıdaki etkinliklerle geliştirmeye tasarlı bir proje: • Yerel ekonomiyi analiz etme, iş olanaklarını ve bunlar için gerekli becerileri tabımlama • Topluluktaki kadınların becerilerinin veritabanını düzenlemek • İşverenlerin gerek duyduğu becerilerle kadınların sahip olduklarını buluşturma • Gereken şekilde becerileri geliştirme ve çeşitlendirmek için uygun projeler formüle etmek • Çalışma uygulamalarını yeniden gözden geçirme • Ayrımcı uygulamalara çare olan ve kadınların daha geniş alanda işlere başvurmalarını teşvik eden programlar geliştirmek • Potansiyel kadın işverenler arasında iş paylaşımı ve diğer esnek anlaşmaları teşvik etmek Zanaat tesisi: Örneğin fırın, dokuma tezgâhı gibi, mekân ve tesisler ile beceri sahibi insanların zanaatlerini Pazar standartlarında ve miktarda geliştirmelerine, buralardan satış yapabilmelerine olanak vermek.

***Kaynak**: Edward, (2002) "Planning Local Economic Development Thery and Practice"*

3.2.4. Topluluk Temelli Ekonomi ve İstihdam Gelişimi

Topluluk temelli ekonomik gelişme inisiyatifleri herhangi bir yerellik içinde olan belirli sosyal grupların amaçladığı etkinliklerdir. Ayrıca, topluluk temelli ekonomik gelişim inisiyatifleri ortak kentsel coğrafyayı paylaşanlar tarafından organize edilen çabaları da tanımlar. Bu çabalar özellikle dezavantajlı konumdaki nüfusun ihtiyaçlarına hizmet etmeyen genel ekonominin başarısızlığı yüzünden son birkaç yılda hızla çoğalmıştır. Bu gelişme

girişimleri harcamaları karşılayan ve katılanların çalıştırılabilirliğini geliştirirken kar yapan sosyal olarak yararlı, emek-yoğun projeler üretmeyi de amaçlar.

Bu girişimlerin yazında tanımlanan ana hedeflerini gerçekleştirebilmek için şunlar yapılmalıdır:

- Belirli gruplar için istihdam yaratmak,
- Yerel ekonomi üzerinde denetimi ele geçirmek,
- Kendi kendine yetebileceğine telkin etmek ve gruba yönelik yardımlar da kooperatifleşmek,
- Kamu yararı için işletmek,
- Ekonomik etkinlik için almaşık veya orta seviyede sektör sağlamak,
- Demokratik yönetimi desteklemek ve işletmelerin denetimini artırmak.

Bu bölümde özelleşmiş etkinliklerden çok örgütlenme biçimleri ve hedefler üzerine odaklanılmıştır. Beş örgütsel biçim tartışılmıştır: toplum kalkınması birlikleri (community development corporations), halk kooperatifleri (community cooperatives), yerel işletme ajansları (local enterprise agencies), işçi hakları (employee/worker ownerships), ve toplum istihdamı ve eğitim kurulları (community employment and training board). Bu örgütlenme biçimlerinin karşılaştırılması Tablo 1.1'de gösterilmiştir.

Tablo3.7. Topluma Dayalı Ekonomi ve İstihdam Gelişimi için Örgütlenme Biçimlerinin Karşılaştırılması

Örgütsellenme	Hedefler	Yöntemler
Toplum geliştirme birlikleri/corporations	Toplumsal düzeyde kurumların kurulması	Toplum organizasyonu ve işletme kuruluşları
Halk kooperatifleri	Üretim denetimü	Ortak işletme
Yerel işletme ajansları	İşsizlik/toplum işletme kuruluşları	Yerel kaynak seferberliği
İşçi hakları	İşçi denetimü	İşçi finansmanı
Toplum istihdamı ve eğitim kurulları	İnsan kaynakları gelişimi	Eğitim

**Kaynak: Blakel, (1994) Planning Local Economic Development.*

Toplumu Geliştirme Birlikleri

TGB, Birleşik Devletlerde öncü bir kurum şeklidir. TGB'ler 1966 yılında kongre 'Ekonomik Fırsat Kanunu' değiştirmek için bir gösteri programına izin verdiğinde herkes tarafından idrak edildi. Kanunda yapılan değişiklik buna karşın belirsizdi ve kavram ilk TGB bölgesel fonları 1968 yılında kabul etmeye başladığında şekil almaya başlamıştı.

Erken dönem TGB'lerin bir kaçı başat konumda olan işletmelere yatırım yapmayı göze aldı, bir kaçı ise kendi girişimlerini işletmeyi tercih etti. TGB'lerin hala toplum öncelikli projeleri seçmelerine karşın, pazar fizibiletesine göre kısıtlamalar yaptıkları görülmektedir. TGB yatırımları risklidir ancak genelde küçük yatırımlarda daha başarılı olurlar. TGB'ler tam zamanlı profesyonel personel ve biraz da planlama kapasitesi sağlarlar. TGB'ler en azından kendi içlerinde bir planlama kapasitelerine sahip olmalılar. Bu onların koordineli, kapsamlı, fizible ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilen stratejiler geliştirmesine olanak verir (Blakely, 1994).

TGB'lerin Kurumsal Üstünlükleri

TGB'leri başarılı kurumlar olarak adlandırmak mümkündür çünkü onlar sorunları birleştirir ve düşük gelir bölgelerinde pazar başarısızlıklarıyla ilgilenebilmek için sermayeyi organize ederler. TGB'ler düşük gelir bölgelerinin ekonomik ve soyal yapısını yeniden kurarlar. TGB'ler,

- Kamusal amaçlar için özel gelişme teknikleri kullanırlar,
- Toplumun yararlarını ve bireylerin ihtiyaçlarını amaçlarlar,
- Yerel öncelikleri vurgulamak etmek için yerel inisiyatifleri harekete geçirirler,
- Uygulamaya planlamayı bağlarlar,
- Tamamlayıcı projeleri kapsamlı bir stratejiyle bağlantılandırırlar,
- Hem kamu hem de özel sektörle çalışır ve uzlaşırlar,
- Yasal olarak yaparlar ve uygulamada hem kamu hem de özel sektörü çekerler,
- Doğrudan küçük işletmelerle çalışırlar,
- Toplum içindeki kaynaklara yeniden yatırım yaparlar,
- Programların etkili biçimde düzenlenmesi için teşvikler barındırırlar,
- Program etkinlikleri arasında kapasite transferi yaparlar.

Bu karakteristik uygulamalar elbette TGB'lerle sınırlandırılmamıştır. Yerel yönetimleri de kapsayan diğer kurumlar da bu fonksiyonların bazılarını gerçekleştirmede rol alırlar. Üstelik hepsi olmasa da tüm TGB'ler bu fonksiyonların hepsini iyi bir şekilde yapabilecek kapasiteye sahip değillerdir. Fakat TGB'ler oldukça esnek kurumlardır. Yerel katılımcıların etkinliklerinin tamamlayabilirler, kapasitelerini geliştirebilirler diğer kurumlardan, kalkınma için artan sorumlulukları üstlenebilirler. Çoğu toplumlarda, bu süreç rekabetten çok kooperatif bir şekilde olur (Blakely, 1994).

Topluluk Yeniden Yatırım Programları

Topluluk yeniden yatırım programları sosyal bir harekettir, amacı azınlığın elinden dışarı akan ve dezavantajlı durumdaki topluluklara banka ve diğer borç veren kurumların konut kredisi, iş kredisi gibi yeni borçlandırma yöntemleri geliştirmesini sağlayarak sermayenin yerdeğişimini sağlamaktır.

Topluluk yeniden yatırım programları hareketi faizle borç verme pratiklerini sağlayan finans kurumları üzerinde aynı zamanda borç veren kurumların borç alan bölgeleri kara listeye almaları üzerinde etkilidir.

Topluluk Kooperatifleri

Son zamanlarda kooperatif sahipliği büyük ölçüde birincil sanayiyle kısıtlandı. Ancak şimdilerde emek-yoğun karakterleri ve demokratik yönetim potansiyelleri yüzünden kooperatiflere ilgi artmaktadır. Bazı genel durumlar halk kooperatiflerinin oluşumuna olanak sağlamıştır, bunlar şu durumlarda gerçekleşmektedir:

- Diğer iş çevrelerinden bir ilgi olmaması yüzünden şirket sahibinin topluluk grubunu satmak istediği zamanda,
- Bir topluluğun çocuk bakımı, yaşlı bakımı gibi hizmete gereksinimi olduğunda,
- İşsiz ama vasıflı bir grup insan onların hizmetlerini toplum yararına satmak amacıyla bir organizasyon oluşturduklarında (örneğin işsiz kadınların böyle hizmetlerin olmadığı yerlerde bölgesel kırtasiyecilik hizmeti açması).

Her durumda kooperatif kurma adımları aynıdır. Herhangi bir etkinliğin kooperatif anlayışıyla çözülebileceğine emin olmak için ilk önce bir fizibilite çalışmasına ihtiyaç vardır. İkinci olarak, örgütlenme şeması iyice düşünülmüş olmalıdır. Son olarak, katılımcılara yeni sisteme adapte olabilmeleri için yoğun bir eğitim verilmelidir.

Kooperatifler fizibilite planları kadar iş planlarına da gerek duymaktadır. Bu planlar ürün özelleştirmesi, işçiler, donanım, gerekli malzemeler, yönetim becerileri gibi konularda yeterli desteği sağlayabilmelidirler (Blakely, 1994).

Yerel Girişim Kurumları (YGK)

YGK'lar içsel yerel girişimlerin desteği ve gelişimi üzerinden; kamu, özel kurumlar ve toplum arasında orta düzeyde bir bağlantı oluşmasını sağlayarak, kendisini istihdam yaratmaya adayan örgütlerdir. Temel işlevleri sermayeye, teknik ve profesyonel yardımcılara erişimi kolaylaştırmaktır. YGK'lar genellikle yerel ticaret birlikleri ve hükümet koalisyonuyla oluşan toplum-odaklı örgütlerdir. Genel işlevleri şunlardır:

- Küçük ticari işletmeler için kalıcı bir örgütlenme olarak kapsamlı kılavuzluk ve diğer hizmeteleri sağlamak,
- Finansmanı sağlanmış ve teknik yardım desteği almış yeni işlere erişimi sağlayan tamamlayıcı hizmetleri sağlamak,
- Profesyonel ve halka yakın gruplardan yeni ağlar oluşturarak tüm

toplumda güveni inşa etmek,
- Yeni ya da mevcut firmaların yerel pazar kapasitelerini geliştirmek.

İşçi Hakları

İşçi hakları son zamanlarda ortaya çıkan bir olaydır. Beklemede olan firmaların kapanmasına bir cevap olarak ortaya çıkmışlardır. Şirketlerin sayısı azalırken, işçi ve toplum grupları kazanımlarını canlandırabilsinler ve kendi kendilerini düzenleyebilsinler gibi değerlendirmelerle ilgilenmektedirler. İşçi kooperatifleri bunun en bilinen örnekleridir.

İşçi Sermaye Hisseleri Hakları Planları (İSHİHAP)

Bu planlar bir şirketin satılması için güven oluşturulmasına müsaade etmek amacıyla hazırlanmıştır. İşverenler ücret kısıtlamaları, hakiki para ve borç alma üzerinden hisselerini satarlar. Plandan yıllar sonra, işçiler hisse senetlerine olan zorunlu haklarını ele geçirirler. İşçi tarafından alınan tüm hisseler işçi işten ayrıldığında ya da emekli olduğunda şirkete yeniden satılır. Bu planların oluşum aşamaları şöyledir:

- Bir işçi kurumu kurulur.
- Güven oluşturulur ve mülkiyet planı taslağı yapılır.
- İSHİHAP öz kaynak yardımlarını ve sermayeyi işletmek için sermayeyi borç olarak alır.
- Finansman ihtiyaçları hisselerin satımı ve hisse senedi hesapları için belirlenir.
- Borç hizmet planı düzenlenir.
- İşçi yönetim yapısı kurulur.

İşçi Kooperatifleri

Toplum kooperatiflerinden farklı olarak, işçi kooperatifi sadece bir işletme ölçeğindedir. İşçi kooperatiflerinde işçiler bu sıfatla işçi olarak kalırlar ancak aslında onlar şirketin müşterek sahipleridir. Hisseler tüm işçilere dağıtılır ve şirketin büyümesi ve gelişmesi için yeniden yatırımlandırılır. Gelirin yıl sonunda dağılımı işçilerin ağırlıklı oyları tarafından belirlenir, bu oylama genellikle hizmet yıllarına göre yapılır. Bu da 3 hizmet yılı çalışan bir işçinin yeni işe başlayan bir işçiden daha çok oy hakkına sahip olması anlamına gelmektedir.

Bir işçi kooperatifi geleneksel işletmeden farklıdır, buna karşın üyelik hakları kişilik haklarıdır ve şirkette çalışan insanlara devredilir. Başka bir deyişle, işçiler haklarını satın aldıkları için değil, şirkette çalıştıkları için oy hakkına ve kar haklarına sahiptirler. Geleneksel bir işletmede, tam tersine, üyelik hakları sermaye hisselerine iliştirilen transfer edilebilir mülk haklarıdır. Hisse senetleri onları nakit olarak satın alabilecek herhangi bir kişiye satılabilir ve bu kişi

işletmeye bağlı olmayabilir.

İşçi kooperatiflerinde, işçiler aynı zamanda kooperatifin sahipleridir. Görev ve sorumlulukların bölüşümü böyle bir sistemde dikkatlice düşünülmelidir. Tüm işçiler eşit vasıfta ve yetenekte şirkete fayda getirmeyebilir. Bunun sonucunda, demokratik yönetim sürecinde ciddi kırılmalar meydana gelebilir (Blakely, 1994).

Hedefleme ve Pazarlama Mahalleleri/ Topluluğun Değerleri

Bir topluluğu pazarlamak bir ürünü pazarlamakla çok fazla benzerlik gösterir. Ürün ve pazar araştırması toplumun ne tür değerlere sahip olduğunun, bunu hangi pazarlara ve ne tür müşterilere satacağının belirlenmesi işinde kullanılır. Azami fayda için, toplum ancak kaynakların satın alıcıları belirlendikten sonra pazarlanmalıdır. Örneğin turizm sektöründe, müşterilerin nerede yerli nerede yabancı turistin olabileceğini önceden bilmek gibi. Pazar toplumun ulaşmaya çalıştığı kişilere bağlıdır. Bu kişisel projeler, çekim çabaları ve yerel projeler finansal yardım için de geçerlidir.

Topluluğun Uzun-dönem Hedeflerinin Tanımlanması

Uzun-dönem büyümenin düzeyi toplam nüfus ve toplumun hedeflediği işlere göre ölçülmelidir. Örneğin, yılda %3'lük bir iş büyümesi üretmek için, herhangi bir uluslararası kitle olması en olası hedef kitle olabilir. Daha küçük ve büyüyen firmalar, buna karşın daha kısıtlı ve denetimlü gelişmeyi tercih eden bir toplum için daha uygun olabilir.

Sanayi, ticaret ve toplum-odaklı etkinliklerin farklı bölümleri üzerinde bir denge dahi istenebilir. Bu denge ne tür pazarlama çabalarına girişildiğini ve hangi gayretle onların peşine düşüldüğünü belirler. Bunun yanında, mevcut altyapı bilgisi de incelenmiş gelişme almaşıklerini etkileyecektir. Aslında, uzun-dönem altyapı planı olmadan birtakım hedefleri seçmek olanaklı olmayabilir.

Topluluğun Sunumu

Hiç bir sunum toplumu ya da onun sunduğu fırsatları olduğu gibi tasvir etmemelidir. Cilalı broşürler ve güzel söz söyleme sanatı bir toplumun pazarlanmasına yardım etmeyecektir. Seçilen haberleşme şekli toplumun potansiyel müşterilerine ulaşmalıdır.

Bilimsel bültenler ya da iş bültenleri bir iş için broşürlerden ve benzer kamu ilişkileri çabalarından daha önemli kaynaklar olabilir. Firma yöneticilerinin dikkatini çekmek için, kıdemli idarecilerin okuma materyallerine göre bu sunumları yapmak daha avantajlıdır.

Teşvikler

Teşvikler firmanın ya da bireysel girişimcinin gereksinimleri doğrultusunda paketlenmelidir. Mali teşvikler nadir de olsa iyi iş ortamı, ulaşılabilir kaynak olanakları, makul oranda uygun yer ve teşviklere esnek yaklaşımlı girişken bir yerel yönetim kadar önemlidir.

Topluluğun Tanıtımı: Kendi Toplumunun Özelliklerini Anlatmanın Anlamı

Çoğu firma genelde tanıtıma göre yatırım yapar. Pazarlama belirli bir firma tarafından istenen ve belirli özelliklerin tanımlamasını ister. Firmalara kendini anlatmanın en iyi yolu topluluk prospektüsünden geçer. Bu materyal daha çok bir firma prospektüsü gibi davranır ve müşterinin toplumun ne önerdiğini ve ne tür fırsatlara ulaşabileceğini bilmesine izin verir.

Bu prospektüs topluluğun değerini, sanayi ve pazar potansiyellerine göre iş fırsatlarını, ek olarak toplumun son bir kaç yılda eğilmiş olduğu iş ve sanayi fırsatlarındaki mevcut ve gelecek eğilimleri tanımlar. Topluluk içindeki risk potansiyellerini etkileyebilecek herhangi bir ulusal ekonomik ya da sosyal eğilimlerle de alakalıdır. Üstelik topluluk araştırma ve geliştirme kapasitesi, altyapı planı ve mali destek programları üzerine de bir bölüm içerir.

Araştırma ve geliştirme kapasitesi bölümü herhangi bir topluluk prospektüsünün en önemli bileşenlerinden biridir. Daha kaliteli eğitim kurumlarına, araştırma labaratuvarlarına ya da bilimsel bilgi sağlayan olanaklara ve eğitilmiş insanlara erişim tüm sanayilerde neredeyse en önemli ölçüttür.

Topluluk altyapı planı bölümü toplumun fiziksel altyapısını - yer seçimi ve binaların konumlanması- belirlemektedir. Plan toplumun sanayi ve ticari alanlarının ulaşılabilirliğinin belirli risk unsurlarına göre ne olduğunu belirler. Bunun etkili olabilmesi için uygun inşaat alanları seçilmeli ve tam olarak geliştirilmelidir.

Mali programlar bölümü bilgiye dayanır. Planların toplum altyapısındaki kritik boşluklara göre geliştirilmesi ve buna ek olarak istenen firma şekli için belirli mali destek tekliflerinde bulunmalarına yardımcı olurlar.

Topluluk-odaklı Girişimlerde Yerel Yönetimin Rolü

Yerel yönetimler topluluk-odaklı girişimleri desteklemede ve harekete geçirmede aşağıdakileri yaparak etkin bir rol oynar:

- Kredi fonlarını ve benzer finansmanları geliştirmek,
- Topluluk hizmetlerinin teslîminde ya da topluluğun olanaklarının düzenlenmesinde alt sözleşmelere dikkatlice bakmak,

- Çalışma alanları geliştirmek ve topluluk gruplarının ortak girişim etkinliklerine olanak sağlamak,
- Topluluk grupları tarafından kullanılabilecek artı-ürün ya da eksik kullanım (underutilized) yerel yönetim ekipmanlarını tanımlamak,
- Topluluk gruplarına teknik destek sağlayan insanlardan ya da hizmet klüplerinden bir ağ oluşturmak,
- Topluluk-odaklı girişimleri genel yerel ekonomik gelişme stratejisinin bir bileşeni haline getirmek (Blakely, 1994).

Sonuç ve Değerlendirme

Topluluk-odaklı ekonomik gelişme ve istihdam girişimleri daha geniş bir yerel ekonomik gelişme stratejisinin önemli unsurlarıdır. Mahalli düzeyde ekonomik etkinliklerin teşviki için fırsat ve kaynaklar sunarlar. Ekonomik sisteme zorla giriş yapan yerel insanlar için iş olanaklarına erişim sağlarlar.

Topluluk-odaklı ekonomi ve istihdam geliştirme örgütlenmeleri her zaman iyi olmayabilir. Bazı nedenlerden ötürü sosyal ve ekonomik amaçların birbirine karışmasında, yetersiz finansmanda, uzman işçi ve planlama yetersizliğinde bir dengesizlik durumu söz konusu olabilir. Bu örgütlerde karşımıza çıkan diğer bir önemli sorun da sahiplik ve denetim mekanizmalarıyla bağlantılıdır. Kuramsal olarak ekonomik gelişim ve istihdam yaratmak için gerekli topluluk-odaklı örgütler demokratik bir şekilde kabul edilir ve denetlenirler. Ancak uygulamada bu örgütlerle projelere başlandığında daha işin başında sorunlarla karşılaşılabilinir. Bu türden olası sorunlara burada değinilmesinin nedeninin kavramı zayıflatmak değil kısıtlamalarının bilinmesi olduğu özellikle belirtilmelidir .

4. YEREL EKONOMİK KALKINMAYA İLİŞKİN BAZI ÖRNEKLER[26]

4.1. Güney Afrika

Kalkınma kavramı küresel dönemde giderek yerellik kavramıyla bir arada anılmaya başlanmıştır. Artık ulusal kalkınmadan ziyade yerele kısıtlı ve yerelin kendi özgünlüğüne dayalı bir kalkınma kavramı ortaya çıkmıştır. Yerellikle içiçe geçmiş kalkınmayı sağlayan aktörlerin de değiştiği görülmektedir. Eski aktörlerin yetki alanında değişimler görüldüğü gibi yeni aktörlerin devreye girdiği de görülmektedir. Merkezi hükümetin yetkileri azalırken yerel hükümetlerin ve özellikle sivil toplum örgütlerinin yetkileri giderek artmaktadır. Kalkınma kavramında son dönemde ortaya çıkan bir diğer değişiklik ise, sanayileşmeden ziyade diğer sektörlere daha fazla önem verilmesidir. Ayrıca KOBİ'ler de bu dönem eskiye göre kalkınmada yerelliğin ve esnekliğin bir uzantısı olarak baş aktörlerden birisi olmaya başlamıştır.

Azgelişmiş ülkelerde de kalkınmanın yerelle bütünleşmeye başladığı görülmektedir. Ancak bu durum, çalışan kesim üzerinde gelişmiş ülkelerdekine göre çok daha ağır yükler getirmiştir. Yoksulluk giderek artmıştır ve bu artışla beraber liberal politikalarla içiçe geçmiş yerel kalkınmanın sürdürülemediği anlaşılmış ve yoksul kesim odaklı yerel kalkınma kavramı ortaya çıkmıştır. Yerel halkın geçim düzeyini arttırmadıkça ve bu düzeyin sürekliliğini sağlamadıkça yerel kalkınmanın imkânsızlığı ortaya çıkmıştır.

Batı'da, küresel ekonomik yeniden yapılandırmanın, şehirleri, yerel ekonomik kalkınma planlamasını üstlenmesi için zorladığı görülmektedir. Ve bu alanda Amerika'da, Avrupa'da ve İngiltere'de sayısız çalışma yapılmıştır. Bu başlıkta, yeni ortaya çıkan bir demokrasi olarak Güney Afrika'daki yerel ekonomik kalkınma deneyimleri (YEK) üzerinde durulacaktır.

Güney Afrika'daki yerel ekonomik kalkınma deneyimleri incelenirken yukarıdaki açıklamalardan hareketle öncelikle demokrasiyi arttırıcı ve yoksulluğu önleyici yerel ekonomik kalkınma kavramı kısaca açıklanacak; ve ardından da kent örnekleri düzeyinde ilk olarak yoksulluğu önleme odaklı yerel ekonomik kalkınmadaki aktörlerin ve kurumların nasıl ve ne yönde değiştiği incelenecek; ve son olarak da sektörel temelde (turizm ve tekstil) bazı kent deneyimlerine değinilecektir.

4.1.1.Güney Afrika'da Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı

Son dönemlere kadar Güney Afrika'daki bölgesel kalkınma stratejileri; yukardan aşağı bir sıra düzen içinde, sermaye birikimi ve işgücü sömürüsüne dayalı ve beyaz azınlığın tahakkümünü sağlamlaştırmaya hizmet eden bir biçimde oluşturulmuştu. Bu süreç, uluslararası kuruluşların, anti-demoktatik beyaz azınlık hükümetine, ayrımcı politikasını bırakması konusundaki

[26] Bu bölüm Baran BOZOĞLU tarafından hazırlanmıştır.

dayatmalarıyla daha da kötüleşti.

Güney Afrika'da demokratik topluma dönüşüm süreci, 'yukarıdan aşağı' bölgesel kalkınma planlamasının terk edilmesi ve buna eşlik eden yerel ekonomik kalkınma girişimlerinin yükselişi süreci olarak özetlenebilir. Yerel hükümetin bu girişimler üzerindeki geniş denetimi dikkate alınarak, yerel kalkınma planlaması üzerindeki merkezi hükümetin denetimi azaltılmıştır. Bunun nedenlerinden biri de merkezi hükümetin sosyal destek ve refah hizmetlerine katkıda bulunmayı başaramaması ve bu yükümlülüklerinin bir kısmını yerel hükümete ve özel sektöre transfer etmeye çalışmasıdır. Güney Afrika demokratik hükümeti, yerel ekonomik kalkınmayı, ayrımcılık sonrası ekonomik yeniden yapılandırma için bir büyüme stratejisi olarak algıladı.

Güney Afrika'nın yerel ekonomik kalkınma (YEK) üzerine yaptığı çalışmalar uluslararası arenada dikkat çekmektedir. YEK'in sonuçlarından büyük oranda gelişme sağlayan Güney Afrika, YEK alanındaki gelişimini sektörel temelde genel olarak turizm, tekstil endüstrisi ve kentsel tarım alanlarında sağlamıştır. Bu sektörlerin gelişimine geçmeden önce Güney Afrika'nın YEK alanındaki çalışmalarından bahsedilmesi örnekleri kavrama anlamında yararlı olacaktır.

2003 yılı boyunca Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın Güney Afrika İnsan Gelişimi raporunda Güney Afrika'da sürdürülebilir kalkınmaya değinilmiştir (UNDP, 2003). Rapordaki ana konu, beyazlardan yana olan ayrımcılık yıllarında, ekonomik alandaki açılımların halkın yaşam koşullarını geliştirmediği ve sürdürülemezliği sağladığıdır.

Rapor, Güney Afrika'nın sürdürülebilir kalkınma anlamında yaşadığı sorunları beş ana noktada toplamıştır. Bunlar:

- Yoksulluğun giderek artması ve eşit olmayan gelir dağılımı,
- Belediye hizmetlerinin tüm Güney Afrikalılara ulaşmaması,
- Sürdürülebilir çevre yaklaşımının olmaması,
- İşsizlikte sürdürülebilir bir azalımın olmaması,
- Sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanamaması (UNDP, 2003).

Pazar merkezli veya pazar yanlısı yaklaşım ile yoksuldan yana veya pazarı eleştiren yaklaşım arasında tartışmalar sürmektedir. Pazar merkezli yaklaşım; yerel ekonomileri makro ekonomilerle uyumlu hale getiren, bireylere dayanan, girişimciliği, sektörün genişlemesini, rekabeti ve büyümeyi kapsayan bir yaklaşımdır. Yoksuldan yana yaklaşım ise; yerele, katılımcılığa, yerel birlikteliklere, yapabilir kılmaya (empowerment), tabandan tavana gelişimeye ve sürdürülebilir kalkınmaya dayanır (Scott ve Pawson, 1999). Güney Afrika'da yoksuldan yana yaklaşıma doğru bir kayış gözlenmekte ve bu yaklaşım için yasal düzenlemeler yapılmaktadır.

4.1.2.Güney Afrika'da Yerel Ekonomik Kalkınma İçin Yeni Roller Ve Yoksuldan Yana Ekonomik Kalkınma

Küreselleşmenin sonucu olan YEK birçok ülkede sürdürülebilir kalkınmanın hedeflerine ulaşması anlamında önemsenmektedir (Clarke ve Gaile, 1998). Merkezi yönetim pazar üzerindeki koordinasyon rolünü diğer bileşenlere kaptırmıştır (Meyer-Stamer, 2004:1). Devlet, yerel yönetimleri, yereldeki halkın sorunlarına, gereksinimlerine karşılık verme anlamında önemsemiş ve sorumlu kılmıştır. Siyahlara karşı uygulanan ayrımcılık döneminden sonra ülkede kalkınma sağlanmaya başlanmıştır. Özel sektör, devlet ve sivil toplum, YEK içerisinde anahtar aktörler olmuşlardır.

Sürdürülebilir kalkınma, eşitlik ve yoksulliği önlemek adına, 2000 yılında yayımlanan Bütünsel Kalkınma Planı, ekonomik, sektörel, sosyal, kurumsal, çevresel stratejileri bütünleştirmeye yönelik katılımcı yaklaşımı tanımlamıştır.

2002 yılında, Ulusal YEK Politika Dosyası, YEK'e tabandan tavana yaklaşımı getirmiştir. Bu yaklaşım "Washington Konsensüsü"ne[27] zıt bir yaklaşımdır. Yani, daha sürdürülebilir bir paradigma ortaya atmaktadır. Bu yaklaşım daha düşük gelirli gruplarla ve onların örgütleri ile ilgilenmektedir. Bu dosyaya göre, desteklenmesi gereken altı önemli kalkınmacı YEK stratejisi vardır, bunlar;

- Topluma dayalı ekonomik kalkınma,
- Ağlar,
- İnsan kaynakları gelişimi,
- Altyapı ve belediye hizmetleri,
- Yerel ekonomideki tıkanıklıkların açılması,
- Yerel ekonomik etkinliklerin genişletilmesidir.

Güney Afrika'da yoksulluğu azaltmak adına, yoksulların belediye hizmetlerine ulaşımının sağlanması, arazi yönetim pratiklerinin değiştirilmesi, yoksulların daha iyi barınaklara kavuşturulması ve kentsel tarımının desteklenmesi belgelenmektedir. Yerel iş olanakları yaratma girişimleri, halkın yeteneklerini geliştirmeye ve kayıt dışı ekonomiyi (küçük atölyeler, ev atölyeleri v.b.) desteklemeye yönelmiştir.

Ancak 2004'ün sonlarına doğru yerel ölçekte yoksuldan yana insiyatiflerin ve ulusal YEK'in iskeletindeki gelişmelere karşın Güney Afrika'daki yerel yönetimlerin eşgüdümüne ve geliştirilmesine ilişkin herhangi bir politika yoktur.

---

[27] Neoliberal küresel felsefenin bir ifadesi olan bu kavram, ABD Hazine Dairesi ve IMF ile Dünya Bankası'nın işbirliğine dayanmaktadır. Bu konsensusun baskısı sonucu azgelişmiş ülkeler teker teker ulusal kambiyo rejimlerini serbestleştirmeye zorlanmakta ve bağımsız para, döviz kuru ve faiz politikaları izleyebilme ve dolayısıyla özgün kalkınma hedefleri saptayabilme olanağından yoksun kılınmaktadır.

Yoksuldan yana bir yerel ekonomik kalkınma (YEK) için ulusal hükümet 5 temel çalışma yapmıştır;

- YEK' e finansman sağlamak için 1999'da YEK fonunu çıkardı.
- Kentin Yeniden Yapılandırılması Programı planlandı. Ayrımcılık zamanlarında yoksul bırakılan kasabaların desteklenmesi amaçlandı.
- 2000 yılında Bütünsel Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Stratejileri, kırsal ekonomik kalkınmaya yönelik, varolan iyi koordine edilmiş, tabandan tavana destekleme programının yapılanmasına yardımcı oldu.
- İşsizlere iş alanı yaratmak ve alt yapıyı geliştirmek amacıyla, 2004 yılında Genişletilmiş Bayındırlık Çalışmaları Programı yayımlandı.
- Yeni kurulan veya kurulmakta olan küçük işletmelerin desteklenmesi, ayrımcılık yıllarında ezilen gençlerin, kadınların ve kırdaki halkın desteklenmesi amacıyla, yasal düzenlemeler yapıldı.

Güney Afrika için kentsel yoksulluğun giderilmesine dair yapılan çalışmalar ve bu çalışmaların işlev kazanması için gereken roller yeniden tanımlandı. Güney Afrika'nın YEK kapsamında ilk olarak pazar odaklı daha sonra ise yoksulluk odaklı gelişmesini daha iyi irdeleyebilmek için yerellerdeki aktörlerin tanımlanma çabalarını ve yapılan çalışmaları Güney Afrika kentlerinden bir kaç örnekle somutlaştırmak gerekebilir.

Midrand

Güney Afrika ekonomisi için ayrıcalıklı bir konuma sahip olan Midrand, son on yılda en hızlı büyüyen şehirlerden biridir. Johannesburg ve Pretoria'nın ortasında stratejik bir yere sahip olan bu kent, yüksek teknoloji girişimleri/yatırımları için bir odak noktası olmasının yanı sıra, Witwatersrand içerisinde önemli bir dağıtılmış şirket düğümleri/kavşakları olarak karşımıza çıkmaktadır. Olumlu bir imaj olarak düşük suç oranları ve altyapısal kalite yüksekliği özelliğiyle Midrand; (Johannesburg'un dezavantajlarından kaçan) yeni yabancı yatırımcılar ile yerel sanayi ve ticaret şirketlerine, geleceğin kenti olarak pazarlanmaktadır.

Midrand geçmişin ırksal ve ekonomik ayrımcılık mirasına karşı çıkarken ciddi zorluklarla karşılaşmıştır. Kent nüfusunun çoğunluğunu, şehre ancak 1994 seçimlerinden sonra dâhil edilen ve 1200 ha'lık bir gayrı resmi yerleşme olan Ivory Park'ta yaşayan yoksul kesim oluşturmaktadır. Ivory Park'ın nüfusu 225.000'dir ve bu Midrand'daki toplam nüfusun %80 ini oluşturmaktadır. Bir önceki eyalet yönetimi, buraya yalnızca temel hizmetleri sağlamış ve ayrımcı planlama bu yerleşmeyi ekonomik ve sosyal anlamda kentin geri kalan kısmından koparmıştı. Bu nedenle, Midrand'daki yeni yerel hükümet, bu ayrımcı planlama mirasını alt etmek ve bu yerleşimi kentin sosyal ve ekonomik dokusuna/yapısına bütünleşmiş kılmak zorunda kalmıştır.

Geçmişin firmalar için tanıtım ve yer teşvikleri odaklı yerel ekonomik kalkınma yaklaşımı, yerini kalkınmacı yerel yönetim kültürünü merkezine alan yaklaşıma bıraktı. Midrand tarihinde ilk kez, halkın katılımını sağlamaya çalışan ve kentin yoksul sakinlerinin gereksinimlerini karşılamaya yönelik yeni bir kalkınma çerçevesi oluşturuldu. Midrand Kalkınma Çerçevesi bu kalkınma vizyonuna dayanarak 3 öncelikli hedef belirledi:

- Demokrasiyi genişletmek,
- Sürdürülebilir bir yerel ekonominin gelişimi aracılığıyla ekonomik kalkınma ve iş yaratımını beslemek,
- Sürdürülebilir ve bütünleşmiş bir çevre yönetimi sağlayarak vatandaşların geleceğini geliştirmek.

Midrand'ın edindiği yeni vizyon ve kalkınmacı çerçeve, yoksulluğun azaltılması için yoksul yaşam alanlarına altyapı hizmetleri getirerek bu kesimin yaşam standartlarını geliştirmek ve bu yolla işkolları yaratma ilkesine dayanmaktadır.

Midrand Metropolitan Konseyi, kentteki ekonomik ve sosyal kalkınmanın baş aktörü olmasına karşın, yerel kalkınma projelerinin uygulanmasının sorumluluğunun önemli bir kısmı MidDev olarak da bilinen "Section 21 Company" yerel hükümete devredildi. MidDev in görev tanımı 11 maddelik bir kalkınma stratejisi çerçevesinde yapıldı. MidDev'in çalışmaları yerel hükümet, iş sektörü ve toplum temsilcilerinden oluşan çoklu pay sahipleri yönetim kurulu tarafından yönlendirilmektedir. Buna ek olarak, Midrand'ın yeni kalkınma girişimini destekleyen bir diğer aktör de özel sektöre ek olarak, Ivory Park ve çevresinde yaşayan işsiz ve okumayan gençlerin oluşturduğu Genç Kalkınma Tiyatro Projesiydi.

Bu projelerin finansmanı, konsey, yerel şirketler, Gauten eyaletinin kentsel yeniden yapılandırma fonu ve Vusani Amadolobha fonu ile sağlandı. MidDev, temel olarak **altyapıyı geliştirme ve yerel halka iş imkânları sağlama** amaçlı projeler geliştirdi. Bunun sonucunda da Midrand umut vadeden bir gelişme gösterdi. Altyapı çok büyük bir oranda iyileştirildi (%3 ten %70 e çıkarak). Fakat iş kolları yaratmada bu denli başarılı olunamadı (Rogerson, 2003c).

Port Elizabeth, Eastern Cape

Güney Afrika metropolitan alanları içinde en geniş yoksul kesime sahip olan ve kentin kayıt dışı yerleşmelerindeki yoksulluğun en kötü düzeyde görüldüğü yer Port Elizabeth'tir.

Buradaki yerel ekonomik kalkınma planlamasının merkezinde, Coega limanının ve Sanayi Kalkınma Bölgeleri'nin (IDZ) kurulmasına verilen destek yer almaktadır. Bu iki proje de yeni yatırımları teşvik etmeyi ve ayrımcılığa dayanan mekân ekonomisi mirasını yeniden yapılandırmayı hedeflemiştir. Yeni

bir kaynak suyu limanı, çinko fabrikası (a zinc smelter), bağlantılı (işbirliği) faydacı sanayiler, ağır sanayi için altyapı ve IDZ'leri içeren Coega Girişimi, 1980'lerde iş kayıplarına ve imalat sanayisinde çöküşe sahne odu. Yukarıdan aşağı bir yerel ekonomik kalkınma planlaması olan Coega vakası, aşağıda sıralanan nedenlerden ötürü birçok zeminde eleştirildi;

- Kamu ya da özel sektör fonlarının bu kadar büyük bir liman yatırım projesinde kullanılıp kullanılmaması gerektiği,
- Güney Afrika'nın var olan su sorunları ile ilgili etkinlikleri açısından baktığımızda, yeni bir liman oluşturma konusundaki soru işaretleri,
- Eastern Cape'deki güçlü işçi hareketinin karşı duruşu,
- Coega'yı geliştirebilecek potansiyel yatırımcıların belli olmaması.

Coega arazisini ve kaynaklarını kullanmak için almaşık bir önergenin (proposal) geliştirilmesi ve dayatılmış sanayi faaliyetlerinden doğan negatif dışsallıkların farkına varılmasıyla Coega Girişimine karşı bir duruş belirdi. Özel olarak, bu girişimin yerel eko-turizme, balıkçılığa, tarıma ve kamu sağlığına inanılmaz derecede zarar verdiği tartışılmaktaydı.

Coega Girişimine almaşık olarak **tarım turizmi** önerildi. Bu tür bir yerel ekonomik kalkınma almaşığı, yeni bir kumarhane, dinlenme ve otel kompleksi, sualtı etkinlikleri, sulama tarımının genişletilmesi gibi projelere yer vermekteydi.

Bir diğer almaşık ise düşük gelirli topluluklara yönelik altyapı yatırımlarını artırmayı hedefleyen "**aşağıdan yukarıya yaklaşımı**"ydı. **Altyapı olanaklarını geliştirmek**, bu yöre için iş kolu yaratımı vasıtasıyla yerel ekonomik kalkınmayı yaygınlaştırmanın, küçük, orta ve mikro işletme (SMEs) ekonomileri için yapıcı bir çevre oluşturmanın, çalışma ortamını, üretkenliği ve daha sağlıklı olmayı sağlamanın en doğrudan yolu olarak belirtildi. Bunu geliştirecek en önemli yöntem olarak fiyatlama sistemi önerildi. Anayasal sorumluluk çerçevesinde olması gereken **sübvansiyonların**, yoksulların elektrik ve su gereksinimi en azından yaşamsal düzeyde, asgari miktarda karşılayıp, daha yüksek miktarda tüketime daha yüksek tarife uygulamaya yönelik olması gerektiği vurgulandı (Ndlovu ve Rogerson, 2003).

Sonuç olarak, Port Elizabeth'in yukarıdan aşağı ve Coega Girişimi merkezli var olan YEK stratejisinin zayıf bir strateji olduğu; buna almaşık olarak getirilen tarım turizmi ve aşağıdan yukarıya yaklaşımın ise, buradaki yoksul kesimin gereksinimlarına daha etkili bir şekilde yanıt verip, sürdürülebilir kaynak kullanımını sağlayarak uzun vadede daha büyük faydalar sunabileceği belirtilmektedir.

Khayelitsha, Western Cape

Cape Town'ın merkezine 30 km. uzaklıkta bulunan enformel bir yerleşim olan Khayelitsha, bir banliyö yerleşimi ve işçi deposu/havuzu olarak ortaya çıkmıştır. Bu yerleşim, yüksek düzeydeki işsizlik, konut ve altyapı eksiklikleri ve yetersiz gelir düzeyi açısından bir yoksulluk profiline sahiptir.

Khayelitsha'da, yerel ekonomik kalkınma bağlamında bütünsel bir girişim yerine çoklu girişimler söz konusudur. Yerel otorite kalkınmada etkili olamayınca, sivil toplum kuruluşları özellikle Khayelitsha Kalkınma Forumu yoksulluğun azaltılmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Amaçlarını gerçekleştirirken, çok sayıdaki yerel girişim, insanların refahını, üretim potansiyelini ve iş olanakları yaratımını artırmıştır

Sivil toplum ve STK'lar YEK'in motor gücü olarak ifade edilmiştir. Fakat kaynakları kısıtlı, yetkileri sınırlı ve bütünsel bir YEK stratejisi için yetersiz olup, koordinasyon ve yönetimi sınırlıdır. En önemlisi de, bu girişimler, kentin yoksulluğunu destekleyen yapısal sorunlarla baş etmekte yetersiz kalmaktadır.

Diğer yandan yerel otorite, sivil toplum örgütlerinin yaptığı katkıları benimsemek, bu kapasiteyi yaratmak için kaynakları ayırmak ve onları kalkınma sürecine aktarmak konusunda istekli görünmektedir.

İnsanların yaşamını YEK vasıtasıyla iyileştirmenin altında toplum temelli temsilci yapı ve yerel hükümet ortaklığının yattığı tartışılmıştır. Sonuç olarak yerel iş olanaklarını genişletecek ana öğeler; içe dönük yatırım hızı oranı, girişimler ve yerel SMEs ekonomisine sunulan destek yapıları olarak belirtilmiştir. Yerel hükümet tarafından yapılması gereken olası müdahale stratejilerinin ise, yerel bir sanayi parkının kuruluşu, kooperatiflerin oluşturulması ve STK'lar tarafından teknik eğitim programlarının hazırlanması şeklinde olabileceği ifade edilmiştir.

Stutterheim, Eastern Cape

Stutterheim, 1990 yılından beri yerel ekonomik kalkınma anlamında çok büyük başarılar göstermiş olduğu için, diğer Güney Afrika belediyeleri ve sivil toplumlar tarafından bir model olarak görülmüştür. Buranın liderlik statüsü; şiddet, tüketici boykotları, açlık ve kargaşa dolu bir ortamdan, siyah ve beyaz vatandaşların kenti sosyal ve ekonomik anlamda kalkındırmak için yeni bir ortaklık oluşturduğu bir ortama dönüştürmesinden kaynaklanmaktadır.

Belirtilen tüm bu başarılara karşın, Stutterheim'in bu statüsünün yeniden ele alınması gerektiği söylenmektedir. Yoksulluk perspektifi bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölgenin yerel ekonomik kalkınma deneyiminin 10 temel sorunsalı şu şekilde sıralanmaktadır:

- Ayrımcı kentsel yapıyı sona erdirme girişimleri sonucunda Stutterheim; ağırlıklı olarak beyaz bölge, renkli bölge ve yakındaki Afrika kırsal köyleri (bu bölgenin nüfusunun %75'ini oluşturan kesim) olarak yeniden ayrılmış,
- 1990'ların tampon bölge konumundaki yeri belirli ayrımlara dayalı sınıflı bir yerleşim sistemine dönüşmüş,
- Stutterheim Kalkınma Forumu tarafından koordine edilen YEK etkinlikleri birkaç küçük proje hariç doğru düzgün işler gerçekleştirememiş; yaptıkları projeler de sürdürülebilir olmaktan uzak kalmış; ayrıca, mesleki eğitim konusunda başarısız olunmuş ve insanlar yeni iş alanları aramak için bölgeyi terk etmiş,
- Su hizmetinin özelleştirilmesiyle büyük ölçekli yabancı bir şirket beyaz ve renkli olan kazançlı kesime hizmet vererek, diğer bölgeleri önemsememiş,
- Stutterheim'e dâhil edilen şanslı sakinler belediye hizmetlerinin faturalarını ödeyememiş, %61'i bu faturaları ödeyemeyecek kadar yoksul olduğunu beyan etmiş,
- Anayasaya ve yasalara aykırı bir şekilde bölge sakinlerinin %20'si su hizmetlerinde kesintiye maruz kalmış,
- Ülke genelinde %27 oranında seyreden zamanında ödenmemiş borç bakiyesi, 1998 yılında bu yörede %112 leri bulmuş,
- Stutterheim Konseyi bu bölgedeki belediye hizmetlerini iyileştirmek, topluma yönelik adil bir fiyatlama sistemi kurmak, elektrik ve su kanallarını tamir etmek ve ayrımcılığa maruz kalan kesimin kaynaklarını korumak için hiçbir çaba sarf etmemiş,
- YEK planlamasında iş olanakları yaratmak, kamu sağlığını iyileştirmek ve cinsiyet eşitliğini sağlamak için fırsatlar yaratmayla, altyapı hazırlığının ilişkilendirilmesi konusunda hatalı davranılmış,
- Son olarak da, yerel sermaye harcamaları düşüşe geçmiş ve yerel belediye bütçesinin dönüşümü hususunda çok az bir yol kat edilmiştir.

Yerel planlama ve müzakere sürecinde, kurumsal yapılarda, güç ilişkilerinde ve belediye bütçesinin yapılanmasında çok büyük değişiklikler gerçekleştirildiği takdirde, Stutterheim'de süregelen kalkınma krizinin bir çözüme kavuşabileceği düşünülmektedir.

4.1.3.Sektör Örnekleri ve Yoksulluğun Azaltılması

Güney Afrika'nın YEK alanındaki en temel iki sektörü tekstil ve turizmdir. Güney Afrika kentleri, bu iki ana sektör üzerinden yerel ekonomilerini planlamakta ve yoksulluğu azaltmaya çalışmaktadır. Çünkü kayıt dışı ekonominin ve küçük işletmelerin yaşam bulabilmesi için tekstil ve turizm sektörleri önemli bir kaynaktır ve Güney Afrika'nın yoksul yerel halkının kalkınmasında küçük işletmeler ve kayıt dışı ekonomi en önemli araçlardan iki tanesidir (Rogerson, 2004).

Yoksullardan yana ekonomik kalkınma için turizm ve tekstil sektörlerinin 5 avantajı vardır. Birincisi, katılımcıdırlar ve kayıt dışı ekonomiyi de içine katarlar. İkincisi, müşteriler ürünlere kendileri ulaşır ve böylece bağlantı anlamında başka sektörler de devreye girebilir. Üçüncüsü, turizm büyük oranda doğaya ve tekstil de kültüre dayanmakta, bunlar da yoksulluğun sahip olduğu değerlerdir. Dördüncüsü, turizm ve tekstil sektörleri işgücü anlamında istihdam oranı yüksek sektörlerdendir. Son olarak diğer sektörlere göre küçük işletmelere ve toplumun ezilmiş kesimlerine örneğin kadınlara daha fazla olanak sağlayabilmektedir.

Tekstil sektörü az gelişmiş ülkeler için yerel kalkınmanın temellerindendir. Tekstil sektöründe yerelden üretilen ürünlerde geleneksellik büyük önem arz eder. Az gelişmiş ülkelerdeki geleneksel doku tekstil sektörüne desteklerle birlikte yansıdığı zaman yerelde ciddi kalkınma sağlanabilir. Güney Afrika buna iyi bir örnektir. Moda kavramının da yaygınlaştığı Güney Afrika'da üretilen ürünler uluslararası pazarda talep görmektedir. Özellikle hükümetlerin destekleri ile gelişen ev atölyeleri birçok aileye iş olanağı sağlamıştır. Bu anlamda da işsizliğin azaltılması çalışmalarında desteklenmesi gereken sektörlerden birisi olduğu ortaya çıkmaktadır.

1992 yılında Rio de Janeiro'da yapılan Sürdürülebilir Kalkınma toplantısından sonra 5 yıl içerisinde sosyal, ekonomik ve çevresel kavramlar dünya çapında büyük önem kazanmış ve çevresel kaygılar 3. saç ayağı olarak ön plana çıkmıştır. Bu noktada turizm, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve korunması adına önemli rollere sahiptir. Turizmin yoksulluğu önleme anlamında da katkılar sunacağı vurgulanmaktadır. Bu tartışmalar 2002 yılında Güney Afrika'nın Johannesburg kentinde de sürmüştür.

2004 yılında Dünya Turizm Örgütü tarafından düzenlenen "Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi Olarak Turizm, Washington Deklerasyonu"nda eşit gelir dağılımı ve insanlığın karşı karşıya geldiği liberalleşme hakkında turizmin yeni önemi vurgulanmıştır. Yoksuldan yana turizm, turizmin nasıl daha yoksuldan yana olabileceği sorusunu sorarak turizm ile ilgili tartışmaları altüst etmiştir.

Karşılaştırmalı uluslararası araştırmalarda yoksullardan yana ekonomik kalkınma açısından Güney Afrika en önemli ülkelerdendir. 1994'den beri turizm, Güney Afrika'nın kalkınması için lokomotif görevi görmektedir. Turizm Güney Afrika'da ekonomik ve sosyal sorunların çözümünde büyük öneme sahiptir.

1998–2002 yıllarında Güney Afrika'da turizm, büyüme gösteren tek sektördür. Turizm ihracat sektörü olarak düşünülüp kazançlara bakıldığında ve altın ihracatı ile karşılaştırıldığından, birçok ünlü gazetede Güney Afrika'daki turizm sektörü için "yeni altın sektör" denilmektedir.

Birçok Güney Afrika kentinde turizm yerel ekonomik kalkınmanın en önemli elemanıdır. Turizm büyük kentlerde, küçük kentlerde ve kasabalarda yerel ekonomik kalkınmanın en büyük stratejisi durumundadır (Nel ve Bins, 2003). Festivaller, ticaret merkezleri, turlar, ticaret turizmi farklı yerel ekonomik kalkınma stratejilerinin turizm ayağıdır (Nel ve Rogerson, 2005).
Yoksul halkı destekleme adına ulusal hükümet bir seri çalışmalar yapmıştır. Bunlar, alt yapı hizmetleri ve yeni ürün geliştirilmesi için yoksulluk giderme fonu ve kırsal alt yapı için ek desteklerdir.

Kırsal alandaki yoksulluğun giderilmesi için vahşi yaşam turizmi can alıcı bir alandır. Belirli eko-turizm şirketleri, örneğin "Wilderness Safaris" ve "Conservation Corporation Africa", turizmin gelişmesinin yerel halka nasıl fayda sağladığını göstermiştir. Kayıt dışı sektör ve küçük işletmeler bu ekonominin önemli aktörlerindendir.

Turizm İşletmeleri Programı, yeni kurulan turizm ile ilgili şirketlere destek olmak ve öneriler sunmak için oluşturulmuştur ve bu program çerçevesinde özel sektör ve devlet sektöründen fonlar sağlanmıştır.

2002 Mart ayında "Güney Afrika Sorumlu Turizm Kuralları" yayımlandı. Bu kitap turizmin gelişmesi için birkaç hedefi tanımlamıştır. Örneğin özel sektör için üç önemli nokta vurgulanmıştır;

- Özel şirketler yerel halk ile ortak çalışmalar yapmalıdırlar,
- Özel şirketler olabildiğince yerel ürünleri ve yerel hizmetleri kullanmaya çalışmalıdırlar,
- Son olarak, özel şirketler yerel halka iş imkânı yaratmalı ve yerel halka istihdam olanağı sağlamalıdır.

Son olarak, Eylül 2002'de, yeni yoksullardan yana turizm programı yoksulluğun azaltılmasında turizmin büyük öneme sahip olduğunu vurgulamıştır. Yeni programın vizyonu içerisinde, Güney Afrika'daki yoksuldan yana turizm stratejilerinin uygulanması ve devlet kurumları ile operatörler arasında ağ oluşturulması yer almaktadır. Programın içeriği yerel kaynakların geliştirilmesi, alt yapının hazırlanması, bilginin paylaşımı, turizm alanında yerel ticari ilişkilerin geliştirilmesi, eşitliğin geliştirilmesi, yerel işçiliğin geliştirilmesi, yatırımların geliştirilmesi ve önerilerde bulunabilen planlamayı kapsamaktadır.

1994'den beri devletin, özel sektörün ve halkın rolleri büyük oranda değişti. Ashley ve Ntshona (2002) göre turizmin gelişmesi ile ekonomik kalkınma ve yoksulluğun önlenmesi anlamında beş temel değişiklik gerçekleşti;

- Koruma altındaki alanlar ve kıyı alanları, ticari alanlar olarak ele alınmaya ve kalkınma ile birlikte tüketilmeye, sömürülmeye başlandı,
- Turizm yatırımları ve operasyonlarda devletten çok özel sektörün rolü

oldu,

- Siyah ekonomi gelişti ve özel sektörde geçmişte ezilmiş olan gruplar için eşitlik dönemi başladı,
- Özel sektörün yatırımlarını daha etkin yapması için devlet tarafından altyapı eksiklikleri (fiziksel ve çevresel) tamamlanmaya çalışıldı,
- Özel sektördeki -şirket sahiplerinden, toprak sahiplerine kadar- beklentiler değişti.

Turizm ve tekstil sektöründeki tüm bu genel değişimler bir yana, bazı kentlerde de bu sektörlerin geliştirilmesi için doğrudan özel programlar düzenlenmeye başlandı. Günay Afrika'da Alexandra kenti turizmde ve Johannesburg kenti ise tekstil sektöründe bazı önemli gelişmelerin sağlandığı kentler olarak öne çıktılar. Son olarak bu iki kentteki gelişmelere kısaca değinerek Güney Afrika örneği bitirilecektir.

Turizm ve Alexandra

Kentsel yoksuldan yana turizm için verilebilecek en iyi örnek Johannesburg'daki Alexandra kasabasıdır. Alexandra kasabası Sandton'dan 3 km uzaklıktadır. Kent 2002 yılında Johannesburg'da yapılan Sürdürülebilir Kalkınma zirvesinin ilgi odağı idi. Sandton siyahların yoğun olduğu ve Güney Afrika'nın yüksek gelirli kentlerinden birisidir. Güney Afrika'da en yoğun nüfusun olduğu kasabadır. Resmi olmayan tahminlere göre nüfusu 600.000'e ulaşmıştır ve bu nüfusun %60'ı -resmi kayıtlara göre 350.000 kişi- işsizdir. İşsizlik, aşırı nüfus, suç oranındaki yükseklik ve çevresel sorunlar kasabanın en temel sorunlarıdır (Mgquba ve Vogel, 2004).

1994'den sonra "Adalet Turizmi" geliştirildi. Bu turizm türü özellikle ülke dışından gelen turistler arasında son dönemlerde dikkat çekmiş ve yaygınlaşmıştır. Bu turizm tarzında kentin köleliğe karşı verdiği mücadeleler anlatılmakta ve turistlerin konu hakkında bilgi sahibi olması sağlanmaktadır.

Alexandra, "Kentsel Yenilenme Programı" kapsamında acil gelişme ihtiyacı olan altı kentten biridir. Aynı zamanda söz konusu programın Şubat 2001 yılında Başkan Thabo Mbeki tarafından "Başkanlık Projesi" kapsamında olduğu açıklanmıştır ve Alexandra'da yoksulluğu engelleyen sürdürülebilir kampanya kapsamında Alexandra Yenilenme Projesi geliştirilmiştir (Ntlanjeni, 2003).

Alexandra'ya düzenlenen turlar genel olarak kültürel, tarihi, geleneksel yemekleri ve alışveriş alanlarını kapsamaktadır. Adalet turizminde Alexandra eşi bulunmaz ve özel bir alan olarak görülmektedir. Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi ve Uluslar Arası Kriket Dünya Kupası, Alexandra'nın almaşık bir turizm kasabası olmasında büyük katkılar sağlamışlartır. Siyahlar tarafından işletilen ve siyah işletmeler olarak adlandırılan küçük şirketler (örneğin tur operatörleri, el işi üreticileri ve kültürel hizmet sağlayıcıları) beyazların baskın

olduğu turizm endüstrisinde devlet tarafından yapılan destekleme programı içerisinde önemli bir yere sahiptir ve yerel halkın ekonomik kalkınması sağlanmaya çalışılmaktadır (Rogerson, 2004c).

Kasabalar arası turizm Alexandra'da hedeflenen yoksuldan yana turizm yaklaşımının pilot projelerinden birisidir. Projenin ana ekseni Alexandra ve turizmin geliştiği Sandton özellikle Güney Güneş Oteller Grubu (Southern Sun Hotels Group) arasında bağlar kurmaktır. Bu Grubun Sandton içerisinden ikisi beş yıldızlı olan ve Sandton Ticaret Merkezi'ne bağlanan, 6 adet oteli bulunmaktadır.

Şirketlerin komşu Alexandra halkı ile iletişime geçerek etkinlik alanlarını genişletebilecekleri anlaşılmıştır. Bunun için ise Alexandra halkının turizm sektörü ile ilgili bilgi düzeyinin arttırılması, küçük, orta ve mikro düzeydeki şirket gelişiminin sağlanması ve turizm ile ilgili topluluğun pratiklerini gerçekleştirmelerine destek olunması gerekmektedir.

Güney Güneş Grubu (Southern Sun Group) ile Alexandra'daki paydaşlar arasında bağlantılar vardır. Bu Grup, Alexandra'daki restoranlara, küçük, orta ve mikro düzeydeki işletmelere teknik destek sağlamakta, bilgi aktarımı yapmakta ve örneğin geri dönüşüm planlarının hazırlanmasına yardımcı olmaktadır. Alexandra'da üretilen ürünler bu grubun mağazalarında satılmaktadır. Ayrıca Alexandra Ticaret Odası ve Southern Sun arasında turizm ile ilgili ortak çalışmalar yapılmaktadır.

Grubun Alexandra'daki paydaşlarla yaptığı işbirlikleri, 2004 yılı boyunca sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorun yoksuldan yana turizm anlayışının içerisindeki bazı sorunları ortaya koymuştur. Ortaklığın ne kadar kritik olduğunu göstererek, işbirliği içerisinde net ortak kabullerin açıkça belirlenmesi gerektiğini ve uzun ölçekte uyarlanabilir yönetim yapısı gerekliliği belirginleştirmiştir.

Tekstil Sanayi ve Johannesburg

Ulusal ölçekte tekstil sanayi açısından Western Cape ve Durban'dan sonra Johannesburg 3. büyük kentdir (Rogerson, 2001b). Johannesburg tekstil sanayinde birçok deneyim yaşamış, sanayi yeniden yapılandırılmış, ancak 1990–1999 yılları arasında hiçbir gelişme sağlayamamıştır. Bu başarısızlığın kaynağı ulusal ölçekte tekstil alanında yaşanan sorunlardan farklıdır. Liberalleşme ve küreselleşme, ulusal ölçekte bu sanayi dalında büyümeme sorunun temel sebepleridir.

Son zamanlarda yapılan araştırmalarda Witwatersrand'da sanayi dinamiklerin değişimi 1980–1999 yılları arasında incelenmiştir. Kayıtlı ekonominin can çekiştiği ve çalışan sayısının azaldığı görülmektedir. Johannesburg'un iç kesimleri olan sanayi alanı çevresinde 1980 yılında 232 fabrika ve 15.000 çalışan sayısı zamanla 170 fabrika ve 13.500 çalışana düşmüştür.

ohannesburg'da1999'da fabrika sayısı 111, çalışan sayısı da 9.000 kişiye düşmüştür. (Rogerson and Rogerson, 1995; Rogerson, 2000b).

Kayıtlı tekstil fabrikalarının ve işçilerinin azalmasının 3 temel nedeni vardır (Kesper, 1999):

- Düşük verim,
- Üreticilerin sadece düşük gelirli kesime yönelmesi ve böylece dışarıdan gelen ürünlerin kimi zaman rekabeti önlemesi,
- Dinamik bir yenilenme stratejisinin olmaması.

Yoksul halk da düşünüldüğü zaman tekstil sektörü Johannesburg'un en büyük sektörüdür. Johannesburg'un iç kısımları, yeniden yapılanma ve yeniden kalkınma için gereken alanların yaratılması anlamında önemli bir örnektir.

Burada, küçük, orta ve büyük işletmeler desteklenmiştir. Kayıtlı sanayiler içerisinde tekstil sanayi %20'yi oluşturmakta ve işçilerin 1\3'de tekstil sanayinde çalışmaktadır. Johannesburg'un iç kesimlerindeki tekstil fabrikalarının büyük kısmına beyazlar ve Asyalılar sahiptir. Diğer taraftan yakın zamanlarda küçük grupların oluşturduğu kayıt dışı tekstil ekonomisi oluşmaya başladı. Bu yeni oluşan kayıt dışı tekstil sektörü oldukça akışkandır ve siyah halk tarafından yönetilmektedir.

Aslında kayıtlı tekstil sanayisinin gerilemesinin temel nedeni kayıt dışı ekonominin güçlenmesidir. Mikro ölçekteki işletmeler kayıt dışı ekonomiye güç kazandırmıştır. Yeni ortaya çıkan tekstil üretim şirketlerinde iki farklı şirket tipine tanık olunmaktadır;

- Göçmenlerin oluşturduğu şirketler; Göçmenler genellikle sermayelerini ya Güney Afrika dışından ya da Güney Afrika'da çalışarak sağlarlar.
- Siyah Güney Afrikalılar; Siyah Güney Afrikalıların birçoğu evindeki atölyesi ile tekstil sektörüne ilk adımını atmıştır. Mikro düzeyde tektil sektörüne adım atan bu atölyeler zamanla gelişip Johannesburg'un iç kesimlerine doğru kaymaya başlamışlardır. Johannesburg'un yeni tekstil oluşumu genel olarak kadınlardan oluşmaktadır. Buradan YEK içerisinde yerellerdeki ezilmiş kesimlerin örneğin kadınların ve yoksul halkın tekstil sanayisi yolu ile işsizlik oranının azaltılabileceği ve yerelin kalkınabileceği düşünülebilir.

Son zamanlarda yapılan bir dizi araştırmada Johannesburg'da yeni ortaya çıkan kayıt dışı tekstil sektöründe bazı sorunlar yaşandığı belirlenmiştir. Bunların bazıları şunlardır; Yoksulluk oranında artış, düşük yetenekli işçiler, sınırlı veya hiç olmayan ticari gelişim ve sosyal servisler, sınırlı iletişim ve sosyal gelişim.

YEK çalışmaları Johannesburg'un Kent Konseyi tarafından desteklenmekte ve bu konsey yoksulluğun giderilmesi adına mikro ölçekli işletmeleri tekstil alanında desteklemekte ve insan kaynağını bu alana kaydırmaya çalışmaktadır.

Aynı zamanda sosyal hizmetleri desteklemektedir.

Görüldüğü gibi, gerek turizm gerekse tekstil sektöründeki gelişmeler ve çabalar, Günet Afrika'da yoksul kent kesimlerinin gelir düzeylerinin arttırılmasında önemli adımlar olmuştur. Özellikle yerli halkın eskiden beri yapageldikleri geleneksel ve kayıt dışı olarak görülen faaliyetler bu iki sektörde halkın kalkınmasını sağlayabilme potansiyeline sahiptir. Ancak bunun için iki önemli noktanın vurgulanması gerekmektedir.

Bunlardan birincisi, yerel halkın bu tür yerel faaliyetleri ya da işkolları ancak daha büyük sermaye ile işbirliği içine girerek gelişebilirler. Bu anlamda, Alexandra'daki oteller zincirinin yerel halkı istihdam etmesi ya da küçük ev atolyelerindeki kadınların gerçekleştirdiği geleneksel el işlerinin turizm sektörüne açılması örnek olarak gösterilebilir. Yani bu yerel faaliyetler dışa açılarak bir gelişme sağlayabilirler.

İkinci önemli nokta ise, bu yerel faaliyetlerin devlet tarafından desteklenmesi ve koruma altına alınmasıdır. Bunun için devletin bunları koruyacak bir kurumsal yapılanmaya gitmesi kaçınılmazdır, aksi takdirde bu grupların ve bunların emeklerinin büyük sermaye tarafından sömürülmesi kaçınılmaz olacaktır. Diğer yandan, yine bu grupların sadece gelir düzeylerini arttırıcı politikalar, yoksul kesimlerin kalkınmasının sürdürülebilirliğini sağlayacak bir potansiyele sahip değildir. Bundan dolayı, yoksul kesimlerin eğitim ve beceri düzeylerinin de arttırılması için devlet tarafından gerekli politikaların yürütülmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, yerel kalkınma modelleri sürdürülebilirlikten yoksun kalacaktır.

4.2.Türkiye

Sanayinin bir veya birkaç bölgede yoğunlaşması, küresel ölçekli liberal ekonomiyi yaşayan tüm ülkelerde gözlenen bir sorundur. Belirli bölgelerde toplanan sanayi ülkenin bir kısmının gelişmesine diğer bölümlerinin ise ekonomik anlamda daha geri kalmasına neden olmaktadır. Bir bölgenin çok gelişmesi ve diğer bölgelerin veya yerellerin az gelişmesi sosyal devlet olgusuna ters düşmektedir. Az gelişmiş kent olmanın getirdiği zorlukların başında devletin veya özel sektörün olanaklarından yeteri kadar yararlanamamak gelmektedir.

Türkiye'de de benzer bir durum yaşanmaktadır. Türkiye'nin en büyük kenti – ekonomik ve dolayısı ile nüfus olarak- İstanbul'dur. Sanayi alanları genel olarak İstanbul çevresinde yer almaktadır. İstanbul dışında Ankara, İzmir ve Bursa Türkiye için sanayinin yoğunlaştığı alanlardır. Bu kentlerin yanında kendi yerel olanakları ve hamleleri ile gelişmeye çalışan ve önemli atılımlar gerçekleştiren kentler de vardır. Bu atılımları gerçekleştiren yereller küresel sermaye alanında da öne çıkmakta ve ürünlerini başka ülkelere pazarlayabilmektedirler.

Türkiye'deki büyük kentler dışındaki yerellerin büyük oranda yerel olanakları ve çabaları ile kendilerini geliştirmeleri ulusal ölçekteki stratejilerinin de ötesinde uluslararası yani küresel ölçekte kendi yerellerine alan yaratabilme çabasını göstermektedir. Tam bu noktada kendi yerel kalkınma politika ve planlarını yapan, bu politika ve planları yaşama geçirerek çalışmalarını sürdürmekte direnen ve büyük kısmı Anadolu'nun iç bölümlerinde konumlanan yereller, önemli atılımlar yapmayı başarmışlardır.

Yerel düzeyde önemli adımlar atan kentlerin başında Çorum, Gaziantep, Denizli, Konya ve Diyarbakır gelmektedir. Denizli ve Diyarbakır'ın yerel ekonomik kalkınma çalışmalarını irdelemek Türkiye'deki yerel ekonomik kalkınma yaklaşımlarına sektörel temelde ışık tutacaktır.

4.2.1 Diyarbakır

Diyarbakır İli Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer almaktadır. Yüzölçümü 15.555 km2 olan Diyarbakır ili, doğusunda Siirt ve Muş, Batıda Ş. Urfa, Adıyaman ve Malatya, Güneyde Mardin, Kuzeyde ise Elazığ ve Bingöl illeri ile çevrilidir. Kuzeyde Güneydoğu Torosların dış sıraları, Doğuda Batman çayı, Güneyde Mardin eşiği, Batıda ise Karacadağ ve Fırat ırmağı ilin doğal sınırlarını oluşturur.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi Türkiye topraklarının %9,7'sini kapsamakta ve toplam ülke nüfusunun da %9,7'sini oluşturmaktadır. Bu nüfusun %63'ü kentlerde, %37'si kırsal bölgelerde yaşamaktadır. Kentsel nüfus artış hızı ülke ortalaması %2.7 iken, son 15 yılda yoğun iç göç sorunu ile karşı karşıya kalan bölgede %3.7 şeklinde gerçekleşmiştir. Bu gelişmelerden başta Diyarbakır olmak üzere bölgenin diğer illeri de olumsuz yönde etkilenmiştir. 1960'lı yıllarda alt yapısı ortalama 200.000 kişi için planlanmış olan Diyarbakır, 2000 yılında 1.300.000 nüfusa ulaşmıştır.

Tablo 4.1 İşsizlik Oranı Türkiye Ortalaması ve Diyarbakır

	Nüfus	İşsizlik oranı (%)
Türkiye	67.803.927	10.2
Diyarbakır	1.362.708	14,2

Kaynak: Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası

Ekonomik yapısı tarıma dayalı olan bölgede, son 15 yılda %16 civarında tarım ekonomisi kültüründen sanayi ekonomisi kültürüne kayan bir nüfus oluşmuştur. Kentsel nüfus artış hızının yüksek olması nedeniyle sanayileşme süreci son 10 yılda hız kazanmıştır. Sağlıklı bir zemine oturmayan sanayi kendi içindeki problemleri ile beraber büyümeye çalışmaktadır. Sanayi işletmelerinin dağınık ve plansız olması, organize sanayi bölgelerinin alt yapı gelişiminin olmaması veya çok az olması, uluslararası rekabet koşullarının ve belgelendirmelerin öneminin kavranamaması, dolayısıyla ihracatın çok düşük olması, fayda/maliyet analizlerinin bilinmemesi nedeniyle AR-GE

çalışmalarının yapılmaması, sürdürülebilir kalkınma ve rekabetin önündeki en büyük engellerdir. Bu nedenle bölgenin GSMH'ya katkısı %4, bölgenin ihracat değeri %6, GSYİH %1.15, kişi başına milli gelir 1056 $, sanayi kuruluşlarında çalışan nüfus oranı %3,8 gibi düşük bir düzeydedir. İşsizlik oranı da %15'lere kadar çıkmıştır.

Tablo 4.2. İstihdamın Sektörel Dağılım Oranı (%)

sektör	%
Tarım	64.0
Hizmet	32.5
Sanayi	3.5

Kaynak: Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası (DTSO)

Çevre illerin ekonomilerinin (Mardin, Şırnak, Batman, Siirt) büyük oranda Diyarbakır'a bağlı olması ve ulaşım ağı olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin geçiş güzergâhında bulunması KOBİ'ler için önemli bir unsurdur. Tarım amaçlı kullanılabilen arazi ve ekilebilen arazi bakımından bölgenin zengin ili, iklim ve su kaynakları özellikleri ile de birçok ürünün yetişmesine elverişli olduğundan, tarım ürünlerine dayalı sanayinin gelişmesine uygun bir yapı sunmaktadır. Irak sınırına en yakın büyük il olması ve sosyo-kültürel özelliklerinin uygunluğu ile de bu ülke savaş sırasında ve sonrasında da Diyarbakır sanayisi ve ekonomisinin büyümesinde en büyük dinamo güç olacaktır.

Tablo 4.3. Ekim Alanları İçinde Diyarbakır'ın Yeri

(Bin Hektar)	Diyarbakır	Türkiye	Pay (%)
Ekilen Alan	672,6	18.123,4	3,7
Nadas Alanı	88,1	5.040,1	1,7
Sebze Bahçeleri	18,3	831,3	2,2
Meyve, Zeytin, Vs..	24,7	2.584,5	1,0
Toplam Tarım Alanları	803,7	26.579,2	3,0
Traktör Sayısı (Adet)	8.410	970.083	0,9

Kaynak: DTSO

Bölgenin ve Diyarbakır'ın sanayiye dayalı ekonomiye geçme çalışmalarının 15 yıllık bir geçmişi vardır. Sanayisi gelişmiş diğer illere göre daha çok yenidir. Bu nedenle mevcut sanayide AR-GE, insan kaynakları vb. genel olarak kurumsallaşma anlamında büyük sıkıntıların olması, çok ortaklı şirketlerin ve sermayeye dayalı birleşme kültürünün gelişmemesinden dolayı işletmeler küçük KOBİ sınıfından çıkamamıştır. Ticaretin bölge ölçeğinde kalması, yeni teknolojilerin kullanılmaması, sanayi kapasite kullanım oranının %65 ile ülke ortalamasının 15 puan altında kalması ve yeni pazarlara ulaşılamaması gibi sonuçlar doğurmuştur. Geleneksel pazarlama modellerinden yeni açılımlar sağlayacak pazarlama modellerine geçilememesi ayrı bir engeldir. Eğitim düzeyinin ülke ortalamasının altında kalması ve eğitimli insanların çalışmak için batı ve güney illerini tercih etmesi nedeniyle kalifiye ve teknik elemanların

bölgede çok az olması sanayinin gelişmesini engelleyen diğer büyük unsurlardır. Bölgede ve Diyarbakır'da 20 yıldır devam eden şiddet ve kaos ortamına karşın yatırım yapmak için güven ortamı hızlı bir şekilde artmaktadır. Buna karşın bu yöndeki sıkıntılar devam etmektedir.

Tablo 4.4. Diyarbakır'da Kamu Yatırımlarının Sektörel Dağılım Oranı ve Türkiye Karşılaştırması (%)

Yıl	1998	1999	2000	2001	2002	2003	6 Yılın Ort.
Türkiye Oranı	---	1.21	1.10	0.67	0.76	0.99	0.94
Tarım	13.22	9.75	10.79	20.01	15.69	21.47	15.15
Madencilik	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
İmalat	1.78	1.87	2.67	1.05	0.68	0.23	1.38
Enerji	34.07	9.82	15.58	7.25	2.76	0.04	11.59
Haberleşme	0.05	0.12	1.91	0.03	0.05	0.00	0.36
Turizm	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Konut	0.15	0.04	0.04	0.00	0.00	0.00	0.04
Eğitim	2.75	2.89	4.28	10.11	6.21	6.07	5.38
Sağlık	4.22	5.92	7.45	10.48	8.36	5.78	7.03
Hizmetleri	43.76	69.60	57.28	51.07	66.26	66.42	59.06
Toplam	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Kaynak: DPT, Yatırımların İllere Göre Sektörel Dağılımı

Diyarbakır Ticaret Sanayi Odası'nın (DTSO), Avrupa Birliği ve Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından ortaklaşa yürütülen "*Pazar İzleme ve Mesleki Vasıflandırma Projesi*" alan çalışması esasına göre hazırlanarak Oda'ya bağlı 300 firma yöneticileri ile birebir görüşülerek bir anket çalışması yapılmıştır.

Yapılan anket ile; DTSO'ya bağlı firmaların kuruluş tarihleri ve dönemleri, sektörel dağılımları, firma yapıları, teknoloji kullanım olanakları, istihdam kapasiteleri, kapasite kullanım oranları, ihracat olanakları ve kullanılan standartların belirlenmesi amaçlanmıştır. Genel olarak amaç, elde edilen bilgiler ışığında oluşturulan değerler ile işletmelerin kurumsallaşma sürecinde kat ettiği yolu ve karşılaşılan zorlukları görmektir. Yapılan ankete göre;

- Ankete katılan firmaların %6,9'unun 1990 yılı öncesi, %20,5'inin 1990–1995 dönemi, %42,9'unun 1996–2000 dönemi ve %23,9'unun 2001–2005 dönemlerinde kurulduğu belirlenmiştir. Tarihsel dönemlere dikkat edilirse yatırımların güven/güvenlik ortamının artmasıyla ivme kazandığı görülmektedir.
- Anket sonucunda firmaların %5,8'i maden, %15,2'si tekstil, %27,6'sı gıda, %22,2'si inşaat ve taahhüt ve %29,2'si diğer (makine, kimya, metal, elektrik vb.) alanlarda faaliyet göstermektedir. Burada dikkat edilmesi gereken, bölgenin asıl sanayi dinamosu olması gereken tarım ve/veya tarım ürünlerine dayalı sanayi gelişiminde geride kalmasıdır.

Bunun nedeni ise tarım ekonomisi ile geçimini sağlayan nüfustaki %16'lık sosyal-ekonomik yapı değişikliği ve gelişen tarımsal teknolojinin gerisinde kalmasıdır.

- Günümüz ticaret koşullarının en büyük özelliği bilgiye hızlı ulaşma/kullanma ve hızlı iletişim kapasitesidir. Bu bağlamda anket sonucunda işletmelerde e-iş, e-ticaret ve e-pazarlama alt yapısının olmadığı ve sadece %43,1'lik kısmında e-posta adresinin olduğu belirlenmiştir.
- Diyarbakır'daki işletmelerin tamamına yakını AB ciro/personel normlarına göre mikro KOBİ'ler sınıfında yer almaktadır. 500.000 TL üzerinde ciroya sahip işletmelerin oranı %41,9, 1-10 arasında personel çalıştıran işletme sayısı %59,9 dur. Sabit personel oranı %25'in altındadır.
- İşletmelerin ancak %15,4'ü ihracat yapmaktadır. İhracat yapanlar ise toplam üretiminin %20'sinden azını ihraç edebilmektedirler. İhracat yapılan ülkelerin %13,9'u Avrupa, %77,8'i Ortadoğu ve %8,3'ü Uzakdoğu ülkeleri olarak gerçekleşmektedir.
- Firmaların %67,2'si 2006–2007 döneminde yatırım yapmayı düşünmediklerini belirtmiştir.
- Firmaların %41,8'lik kısmı hizmet içi eğitim yapmaktadır, bunun sadece % 28,2'lik kısmı yılda 4'ten fazla eğitim yapmaktadır. Bu eğitimlerin %46'sını İş Güvenliği Eğitimleri oluşturmaktadır. 2006–2007 döneminde firmaların sadece % 42,9'u satış ve pazarlama eğitimlerini planlamaktadır.
- Anket dahilindeki firmaların %72 gibi önemli bir kısmı faaliyet gösterdikleri sektörle ilgili yasal mevzuat hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtmişlerdir.

4.2.2 Denizli

Denizli orta büyüklükte ve çevre belediyeler dahil 204.000 insanın yaşadığı bir kenttir. Son yıllarda hiç beklenmeyen bir kalkınma atağı gerçekleştirmiştir. Kalkınma atağı ile Türkiye'de ilgi odağı olmuştur. Bu özelliği ile de Anadolu'da yoğun olarak kalkınma alanında başarı göstermiş kentler için kullanılan "Anadolu Kaplanı" adını almıştır (Pınarcıoğlu, 2000).

Son beş yılda işyeri sayısı beş kat, istihdam ise iki buçuk kat artmıştır. Denizli'nin kalkınmasında en önemli rol tekstil sektörüne aittir. Özellikle katma değeri düşük havlu ve bornoz üretimine yönenilmiştir. Ancak bu sektörün gelişmesindeki büyük etkenleri göz ardı etmemek gerekir. Yerel girişimcilerin 1980 sonrası dokuma ve hazır giyim ürünlerini dış pazara pazarlaması ile Denizli kentinin kalkınma atılımı hızlandı. Bu atılımı genel olarak küçük ve orta ölçekli işletmeler sağladı. Denizli'de üretilen tekstil ürünleri dünya pazarında büyük ve önemli bir yere sahip oldu. Bu nedenle 1990 yıllarında ve sonrasında birçok büyük şirket Denizli'ye yatırım yapmaya başladı.

Tablo 4.5. Denizli'de Sanayinin Gelişimi

	Toplam Sanayi		Dokuma Ve Konfeksiyon sanayi		Dokuma ve Konfeksiyonun toplamdaki payı	
	İşyeri sayısı	Çalışan sayısı	İşyeri sayısı	Çalışan sayısı	İşyeri %	Çalışan %
1980	117	7452	29	3865	24,8	51,9
1985	115	9679	37	4302	32,2	44,4
1990	99	12201	36	6638	36,4	54,4
1991	86	10861	30	6124	34,9	56,4
1992	168	13973	83	9114	49,4	65,2
1993	169	14461	85	9684	50,3	67,0
1994	164	15040	85	10648	51,8	70,8
1995	238	19736	160	15333	67,2	77,7
1996	419	28492	275	21742	65,6	76,3

Kaynak: DİE

Denizli'deki dokuma üretimi yeni değildir. Babadağ ve Buldan ilçelerinde 1950'lerden önce de var olan dokumacılık, 1950'lilerde elektrikli dokuma tezgâhlarının da gelmesiyle daha modern ve hızlı üretime geçmiştir. 1960'larda birkaç fabrika bulunurken 1970'lerde Türkiye'deki ucuz tekstil ürünlerinin üretildiği ve küçük atölyelerin sayısının arttığı bir kent haline gelmiştir. Bu da genel olarak sadece sanayi gelişimi değil aynı zamanda sosyal bir gelişimi de sağlamıştır. 1980'lerde ise teknoloji daha yoğun bir şekilde kullanılmış ve üretilen ürünler dış pazara pazarlanmaya çalışılmıştır. Denizli'deki üretim büyük oranda dışa satım odaklıdır. Denizli'deki toplam sanayi üretiminin %44,32'si, dokuma üretiminin ise %61,9'u dış pazara satılmaktadır (Pınarcıoğlu, 1998).

Denizli'deki dokumacılığın 1970'lerde ön plana çıkmasındaki önemli sebeplerinin başında Denizli'deki küçük ve orta ölçekli işletmelerin arasındaki dayanışma ve iş birliği gelmektedir. 1980'lerde gerek teknolojik gelişme ve gerekse dış satım rekabetinin artması ile bu dayanışma ilişkileri bir oranda kırılmış ve erozyona uğramıştır. Bu sebepten işletmeler tüm üretim süreçlerini kendi bünyelerinde yürütmeye çalışmışlardır. Denizli tekstil sanayinde güçlü bir hiyerarşik yapılanma yaşamamıştır (Pınarcıoğlu, 2000).

Denizli'deki gelişmenin özellikle ilk aşamalarında tekstil sektöründe beceri kazanmış ve ucuz iş gücünün varlığı çok önemli olmuştur. Özellikle fasoncular tarafından istihdam edilen ve uzun çalışma saatlerini ve düşük ücretleri kabul eden işgücünün varlığı bu sektördeki sermaye birikimini sağlayan en önemli nedenlerden biridir (Erendil, 1998).

Denizli'de devlet öncelikle merkezdeki kurumlarının belirlediği teşvik tedbirlerini kullanarak bu merkezlerdeki sanayileşmeyi desteklemiştir. 1973 ile 1981 yılları arasında Kalkınma Öncelikli Yöreler kapsamında idi. Teşvik uygulamasının önemi 1971'de 34 olan işletme sayısının 1979'da 95 işyerine yükselmesi ile anlaşılmıştır.

Denizli'nin dokuma alanında hızla büyümesine 1980 sonrasında uygulanan teşvik politikasının da ve Yatırım Hızlandırma Fonu'ndan sağlanan desteklerin de büyük etkisi vardır. 1990'larda ise teşvik belgesi almak için gerekli asgari yatırım tutarının düşürülmesi Denizli'deki pek çok firmanın teşviklerden yaralanabilmesini sağlamıştır (Eraydın, 2002).

Kamu sanayi kuruluşları birçok ülkede sektörel gelişmenin ilk adımları için büyük katkı sağlamıştır. Aynı şekilde Denizli'de Sümerbank tarafından 1953 yılında kurulan iplik fabrikası Denizli'nin kalkınmasında büyük paya sahiptir.

Sanayi için altyapının geliştirilmesi büyük öneme sahiptir. Altyapı geliştirme çalışmaları içerisinde Organize Sanayi Bölgeleri büyük ve orta ölçekli işletmeler için, Küçük Sanayi Siteleri ise küçük ölçekli işletmeler için dünya ile rekabet açısından gereklidir. Bu anlamda Denizli'deki ilk organize sanayi kurulma çalışmaları 1975 yılında yapılan imar planı ile başlamış ve 1988 yılında alt yapısı tamamlanmış, 1998 itibarı ile bu bölgede 138 fabrika yer almaktadır. Bu organize sanayinin dolmasından sonra Çardak'ta 100 sanayi parselinin bulunduğu ikinci bir organize sanayi bölgesi kurulmuştur.

%70 - %75 oranında tekstil ve giyim ürünü Denizli'den Avrupa Birliği'ne üye ülkelere özellikle'de Almanya'ya ihraç edilmektedir. Ancak Denizli'de üretilen tekstil ürünleri AB'nin uyguladığı kotaya takılmaktadır. 1995'yılında imzalanan Gümrük Birliği anlaşmasında uygulanan kota Denizli'ye fazlası ile yetmekteydi. Denizli'nin üretimini arttırması ile bu kota yetersiz kalmaya başladı. Öte yandan, Denizli AB pazarında AB'deki şirketler ile ürün kalitesi ve iş gücü maliyeti açısından rekabet edebilecek güce sahiptir. Finansman olanakları, enerji fiyatları ve yürürlükteki mevzuat açısından AB ülkelerindeki şirketlerin gerisinde kalmaktadır (Eraydın, 2002). AB'nin dışında ABD'ye ihraç edilen ürünlerin de miktarı artmaya başladı. Aynı şekilde Doğu Avrupa ve Orta Doğu'nun da önemi gittikçe artmaktadır.

Denizli'deki işletmelerin %84,2'si aile işletmesidir. Firmaların %13,1'i kişisel mülk, %48,8'i 2-4 ortaklı ve %43,2'si 5-7 ortaklıdır. Ortaklık sayısı 8'den fazla olan işletmelerin sayısı %7'dir.

Son yıllarda Denizli'deki işletmelerde ortaklıkların arttığı görülmektedir. Bu ortaklıklar genel olarak arkadaşlıklardan ve aile içerisinden çıkmaktadır. Denizli'deki tekstil sanayinin en önemli özelliği gelişmenin yerel işletmelere ve sermayeye dayalı olmasıdır.

Ucuz emek her yerde ve her zaman sermayenin gözdesi konumundadır. Denizli'de yoğun göç alan bir kenttir. Sanayinin gelişmesinden önce ucuz emeğin arttığı gözlemlenmektedir. Ancak sanayinin gelişmesi ile ücretler artmış ve ucuz emek zor bulunur hale gelmiştir. Büyük işletmeler işçilerine sosyal yaşam alanları ve sağlık sigortası gibi imkânlar yaratabilirken, küçük işletmeler bunu yeterince yapamamaktadır. Filiztekin ve Tunalı (1998)

Denizli'deki çalışan kadınların yüzde 30'unun herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmadıklarını ve erkek işçilerde bu oranın %18 olduğunu belirtmektedir. Bu kayıt dışı ekonominin de Denizli'de arttığının göstergesidir.

Dikkat çekici bir noktada 1950'lerden bu yana küçük işletmelerin gelişmesidir. 1996 yılında Denizli'de 5923 küçük işyeri bulunmaktaydı ve 13868 kişi bu iş yerlerinde çalışmaktaydı. Ev atölyelerinin mikrokrediler ile desteklenmesi sonucunda yerel halk kendi emeği ve kendi kaynakları ile tekstil sektöründe pay sahibi olmaya başlamıştır. Ekonomik kalkınma ile birlikte sosyal alanlarda da gelişme yaşanmıştır. Kadınların da üretim süreçlerine katılması sağlanmış, el sanatları kapsamında da değerlendirilen tekstil sektöründe dışlanmış bir kesim olan kadınlar ön plana çıkmış ve birey olarak ifade özgürlüğüne tam anlamıyla sağlayamasalarda kendilerine alan yaratabilmişlerdir.

Tekstil sektöründe büyük firmalar kurulmasına karşın hala küçük ölçekli yani yerel halkın kalkınmasına daha fazla katkı sağlayacak işletmeler ağırlığı ellerinde bulundurmaktadırlar. Bu da 1990'lardan beri yerel ekonominin sürdürülebilirliğini göstermektedir. Ancak yoğun olarak üretilen ve özellikle dış satımda kullanılan havlu ve bornoz üretimi gelecekteki sürdürülebilir üretimler olarak kimi kaynaklar tarafından tartışmalı görülmektedir.

Denizli'de fason ilişkiler oldukça önemlidir. Bu ilişkilerde tekstil alanında üretilen havlu ve bornoz sektöründe özelleşen iki kesim vardır (Erendil, 1998). Bunlardan ilki, iç pazardaki düşük ve orta gelirli kesimlere düşük kaliteli mal üreten ve geri kalmış teknolojiye sahip üretim şekilleridir. Bu kesim el tezgâhları veya şu anda kullanılan üretim teknolojisinden biraz daha geri üretim tarzıyla bunu sağlamaktadırlar. Geri teknolojinin kullanılması emek yoğun üretim ilişkisini doğurmaktadır. İstihdam alanında gelişim sağlamaya önemli katkıları vardır. Küçük işletmeler bugün bile tüccarlarla ilişki kurarak üretimlerini sağlayacakları kaynakları sağlamaktadırlar. Bu işletmeler aile emeğine dayanmakta ve %90'ı alt sözleşme işletmesi olarak çalışmaktadır. Bu ilişki biçiminin ve üretim tarzının yerel ekonomik kalkınmaya büyük katkısı vardır. İstihdamı arttırmakta, sosyal ilişkileri güçlendirmekte ve kadınların üretim süreçlerine dahil edilmesini sağlayarak üretimi sürdürülebilir kılmaktadır.

İkinci kesim ise, dış satıma yönelmekte ve ürünlerini çeşitlendirme çabasına girmektedir. Teknolojinin olanaklarından da yararlanarak üretim oranını arttıran bu işletmeler büyük ölçekli işletmelerdir. Fason ilişkilerin bu işletmelerde azaldığı gözlenmektedir.

Diyarbakır ve Denizli örneği aslında G. Afrika örnekleri ile tam örtüşmese de benzerlikler göstermektedir. Özellikle yerel imkânlar ile kalkınmanın sağlanmaya çalışılması önemli bir özelliktir. Kadınların ve yoksulların Yerel Ekonomik Kalkınma yaklaşımı ile avantajlı hale getirilmeye çalışılması, kayıt dışı ekonominin yerelin kendini var edebilmesi için ön plana çıkması, fason ilişkiler bunlara en büyük örneklerdir.

G. Afrika örneğinde devlet desteğinin demokratikleşme sürecinde daha yoğun olduğunu ancak Türkiye'de görece daha geri bir yardım ve destek politikası olduğu açıkça görülmektedir. Türkiye'de yerel ekonomiler desteklendiği sürece büyük kentlerin hegemonyasından kurtulmak olanaklıdır ve büyük kentlere göç gibi büyük bir sorunun önüne geçilebilir.

Denizli'deki ekonomik atak dikkat çekicidir. Geleneksel olarak ev atölyeleri ile başlayan ve dış ticarete kadar uzanan süreçte Denizli büyük yol kat etmiştir. Bu deneyimleri diğer kentlere de örnek olabilmelidir.

Aynı şekilde Diyarbakır, tarım sektöründe Türkiye'de büyük öneme sahiptir. Geçmişten gelen kültürel yapısını ve dokusunu koruyabilen ve bu dokuyu dünyaya sergileyen bir Diyarbakır daha güçlü olabilecektir. Tıpkı Alexandra gibi turizm kenti olmaya aday bir konumda olan Diyarbakır devlet tarafında daha çok destek görmeli, bu destekler halka ve küçük işletmelere yansımalı ve STK'ların paydaş konumları bir adım ileriye taşınabilmelidir.

5.YEREL EKONOMİK KALKINMAYA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ: AMASYA ve YEREL GİRİŞİMCİLİK[28]

5.1.Egemen İdeoloji, İlgili Yazın ve Yerellik

5.1.1.Küreselleşme Olgusuna ve Yerel Ekonomik Kalkınmaya Öz Bir Bakış

Küreselleşme, "bir takım olayların dayandığı sebep veya bu sebeplerin yol açtığı bir sonuç" (TDK, 1988:1105) yani bir 'olgu' olarak, değişik ideolojilere sahip yazarlar tarafından farklı biçimlerde açıklanmaktadır. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde (2006) küreselleşme sözcüğü; "küreselleşme durumu, globalleşme" olarak açıklanırken; globalleşme sözcüğünün karşılığı ise küreselleşme olarak açıklanmıştır.

Küreselleşme sözcüğü 'dünya ölçüsünde geniş bir bakış açısıyla benimsenen, global' (TDK, 2006) anlamına gelen küresel sözcüğünden türetilmiştir. Bu tanıma bağlı olarak; küreselleşme diğer bir adıyla globalleşme sözcüğünün gerçek kökü Fransızca 'toptan, toplam' anlamına gelen 'global' sözcüğüdür. Bu bağlamda; en basit anlamıyla, küreselleşme bir toptanlaşma projesine işaret etmektedir ve dünyada 1970 sonrası ortaya çıkan değişimler bu anlamda sorgulanmalı ve değerlendirilmelidir.

Küreselleşme yazını incelendiği zaman ise; yazının iki ana alt başlıkta toplanabileceği söylenebilir. Bunlardan birincisi daha indirgemeci bir bakış açısıyla küreselleşmeyi teknolojik gelişmelerin doğal; hatta kaçınılmaz bir sonucu olarak açıklayan görüş olup; ikincisi küreselleşme olgusuna eleştirel bakan ve bu olguyu kapitalist sermaye birikim süreçleri ile ilişkilendirerek açıklayıp, kazanan ve kaybeden sınıflar çerçevesinde tanımlamaktadır (Şengül, 2001:136).

Takış'a (2004:7) göre dünyanın tersine çevrilemez bir akışla dönüp, ilerlediğini kabul eden ve kendi dışında gelişen tüm anlayışları 'öteki'leştiren küreselleşme anlayışı 21.yy'da bu gücünü yavaş yavaş kaybetmekte ve 'dünya sistemi' parçalara ayrılmaktadır. Bazı yazarlara göre, yukarıda da söz edildiği gibi, küreselleşmenin doğal bir son olduğunu ve ancak bu yolla en az gelişmiş ülkelerin bile (rekabetçi stratejilere ayak uydurma yolu ile) kalkınabileceğini düşünmektedirler. Özetle; bu akım (ki bu akım Tekeli, Kepenek, Keyder gibi yazarları içermektedir), artık değiştirilmesi mümkün olmayan bir sistem içinde başarılı olmanın tek yolunun oyunun kurallarına göre oynanması olduğunu savunmaktadır. Oyunda kuralları koyan ülkeler ise gelişmiş kapitalist ülkelerdir (Avrupa Birliğinde yer alan İngiltere, Fransa, Almanya gibi). Örneğin; Sak (2006: 429) böylesi bir düşünceyi şöyle belirtmiştir:

---

[28] Bu bölüm Gül TUÇALTAN tarafından hazırlanmıştır.

> "Avrupa Birliği süreciyle birlikte aslında Türkiye yeniden tasarlanıyor, aslında ülkenin kurumsal altyapısını olduğu gibi yeniden elden geçirebileceğimiz ve bu küresel rekabet ortamına nasıl intibak edebileceğimize karar verebileceğimiz son derece ciddi ve aynı zamanda son derece şanslı bir dönemden geçiyoruz. Çünkü kurumsal altyapımızın tamamını elden geçirebilecek bir fırsat duruyor önümüzde. Bölgesel kalkınmayı ve yerelleşmeyi de bu çerçevede düşünmemizde fayda var."

Küreselleşmeyi eleştirel bir bakış açısıyla ele alan görüşe göre ise bu olgu parçalı bir toplumsal ve mekânsal düzen üretmektedir. Bu çalışmanın genelinde de böylesi bir küreselleşme tanımı temel alınacaktır.

Bugün dünyanın içinde bulunduğu toptanlaşma hareketi demokratik ve hümanizm tabanlı bir bütünleşmeden çok, sermayenin üzerinde dağıldığı mekânın değişen ölçeği üzerinden tanımlanan bir bütünleşmedir. Kapitalist üretim biçiminin karşılaştığı (yapısal) krizleri aşmak adına kullandığı yöntem sermaye dağıtım ve birikim ölçeğini ve bu konuda söz sahibi aktörleri değiştirmektir. Bu durum 1930'lu yıllardaki ekonomik kriz ve savaş sonrası 'refah devlet'lerini üretirken; 1970li yıllarda karşılaşılan aşırı birikim krizinin (Harvey, 1989) çözülebilmesi ulus-devlet ölçeğini zayıflatmış ve sermaye dağıtım ve birikim ölçeğinin küresel boyuta taşımasına yol açmıştır. Bu bağlamda artık sermaye hareketleri konusundaki düzenleyici ulus-devlet yerine, sermaye sahipleri (çok uluslu şirketler, ekonomik elitler) olmuştur. Böylesi bir düzen içinde artı değerin yeniden dağıtımı süreci sorun haline gelmiş ve 1920, 1930'lu yılların sosyal Darwinci bakış açısı küresel ölçekte yeniden tanımlanmıştır. Ta şehir-devletler döneminden beri süren küreselleşme dalgası; 1900'lü yılların ikinci yarısından sonra farklı bir boyuta taşınmış, son çeyrekte ise, hem sosyo-ekonomik hem de mekânsal açıdan kendi kazanan ve kaybedenlerini, oluşturmuştur.

Özetle; hem dünyada hem de Türkiye'de 1970'lerden başlayarak günümüze dek süren bir paradigma değişimi ortaya çıkmış ve bu değişim özellikle ekonomik alandaki işbölümünü, sermaye birikim ve dağıtım faaliyetlerini küresel ölçeğe çıkarmış ve bu durum kalkınmaya bakışı; daha doğrusu bu bakışın ölçeğini değiştirmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan pek çok 'az gelişmiş' ülkenin gelişmişlik çizelgesinde (!) ilerleyebilmesini hedefleyen ve ulus devlet sınırları içinde varlığını sürdüren kalkınma ekonomisi anlayışı yerini rekabetçi, rant temelli, spekülatif ve daha mikro ölçekli bir anlayışa; yerel ekonomik kalkınma anlayışına bırakmıştır. Sermaye hareketlerinin küresel ölçeğe taşınırken yereli hedeflemesi (glokal) bir tesadüf ya da doğal bir akışın sonucu olarak algılanmamalıdır. Küresel ölçekte dolaşan sermayenin kaynaklar açısından en verimli alanlara, ulus-devletlere ve yeniden-dağıtım politikalarına önem vermeden ulaşma gereksinimi de bu yeni kalkınma anlayışını üretmiştir. Buradan anlaşılması gereken yerelci stratejilere karşı bir düşmanlık duyulması değil, günümüzde tanımlanan yerelci anlayışların arkasındaki dinamiklerin daha iyi analiz edilmesi sonucu çıkarılmalıdır.

Burada bazı sorular ortaya çıkmaktadır. Acaba küresel ölçek ile yerel ölçek gerçekten birbirlerini tamamlayan iki ölçek midir? Yoksa çelişkiler de üretmekte midirler? Yerel ekonomik kalkınma kuramlari her yerellikte pratiğe aktarılabilir mi? Yerel kimliği nasıl ortaya çıkmaktadır?

Tüm bu soruların yanıtlarının aranması adına piyasa mekanizması karşısında ulus-devlet ve yerel ölçeklerinin yeni konumları ve değişen düzenleme mekanizmalarından bir sonraki bölümde ayrıntılı biçimde bahsedilecektir.

5.1.2.Küresel-Yerel İlişkisi: Ölçekler Arası Değişen İlişkiler ve Ardındaki Dinamikler

Şengül'e (2001:148) göre kapitalist üretim ve yeniden üretim süreçlerinin sürdürülebilirliği, yerele dayalı toplumsal örgütlenmeler çözüldüğünde ortaya daha büyük ölçekte mekânsal bir sabiti çıkaran düzenlemelerden (şehir devlet ölçeğinin ulus-devlet ölçeğiyle ve ulus-devlet ölçeğinin de küresel ölçek gibi) geçmektedir. Ancak küreselleşmenin getirdiği bağlam çerçevesinde ulus-devletlerin sonunun geldiğine dair düşüncelerin (örneğin; Fukuyama, 1992) sorgulanmadan kabul edilmesi hatalı bir tutum olacaktır. Yazarın da belirttiği gibi (Şengül, 2001:149), ilişkisel mekân yaklaşımı çerçevesinde (sosyal ilişkiler ve mekânın birbirini ilişkisel biçimde etkilediğini varsayan yaklaşım) mekânsal ölçekler sosyal süreçler tarafından üretilseler de, bir kez üretildiklerinde onlar da sosyal ilişkileri doğrudan etkilemeye başlarlar. Bu çerçevede, ulus-devletlerin değişen ekonomik ve sosyal ilişki ağları içerisinde ortadan kalktığına ve tarihin sonunun geldiğine yönelik düşünceler tekrar sorgulanması gereken yaklaşımlar olarak ele alınmalıdırlar.

Bu bağlamda ulus-devlet 'ölmemiştir'; fakat Habermas'ın (2002) da belirttiği gibi uluslararası ekonomik sistemden ulus-üstü bir ekonomik sisteme geçiş çerçevesinde düzenleyici rolü oldukça büyük ölçüde boyut değiştirmiştir. Bu değişen rol çerçevesinde, yerelleşmeye atfedilen en önemli rollerden biri de demokratikleşmenin bir yolu oluşuna ilişkindir. Bu konuya ilişkin eleştiri sonuç bölümünde yapılacaktır.

Özetle; küreselleşmeye referansla mikro süreçlerin her alanda ön plana çıktığı söylenebilir. Bu bağlamda; ulus-devletin ve ulusal mekânın 1980 sonrası sermaye karşısında azalan önemi ve yerelin (özellikle de bazı ekonomilerin) önem kazanması çerçevesinde 'düzenleme biçimleri' nasıl değişmiştir? Yerel artık 'nasıl' düzenlenmektedir?

Konunun Ele Alınacağı Kuramsal Çerçeve: Düzenleme Teorisi

Yukarıda yapılan küreselleşme tanımı ışığında ulus-devletin halen varlığını sürdürdüğü kabullenilmiştir. Bu bağlamda bugün küresel ekonomi olarak tanımlanan bu sistem halen ulus-devlet ekonomilerinin hiyerarşik bir sıralanması olarak adlandırılabilir mi? Bu yaklaşımla yerel de halen küresel

olana referansla tanımlanmaktan çok ulusal olana referansla tanımlanmaktadır. Böylesi bir yaklaşımla yola çıkılan bir çalışmada kullanılacak kuramsal çerçeve düzenleme yaklaşımıdır. Bu yaklaşımın, dünya sistemini ulusal düzenleme biçimleri çerçevesinde açıklamasıdır. Bunun yanı sıra kapitalizmin kendini yeniden üretmesine bağlı olarak ortaya çıkmış bu sorulara verilecek cevapların çerçevesi 'düzenleme yaklaşımı' kapsamında verilmelidir. Bunun sebebi; Tickle ve Peck'in (1992:191) de belirttiği gibi, düzenleme yaklaşımının kapitalizmin yeniden yapılandırılması süreçlerini analiz etmesi ve kuramsallaştırmasıdır. Bu bağlamda yerelci stratejilerin artan değeri de böylesi bir çerçeveden açıklanmalıdır.

Düzenleme teorisi sosyal ve ekonomik gelişme süreçlerini açıklamak üzere belirli tarihsel ve mekânsal süreçler kapsamında belirli yaklaşımlar geliştirmiştir. Düzenleme, hem bireysel hem de toplu davranışları içeren yapıların ve kurumların mekânsal ve tarihsel durumlarını açıklayan bir bakış açısıdır (buradan düzenleme yaklaşımının değiştirmekten çok mevcudu analiz etmeye yönelik bir yaklaşım olduğu sonucuna varılabilir). Bu bağlamda düzenleme kuramları dört ana konuyu ele almaktadır: endüstriyel değerler dizisi, birikim rejimi, düzenleme biçimi, krizler ve hegemonik yapı (Dunford, 1990:303–309).

Düzenleme yaklaşımı çerçevesinden ele alındığında ulus-devletin azalan ve yerelin artan önemi değişen birikim ve düzenleme rejimleri açısından ele alınmalıdır.

Birikim, üretim ve tüketim faaliyetleri arasında ortaya çıkan bir ilişki olarak tanımlanabilirken; düzenleme, devlet tarafından sosyo-ekonomik ilişkilere yönelik olarak yapılan tüm uygulamalar olarak tanımlanabilir. Bu uygulamalar yasal, anayasal, kurumsal ve kamusal politikalara yönelik düzenlemeler olarak gözlemlenebilir.

Düzenleme yaklaşımı çerçevesinde kapitalist üretim ilişkileri incelendiğinde dört ana unsur ortaya çıkar. Bunlar; finansal mekanizmalar, ücret ilişkileri, rekabet biçimleri ile devletin yapısı ve rolüdür (Dunford, 1990:303–309).

Çalışmanın bir sonraki bölümünde merkezi devlet, yerel devlet, piyasa ekonomisi ve sivil toplum alanlarında değişen ilişkiler anlatılanlar ışığında açıklanacaktır.

Merkezi Devlet, Yerel Devlet, Piyasa Ekonomisi ve Sivil Toplum Alanında Değişen İlişkiler: Hiyerarşi ve Ağ Tartışmaları

Keynesçi Refah Devleti'nde bulunan ve küreselleşme altında değişen birikim rejimi ve düzenleme biçimleri şöyle özetlenebilir:

Tablo5.1. Ulus-Devlet ve Küreselleşme Karşılaştırması

	Ulus devlet (Keynesçi Refah Devleti) altında	**Küreselleşme altında**
Birikim Rejimi	-Yoğun birikim	-Esnek Birikim
Sosyal Düzenleme Mekanizması	-Tekelci (Fordist ve Keynesçi) Düzenleme	-Tekelciliğin krizinden doğan yarışmacı ortama yönelik sivil toplum, özel şirket ve kamu ortaklığını içeren düzenleme
Ekonomik Sistemin Etkin Çalışmasını Sağlayan Belirleyiciler	-Ölçek ekonomisi	-Faaliyet alanına yönelik ekonomi -Ağlara bağlı olarak kazanılan dışsallıklar
Üretimin Organizasyonu	-Hiyerarşik, dikeyde örgütlenme	-Yatayda örgütlenme
Teknoloji	-Otomatik donanım	-Bilgi ve iletişim teknolojileri
Kurumsal Yapı	-Devletin müdahaleci rolü -Uluslararası finans kuruluşları -Oligopolistik uluslar arası şirketler -Büyük işçi sendikaları	-Devletin kolaylaştırıcı ve arabulucu rolü -Ulus üstü kurumlar -Çok uluslu şirketler ve anlaşmalar -Kendine yeterli kurumlar ve etkinlik grupları
Sanayiyel ve Mekânsal Kalkınma Kuramları	-Mekânsal dağılımda hiyerarşi -En uygun mekânın seçimi -Büyük firmalar	-Ağ (Mekânsal ve sosyal)
Yerel Kalkınma	-Dışsal faktörlerle yönlendirilen (yukarıdan aşağıya) kalkınma	-İçsel faktörlerle yönetilen kalkınma
Hegemonik İdeoloji	-Keynesçi	-Neo-liberal, Yeni Sağ

Kaynak: Tanyel Özelçi, sy.15, Institutional Aspects of Regional/Local Economic Development, Doktora Tezi, ODTÜ, Mart 2002. (Şema; Tickell ve Peck, 1992; Storper ve Scott, 1992; Capello, 1996; Chisholm, 1990 çalışmaları kaynak alınarak Tanyel Özelçi tarafından üretilmiştir. ODTÜ, UPL, 2006–2007 Bahar Dönemi Stüdyo Çalışması kapsamında Gül Tuçaltan tarafından Türkçeleştirilmiş ve yeniden üretilmiştir).

Yukarıdaki şemadan da anlaşılacağı gibi, refah devleti döneminde, yeniden dağıtım politikaları ve tepeden inme politikalar çerçevesinde sürdürülen yerel; kapitalizmin kendini yeniden üretmesi adına değişen hakim ideolojinin kentsel politikaları altında bambaşka bir yer edinmiştir.

Yeni-sağ yaklaşımı (hakim ideolojik bakış) altında, 1980 sonrası esnek birikim sistemi ve bu sistemi destekleyen yarışmacı düzenleme mekanizmaları ile birlikte kentler, Şengül'ün (2001:108) de belirttiği gibi, artık birbirlerini

tamamlayan ve kolektif çalışan birimler olmaktan çok; küresel ekonomi içinde yarışmacı birimler olarak algılanmaktadır. Bu anlayış küresele eklenen yereli ön plana çıkarmakta ve yerel yönetimleri yerel sermaye ile işbirliği ve sivil toplumun katılımı çerçevesinde yerelden gelişimi sağlayacak birimler haline getirmektedir. Bu anlayışa göre yerel/kentler/bölgeler artık yönetilen birimler yerine işletilen; 'girişimci' birimlerdir.

Anlatılanlar çerçevesinde'içten büyüme' anlayışı altında en çok dikkat edilmesi gereken nokta yerelde önem kazanan iki başlıca aktördür: Yerel yönetimler ve yerel girişimciler. Bu anlayış liberal yaklaşımlar altında doğrudan küresel sermaye ile ilişkilenen yerel yönetimleri ve yerel girişimcileri ön görmektedir. Yaklaşım 'yerel ekonomik kalkınma' çerçevesinde her yerelliğe uyarlanabilir bir görüntüye bürünmüştür.

Böylesi bir düşüncenin kaynakları kısıtlı bölgelerdeki etkileri ve uygulanabilirliği ileriki bölümlerde Amasya örneği üzerinden tartışılacaktır.

5.1.3.Yerel Ekonomik Kalkınma Yazını ve Evrimi

Yerel kalkınma kavramı akademik yazında bir yerele özgü dönüşüm süreçlerinin harekete geçirilmesi süreci olarak tanımlanırken (Coffey ve Polese, 1985), Dünya Bankası'nın (2003) tanımına göre yerel ekonomik kalkınma, sınırları iyi tanımlanmış bir alanda;

- Varolan kaynakların yönetilmesi,
- Yeni iş olanakları yaratılması,
- Ekonominin canlandırılması,
- Rekabet gücünün artırılması için

yerel yönetimler, özel sektör, sivil toplum gibi farklı aktörlerin ortaklığının oluşturulduğu, yaşam kalitesini artırmaya yönelik, bir süreç olarak tanımlanmaktadır.

Hughes (1991) ise yerel ekonomik kalkınmanın temel hedeflerini sırası ile şöyle belirtmiştir:

- Yerel istihdamın artırılması,
- Yerel gelirin artırılması,
- Uzun erimde yerel ekonominin yeniden yapılandırılmasının desteklenmesi,
- Dengeli bir nüfus artışı,
- Sosyal ve toplumsal gelişimin desteklenmesi.

Yerel ekonomik kalkınma stratejilerinin evrimi konusuna gelindiğinde, Eceral'ın (2004) da belirttiği gibi son kırk yılda dünyada yaşanan siyasal ve ekonomik gelişmeler, yerel ekonomik kalkınma anlayış ve politikalarını da

etkilemiştir. Yerel ekonomik kalkınma anlayışının evrimi çerçevesinde üç temel süreçten bahsedilebilir. 1960–80 arasında yerel ekonomilerin gelişimi için imalat sanayi, yabancı sermaye, alt-yapı yatırımlarının yerele çekilmesi önem kazanmıştır. Bu amaçla; hibe, sübvansiyon ve vergi indirimi politikaları, dönemin temel aktörü olan devlet tarafından uygulanmaktadır. 1980–1990 döneminde bireysel girişimcilik, küçük ve orta ölçekli sanayi yatırımları, teknoloji ve eğitim; yerel ekonomik kalkınma alanında pazar mekanizması altında ön plana çıkmıştır. Bu dönemde temel aktör, içsel büyüme stratejileri çerçevesinde, yerel iş dünyasıdır. 1990'lı yılların sonundan günümüze kadarki dönemde yarışmacı stratejiler ön plana çıkmıştır. Temel yerel ekonomik kalkınma stratejisi yerelliklerin rekabet gücünün artırılmasıdır. Bu bağlamda kullanılan araçlar; insan kaynakları, kurumsal destek sistemleri, alt yapı yatırımları, kamu-özel sektör ortaklıkları ve sivil toplum katılımıdır. Bu dönemde ortaya çıkan ana aktörler ise yerel firmalar ve yerel yönetimlerdir.

Özetle, günümüzdeki yerel ekonomik kalkınma modeli aktörleri, örgütler ve kaynakları; özetle ağları yeni kurum ve yerel sistemler ile harekete geçirmeye dayalıdır.

Anlatılanlardan da anlaşılacağı gibi yerel ekonomik kalkınma, ulusal politikalarla kalkınma anlayışına almaşık bir değerler sistemi sunmaktadır. Bu almaşık kalkınma modeli ise Dünya Bankası'na (2003) göre beş aşamalı stratejik bir planlama süreci ile gerçekleştirilebilir:

- Kamu, özel sektör, sivil toplum işbirliği ağlarının geliştirilmesi ve beraber iş yapabilmeye yönelik bir ortamın oluşturulması (Bu aşama, yerel ekonomik kalkınma yazınına referansla; işbirliği, katılım ve yerel girişimcilik; özetle sosyal sermaye ağlarının kurulduğu kısım olarak değerlendirilebilir.),
- Yerel ekonominin ve paydaşlarının analizi,
- Katılımlı süreçler çerçevesinde yerel ekonomik kalkınma vizyonu, hedefleri, stratejileri, programları, projeleri, maliyetleri vb. belirlenmesi,
- Uygulama,
- İzleme ve değerlendirme.

Günümüzde yerel ekonomik kalkınma yazınında ses getiren kavramlardan (sosyal sermaye, kurumsal derinlik, liderlik, girişimcilik gibi...) bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak bahsedilecektir.

Yazında Yer Bulan Temel Kavramlar

Yerel Girişimcilik ve Yerel Liderlik

Bölgelerin karşılaştırmalı üstünlükler elde etmeleri ve bu yolla kalkınmalarını ve büyümelerini sağlamaları kendi iç dinamiklerinden yola çıkarak belirlenen kimi sektörlerde uzmanlaşmaları ve sektörel ve mekânsal kümelenmeler oluşturmalarıyla mümkün olabilmektedir. Geleneksel kuramlarda yer almayan, ancak 'bölgesel kalkınma' yaklaşımının içsel büyüme kuramına yaptığı vurguyla beraber yeni kuramlarda yer almaya başlayan yerel girişimcilik, öğrenme, liderlik, sosyal sermaye, fiziksel altyapı, kurumlar ve insan kaynakları gibi ekonomik değişkenler içinde bulunulan yeni dönemi tanımlamakta faydalı olmuştur (Sezgili, Öz, Yurdadoğ, Özgen, 2007).

Girişimciliğe ilişkin ilk bakış açısı onu hem bir kurum hem de bir kişilik özelliği olarak algılamaktadır. Her şekilde de bakıldığında; girişimciler öğrenerek ve bilgi birikimlerini artırarak, güncel ve konjonktürel gelişmeleri takip edip gerekli yönetsel ve organizasyonel müdahalelerde bulunmalıdırlar. Diğer bir bakış açısı ise; girişimciliği risk almaya ve yenilikçiliğe yatkın bir kişilik özelliği olarak algılamaktadır. Bu bağlamda girişimcilik işletmelerde çalışanların kişilik özelliklerini ve çalışma prensiplerini tanımlamakta kullanılmaktadır (Akdemir, Kasımoğlu, Kutlutürk, 1992) . Lagace'a (2003) göre ise girişimcilik kişinin doğuştan sahip olduğu bir kişilik özelliği olarak algılanamaz, ancak öğrenerek edinilebilir. Yani bir yönetim biçimidir ve ancak başarı örnekleri üreten liderlerle beraber sürdürülebilir bir hale gelecektir.

OECD de bu konuya önem vermekte ve KOBİ'ler arası biraradalıkların desteklenmesi yoluyla sağlanan bilgi alışverişinin teşvik edildiği, yabancı direkt yatırımcı kurumlardan bilgi akışının sağlandığı, deniz aşırı ülkelerden yüksek nitelikli insan gücünün ilgisini çekmek için bölgesel çekiciliklerin artırıldığı ve dinamik bölgesel yenilikçilik sistemlerinin kurulduğu çeşitli başarılı örnekleri sağlamaktadır. Yerel girişimcilik politikalarının haklılığı başka nedenlerle de açıklanmaktadır. Bunlardan önemli bir tanesi, girişimcilik kültürüne vurgu yapmaktadır. OECD (1998) girişimciliği destekleyen kültürel yaklaşımları, bir ekonomide girişimcilik canlılığını/hareketliliğini sağlayan en önemli faktörlerden biri olarak belirlemiştir.

Sosyal Sermaye ve Güven: Dayanışma Ağları, Katılım

Küreselleşme ve yerel ekonomik kalkınma yazınının vurguladığı en önemli kavramlardan biri de sosyal sermaye kavramıdır. Bu kavramın da birden fazla tanımı vardır.

Sosyal sermaye yazınının ilk eserlerini veren yazarlardan Bourdieu (1986 ve 1992) sosyal sermayeyi, aşağı yukarı kurumsallaşmış, karşılıklı tanışıklılık ilişkilerine dayalı kalıcı bir ağın sahiplenilmesine bağlı olarak ortaya çıkan mevcut ve potansiyel kaynakların toplamı olarak tanımlamış ve sosyal

sermayenin tanımlandığı ölçeği birey ve sınıf olarak belirlemiştir. Bourdieu sermayenin klasik tanımından çıkışla; sosyal sermayenin yeniden üretim süreçleri içinde sınıfsal durumun korunmasındaki yeri üzerinde durmuş ve sosyal sermayeyi baskın sınıfların elinde bir güç olarak görmüştür.

Coleman (1990) ise sosyal sermaye kavramını birey temelli bir perspektiften tanımlamaktadır. Ona göre sosyal sermaye işleviyle tanımlanır, bir değil birden çok farklılaşmış; fakat benzer karakteristik özelliklere sahiptir: Aynı sistem içinde yer alan bireylerin belli başlı hareketlerini yansıtmaktadır.

Sosyal sermaye yazının diğer bir önemli ve öncü yazarı Robert Putnam kavramı 'toplumsal' olarak tanımlamış ve böylelikle başka bir boyuta taşımıştır. Yazar, 'Neden bazı demokratik hükümetler başarılıyken diğerleri değildir?' (Putnam, 1993:3), sorusunu sorarken aklındaki temel düşüncesi böylesi bir değişimi yaratan etkenin sivil toplum ağları olduğu idi. Putnam'ın da Bourdieu ve Coleman gibi sosyal sermaye adını verdiği bu gelişkin toplumsal ağlar, 'karşılıklılık', 'güven', 'dayanışma', 'katılım'; özetle 'sorumluluk' gerektiren ağlardı.

Yakın dönem yazarlardan Fukuyama (1999) ise, Sosyal Sermaye ve Sivil Toplum adlı kitabında sosyal sermayeyi, bir grup tarafından paylaşılan ve bu grubun üyelerinin basitçe işbirliği yapmasını sağlayan, kendiliğinden oluşmuş, resmi olmayan değerler ve normlar bütünü olarak tanımlamaktadır. Bunun yanı sıra sosyal sermaye kavramına bağlı bir kavram olan güven ilişkilerine de Fukuyama (1998) tarafından büyük önem verilmiş ve güven kavramı yazar tarafından ülkelerin ekonomik performansları arasındaki farkları açıklamada önemli bir belirleyici olarak tanımlanmıştır.

Norris'e (2002:19) göre sosyal sermaye düzeyi belirlenirken göz önüne alınması gereken değişkenler; bireylerin genelleştirilmiş güven düzeyi, gönüllü üyelik oranları ve üye oldukları gruplarda etkin rol oynayıp oynamadıklarıdır.

Field'e (2006:202) göre sosyal sermayenin sosyal kurama getirdiği şey, yapıları ve davranışları açıklarken önemli faktörler olarak gördüğü ilişkilere ve değerlere yaptığı vurgudur. Sosyal teoride yarattığı böylesi bir değişimin yanı sıra sosyal sermaye olgusu ve beraberinde getirdiği kavramların önemli siyasal sonuçları da bulunmaktadır (Norris, 2000:2). Field'in (2006:201) belirttiği gibi bazı yazarlar (Blaxter ve Hughes, 2001 gibi) sosyal sermayenin sosyalin ekonomiye bağımlı kılınmasına yönelik bir proje olduğunu düşünerek sosyal sermaye ile bağdaştırılan politikaya karşı çıkmaktadırlar. Öncelikle akıllara gelen soru 'Bu tip bir sermayenin üretimi için gerekli siyasal ölçek ve ön koşullar nelerdir?' sorusudur. Putnam'a (1993:6–7) göre (bu sonuca Kuzey İtalya'da yapmış olduğu araştırmalarda varmıştır) iyi çalışan bir yerel yönetim ve ekonomik refahın olduğu alanlar; yüksek sivil toplum etkinlikleri, karşılıklı işbirliği, sosyal ağlar, siyasi ilişkilerde eşitlik ve yüksek siyasi katılım üretmektedir. Özetle sosyal sermaye, iyi 'yönetişim' kavramının bir ön koşulu olarak görülmektedir.

Putnam'ın varmış olduğu bu çok da gerçekçi gözükmeyen sonuç akıllarda yerelden hatta merkezden iyi yönetilemeyen ve kısıtlı kaynakları bulunan bölgelerin akıbetine ilişkin soru işaretleri uyandırmaktadır. Sosyal sermaye kavramı farklı yerelliklerin üreteceği (ya da üretemeyeceği) siyasal kapasiteler açısından eleştirilmekle birlikte; aynı yerellikte benzer ilişki ağları içine giremeyecek gruplar hatta bireyler açısından da eleştirilebilir. Bu açıdan bakıldığında sosyal sermaye bir demokrasi üreticisinden çok, eşitsiz gelişmenin bir kaynağı olarak algılanabilir.

Güç-sosyal sermaye ilişkisi nasıl ele alınmalıdır? Sadece sosyal sermaye mi siyasi süreçler üretmektedir, yoksa yazarlar hakim siyasetin ürettiği ya da üretebileceği sosyal ilişkileri göz ardı mı etmektedirler? Sosyal sermayenin yerelin tarihsel sürecinden ve politik süreçlerden bağımsız açıklanması ne kadar sağlıklıdır? Sosyal sermaye kavramı neo-liberalizmin ürettiği, sistem adamları yaratan bir kavram olarak mı algılanmalıdır?

Bu sorular bağlamında; sosyal sermaye ve güven kavramının ele alınışı da aynı küreselleşme olgusunun ele alınışı gibi eleştirel bir bakış açısıyla olmalıdır. Bu sosyal sermaye kavramına yönelik politika üretiminin durdurulması anlamına gelmemektedir, aksine sosyal sermaye kavramında eksik olan ve kötüye kullanılabilecek yönler tanımlanmalı ve bunları da içeren politika paketleri geliştirilmelidir.

Kurumsal derinlik/katman

Sosyal sermaye kavramının geliştirilmesi ve yerel ekonomik kalkınmanın sağlanmasıyla doğrudan ilişkili olan bir başka kavram ise kurumsal derinliktir.

Flap'e (2002:29–32) göre, yeni ekonomi sosyolojisini belirleyen üç temel özellik vardır. Bunlar; sosyal ağlarda içselleştirilmiş pazar ekonomisi, toplumsal dinamikler çerçevesinde belirlenen seçimler ve bu seçimler bağlamında kurumlar oluşturulurken izlenen yolun politika-bağımlı olmasıdır. Bu çerçevede neo-klasik ekonomiyi reddeden ve tüm sosyo-ekonomik ilişkileri ağlar çerçevesinde tanımlayan görüş sosyal sermaye kuramının ve pratiğinin geliştirilmesi gereğine inanmaktadır.

Kurumların nasıl kullanılacağına ilişkin tanımlamaların Batı yazınında her zaman önemli yer tuttuğu söylenebilir. Burada önemli olan kurumların kullanımı ve sürdürülebilirliğine yönelik yararcı (pragmatik) yaklaşımdır. Batı topluluklarının temel ilkesi kurumları esnek biçimde kullanması ve gereksinimlerine göre şekillendirebilmesidir.

Günümüzde sermayenin tüm kürede dolaşımının ve bu süreçte dışsallıklar yerine kendi içsel gelişme potansiyellerini kullanabilen yerelin ön plana çıkmasının sağlanması için yeni bir kurumsal altyapı kurgulanması gerekmektedir. Amin (1999) yerel/bölgesel ekonomik kalkınmayı yerelde

kurulan ekonomik birlikler, yerel firmalarda ortak iş yapma kültürü, örtük (tacit) bilgi, politik ekonomi ve yerele bağlı potansiyeller ve tehditler çerçevesinde açıklamaktadır. Bu çerçevede oluşturulması gerektiği düşünülen kurumsal alt yapı ise Amin ve Thrift (1994) gibi yazarlar tarafından tanımlandığı üzere kurumların sayıca artırılması, kurumlar arası iletişim ve etkileşimin artırılması, ortak iş yapabilme, bilgi üretimi ve dağıtımının sağlanması, ve yerel sosyal ağların geliştirilmesi yollarıyla kurulacak bir alt yapıdır. Bu yeni kurumsal düzene 'kurumsal derinlik' adı verilmektedir.

Yerelin Tanımlanması, Yerel Kimlik Tartışmaları

Şengül'e (2003:152) göre yerelin ve yerel ölçeğin tanımlanması küresel ve ulusal ölçeklerin tanımlanmasına göre çok daha karmaşık ve güçtür. Bunun nedeni; yereli tanımlayan sosyal ilişkilerin yerel üstü bir niteliğe sahip olmasıdır. Bu bağlamda sorulması gereken soru; yerelin diğer ölçeklerden (ulusal, ulus üstü) bağımsız siyasi, kültürel ya da sosyo-ekonomik süreçler çerçevesinde kendi özgün kimliğini kazanıp kazanamadığıdır.

Özet bir anlatımla; yerelin kimliğini siyasi süreçlerle kazanması; yerelin belirli bir siyasete bağlı olarak tanımlanmasından çok, yerelde bulunan güç ilişkilerinin ortaya çıkardığı bir siyaset çerçevesinde olabilir. Yerelin kültüre referansla bir kimlik kazanması, kültürel mirasın belli alanlarda ulusal belli alanlarda ulus-üstü bir niteliğe sahip olmasından kaynaklı olarak diğer ölçeklere bağlı, ancak çok da özgün olmayan bir kimlik kazanma biçimi olmakla birlikte, yine de bir kimlik kazanma biçimidir. Yerelin sosyo-ekonomik süreçlerle tanımlanması ise bazı yazarlar tarafından (Cooke, 1990; Şengül, 2001:152) yereldeki emek havuzu çerçevesinde yapılmaktadır. Ancak unutulmaması gereken sosyo-ekonomik süreçlerin hakim ideolojilerin etkisi altında şekillendiğidir.

Anlatılardan çıkarılan sonuç; yerelin diğer ölçeklerden bağımsız sadece kendisinden kaynaklanan özgün bir üretim süreci olmadığıdır. Ancak buradan yerelliğin üretiminin bağlam bağımlı olmadığı gibi bir sonuca varılmamalıdır. Her yerellik, ulus-devlete ve küresele bağlı süreçlerde makro ölçeğe referansla sosyo-ekonomik ve siyaseten üretilirken, kendi mikro ekonomik ve sosyal süreçleriyle de kendi kazananlarını ve kaybedenlerini üretir.

5.2. Yerellik Yazınına Eleştirel Bir Bakış: Amasya Örneği

5.2.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı, Yöntemi

Amaç

Çalışma; Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı, 2006–2007 Bahar Dönemi stüdyo çalışması kapsamında Amasya'daki yerel ekonomik kalkınma dinamiklerini çok boyutlu olarak incelemeyi hedefleyen araştırmanın bir alt bölümüdür. Araştırma yerel

girişimcilik, liderlik konularını ve bu konularda Amasya yerelinde ön plana çıkan ve çıkabilecek kurum, kuruluş ve aktörler üzerinde yoğunlaşmıştır.

Araştırmanın ulaşmayı hedeflediği temel unsurlar şunlardır:

- Yerel ekonominin analizi,
- Ekonomik seçkinlerin saptanması,
- Yerel ekonomik kalkınma etkinliklerinde yer alabilecek ve bu etkinliklerin sürdürülmesini sağlayacak bireylerin, kurum, kuruluşların ve bunlar arasındaki ilişkilerin tespiti,
- Yerel ekonomik kalkınmada yer alacak öncü sektörlerin ve bunların finans sağlayıcılarının tanımlanması,
- Yerel ekonomik elitler ve diğer kurum kuruluşlar arasındaki ağların güven, katılım ve dayanışma kavramları açılarından analizi,
- Hakim ideolojiler çerçevesinde yerelde yaşanan değişimin analizidir.

Yapılan çalışmanın öncelikli hedefi, yerellik ve yerelleşmeye ilişkin yazın ve uygulama ilişkisinin değerlendirilmesine yönelik bilgi toplanması ve Amasya kentinin bu açılardan durumunun ekonomik elitler gözüyle değerlendirilmesidir.

Bunun yanı sıra çalışma kapsamında yapılan analizler stüdyo çalışmasının bir sonraki aşamasında kentsel politika planlaması çalışmasına yönelik olarak kullanılacaktır.

Kapsam

Çalışmada, yukarıda belirtilen amaçlar çerçevesinde, Amasya'da yerellik ve yerelleşmeye ilişkin yazın ve uygulama ilişkisi; yerel girişimcilik, ekonomik seçkinler ve yerel liderlik konuları temel vurgusu altında incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Bu inceleme ve değerlendirme yapılırken göz önünde bulundurulan temel kavramlar şöyledir:

- Yerel ekonomik kalkınma,
- Yerel girişimcilik ve liderlik,
- Ortak iş yapabilme,
- Sosyal sermaye (dayanışma, güven, katılım),
- Kurumsal derinlik,
- Mevzuat,
- Yerelin özgünlüğü,
- Hakim değerler dizisindeki değişim,
- Ağlar ve hiyerarşik ilişkiler (sosyal ve ekonomik) ve bunlara bağlı olarak değişen, ortaya çıkan kısacası (devlet, yerel devlet, yerel yönetim, pazar mekanizması ve sivil toplum ölçeklerinde) yeniden üretilen düzenleme mekanizmaları.

Yöntem

Çalışmada kullanılan ana araştırma yöntemi, niteliksel araştırma tekniklerinden 'derinlemesine mülakat' olup; yapılan mülakatlar kaydedilmiş ve kayıt cihazının kapalı tutulması gereken durumlarda ise elle not alma yöntemi izlenmiştir. Bunun yanı sıra mevcut ekonomik ve sosyal ilişkilere dair derinlemesine mülakatlar çerçevesinde elde edilen verilerin KOSGEB tarafından hazırlanan Amasya Saha Araştırma Çalışması (2006) ve KOSGEB tarafından hazırlanan TR83 Bölgesi Bölgesel Kalkınma Araştırma Raporu'ndan (2006) elde edilen sayısal verilerle karşılaştırılmıştır. Bununla amaçlanan sosyal ağlar ve mevcut potansiyeller çerçevesinde Amasya'nın yerel ekonomik kalkınma konusundaki potansiyelinin tespitidir.

Araştırma kapsamında Ticaret ve Sanayi Odası (TSO), Esnaf Sanatkârlar Odaları Birliği (ESOB), Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ve Genç İşadamları Derneği'nden farklı aktörlerle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bununla birlikte Valilik, Belediye, Yeşilırmak Havzası Kalkınma Birliği'nden (YHKB) aktörlerle de toplu görüşmelerde bulunulmuştur. Ayrıca Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Ana Bilim Dalı 2005–2006 stüdyosu tarafından konuya ilişkin olarak yapılmış mülakatlar ve üretilmiş raporlardan da faydalanılmıştır.

Mülakatlarda kullanılmak üzere, araştırmanın amacına yönelik olarak aktörlere, kalkınma modeli ve işlerliği, yazın-pratik ilişkisi temel çerçevelerinde, 'açık uçlu' sorular yöneltilmiştir. Ancak; 'derinlemesine mülakat' yönteminin doğasından kaynaklanan nedenlerle görüşmelerde belirli soruların belirli bir sıra ile sorulmasına yönelik bir tutumda bulunulmamıştır. Hazırlanan soru grup başlıları ve içerdikleri şöyledir:

Aktörlere İlişkin Sorular

Ekonomik açıdan güçlü aktörlerin, güç ilişkilerinin tespitine yönelik sorular:

- Amasya'nın ekonomik açıdan gelişimine fayda sağlayan yatırımcılar kimlerdir? Bunların yatırımları daha çok hangi sektörlerde yoğunlaşmıştır?
- Odanızın Yönetim Kurulunda kimler bulunmaktadır? Bünyenizdeki aktif üyeler kimlerdir? İş dünyası ve kamu sektörü ya da iş dünyası ve sivil toplum kuruluşlarında aynı anda aktif şekilde yer alan üyeleriniz var mı?
- İş dünyasının performansını nasıl buluyorsunuz? Sizce kentin ekonomik gelişiminde hangi aktörler ön plana çıkmalı?

Diğer aktörlere yönelik algının, güven ve bir araya gelme-gelememe ilişkilerinin tespitine yönelik sorular:

- Yatırımcıların ve odanızın Belediye, Valilik gibi diğer önemli kurum ve kuruluşlarla ilişkisi nasıl? İlişkilerin içeriğinde geçmiş ve günümüzde farklılaşan öğeler nelerdir?
- YHKB'ni Amasya'nın yerel ekonomik kalkınma söylemi açısından nasıl değerlendiriyorsunuz? Olumlu, yapıcı bir birlik olarak mı görüyorsunuz? Projelerden ne derece haberdarsınız? Bu bağlamda projeler üretebiliyor musunuz?
- DPT tarafından DOLSAR firmasına yaptırılan bir Yeşilırmak Havza Gelişim Projesi gündemde. Bu projeden haberdar mısınız? Haberdarsanız bu projeyi nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Diğer aktörlerle olan ilişkilerinizde sorunlar varsa bunları çözmeye yönelik bir çabanız var mı ya da sorunları nasıl bir platformda çözmek istersiniz? Özetle kimlerle aynı masaya oturup, ortak kararlar alabilirsiniz?
- Amasya kentinde yatırımcıların beraber hareket edebilmesi ya da edememesi gibi durumlar var mıdır? Bu durumlar nasıl ortaya çıkmaktadır?
- İş dünyasının diğer kurum ve kuruluşlarla bir araya gelme ilişkileri nasıldır?
- Üyelerinizin Odanızdan beklentileri nelerdir? Bu beklentileri ne derece karşılayabildiğinizi düşünüyorsunuz?
- Kurumsal yapınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Yasal anlamdaki yetkileriniz, görev ve sorumluluklarınız sizce yeniden yapılandırılmalı mı?
- Diğer Odalarla ilişkileriniz nasıl? Daha önce hiç ortak bir proje ürettiniz mi? Ürettiyseniz bu hangi konudaydı?
- Odanızın iş yapmasının önünde engel oluşturan ya da yaptığınız işleri kolaylaştıran unsurlar, ilişkiler var mı? Varsa nelerdir?
- Merkeze karşı bir güç bloğu oluşturma anlamında sivil toplum kuruluşlarının bir araya geldiği bir ittifak örneği oldu mu? Böyle bir ittifak örneği olduysa anlatabilir misiniz? Böyle bir ittifak oluşturma gereği ortaya çıkıyor mu? Çıkmasına karşın birliktelik kurulamıyorsa nedenleri nelerdir?

(Yerel Ekonomik) Kalkınma Modeline Yönelik Sorular

Mevcut Duruma Yönelik Sorular

- Sizce Amasya'nın sorunları, potansiyelleri nelerdir?
- Yerel ekonomik kalkınma nedir? Amasya'nın bu konuya ilişkin potansiyelleri bireyler ve sektörler bazında neler olabilir? Sizin kurum olarak bu konuya ilişkin belli bir stratejiniz, projeleriniz var mı? Yerel ekonomik kalkınma söylemleri bağlamında ne yönde çalışmalar yaptınız, yapıyorsunuz? Varsa bu girişimlerinizin başarılı ya da

başarısız olduğu noktalar hangileridir? Neden?

- Amasya kentinin kendi yerel girişimcileri tarafından yeterince sahiplenildiğini düşünüyor musunuz?
- Yerel sermaye hangi sektörlerde daha avantajlıdır, hangi sektörlerde dezavantajlı bir konumdadır?
- Kentteki yatırım ve yatırımcı profilinde değişim gözlemliyor musunuz? Gözlemliyorsanız, nasıl?
- Kentteki tüketici profilinde bir değişim var mı?
- Yerel ve ulusal sermaye çelişkisi konusunda ne düşünüyorsunuz? Yerel sermayenin ulusal sermaye bağlamında avantajlı ve dezavantajlı oldukları noktalar nelerdir?
- Amasya'daki sanayi ve ticaret kuruluşlarına, esnaf, ve sanatkarlara ilişkin elinizdeki toplu bir bilgi var mı?
- Kentin mevcut bir ekonomik kalkınma stratejisi var mı (gerek odanız, gerek yatırımcılar, gerekse hazırlanmış planlara bağlı olarak)? Varsa nedir ve bu modelin işlerliği konusunda ne düşünmektesiniz?
- KOBİ'lerin günümüzde yerel ekonomik kalkınmada çok önemli bir yere sahip olduğu söylenen işletmelerdir? Amasya'nın KOBİ'lere ilişkin durumu nasıl değerlendirilebilir?

Yerel Ekonomik Kalkınmada Kurumun Üstlenebileceği Role İlişkin Sorular

- Yerel ekonomik kalkınmaya yönelik faaliyetlerde, kurumunuz nasıl bir rol üstlenebilir?
- Sizce Amasya'nın yerel ekonomik kalkınmasında rol alan ve alabilecek aktörlerin yerel ekonomik kalkınma etkinlikleri içinde yer alabilmelerini sağlamanın en iyi yolu nedir?

Gelecek Beklentilerine İlişkin Sorular

- Amasya için ne gibi beklentileriniz var? Kent için nasıl bir gelecek hayal ediyorsunuz?

Yazın ve Pratik İlişkisine Yönelik Sorular

- Son dönemlerde gerek yönetimde, gerek ekonomide merkezden çok yereli ön plana çıkaran; gönüllülük esasını, katılımı, işbirliğini destekleyen politikalar ön planda. Bunlardan haberdar mısınız? Amasya'da bu yönde bir değişim gerçekleşmekte midir? Amasya'nın bu bağlamda durumu nedir?

5.2.2. Amasya'da Yerel Girişimcilik, Liderlik ve Yerel Ekonomik Kalkınma

Valilik Stratejik Planı kent vizyonu; tarımda, turizmde, ve sanayide markalarıyla ön plana çıkan bir çekim merkezi olmak olan Amasya'da yerel girişimciliğin geliştirilmesi ve yerel ekonomik kalkınma faaliyetleri alanında ön plana çıkabilecek aktörleri bünyesinde barındıran kuruluşlar Ticaret ve Sanayi Odası (TSO) ve Esnaf Sanatkarlar Odaları Birliği'dir. Amasya'da yerelleşme konusunda ortaya çıkan en önemli şey görüşme yapılan hiçbir aktörün yereli ön plana çıkaran paradigmaya ilişkin bir algısının olmayışıdır.

Ticaret ve Sanayi Odası Mevzuatı ve Görevleri

Ticaret ve Sanayi Odaları 5194 sayılı Türkiye Odalar Borsalar Birliği (TOBB) kanununun 1. Maddesi ile kurulmuştur. Aynı kanunun 4. maddesine göre Ticaret ve Sanayi Odaları üyelerinin müşterek gereksinimlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, mensuplarının birbirleri ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslekî disiplin, ahlâk ve dayanışmayı korumak ve bu Kanunda yazılı hizmetler ile mevzuatla odalara verilen görevleri yerine getirmek amacıyla kurulan, tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır. Kanunun 6. Maddesine göre Odaların kuruluş ve çalışma alanları, il sınırlarıdır. Kuruluş ve çalışma alanları içinde aynı unvanda başka bir oda kurulamaz.

Organları Meslek komiteleri, Meclis, Yönetim kurulu ve Disiplin kurulu olan Odanın yasanın 12. Maddesi ile tanımlı görevleri arasından derlenmiş belli başlı görevleri şunlardır:

- Meslek ahlâkını, disiplini ve dayanışmayı korumak ve geliştirmek, ticaret ve sanayinin kamu yararına uygun olarak gelişmesine çalışmak.
- Ticaret ve sanayiyi ilgilendiren bilgi ve haberleri derleyerek ilgililere ulaştırmak, ilgili kanunlar çerçevesinde resmî makamlarca istenecek bilgileri vermek ve özellikle üyelerinin mesleklerini icrada gereksinim duyabilecekleri her çeşit bilgiyi, başvuruları durumunda kendilerine vermek veya bunların elde edilmesini kolaylaştırmak, elektronik ticaret ve internet ağları konusunda üyelerine yol gösterecek girişimlerde bulunmak, bu konularda gerekli alt yapıyı kurmak ve işletmek.
- Ticaret ve sanayiye ait her türlü incelemeleri yapmak, bölgeleri içindeki iktisadî, ticarî ve sınaî faaliyetlere ait endeks ve istatistikleri tutmak, başlıca maddelerin pazar fiyatlarını takip ve kaydetmek ve bunları uygun vasıtalarla yaymak.
- Meslek faaliyetlerine ait konularda resmî makamlara teklif, dilek ve başvurularda bulunmak; üyelerinin tamamının veya bir kesiminin meslekî menfaati olduğu takdirde meclis kararı ile bu üyeleri adına veya kendi adına dava açmak.

- Üyeleri tarafından uyulması zorunlu meslekî karar almak.
- Yurt içi ve yurt dışı fuar ve sergilere katılmak.
- Üyeleri hakkındaki tüketici şikâyetlerini incelemek.
- Kapasite raporları düzenlemek.
- Yetkili bakanlıkça uygun görülen alanlarda sanayi siteleri, sanayi bölgeleri, organize sanayi bölgeleri, teknoloji geliştirme bölgeleri, teknoparklar, teknoloji merkezleri kurmak ve yönetmek; 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu çerçevesinde serbest bölge kurucu ve işleticisi veya işleticisi olmak, antrepo işletmek ve fuar alanları, kongre merkezleri ile ticaret merkezleri kurmak, işletmek veya kurulmuş olanlara iştirak etmek.

Amasya TSO Yönetim Kurulu daha çok ticaretle uğraşan sermaye sahiplerinden oluşmaktadır. Kurulda çok az sayıda sanayici vardır. TSO Yönetim Kurulu veya üyeleri arasında büyük ayrılıklar olmadığı gibi çok gelişkin ağlar da yoktur. Diğer TSO'ları ile olan ilişki ise rutin bilgi alış-verişinin ötesine geçememektedir.

Amasya TSO'nın mevzuatına ve üyelerine faydalı olabilme konusunda ise Oda içinde farklı bakış açıları mevcuttur. Genel Sekreter, mevzuatta önlerini kesen bir şey olmadığını; görevlerinin çoğunu yerine getiremediklerini ve bunun 'küçük yerde' (sanayi ve ticaretin çok gelişmediği bir yeri kastetmektedir) olmalarından kaynaklandığını belirtmiştir. Meclis Başkanı ise mevzuatın kendilerine yeterince yetki vermediğini (aidat toplama ve üye toplamanın ötesine geçemeyen bir görev tanımından bahsetmektedir) ve üyelere yeterince faydalı olamadıklarını belirtmiştir. TSO üyesi ve Genç İşadamları Derneği ile Turizm Derneği İkinci Başkanı ise TSO'nın çok çalıştığını fakat TOBB'nin çok büyük ve köklü bir kuruluş olduğunu ve bundan dolayı TSO'larının mevzuata bağlı görevlerinin çok ağır olduğunu ve bu bağlamda mevzuatın TSO çalışmaları önünde engel olduğunu belirtmektedir.

Esnaf Sanatkârlar Odaları Birliği Mevzuatı ve Görevleri

5362 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanunu ile Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu'na (TESK) bağlı olarak kurulan Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği (ESOB), bahsedilen kanunun 16. Maddesi ile kurulmuştur. Birliğin çalışma alanı kurulduğu ilin idari sınırlarıdır ve yine aynı yasanın 17. Maddesine göre çalışma bölgesindeki odalar faaliyetlerinden dolayı birliğe karşı sorumludurlar.

Genel kurul, Başkanlar kurulu, Yönetim kurulu, Denetim kurulu, Disiplin Kurulu organlarına sahip olan Esnaf Sanatkârlar Odaları Birliği'nin 5362 sayılı kanunun 20.Maddesi ile tanımlı görev ve yetkilerinden derlenen başlıca görev ve yetkileri şöyledir:

- Olanakları ölçüsünde öğrenci okutulmasına, bir önceki yıl gayri safi gelirlerinin %10'unu geçmemek şartıyla kamu yararına hizmet eden kuruluşlara sosyal yardım yapılmasına ve bütçe olanakları elverişli olmayan üye Odalara durumlarını belgelendirmeleri kaydıyla, ayni ve nakdî yardımda bulunulmasına karar vermek.
- Üye Odaların ve üyelerinin müşterek gereksinimlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak ve mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak amaçlarıyla sınırlı olarak kurulmuş veya kurulacak şirketlere ve kooperatiflere iştirak etmek, amaçlarına uygun olarak eğitim ve öğretim kurumları kurmak üzere vakıf kurmaya karar vermek ve bu konuda işlemleri yürütmek üzere yönetim kuruluna yetki vermek.
- Faaliyetlerine ait bilgileri Bakanlık e-esnaf ve sanatkâr veri tabanında güncelleyerek tutmak.

Amasya ESOB, yapılan mülakatlarda belirtildiği üzere, üye Odalarla kolaylıkla bir araya gelip, sorunlarını tartışabilen bir yapıya sahiptir. Ancak mevzuatından kaynaklanan kısıtlardan dolayı yeterince etkin çalışamadığı düşünülmektedir. ESOB Genel Sekreteri mevzuatın kendilerine daha çok görev ve sorumluluk vermesi gerektiğini düşünmektedir: Yasalarla kendilerine verilen hakların yine yasalarla gereksiz şekilde kısıtlandığını, örneğin; fiyat tarifesi belirleyebilirken, fiyatları denetleyemediklerini (fiyatlar belediye tarafından denetlenmektedir) belirtmiştir. Bunun yanı sıra TSO mevzuatı ile ESOB mevzuatını karşılaştırmış ve iş yeri açabilmek için TSO üyelerinden Ustalık Belgesi istenmediğini ancak ESOB üyelerinden istendiğini ve bunun eşitsiz bir uygulama olduğunu belirtmiştir. Buradan mevzuatın zaten büyük sermaye sahiplerine göre daha az avantajlı olan küçük sermaye sahipleri için haksız bir rekabet ortamı ürettiği sonucuna varılabilir.

Yerel Ekonomi, Ekonomik Kalkınma; Yerel girişimcilik ve Liderlik

Yapılan mülakatlara referansla Amasya'da ekonomi kamu sektörünün (devlet kurumları ve askerler) kentte yarattığı hareketlilik çerçevesinde ayakta durmaktadır. Bunun nedeni Amasya'da üretim etkinliklerinden çok ticari etkinliklerin ön plana çıkmış olmasıdır. Amasya kentinde kent ekonomisinde belirleyici sektörler: mermercilik, mobilya, turizm ve tarım sektörleridir. Bu sektörlerden en ön plana çıkan sektör olan tarım sektöründe ise tarıma dayalı sanayi gelişmemiştir. Yapılan mülakatlarda bu her ne kadar genel bir yaklaşımla Organize Sanayi Bölgesi'nin hatalı yer seçimine bağlansa da böylesi bir tarım potansiyeline sahip bir kentte tarıma dayalı sanayinin gelişmemiş olması, az önce de belirtildiği gibi, kentte üretim kültürünün gelişmemişliğinin bir kanıtıdır. Kent için TSO tarafından belirlenen yerel ekonomik kalkınma vizyonu 3T (tarım, turizm, teknoloji) iken, daha önce de belirtildiği gibi önemli aktörlerden ESOB'nin bu konuya ilişkin bir vizyonu dahi yoktur.

Kentte yatırımcıların bir araya gelişi profesyonel birlikteliklerden çok aile şirketleri çatısı altında olmaktadır. KOSGEB (2006) Saha Araştırmasına göre kentte 81 şirket bulunmaktadır ve bu şirketlerin yüzde 80'inden (çoğunluğu ilkokul mezunu olmakla birlikte) fazlası sahipleri tarafından yönetilirken; sadece %12,4'lük bir kısım profesyonel yöneticiler tarafından yönetilmektedir. Bu, özellikle güven duygusu eksikliği ve TSO Meclis Başkanının belirttiği gibi devletin ekonomi politikalarına olan güvensizliği simgelemektedir. Ayrıca bu şirketlerin yaklaşık olarak yüzde %90'ı ihracat yapmamaktadır ve yapılan anketlere göre bunun başlıca nedenleri kaynak yetersizliği ve dış pazarı tanımamadır.

Yapılan görüşmelere göre Amasya'da yerel ekonomik kalkınma alanında mevcut yatırımcılar potansiyel yatırımcı olarak görülmektedir. Kentteki yatırımcı profili incelendiğinde; kentin ekonomik elitleri sayıca fazla olsalar da kentteki girişimciler sayıca çok azdır. Mülakatlarda bu alanda öne çıkan iki isim vardır. Girişimci ruha sahip bu yatırımcılar çoğunlukla genç yaştadırlar. Buradan da anlaşılabileceği ve Ticaret ve Sanayi Odası Meclis Başkanının ve Genç İşadamları Derneği İkinci Başkanının da belirttiği gibi yeni kuşak yatırımcılar, kent dışında eğitim görseler de, Amasya'ya dönmeyi tercih eden genç kesimden oluşmaktadır. Ticaret ve Sanayi Odası Meclis Başkanının belirttiği üzere 1980 öncesinde kamu sektöründe Amasya dışında dahi çalışmayı tercih eden genç kesim (bahsedilen grup sermaye sahiplerinin çocuklarını kapsamaktadır), bu tarihten sonra da olsa kamu sektöründeki küçülmelere bağlı olarak kente dönerek burada yatırımcı olmayı tercih etmiştir. Bu çerçevede yapılan görüşmelerden Amasyalı yatırımcının daha çok Amasya'ya yatırım yaptığına dair bir izlenim edinilmiştir.

Bunun yanı sıra TSO'nın, işadamlarının ve ESOB'nin ortak görüşü kentteki yatırımcıları yönlendirecek mekanizmaların yetersiz olduğu yönündedir. Bu mekanizmalar TSO'nın (ki bu TSO'nın yasayla tanımlı görev ve yetkilerinden biridir) ve KOSGEB'nin elinde bulunmaktadır. TSO Genel Sekreteri ve KOSGEB Sinerji Odağı bu konuda hem fikir olmakla birlikte; yatırımcının yönlendirilmesine yönelik belirli çalışmaları olduğunu (üyelerin özellikle değişen mevzuat konusunda bilgilendirilmesi) fakat bu konuda da bir katılım eksikliği olduğunu belirtmektedirler. Yönlendirme alanında Yeşilırmak Havzası Kalkınma Birliğine; özellikle Genç İşadamları Derneği ve Turizm Derneği açısından önemli ve etkin aktör rolü biçilirken (özellikle Avrupa Birliği hibelerinin dağıtımı konusunda); ESOB ve TSO, Yeşilırmak Havzası Kalkınma Birliğinin çalışmalarından habersiz olduklarını belirtmişlerdir.

Yapılan görüşmelerden elde edilen temel kanı AB projelerinin yerel ekonomik kalkınmanın bir aracı olarak görüldüğüdür. Bu anlayıştan hareketle TSO Boğaziçi Üniversitesiyle ortak olarak iş edindirme amaçlı bir eğitim projesi hazırlamış (temel bilgisayar ve dış ticaret eğitimi) ve projede %50'ye varan (ki projenin başarı hedefi %30'dur) bir başarı sağlanmıştır. Ancak projedeki izleme mekanizmasının yeterince güçlü olmamasından dolayı, proje kapsamında eğitim alan bireylerin yerelde istihdam edilip edilmediği

konusundaki bilgiler muğlâktır. Bunun yanı sıra TSO ve ESOB'ne bağlı olan Ayakkabı ve Deri İmalatçıları Odası, kendileri başvuru sahibi olmamakla birlikte Sakatlar Derneğinin yürüttüğü bir projeye ortak olmuştur. TSO Genel Sekreteri'nden alınan bilgilere göre proje 20 engelliye ayakkabıcılık eğitimi verilmesini amaçlayan 8 aylık bir çalışmadır. 20 engellinin (görme engelli, ortopedik engelli, sağır dilsizlerden oluşan engelliler) 17'si kursu tamamlamış ve 12 kişi proje bitiminden sonra 1 sene mesleki eğitim kurslarına devam etmiştir. Bu kursların da sona ermesinin ardından 5 kişi atölye çalışmalarını sürdürmüş; ancak dernek içindeki anlaşmazlıklardan sonra proje başarısı %40'lar düzeyindeyken yarım kalmıştır. Bunların yanı sıra ESOB Genel Sekreteri'nden alınan bilgilere göre AB hibelerinden faydalanmaya hak kazanıp; bankadaki mevcut borçlarından dolayı bankadan hibelerin alınamaması nedeniyle başarısızlıkla sonuçlanan projeler de bulunmaktadır. Bu da hibe dağıtımındaki değerlendirme mekanizmalarına yönelik soru işaretleri uyandırmaktadır.

Başka genel bir kanı ise, Amasya'da kentin ekonomik açıdan kalkınmasına istekli bir girişimci kesimin bulunduğu; ancak bu kesimin temel olarak ulusal ekonomiye güvensizlik ve daha önce karşılaşılan başarısız örnekler (ki bu örnekler daha çok ortaklıklar alanında ortaya çıkmaktadır) nedeniyle güvensiz, isteksiz ve cesaretsiz olduğudur. Yapılan tüm mülakatlarda yatırımcılar için gerekli güven ve cesaret ortamının ancak ve ancak iyi örneklerin varlığı ile mümkün olacağı anlaşılmıştır. Özetle bu alanda yerel liderliğe gereksinim duyulmaktadır. Buna bağlı olarak kentte yatırıma dönüşemeyen bir sermayenin varlığından söz edilmektedir.

Böylesi bir çerçevede, mülakatlarda da belirtildiği gibi ortaklıklar genelde yürümemektedir. Bunun nedeni TSO Genel Sekreteri tarafından bilinç yetersizliği, araştırma eksikliği ve profesyonel girişimler olmaması üst başlıklarında özetlenmiştir. Kentte YAMPAŞ alış-veriş merkezi, giyim sanayi ve kasapların şirketleşmesi ve FerSu gibi yerelde ortaklıklar üretmeye yönelik girişimler yapılmış; ancak bu girişimler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. TSO Meclis Başkanına göre ortaklıkların yürümemesinin ana nedenleri aşırı bireyselcilikten kaynaklı çıkarcılık ve güvensizliktir.

Bu çalışma kapsamında bahsedilen örneklerden; hakkında en ayrıntılı bilgiye sahip olunan YAMPAŞ ele alınacaktır. Bu girişim TSO Meclis Başkanın da belirttiği gibi küçük esnafı bir araya getirmek amacıyla 1993 yılında kurulmuş ve başarılı olmuş fakat 1990'ların sonunda YİMPAŞ ve BİM'in; özetle ulusal ölçekte örgütlenmiş yapıların Amasya'da açılmasıyla birlikte etkinliğini yitirmiştir. TSO Meclis Başkanının bu konudaki görüşü yerel sermayenin, ulusal sermayenin karşısında durabilmesi adına, örgütlenmesi ve bir grup olarak çıkarlarını korumasıdır. Bu konu TSO Meclis Başkanı tarafından siyasi süreçlerle de bağdaştırılmış; MHP'li belediyenin iktidarı döneminde yerelde konumlanışına izin verilmeyen ulusal sermayenin, AKP'li belediye döneminde bu fırsatı yakaladığını belirtmiştir.

Küçük ölçekli yatırımcının durumuna daha ayrıntılı bir biçimde değinmek gerekirse ESOB Genel Sekreteri'nin görüşüne göre küçük sermaye; büyük sermaye sahiplerinin cesaret eksikliğinden kaynaklı olarak ticarete yönelmesinden dolayı oldukça zayıflamış ve iflaslar baş göstermeye başlamıştır. Esnaflar arasında belirli bir dayanışma örgütü bulunmamasından dolayı; ekonomik durumlarının kötü oluşundan dolayı kredi alamayarak (ki Kredi Kooperatifi Başkanı, ESOB Başkanı ile aynı kişidir), iflas eden esnaflar için yürütülen tek işlem Oda'dan kayıtlarının silinmesi ile sınırlı kalmaktadır.

Kentte girişimcilerin bir araya getirilmesini hedefleyen çok yeni bir oluşum ise, bir şirketleşme çabasından çok bir dernek etrafında konumlanmaktadır. Bu oluşum Türkiye Genç İşadamları Konfederasyonu'na (TUGİK) bağlı olarak kurulan Genç İşadamları Derneğidir. 20'ye aşkın üyesi olan bu dernek, verimli çalışabilme ve daha iyi örgütlenebilme amaçlarıyla 2007 yılında üye sayısını 100 ile sınırlı tutmayı hedeflemektedir. Dernek İkinci Başkanı, Derneğin (daha geleneksel olanı temsil eden) TSO'na bir almaşıkten çok onun bir destekleyicisi olmayı hedeflediğini belirtmekle birlikte; yatırım anlayışında Amasya için neredeyse geleneksel olan aile şirketi anlayışını kırmayı amaçladıklarını da belirtmiştir. Dernek, gelişimini, TSO'nın kuramadığı bir sosyal ilişkiler ağı çerçevesinden tanımlamayı hedeflemiştir. Bu sosyal ilişkiler bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

Yerel ekonomi ve girişimcilik konusunda şimdiye kadar anlatılanları kısa bir biçimde özetlemek gerekirse; Amasya'da yerel girişimciliğe dair en büyük sıkıntılar kaynak eksikliği, başarısız örneklerin yarattığı cesaret eksikliği, beraber iş yapamama ve ortaklık kuramama, mevcut potansiyellerin üretmeye yönelik bir kültür ve bilgi eksikliğinden dolayı değerlendirilememesi olarak ortaya çıkmaktadır.

Amasya'ya ilişkin genel değerlendirme; yereldeki kurumlar arası sosyal ilişki biçimleri de incelendikten sonra; düzenleme yaklaşımı çerçevesinde, değerlendirme bölümünde yapılacaktır.

Kurumsal Derinlik ve Sosyal Sermaye

Daha önce de belirtildiği gibi yeni yerelci stratejiler çerçevesinde; yerelde kurulması beklenen; kamunun yerelde temsilcisi olan valilik, yerel yönetimler, yerel girişimciler ve sivil toplum katılımını ön gören bir ilişkiler ağıdır.

Amasya'ya bu açıdan bakıldığında öncelikle gözlemlenen yerel yönetimin, bilinçli olarak tabir edilebilecek bir şekilde, tüm ilişki ağları dışında kaldığı söylenebilir. Valilik ise, atanan bir kurum olduğu için yereli algılamak ve sorunlarına müdahale etmek adına çok etkin bir kurum olmadığı gibi, sorunlara karşı biraz da duyarsız kaldığı söylenebilir. Hiçbir mülakatta Valilik adına olumsuz bir şey söylenmemekle birlikte; bu kurum hakkında ağlardaki rolüne ilişkin olumlu bir yorum da yapılmamıştır.

TSO Meclis Başkanı belediye ile olan ilişkilerinin mali ilişkiler çerçevesinde geliştiğini; bunun dışında karar alma mekanizmaları içinde hiçbir şekilde yer almadıklarını belirtmiştir. Bunun dışında görüşülen diğer aktörler de belediyenin ilişki ağları dışında yer aldığını belirtmişler; fakat buna karşın belediye ile bir sorun yaşamadıklarını da eklemişlerdir.

Bunun yanı sıra TSO'nın merkezi hükümetle olan ilişkileri de maddi bir çerçeveden yürümektedir. Örneğin TSO protokol listesinde 88. sırada olduğu halde; maddi beklentiler çerçevesinde toplantılara 1. sırada çağırılmaktadır. Buradan ilişkilerin TSO tarafından algılanışına dair bir eleştiri geliştirmek mümkündür. TSO ilişkileri, böylesi bir bağlamla, protokol listesine indirgemekte, karşılıklı bilgi alış-verişi, gereksinimların merkezi hükümete iletilmesi gibi iletişim ağları geri plana atılmaktadır.

Ayrıca TSO Genel Sekreterine göre TSO'nIn diğer sivil toplum kuruluşlarını (STK) (Pancar Ekicileri Kooperatifi, Ziraat Odası, Muhasebeciler Birliği gibi...) ile olan ilişkileri olumlu olup, ortak çıkar etrafında toplanabilme potansiyeli vardır (OSB'de yer seçimi ve üniversitenin kurulması konuları gibi). Burada TSO, bahsi geçen diğer STK'larını bir araya getiren kuruluş niteliğindedir. Bunun dışında; adı pek çok mülakatta anılmayan iki STK olan ASİAD (Amasyalı İşadamları Derneği-İstanbul Merkezli) ve YESİAD (Yeşilırmak İşadamları Derneği- Samsun Merkezli) ile ilgili ilişkilerden TSO Meclis Başkanı ile yapılan mülakatta bilgi alınabilmiştir. Bu STK'ları tarikat bağlantıları olan, farklı bir araya gelişlerdir. Bu nedenle TSO, bu STK'ları ile olan ilişkilerini sürdürmemiştir. Bunun yanı sıra TSO Meclis Başkanı'na iş ilişkilerinde dini mezhep farklılıklarının etkili olup olmadığı sorulduğunda ise (Alevi-Sünni); iş ilişkilerinde böylesi bir durumun söz konusu olmadığı yanıtı alınmıştır.

TSO'nın Kalkınma Birliği ile olan ilişkileri ise kurumlar arası ilişkiler üzerinden yürüyen ilişkilerden çok, bireyler arasında gelişen ilişkiler üzerinden şekillenmektedir. Meclis Başkanı, Kalkınma Birliği ile herhangi bir ilişkileri olmadığını belirtirken; Genel Sekreter, Kalkınma Birliği ile olan kişisel ilişkilerinin çok güçlü olduğunu belirtmiştir.

ESOB Genel Sekreteri, Yönetim Kurulu'nda her siyasi görüşten insan bulunduğunu ve siyasi görüşü belli kurumlarla bu kurumlarla aynı siyasi görüşten olan üyenin iletişim kurduğunu ortaya koymuştur. ESOB'nin hükümetle olan ilişkilerine dair mülakat kapsamında bir sorgulama yapılmamasına karşın; ESOB'nin bazı Bakanlıklarla isteklerini belirten yazışmalar yaptığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra; ESOB de Kalkınma Birliği ile derin ve faydalı ilişkiler kuramamıştır.

Genç İşadamları Derneği ise ne belediye ne de merkezi hükümetle randevular ya da iletişim konusunda bir sorun yaşamadıklarını belirtmiştir. Dernek ilişki ağları içindeki avantajlı konumlarını apolitikliklerinin getirdiği olumlu bir yan olarak değerlendirmişlerdir. Dernek İkinci Başkanı siyasi görüşü fark

etmeksizin iyi çalışacak kadronun belediye başkanlığı seçimlerinde seçileceğini belirtmiş ve sivil toplumun belediye çalışmaları üzerinde oluşturabileceği yegane baskının seçimler ile yaratılabileceğini belirtmiştir.

Dernek İkinci Başkanı'nın görüşü TSO'nın ilişkilerinde siyasi kimliğinin ön planda olduğunu ve bundan dolayı ağlarda geri planda kaldığını belirtmektedir (Burada TOBB'un hükümet kararlarına eleştri getirmesi ve TSO'nın yerel yönetim kararlarına müdahalesi benzetilmiştir). Buna karşılık; TSO Meclis Başkanı işbirlikleri çerçevesinde siyasi düşünce farklılıklarının olumsuz bir etkisi bulunmadığın ve ağların çıkar ilişkileri çerçevesinde şekillendiğini belirtmiştir. Özetle bu konuda farklı aktörlerden alınan yanıtlar çelişmektedir.

KOSGEB Sinerji Odağı'na gelindiğinde ise KOSGEB'in Amasya'daki temsilciliği olup; TOBB'nin merkezde, TSO'nın ise yerel için yaptığı anlaşma sonucu kurulmuştur. Amaç yatırımcının teşviklerden daha rahat yararlanmasıdır. Odak, TSO Genel Sekreteri'ne göre çok verimli çalışan bir kuruluşken; KOSGEB temsilcisine göre Odak sesini yeterince duyuramamış, çalışmalarına yeterince ilgi gösterilmemiştir (Valilik, Belediye törenlere çağırmıyor, il düzeyindeki çalışmaları firmalar tarafından değerlendirilmiyor). KOSGEM temsilcisinin belirttiğine göre KOSGEB'in iş geliştirme eğitimleri bulunmaktadır. Ancak bu eğitimlerin alınabilmesi için bir araya gelmesi gerekmekte olan firma sayısı konusunda Amasya'nın potansiyelleri yeterli değildir.

Sinerji Odağının diğer kurum ve kuruluşlarla ilişkisine gelindiğinde ise KOSGEB temsilcisinin belirttiğine göre TSO ile beraber çalışmaktadırlar. Ancak bu çalışmalar da yine; Sinerji Odağının Yeşilırmak Havzası Kalkınma Birliği ile olan ilişkileri gibi, bireyler arası düzeyde kalmış; gerektiği ölçüde kurumsallaşamamıştır. Bunun yanı sıra Genç İşadamları Derneği de görüşme başvurusunda bulunmuş fakat her iki kuruluş da yeni olduğundan bu konuda henüz bir ilerleme kaydedilememiştir.

Yukarıda Valilik, Belediye ve Kalkınma Ajansı ile olan ilişkileri açıklanan ve bahsi geçen ilişkilerin yetersizliğinden genelde şikâyetçi olan bu dört kurumun kendi aralarındaki ilişki ağlarını geliştirmek adına herhangi bir çabasının olmayışı dikkat çekicidir.

5.3. Amasya'ya Yönelik Çalışmanın Eksik ve Araştırılması Gereken Diğer Boyutları

Bu çalışma kapsamında değerlendirilmesi gereken fakat veri eksikliğinden dolayı değerlendirilemeyen hususlar şunlardır:

- Kesişim noktalarında duran aktörlerin tespiti ve sosyal ilişki biçimleri içinde konumlanışları: Örneğin; hem TSO'da hem İnşaat Mühendileri Odası'nda görevi olan hem de OSB Müdürü olan Hakkı Göktaş ile

görüşülmelidir. Ayrıca böylesi bir konumda olan başka aktörler varsa, tespit edilmelidir.

- Şu anki başarılı ortaklıklara örnek olduğu belirtilen MİM Mermer'le ilgili araştırma yapılmalı ve yarattığı yeni dinamikler olup olmadığı incelenmelidir.
- Başarısız örneklerden; FerSu örneği daha ayrıntılı araştırılmalıdır.
- Yerel girişimcilik ve AB projeleri ilişkisi ile ilgili daha ayrıntılı bilgi toplanmalıdır.

5.4. Sonuç: Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı ve Amasya'da Yerelliğin Üretimi, Yerel Girişimcilik ve Yerel Liderlik Açısından Değerlendirilmesi

Daha önce yapılan tanım çerçevesinde, yerel ekonomik kalkınma ile amaçlanan mevcut kaynakların yönetilmesi, yeni iş olanakları yaratılması, ekonominin canlandırılması ve rekabet gücünün artırılması için konulması gereken hedeflerin; Düzenleme Kuramının, kapitalizmin belirleyicileri olarak ortaya koyduğu, dört unsur olan finansal mekanizmalar, ücret ilişkileri, rekabet biçimleri ve devletin yapısı ve rolü ile koşutluğu dikkat çekicidir. Buradan yerel ekonomik kalkınma kuramının kapitalizmin yeniden üretimi süreçleri çerçevesindeki rolü hakkında bir algıya ulaşmak mümkündür.

Bu çerçevede Amasya'da yerelliğin üretimi kuramsal çerçeve, yapılan mülakatlar ve edinilen izlenimler çerçevesinde belli ana başlıklarda incelenebilir:

Düzenleme mekanizmaları

Yapılan araştırma çerçevesinde ortaya çıkan, Amasya'da esnek birikim süreçlerinin gözlenmediğidir. Amasya'da daha çok ticari etkinlik sonucunda kazanılan ve girişimci cesaret eksikliği sonucu yatırıma dönüşmeyen, yerele aktarılamayan bir birikim söz konusudur. Bilindiği gibi yatırıma dönüşmeyen bir birikim kapitalist üretim tarzı için "hiç"i ifade etmektedir. Bu bağlamda, düzenleme küresel süreçlere referansla yapılmamakta; halen ulus-devletin baskın olduğu, yerel yönetimin geri planda kaldığı süreçlerde tanımlanmakta; yeni paradigmaya göre belirleyici olması gereken sermaye hareketleri bu yerellikte kendini halen ulus-devletin belirlediği (makro) ekonomi politikaları içinde tanımlamaktadır. Bu anlamda düzenleme hem merkezi, hem de yereli içeren karma süreçler çerçevesinde gerçekleştirilmektedir; ancak Amasya yerelinde bu düzenleme küresel ekonomik ilişkilerin yarattığı mağduriyetin ötesinde hiç bir şekilde küresel ölçeğe çıkmamaktadır.

Kamu yararı ve kısmi yarar kavramları

Amasya TSO, Amasya ESOB gibi kuruluşların mevzuatta tanımlı görevleri kamu yararını vurgular niteliktedir. Bunun nedeni her ne kadar sivil toplum örgütü de olsalar, devlet geleneği içinde kimlik kazanmış güçlü merkezi

örgütlenmelerin alt birimi niteliğinde olmaları olarak açıklanabilir. Ancak bu sivil toplum örgütlerinin sermaye sahiplerine yönelik örgütlenmeler olması ve kısıtlı kaynakları olan bir yerellikte faaliyet göstermeleri çoğu zaman kamu çıkarlarından çok grup hatta ve hatta birey çıkarlarının çatışma alanları haline gelmelerini (kısmi yararın ön plana çıkması) sağlamaktadır. Bu tespit ESOB'den çok (küçük sermaye), TSO'na (orta ve büyük ölçekli sermaye) yöneliktir.

Ekonomik anlamda güçlü, kaynakları yeterli yerelliklerin birbirleriyle ilişkilenmeye başladığı bir ekonomik ortamda dışlanmış; devletin yarattığı ekonomik ortama güvenemeyen ve böylelikle merkezin sorunlarını yeniden üreten bir yerellikte bulunan sermaye sahipleri birbirlerine de güvenemezler. Bu da Amasya'da neden ortaklıkların yürümediği, ya da yeni ortaklıklar kurulmak istenmediğini 'geçmiş başarısızlıkların yarattığı cesaretsizlik' sözcük kümesinden çok daha net bir biçimde açıklayabilir.

İçeridendik- Dışarıdandık

Amasya yerelinde yapılan bu araştırmanın çok net olarak ortaya koyduğu bir nokta yereldeki sorunların algılanışı ve bunlara üretilen çözüm önerilerine ilişkindir. Yapılan mülakatlar, yerelde çok uzun yıllarını geçirmiş ya da doğma büyüme Amasyalı olan aktörlerin sorunlara çok daha gerçekçi yaklaştıklarını ve daha somut çözüm önerileri getirdiklerini göstermektedir. Bu bağlamda; yeni kalkınma paradigmasını sorgulamadan sindiren ve çoklukla başka kentlerden kısa bir zaman önce yerele gelmiş olan aktörlerin önerdiği çözüm önerileri yerelden gelen aktörlerin yanında görece hayalci kalmaktadır.

Ekonomik Kalkınmanın Temel Araçları

Yapılan araştırmada yereldeki aktörlerin çoğunluğunun yerel ekonomik kalkınma konusunda yönlendirilmeye ihtiyacı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Dışarıdan (tepeden inme yöntemlerle) yerele gelen ve yereli iyi tanımayan aktörlerin ürettiği çözüm önerilerinin hayalci kaldığı bu durumda; yerel kendi çerçevesi içinde (yerelden gelen aktörlerle) teknokrasiyi (bilgi) göz ardı etmeden kendi bilgisini üretmelidir.

Bu bilginin üretilmesinde sosyal ilişkilerin rolü göz ardı edilemez. Ancak bu ilişkiler, Genç İşadamları Derneği'nde olduğu gibi, tamamen apolitik ve sistemle uyuma yol açar nitelikte olmamalıdır (ki bu konu sosyal sermaye yazınının eleştirildiği başlıca konulardan biridir).

Yapılan mülakatlarda yerel ekonomik kalkınmanın en önemli araçlarından biri olduğu düşünülen Avrupa Birliği Projelerine de eleştirel bir gözle bakmak gerekirse, bu projelerin belirli alt yapının olmadığı yerlerde yarattıkları artı değeri başka yerelliklere aktardıkları söylenebilir. Bu da o projenin, o yerelde sürdürülmesini içeriksizleştirmesidir. Örneğin; dış ticaret ilişkileri ve gerekli bilgisayar ağı olmayan yerelliklerde bu konuya ilişkin meslek edindirme

kursları açılması gibi.

Özetle; kalkınma araçları da yerelin bağlam bağımlılığı göz önüne alınarak üretilmelidir.

Farklı Gruplar Açısından Yerellik

Sermaye sahipleri açısından yerele bakıldığında yerel; sermaye sahipleri yatırımlarını bu kaynaklar çerçevesinde yönlendirdikleri için, kaynakları çerçevesinde tanımlanmaktadır. Ancak Amasya örneğine bakıldığında sermaye sahiplerinin de kendi içlerinde parçalanmış bir grup olduğu görülmektedir. Ulusal sermaye tarafından 'yutulmaktan' muzdarip olan 'görece büyük' sermaye sahipleri bu endişe içerisinde yereldeki 'küçük sermayeyi' yutmakta ve bu grup da kendi içinde kazananlarını, kaybedenlerini üretmektedir.

Emek havuzu açısından yerellik incelendiğinde Şengül'ün (2001) de belirttiği gibi yerel birimin sermayeyi çekmesi sürecinde en büyük fedakarlık emek havuzuna düşmekte ve emekçiler düşük ücretle çalışmaktadırlar. Bu bakımdan hep sermayeye referansla tanımlanan yerel; emek gücüne referansla tanımlanırsa ortaya bambaşka bir tablonun çıkacağı unutulmamalıdır.

Demokratikleşme

Yerel süreçler günümüzde, daha önce de bahsedildiği gibi, genellikle katılım, demokrasi ve gelişen ağlara referansla tanımlanmaktadırlar. Ancak katılım ve demokrasi bir kültürdür. Sermayenin daha rahat hareket etmesine yönelik bir yeniden yapılanma süreci mekânsal ölçeklerin küçülmesi; bir kültür üretme hareketi ya da çabasından çok kapitalizmin yaşam savaşına dairdir.

Bu bağlamlarda almaşık bir kalkınma yöntemi olarak yerel ekonomik kalkınmanın Amasya gibi yerelliklerde çalışmadığı görülmektedir. Burada kalkınamadığı için yereli suçlamak doğru bir tavır değildir. Yapılması gereken kalkınma modelini çalışır hale getirebilecek siyasaların üretimidir ve bu çerçevede bu modelin çalışması küresel sistemden çok devlet kapsamındaki yeniden-dağıtım mekanizmaları çerçevesinde mümkün gözükmektedir.

Bu çalışmayı sonuçlandırabilmek için doğru soru belki de 'Her yerellikte çalışan küresel bir ekonomi ve her yerelin buna adapte olmasını sağlayacak bir ekonomik kalkınma yaklaşımı var mıdır?' sorusudur. Eğer küresel ekonomi varsa neden Türkiye genelinde sadece İstanbul'a uğramakta ve küresel ekonomi karşısında Anadolu Kaplanları olarak anılan kentlerin bir şansı olmaktadır? Böylesi kentler kümesi dışında kalan ve her geçen gün kısıtlı kaynakları ile bu sistem içerisinde daha da güçsüzleşen Amasya gibi kentlerin sonu ne olacaktır?

6.AMASYA'DA AB DESTEKLİ BÖLGESEL KALKINMA PROGRAMLARI- HİBE PROGRAMLARI VE YEREL EKONOMİK KALKINMAYA ETKİLERİ[29]

6.1.Giriş

1980'li yıllardan sonra dünyanın hızla içine girdiği küreselleşme süreci ile birlikte birçok alanda yaşanan değişim dünya ekonomisinde yeni paradigmaların oluşmasına ve uluslararası ilişkiler ağının, işbirliklerinin yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Küreselleşme rüzgârının getirdiği en önemli akımlardan biri de yerel yönetimlerin ekonomik ve siyasal özerklik kazanması ve merkezi hükümet karşısında güçlendirilmesi ve hızla önemi artan yerelleşme anlayışıdır. Özerklik ve yerelleşme anlayışı ise beraberinde yarışma anlayışını ortaya çıkarmış ve kentler arasında küresel platformda pay sahibi olabilmek için amansız bir yarış başlamıştır. Bu yarışma, her ne kadar sadece kentlere değil ülkenin bütününe de fayda sağlıyor olsa da, zaman zaman kentlerin ulusal stratejileri bir yana bırakarak kendi stratejilerine ağırlık vermelerine, dolayısıyla kendi kalkınmalarını ulusal kalkınma stratejilerinin önüne koymalarına neden olmuş ve bu da bölgesel eşitsizlikler dediğimiz büyük bir soruna yol açmıştır. Büyük kentler bu yarışta pastanın büyük dilimini almak uğruna ulusal ve uluslararası düzeyde yatırımları çekerken, bu yarışta büyük kentler kadar şanslı olmayan, hatta bu yarıştan haberi bile olmayan kentlerde yatırımların yetersiz kalması, büyük kentlere göç hareketlerini hızlandırmakta ve bölgesel eşitsizlikleri tetiklemektedir. Bu tarz bölgesel eşitsizliklerin önüne geçmenin yolu ise yerel ekonomik kalkınma (YEK) programları; yerel ve bölgesel ölçekte yapılması gereken çalışmalardır. "YEK bir yereldeki potansiyel ve gereksinimlere uyarlanmış, ağırlıkla iş olanakları/alanları yaratmak suretiyle ekonomiyi canlandırma ve yoksullukla savaş üzerine geliştirilen yerel politika ve programlardan oluşur. Bu politika ve programlar, yerel pazarlamadan iş kurma teşviklerine, topluluk geliştirmeden iş eğitimine çeşitli konuları içerir" Yılmaz, S. (http://www.planlama.org/index.php?option=com_content&task=view&id=1516&Itemid=93). YEK kısaca yeni iş alanları yaratacak ve kent ekonomisini canlandıracak politikaların belirlenmesi, bu politikaların en verimli şekilde bir araya getirilmesi ve bir üst kuruluş tarafından uygulanması olarak tanımlanmaktadır.

Yerel ekonomik kalkınma kavramının önemi Türkiye'de ve dünyada günden güne artarken, buna paralel olarak Avrupa Birliği de ekonomik gelişme stratejilerini, her ne kadar resmi belgelerinde standartlaşma, homojenleştirme olarak yansıtsa da, yerel ve bölgesel ölçekte yapılan çalışmalara yöneltmiştir.

Bu raporda; Amasya'da yapılan çalışmalar doğrultusunda, Avrupa Birliği'ne katılım öncesinde, bölgesel eşitsizlikleri ortadan kaldırma ve/veya en aza indirme amacıyla verilen AB Hibeleri ve bu hibeler yardımıyla yapılan yerel

[29] Bu bölüm Ece DOLU ve Gizem TÜRKOĞLU tarafından hazırlanmıştır.

ölçekteki projelerin, yerel kalkınmaya etkisi, yerel kalkınma içerisindeki önemi, Amasya örneği ışığında, tartışılacaktır.

Bu amaçla, rapor üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde AB hibe projeleri hakkında kavramsal bir genel bilgi verilmiş ve Türkiye'de 2006 yılında yapılmış olan AB hibe projeleri tutarları ve merkezi hükümet yatırımları karşılaştırılmış; ikinci bölümde, birinci bölümde anlatılan sürecin Amasya'da nasıl işlediği, hangi aktörler arasında ve nasıl bir yasal altyapı çerçevesinde gerçekleştiği ve Amasya'daki AB projelerinden örnekler incelenmiş, üçüncü bölümde ise ilk iki bölümde anlatılanların toplu bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu bölümlere derinlemesine geçmeden önce Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkilerinin tarihsel süreci ve Türkiye'nin bu sürece nasıl girdiği ve neler yaptığına kısaca değinmek faydalı olacaktır.

- AB'nin Türkiye'ye yönelik mali desteği, 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle başlamıştır. Ortaklık Anlaşması gereğince, AB, Türkiye ekonomisinin hızlı kalkınmasına katkıda bulunmak ve "ortaklık ilişkisi"nden doğan yükümlülüklerini yerine getirebilmesine destek olmak amacıyla, Türkiye'ye mali yardımda bulunmayı taahhüt etmiştir Turan, A.F., (http://www.derneklerdergisi.com/372/avrupa-birliginin-turkiyeye-yonelik-mali-yardimlari-ve-sivil-toplum-kuruluslari.html).

Ancak AB-Türkiye ilişkileri, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de gerçekleştirilen zirvede, Türkiye'nin AB'ye aday ülke olarak kabul edilmesi ile yeni bir boyut kazanmış, üyelik için gerekli kısa ve orta vadeli öncelikleri içeren Katılım Ortaklığı Belgesi AB Komisyonu tarafından hazırlanmış ve 8 Mart 2001 tarihinde yapılan Çevre Konseyi toplantısında kabul edilmiştir. AB'ye üye ülkelerde kullanılmakta olan İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (NUTS), Türkiye tarafından hazırlanan ulusal programda kısa vadeli öncelikler arasında yer almıştır.

NUTS bölgeleri, bölgesel dengesizlikleri ortadan kaldırmak ve en aza indirmek, birliğe katılım sürecinde diğer birlik ülkeleri seviyesine ulaşabilmek amacıyla yapılacak yardım dolayısı ile oluşturulan bölgelerdir ve açılan fonlar doğrultusunda karşılıksız yardımlar yapılmakta ve bunlara genel olarak AB Hibe Projeleri denmektedir. Bu projeler oluşturulan NUTS bölgelerine açılan fonlar doğrultusunda şekillenmekte ve sektörel ve bölgesel düzeyde denetim edilmektedir.

NUTS sisteminden bahsetmek gerekirse; gerek bölgenin sahip olduğu özellikler gerekse ülke içinde dengesiz ekonomik yatırımlar, farklı gelişmişlik düzeyinde bölgelerin oluşmasına yol açmakta, bu farklılık ekonomik olarak daha zayıf, yaşam standardı ve gelir düzeyi daha düşük bölgelerin ortaya

çıkmasına neden olmaktadır. AB'ne üye ülkelerdeki bölgeler arasında oluşan bu eşitsizliği ortadan kaldırmak ve geri kalmış bölgelerin Birliğin sağladığı fonlardan yararlanmalarını ortak bir zeminde gerçekleştirmek amacıyla, üye ülkeler içinde bir bölgeleme sistemi oluşturulmuştur. Bu sistemle her bölgeye ait verilerin karşılaştırılabilir olması ve bölgeler arası farkların belirlenebilmesi hedeflenmiştir. NUTS bölgeleri normatif bölgelerdir ve siyasi iradeyi yansıtmaktadır. Normatif bölge sınırları, yerel idarelere ve yerel topluluklara verilen görevlere, bu görevleri etkin ve ekonomik olarak yürütecek nüfus büyüklüğüne, tarihi, kültürel ve diğer faktörlere göre belirlenmektedir.

NUTS sistemi, AB ekonomik bölgesini en üstte 78, ikinci düzeyde 211, üçünde düzeyde 1093 bölgeye ayırmaktadır. Bunlara sırasıyla NUTS–1, 2 ve 3 bölgeleri adı verilmiştir. Devlet Planlama Teşkilatı ve Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından 2002 yılında 12 adet düzey 1, 26 adet düzey 2 ve 81 adet düzey 3 bölge birimi oluşturulmuştur. Amasya'nın bölge kodu düzey 2, istatistikî bölge birimi de TR83'tür ve NUTS 2 bölgesi olarak geçmektedir (Çamur ve Gümüş, 2005).

Hibe Programlarının hazırlık ve uygulamaları, Türkiye'de DPT koordinasyonu ve yönetiminde olup, ihale aşaması Merkezi Finans ve İhale Birimi tarafından yürütülmektedir. AB normlarında uygulamaya ilişkin görevler bölgesel ölçekte hizmet birlikleri veya bölgesel kalkınma ajanslarına verilmelidir; fakat bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasına ilişkin kanun hazırlama çalışmaları hala devam etmektedir.

6.2.AB Hibe Projeleri Hakkında Kavramsal Bilgi

6.2.1.AB Projelerinin Yürütülmesi İçin Öngörülen Model ve Türkiye'de Uygulanabilirliği

AB hibe projeleri için öngörülen ve uygulanan süreç Türkiye'nin şu anki idari sistemine oturmamaktadır. AB, aday ülkelerden mali işbirliği yapılanmasına gitmesini istemektedir ki bu da merkezi olmayan bir yapılanma sistemidir. Bu sisteme göre mali işbirliğinin değişik evrelerinin farklı birim ve kişiler tarafından uygulanması ve denetlenmesi gereklidir. Türkiye'de bu sistem içerisine oturabilmek için her ne kadar Merkezi Finans ve İhale Birimi, Ortak İzleme Komitesi, Ulusal Fon, Ulusal Yetkilendirme Görevlisi, Mali İşbirliği Komitesi, Ulusal Mali Yardım Koordinatörü gibi birimler kuruldu ise de karar mekanizması merkezi formundan uzaklaştırılamamıştır.

Şu anda DPT, ulusal bütçeden ve AB fonlarından finanse edilen, bölgesel gelişme ile ilgili proje ve programların merkezi ve yerel düzeyde koordinasyonunun sağlanmasından, izlenmesinden ve raporlanmasından sorumludur. Başka bir deyişle merkeziyetçi bir anlayışla, merkezi ve yerel düzeydeki değişik kurumlar arasında sorumluluklar paylaştırılarak hedeflenen mali işbirliği yapılanması oluşturulmaya çalışılmıştır.

Fakat karar verme ve koordinasyon aşamasında etkin rol oynayan DPT'nin dışında, bölgesel gelişme politikalarını yerel düzeyde uygulayacak kurumsal bir mekanizmanın geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kurumlar hizmet birlikleri (kalkınma birlikleri) veya bölgesel kalkınma ajanslarıdır. Bölgesel kalkınma ajanslarının asıl amaçları; bölgesel stratejilerin uygulanması, yerel ve bölgesel girişimciliği destekleme, alt yapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olma ve özel sektörün yakın geleceği için yerel-bölgesel çözümler araştırmak olarak sayılabilir (Özgür E.M. (2010) "Bölgesel Kalkınma" Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü Ders Notları.)

Bölgesel Kalkınma Ajansları; Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik ve Yatırım Destek Ofisleri'nden oluşan bir ana yapı üzerine kurulmaktadır, aslında merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda, bölgesel düzeyde faaliyet göstermelerine karşın, dünyadaki diğer örnekleri incelendiğinde görülmektedir ki büyük bir kısmı merkezi hükümetler tarafından kurulmuştur. Finansmanları ise Avrupa Birliği (AB) ve Dünya Bankası tarafından açılan fonlar doğrultusunda sağlanmaktadır. Fakat şu anda BKA'nın kurumsallaşma ve yasallaşma süreci devam ettiğinden, hizmet ya da diğer adıyla kalkınma birlikleri, BKA'nın görevlerini üstlenmişlerdir.

Amasya için bu yapılanmayı değerlendirdiğimizde ise TR83 bölgesi Kalkınma Birliği olan Yeşilırmak Havzası Kalkınma Birliği (YHKB) kendi asli görevleri dışında BKA'nın kurulma sürecinde yaşanan aksaklıklardan dolayı, hibe projeleri yönetimi görevini de üstlenmiş ve bunun için birlik içinde yeni bir birim DPT tarafından oluşturulmuştur. YHKB ise bu tarz bir yapılanmayı Türkiye'de ilk uygulayan sistem olmuş ve bu nedenle de Amasya, Samsun, Çorum ve Tokat illerini içeren bu bölge, pilot bölge ilan edilmiştir (bu konuya ikinci bölümde ayrıntılı olarak değinilmiştir).

6.2.2.AB Projeleri Süreci

Başvuranlar ve ortaklar:

- Kar amacı gütmeyen kuruluşlar: STK'lar, Kamu kuruluşları (iştirakçi olarak proje hazırlanması ve uygulanmasına destek verebilir, rehberde aksi belirtilmedikçe hibeden yararlanamazlar), belediyeler, üniversiteler,
- Kar amacı gütmeyen KOBİ'ler: KOBİ'ler (Yıllık cirosu 40 milyon Euro'dan az olan ve bilanço aktif büyüklüğü 27 milyon Euro'dan az olan ve personel sayısı 250'den az kuruluşlar).

Destek Alan Projelerin Alt Bileşenleri

KOBİ'lerin Desteklenmesi

Tarım, imalat sanayi ve hizmetler sektörlerindeki KOBİ'lerin gereksinimlarına hitap edecek ve programın uygulandığı bölgenin ekonomisinin güçlendirilmesine; rekabet gücünün artırılmasına yönelik yenilikçi, gelir ve istihdam artırıcı projeler desteklenebilmektedir. Örnek proje faaliyetleri aşağıda belirtilmektedir:

- KOBİ'lerin geliştirilmesine yönelik danışmanlık ve eğitim faaliyetleri,
- Pazarlama girişimleri, fuar ve tanıtım faaliyetleri,
- Tarımsal ürünlerin pazarlanmasına yönelik faaliyetler,
- Turizmde gelir getirici, marka yaratıcı yenilikçi girişimler,
- Teknoloji transferi ve yenilik yaratma faaliyetleri,
- İnsan kaynaklarını geliştirmeye yönelik faaliyetler,

Çevre ve Küçük Ölçekli Altyapı

Doğal çevrenin korunması, yönetimi ve geliştirilmesine yönelik projeler desteklenebilmektedir. Örnek proje faaliyetleri aşağıda belirtilmektedir:

- Çevre sorunlarının giderilmesine yönelik eğitim faaliyetleri ve çalışmalar,
- Atık yönetimi ile kolektif tesislerin ve altyapısının inşası,
- Ormanların ve nehir havzalarının korunması ve ıslah edilmesi,
- Bölgenin kültür ve turizmini geliştirmeye yönelik yenileme projeleri.

Yerel Düzeyde Kurumsal Kapasitenin Oluşturulması

Yerel girişimlerin kolektif hareket etme kültürünün geliştirilmesine yardımcı olacak projeler desteklenebilmektedir. Örnek proje faaliyetleri aşağıda belirtilmektedir:

- Yerel yönetimler, ticaret, ziraat, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları, eğitim kurumları ve diğer yerel girişimlerin kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik faaliyetler,
- Teknik bilgi ve deneyim alışverişinin desteklenmesine yönelik faaliyetler,
- Mesleki eğitim veya müteşebbis eğitimi sağlamaya yönelik faaliyetler,
- Danışmanlık veya iş destekleme faaliyetleri,
- Araştırma faaliyetleri,
- Kırsal kalkınma faaliyetleri,
- Bölgenin iş veya turizm merkezi olarak imajını artırmayı hedefleyen nitelikteki faaliyetler.

Bu 3 bileşen altında kabul edilen projeler küçük ölçekli projeler olup maksimum hibe tutarı 100,000 Euro'dur. Yine Avrupa Birliği çatısı altında verilen başka bir hibe programı da katılım öncesi yardım enstrümanı (IPA) olup, bu hibeler daha büyük ölçekli hibelerdir. Yönetim ve uygulama aşamasında ilk anlatılan hibe programından hiçbir farkı olmayan bu hibe sürecinin farkı, proje alt başlıklarının daha ayrıntılandırılması ve kabul sürecidir. IPA'nın kapsadığı konular kurumsal kapasite geliştirme, bölgesel ve sınır ötesi işbirliği, bölgesel kalkınma, insan kaynakları, kırsal kalkınma baslıkları altında 5 ana konudur.

Başvuru süreci

AB bölgesel kalkınma programlarının her bir öncelik alanı için farklı tarihlerde "Proje Teklif Çağrıları" yapılmaktadır. Teklif çağrıları, Başvuru Rehberleri ile birlikte yayımlanır. Teklif çağrıları öncesinde ve sonrasında yoğun bilgilendirme kampanyaları düzenlenir ve potansiyel faydalanıcılara proje hazırlama ile ilgili eğitimler verilir. Teklif çağrıları ve bilgilendirme kampanyalarına ilişkin duyurular, DPT ve Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu internet sayfaları ile ulusal ve yerel basında yer alır.

Hibe miktarları

KOBİ Hibe Programında başarılı bulunan projelere verilebilecek hibe miktarı; en fazla 100.000 Euro'dur. Projeler, Merkezi Finans ve İhale Birimi koordinasyonunda "Bağımsız Değerlendirme Komiteleri" tarafından, "Teklif Çağrısı Başvuru Rehberi"nde belirtilen standart değerlendirme ölçütlerine göre değerlendirilir. Başvuruda bulunacak KOBİ'lerin genelde %50 nakdi yerli katkıda (eş finansman) bulunmaları gerekmektedir. Yerel ekonomik kalkınma ve küçük ölçekli altyapıda ise bu oran %10 dur.

Bölgesel eşitsizlikleri ortadan kaldırmak ve yerel ekonomik kalkınmayı desteklemek amacı ile sadece AB hibe projeleri değil, merkezi hükümet tarafından da ön ulusal kalkınma planları doğrultusunda yerel ve bölgesel ölçekte çeşitli yatırımlar yapılmakta ve teşvik stratejileri uygulanmaktadır.

Tablo6.1. Ön Ulusal Kalkınma Planının Genel Finansman Tablosu (2004-2006)

Ön Ulusal Kalkınma Planının Genel Finansman Tablosu (2004-2006)

(Milyon Euro)

Gelişme Eksenleri	Toplam Tahmini Maliyet	Toplam Kamu Katkısı	Toplam AB Katkısı	Toplam Ulusal Kamu Katkısı	Özel Sektör Katkısı
Gelişme Ekseni 1: İşletmelerin rekabet gücünün artırılması	135	100	85	15	35
Gelişme Ekseni 2: İnsan kaynaklarının geliştirilmesi ve istihdamın artırılması	70	70	48,5	21,5	
Gelişme Ekseni 3: Altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesi ve çevrenin korunması	116	116	86	30	
Gelişme Ekseni 4: Bölgelerin Ekonomik Gücünün Artırılması, Bölgeler Arasındaki Gelişmişlik Farklarının Azaltılması ve Kırsal Kalkınmanın Hızlandırılması	207	205	152	53	2
Toplam	528	491	371,5	119,5	37

Kaynak: www.dpt.gov.tr

2004-2006 döneminde, ÖUKP için toplam 528 milyon Euro tutarında bir kaynak tahsis edilmiştir. Söz konusu kaynağın 371,5 milyon Euro tutarındaki kısmı, Türkiye için Katılım Öncesi Mali Yardım kapsamında AB kaynaklarından sağlanacaktır. Aynı dönemde, ÖUKP için Türkiye tarafından 119,5 milyon Euro tutarındaki kısmı ulusal bütçeden ve 37 milyon Euro tutarındaki kısmı özel sektör kaynaklarından olmak üzere toplam 156,5 milyon Euro tutarında eş finansman sağlanacaktır (DPT, 2003:6).

Bunların dışında devletin uyguladığı başlıca destek faaliyetleri arasında katma değer vergi istisnası, enerji desteği, arsa tahsisi, fon kaynaklı krediler vb. teşvik edici stratejiler bulunmaktadır.

Hibe Mekanizması Aşamaları

Hazırlık Aşaması

- Hibe Rehberlerinin ve Başvuru Paketinin PUB, DPT, MFİB tarafından hazırlanması,
- Hibe Rehberlerinin ve Başvuru Paketinin AKTD tarafından onayı,
- Teklif Çağrılarının Ulusal ve Yerel Medyada PUB, DPT, MFİB tarafından yayımlanması.

Teklif Çağrısı Dönemi

- Potansiyel faydalanıcılarla, bölgelerde, bilgilendirme toplantılarının PUB ve DPT koordinatörlüğünde düzenlenmesi,
- Potansiyel faydalanıcılarla, bölgelerde, Proje Hazırlama Eğitimlerinin yine PUB ve DPT tarafından düzenlenmesi,
- Potansiyel faydalanıcıların sorularına MFİB ve AKTD tarafından cevap verilmesi,
- Potansiyel faydalanıcılarının hazırladıkları projeleri MFİB'ye teslim

etmeleri.

Proje Değerlendirme

- Değerlendirme Komitelerinin oluşturulması, bağımsız değerlendiricilerin seçimi,
- Değerlendirici eğitimlerinin DPT ve MFİB tarafından verilmesi,
- Projelerin MFİB tarafından değerlendirilmesi,
- Projelerin AKTD tarafından onaylanması,
- Başarılı olan projelerle hibe sözleşmelerinin MFİB tarafından imzalanması,
- Başarılı olamayan projelerin sahiplerinin MFİB tarafından bilgilendirilmesi.

Proje Uygulama - İzleme

- Başarılı proje sahiplerine PUB ve DPT tarafından proje uygulamasına yönelik eğitimler verilmesi,
- Başarılı proje sahiplerine MFİB tarafından ilk ödemelerin yapılması,
- Projenin uygulaması aşamasında PUB ve DPT tarafından izleme ziyaretlerinin yapılması,
- İzleme Raporlarının hazırlanması
- Proje sahipleri tarafından ara ve son raporun MFİB'ye teslim edilmesi; PUB, DPT, MFİB tarafından değerlendirilmesi ve onayı,
- Başarılı proje sahiplerine son ödemelerin yapılması.

Şekil6.1. IPA projelerinin kabul süreci

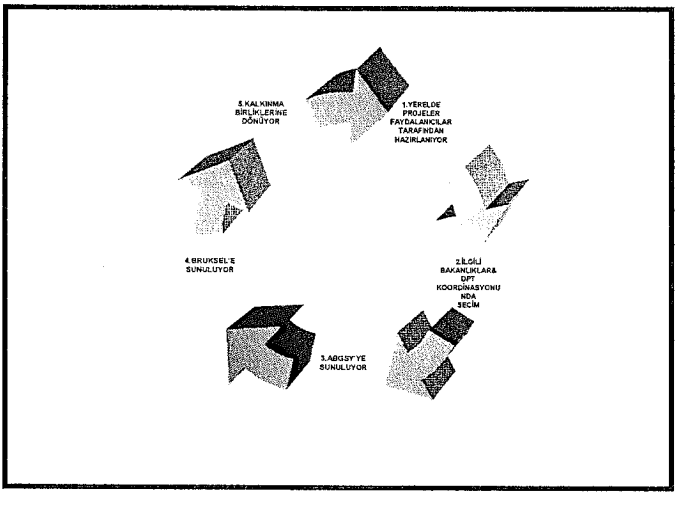

Şekil6.2.AB Hibe Projeleri Akış Şeması

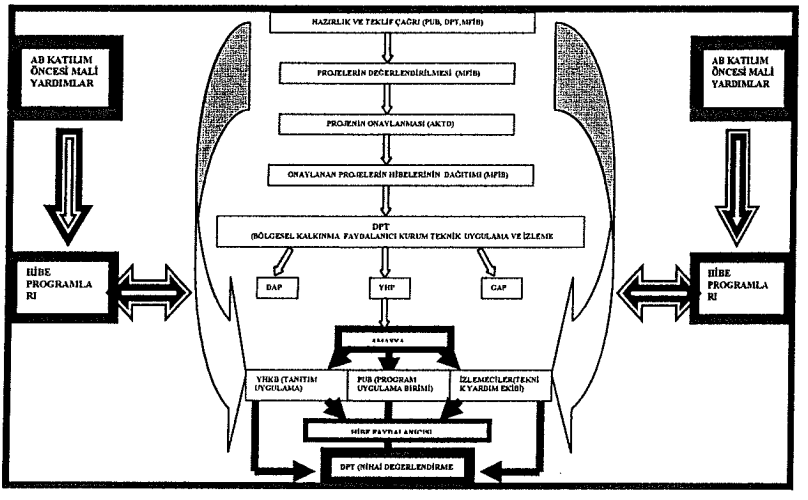

6.3.Amasya'da AB Destekli Hibe Programları

Daha öncede belirtildiği gibi, BKA'nda yaşanan yasal problemlerden ötürü, DPT geçici olarak AB hibe projelerinin uygulama sürecinde yerel ve bölgesel anlamda etkili bir birime bu görevi vermek istemiş ve halen çalışmakta olan kalkınma birliklerini bu konuda görevlendirmiştir. Bu süreçte ilk olarak görevlendirilen ve diğer bölgelerdeki kalkınma birlikleri için örnek oluşturan kuruluş Amasya'nın da içinde bulunduğu TR83 Bölgesini kapsayan Yeşilırmak Havzası Gelişim Projesini yönetme amacı ile kurulmuş Yeşilırmak Havzası Kalkınma Birliği'dir (YHKB).

Bu aşamada kalkınma birliğinin AB Hibe projelerinde Amasya'da oynadıkları etkin role değinmeden önce, YHKB'nin kuruluş amacı ve asli görevlerine genel olarak değinmek istiyoruz.

6.3.1.Kalkınma Birliğinin Rolü ve Yeri

Kalkınma Birliği 1997 yılında Yeşilırmak ve kollarında oluşan kirliliği ve nedenlerini önlemek için gerekli tedbirleri almak, bölgede erozyon giderici çalışmaları yapmak, akış rejimini düzenlemek, Yeşilırmak Havzasında bulunan yerleşim birimlerinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmalarına yönelik her türlü çalışmaları yapmak, yaptırmak ve bu amaçla ilgili kamu ve özel kurum ve kuruluşları ile işbirliği yapmak üzere havzadaki 5 ilin (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat ve Yozgat) katılımıyla "Yeşilırmak Havzası İl Özel İdareleri Hizmet Birliği" olarak kurulmuştur (İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılması doğrultusunda Yozgat, Ocak 2004 itibarıyla Bölgeden ve Hizmet Birliği üyeliğinden ayrılarak, Kayseri-Sivas-Yozgat Bölgesini oluşturmuştur). Bu amaç doğrultusunda YHKB'nin asli görevi 2003 yılında

DPT Müsteşarlığınca ihalesi yapılmış ve çalışmaları yeni tamamlanmış olan Yeşilırmak Havzası Gelişim Projesi'nin yönetilmesi, teknik desteğin sağlanması ve işlerin eşgüdümünün sağlanması olarak belirlenmiştir (YHKB).

Yeşilırmak Havza Gelişim Projesi; DPT ile AB'nin ortaklaşa hazırladıkları NUTS II Bölge Sınıflandırması ile örtüşmektedir. Bu yönüyle AB tarafından son derece cazip bulunmuş ve özellikle yönetim açısından diğer Düzey 2 (NUTS II) bölgelerine model olarak alınması uygun görülmüştür ve BKA'nın olmayışından ortaya çıkan açık, YHKB içerisinde oluşturulacak bir birim ile geçici olarak karşılanmaya çalışılmıştır. Bu birimin adı Proje Uygulama Birimi'dir. Bu birim yerel olması ve merkeziyetçi bir anlayış içerisinde olmaması prensipleriyle oluşturulmuş fakat valiliğe bağlı bir yapılanma olarak karşımıza çıkmıştır. TR83 Düzey II Bölgesinin birlik şeması ve yeni oluşturulan bu yeni yapılanmanın (PUB) şema içerisindeki yeri şöyledir:

Şekil6.3.YHKB Teşkilat Şeması

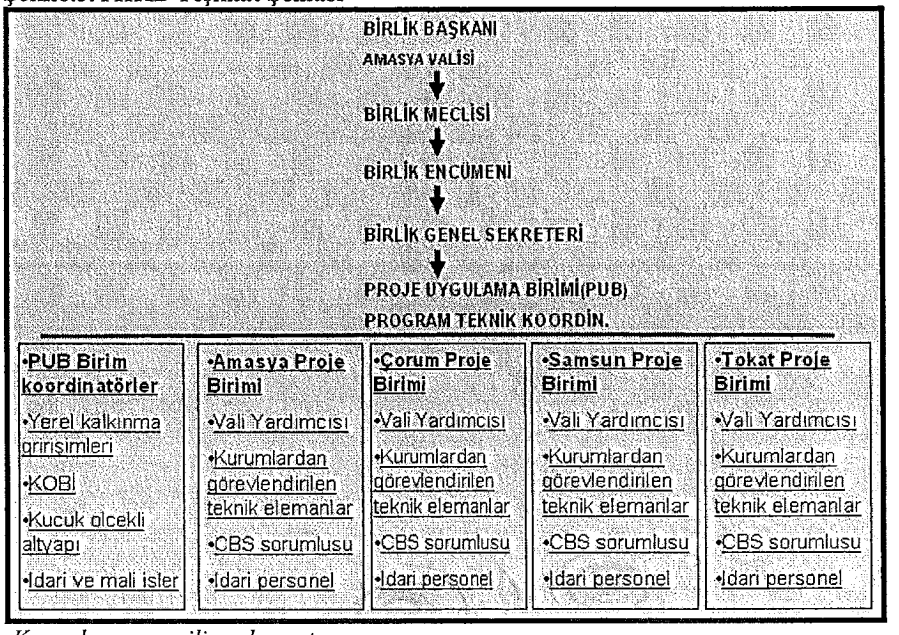

Kaynak:www.yesilirmak.org.tr

Birliğin merkezi Amasya, başkanı ise Amasya Valisidir. Birlik meclisi, il genel meclisine seçilen üyelerden, her ilden 2 kişi olmak üzere 12 kişiden oluşmaktadır ve yılda 3 kez toplanır. Birlik encümeni; birlik başkanı ve birlik meclisinden seçilen 5 kişilik bir grupla ayda 1 kez toplanır. PUB ise proje birimlerinin yanında AB hibe projelerini yönetmek üzere DPT desteği ile kurulmuş ve proje yönetimi eğitimi almış personelden oluşan bir yapılanmadır. Ayrıca YHKB bünyesindeki PUB, izleme ve değerlendirme sürecinde de aktif olarak yer almaktadır. PUB'nin başlıca görevleri arasında hibe rehberinin ve başvuru paketinin hazırlanması, teklif çağrılarının reklâmının yapılması,

faydalanıcılara bilgilendirme seminerlerinin verilmesi, yine faydalanıcılara yönelik proje hazırlama eğitimlerinin düzenlenmesi ve projelerin uygulanma aşamalarında izleme ziyareti yapma ve raporlamayı sayabiliriz. Örneğin, birlik 2004-2007 yılları arasında yapılan konferans ve eğitim toplantıları aracılığı ile yaklaşık 3000 kişiye ulaşarak bölgede kapasite oluşturmuştur ve pilot bölge olmasından ötürü yaşadıkları deneyimleri; Ankara'da DPT ile birlikte, Ağrı, Kayseri, Konya, Malatya kalkınma birliklerinde yer alan proje uygulama birimlerine aktarmışlardır. İzleme ve raporlama döneminde de aktif bir rolü bulunan YHKB, internette bununla ilgili Türkiye'de ilki gerçekleştirilen bir izleme sistemi yapılandırmıştır. Bu sistem Türkiye'de ilk defa uygulanan bir izleme bilgi sistemidir ve projeler ilk sözleşmeyi yaptıktan sonra temel proje raporları, veri girişleri bu sisteme YHKB personeli tarafından girilmekte ve projenin *bütün aktörleri* seyir name denilen bir linkten proje ile ilgili her turlu bilgiyi buradan takip edebilmektedir.

AB Yapısal Fonları'ndan yapılacak hibe yardımlarının önemli bölümünün yerel ve bölgesel nitelikli projelere aktarılacak olması nedeni ile havzada yerel aktörlerin katılımı ile DPT ve AB temsilcileri ile ortaklaşa GZFT (SWOT) (Güçlü yan, Zayıf yan, Fırsatlar ve Tehditler) analizi gerçekleştirilmiş, illerin öncelikleri ve bunlara bağlı tedbirler tespit edilerek bölge vizyonu oluşturulmuştur.

DPT-AB işbirliği ile başlatılan, sözleşme makamı olarak Merkezi Finans ve İhale Biriminin (MFİB), faydalanıcı ve koordinatör kurum olarak DPT'nin, TR83 Düzey 2 bölgesinde YHKB'nin yer aldığı program kapsamında Kalkınma Birliği'nin yapılanması ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. YHKB Program Uygulama Birimi (PUB) elemanlarının gerekli eğitimleri almaları, kapasite oluşturmaları için AB ve DPT tarafından organize edilen tüm eğitim ve seminer çalışmalarına katılımları YHKB tarafından sağlanmıştır.

6.3.2. 2006 Yılında TR83 Bölgesinde Uygulanan AB Projeleri

TR83 Bölgesinden Çıkan Projeler

Toplam bütçesi 49,33 milyon Euro olan AB Destekli Bölgesel Kalkınma Hibe Programı ile ilgili 4 Mayıs 2005 tarihinde Ankara'da Program Teklif Çağrısı yapıldıktan sonra bölgede YHKB ve Teknik Yardım Ekibi (TYE) tarafından bilgilendirme toplantıları ve eğitimler yapılmış, muhtemel başvuru sahiplerinin projelerine teknik destek verilmiştir. Bölge ve tüm program incelendiğinde bölgelerdeki proje sayısına göre sonuçlar şu şekildedir;

Tablo6.2.TR83 Bölgesindeki İllerin Toplam Proje Bütçeleri ve Alınan Hibe Miktarları

	Proje Sayısı	Bölge İçinde Sayısal Oran(%)	Alınan Hibe Miktarı	Bölge İçinde Parasal Oran (%)	Toplam Proje Bütçeleri	Nüfusu	Bölge İçinde Nüfus Oranı
Amasya (GP-39)	26	13,40	2.197.623 €	9,50	3.689.088 €	365.231	12,18
Çorum (GP-46)	45	23,20	5.964.806 €	25,79	9.400.404 €	597.065	19,91
Samsun (GP-32)	81	41,75	7.721.390 €	33,38	12.327.497 €	1.209.137	40,31
Tokat (GP-61)	42	21,65	7.245.120 €	31,32	9.294.298 €	828.027	27,61
Bölge Genel Toplamı	194	100,00	23.128.939 €	100,00	34.714.988 €	2.999.460	100,00
Genel Toplam	396	48,99	48.274.199 €	47,91	69.514.232 €	5.222.453	57,43

http://www.yesilirmak.org.tr/http/Dokuman.htm, Havza Yönetim Uygulamaları-Yeşilırmak Havza Gelişim Projesi Modeli

Yukarıdaki tabloda proje sayıları ve hibe miktarları; 3 bileşeni de yani Küçük Ölçekli Altyapı, Yerel kalkınma ve KOBİ'yi kapsamaktadır. İller bazında bu 3 bileşenin oranlarına bakacak olursak;

Grafik6.1.İller Bazında Proje Alt Bileşenlerinin Oran Dağılımı

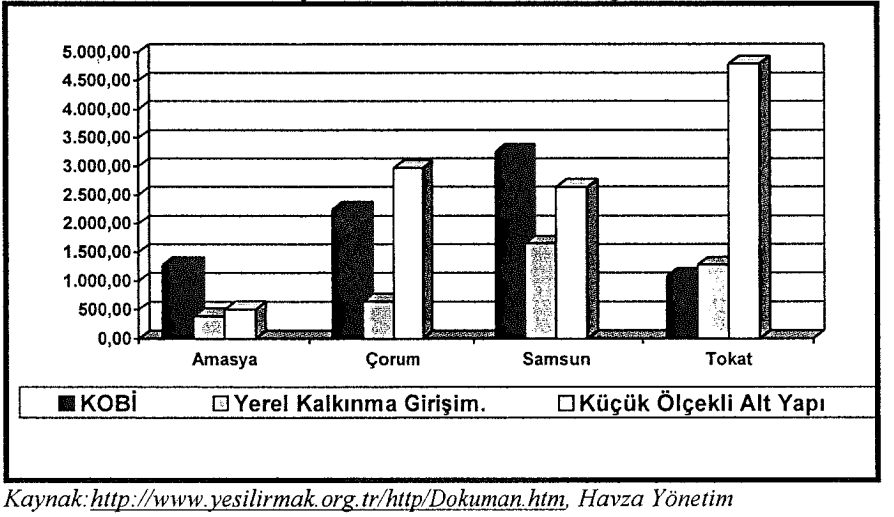

Kaynak:http://www.yesilirmak.org.tr/http/Dokuman.htm, Havza Yönetim Uygulamaları-Yeşilırmak Havza Gelişim Projesi Modeli

Amasya'dan Çıkan Projeler

Amasya'da yapılan projelerin büyük çoğunluğunu KOBİ projelerinin oluşturduğu görülmektedir. Bu projelerin amacı KOBİ'lerin kapasite artırımının sağlanması, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve yeni teknolojilere ulaşımının sağlanmasıdır. Bu kapsamda 1.281.000 Euro faydalanıcı KOBİ'lerin hesabına hibe olarak aktarılmıştır.

Son proje döneminde Amasya'da toplam 194 projeden 26'sı kabul edilmiştir. Yararlanılan hibe miktarı toplamı 2.197.623 Euro'dur. Amasya'dan geçen hibe döneminde çıkan projeler aşağıda verilmiştir.

Tablo6.3.Son Hibe Döneminde Amasya'dan Çıkan 26 Proje

Hibe Yararlanıcısı: Adı& Adresi	**Proje Adı**	**Proje Süresi (Ay)**	**Hibe Miktarı (AVRO)**	**Hibe Miktarının Toplam Uygun Proje Bütçesine Oranı (%)**
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Amasya Meslek Yüksekokulu Amasya	Industrial Automation Technologies Training	12	83.058,75	90,00
Amasya Ziraat Odası Başkanlığı Taşhan Sokak Gökçe Apartmanı No:1 Amasya	In the Center District of Amasya Low Heat Dry and Store Up Corn	12	64.167,30	90,00
Amasya Damızlık Sığır Yetiştiriciler Birliği Buğdaylı Mahallesi-Zübeyde Hanım Caddesi - Eski Hayvan Sağlığı Binası Merzifon/Amasya	Increasing of the Quality on Milk Production in Amasya by Tranining Milk Producers and Milk Cooling Tank Operators in the Leadership of Damızlık Sığır Yetiştiriciler Birliği	9	72.931,70	90,00
Amasya Mesleki Eğitim Merkezi Yeni Sanayi Sitesi Merkez/ Amasya	Industrial Command and PLC (Programmable Logic Controller) Training	7	26.482,50	90,00

Suluova Mesleki Eğitim Merkezi Küçük Sanayi Sitesi Hizmet Binası Suluova/ Amasya	Computer-Aided Design (CAD)Training	10	68.671,14	90,00
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Amasya Meslek Yüksekokulu Amasya	Training of Girls in Amasya to acquire Profession of Office Management and Management Assistance	9	65.682,00	90,00
Amasya İli Özel İdare Genel Sekreterliği Dere Koçacık Mah. Eski Hastane Yolu Amasya	Sewer System and Cesspool Tank Construction in Mahmatlar, Keçili and Yeşildere Villages of Amasya	11	328.279,96	90,00%
Saz Köyü Muhtarlığı Amasya	Irrigation with Pressurized Systems in Amasya-Center- Saz Village Project	11	177.617,27	90,00%
Plasform Plastik Ve Kalıp San. Tic. Ltd. Şti. Organize Sanayi Bölgesi Merzifon/ Amasya	Establishment Of Aluminium Filter Production Unit In Plasform Plastic	12	82.254,90	41,14
Akbay İnşaat Taahhüt Turizm Otomotiv Nakliyat Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi Karşiyaka Mahallesi Teyfik Hafiz Sokak No:49 – 51 Amasya	HARSENA HOTEL Quality Improvement Project	6	74.560,32	50,00
Gazimihaloğlu Süt Ürünleri Gida Turizm Ve İnşaat Pazarlama San.Tic.Ltd.Şti. Ziyapaşa Bulvari No:6 Amasya	Gazimihaloğlu Bussiness Improvement Project	6	99.736,00	50,00
Umutcan Zihinsel Özürlüler Özel Rehabilitasyon Merkezi Ltd. Şti. Kirazlidere Mahallesi Meşale Sokak No: 28 Amasya	Umutcan Rehabilitation Center For People With Mental Disability Project	9	62.873,00	50,00

İlay Turizm Eğitim Tic.San.A.Ş. Belediye Arkasi Şekeroğlu Apt. No:3 Sinop	Hazinedaroğlu Mansion - Hotel	12	67.872,00	48,08
Bilfem Basin Yayim Matbaacilik San. Ve Tic. Ltd.Şti.Kocacik Çarşisi İğneci Baba Sokak No:5 Amasya	Bilfem Grooved Cardboard Production Project	12	100.000,00	40,00
Etaş Ürünleri Gida İhtiyaç Maddeleri Canli Hayvan Besi Üretim Pazarlama İmalat İhracat İthalat Ticaret Ve Sanayi Anonim Şirketi Mustafa Kemal Paşa C. 37/C Amasya	Improving the Production and Marketing of ETAŞ	6	93.836,88	47,14
AMASYA Radyo, Televizyon Ve Reklamcilik A.Ş. Beyazit Paşa Mah. Mehmet Varinli Caddesi No.22 ART Apt. Amasya	Improvement of Art Transmissions: From Analog To Digital Transmission	6	74.720,50	50,00
Öztürk Dograma Mobilya San.Tic.Ltd.Şti. Yeni Sanayi Sitesi D1 Blok No:5 Amasya	Production Of Panel Doors	7	41.649,75	50,00
Merzifon Elektromotor Metal Sanayi Sanayi Ve Ticaret Anonim Şirketi Organize Sanayi Bölgesi Merzifon/ Amasya	Increasing the Production Capacity of Merzifon Elektromotor Metal Industry And Trade A.Ş.	12	96.397,50	50,00
Hatipoğlu Elektronik Sanayi Ve Ticaret Ltd. Şti. Kümbet Hatun Merzifon	Hatipoğlu Electronic Vocalization Material Production Atelier Development Project	5	38.786,50	50,00
Özarslan İş Makinalari Otomotiv Tarim Turizm Ve Gida Sanayi Ticaret Limited Şirketi İş Bankasi Arkasi Taşdemir İşhani Kat 4/8 Amasya	High Tunnel Plastic Coverage Greenhouse Project	5	59.850,00	50,00

Sadik Sinan Baş Toros Gübre Bayii Yeni Buğday Pazari No:34 Amasya	Increase Yields Of the Agricultural Products	4	53.660,50	50,00
Hilal Tarim Hilal Tarim Ürünleri, Yildizköy Amasya	Setting up of Corn Drier Plant	5	52.028,50	50,00
Sàlih Kuloğlu Mustafa Kemal Paşa C. Bedesten Üstü 40/B Amasya	Natural Products For Healthy Generations	3	67.416,00	50,00
Dörtler Yapi Market Gida Pazarlama San.Tic.Ltd.Şti. Yüzevler Mah. Gocur Pehlivan Sok. No:56/ Amasya	We Bring The Sun to Your Home' Project	9	93.310,98	48,64
Anadolu Mühendislik Planlama İnşaat Turizm Ticaret Limited Şirketi Hatuniye Mahallesi Hazeranlar Sokak. No : 85 Amasya	Computer And Communication Network Connections And Security Systems for Emin Efendi Houses	5	55.550,00	50,00
Kuloğlu Süt Mamülleri İşletmesi Bahçeler İçi Mahallesi Sipahi Caddesi No :69 Amasya	Modernization and Increasing the Capacity of Company Kuloğlu Milk Products	12	67.257,20	39,84

Kaynak:www.yesilirmak.gov.tr

Amasya'da AB proje sürecinin nasıl işlediğini ve bu projelerin yerel ekonomik kalkınmadaki etkisini öğrenebilmek için geçtiğimiz proje döneminde Amasya'dan çıkan bu 26 proje arasından her alt başlık için (yerel ekonomik kalkınma, KOBİ, küçük ölçekli altyapı) örnek faydalanıcılar seçilmiş ve yapılan görüşmeler sonucunda değerlendirmeler yapılmıştır. AB hibe projeleri sayesinde 2006 yılında kente verilen hibe miktarı ise 2.197.623 €'dur.

Amasya Projelerinden Örnekler

Gazimihaloğlu İş Geliştirme Projesi

Proje Sahibi: Mehmet Sina Kurtoğlu
Proje türü: KOBİ'lerin desteklenmesi
Proje Kapsamı: İş geliştirme, kapasite artırımı, mevcut işi büyütmek.

AB hibe programından Kalkınma Birliği sayesinde haberdar olduğunu söyleyen M. Sina Kurtoğlu, hazırlanan bu projeyle mevcut iş güçlerinin ve kapasitelerinin geliştiğini, proje sonucunda kendilerinin firma olarak büyüyüp gelişirken istihdam yaratma açısından da Amasya'ya katkıları olduğunu düşünmektedir. Yapılan bu projelerin çarpan etkisinin de çok büyük olduğunu

düşünen Sina bey, özellikle KOBİ destek projeleri kapsamına giren firmaların, bu proje döneminde AB projelerine ve hibe programına hiç talebi ve inancı yokken, bunun gerçekleştiğini görüp yeni dönem için şimdiden proje hazırladıklarını; yani kendilerinin bir bakıma öncü olduklarını, diğer firmaları teşvik ettiklerini vurgulamaktadır. Projenin firmaya olan doğrudan etkisine gelince, Sina bey uzun süredir ürünlerine çevre illerden talep olduğunu fakat sınırlı üretim yapmaları nedeniyle bu talebe karşılık veremediklerini ve bu projeyle alınan yeni makineyle üretim hızlarının çok artacağını böylece yeni pazarlara ulaşabileceklerini, gelişen bu kapasite sayesinde de yerel güç olacaklarını ve markalaşacaklarını söylemiş sonrasında da karşılaştıkları sorunlara dikkat çekmiştir. Sina bey en çok ihale sürecinde sorun yaşadıklarını, firmaların prosedürün fazla olması nedeniyle ihalelere ilgisiz kaldıklarını belirtmiş, başvuru süresinin de kısa olmasının onları zorlayan diğer bir faktör olduğunu söylemiştir. Kente ilişkin genel bir sorun olarak da kentin yetişmiş elemanlarının başka bölgelerde istihdam etmesi nedeniyle, Amasya'da insan kaynağının sınırlı olduğunu ve buna bağlı olarak yerel kapasitenin yetersiz olduğunu vurgulamıştır. Projenin teknik anlamda kendilerine kattıklarına gelince özellikle ihale mevzuatını ve belgelemeyi öğrendiklerini ve bundan sonraki dönemlerde çok daha bilinçli olacaklarını söylemiştir. Genel bir değerlendirme yapılması istediğinde ise Sina Bey, bu projelerin aklında düşüncesi olmayanlara hitap etmediğini, genelde planı olanları tetiklediğini, hibenin büyümek için önemli bir araç olduğunu sözlerine eklemiştir. Yeni dönem için yapabilecekleri şeyleri şimdiden araştırmaya başlayan Sina Bey, böyle bir proje olmasa bile çevre illere mutlaka açılacağını, projenin bu süreci hızlandırdığını söyleyerek en büyük beklentisinin esnafın böyle karışık bir sürece alışkın olmaması nedeniyle en azından KOBİ'ler için bu sürecin esnetilmesi olduğunu belirtmiştir. Görüşme boyunca bulunan izlemeciler Cem ve Ergün Beyler de insanların artık daha girişimci olduğunu, bilinçlendiğini ve ileride bu programlardan yararlanmayan KOBİ'lerin geride kalacağını söylemişler; bir yandan da yeterli miktarda parası olmayan firmaların KOBİ alanındaki projelerden yararlanamayacağını çünkü proje için alınan hibenin %50 'sini firmanın kendisinin ödediğini ve bunu karşılayabilecek güçteki firmaların çok az sayıda olduğu konusunun altını çizmişlerdir.

Emin Efendi Konakları Güvenlik Ağının Kurulması Projesi

Proje Sahibi: Gülseval Özkök Yücer
Proje Koordinatörü: Aslı Didem Kazak
Proje türü: KOBİ'lerin desteklenmesi
Proje Kapsamı: Yerli yabancı turiste daha iyi hizmet hedefini sağlamak için güvenliğin arttırılması

Emin Efendi Konakları projesi kapsamında Gül ve Aslı hanımlarla görüşüldü. Gül hanım, hibe programından zaten sürekli iletişim halinde oldukları Kalkınma Birliği sayesinde haberdar olduklarını, böyle bir proje sürecini öğrenir öğrenmez de Kalkınma Birliği'nden aldıkları destekle hemen proje hazırladıklarını belirtmiştir. Gül hanım, proje sürecinde karşılaştıkları en büyük

sorunun diğer KOBİ projeleri gibi ihale sürecinde firmaların ilgisiz kalması ve Menşei kuralları[30] gereği AB üye ya da adayı ülkelerden ürün almanın zorluğu olduğunu söylemiş, prosedürün çok ağır olmasının, gerek katılımcıların gerekse yardım edecek kişilerin yeterli bilgi ve deneyimye sahip olmamasının, AB işin içine girince firmaların çekingen davranmasının da proje sürecini aksatan faktörler olduğunu eklemiştir. Gül hanım, Amasya'nın gelişmek için turizme yönelmesi gerektiğini ve hazırlanan projelerde de turizm vurgusunun önemli olduğunu düşünmektedir. Projenin dolaylı ve doğrudan etkilerinin çok büyük olduğuna inanan Gül Hanım, çevrelerindeki insanların yeni dönemi beklediklerini ve proje yapmaya hevesli olduklarını, bu projenin kendileri için de büyük bir deneyim olduğunu, proje sürecini öğrendiklerini ve bundan sonra çok daha bilinçli proje hazırlayacaklarını belirtmiştir. Görüşme sırasında Gül hanıma deneyimlerini aktarmalarının istenip istenmediği sorulduğunda belediyenin böyle bir talebinin olmadığını ancak benzer bir proje olan Harşena'ya bu süreçte yardım ettiklerini, projelerine katkıda bulunduklarını söylemiştir.

Umutcan Zihinsel Engelliler Rehabilitasyon Merkezi Projesi

Proje Sahibi: İlyas Ayık
Proje türü: KOBİ'lerin desteklenmesi
Proje Kapsamı: Özellikle zihinsel engelli, eğitilebilir, daha çok nicel olarak da ulaşabilecekleri düzeydeki zihinsel engelli çocuklara daha nitelikli bir eğitim ve rehabilitasyon hizmeti vermek.

Hibe programından mali müşavirleri sayesinde haberdar olduklarını söyleyen İlyas Bey, bundan sonraki her aşamada; projenin hazırlanması, uygulanması ve yönlendirilmesinde, Kalkınma Birliği'nde görevli kişilerin kendilerine çok destek ve yardımcı olduklarını belirtmiştir. Projeyi ilk duyduklarında birçok firmaya gidip onları da teşvik etmek amacıyla AB hibe programını anlatıp onları da proje hazırlamaları konusunda yönlendirmeye çalışsalar da başarılı olamamışlar. Ancak, projenin başarıyla tamamlandığını gören diğer firmaların şu anda büyük bir hevesle yeni proje dönemini beklediklerini, bu konuda çarpan etkisinin çok büyük olduğunu ve bir dahaki dönemde talebin birkaç kat artacağını söylemiştir. Proje sürecinde karşılaştıkları sorunlar sorulduğunda ise Menşei kurallarının ve proje prosedürünün ağır olması nedeniyle firmaların ihalelere ilgisiz kalmasının, deneyimsizliğin, insanların mevzuatla ilgili yeterli bilgisinin olmaması nedeniyle işlerin yavaş ilerlemesinin karşılaştıkları en büyük problemler olduğunu belirtmiştir. Projenin katkılarına gelince, projelerinin tamamlandığını ve sonucun umulduğu gibi olduğunu, bu projeyle

[30] Üye Ülkelerden ve mevzuat kapsamındaki ve/veya mevzuat veya sözleşmenin finanse edildiği program çerçevesinde uygulanabilir diğer özel belgeler tarafından yetkilendirilen ülkeler ve bölgelerden tüm gerçek ve tüzel kişiler [bireysel veya bir lot halinde (konsorsiyum) teklif vererek], eşit koşullar altında bu ihaleye katılabilirler. İhale dosyasında herhangi bir istisnai feragat durumu belirtilmediği sürece, bu sözleşme kapsamında tedarik edilen tüm malların menşei bu ülkeler olmalıdır.

öğrenci sayılarının arttığını, hem ekonomik açıdan kendilerine hem de yeni istihdam sağlaması açısından kente katkısı olduğunu, bu projeyle çok daha fazla öğrenciye ulaşabildiklerini söyleyerek bir dahaki proje döneminde proje sürecini öğrenmiş olmanın da kendilerine verdiği güvenle Türkiye'de henüz bulunmayan 3-18 yaş arası engelli gençleri eğitip onlara diploma vererek onlara iş olanakları yaratacak bir proje yapmayı amaçladığını belirtmiştir. İlyas Bey Amasya'nın pilot bölge olduğuna ve yapılan bu projelerle diğer yerlere örnek olduğuna ve insanların özgüvenlerinin çok arttığına da dikkat çekmiştir.

Amasya İlinde Genç Kadınları Büro Yönetimi Ve Yönetici Asistanlığı Mesleğinde Kişisel Gelişimlerinin Sağlanması Eğitimi Projesi Ve Sanayiyel Otomasyon Teknolojileri Projesi

Proje Sahibi: Amasya Meslek Yüksek Okulu
Proje Koordinatörü: Derya Piroğlu ve Cenk Gezegin
Proje türü: Yerel Ekonomik Kalkınma
Proje Kapsamı: İş geliştirme, kapasite artırımı, mevcut işi büyütmek

AB hibe programlarını internet aracılığıyla duyduklarını, daha sonra da projeyi yazdıklarını söyleyen Derya hanım, YHKB'nden çok yardım aldıklarını, akıllarına takılan her şeyde Birliğe danıştıklarını, bilgilendirme toplantılarında birliğin çok destek olduğunu ve kendilerini yönlendirdiklerini, projeye katılımı arttırmak, daha çok insana duyurmak için de toplu taşım araçlarına afişler astıklarını, gazetelere ilanlar verip basın toplantıları yaptıklarını belirtmiştir. Beklentilerinin katılımcıların %10'unu istihdam ettirmek olduğunu belirten Derya hanım, şu anda oranın %60-70'lere çıktığını, beklentilerinin üstünde bir orana ulaştıklarını vurgulamıştır. Derya hanım kendi projesi için, yani kadınlara büro yönetimi projesi için, Türk Kadınlar Derneği'nden, Cenk beyin otomasyon projesi için ise Amasya Sanayi ve Ticaret Odası'ndan destek aldıklarını söylemiştir. Herhangi bir sorunla karşılaşıp karşılaşmadıkları sorulduğunda ise doğru teknik yardım ve doğru ekiple çalıştıklarından bir sorunla karşılaşmadıklarını fakat Cenk beyin projesinde ihale sürecinde firmaların ilgisiz kalması ve Menşei belgesi nedeniyle sınırlı alım yetkisi olması nedeniyle aksaklıklar yaşandığını belirtmiştir. Bu sürecin sonucunda en mutluluk verici şeyin insanlardaki proje bilincinin artması olduğunu söyleyen Derya Hanım, özellikle faydalanıcıların proje yazım sürecini öğrenmeye istekli olduklarını, kendisine proje yazımı konusunda danıştıklarını belirtmiştir. Bunun da çarpan etkisinin çok büyük olmasından kaynaklandığını düşünen Derya Hanım, önceden Kalkınma Birliği'nden bile haberdar olmayan kişilerin şu anda AB uyum süreci hakkında bile bilgisi olduğunu söylemiştir. Derya hanım yeni proje dönemi için aklında çok çeşitli projeler olduğunu özellikle kent vizyonuyla doğru orantılı olarak kendi okullarında da önemli bir bölüm olan turizm konusunda projeler yapmak istediğini, Amasya'nın proje yapma konusunda girişimciliğinin arttığını, diğer illerde projeleri başka aracı firmalar yazarken Amasya'da kendilerinin yazdığını bu nedenle de az ama öz proje çıktığını vurgulamıştır. Sanayiyel otomasyon projesiyle de bölgedeki en donanımlı laboratuara sahip olduklarına dikkat çeken Cenk Bey, amaçlarının

KOBİ'lerin ihtiyacı olan ara kaliteli teknik iş gücünü yetiştirmek olduğunu, hem kendi projesinin hem de Derya hanımın projesinin sonucunda büyük oranda istihdam sağladıklarını ve yetiştirdikleri elemanlara çok fazla talep olduğunu bu sayede yerel kalkınmaya da katkıda bulunduklarını söylemiştir. Bu sürecin en büyük katkılarından birinin ihale prosedürünü ve teknik şartnamenin nasıl hazırlanacağını öğrenmeleri olduğunu, ayrıca yapılan belgelemeler sayesinde (her talepte yazılı teklif istemek gibi) rekabetin arttığını belirtmişlerdir.

Saz Köyü Damlama Yöntemiyle Yüksek Kotta Sulama Sağlanması Projesi

Proje Sahibi: Satılmış Karaoğlu
Proje türü: Küçük Ölçekli Altyapı
Proje Kapsamı: Yüksek kottaki verimli topraklarda sulu tarım ürünleri yetiştirebilmek

Saz Köyü Muhtarı Satılmış Bey proje öncesinde köyde bulunan yeraltı sularının zenginliğinden yararlanarak buraya bir sondaj kuyusu kurmayı düşündüğünü, bu konu üzerinde ayrıntılı bir şekilde düşünüp, projenin ilk ayağı olan ilk sondaj kuyusunu kendi araştırmaları doğrultusunda kendi olanaklarıyla açtığını anlatarak görüşmeye başlamıştır. İlk sondaj kuyusu açıldıktan sonra enerji ve su maliyetini düşüren bu sistemi projeye döktüklerini ve proje sürecinin bu şekilde başladığını belirtmiştir. Satılmış bey bu projenin tamamlanmasıyla köy halkının üretiminin ve buna bağlı olarak gelirinin artacağını, böylece köyün devam eden göç eğiliminin sona ereceğini, tersine bölgeye çekim olacağını düşünmektedir. Satılmış bey, projenin en büyük etkilerinden birinin diğer köyleri teşvik etmesi olduğunu söylemiştir. Proje sürecinde karşılaştığı sorunlar sorulduğunda ise hiç destek alamadığının altını çizerek ekipsiz çalışmanın sıkıntılı olduğunu her şeyi kendisinin araştırdığını fakat bu sürecin kendisine çok şey kattığını, kendisini geliştirdiğini ve başarabileceği şeylerin farkına vardığını söylemiştir. Yaşadığı diğer bir sorunun ise tapu şerhi konusunda olduğunu söyleyen muhtar, projenin yapılması için AB'nin tapu şerhi istediğini yani arazilerin 29 yıl için köy muhtarlığının malı sayılması gerektiğini fakat köy halkının bu durumdan korktuğunu, karşı çıktığını, bunun üzerine kendisinin valiye çıktığını ve valiyle olan olumlu görüşmesi sonrasında valinin tapu müdürünü, köy hizmetlerini devreye sokarak köy halkını ikna ettiğini söylemiştir. Bundan sonraki dönemlerde de AB projelerini bırakmayacağını söyleyen muhtar ilerisi için şimdiden projeler düşündüğünü, köyün yerleşim alanının heyelan bölgesi olması nedeniyle yerleşim alanını başka bir yere taşıyacağını ve yapmayı düşündüğü mesire yerleriyle kentten de turist çekeceğini söylemiştir.

6.4.Değerlendirme

Küreselleşme süreci içerisinde firmalar yayılmaya ve çeşitli işbirlikleri kurarak ağlarını genişletmeye başlamışlardır. Uluslararası platformlarda artık devletlerden çok, ulus-üstü şirketler ve organizasyonlar söz sahibidir çünkü

bilginin aktarımı ve araştırma-geliştirme konularında yaşanan hızlı gelişimler sayesinde rekabet gücü ve kapasiteleri artan firmalar ucuz işgücü, elverişli alan ve kar maksimizasyonu stratejileri sonucunda küresel bir yarışta artık ülkelerini ve bölgelerini temsil etmektedir. Bu yüzden birçok Avrupa ülkesinde; daha güçlü bölgesel yapılar veya metropoliten alanlar yaratmak amacıyla, tabandan tavana bir yaklaşımla bölgesel politikaları geliştirme işlevi merkezden yerel ve bölgesel kurumlara aktarılmıştır.

Küreselleşme ile gelen yerelin öneminin arttırılması ve yerelcilik anlayışının güçlenmesi Türkiye'de de 1980'lerden itibaren kendini ekonomik, siyasi ve idari yapılandırmada hissettirmiştir.

Kentlerin ulus-üstü firmaları kendisine çekmek için girdiği rekabet, geri kalmış kentlerdeki istihdam potansiyelini günden güne kendine daha çok çekmiş, ulusal fonlar pastasından büyük dilimi kapma yarışına dönüşmüş, yatırımların yoğunlaştığı odak noktalar yaratmış ve bunun sonucu olarak bölgesel dengesizliklere yol açmıştır.

Yerel ekonomik kalkınma programları, bölgesel dengesizlikleri giderme ve engelleme açısından önemli birer araç haline gelmişken; bu kavram önemli ölçüde sosyal sermaye ve işbirliği, güven ve dayanışma kavramlarıyla oluşturulan örgütlenme kapasitesine ve kurumsal kapasite zenginliğine dayanmıştır.

Bütün bu gelişmelere paralel olarak, ulusal düzeyde ve uluslararası düzeyde yapılan yatırımlar bu bölgelerdeki bahsedilen engelleri aşmak doğrultusunda yönlendirilmiş, AB hibe projeleri, dünya bankası projeleri ve merkezi hükümetten gelen fonlar, insan kaynaklarını, mevcut altyapıyı ve KOBİ'leri geliştirmeyi hedef alan projelere öncelik vermişlerdir.

Bu raporda AB projelerinin Amasya'nın yerel ekonomik kalkınmasına olan etkisi incelenmiş, yapılan analizler ve faydalanıcılarla yapılan görüşmelerin ışığında genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Yapılan alan incelemeleri ve görüşmelerden sonra anlaşılmıştır ki Amasya'da sadece insan kaynakları niteliği değil, örgütlenme ve kurumsallaşma kapasitesi de düşüktür. Bu da karşımıza yerel ekonomik kalkınma hedefi düşünüldüğünde aşılması gereken büyük bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Biraz önce de bahsi geçen yerel ekonomik kalkınma araçlarından güven ve hoşgörü ortamı, işbirliği, dayanışma, örgütlenme kapasitesi, kurumsal derinlik ve bütün bunlara bağlı olarak kaliteli işgücüne dayalı insan kaynağı gelişiminin Amasya'da gerek yeterli altyapının olmaması gerekse girişimcilik ruhunun yetersiz kalması nedeniyle sağlanamadığı görülmüştür. Diğer bir deyişle, yerel ekonomik kalkınmanın olabilmesi için gerekli ortam sağlanamamış, Amasya yerel potansiyellerini kullanmakta başarısız olması nedeniyle geride kalmıştır.

Örneğin yapılan görüşmelerde Saz Köyü muhtarı Satılmış beyi proje sürecinde en çok zorlayan konunun köy halkından tapu şerhini almak olduğunu, köy halkının kendisine güvenmemesi nedeniyle çaresiz kalıp valiyle görüştüğünü söylemiştik. Valinin köy halkını ikna etmesi sayesinde tapu şerhleri alınmış böylece proje devam edilebilmiştir. Buradaki en büyük soru işareti köy halkının kendi hür iradesiyle seçtiği muhtar yerine, merkezi yönetim tarafından atanan valiye güvenmeyi tercih etmesidir. Bu olay bile bize Amasya'daki güven ve hoşgörü ortamının yani sosyal sermayenin güçlü olmadığını göstermiştir.

Aynı şekilde kurumsal derinliğin sağlanamamış olmasına örnek olarak kalkınma birliğinin bile hala kurumsallaşma savaşı vermesini ve kurumsal yapılar, sivil toplum örgütleri ve özel sektör arasında işbirliğinin yok denecek kadar az sayıda olması gösterilebilir. Benzer olarak, ortak bir amacın ya da vizyonun kentin gelişimi için belirlenememiş olması, belirlenmiş olsa da stratejik planlarla ya da projelerle desteklenememesi ve özellikle bu projelerde bireylerin kişisel çıkarlarını ortak çıkarların üstünde tutması kurumsal derinleşmenin oluşmasını engellemiştir. Kurumsal derinliğin, sağlamlığın, yerel ekonomik kalkınmayı sağlamadaki rolü tartışılmazdır. Ancak şu da bir gerçektir ki kurumsal derinlik ortamının sağlanması da en çok başarılı bir kurumsal yapılanmanın varlığıyla mümkün olacaktır. Kurumsal sağlamlığın, derinliğin sağlanmasında yerel hükümetin rolü çok önemlidir. Yerel hükümetler politikalarıyla, kentin ileri gelenleriyle ya da STK'larıyla fikir alışverişinde bulunarak, kurumsallaşmayı geliştirecek ve böylece yerel ekonomik kalkınmaya katkıda bulunacaktır. Ancak Amasya'da yapılan görüşmelerde anladığımız üzere belediye, belediye başkanının Amasya'yı benimsememiş olması ve kendini yerelden soyutlamış olması nedeni ile aktif bir rol üstlenememiş, politikalar sınırlı bir kesime hitap etmiş, kurumsallaşmayı destekleyici etkinlikler yetersiz kalmış, kent vizyonu ve buna bağlı olarak hazırlanan projelerle, gerek AB gerek ulusal kaynaklı olsun, ilgilenilmemiştir. Bu durum yani özellikle belediyenin pasif kalması AB hibe projelerinin ne yerel ne de merkez ölçeğinde sahiplenilmediğinin de bir göstergesidir.

Yerel ekonomik kalkınmanın sağlanmasında diğer bir önemli unsur da yerel girişimciliktir. Özelikle yerel düzeyde kapasitenin geliştirilmesinde, yeni finansal kaynakların yaratılmasında, bölgeye yatırım çekmede, özellikle küreselleşen dünyada ön planda olan yeniliklere para ve bilgi akışını sağlamada yerel girişimciliğin rolü çok önemlidir. Yerelde işsizliği azaltma, üretimi ve istihdamı arttırma ve kaliteli işgücünü sağlama yerel girişimciliğin yerel ekonomik kalkınmaya olan katkılarındandır. Özellikle proje faydalanıcılarıyla yaptığımız görüşmelerde, bu projelerin çarpan etkisinin çok olduğu, insanların uygulanan projeleri görüp daha bilinçli bir şekilde proje sürecine iştirak ettiğini anlatmıştık. Gerek faydalanıcılardan gerekse yaptığımız görüşmeler sonucunda AB projeleri kapsamında girişimciliğin ciddi anlamda arttığını söyleyebiliriz. İnsanların örnek projelerden bu kadar etkilenmesi, onların deneyimlerine güvenerek bu yola girmek istemeleri gerek kentteki girişimciliğin artmasını desteklemektedir.

Ancak istatistiksel verilere baktığımızda görülen diğer illere göre Amasya'da daha az proje kabul edildiği ve daha az miktarda hibe alındığıdır. Onaydan geçen projelerin ise DPT'den alınan bilgilere göre büyük çoğunluğu KOBİ projeleri, ardından küçük ölçekli altyapı ve en son olarak da yerel kalkınma girişimidir.

AB hibe projelerinin yerel ekonomiye ne derece katkıda bulunduğu ile ilgili olarak Kalkınma Birliğinde yapılan görüşmeler ve faydalanıcılarla yapılan görüşmeler sonunda bu projelerin yararlı olduğu sonucuna varmıştık. Fakat bu yarar beklenenin altındadır. Ama Amasya'da yapılan projeler şu anda bölgede potansiyel oluşturmak için yapıldığından, insanların AB hibe projelerine bakış açısının değişmiş fakat hala beklenen seviyeye ulaşmamış olmasından, yoğunluk olarak büyük değil de küçük ölçekli projelerin onaylanmasından dolayı, Amasya potansiyelinin altında proje çıkarmakta ve fayda sağlamaktadır. Oysa KOBİ projelerinin fazla sayıda çıkması istihdam sağlaması yönünden Amasya'nın en büyük sorunları arasında olan insan gücünün-beyin gücünün göçü sorununu da çözebilir.

Gazimihaloğlu İş Geliştirme Projesi ve Umutcan Zihinsel Engelliler Rehabilitasyon Merkezi Projesi daha çok istihdam sağlama yönünden, Amasya İlinde Genç Kadınları Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı Mesleğinde Kişisel Gelişimlerinin Sağlanması Eğitimi Projesi ve Sanayiyel Otomasyon Teknolojileri Projesi daha çok yeni kaliteli işgücü kaynağı sağlama yönünden, ki otomasyon projesi sonucunda oluşturulan laboratuarın yalnızca kentteki değil tüm bölgedeki en donanımlı laboratuar olması da çok önemli bir katkıdır, Saz Köyü projesi ise köy halkına yeni üretim sahası yaratmak ve üretimi arttırmak yönünden ön plana çıkmaktadır. Böylece de bölgenin en büyük sorunlarından biri olan işgücünün dışarıya gitmesi, yerel kapasitenin azalması bir parça da olsa azalacaktır.

Beklenen düzeye ulaşılamamasının diğer bir nedeni de proje hazırlama-uygulama konusunda yerel halkın bilgi sahibi olmamasıdır. Her ne kadar 2004-2007 yılları arasında 3000 kişiye Kalkınma Birliği tarafından eğitim verildiği söylense de, yerel halk ve faydalanıcı olarak tanımlayabileceğimiz potansiyel KOBİ'lerin bir kısmı AB hibe projelerinden habersizken, bir kısmı haberdar fakat girişimci ruha sahip değil, bir kısmı ise proje yapma konusunda bilgisiz olduğu için yanlış veya hatalı projeler hazırlamakta ve yerel halkın bu konudaki şevki kırılmaktadır. Ne yazık ki projesi konseyden geri dönen bir aktörle görüşülmemiştir fakat Kalkınma Birliği'nde yapılan görüşmede başarı oranının %20 olduğu belirlenmiştir. Bu da bize göstermektedir ki projeler sağlıklı bir şekilde hazırlanmamaktadır.

Kalkınma Birliği'nde bahsedilen bir başka konu ise şudur; yine bu durumla ilgili olarak, ortadaki açığın farkına varan bazı danışman şirketler, halka, ilginç tekliflerle proje hazırlamakta, bu işi korsan bir hale dönüştürmektedir. Kalkınma Birliği'nin önüne gelen projelerde bazen projelerin bir başka

onaylanan projeden tamamıyla kopyalandığı; hatta bazı sayfalarda projenin adının eski şekliyle kaldığı bile ifade edilmiştir.

Amasya'da etkin yerel aktörlere ve birbirleriyle ilişkilerine baktığımızda Yeşilırmak Havzası Kalkınma Birliği'nin ön plana çıktığını görüyoruz. Aktörlerle ilişkilere baktığımızda ise AB projelerinin tüm süreçlerinde, bütün çalışmalarda DPT'nin sorumlu olduğunu, bu programı yerelde DPT adına Kalkınma Birliği'nin yürüttüğünü daha önce belirtmiştik. Ancak yapılan görüşmelerde anlaşılan bir gerçek var ki o da Kalkınma Birliği'nin daha çok Merkezi İhale ve Finans Birimi'nin sekretaryası şeklinde çalışması MİFB'nin DPT'den de çok söz sahibi olmasına neden olmuştur. AB'nin merkezi olmayan bir yapılanma istediğini, fakat buna karşın projelerde katı kurallar koyup katı bir denetim ve izleme sistemini öngördüğünü biliyoruz. Türkiye'deki modelin yurt dışındaki modellerden belki de en büyük farkı talep edilen böyle bir sistemin 'merkezi' olmadan ülkemizde uygulanmasının çok zor olmasıdır. Dünya örneklerinde bu tarz projeler bölgesel kalkınma ajansları tarafından yönetilmekte fakat Türkiye'de ajansların yasal süreçleri hala bitmediğinden ve belirsizlik içerisinde olduğundan görev geçici olarak hala kurumsallaşamamış bir yapı olan birliklere verilmiştir. Gelişmelere paralel olarak Birliğin teşkilat modeli AB'nin istediği doğrultuda hazırlanmış, birliğin teşkilat şemasının içerisine PUB adında projelerin uygulanmasında görevli bir birim oluşturulmuş ve uygulamaya konulmuştur. Uygulanan bu modelin başında valinin olması, valiler olmadan yerelde bir proje üretmenin mümkün olmayışı, diğer teşkilat modellerinden farklı olarak Türkiye'de merkezden kopuk bir modelin söz konusu olamayacağının da bir ispatı olmuştur. Sonuç olarak YHKB'nin somut gereksinimlardan ortaya çıktığını fakat mevzuatta yerini bulamamış bir yapılanma olduğu sonucuna varabiliriz ve AB, DPT ve PUB arasındaki ilişki ağını bu şekilde açıklayabiliriz.

Kalkınma birliğinin kuruluş amacından farklı olarak AB hibe projelerinin uygulama birimi olarak önümüze çıkması konusunda ise yapılan analizlerde çıkan sonuç; bu gelişmelerin raslantısal olmasıdır. Çünkü Kalkınma Birliği, Yeşilırmak Havzası Gelişim Projesi'ni yönetmek için kurulmuş bir birliktir. Meltem Hanım'la sonradan yapılan telefon görüşmesinde edindiğimiz bilgiye göre, bölgesel kalkınma ajanslarının onaylanma sürecinin uzaması ve bu durumun hala belirsizliğini koruması, işlerin DPT tarafından Kalkınma Birliği'ne yönlendirilmesine neden olmuştur. Havza planı ve AB hibe projeleri arasında bir ilişkinin Kalkınma Birliği tarafından kurulup kurulmadığını sorduğumuzda ise AB hibe projelerinin fonlarının AB tarafından hazırlandığını ve açıklandığını, o sürece müdahale edemediklerini fakat açıklanan konulara uygun olabileceklerini düşündükleri bütün aktörleri özellikle bilgilendirdiklerini belirttiler. Yani havza planı ve AB hibe projeleri birbirlerinden bağımsız olarak yürüyor ve tasarlanıyor dememiz olanaklıdır.

Yapılan tüm bu analizler ve değerlendirmeler sonucunda AB hibe projelerinin Amasya'nın yerel ekonomik kalkınmasına katkıda bulunduğunu, gerek istihdam yaratma gerekse üretimi artırma da kente ivme kazandırdığını

söyleyebiliriz. Fakat bu katkının gerek ilk dönem olmasından kaynaklanan bilinçsizlik, gerekse insanların ilgisizliği nedeniyle tam bir katkı sağlamada yetersiz olduğu da bir gerçektir.

Bütün bunlara ek olarak YHKB'nin proje öncesinden başlayarak tüm süreçte faydalanıcılara olan desteği görüşmelerden de açıkça anlaşılmıştır. Proje sayısını arttırmak için insanları bizzat kendileri arayarak onları teşvik etmeye çalışmaları, verdikleri eğitimler, faydalanıcıların akıllarına takılan her soruda onlara yardımcı olmaları, proje yazımında faydalanıcılarla fikir alışverişinde bulunmaları hem girişimcileri daha çok teşvik etmiş hem de uygulanan projelerle de insanların bilinçlerini yani farkındalıklarını arttırmışlardır.

Bildiğimiz gibi kentte yapılan GZFT (SWOT) analizleri sonucunda kentin vizyonu turizm olarak belirlenmiş fakat bu doğrultuda proje üretimi çok sınırlı kalmıştır. Bir dahaki proje döneminde daha tesadüfî projeler hazırlamak yerine havza planı ve kent vizyonuyla aynı doğrultuda hazırlanacak projelerin yerel ekonomik kalkınmaya çok daha fazla katkısı olacağı düşünülebilir.

Amasya'da uygulanan projelerden sonra, yani bu ilk hibe döneminden sonra insanlarda projecilik anlayışının oluştuğunu söylenebilir. Bu dönemde deneyimsizlikler nedeniyle geri dönen projeler ya da zeyilnameler (sözleşme koşullarında ve şartlarında değişikliğe gidildiğini gösteren belge) olmuş, proje yönetimi konusunda birey ve şirket olarak birçok danışmanlık firması insanları mağdur etmiştir ki bu da projelere bakış açısını olumsuz olarak etkilemektedir. Fakat Kalkınma Birliği izlemecileriyle yapılan görüşmelerde yeni bir proje dönemi olduğunda bölgenin toplam proje sayısının %60-70'inin Amasya'dan çıkacağı düşünülmektedir.

Değerlendirmeler sonucunda değinmek istediğimiz bir nokta da projelerde birkaç istisnanın dışında ortaklık olmamasıdır. Gerek aynı meslek grubundan firmalarla gerekse de STK'larla ortaklıklara gidilip daha büyük çapta, ortaklı projeler çıkabilir; bu tür projeler de kentin yerel ekonomik kalkınmasına çok daha fazla katkıda bulunabilir.

Sonuç olarak, yeni bölgesel kalkınma anlayışı, önemli ölçüde işbirliği, güven ve dayanışma kavramlarıyla oluşturulan örgütlenme kapasitesine ve kurumsal kapasite zenginliğine dayanmaktadır. Söz konusu bölgede yerel katılımı artıracak, ortak girişim alanlarını genişletecek ve yerel ekonomik gelişme sürecine ilgili tüm aktörlerin kolektif müdahalesini düzenleyecek iyi yönetişim modelleri yoluyla yerel kurumsal yapıların güçlendirilmesi önem taşımaktadır.

7.BİR KALKINMA ARACI OLARAK YEŞİLIRMAK HAVZASI GELİŞİM PROJESİ VE KALKINMA BİRLİĞİ[31]

7.1.Giriş

Yeşilırmak Havza Gelişim Projesi; Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından ihalesi yapılmış ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda sözü edilen önceliklere göre, bölgeler arası eşitsizlikleri azaltmak amacıyla yapılan, Amasya, Tokat, Samsun ve Çorum illerini kapsayan bir bölgesel kalkınma projesidir. Bu projenin yönetimi için kurulan birlik de "Yeşilırmak Havzası Kalkınma Birliği"dir. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda sözü geçen öncelikler; "sürdürebilirlik, bölgelerarası bütünleşme, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, fırsat eşitliği ve katılım ilkelerini hesaba katan bölgesel politikalar uygulamak" olarak belirlenmiştir.

Bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi için, öncelikle bölgelerin durumunu belirlemek amacıyla Devlet Planlama Teşkilatı ve Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından bir sınıflandırılma yapılmış ve bu çalışma "İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS)" olarak adlandırılmıştır. Bu çalışma sonucunda oluşan her birim de "İstatistikî Bölge Birimi (İBB)" adını almaktadır. Bu çalışmayla, alan büyüklüklerine göre farklı sınıflandırılan 12 adet Düzey-1 (NUTS-1), 26 adet Düzey-2 (NUTS-2) ve 81 adet Düzey-3 (NUTS-3) istatistiki bölge birimi oluşturulmuştur. Amasya ilini de içine alan ve Yeşilırmak Havza Gelişim Projesi'nin yürütüldüğü bu bölgenin kodu ise; Düzey-2 İstatistiki Bölge Birimi ve TR-83 bölgesi olarak belirlenmiştir.

Türkiye'nin kalkınmışlık çizgisi altında kalan ve Amasya, Tokat, Samsun, Çorum illerini içine alan bu alanda, planlı bir kalkınma çalışması oluşturulmak amacıyla yapılan bu proje, yerel kalkınmayı gözeten, katılımcılık ilkesi etrafında gelişmesi öngörülen, yerel girişimcilik ve yerel kaynakların etkin kullanılmasını hedefleyen bir çalışma olarak yapılmak istenmiştir.

Önceleri "Yeşilırmak Havzası İl Özel İdareleri Hizmet Birliği" olarak adlandırılan ve Yozgat ilini de kapsayan bu birlik, 2004 yılında İBBS kapsamında yapılan sınıflandırmalar sonucu Yozgat'ın bu birlikten ayrılmasıyla "kalkınma birliği" adını almıştır. Yeşilırmak Havzası Kalkınma Birliği'nin temel görevi; "Yeşilırmak ve kollarında oluşan kirliliği ve nedenlerini önlemek için gerekli tedbirleri almak, bölgede mevcut erozyonu giderici çalışmaları yapmak, akış rejimini düzenlemek, Yeşilırmak Havzasında bulunan yerleşim birimlerinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmalarına yönelik her türlü çalışmaları yapmak, yaptırmak ve bu amaçla ilgili kamu ve özel kurum ve kuruluşları ile işbirliği yapmak" olarak belirlenmiştir (YHKB Tüzüğü, madde-5). Birliğin çalışma alanı; mahalli idarelerin sınırlarının içinde kalan alandır. Birlik merkezi Amasya'dadır ve birlik organları; birlik meclisi, birlik encümeni ve birlik başkanından oluşur. Birlik Başkanı Amasya

[31] Bu bölüm Nevcihan CAN tarafından hazırlanmıştır.

Valisi'dir. Birlik Meclisi; birlikteki İllerin Valileri ve İl Genel Meclislerinin kendi üyeleri arasından seçecekleri ikişer üye ile diğer üye tüzel kişilerin göndereceği ikişer üyeden oluşur ve her il büyüklüğüyle orantılı sayıda üyeyle temsil edilir. Seçilmiş üyelerin görev süreleri seçildikleri meclislerin görev süreleri ile aynı zamanda biter. Birlik Encümeni ise; Birlik Başkanı ve birlik meclisinin kendi üyeleri arasından bir yıllığına seçeceği beş üyeden oluşur. Birlik personeli ise 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ve 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunundaki esaslara göre atanır ve birlikte sözleşmeli, geçici personel de istihdam edilebilir.

Birliğin görev ve yetkileri şunlardır;

- Görev alanı içinde tarihi ve doğal çevreyi, su kaynaklarını, orman varlığını korumak ve geliştirmek,
- Hava, su ve toprak kirliliğini önlemek ve bunları oluşturan sebepleri ortadan kaldırmak,
- Yeşilırmak kıyısı ve havzasında bulunan diğer doğal kaynakları ve değerleri koruyucu tedbirleri almak,
- Yeşilırmak ve havzasında erozyon ve her türlü toprak kaybını önlemek, ekonomik amaçlı ağaçlandırma ve mera ıslahı yapmak,
- Yeşilırmak ve havzasında ve barajlarında, iktisadi kalkınmayı, haberleşme, ulaşım, eğitim ve iskan, turizm, kültür şartlarını iyileştirici her türlü genel ve özel projeler yaptırmak ve uygulamak, uygulatmak (YHKB Tüzüğü, madde-6).

Öte yandan, birlik; yasaların mahalli idarelere verdiği her yetkiyi kullanabilmekte, kamu kuruluşları ya da diğer kuruluşlarla işbirlikleri içerisinde olabilmektedir. Birliğin, yurtiçi ve yurtdışı kuruluşlarla ilişki kurma, taşınır-taşınmaz mal edinme, kiralama, satma ya da ortaklaşa kullanma haklarıyla birlikte, iç ve dış pazardan araç-gereç, iş makinesi kiralama ve satın alma hakları da vardır. Ayrıca birlik, yerli ve yabancı kuruluşlardan hibe, kredi alıp döner sermaye oluşturma hakkına da sahiptir.

7.2. Kentte YEK Bağlamında Karşılaşılan Sorunlar

Öncelikle kent geneline bakmak gerekirse, tüm veriler ışığında görülüyor ki, kentte yerel girişim gelişememiştir. Bunu desteklemek amacıyla uygulanan politikalar ise birkaç girişimci dışında kent geneline yayılan bir gelişme sağlayamamıştır. Bunun yanı sıra, bireylerin iş bulma, düzenli bir işte çalışma ya da yeni bir iş kurma konusunda zorluklar çektiği, görüşülen yerel aktörlerin kent sorunlarına ilişkin görüşleridir. Kentte gelir düzeyi kesim az olmakla birlikte, kente yararlı olabilecek yeni yatırımlarda bulunmayışı da önemli bir sorundur. Bunun nedeni olarak ise, yatırımcının cesaret eksikliği gösterilmektedir. Kentte başarılı yatırımların yapılmayışı nedeniyle yerel girişimcilik gelişememiştir. Yapılan birçok görüşmeye göre, başarılı bir yatırım modeli, girişimciyi yeni atılımlarda bulunmak konusunda yüreklendirecektir, fakat elbette bu da kente tek başına yeterli ve sürdürebilir bir kalkınma ivmesi

kazandıramaz.

Öte yandan kurumlar arası iletişim ağının da güçlü olmadığı görülmüştür. Ortak proje yürütmek bir yana, çoğu yerel kurum ve kuruluşlar, birbirleriyle fikir alışverişi dahi yapmamaktadırlar. Üstelik kurumların kendi içlerindeki ilişkiler ağında ve yetki alanlarında, sosyal sermayenin önemli rol oynadığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla "kurumsal derinlik" kavramı bağlamında denilebilir ki; kentte gelişme stratejileri doğrultusunda, hiyerarşi içinde çalışabilecek güçlü kurumsal yapılanmalar oluşamamıştır. Oysa en başta da belirtildiği üzere, yerel ekonomik kalkınma; öncelikle beraberinde yeni kurumsal yapılanmaları getirmektedir. Kurumların ortak kararlar üreteceği platformlar yeni yeni oluşturulmaya başlansa da, kentte bu konuda yeterli bilincin olmadığı ve bu nedenle katılımın sağlanamadığı görülmektedir. Dahası, yapılan uygulamalar ya da alınan kararlar, siyasal ya da ekonomik güçlerini kullanan kişilerin öncelikleri kapsamında şekillenmektedir. Kişilerin ve ilişkilerin önem kazandığı bu kentte, kararlar; sosyal sermayesi güçlü olanların önerileri doğrultusunda alınmaktadır. Bu da kentte siyasi ve ekonomik erki elinde tutan kişilerin kendi çıkarları doğrultusunda karar almasına ve aldırtmasına yol açmaktadır.

2003 yılında DPT yaptığı bir ihale sonucu bu planı DOLSAR adlı bir firmaya vermiştir. DOLSAR planı olarak da adlandırılan Yeşilırmak Havza Gelişim Projesi'nden, YHKB şu şekilde söz ediyor:" Avrupa Birliği Yapısal Fonları'ndan ülkemize yapılacak hibe yardımların önemli bölümünün yerel ve bölgesel nitelikli projelere aktarılacak olması nedeni ile Havzada Nisan 2002'den itibaren DPT ve AB temsilcileri ile ortaklaşa yoğun vizyon oluşturma çalışmaları başlatılmış, yaklaşık bir yıllık süreç içerisinde bölge illerinde tüm kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin katkı ve katılımlarıyla tamamen katılımcı bir çalışma sonucu; GZFT Analizleri gerçekleştirilmiş, illerin öncelikleri ve bunlara bağlı tedbirler tespit edilmiş, son aşamada da bölge vizyonu oluşturulmuştur".

Aynı proje için DOLSAR firması tarafından hazırlanan ana planda da "ana planın hazırlanması için öngörülmüş olan senaryo çerçevesinde, mevcut durumla ilgili verilere, saptamalara, analizlere ve bunların sentezine dayanmaktadır. Bu sentez; bölgenin çeşitli yerlerinde ve farklı nüfus yoğunluklarında yaşayan farklı ekonomik faaliyetlerle uğraşmakta olan ve farklı toplumsal ilişkiler örüntüsü içinde olan bölge toplumunun kendi özellikleri ve talepleri dikkate alınarak erişilmiş bir sentezdir. Çalışmalarda başlangıçtan itibaren; veri toplama yöntemlerinin belirlenmesinden plan fikirlerinin oluşturulması ve olgunlaştırılmasına kadar bütün aşamalarda bölge topluluklarıyla ve kurumlarıyla, mümkün olduğunca beraber çalışmanın yollarını arayan katılımcı bir planlama yaklaşımı benimsenmiştir. Bu nedenle, ana plan, nesnel verilere ve somut bilgilere olduğu kadar, bölge toplumunun talep ve beklentilerine dayanarak yapılan uzman çalışmalarıyla gerçekleştirilmiştir" denmektedir. Peki, böylesine katılımcılık ve işbirlikçi bir yaklaşımın öne sürüldüğü bir proje acaba gerçekten katılımcı mıdır?

Hem DOLSAR'IN hem de Kalkınma Birliği'nin bahsettiği bu katılımcılık ilkesini irdelemek amacıyla, kentteki kamu kurum ve kuruluşlarıyla ve birtakım sivil toplum örgütleriyle görüşülmüştür. Bu değerlendirme kapsamında görüşülen kurumlar; Amasya Valisi, İl Stratejik Planlama Ofisi, Belediye, Tarım ve Köy İşleri İl Müdürlüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve görüşülen STK'lar ise Turizm Derneği ve Ziraat Odası'dır. Yetkililerin plan hakkındaki farkındalıkları ve düşünceleri, olumsuz ve son derece yüzeysel olduğundan görüşmelerin olumlu ve doyurucu geçtiğini söylemek güçtür. Kimi kurumların böyle bir plan olduğundan dahi haberi olmazken, kimi kurumlar ise planın önemini kavrayamamışlardır.

Örneğin; Amasya Valisi, YHGP ile ilgili fikri sorulduğunda, "plana inancının olmadığını" ve "rafa kaldırılmak üzere yapılmış bir plan" olduğunu söylemiştir. Bir kentte devleti temsil eden en üst düzey yetkilinin bunu söylüyor olması, devlet eliyle tepeden inme bir kurguyla hazırlanmış bu projeye olan güvensizliğini ortaya koyuyor. Öte yandan bu söylem, planın yerelde sahiplenilmediğini de gösteriyor.

Şimdiye kadar söylenenleri doğrulayacak diğer bir değerlendirme ise Tarım İl Müdürlüğü'nde Ziraat Mühendisi olarak görev yapan ve DOLSAR ile YHGP hakkında görüşme yapan Adem Yivli'den geliyor:

> "Bir kere şu var; planlar hep rafa kalıyor. Yani biz de yaptık plan ve Vali Bey'e sunduk. O plandan sonra İlin stratejik planı yapıldı, tarım strateji planı yapıldı. Şu ana kadar hep planlar yapılıp kalıyor ve inşallah o planlar (YHGP'den bahsediliyor) yürütülür. Birçok DPT'nin yaptığı çalışmalar da var, ama hazırlanıp rafta kalıyor. Kaynak olarak kullanılıyor. Yani çok fazla sahiplenilmiyor. Benim en büyük sıkıntım o. Çünkü çok fazla emek veriliyor. Bunu bizzat ben kendim de gördüm. O mastır planda birçok kez bizler 3-4 ay çok yoğun olarak çalıştık. Tarım ve sanayinin bütünleşmeunu sağlayarak yeni kalkınma modelleri oluşturmaya yönelik beklentim vardı ama şu da var tabi daha kitabı da okumadım. Plan bir kitap haline mi getirilmişti, basılmış hali var mıydı?"

Görüldüğü gibi, biten planın duyurulmaması da önemli bir sorundur. Kimi yetkililer plandan haberdar olmalarına karşın bittiğini bilmiyorlar; dolayısıyla, planı inceleyerek kente dair ne kararlar içerdiğini göremiyorlar. Buna örnek vermek gerekirse: YHGP'nde Amasya'ya dair öncelikli üç proje vardır ve bu bunlardan 2 tanesi de turizm önceliklidir. Turizm konulu bu planlarla ilgili öncelikle Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü'nün fikri alınıp bilgilendirilmesi yapılmalıdır ki kente dair kararlar güçlü bir işbirliği ve uyumla sürdürülsün. Oysa İl Kültür ve Turizm Müdürü'nün bu projelere ilişkin hiçbir bilgisi bulunmamaktadır. Devlet'in özel sektörle bir işbirliğine girerek yaptırdığı bu plan, aslında bazı prosedürler yönünden küreselleşme ve yerelleşme sürecine son derece uygun gibi görünse de, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü gibi bir kurumun bundan habersiz oluşu büyük bir eksikliktir.

Öte yandan planın bittikten sonra duyurulmamasına bir örnek de, İl Özel İdare, Stratejik Planlama Ofisi'nde görüşülen bir sorumlunun plana rastlantısal şekilde ulaşıp incelemeye fırsat bulduğunu söylemesidir:

> "..... Biz il stratejik planın izlenmesi çerçevesinde kurulduk ve DOLSAR'ı falan hiç bilmediğimiz gibi; farkında olmadığımız gibi, ben IPA'ya projeler yazarken keşfettim DOLSAR'ı. Orada okudum.... yani böyle bir şeyin olduğunu bile çok sonraları fark ettik".

Görüldüğü gibi yerel aktörlerce bilinmeyen bu plan, dolayısıyla eleştirel bir gözle de yerel kurumlar tarafından incelemeye tabi tutulamayacaktır. Bu da, zaten yerelin özelliklerini bilmeyenler tarafından yapılan bu planın, kâğıt üzerinde kalacağını düşündürmektedir. Öte yandan, görüşülen aktörler içerisinde planı inceleme fırsatı bulan tek aktör olan Murat Şimşek'e göre, planın Samsun'a atıfta bulunması ve Samsun'u öne çıkaracak özellikte kararlar içermesi, Amasya adına üzüntü verici bir durum olarak karşılanıyor. Bu da dört kent için hazırlanmış bu planın; bütüncül, topyekûn bir kalkınma anlayışı çerçevesinde yapılıp yapılamayacağı sorusunu akıllara getiriyor.

Kuşkusuz bu plan yerel aktörler tarafından tümüyle olumsuzlanmamıştır. Kimi yöneticiler planın mevcut durumu yansıtması ve genel durum analizi çerçevesinde kapsamlı ve başarılı tespitlerde bulunduğunu belirtmiştir. Öte yandan çalışmaların başlarında ve GZFT analizi sürecinde DOLSAR tarafından birçok bilgilendirme toplantısının da yapıldığını öne sürmüşlerdir. Nitekim, kimi STK'lar eleman yetersizliği ya da ilgisizlik diyebileceğimiz ve kentte son derece önemli bir sorun olan "sağduyu eksikliği" nedeniyle bu toplantılara katılmamışlardır. Bilgilendirme toplantılarına katılan kurumlar ve STK'lar ise DOLSAR'ın mevcut durum verilerini almak ve bilgi elde etmek amacıyla kendileriyle birkaç görüşmede bulunduğunu belirtmişler fakat fikir alışverişinde bulunmadıklarını, bilgileri aldıktan sonra DOLSAR'ın tekrar kendileriyle iletişime geçmediğini söylemişlerdir.

Kalkınma Birliği yerel kalkınmada hangi rolü üstlenmiştir? Kısaca YHKB olarak adlandırılan birliğin, STK'ları bir çatı altında toplayabilecek güçte olması beklenmektedir. Ayrıca, AB bölgesel kalkınma hibe program ve projelerinin uygulayıcısı olarak da görülen bu birliğin temel görevlerinin tüzüğüyle belirlenmiş olmasına karşın kentte elle tutulur bir katkısının olup olmadığı temel sorunsallardandır. Çünkü YHKB denilince insanların aklına gelen düşünceler; AB projeleri, hibelerden pay alma konuları etrafında şekillenmektedir. Öte yandan; DOLSAR Firması'nın yapmış olduğu YHGP'ne ilişkin olarak kamu kurum ve kuruluşlarında görüşülen yetkililerin de bir kısmının, bu birliğin hangi görevleri üstlendiğinden habersiz oluşu da göze çarpan noktalardan biridir. Kısacası birlik, şu anda, AB Projelerini girişimcilerle birleştiren bir bağlantı aracı olarak görev yapmaktadır. Peki bu durum, yerel ekonomik kalkınma aracı olarak önemli bir rol üstlenen Birliğin amacına ulaşmasında ne kadar etkili bir görevdir? Görülüyor ki Amasya kentinde, yerel ekonomik kalkınma aracı olarak görülen en önemli unsur, AB

hibeleriyle yapılan projelerdir. Oysaki diğer birçok kente oranla kalkınmışlık çizgisinin altında kalan bu kentte yerel ekonomik kalkınmanın temellerini AB projelerine oturtmak ne kadar büyük bir yanılgıdır, üstelik öngörülen projeler kent için gerekli öncelikleri içeren projeler değildir.

7.3. Sonuç

Genel bir değerlendirme yapıldığında, öncelikle; Kalkınma Birliği'nin görevinin hangi temellere dayandığı ve üstlendiği rolün tam olarak ne olduğu kentteki yerel yöneticiler ve girişimciler tarafından tam olarak algılanmadığı ya da bu görevin gereği gibi yapılmadığından dolayı farklı anlaşıldığı görülmektedir. Kalkınma birliği sadece girişimcilere AB'nin uygun gördüğü ölçütler kapsamında hibe sağlamak amacıyla kurulmuş bir birlik midir? Üstelik havza gelişim projesi gibi yerelin özelliklerini taşıyan ve yereli bilenlerin yapması uygun olan bir projenin hangi nedenlerle DOLSAR adlı bir firma tarafından yapıldığı da önemli bir sorunsaldır. Devlet eliyle kurulan bu birlik elbette ki yerelin güçlendirilmesi sürecinde, özel bazı kuruluşlarla ortaklık yapacaktır; fakat bu projenin yürütücüsü konumundaki birliğin bu görevi bir özel planlama şirketine vermesi ne gibi sebeplere dayanır? Kurulan birliğin personel sayısının eksik olması ya da mevcut personelin bu projeyi yapabilecek düzeyde kalifiye elemanlardan oluşmaması gibi nedenler, öyleyse Birliğin neden kurulduğu sorusunu akıllara getirmektedir.

Öte yandan, planı hazırlayan aktörlerle planın yerelde uygulayıcısı olan Kalkınma Birliği arasındaki ilişkiler incelendiğinde görülüyor ki; planın yapımı esnasında bir veri alışverişi ve bilgilendirmeler dışında karşılıklı özümsenmiş fikir alışverişleri olmamıştır. Fakat kişilerle yapılan görüşmeler ve planın önerileri göz önünde bulundurulduğunda, kentin ekonomik kalkınmasında öne çıkması ve desteklenmesi öngörülen sektörler; turizm-kültür, tarım ve mermer sanayinin geliştirilmesiyle; eğitim sektöründe birtakım yeni yatırımlar yapılmasıdır.

Planın hazırlayıcıları ve uygulayıcıları tarafından, planın stratejik ve katılımcı bir planlama anlayışıyla yapıldığına dair söylemleri, görüşülen kamu kurum ve kuruluşları tarafından onaylanmamış ve DOLSAR'ın planı yapmak amacıyla bu kurum ve kuruluşlardan mevcut durum bilgilerini aldığı ortaya konmuştur. Üstelik kimi kurum ve kuruluşların böyle bir plandan habersiz oluşları da, yapılan planın duyurusundaki eksikliği ortaya koymaktadır. Merkezin onca önem vererek yapılandırdığı ve maddi aktarımlarda bulunduğu Birlik, ne türlü sebeplerle yapılan YHGP'ni duyuramamıştır? Bu durum; Kalkınma Birliği ile kamu kurum ve kuruluşları arasındaki ilişkilerin de zayıf olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

İldeki yerel aktörlerle Planın hazırlayıcıları arasındaki tutarlılığı değerlendirmek amacıyla yapılan bu çalışma gösteriyor ki; DPT gibi merkezi bir idari kurum tarafından yaptırılan bu plan, içerdiği katılımcılık söylemleri açısından bir denetlemeye tabi tutulmamıştır.

Öte yandan plan hakkında bilgisi olmasına karşın, planın hangi süreçleri işlediğinden, tamamlandığından ve daha önemlisi planın içeriğinden haberi olmayan yetkililer yerelde görev yapmaktadırlar. Kimi yetkililer rastlantısal şekilde bu planı edinip incelemeye fırsat bulduklarını, kimileri hiç haberdar olmadıklarını aktarmışlardır. Bu planın uygulayıcısı olan YHKB'deki yetkililerin de yalnızca birkaçının planı incelemeye fırsat buldukları, plana ne derece önem verildiğini ortaya koymaktadır.

Bir diğer önemli nokta ise; yerelde görüşülen kamu kurum ve kuruluşu yetkililerinin, yapılan planların uygulanabilirliğine inançları olmayışıdır. Kentin öncelikli aktörlerinden yerelden sorumlu yöneticilerine kadar, yapılan planların kâğıt üzerinde kalışından dolayı duyulan bir sıkıntı görülmektedir. Öte yandan görüşülen aktörlerin büyük bölümü, yapılan planın yerel ekonomik kalkınmaya katkısı olacağına da inanmamaktadırlar.

Bu plan 20 yıllık bir gelecek öngörüsü niteliği taşımaktadır, bu nedenle önemli bir dokümandır. Fakat planda sözü edilen kimi ölçütlerin sağlanmamış olması plana duyulan itibarın ve uygulayıcılara duyulan güvenin sarsılmasına neden olacaktır. Her ne kadar bölgedeki yetkililer plandan habersizse de, bu konu, ilgili olanların dikkatini çekmektedir. Kimi yetkililerce DOLSAR Şirketi'nin bölge halkıyla ilişkiler yürütüp anket çalışmaları yaptığı söylenmektedir. Fakat sözü edilen anket çalışmalarının içeriği ve derinliği ile halkın farkındalığı bir sonraki derinlemesine analiz çalışmalarıyla ortaya konacaktır.

Yerel ekonomik kalkınma bütünsellik içeren bir kavramdır. Farklı gelişme kararlarının bir arada, uyumlu şekilde çalışmasını gerektirir. Bu nedenle Amasya kentinde bir sorunun çözüme ulaştırılmasıyla, kentin gelişip güçlenmesi beklenemez. Kent için geçerli tüm kararların ve karar mekanizmalarının işbirliği içinde olması sağlanmalıdır. Planı hazırlayanlar ve yereldeki uygulayıcıları arasındaki ilişkiler ağı incelendiğinde, kentin tepeden inme bir kurguyla ve yereli bilmeyen bir ekip tarafından planlanması, iş hangi düzeyde profesyonellik içerirse içersin, vurguyla bahsedilen katılım ilkesinin tüm gereklerinin sağlanmadığı sonucunu karşımıza çıkarmaktadır.

8.YEREL EKONOMİK KALKINMA BAĞLAMINDA SOSYAL SERMAYE OLUŞUMUNDA AMASYA BELEDİYESİ'NİN ROLÜ[32]

8.1.Giriş

Kentler günümüzde ciddi bir dönüşüm süreci yaşamaktadırlar. Keynesyen döneme ithaf edilen ulus-devlet modeli üzerinden tanımlanan kent modeli yerine- ki bu model bir birini tamamlayan ve kentler arasında iş bölümünün gerçekleştiği dayanışmacı bir yaklaşım içeriyordu- birbiriyle yarış halinde olan ve küresel ölçekte gezinen uluslararası sermayeyi çekebilmeye çalışan bir paradigmaya doğru yol almaktayız. Bu model içerisinde kentler artık bir birini desteklemeyi ve iş bölümünü terk etmekte, daha fazla sermayeyi çekebilmenin arayışları içerisine girmektedir.

Planlamaya dayalı, ulusal ölçekte yapılacak yatırımların ön görüldüğü paradigmadan kopuş, kendi çabalarıyla kalkınma ve sahip oldukları kaynakları harekete geçirme noktasında kentleri kendi kaderleriyle baş başa bırakmıştır. "Yerel ekonomik kalkınma" işte biraz da bu sürecin sonucudur. Yerel birimler artık kendi başlarına sahip oldukları kaynakları; iş gücünü, ham maddeyi, vs. potansiyelleri harekete geçirerek ve dünya ölçeğindeki kentler hiyerarşisinde yerlerini alacaklardır. Bu dönüşüm içerisinde görece daha şanslı kentlerimiz de mevcuttur. İstanbul, İzmit gibi finans ve sanayi merkezi olabilmiş, ticaretin canlı olduğu, sermaye birikiminin belli noktaları ulaştığı veya Ankara gibi bürokrasi merkezi olmasından kaynaklı belli bir canlılığı koruyabilen kentlerimizin yanı sıra sermaye birikiminin çok sınırlı olduğu, ticaret ve sanayi kuruluşlarının rağbet etmediği en dramatik boyutuyla "yaprağın bile kıpırdamadığı" kentlerimiz de mevcuttur. Sahip olduğu nüfusu doyuramayan ve bu yüzden sürekli göç veren ve çöküntü bölgeleri haline gelmekte olan bu kentlerin izleyebilecekleri yol ve yöntemler üzerine çokça tartışmalar yapılmaktadır.

Kaba bir gözlemle Amasya'nın yukarıda belirtmiş olduğumuz kategorilerden ikincisine dahil olabileceğini söylemek kanımızca yanıltıcı olmayacaktır. Osmanlı İmparatorluğu'nda Şehzadelerin eğitimine ev sahipliği yapmış, medreseleri ile ünlü bu kent Cumhuriyetin kuruluşunda da önemli bir rol oynamıştır. Milli Mücadelenin tohumlarının atıldığı ve de ilk Kongre'nin burada yapılmış olması Kent'e önemli bir kimlik kazandırmaktadır. Tarihsel dönemeçte oynadığı role karşın Amasya bugün itibariyle işsizliğin yüksek olduğu, göç veren ve Amasyalıların deyimiyle "ölü toprağının üzerine serpildiği" bir Anadolu kenti profili çizmektedir.

Hakim yazında yukarıda yapmış olduğumuz tartışmayla bağlantılı olarak "yerel ekonomik kalkınma" bağlamında kentteki kurumsal yapılara ve aktörlere ciddi roller biçilmektedir. Biçilen bu roller içerisinde en fazla ön plana çıkan yapılar olarak yerel yönetimler karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede belediyelere yerel

[32] Bu bölüm Oktay KANAT tarafından hazırlanmıştır.

ekonomik kalkınma bağlamında ve "sosyal sermaye" oluşturulması noktasında önemli roller atfedilmektedir. Belediyeler kentteki farklı kurumsal yapıları/sivil toplum örgütlerini ve aktörleri bir araya getirebilecek ve aralarında eşgüdümü sağlayabilecek en temel kurumsal yapılar olarak düşünülmektedir. Bu anlamda Amasya Belediyesi'nin yerel ekonomik kalkınma bağlamında ve sosyal sermaye oluşturulması açısından yapabileceklerini, sahip olduğu araçları sivil toplum örgütleri ve kentteki diğer kurumsal yapılarla olan ilişkilerini ele almaya çalışacağız. Değerlendirmelerimizi ise Belediye Başkanı ve Belediye Meclisi üyeleriyle yaptığımız görüşmeler doğrultusunda şekillendireceğiz.

8.2.Amasya'da Sosyal Sermaye Oluşumu ve Yerel Ekonomik Kalkınma

8.2.1.Amasya'nın Yapısı

Öncelikle Amasya'nın yapısını inceleyecek olursak; 2000 yılı nüfus sayımına göre kentin toplam nüfusu 365.231'dir. İl merkezinin bu rakam içindeki payı ise yine 2000 yılı için 74.394'tür. 5.694 km2 gibi bir alanı kaplayan kentin Suluova, Taşova, Merzifon gibi sulu tarıma açık önemli ovaları bulunmaktadır. Karayolu ulaşım ağında Ankara-Samsun hattının dışında kalan Amasya, Yeşilırmak vadisi boyunca dağlar arasında uzandığı için ulaşım ve yerleşim anlamında dar bir şerit üzerinde bulunmaktadır. Kent yeraltı kaynakları bakımında oldukça sınırlı kaynaklara sahiptir. En önemli sanayi kolu mermer sanayidir. Organize sanayi alanı olarak planlanan bölgeye rağbet olmadığı gibi var olan işletme sayısı da oldukça azdır. Temel ekonomik faaliyetler olarak kentte karşımıza tarımın yanı sıra küçük ticaret birimleri çıkmaktadır. Esnaf odasının belirttiğine göre kentteki esnaf sayısı 5000 civarındadır. Başlıca tarım maddeleri arasında kiraz, şeker pancarı, buğday, tütün ve elma gelmektedir. Ancak üretilen tarım ürünleri ek bir işleme tabi tutulmadıklarından katma değer açısından kente katkıları sınırlıdır. Elma ve tütün üretiminin geçmiş yıllara oranla düştüğü, kirazın ihraç ürünü olması nedeniyle üretiminin artırılmaya çalışıldığı, üretim artışının sağlanabilmesi için yüksek bölgelere ekiminin teşvik edildiği belirtilmektedir. Amasya'nın kalkınmasında stratejik sektör olarak turizm gösterilmektedir. Nitekim, Belediye tarafından yapılan planlama çalışmalarında da turizme önemli bir rol biçilmektedir. Tarihsel mirası kenti önemli bir turizm odağı haline getirmekte, bunun yanı sıra sahip olduğu doğal güzellikleri ve kentin Yeşilırmak üzerine kurulmuş olması Amasya'nın turizm potansiyeli açısından üstünlükleri olarak değerlendirilmektedir.

8.2.2.Mülakat Soruları ve Görüşmeciler

Amasya hakkında bu kısa bilgilendirme mülakatların içeriği açısından yol gösterici olacaktır; "sosyal sermaye oluşturma" ve "yerel ekonomik kalkınma" bağlamında yapılmış olan mülakatlar ve bu mülakatların değerlendirmeleri ele alınacaktır. Görüşmelerden ilki Amasya Eski Belediye Başkanı Hüseyin BAŞ ile yapıldı. Kendisi 1999–2004 yılları arasında Milliyetçi Hareket Partisinden seçilmiş, 2004 Mahalli İdareler Seçiminde bu defa Doğru Yol Partisinden aday olmuş belediye başkanı seçildiği dönemin oy sayısının üzerine çıkmış olmasına

karşın kazanamamıştır. Diğer bir görüşme şu an Belediye Başkanlığı görevini yürüten Adalet ve Kalkınma Partisi'nden 2004 yılında seçilmiş İsmet ÖZASLAN ile yapılmıştır. Kendisi 1989–1991 yılları arasında Gençlik ve Spordan Sorumlu Devlet Bakanlığı da yapmış olup; 2004 yılında yapılan Mahalli İdareler Seçiminde geçerli oyların 16.258'ini alarak Başkanlık görevini devralmıştır. Diğer dört görüşme ise belediye meclisi üyeleriyle yapılmış, bu üyelerin 3'ü AKP'den (Serhat ÖZTÜRK, Adnan ÇEKER, Orkun DUMLU) diğer üye ise DYP'den (Atilla KIRBAŞ) meclise seçilmiştir. Görüşme yaptığımız üyelerden Serhat ÖZTÜRK ve Atilla KIRBAŞ müteahhit, Orkun DUMLU tüccar/mali müşavir, Adnan ÇEKER ise avukattır. Toplamda belediye meclisinin bileşimi şu şekilde oluşmaktadır: 17 AKP'li, 7 DYP'li ve 1 MHP'li üye. Belediye meclisi ağırlıklı olarak esnaflardan oluşmaktadır.

Görüşme yapılan bütün kişilere yukarıda bahsedilen paradigmatik dönüşüme ilişkin düşünceleri sorulmuş ve yerel ekonomik kalkınma hakkında görüşlerinee başvurulmuştur. Ve yine kuramsal içerikle ilgili olarak Amasya Belediyesi'nin yerel ekonomik kalkınma bağlamında yapabilecekleri, Amasya'da faaliyette bulunan sivil toplum örgütleriyle olan ilişkilerinin değerlendirilmesi istenmiştir. Bunun yanı sıra kente ilişkin olarak belirledikleri sorunları sıralamaları istenmiş ve de kent halkının onlara ulaştırdıkları soru ve şikâyetlerin neler olduğu sorulmuştur. Sosyal sermaye oluşturulması anlamında kentte varsa yaşanan deneyimler hakkında düşünceleri başarı/başarısızlık nedenlerinin kaynakları değerlendirmeleri arasında yer almıştır.

8.3.Amasya Belediyesi ve Sivil Toplum Örgütleri

8.3.1.Güven ve İş Birliği

Çalışma özet olarak yerel ekonomik kalkınma bağlamında sosyal sermaye oluşturulması yönünde Amasya Belediyesi'nin üstlenebileceği roller üzerinedir. Bu anlamda sosyal sermayenin tanımından hareket edilecek olunursa; insanlar çeşitli ağlar ve bağlantılar yoluyla birbirleriyle ilişkiler kurarlar. Bu ilişkilenme formel olabileceği gibi enformel yollarla da gerçekleşebilir. Bu ilişkiler sayesinde tek başlarına yapamayacakları veya yaparken zorlanabilecekleri işlerin üstesinden gelmeyi başarabilirler. Ancak önemli olan sadece bu ilişkiler ağının kurulmuş olması değil, aynı ağın ilişki düzeyinin sürdürülebilir olmasıdır. Bu anlamda sürdürülebilirliğin temel kaynakları arasında karşılıklılık ve güvenden söz etmek gerekmektedir. Belirtmek gerekir ki, böyle bir ilişkilenme biçiminin oluşabilmesi için ortak değer ve amaçların paylaşılıyor olması yaşamsal öneme sahiptir. İşte o zaman bu ilişki ağları ve paylaşılan değerler sürdürülebilir ve paylaşılabilir bir kaynağa dönüşür . Sosyal sermayeyi oluşturan da bu kaynaktır (Field, 2003:4-5).

Bu noktada mülakatlarda sorulan öncelikli soru Amasya Belediyesinin kentteki sivil toplum örgütleriyle kurmuş olduğu ilişkinin hangi düzeyde olduğudur. Alınan yanıtların ortak özelliği kurulan ilişki düzeyinin yetersiz kaldığı

yönündedir. Bu yetersizliğin nedeni sivil toplum örgütlerine mal ediliyor olsa da, her iki taraf kendince haklı nedenler öne sürmektedir. Ancak nedeni ne olursa olsun temel sorun böyle bir ilişkilenmenin sağlanabileceği, ortak iş yapabilme ve sorunlara çözüm arama platformu kurulmamış ya da kurulamamış olmasıdır. Hatta bir belediye meclisi üyesi sivil toplum örgütlerinin yöneticilerinin keyfi işlere ve davetlere itibar ettiğini bunların dışında herhangi bir icraatlarını ve uygulamalarını görmediklerini belirtmiştir. Bir diğer meclis üyesinin STK yöneticilerine dair düşünceleri şöyledir:

> Bence sivil toplum örgütlerinin başında olan kişilerin bu görüşlere bu vizyona sahip olmadıklarını düşünüyorum. Yani bunu düşünmüyorum biliyorum. Öyle söyleyeyim size. Yani herkesi tanıyoruz A'dan Z'ye. Kendileri de biliyorlar bunu. Çünkü buralara seçilen insanların seçim kriterleri içinde şu yok: yani siz birisini seçiyorsunuz bu insan bizi iyi temsil edebilir mi bize avantajlar kazandırabilir mi, Amasya'yı duyurabilir mi, bizim sorunlarımızı bir baskı olarak yukarılara iletip bundan da sonuçlar çıkartabilir mi? Ankara Sanayi Odası Başkanı bir Sinan Aygün örneği bizim burada yaşanmıyor. Neden? Çünkü burada ben senin arkadaşınım bana vereceksin oyu, işte ben sana böyle bir yardımda bulunmuştum, iyilikte bulunmuştum gibi ahbap çavuş mantığıyla seçilen insanlar da doğal olarak size ne kadar fayda getirir işte sonuçları da ortada. Kötü insanlar olduklarını söylemiyorum ama, vizyon anlamında bizi temsil ettiklerine inanmıyorum.

Sivil toplum örgütleri ve onların yöneticileri hakkında yapılan değerlendirmelerde ilk dikkat çeken noktalardan birisi kent elitleri arasında gelenekselci-yenilikçi ayırımının oluşmaya başladığıdır. Özellikle kendisini "genç kuşak" olarak kendisini nitelendiren insanlar eski yöneticileri vizyonsuzlukla suçlamakta ve günün değişen dinamiklerini yakalayamadıklarını düşünmektedirler. Bunun yanı sıra günümüzün en dinamik alanı olarak değerlendirilen sivil toplum alanında patronaj ilişkilerinin varlığından yakınılmakta, temsiliyet mekanizmalarının bu ilişkiler üzerinden oluşturulması hararetle eleştirilmektedir. Yapılan görüşmelerde, ilişkisizliğin kaynağı olarak STK yöneticileri gösterilmekte, sivil toplum örgütlerinin kendi aralarında bile bir araya gelemedikleri belirtilmektedir. Başka bir meclis üyesine göre belediye ve sivil toplum örgütlerinin bir araya gelmesi veya sivil toplum örgütlerinin kendi içinde uzlaşması zaten mümkün değildir. Uzlaşmanın ve birlikteliğin olabileceği yegâne alan toplumsal çıkarlar noktasıdır ki, kentte üniversitenin kuruluşu buna örnek olarak gösterilebilir. Bunun dışındaki bütün alanlar çıkar çatışmasına konu oldukları için birliktelik sağlanamamaktadır. Belediye başkanınca da bu iletişimsizliğin kaynağı sivil toplum örgütlerinin kendileridir.

Bu noktada söylenebilecek olan, her kimden kaynaklanıyor olursa olsun açıkça ifade edilen bir iletişimsizliğin varlığıdır. Bu tür bir iletişimsizliğin kaynakları arasında "kurumsal derinliğin" eksikliği de gösterilebilir. Sivil toplum örgütlerinin ifade edildiği gibi patronaj ilişkileriyle temsil ediliyor olması ve farklı belediye başkanları döneminde kurulan ilişki düzeyinin düşüş yaşaması kurumsallaşmanın yeterli düzeye ulaşmadığı konusunda ipuçları vermektedir.

Kurumsallaşma noktasında yaşanan sorunlar arasında kentte faaliyet gösteren şirketlerin yaşadıkları "ikinci adam" sorunu da gösterilmektedir. Genelde aile şirketi özelliği taşıyan bu yapılar, aile bireylerinin yöneticilikleriyle hareket etmekte, profesyonel anlamda yönetici istihdam etmemekteidirler. Bu tutum şirketlerin gelecekleri için tehlike olarak görülmekte aile fertleri dışında bu kurumlarda çalışacak profesyonel yöneticilere gereksinim duyulduğu belirtilmektedir.

8.3.2. Yerel Girişimcilik ve Sosyal Sermaye

Yukarıda da belirtildiği gibi, sermaye birikiminin çok sınırlı olduğu Amasya gibi kentlerde yerel ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesinin önemli bir aracı olarak farklı aktörlerin bir araya gelerek iş birliği yapmaları gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Ulusal ve Uluslararası ölçekte yatırım yapmak isteyen sermayenin kente çekilememesi durumunda tek çıkar yol olarak bu tür iş birlikleri önerilmektedir. Amasya'nın geçmişine baktığımızda bu tür deneyimlerin veya en azından bu yönlü girişimlerin varlığından söz etmek mümkündür. FerSu meyve suyu fabrikası örneği olarak dillendirilen bu deneyim veya Naturel Tekstil girişimi, kentte çok sayıda katılımcının bir araya gelerek oluşturduğu çok ortaklı kolektif girişimler olarak belirtilmektedir. Nedeni her ne olursa olsun bu deneyimlerin başarısızlıkla sonuçlanmış olması kentte sınırlı olduğu belirtilen girişimci ruh üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Yaptığımız görüşmeler kentte bu gün benzer girişimlere pek de sıcak bakılmadığını ortaya koymaktadır:

> FerSu denilen kurum bir sürü ortakla kurulmuş. Diğer tarafta Tokat'ta DİMES diye aile şirketi var. Aile şirketinin FerSu kadar ekonomik güce sahip olduğu bir yerde senin önünde başarılı olması veya bu Coca Cola'nın bilmem ne meyve sularının senin önünde başarılı olması gayet normal. Yani şunu demek istiyorum çok parayı yan yana getirmek 100 tane deneyim yaşayın bunun 90'nında 80'ninde başarısızlık olması normal. 2 ortak geçinemiyor, 3 ortak geçinemiyor, 100 kişinin bir araya gelip kurduğu şirkette ne kurabilir ki (Belediye Meclisi Üyesi).

Bu tür çok ortaklı girişimlerin yanı sıra yerel kalkınma anlamında kentin vizyonuna yönelik sorular, geleceğe yönelik öngörüler ve girişimler konusunda açıklayıcı olabilir. Amasya Belediyesi Stratejik Planında (2006–2009) kentin önemli bir turizm potansiyeline sahip olduğu ve yerel kalkınmanın bu doğrultuda yönlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Turizmi teşvik kapsamında olması nedeniyle Amasya'nın avantajlı bir konumda olduğuna değinilmiştir. Turizmin Amasya için önemine Belediye Başkanı da sıkça vurgu yapmaktadır. Öyle ki, Başkan, tarımsal üretim ve ticaret anlamında kentin ciddi bir gizil güce sahip olduğunu belirtmekle birlikte, kalkınmanın turizm odaklı olması gerektiğini ve tercihlerinin de bu yönlü olacağını vurgulamaktadır. Ancak Belediye Başkanının aksine belediye meclisi üyeleri arasında turizm üzerinde yerel ekonomik kalkınma bağlamında bir fikir birliği olduğunu söylemek oldukça güçtür. Öyle ki kimi meclis üyeleri Amasya'ya kalkınma

anlamında gerek turizm gerekse de tarım açısından pek de bir şans vermemekte, Amasya'nın potansiyelleri bakımından var olan düzeyin pek de üstüne çıkamayacağını düşünmektedirler.

Yerel ekonomik kalkınma açısından bir önceki dönem Belediye Başkanı Hüseyin BAŞ ile bugünkü belediye başkanının görüşleri arasında da önemli farklılıklar söz konusudur. Örneğin İsmet ÖZASLAN'ın başkan seçilmesiyle beraber perakende sektöründe ulusal ölçekte faaliyet gösteren BİM, YİMPAŞ gibi şirketlerin kentte yer seçmeleri özendirilmiştir. Belediye Başkanı benzer girişimleri teşvik ettiklerini, elbette ki sermayenin gelip yatırım yapacağını ifade etmektedir. Ancak bir önceki dönem başkanlık yapmış olan Hüseyin BAŞ adı geçen perakende şirketlerinin kente yatırım yapmalarını engelledikleri ni ve kentteki esnafı bir anlamda korumaya çalıştıklarını ifade etmektedir.

> Yani Amasya'da sermaye birikimi yok. BİM'e izin vermedik yani bakkala, süper marketlere veya normal marketlere şey olacak diye yerel yönetici olarak tavır aldık ve BİM'e izin vermedik. Bir takım gerekçeleri, haklı gerekçeleri, kanuni gerekçeleri öne sürerek. Biz gittikten sonra adamlar iki ay içerisinde açtılar.

Eski başkanın mevcut başkana oranla kendisini yerele karşı daha fazla sorumlu hissettiğini ve yerel anlamda korumacı politikaları benimsediği söylenebilir. Eski başkan, yerel birimlerin büyük sermayenin tahribatına karşı korunması gerektiğini düşünmekte ve Amasyalılık duygusunun daha fazla ön planda tutulması gerektiğini ifade etmektedir. Eski başkan kendi başkanlık döneminde katılımcı mekanizmaların daha fazla olduğu, belediye meclisi içerisinde görev dağılımının farklı partiler gerçekleştirildiği ifade edilmekte ve bütün meclis üyelerinin sırayla başkan yardımcılığı görevini yürüttükleri belirtilmiştir.

Kentin sorunları algısına yönelik olarak yerel yöneticilerin hemen hemen benzer yanıtlar verdikleri görülmektedir. Meclis üyelerinin sorun olarak gördükleri alanlar arasında işsizlik, otopark sorunu ve temizlik en ön sıralarda yer alanlardır. Hal binasının kent içindeki yerinden taşınmış olması da kentte ciddi sıkıntılara neden olmaktadır. Revizyon imar planlarının tamamlanmamış olması, kentte iş yapmayı düşünenler için sıkıntı yaratmaktadır. Meclis üyelerine göre Amasyalıların aktardıkları sorunlar arasında önceliği çevre temizliği ve yolların bakımı almaktadır. Bir meclis üyesi bu anlamda Amasyalılardan daha önde olduklarını, kente ilişikin düşüncelerinin, tasarılarının daha ileri bir aşamada olduğunu belirtmektedir. Bu anlamda kentlilerin kentin sorunları konusunda yeteri kadar katılımcı olmadıklarını düşünmektedir. Kent hizmetlerinin geliştirilmesi noktasında Amasyalıların itici güçlerinden faydalanamadıklarını belirtmektedir.

8.4. Düzenleme Biçimleri ve Eşgüdüm

Toplumsal ilişkilerin nasıl sağlandığı ve eşgüdüm biçimleri konusunda yapılan tartışmada pazar, hiyerarşi ve ağlara atıfta bulunulmakta ve her düzenleme biçiminin kendi alanı içinde açıklayıcı olduğu belirtilmektedir. Pazarın düzenleyici olduğunu düşünenlere göre, bireysel çıkarlarını düşünen ve bu çıkarlarını en çoğa çıkartmaya çalışan rasyonel bireyler sadece kendileri için değil aynı zamanda toplum için de en iyi sonucu yaratırlar. Böylece pazar kendiliğinden eşgüdümü ve ilişkilerin gelişimini sağlar. Ancak diğer yandan bu bilinçsiz eşgüdüm yolu tek başına yeterli olmayabilir; bu durumda doğrudan bilinçli bir müdahale gereklidir ki bu durumda yönetimi ve hiyerarşisel eşgüdüm ortaya çıkarır. Bir üçüncü koordinasyon yolu ise bu iki düzenleme şeklinin dışında enformel ilişkilerin söz konusu olduğu ve diğer iki düzenleme şeklinin göz ardı ettiği bağımsız sosyal yapıları kapsar (Thompson et. al (eds), 1991).

Amasya ölçeğinde bu üç düzenleme yönteminin nasıl çalıştığını saptamak ve eşgüdümün gerçekleşme biçimlerini değerlendirmek oldukça güçtür. Öyle ki pazarın sağladığı koordinasyonun yetersiz kaldığı alanlarda toplumsal bir hedef yaratılamadığı söyleyenebilir. İddia edildiği gibi bireysel çıkarlarını göz önünde bulunduran aktörlerin faaliyetleri bilinçsiz de olsa sosyal yapı içerisinde bir hareketlilik ve işbirliği yaratamamaktadır. Burada devreye yönetimin ve bürokratik mekanizmaların girdiğini, belediye ve valilik nezdinde iş birliği faaliyetlerinin yürütüldüğünü söyleyebiliriz. Ancak ne pazarın ne de hiyerarşi ve ağların tam anlamıyla Amasya ölçeğinde bir eşgüdüm oluşturabildiği söylenemez. Kentte bir düzenleme söz konusuysa o da pazarın yaratmış olduğu ve pazarın bilinçsizliğine bırakılmış düzensizliktir.

Genel anlamda Belediye Meclisi üyeleri ve Belediye Başkanı'nın söylemlerine bakıldığında, yerelleşme sürecine bir olumluluk atfedildiği söylenebilir. Yerelleşme süreciyle birlikte Amasya'nın gereksinimlerinini yerinden daha iyi belirlenebileceği ve hizmetin daha kaliteli ve hızlı sunulabileceği görüüşü öne çıkmaktadır. AKP Hükümeti döneminde gerçekleşen yerel yönetim reformunun bu yönde ciddi gelişmeler getirdiği düşünülmektedir.

Yukarıda da değinildiği gibi, Belediye ve sivil toplum örgütleri arasında ciddi kopuklukların varlığından söz etmek mümkündür. Belediye tarafı bu kopukluğun sivil toplum örgütlerinden kaynaklandığını ısrarla belirtmektedir. Çeşitli süreçlerde onların katılımının beklendiği ancak STK'ların böyle bir sürece yanaşmadıklarını ileri sürmektedir. Dikkat çeken en önemli nokta, kentteki sivil toplum örgütlerinin yöneticilerinin, kente görüşme yapılan bir çok kesim tarafından ciddi eleştirilere uğramasıdır. Yapılan eleştiriler arasında örgüt yöneticilerinin niteliklerinin yetersiz olduğu ve kentsel sorunlara yönelik olarak vizyonlarının yetersiz olmasıdır. Bu noktada özellikle genç yönetici adaylarının ve meclis üyelerinin eski yöneticilere karşı ciddi tepkiler gösterdikleri söylenebilir. Bu da kent seçkinmleri arasında yenilikçi- gelenekçi gibi bir kırılmaya işaret etmektedir.

Belediye Meclisi'nin işlevselliği yaptığımız görüşmeler sonrasında tartışılmaya değer hale gelmektedir. Özellikle kararların tepeden ve birkaç kişi tarafından alındığından yakınılması belediye meclisinin ve meclis üyelerinin pek de etkili bir işleve sahip olmadıkları kanaatini yaratmaktadır. Son üç senede tüm meclis kararlarının oy birliğiyle alınmış olması yerelde uzlaşmanın ötesinde meclis içinde muhalefet eksikliğini de göstermektedir. Meclis tarafından alınan çoğu kararın Anıtlar Yüksek Kurulundan geri dönüyor olması muhalefet eksikliği düşüncesini güçlendirmektedir. Özellikle yerel birimlerde kurulan ilişkilerin niteliği ve karşılıklı çıkar ilişkileri bu tür bir olası mutabakatın da kaynakları arasında gösterilebilir. Görüşülen muhalif partili Belediye Meclisi üyesinin Başkan'ın icraatına yönelik övücü sözleri iktidar ve kimi muhalefet partisi üyelerinin kent gündemine dair pek de farklı düşünmediklerin göstermektedir. Özetle, zayıf meclis güçlü başkan imajı Amasya kenti için de geçerli görünmektedir. Özellikle Belediye Başkanı'nın bürokratik ve siyasi geçmişinden kaynaklı olarak kurmuş olduğu ilişkileri Meclis kararları üzerinde Başkan ağırlığını artırmaktadır. Ayrıca yerel düzeydeki kurumsal ilişkilerin eksikliğinin patronaj ilişkileri tarafından doldurulduğu ve seçim dönemlerinde yapılan siyasi faaliyetlere desteğin seçim sonrasında bir şekilde geri dönebileceğinin normal karşılanması çıkar ilişkilerinin yerel düzeydeki en belirgin kanıtıdır.

Sosyal sermaye oluşturulmasında Amasya'nın ciddi eksiklikler yaşadığı ve geçmiş deneyimlerin gelecek projeler için yarattığı hayal kırıklığı vurgulanabilir. Sivil toplum örgütleri ve belediye arasında kimi zaman gerilime dönen kopukluk, bu alanda son dönem yazında öne çıkartılan dayanışma, beraber iş yapabilme ve yerel kaynakları harekete geçirme ve belediyeye atfedilen çimento rolünün pek de gerçekleşmediğini göstermektedir. Bununla beraber kentin kıt kaynaklarının ve coğrafik dezavantajlarının payı da dikkate alındığında yerel kalkınma anlamında Amasya'nın ciddi sorunlarla karşı karşıya olduğu söylenebilir. İlişkiler ağı içerisindeki kopukluklar, beraber iş yapabilmeye yönelik moralsizlik ve isteksizlik, farklı kişiler ve kurumlar arası sorunlar, belediyeye biçilen rolün yerine getirilememesi, gelenekçi-yenilikçi ayırımının netleşmeye başlaması sosyal sermaye oluşturulması önündeki en belirgin engeller olarak değerlendirilebilir.

Görüşme yapılan Meclis üyelerinin, açıkça ifade etmeseler de yeni ve genç insanların belediye başkanlığı gibi bir makamda daha aktif bir şekilde ve daha fazla katkı yapabileceklerini düşündükleri söylenebilir.

8.5. Genel Değerlendirme

Sosyal sermaye oluşturulması ve yerel kalkınma anlamında yapılan tartışmaların ve değerlendirmelerin kapasite yaratılması ve yoksullukla mücadele ile birlikte ele alındığı söylenebilir. Yoksulluğun kapasite yitiminin kaynağı olarak görülmesi gerektiği ve yoksulluğun beraberinde yoksunluğu da getireceği vurgulanmaktadır (Sen, 1999:87). Bu anlamda alınacak önlemler

arasında öncelikle var olan kapasitelerin geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Mikro kredilendirmeler yoluyla insanlara iş sahaları yaratmaları yolunda fırsatlar tanınmış; eğitim ve sağlık gibi temel kaynaklar sağlanarak yoksulluk ve yoksunlukla mücadele amaçlanmıştır. Ancak devletin müdahalesi burada yine sınırlı bir konumdadır. Ön planda olan yine pazarın düzenleyiciliği ve sürdürülebilirliğidir. Devletin büyük oranda pazardan çekildiği ve pazara müdahalenin oldukça sınırlandığı günümüz neoliberal döneminde asıl düzenleme biçimi olarak pazar mekanizmaları görülmektedir. Sorunların pazar mantığı içinde çözümlenmesi gerektiği ve de devletin bu noktada müdahil olmaması asıl vurgular arasındadır. Giriş bölümünde bahsettiğimiz yarışan kentler modelinde sermayenin ilgisini çekmeyen ya da çekemeyen kentler için önerilen sosyal sermaye oluşturulması yoluyla yerel ekonomik kalkınma modelinin uluslararası pazarlar dikkate alındığında başarı şansı oldukça düşük görünmektedir. Fiyatların arz-talep dengesine bırakıldığı ve spekülatif hareketlerin pazarlar üzerinde oynadığı rol dikkate alındığında ortaya pek de iç açıcı bir durum çıkmamaktadır. Portes ve Landolt'un (2000) sosyal sermaye ve kalkınma deneyimleri ile ilgili makalelerinde Latin Amerika'da yaşanan örnekler bize önemli ip uçları vermektedir. İthal ikameci sanayileşme modelinden ihracata yönelik sanayileşme modeline geçilmesiyle birlikte çoğu yerel sanayi kolu uluslararası firmalara üretim yapan taşeronlar haline gelmiştir. San Pedro örneğinden yola çıkarak yazarlar; yerli halkın Maya kültürü ve kan bağı yoluyla bir birleriyle güvene ve dayanışmaya dayalı ilişkiler kurduklarını belirtmektedirler. Mikro krediler yoluyla San Pedro halkı girişimci ruhunu ortaya çıkarmış ve ülke dışındaki bağlantıları sayesinde üretim yapabilmiştir. Ancak sosyal sermaye ve girişimcilik sağlayabilmelerine karşın aşamadıkları nokta pazarın getirdiği sınırlamalardır. Bu sınırlamalar ekonomik ilişkiler yoluyla da kolayca aşılabilecek gibi görünmemektedir. Uluslararası ticaretin bir halkası halinde olan bu kasaba üreticileri ekonomik kararlarda hiyerarşinin tepesinde alınan kararlara uymak durumunda kalmaktadır (Portes ve Landolt, 2000:538-539).

Amasya ölçeğinde düşünüldüğünde bu tür bir ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi daha da güç görünmektedir. Ortak bir kimlik oluşturulması ve güven gibi sosyal sermaye için yaşamsal önem taşıyan kavramlar belediye ve sivil toplum örgütleri ölçeğinde bakıldığında son derece yetersiz görülmektedir. Geçmişten kaynaklı hayal kırıklıkları ve başarısız deneyimler girişimci ruhu törpülediği gibi olası girişimlerin de önünü tıkamıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi belediye yönetiminin sivil toplum örgütleri ve kentteki iş çevreleriyle olan bağlantısızlığı sosyal sermaye oluşturmadaki belediyenin oynayacağı rolü daha zora sokmaktadır. Özetle, pazarın kısıtlamalarına gelene kadar Amasya kentinin aşması gereken çok daha fazla sorun olduğu anlaşılmaktadır.

9. YEREL EKONOMİK KALKINMA ve SİVİL TOPLUM KURULUŞU OLARAK TMMOB[33]

9.1. Giriş

Yerel ekonomik kalkınma kavramı son dönemde oldukça önem kazanmıştır. Hızlı bir değişim gösteren küresel dünyada yerel örgütlenmelerin merkezi örgütlenmeler karşısında güçlenmeye başlaması, yerel özerkliklerin ağırlık kazanması, uygulanan politikalarda da bazı ciddi değişimleri birlikteinde getirmiştir. Kapitalist sermaye kendi gelişimini sürdürebilmek için kent mekânını seçmiş ve bu durum da kuşkusuz birlikteinde yeni açılımlar getirmiştir. Artık kentler sermayeyi çekebilmek için çoğu zaman ulusal politikaları bir kenara bırakarak kendi politikalarına ağırlık vermişlerdir. Bu zorlamaya neden olan kavram ise kuşkusuz rekabet ya da yarışma olmuştur. Sertleşen rekabet ortamı, yerel birimlerin kendi yerel kalkınmalarının öncelikleri haline gelmesine neden olmuştur. Konuyu sadece ekonomik anlamda ele almak yetersiz olacaktır. Ekonomik, siyasal, yönetsel ve kültürel yapılar ve değişimleri yerel ölçekte kalkınma hamlesini gerçekleştiren bir bütünün parçaları olarak görmek ve ele almak daha yararlı olabilir. Çünkü artık günümüz kalkınma anlayışı içinde kalkınma politikaları birbiriyle sıkı ilişkiler içerisinde olan ekonomik, sosyal, kültürel ve yönetsel yapılarla özdeşleşmiş durumdadır. Artık yerel birimlerdeki ekonomik kalkınma kavramı gerçekten de o yerel birim için çok önemli ve belirleyici olmuştur.

Dünya Bankası'nın yapmış olduğu tanımlamaya göre yerel kalkınma; "kent, metropoliten alan ve alt ulusal bölge olarak tanımlanan topluluktaki herkesin yaşam kalitesini iyileştiren ve ekonomik faydaları artıran sürdürülebilir ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek için yerel otoritelerin, özel sektörün, kar peşinde koşmayan kurumların ve yerel halkın birlikte çalışmasıdır." Bu tanımlamada genel olarak yerel birimdeki yaşam kalitesinin arttırılması ve bu süreçteki aktörlerin neler olduğu basitçe belirtilmiştir. Bu bağlamda öncelikle yerel ekonomik kalkınma konusu içerisinde incelemekte olan sivil toplum boyutu ile ilgili olarak katılım kavramına değinilecektir.

9.2. Katılım Kavramı

Yerelin artan önemi ile birlikte katılım kavramı da sıkça dile getirilmektedir. Gerek demokratik işleyişin mantığı içinde olsun, gerek dış kaynaklı zorlamalar şeklinde olsun katılım kavramı gerçekten de güncelliğini korumaktadır. Yerel ekonomik kalkınma içinde rol alan aktörleri kabaca şu şekilde sınıflandırabiliriz: devlet-sivil toplum kuruluşları-özel sektör. Demokratik düzenin hemen hemen her aşamasında bu üçlü içindeki aktörlerin etkin bir şekilde rol alması gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu sayede kalkınma hamlelerinin daha başarılı olma ihtimali de artabilmektedir. Ancak arzu edilen ve olması gereken katılım her yerel birimde aynı biçim ve düzeyde

[33] Bu bölüm Ozan AVCIOĞLU tarafından hazırlanmıştır.

gerçekleşmez. Bunu anlamak için bahis konusu olan yerel birimdeki devlet-özel sektör-sivil toplum üçlüsünün mevcut durumlarını çözümlemek gerekir. Katılım kavramının kendisinden bekleneni vermesi de elbette çok önemlidir. Ancak makro düzeydeki, sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel özelliklerin yanında mikro düzeyde her yerel birimdeki sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel özellikler birçok şeyi olduğu gibi katılım kavramının da niteliğini belirlemektedir. Her yerel birimin sahip olduğu olumlu ve olumsuz potansiyeller katılım kavramından beklenenin elde edilmesi aşamasında önem kazanmaktadır. Acaba bir kentte popülaritesi artan katılım kavramı tamamıyla o kentin sahip olduğu değer ve normların etkisi ile içten ve bir gereklilik şeklinde mi ortaya çıkıyor, yoksa ülkemizin birçok kentinde olduğu gibi, AB uyum süreci ve demokrasinin güçlendirilmesi gerekliliği temelinde bir dayatma şeklinde mi ortaya çıkıyor? Bu soruya verilecek yanıt bir kentteki yerel ekonomik kalkınmanın olmazsa olmazlarından olan katılım kavramının içeriği, gelişmesi, sonuçları gibi konularda bizi aydınlatabilir. Bu bağlamda katılımın asli unsurlarından biri olan sivil toplum kuruluşlarına geçmeden önce Amasya'da önemi artan ya da arttırılmaya çalışılan katılım kavramını teşvik eden etmenlere bakmak faydalı olabilir. Ancak böyle bir tespit yapabilmek için öncelikle Amasya'daki mevcut sosyal, ekonomik, kültürel yapıya bakmak gerekir. Türkiye'nin bazı diğer kentlerinde olduğu gibi katılım kavramının Amasya'da yeşermesinin son zamanlarda AB ile bütünleşme çalışmalarının artmaya başladığı döneme denk gelmesi anlamlıdır. Kuşkusuz bu paralelliği doğrudan dile getirmek öznel bir tutum gibi görünebilir; ancak Amasya'da yapmış olan mülakatlar neticesinde katılım kavramının içsel bir potansiyel sonucu geliştiğini söylemek zordur; tersine katılım kavramının gerçekten de dışarıdan alınıp Amasya'ya uyarlanmaya çalışıldığı söylenebilir. Dahası, Amasya'daki bu gözlemi Türkiye genelinde yapmak ve benzer sonuçlar elde etmek de olasıdır. Bu bağlamda Amasya'nın kalkınmasını gerçekleştirme aşamasında, katılım kavramına "gelişmiş ülkelerde bu şekilde yapılıyor" şeklindeki bir düşüncenin itici güç olduğunu söyleyebiliriz. Amasya'da katılım kavramının çıkış şeklini kabaca bu şekilde kurgulamak, Amasya'nın katılımdan ne beklediği konusunda bir muğlâklığa neden olabilir ancak bu durumu olumlu bir yapıya dönüştürmek Amasya'nın sahip olduğu sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel karakteriyle ilintilidir.

9.3. Amasya'nın Genel Görünümüne Bakış

Amasya'nın genel görünümüne bakılacak olursa; her kentte olduğu gibi Amasya'da da kenti yöneten belli aktörler vardır, ancak bunlar tam olarak nelerdir veya kimlerdir? Eğer bu aktörler kenti yönetme konusunda başka aktörlerin katılımına sıcak bakmıyorsa ve katılımı arttırmak için de yoğun bir çaba harcanıyorsa kentte ne gibi gelişmeler olacaktır? Bu doğrultuda Amasya'daki pazar-hiyerarşi-ağ üçlüsünün niteliği nedir? Kentteki norm ve değerler kalkınmayı ne ölçüde etkilemektedir? Kentte yerel bir kapasite oluşturulmaya çalışılıyor ancak devlet-özel sektör-STK üçlemesinin bu girişimleri AB projeleri kapsamındaki bir dürtüyle merkezden gerçekleşiyor. Bu yüzden katılım da böyle bir dayatma sonucu şekilleniyor.

Gerçekten de bir kentte sosyal, yönetsel ve ekonomik grupların birbirleriyle olan ilişkileri, kurumların yapısı ve işleyişi yerel kalkınmayı büyük ölçüde etkilemektedir. Amasya'da katılımcı konumundaki kurumları değerlendirmede "kurumsal derinlik" kavramı önem kazanmaktadır. Çünkü belli bir hedefe ulaşmak için kentte bazı yapıların olması ve arzu edilir bir şekilde işlemesi gerekmektedir. Amasya yerelinde gerek sivil toplum kuruluşları için olsun, gerek birtakım yerel devlet örgütlenmeleri için olsun sağlam bir kurumsal derinlikten bahsetmek zordur. Bu bağlamda güçlü bir kurumsal yapının varlığı, kurumlar arası yüksek iletişim düzeyi, başat yapıların varlığı ve söz konusu kurumların karşılıklı farkındalık ve işbirliğini Amasya'da pek de gözlenmemektedir. Katılımın bir ayağını oluşturan sivil toplum kuruluşlarının Amasya'da böyle bir kurumsal derinliğe eriştiğini söylemek zordur. Belli kurumların ön plana çıktığı söylenebilir ancak kurumlar arası ağların geliştiğini söylemek güçtür. Bir kentte kurumlar arası etkileşim, iletişim, güven, karşılıklılık gibi kavramlar yaşamsal öneme sahiptir. Bu kavramları hayata geçirecek olan da kentin sosyal ve beşeri sermayesidir. Eğer kentte bu gibi oluşumlar gerçekten varsa; bu durum kente büyük artılar katacaktır. Kurumsal derinlik kavramı bu manada ekonomik ve sosyal politika ve planların başarıya ulaşmasında temel yapıtaşlarından biri olacaktır. Peki, Amasya'da bu kurumsal derinlik ne düzeydedir? Genel olarak değerlendirdiğimizde Amasya'da kurumsal derinliğin gereklerinden biri olan kurumların çokluğu ve çeşitliliğini görülebilmektedir. Ancak bu kurumların varlığı tek başına pek bir şey ifade etmeyebilir. Bu kurumlar arası ilişkilerin ve faaliyetlerin ne olduğu büyük önem taşımaktadır. Buna göre, Amasya'daki sivil toplum kuruluşlarının birbirleriyle sıkı ilişkiler içerisinde olmadığını söylenebilir. Öyle ki örneğin Jeoloji Mühendisleri Odası'nın diğer hiçbir sivil toplum kuruluşu ile süreklilik arz eden bir işbirliği ya da iletişiminden bahsedilmemektedir. JMO sadece bilgi verme ve danışma şeklinde bir misyona sahiptir. Bu durum Jeoloji Mühendisleri Odası Amasya Temsilciliği üyesinin şu ifadelerinde açıkça görülmektedir:

> "Benim mesleğimin avantajı söyle oluyor: sanayici yani mermerci oluşumdan dolayı bu tarz Amasya'da ciddi bir sanayi sadece şey var mermer olduğu için bu konularda tamamen benden bilgi almaya çalışıyorlar ya da kısmi danışmanlık yapıyorum."
> "... ama şey yani basit danışmanın ötesine gitmiyor yani. Basit bir şey oluyor. Benden ciddi bir şey istese, ben işimi bırakıcam, zamanımı çalıcam atıyorum 1 hafta 10 gün. Yani çalışamam"
> "... şöyle diyim, tabi sorun, siyasi erk değilsiniz bi şey değilsiniz. Yani niye ciddiye alsın ki. Niye alsın yani? Zaten o biliyodur ki o işin başında yani adam onu öyle görüyor, pencereden."

Bu örneği diğer birtakım sivil toplum kuruluşlarını da dâhil ederek çeşitlendirebiliriz. Amasya'da sivil toplum kuruluşları düzeyinde kurumların birbirlerine olan bakışlarını ve hiyerarşiyi şekillendiren en büyük güç olarak siyasi ve ekonomik güç söylenebilir. Gerçekten de meslek Odaları içinde ekonomik ve siyasi olarak en güçlü ya da merkez konumunda olan oda, hiyerarşik yapı içerisinde başat bir konum elde etmektedir. İşte bu aşamada

kentteki pazar ile sivil toplum kuruluşlarının bütünselliği önem arz etmektedir. Şöyle ki, artık İnşaat Mühendisleri Odası gibi bazı güçlü sivil toplum kuruluşları pazar mekanizması içerisinde kendisine yer bulabilmektedirler. Çünkü kendi uğraş alanları onlara böyle bir açılımı doğal olarak birlikteinde getirmektedir. Pazar mekanizmasına eklenen aktörler de nitekim diğer aktörlere göre daha avantajlı ve üstün bir konum elde edeceklerdir. Bunu en net biçimde Amasya Jeoloji Mühendisleri Odası temsilciliği üyesinin şu ifadelerinde görebiliriz:

> "İnşaat mühendisleri. Birçok yerde inşaat ve mimarlardır. Onlar ekonomiye hükmederler zaten. Onların projeleri 10–20 milyarlardır. Müteahhitlik yaparlar, siyasette etkindirler. Mecliste hiç yoksa 50 tane inşaat mühendisi vardır, 20 tane eczacı, 30 tane doktor vardır. İllaki o Odaların gücü fazladır. Çünkü onlar kanun yapıcıdır. Kanun yapıcılar. Bir de para onlarda. Hiç yoksa müteahhitlerin yarısı inşaat mühendisi, üçte biri mimar. Adamın yıllık 500 milyonluk para geçiyor elinden."
> "... parayla ilgili burada, yaptırım gücüyle ilgili. Ben şimdi buraya inşaat yapmayın desem yapmayacaklar mı? Başka bir jeolog getirip yapacaklar."

Kurumlar arası ilişkiler yüksek düzeyde olmadığı gibi, var olan ilişkinin de çok sağlıklı olduğunu söylemek güçtür. Bir araya gelip analiz ve değerlendirmeler sonucunda demokratik şekilde ortak kararlar alıp uygulamaktan ziyade bir güç ilişkisi şeklinde var olan bir yapılanma göze çarpmaktadır. Bu anlamda başat konumda olan meslek odaları İnşaat Mühendisleri Odası ile Mimarlar Odası'dır. Kimi sivil toplum kuruluşları gerçekten de konumları ve nitelikleri nedeniyle çok daha fazla işleve sahipken, bazı sivil toplum kuruluşlarının hareket alanı çeşitli nedenlerle daha dardır. Eğitim-Sen Amasya Şubesi Başkanı ile olan görüşme bu açıdan yararlıdır:

> "...Merkezi hükümetlerin veya yereldeki yöneticilerin engelleyici tutumları söz konusu olabiliyor ama şimdi 20 yıllık geleneğimizde bunları sadece yani hukukla veya sınırlandırıcı yasalarla kendimizi sınırlandırmadık. Meşruluk hak kısmını önemsedik. Bu nedenle meşru bir zeminde fiili bir mücadeleyi yürütüyoruz yani engellemeleri aşma gibi. Bunun yanında da çeşitli sıkıntılar işte cezalar, mahkemelerde karşılaşıyoruz ben şube başkanı olarak örneğin iki yıl önce Ankara'ya yaptığımız 'Eğitimcilerin Büyük Yürüyüşü' eyleminde ben de şu an yargılanıyorum, hatta konfederasyon başkanımız, sendika genel başkanımızın da aralarında bulunduğu 13 merkez yöneticisine 1 yıl 3 ay ceza verildi..."

Kurumsal derinliğin bir diğer gereği olan ortak bazı girişimler etrafında hareket eden kurumların karşılıklı farkındalığı konusunda Amasya için şu değerlendirme yapılabilir: Amasya'daki sivil toplum kuruluşlarının etkin bir eşgüdüm içerisinde belli projeler etrafında toplanıp hareket ettikleri söylenemez. Böyle bir bütünsellikten en azından şu an bahsedilemez. Ancak katılımı daha çok arttırıp, eşgüdüm içinde hareket edip ortak kararlar alma konusunda ilerleme kaydetme ile ilgili olarak belki de tek söylenebilecek TMMOB İl Eşgüdüm Kurulu'nun oluşturulma çabasıdır. İl Eşgüdüm

Kurulu'nun kurulması ile Odaların daha fazla ve düzenli bir şekilde bir araya gelmesi amaçlanıyor ancak henüz kurulma aşamasında olduğu için kendisinden beklenen faydaların alınması biraz zaman alacaktır. Tabi beklenen faydaların alınması yine bu aktörlerin hareketleri ya da bakış açıları doğrultusunda şekillenecektir. Eğer kurumsal derinlik sağlıklı bir düzeye çekilebilirse kuşkusuz bundan ekonomi ve buna bağlı olarak yerel kalkınma da olumlu etkilenecektir. Ancak burada unutulmaması gereken sivil toplum kuruluşlarının eski, katılımcılık ve işbirliğinden uzak alışkanlıklarını terk etmeleri gerekliliğidir. Tabi burada kurumsal derinlik kavramının yeni küresel şartlara uyum sağlamak konusunda olumsuz açılımlara, katı kurumsallaşma gibi, neden olabileceği de unutulmamalıdır.

9.4. Amasya'da TMMOB Örgütlenmesi ve Başlıca Özellikleri

Yukarıdaki saptamalardan sonra bir sivil toplum kuruluşu olan TMMOB'un Amasya'daki örgütlenmesine bakacak olursak; TMMOB'a bağlı meslek odaları Amasya'da temsilcilik statüsündedir. Her temsilcilik üye sayısı, üyelerin dâhil olduğu meslek grupları, faaliyetler vb. açıdan farklılıklar göstermektedir. Daha önce de belirtildiği gibi bazı meslek odaları diğerlerine göre daha güçlü konumdadırlar. Faaliyet alanları ve yoğunluğu da çok farklı olabilmektedir. Bu bağlamda odaların üye sayıları ile etkinlikleri ve gücü arasında doğrusal bir ilişki kurmak Amasya yereli için uygun olabilir. Çünkü örneğin Amasya İnşaat Mühendisleri Odası temsilciliğine bakıldığında; üye sayısı 160'tır. Amasya Jeoloji Mühendisleri Odası temsilciliğinin 12, Mimarlar Odası temsilciliğinin 31 üyesi vardır ve bu sayılar nispeten çok daha azdır. Bu açıdan sayısal üstünlüğün bir avantaja dönüşmesi olası görülebilir. İnşaat Mühendisleri Odası'nın nispeten güçlü konumunu salt sayısal üstünlüğü bağlamak da çok uygun olmayabilir. İnşaat Mühendisleri Odası'nın üyelerinin ekonomik ve siyasi açıdan güçlü olmaları sayısal üstünlükle birleşince bu Odanın başat konumu daha da sağlamlaşmaktadır.

Odaların temsilcileri genelde ekonomik ve yer yer siyasi açıdan güçlü bir konum sahibi kişilerden oluşmaktadır. Örneğin Jeoloji Mühendisleri Odası temsilcisi Amasya'daki mermer işletmeleri alanında ciddi bir sermayedarken, İnşaat Mühendisleri Odası Amasya Şubesi Başkanı sosyal anlamda güçlü bağlara sahip bir kişiliktir. Ancak onların sahip oldukları bu güç kimi yerde Odalar arası gerginliklere neden olabilmektedir. Bu durum kurumlar arası ağlara kuşkusuz olumsuz etkilerde bulunmaktadır. Benzer olarak kurumsallaşma da Odalar arasında farklılık gösterebilmektedir. Güçlü statüye sahip olarak nitelendirebileceğimiz Odalarda kurumsallaşma seviyesi daha fazla olmakla birlikte genel olarak Amasya'da meslek odalarının ciddi bir kurumsallaşma sorunu olduğu kanaatine varılabilir. Bu değerlendirme ile ilgili olarak Mimarlar Odası temsilcisi ile yapılan görüşme bu duruma ışık tutabilir:

> "Şimdi, Amasya'da 7 tane Oda var şu anda, meslek odası: Mimarlar Odası, İnşaat Mühendisleri Odası, Harita Mühendisleri Odası, Jeoloji Mühendisleri Odası, Elektrik Mühendisleri Odası, Makine Mühendisleri Odası ve Ziraat

> Mühendisleri Odası. Bunlardan kurumsallaşmış olanlar, yani belli bir yeri olan, belli uygulamaları olan İnşaat Mühendisleri Odası, Mimarlar Odası, Elektrik Mühendisleri Odası, Jeoloji Mühendisleri Odası, Harita Mühendisleri Odası. Bunlar fiilen uygulamalar yapıyorlar. Onun dışındaki odalar şeklen var, yani bir tane başkan atanmış veya vekil atanmış, ama uygulamaları yok."

Meslek odalarının yerel ekonomik kalkınma ile ilgili olarak yaptığı faaliyetler ya da katılımcı olarak içinde yer aldığı faaliyetler de yine Odalar arası büyük bir farklılık göstermektedir. Bu anlamda İnşaat Mühendisleri Odası ile Mimarlar Odası'nın başı çektiğini söylenebilir. Mimarlar Odası temsilcisinin görece kurumsallaşmış odalar arasında gösterdiği Elektrik Mühendisleri Odası'nın bu anlamda hemen hemen hiçbir faaliyet içinde olmaması düşündürücüdür. İnşaat Mühendisleri Odası gerçekten de en faal odalardan biridir. Gerek sivil toplum kuruluşları ile gerek devlet kuruluşları ve özel sektör ile sıkı iletişim içerisinde olduğunu söylenebilir. Bu değerlendirme Mimarlar Odası için de yapılabilir. Örneğin faaliyet yelpazesi olarak Mimarlar Odası temsilcisinin şu ifadelerinden bu durumu bir ölçüde anlaşılabilir:

> "... bizim Amasya'da hem valilik hem belediye, yani bunların bünyesindeki İl Kültür Müdürlükleri, Müze ve Belediyelerin İmar Müdürlükleri ile bizim yoğun bir ilişkimiz var. Zaten o ilişki olmazsa biz çalışma yapamayız....Biz son 4 senedir zaten bu kültür ve tabiat varlıklarını koruma konusunda valiliğin ve belediyenin birlikte ortaklaşa çalışıyoruz. Avrupa Birliği projelerinde, hibe projelerinde, Kültür Bakanlığı'nın hibe projesinde ve bu binaların (tarihi Amasya evlerini kastediyor) restorasyon projelerinin hazırlanışı, dağılışı, bunların kuruluşa götürülüşü, Bakanlığa iletimini hep Mimarlar Odası üstlenmiştir. Ayrıca bölgesel ilişki de var. Mesela şu anda Tokat, Amasya, Çorum, Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Komisyonu'nun başkanlığını Amasya Mimarlar Odası yürütmektedir. Her sene üç dört defa Samsun'da, Tokat'ta, Sinop'ta, Amasya'da ve artık kazalara indik, Boyabat'ta şurda burda bu komisyonu toplayıp kültür ve tabiat varlıklarının onarımı veya restorasyonu ile ilgili kararlar alınmakta ve bunlar da uygulamaya konulmakta."

Jeoloji Mühendisleri Odası, Elektrik Mühendisleri Odası, Makine Mühendisleri Odası'nın ise gözle görülür yoğunlukta bir yerel girişim geliştirdiğini söylemek oldukça güçtür. Bununla birlikte tıpkı Türkiye genelinde olduğu gibi Amasya'da da sivil toplum kuruluşlarının yerel sorunları dile getirmede başarılı oldukları söylenebilir. Yani ne gibi yerel sorunlar olduğu konusunda hemfikirdirler. Aslında yerel sorunların neler olduğu konusunda hemfikir olmuş bir sivil toplumun varlığı bu sorunlara çözüm bulma konusunda bir avantaj olabilir ancak gerçekte bunun böyle olduğunu söylemek pek de mümkün değildir. Sorunların saptanmasında uyuşan bir sivil toplum, çözüm getirmede bu kadar başarılı değildir. Amasya'daki sivil toplum örgütlerinin asıl eksiği ya da sorunu da zaten bu aşamada önem arz etmektedir. Çünkü sivil toplum kuruluşları eliyle yerel kalkınmayı sağlayacak yerel girişim geliştirmenin Amasya'da pek de başarılı olduğunu gözlenmemektedir. Yapılan ya da yapılacak olan kalkınma hamlelerinde sivil toplumun başlatıcı ya da itici

güç olmaktansa, edilgen bir katılımcı olma tercihi Amasya'daki manzarayla daha da örtüşmektedir. Kentte var olan katı, yerleşik yönetsel ve sosyal zihniyetin kırıldığı söylenemez. Ancak bunu sadece sivil toplum, yerel yönetimler ve özel sektör ile sınırlandırmak da yetersizdir. Burada kuşkusuz kentin sahip olduğu norm ve değerler, yani sosyal sermaye de çok önemli bir paya sahiptir. Amasya'daki halkın da yerel kalkınmaya büyük katkılar sağlayabileceği unutulmamalıdır.

Peki, Amasya için meslek odalarının dile getirdiği sorunlar nelerdir? İnşaat Mühendisleri Odası'na göre: Kent büyük ölçüde niteliksiz işgücü göçü almaktadır; trafik ve otopark sorunu ciddi boyutlardadır; ithalattan dolayı yerli üretim zarar görmektedir; turizm açısından kaliteli yatak sayısı yetersiz orandadır; siyasal çekişme vardır ve bu kente zarar vermektedir; birlik sağlanamamaktadır; yasalara ve kurallara uyma konusunda da bir bilinç eksikliği vardır. Elektrik Mühendisleri Odası'na göre: Kentin eğitim problemleri vardır ve işsizlik büyük bir sorundur. Mimarlar Odası bu konuda Amasya'da Osmanlı kavramına çok yoğun şekilde odaklanılmış olmanın çağdaş şehre önem vermemek gibi ciddi sorunlara yol açtığını, kentin nasıl ve ne kadar büyüyeceğine dair planlı bir yaklaşımın olmamasının da büyük bir sorun olduğunu belirtiyor. Jeoloji Mühendisleri Odası'na göre ise sorunlar şu şekilde: Sanayi ve tarımın çok ciddi sorunları vardır; kentte okuyan kesim dışarıya göç etmektedir; ancak en büyük sorun kentte rantın çok pahalı olmasıdır; bunların yanında katılım adil değildir yani ekonomik ve siyasi gücü fazla olan kentle ilgili alınan kararlarda daha fazla söz sahibidir; trafik Amasya için büyük bir sorundur; turizm için kaliteli yatak sayısı yetersizdir; organize sanayinin yeri kente çok uzaktır ve kentin mermer rezervleri hor kullanılmaktadır. Yapılan mülakatlarda kentle ilgili sivil toplumun sorun olarak gördüğü bu gerçeklikler karşısında neler yapılabileceğine dair görüşleri çeşitlilik göstermektedir. Bu bağlamda Amasya için turizm-kültür-eğitim-tarım dörtlüsü öngörülmektedir.

Sonuç olarak Amasya'da sivil toplumun bir ayağı olan TMMOB'a bağlı meslek odalarının başlıca üzerinde ciddi bir biçimde düşünülüp çözülmesi gereken sorunları şöyle sıralanabilir:

- Yeteri düzeyde kurumsallaşamama,
- İlişki ağlarının eksikliği ya da yetersizliği,
- Çeşitli projeler etrafında demokratik bir şekilde toplanılıp bütünlük sağlayamama,
- Kurumlar arasındaki ekonomik ve siyasi çekişme ve buna bağlı üstünlük kurma mücadeleleri.

10.AMASYA'DA YEREL KALKINMA ÇEVRE GERİLİMİ[34]

"...kalkındığımız gün her şeyi de kaybettiğimiz gün olabilir".
Yaşar Kayataş (Amasya İl Çevre Orman Müdürü)

10.1. Giriş

Bu çalışmada yerel ekonomik kalkınma ve yerelleşme sürecinde Amasya örneği üzerinden çevre boyutu ele alınmaya çalışılacaktır. Öncelikle yerel girişimcilik ve çevrenin nasıl birbirleriyle bütünleştiği ve bu bağlamda gelişen sürdürülebilir kalkınma kavramının nasıl bir rol oynadığı kuramsal olarak serilecek ardından ulusal ve bölgesel gelişme biçimleriyle yerelde çevrenin nasıl bir şekil aldığı AB uyum yasaları ve buna bağlı Türkiye'deki yasal düzenlemeler paralelliğinde ele alınacaktır. Son olarak ise Amasya'da yerel aktörlerle yapılan mülakatlar değerlendirilmeye çalışılacaktır.

10.2. Kuramsal Çerçeve

10.2.1. Yerel Girişimcilik ve Çevre

Son yıllar ileri kapitalist ekonomiler ve toplumlar, kentsel yönetişim tarzları üzerinde birbiriyle çelişik gözüken iki baskı setinin birleşmesi ile nitelendirilebilir. Bunlardan ilki çeşitli yerel çıkar çevrelerinin ve koalisyonların kent mekânının ekonomik değerini arttıran ve birikim arayışında olan gezici sermayeyi çekmeye çalışan yeni bir kent siyasetinin ortaya çıkışıdır. Bu gelişme daha çok girişimci ve yarışmacı kent yönetişim biçimleri veya diğer bir değişle, "girişimci kent" fikirleriyle bağlantılandırılabilir. Yeni kent siyaseti, ulus devlet düzenlemelerinin geri çekilmesi, yerellikler üzerindeki denetimlerin kesilmesi ve neo-liberal "önce büyüme" ideolojisinin zaferiyle ayrılmaz bir şekilde ilişkilidir. İkinci olarak ise gelişmeci kent siyasetine geçişin yerel devletin doğal çevreyi koruma ve daha iyiye götürmede artan taleplerle karşı karşıya kaldığı bir dönemde gelmesidir. Bu ekolojik talepler toplumsal meselelerden ayrı ele alınmak yerine ekolojik modernizasyon ve sermayenin kısmi bir şekilde yeşillenmesi (greening of capital) etrafında inşa olan küresel-yerel çevre siyasetini de temsil etmektedir. Buna yanında, uluslararası çevre taahhütlerine ilişkin sorumlulukların ulus-altı düzeye nasıl geçtiğinin yollarını yansıtmaktadırlar.

Neo-liberalizmin 'önce büyüme' projesi hem ideolojik hem de maddesel olarak kentin sürdürebilirliğine ilişkin pratikler ve ilkelerle (ekolojik sınırlar; kuşak içi ve kuşaklar arası hakkaniyet; iktisadi, toplumsal ve çevresel önceliklerin bütünleşme, vb. kavramlarla) çelişmektedir. Gelişmiş ülkeler başta olmak üzere Fordizm sonrası krizde kent siyasetinin yaşam standartlarını elden çıkarttığı üzerine tartışmalar yoğundur. Savaş sonrası Fordist dönemin toplumsal sözleşmesinde kendini kurtaran kent liderlerinin daha geniş sosyal ve

[34] Bu bölüm Barbaros BOZKURT tarafından hazırlanmıştır.

ekolojik amaçların hiçe sayılması pahasına kendi ruhlarını küresel sermayeye satmaktan başka fazla bir çaresi olmadığı belirtilmektedir.

Sanayi sonrası kentler için bir yandan şaşırtıcı ama diğer yandan da anlaşılabilir bir gelişmeden söz edilmektedir. Çevreciliğin (ister kentsel büyümenin olumsuz dışsallıklarının artık içselleştirilmesi olsun ister olumlu kentsel çevrenin olumlu dışsallıkları olsun, farklı formlarda) kent siyaseti üzerinde ciddi bir etkisi olmuştur. Ancak belirtilmesi gereken şudur ki, her ne kadar önemli olsa da, basit bir şekilde bu etkinin ulusal hükümet tarafından yerel devlet düzenlemeleri üzerine bir takım talepleri veya üst orta-sınıf vatandaşların baskıları doğrultusunda olmayışıdır. Daha çok kentsel girişimciliğinin (*urban entrepreneurialism*) kendisinin bu kent çevresinin ve ekolojisinin yeni bir şekil kazanmasında oynadığı roldür. Bu da, biraz önce bahsedildiği gibi, daha çok yeni girişimci kent olmak iddiasında olan eski sanayi şehirleri anlamında gerçekliğini korumaktadır.

10.2.2.Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre

İktisadi büyümeden farklı olarak Sürdürülebilir Kalkınma[35] kavramının ortaya çıkışı; 1970'lerle birlikte iktisadi öncelikler nedeniyle daha önce dikkate alınmayan çevre boyutunda dünya üzerinde yaşanan ciddi sorunların meydana gelmesi ile artık farklı bir büyüme yaklaşımının geliştirilmesi gerektiği anlayışında yatmaktaydı. Bu kavram her ne kadar artık çevresel ve sosyal gelişmeyle bütünleşmişse de bu anlayış farklı bir toplum projesinden çok neo-liberal dünya görüşüne eklemlenerek var edilecektir.

70'lerle başlayan ve özellikle Birleşmiş Milletler bünyesinde gerçekleştirilen konferanslar ve zirveler bu kavramın altını zamanla doldurmaya çalışmış; Türkiye bürokrasisi de bu kavramla anılan toplantılara katılımı neticesinde tanışmış ve 90'larla hem yasal çerçeve hem de uygulama yönünde (Gündem 21 ve Yerel Gündem 21 deneyimlerinin başlaması) harekete geçmiştir.

Sürdürülebilir Kalkınma kavramının tanımında kuşak içi ve kuşaklar arası hakkaniyet (dayanışma ve adalet) öğelerinin altı çizilmektedir. Kuşak içi dayanışma ve adalet mekân, kuşaklar arası dayanışma ise zaman boyutuna işaret etmektedir (Mengi ve Algan, 2003).

---

[35] Farklı yazarlar "kalkınma" ve "gelişme" kavramına farklı anlamlar atfetmektedirler. Bunlar, genellikle, birinin daha niceliksel yani (daha fazla mal ve hizmet üretme anlamındaki) "büyüme" kavramına yakın olduğunu vurgularken diğerinin çevresel boyut başta olmak üzere, toplumsal ve kültürel; yani niteliksel boyutlarını da içerdiğini belirtmektedir. Bu çalışmada "kalkınma" kavramı ikinci anlama yakın tanımıyla kullanılacaktır. "Sürdürülebilir Kalkınma" kavramının içeriği konusunda ise bu tarz bir tanım farklılığı pek vurgulanmamaktadır.

Sürdürebilir kalkınmanın hedefleri genel olarak üç başlık altında toplanabilir:

- Sürdürülebilir Kalkınmada Sosyal Dayanışma:

Sosyal uyumun güçlendirilmesi, toplumun varlığını sürdürebilmesi ve işlevsel olabilmesi için gereklidir. Toplumun üyeleri arasında dayanışma kurulması gruplar arasında diyalog ve anlayışı da birlikte getirecektir. Bunun için sosyal ve politik katılımı teşvik etmek büyük önem taşımaktadır.

Sosyal dayanışma sadece toplum içi bir dayanışma anlayışını içerememekte aynı zamanda uluslararası destek önceliklerinin daha az gelişmiş ülkelere, bölgelere ve gruplara yönelmesi, hakların ve ulusların barış içinde bir arada yaşamalarının sağlanması ve insan hakları ve demokratik yapıların teşvik edilmesi önem taşımaktadır.

Sürdürebilir kalkınmada bir diğer hedef de insan kaynaklarının geliştirilmesi ve korunmasıdır.

- Sürdürülebilir Kalkınmada Ekonomik Yapabilirlik

Öncelikle bireysel ve toplumsal gereksinmeleri etkin ve etkili bir şekilde karşılayacak bir sürdürülebilir kalkınma anlayışından bahsedilmektedir. Bu anlamda gelecek kuşakların da yararı gözetilmelidir.

Ekonomik yapabilirlik için serbest pazar sisteminin uygulanması önerilmektedir. Fiyatların doğal kaynakların kıtlığı göz önünde bulundurması ve dışsallıkların fiyatlara dahil edilmesi vurgulanmaktadır. Mutlaka kirleten öder ilkesinin uygulanması gerektiği belirtilmektedir.

Malların ve hizmetlerin üretim ve tüketim sürecinin biçimlendirilmesi bu anlayış içerisinde en önemli konulardan bir tanesidir. Üretim nedeniyle ortaya çıkan risklerin en aza indirilmesi, enerji ve hammadde kullanımının optimal hale getirilmesi önem taşımaktadır.

- Sürdürülebilir Kalkınmada Ekolojik Sorumluluk

Sürdürebilir kalkınma anlayışında doğal yaşam temellerinin uzun süreli olarak güvence altına alınması, ortaya çıkan ekolojik zararların ortadan kaldırılması ve doğanın kendi dinamik çeşitliliği içinde korunması temel kurallardır.

Kaynak tüketiminin denetlenmesi ekolojik sorumluluğun vazgeçilmez bir koşulu olarak görülmektedir. Yenilenebilir kaynakların tüketimi, yenilenebilme düzeyinin altında tutulmalı, yenilenemez kaynakların tüketiminin yenilenebilir kaynakların gelişme potansiyelinin altında olmasına özen gösterilmesi vurgulanmaktadır.

Zararlı maddeler ve katı atıkların, özellikle emisyonların ve doğada yok edilemeyen katı atıkların, en az düzeye indirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Kirlilik hiçbir zaman ekosistemin özümseme düzeyinin üzerinde olmamalıdır. Doğal olarak üretilemeyecek maddelerin üretiminden kaçınılması gerektiğinin altı çizilmiştir.

Biyoçeşitliliğin korunması, ekosistemin niteliğinin korunması ve sürekliliğinin sağlanması doğaya her türlü müdahalede göz önünde bulundurulması gereken ilkeler olarak belirtilmektedir. İnsan ve biyosfer üzerinde etkide bulunan ve geniş alanları kapsayan kaza risklerinin, sürekli olmaması ve gelecek kuşakları etkilememesi durumunda kabul edilebildiği belirtilmektedir. Kesin ve bilimsel olmayan risklere girilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Çevre sistemlerinde çevrenin kendini yenileyebilme hızının şimdiye dek var olan ekonomik sistemlerde amaçlanan kaynak çekme (yani doğrudan tüketim - oksijen, su ve gıda gereksinimleerinin karşılanması gibi- ve bunun yanı sıra üretim faaliyeti için gerekli olan kaynakların sağlanabilmesi) hızından yavaş veya farklı olduğu (Aruoba, 1992) çevre iktisatçıları tarafından da vurgulanan bir sorundur. Sürdürebilir kalkınma anlayışında da doğaya insan kaynaklı müdahalelerin zaman ölçüsü, çevrenin tepki gösterme ve kendisini yenileyebilmesi için gereken zaman ölçüsü ile uyumlu olması gerektiği noktası belirtilmektedir.

Ekolojik sorumlulukta doğal ve kültürel çevrenin korunması büyük rol oynamaktadır. İnsanın doğal yaşam alanının biçimlendirilmesinde insan hakları düşüncesinin belirleyici olması gerektiği ve insan onurunun yaşanabilir doğal ve kültürel çevreyi zorunlu kıldığı ısrarla belirtilen önemli noktalardandır (Mengi ve Algan, 2003).

10.3. Türkiye Genelinden Amasya Özelinde Çevreye Bakış

10.3.1. Türkiye

Kalkınma Planları

Türkiye'nin doğal kaynak ve çevre sağlığı ile ilgili politika, önlem, mevzuat ve diğer kurumlarının Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarından beri varlığı bilinmektedir. Ancak çevre hakkı ve gelecek nesillerin yaşama haklarını da kavrayan bütüncül politikalar 1973 yılından sonra gelişmeye başlamıştır (Arat:2000).

1972 Stockholm İnsan Çevre Konferansı pek çok ülkede çevre ile ilgili yeni bir örgütlenme yapılanmasına gidilmesini sağlamıştır. Bu Türkiye'deki yansımasını öncelikle Beş Yıllık Kalkınma Planlarında bulmuştur. Bu doğrultuda Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Programında (1973-1977) ve 1973 yılı programında Çevre Sektörü ilk defa yer almıştır. Çevre Politikalarının sanayileşme ve kalkınma politikalarını engellememesi gereği 1973

Programında vurgulanmıştır. 1978 Ara Programı ve Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planına (1979-1983) baktığımızda çevre konusunda önleyici politikaların esas alınmasını kabul ederek temel yaklaşım olarak sanayileşme, tarımda modernleşme ve kentleşme sürecinde çevrenin de 'dikkate alınması' öngörülmektedir.

1984 Ara Programı ve Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na (1985-89) kadar onarımcı bir çevre politikası ileri sürülse de bu planda temel ilke "sadece mevcut kirliliğin ortadan kaldırılması ve muhtemel kirlenmelerin engellenmesi değil, kaynaklardan gelecek nesiller tarafından da yararlanabilmesi için korunması ve geliştirilmesidir. Bu planla getirilen yeni açılım aslında 1980'lerle Türkiye'nin taraf olduğu çok sayıda uluslararası antlaşma ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'na başvuru yaparak uyum çalışmalarına başlamış olmasına bağlanabilir ve böylece Türkiye'nin çağdaş çevre yönetimi ilkelerinin benimsenmesinde hızlı bir tüzel ve siyasal gelişme sürecinin içine girilmesinin nedenleri daha kolayca anlaşılabilir.

Altıncı Beş yıllık Kalkınma Planında (1990-1994) 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayınlanan Ortak Geleceğimiz (Brundtland) Raporu ve küresel düzeyde yaşanan gelişmeler etkili olmuştur. 1991'de Çevre Bakanlığı kurulmuştur. 1992'de BM Çevre ve Kalkınma Konferansına katılan Türkiye Rio Deklarasyonu ile Biyolojik çeşitlilik antlaşmasını imzalamış ve Gündem 21'i benimsemiştir. Şubat 1993'de Çevre Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir.

1995 yılı Ara Programı ve Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Programı (1996-2000) Döneminde ÇED yönetmeliği yeniden düzenlenmiş (1997), beraberinde daha önce programa alınmış projeler için ÇED affı getirmiştir. Plandaki Yatırım Teşvik Mevzuatı çevre yatırımlarının bütün teşviklerden yararlanılmasını sağlamıştır.

7. Beş Yıllık Kalkınma Programı (2000-2005) ile ilgili Çevre İhtisas Raporunda da belirtildiği üzere çevre konularının henüz ekonomik ve sosyal politikalara içselleştirildiği söylenemez (Arat, 2000; Mengi ve Algan, 2003).

Bölgesellik Bağlamında Gelişme

Bölgesel Kalkınma Programlarında ana hedefler arasında çevrenin korunması yer alsa da bunlar daha çok turizmin desteklenmesi ve doğal çevrenin bölge için bir gelir kaynağı durumuna getirilmesi amacını güden bir önemseme çerçevesinde ele alınmaktadır. Aslında Avrupa Birliği'nin az gelişmiş bölgelerin rekabet edebilirliğini artırmak için bu bölgelere özel önlemler alması ve teşvikler uygulaması bu hedefleri yolunda bilinçli adımlardır. Ve Avrupa Birliği, bölgesel özellikler dikkate alınarak, anamal sağlama ya da bölgeye özgü (turizm gibi) etkinlikleri destekleme yöntemleriyle girişimciliği destekleme çabasındadır (Mengi ve Algan, 2003). Ayrıca, Avrupa Birliğinde Sürdürülebilir Gelişme Politikalarının, Bölgesel Gelişme Politikalarına

yansıtılması bağlamında tüm sektörlerin çevre koruma amaçlarıyla uyumlu olması istenmekle birlikte özellikle yerel düzeydeki atık suların ve katı atıkların bertaraf edilmesiyle ilgili önemli öncelikler belirlenmiştir. Nicelik ve nitelik olarak yeterli su sağlanması ve atık suların toplanması istenmektedir. Üye devletlerin tüm egemenlik alanlarını kapsayacak biçimde zorunlu katı atık planlarının yapılması, yerleşme, sanayiyel ve tehlikeli atıkların farklı biçimlerde toplanarak depolanması teşvik edilmektedir (Mengi ve Algan, 2003).

Diğer ekonomik faaliyetleri çok güçlü olmayan az gelişmiş bölgelerde bu nedenle turizm vurgusu ve doğal olarak çevre korumacılığı vurgusu ön plana çıkmaktadır.

10.3.2. Havza

Yeşilırmak Havzası Kalkınma Birliği (YHKB)

Türkiye'deki GAP, DOKAP, DAP ve ZBK gibi bölgesel gelişme projelerinden biri olan Yeşilırmak Havzası Gelişim Projesi, Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerini kapsayan alanda; Yeşilırmak ve kollarının oluşturduğu havzada akış rejiminin bozukluğu nedeniyle oluşan erozyon, su taşkınları ve çevre kirliliğinin önemli boyutlara ulaşması nedeniyle bir bölgesel gelişme planının yapılması gerekli olmuştur. Coğrafi bilgi Sistemlerinden (CBS) de yararlanarak ortak bir veri tabanı oluşturmak istenmektedir. Böylece tarım, orman, mera alanları, yerleşim yerleri ve arazi kullanım haritaları gibi gelişme projeleri için bir veri tabanı oluşturacak bilgiler daha kolay ve güvenilir bir biçimde elde edilecektir. DPT bu proje ile "havzada ekolojik dengeyi bozmadan, en uygun ve ekonomik arazi kullanım planlamasının yapılmasını; doğal kaynakların güncel takibinin ve yönetilmesinin sağlanmasını" amaçlamaktadır. Erozyonun önlenmesi, su kirliliğinin denetim altına alınması, orman alanlarının belirlenmesi ve korunması, meraların ıslahı, şehirleşme ve sanayileşmenin izlenmesi yine bu projenin amaçlarındandır (http://www.yesilirmak.org.tr/http/YHKB_Genel1.htm).

Yeşilırmak Havzasında Çevre Kirliliği

Çevre boyutu il sınırları ölçüsünde düşünülebilir bir olgu olmadığından genel olarak Yeşilırmak Havzası için tehlike oluşturan çevre sorunlarından öncelikle söz etmek yerinde olacaktır.

Erozyon TR83 Bölgesi'nin en önemli ve yaygın sorunlarında biri olarak ortaya çıkmaktadır. Buna ek olarak yerleşme, tarım ve sanayi gibi etkinliklerin olumsuz dışsallıkları olarak çevre, özellikle de karasular aşırı derecede kirlenmektedir. Yeşilırmak ve Kızılırmak Deltalarındaki sulak alanların, bölgeye özgü türlerin yaşam alanı olan ekolojik çevrenin ve biyolojik çeşitliliğin devamı açısından gerekli ve yeterli önlemlerin alınmamış olması da çevreyi tehdit eden unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Bölge planı bu hususlar göz önüne alınarak önemli çevre sorunlarını üç ana başlık altında toplamaktadır. Bunlar:

- Kirletici kaynakların ve kirlenmelerin artmakta oluşu,
- Aşınmalar veya aşırı kullanmalar sonucu bölgeye özgü türlerin yok olması,
- Koruma alanlarının ve özel bölgelerin normlara uygun yönetilmemesi.

Kirlenmeler, Havza Gelişim planı tarafından, su, toprak (katı atıklar ve tarımda kullanılan kimyasallar nedeniyle), hava ve gürültü kirliliği olarak sınırlandırılmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi su kaynaklarının kirlenmesinde; evsel ve katı atıklar, sanayi atıkları, tarımsal atıklar, hayvancılık faaliyetleri ve diğer kirleticiler etkili gösterilmektedir.

Karadeniz'e dökülen Yeşilırmak, Kızılırmak ve Kürtün Deresi, çeşitli parametreler bakımından deniz kirliliğine katkıda bulunmaktadır. Yeşilırmak, Kızılırmak ve kollarına deşarj edilen atık suyun %3,4'ü arıtılarak, %10,4'ü ön arıtmadan geçirilerek %86,2'si ise arıtılmaksızın alıcı ortama verilmektedir.

Planda ayrıca diğer kirlilik çeşitlerinden söz edilirken toprak kirliliği üzerine çalışmaların daha çok akademik düzeyde kaldığı, hava kirliliği ölçümlerinin sadece il merkezi düzeyinde yapılabildiği, gürültü kirliliği ölçümlerinin ise havzaya bağlı illerde yok denecek kadar az yapılabildiği vurgulanmaktadır.

Bölgenin, Türkiye'nin önemli sulak alanlarından Yeşilırmak ve Kızılırmak Deltalarına sahip olması flora ve fauna bakımında zenginliğini gösterse de aşırı otlatma, orman yangınları, bina ve yol yapımı, ormanların kesilmesi, deniz/ırmak kıyılarından kum alınması, ve benzeri etmenler bu flora ve faunayı tehdit etmektedir (Yeşilırmak Bölgesel Gelişme Ana Planı).

10.3.3. Amasya

Bu bölümde Amasya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine değinildikten sonra Amasya'nın çevresel boyutu ele alınacak ve kentin yerel aktörleriyle yapılan mülakatlar belli kavramsal başlıklar altında değerlendirilecektir.

Gelişmişlik

Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) tüm sosyo-ekonomik ölçütler açısından yaptığı gelişmişlik sıralamasında Amasya İlinin 2003 yılı rakamları itibari ile 39. sırada yer aldığını görülmektedir. DPT'nin 1996 yılında hazırlamış olduğu gösterge sıralamasında da Amasya 39. sırada görülmektedir. Buna karşın komşu şehir Samsun bu 7 yıllık süreçte 3 basamak ilerleyerek 32. sıraya çıkmış, Çorum 2 basamak gerilemiş ve Tokat ise 9 basamak gerilemiştir. Bu koşullar altında Yeşilırmak Havzası gelişim projesinde bulunan şehirlerde

(Samsun, Çorum, Tokat, Amasya) genel olarak durağan bir durum veya gerileme olduğundan bahsedilebilir. Amasya, Yeşilırmak Havzası projesindeki bu dört şehir arasında gelişmişlik sıralamasında 2. sırada yer almaktadır (2007-2011 İl Stratejik Planı:8).

Amasya 2003 yılında yapılan sınıflandırma sonucunda gelişmişlik düzeyi açısından 3. derecede gelişmiş kentler arasında kendine yer bulmuş ve bu nedenle devlet tarafından yatırımda öncelikli kentler arasına alınmıştır. Komşu illerden Samsun ve Çorum da 3. gelişmişlik düzeyinde yer almaktadır.

İstatistiki bölge birimleri sıralamasında ise Amasya'nın da içinde yer aldığı TR83 bölgesi, 26 bölge birimi arasında sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre 18. sırada yer almaktadır (2007-2011 İl Stratejik Planı:9).

İlçeler bazında bakılacak olursa, Taşova haricinde diğer ilçelerde gerileme söz konusudur. Bu da, ilçeler bazında Amasya Merkez'de yetersiz bir gelişmenin gerçekleştiğini veya ilçelerin genel olarak sosyo-ekonomik açıdan gerilediğini göstermektedir.

Nüfus

2000 sayımlarına göre İl, TR83 (Samsun, Çorum, Tokat, Amasya) bölge birimi kapsamındaki nüfus sıralamasında sonuncu sırada yer almaktadır (2007-2011 İl Stratejik Planı:14).

İlçeler bazında Merzifon ve Suluova kentleşme oranları genel durumun aksine, ülke kentleşme oranından yüksektir. 2000 yılı itibariyle, TR83 bölgesindeki iller arasında, Amasya ili en yüksek kentleşme oranına sahip il konumundadır.

Amasya Özelindeki Çevre Kirlilikleri

Yeraltı Suyu Kirliliği

İlde yeraltı suyu kirlilik kaynakları çoğunlukla evsel atıkların doğrudan doğaya verilmesi, tarımda kullanılan ilaçlar ile yapay-suni gübreler, arıtılmayan atık sular ve altyapı yetersizliği, yeraltına sızan kirleticilerdir.

Akarsularda Kirlilik

Amasya ilindeki mevcut akarsuların en büyüğü Yeşilırmak olmak üzere Tersakan, Çekerek ve Kelkit'dir. Kirlilik, akarsuyun geçtiği diğer TR83 Bölge illerden de kaynaklanmaktadır. DSİ Samsun Bölge Müdürlüğü 2002 yılı verilerine Tersakan,-Boğazkere ve Yeşilırmak-Sütlüce II. sınıf su kalitesi olan, diğer bir değişle kirliliğin fazla olduğu kollardır. Bu kirlenmelerin nedeni olarak (özellikle Terskan ve Çekerek'de) hayvancılık gösterilmektedir. Sanayiden kaynaklanan kirliliğin ise daha az olduğu belirtilmiştir.

Toprak Kirliliği

Toprak kirliliğinin en önemli nedenlerinden biri, yoğun kimyasal gübre kullanımı ve katı atık depolama alanlarından gerek sızıntı suları ve gerekse bu katı atıklardan kaynaklanan dolaylı toprak kirliliğidir. Özellikle Amasya İl merkezinde ve ilçelerinde katı atıkların düzensiz depolama yöntemiyle bertaraf edilmesi bu soruna yol açmaktadır. Bunlara ek olarak, özellikle tuğla ve kiremit sanayisinin de içerisinde bulunduğu, hammaddesi toprak olan sanayi türleri de toprağın yapısını bozmakta, tarıma elverişsiz hale gelmesine neden olmaktadır. Ayrıca sanayi, egzoz ya da ısınma kökenli kirletici gazların yol açtığı hava kirliliği, toprağın ekolojik yapısını etkilemektedir. Havaya verilen zehirli gazların neden olduğu asit yağmurları toprağı kirletmektedir.

Hava Kirliliği

Çevre ve Orman Bakanlığı'nın Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğünce yayınlanan Hava Kirliliği Denetimü 2006/17 No'lu Genelgesinde Amasya İl Merkezi 'Sınır Değerlerin Aşıldığı (I. Grup)', diğer ilçeler ise 'Sınır Değerlerin Aşılmadığı (II. Grup)' ilçeler kapsamında değerlendirilmiştir.

Amasya'da en çok kış aylarında hava kirliliği görülmektedir. Bunun en önemli nedenleri kentin topografik konumu, kış aylarında ısınma amaçlı kullanılan fosil kaynaklı yakıtların çevreye verdiği SO_2 gazı, partikül maddeler ve trafikteki araçların yaydığı egzoz dumanlarıdır. Sanayinin çok gelişmiş olmaması ve sayısının az olması nedeniyle sanayiden kaynaklanan hava kirliliği çok az miktardadır. Özellikle SO_2'nin %90'ı yukarıda belirtilen kaynaklardan, geri kalan %10'nu ise sanayiyel faaliyetler sonucunda meydana gelmektedir.

Amasya ise, SO_2 ve partikül madde değerleri açısından Türkiye'deki Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği'nde öngörülen değerleri sağlamaktadır. Yalnızca 1999–2000 yılları arasında SO_2 konsantrasyonu açısından çok az bir farkla hedef sınır değerin üstüne çıkmıştır.

Gürültü Kirliliği

Amasya'da eğlence yerlerinden kaynaklanan gürültü yüksek oranda değildir. Sanayi ve inşaat çalışmalarından kaynaklanan gürültü ise sanayinin türüne ve kullanılan makine adedine bağlı olarak değişmektedir.

İnşaat alanlarından ve çalışmalarından kaynaklanan gürültüler süreklilik göstermeyen ve inşaat bünyesinde hizmet veren inşaat yardımcı araçlarının çıkardığı darbeli, basınçlı sesler ile inşaatta çalışan iş seyirleri içerisindeki işçilerden kaynaklanmaktadır. İlde inşaat kaynaklı gürültülerin denetimü, inşaat çalışmalarında belirlenen sürelere uyulması ile ilgili iş sahiplerine yapılan yönetmelik esaslı uyarılarla sağlanmaktadır.

11 Aralık 1986 tarih ve 19308 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Gürültü Denetim Yönetmeliği'ne göre 60-70 desibellik sınır değer kabul edilebilir değerlerdir. Buna bağlı olarak, 2004 yılında yerleşim alanlarının yoğun olduğu yerlerde yapılan gürültü ölçüm sonuçları, buradaki gürültü değerlerinin yönetmelikte belirtilen değere uyduğunu ve düşük olduğunu, fakat ticarethanelerin yoğun olduğu bölgelerdeki ortalama değerin yönetmelikteki değeri biraz aştığını göstermiştir.

Amasya'da gürültü oluşumuna neden olan en önemli etkenlerden biri ilde çevre yolunun bulunmaması ve kentlerarası otoyolun kent merkezinden geçmesi ve nüfusa oranla araç sayısının yüksek oranda oluşudur. Egzoz gürültüleri, tekerleklerin gürültüsü, motor gürültüleri ve aerodinamik gürültüler trafikteki gürültüleri oluşturmaktadır. Özellikle ilde çevre yolunun bulunmaması nedeniyle her türlü ağır vasıtanın (TIR, kamyon, otobüs) şehrin içinden geçmesi yoğun gürültü kirliliği oluşturmaktadır. İlde trafiğin yoğun olduğu yerlerde yapılan gürültü ölçüm sonuçlarının AB'nin motorlu taşıtlar için belirlediği gürültü ile ilgili direktifi ile karşılaştırıldığında belirlenen 74 dB'lik sınırın üstünde olduğu ortaya çıkmıştır.

Katı Atıklar

Amasya'da katı atıklar kent merkezine yaklaşık 4 km uzaklıktaki Yuvacık Köyü Kale Dağı mevkiine boşaltılmaktadır. İlde düzenli ve sistemli bir katı atık yönetimi yoktur. Evsel atıkların kent merkezinde görece daha düzenli toplanması ve taşınmasına karşın merkez ve ilçe belediyelerinde toplama, taşıma ve depolama uygun olmayan yöntemlerle yapılmakta ve düzensizce depolama alanlarına boşaltılmaktadır. Özellikle Yeşilırmak Havzasında bulunan evsel katı atıkların düzensiz depolanması büyük problemler oluşturmaktadır. TR83 Bölgesinde en az katı atık miktarı ise Amasya'ya da toplanmaktadır. DİE, 2001 yılı verilerine göre, Amasya'da katı atık hizmeti veren 29 belediyeden kişi başına 2,3 kg/kişi-gün olmak üzere toplam 192.771 ton/yıl katı atık toplanmıştır. Toplanan katı atıkların 90.548 ton/yıl yaz aylarında toplanırken, 102.223 ton/yıl kış aylarında toplanmıştır.

Yine DİE'nin 2001 verilerine göre, Amasya'da bertaraf yöntemlerine göre 29 belediyeden 13'ü topladıkları katı atıkları belediyenin depolama alanlarına, 2 tanesi dereye, 14'ü ise dolgu yapmakta veya boş araziye, kuru dere yatağına, kömür dekapaj sahasına, tarımsal araziye veya ormanlık araziye atmaktadır.

Amasya ilinde DİE 2000 verilerine göre yılda 184 ton tıbbi atık atılmıştır. İldeki tıbbi atıklar ise ayrı ayrı renkteki poşetlerde biriktirilerek başka bir tıbbi atık bidonunda toplandıktan sonra belediyenin katı atık depolama sahası içinde ayrılmış bir bölüme depolanarak bertaraf edilmektedir.

İlde sanayiyel atıklar özel işyerlerinden kaynaklanmakta olup, 2000 yılı DİE verilerine göre, yılda 106.462 ton atığın; yılda 326 tonu geri kazanma ya da yeniden değerlendirme yöntemiyle kazanılmış, 250 tonu satılmış-hibe edilmiş

ve 105.886 tonu ise gelişi güzel gömme, belediye çöplüğüne atma, fabrika sahasında depolama yöntemleriyle bertaraf edilmiştir (Amasya İli Stratejik Planı 2007-2011).

Amasya'da Çevre Anlamında Sürdürülen Belli Başlı Projeler

Katı Atık Bertaraf Projesi

Amasya İli ve çevresinin katı atık depolanması ve değerlendirilmesi ile ilgili olarak "Amasya İli, İlçeleri ve Beldeleri Katı Atık Bertaraf Tesisleri Yapma ve İşletme Birliği" kurulmuştur. Yapılacak katı atık bertaraf tesisi için AB fonlarından faydalanmak üzere hazırlanan projenin ÇED aşaması tamamlanmış olup Aralık 2006 tarihi itibariyle proje AB tarafından kabul edilmiştir (Amasya Çevre Durum Raporu, 2005).

9 Aralık 2005 tarihinde kurulan birlik 4 ilçe belediyesi (Amasya Merkez, Merzifon, Suluova, Gümüşhacıköy) ve 9 belde belediyesinden (Aydınca, Doğantepe, Yeşilyenice, Ziyaret, Eraslan, Akınoğlu, Ballıdere, Belevi ve Borabay) oluşmaktadır.

Tesisin kurulacağı alan Amasya ili Merkez ilçe Bağlarüstü Mevkiidir. Bu mevkii mücavir alan sınırları ve Amasya Belediyesi İmar Planı dışında kalmaktadır ve imar planı hazırlanmamıştır. Bölge için Valilik tarafından hazırlanacak olan Mevzi İmar Planı onaylanmadan inşaat ve depolama çalışmaları yapılamayacaktır.

Amasya'daki mevcut vahşi depolama alanları sadece 2008 yılı sonuna kadar açık kalacaktır. 2009 yılında bunlar kapatılacaktır. AB Direktiflerine uygun olarak planlanacak ve işletilecek olan yeni katıatık düzenli depolama tesisi 2009 yılında faaliyetine başlayacaktır.

Organize Besi Bölgesi Projesi

Amasya'nın özellikle Suluova İlçesi'nde; Suluova merkezde 1.118 adet işletme (besi ahırı) ve bu işletmelerde (20.000 adet merkez ilçede, 3.500 adet köylerde) toplam 23.500 adet büyükbaş besi hayvanı bulunmaktadır. Bu işletmelerden 587.500 kg/gün hayvansal atık oluşmaktadır. Hayvancılık faaliyetleri neticesinde oluşan hayvansal atıklar gübre olarak değerlendirilmeyerek ahırların yanından geçen kanallar vasıtasıyla Tersakan Çayı'na ulaşarak yapısında bulundurduğu organik maddeler nedeniyle (amonyak, nitrat, fosfat vb.) yoğun bir kirlilik oluşturmaktadır.

Besi ahırlarının çevreye vermiş oldukları olumsuz etkileri denetim altına almak; modern besi işletmelerinde, tekniğe uygun olarak besi faaliyetlerini bir bölgeye toplamak; ahırları insanların yaşadığı kent merkezinden uzaklaştırmak amacıyla Suluova Çardaklı Çayırı mevkiinde, Suluova Organize Besi Bölgesi Projesi başlatılmış olup, çalışmalar devam etmektedir

(http://www.amasya.gov.tr/http/index.asp?PageNo=54).

Doğalgaz Projesi

Amasya'nın özellikle hava kirliliği sorununa kalıcı çözüm getireceği düşünülmesi bakımından yerel yöneticiler tarafından sıklıkla vurgulanan bir projedir.

Çevre Yolu Projesi

Transit trafiğin, kent içine girmeden aktarılmasını sağlayabilmesi ve gürültü kirliliği azaltması anlamında önemli görülen bir projedir. Suluova - Turhal yönüne gidecek araçların, mevcut Amasya kent geçişine uğramadan geçmelerini sağlayacak bir güzergah olarak planlanmış almaşık bir yoldur.

Kent içinde trafik yoğunluğunun artması trafik kazalarının artmasına, can ve mal güvenliğinin tehlikeye girmesine neden olmakta, il ekonomisi ve ulusal ekonomi açısından da zararı arttırmaktadır. Bu itibarla, Çevre Yolu Projesi, kent içi olduğu kadar, kentler ve uluslararası karayolu ulaşımı açısından da tüm bu olumsuzlukları ortadan kaldıracak nitelikte bir proje olarak değerlendirilmektedir.

10.4. Mülakatlar

Amasya'da Kasım 2006 ve Nisan 2007'de yerel kalkınma ve çevre ile ilişkili merkezi yönetim birimlerinin taşra temsilcilikleri, yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri ile bir dizi mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde mülakatlar Yerel İnsiyatif/Girişimcilik, Merkez-Yerel İlişkisi/Gerginliği, Kurumlar-Aktörler Arası İletişim/İşbirliği/Güven, Kent vizyonu, Yerel Sorunlar (Kent Geneline İlişkin), Yerel Sorunlar (Kendi Alanına İlişkin), Katılım Kavramına Bakış (Planlarda ve Uygulamalarda), AB Projelerine Bakış başlıkları altında incelenmeye çalışılacaktır.

Yerel İnisiyatif/Girişimcilik

İl Çevre Orman Müdürlüğü ile yapılan görüşmede, bu anlamda, bir organize besi sanayi bölgesi ve gübre kompost tesisleriyle ilgili projeden söz edilmiştir.

TEMA İl Temsilcisi ile yapılan görüşmede, özellikle şeker fabrikalarından kaynaklanan deşarjlar nedeniyle Yeşilırmak'ta meydana gelen balık ölümlerini protesto eyleminden bahsedilmiştir. Buna ek olarak bir maya fabrikasının Yeşilırmak'ı kirletmesiyle ilgili olarak birebir görüşmelerde bulunulduğu belirtilmiştir. Kuruluşun özellikle okullarda ağaçlandırma ve bilinçlendirme konularında eğitim faaliyetleri bulunmaktadır. Birlik kurucusu zaman zaman ÇED toplantılarına görüş bildirmek için katıldığını da belirtmektedir.

Amasya Ziraat Odası ile yapılan görüşmede Dünya Bankasının desteğiyle bir süt toplama merkezi projesinin olduğu, bunun dışında Sosyal Riski Azaltma Projeleri (SRAP) kapsamında Kırsal Kalkınma ve Eğitim projelerinin olduğu belirtilmiştir. Oda bünyesinde Meyve Üreticileri Birlikleri ve Süt Üreticileri Birliği kurulmuştur. Ayrıca odadaki mühendisler tarafından düzenli bir şekilde olmasa da köylerdeki önder çiftçilere tarımsal ilaçlama konusunda bilgilendirme yapıldığı belirtilmiştir.

Amasya Belediyesi Çevre Koruma ve Projelendirme Birimi ile yapılan görüşmede şu an yürütmekte oldukları ve 2009 yılında faaliyete geçmesi düşünülen Katı Atık Bertaraf Tesisi Projesine değinilmiştir. Projenin bütçesi €24 milyon olup, bunun %73'ünün AB hibesi olduğu belirtilmiştir. Bunun dışında Atık Su Arıtma Tesisi [ve Ana Kolektör Hattı] Projelerinden bahsedilmiştir. Bu projenin Ziyaret Beldesinde yapılacağı ve kamulaştırmasının sürdüğü belirtilmiştir. Atık Su Projeleri Ulusal Nihai Önceliklendirme listesinde bu proje; Türk-Alman Mali ve Teknik İşbirliği hükümetler arası görüşmeleri sonucunda imzalanan projelere bağlı olarak uygulamaya konulacak proje olarak görülmektedir.

AKTAV (Amasya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Vakfı) eski Genel Sekreteri kendilerinin Mimar Ali Kamil Yalçın ile Yalı Boyu Evleri Projesi konusundaki ve eski Amasya Valisi Kemal Nevrozoğlu ile bu vakfın kuruluşu aşamasındaki öncülüklerinden bahsetmişlerdir. Ayrıca Amasya Şehri Kulübü ve Öğretmen Evi'nin dokuyu bozan siluetinin ahşap giydirilerek dokuya uydurulması, saat kulesinin yapımı, Yeşilırmak üzerinde gezi alanı oluşturulması, Yalıboyu'nda 10 evin restorasyonu, Amasya Koruma İmar Planı'nın hazırlanması, geleneksel el sanatlarının yaşatılması için ev kadınlarına yönelik kursların açılması, AB'nin, özellikle de Fransa'nın, desteklediği iki yıllık yenileme ve koruma eğitim yüksek okulunun açılması proje çalışması vakıf bünyesinde yürütülmeye devam etmektedir.

Amasya Belediye Başkanı, yapılan görüşmelerde, yukarıda anlatılan belediyenin projeleri dışında şu an faaliyette olan doğalgaz projesini bir medeniyet projesi olarak nitelendirmiş ve Çevre yolu projesini de belirtmiştir.

Merkez-Yerel İlişkisi/Gerginliği

AKTAV eski Genel Sekreteri kendileri tarafından hazırlanılan koruma planı konusunda Amasya Belediyesiyle çıkar çatışması içerisinde olduklarını belirtmişlerdir.

> "Şimdi koruma imar planını biz %90 seviyesinde olarak biz yapıyorduk. Amasya'nın %90 seviyesinde biz teslim ettik belediyeye. Şu an söyleyeyim %50'si diyorlar. Bizim vakfımız hazırladı bu koruma imar planını. Son sunuş kısmı kalmıştı. Fiziksel plan bitmişti, tartışmaya açılma kısmı kalmıştı. 1,5-2 aylık bir şey kalmıştı, 1,5 yıl oluyor biz teslim edeli, daha o tartışmaya açılma kısmı tamamlanamadı, başlatmadılar. Başlatmıyorlar niye? Biz koruma imar

> planını yaparken kimsenin rantını düşünmedik. Parsel bazında değil ada bazında koruma aldık. Amasya'nın daha önce %25'i koruma altına alınmış, biz bu rakamı %60'lara çektik hatta %70'lere çektik. Şimdi bunun üzerinde düşürme yapmaya çalışıyorlar. Plandan hoşlanmadılar, o plan üzerinde düzeltme yapmaya çalışıyorlar."

Amasya Belediye Başkanı merkezi yönetimin bu yerelleşme sürecinde hala merkeziyetçi yapısını koruduğunu belirtmiştir:

> "Merkeziyetçilikten yerele doğru kaymak lazım. Merkez hala tutucu. Kendi güçlerini, imkanlarını olduğu kadar elinde tutmak istiyor. Bürokratik şeyi geçemiyoruz. Bazı şeyler hala Ankara'dan çözülüyor. Halbuki bazı işleri Vilayet çok rahat çözebilir. Yetki vilayette olmalı. Merkez hala tutuculuğunu devam ettiriyor. Belediye Yasası, Özel İdare Yasası, Birliklerin Yasası, biz o yasalara uymak zorundayız. Ha bu değişiklikler yeterli mi? Yeterli olmayanlar da zaman içerisinde geliştirilebilir."

Kurumlar-Aktörler Arası İletişim/İşbirliği/Güven

İl Çevre Orman Müdürlüğü STK olarak daha çok TEMA ile ortak çalıştıklarını belirtmiştir. STK'larla birlikte hareket etme noktasında sürekli bir araya gelinemese de ortak menfaatler çerçevesinde sürekli iilişki içinde olduklarını belirtmişlerdir. STK'lara göre daha çok iş yaparken reklam, tanınma, ses duyurma noktasında STK'lar kadar başarılı olamamaktan dem vuruluyor;

> "Mesela Amasya'da TEMA'nın yılda diktiği, atıyorum, maksimum, bin, iki bin, veya üç bin tane fidan alıp, bizim diktiğimiz ortalama 2-2,5 milyondur. ..... Ancak bizim için şu işi yapabilir, gerek OGM olarak gerek AGM olarak, Ağaçlandırma Genel Müdürlüğü olarak, Cumhuriyet kurulduğundan beri dikiyoruz. Ama bir bakın TEMA kadar duyarlı hale getiremedik."

> "ben çalışıyorum, hamallığını yapıyorum, TEMA çıkıyor, "ağaç dikiyoruz" diyor, diyor ki "bilmem nereye ağaç dikeceğiz", diktikleri 150 fidan, onu da ben verdim."

> "Yani televizyona o çıkıyor, benim televizyona çıkacak ne zamanım var, ne prosedürüm var, ne de ben basına o kadar malzeme vermek istemem, bir de benim onlar gibi popüler yapacak, teknik ve deneyimli elemanım da yok, hani basına ben oynayacak değilim, benim işim hizmet..."

Ancak STK'ların başarısı onanmaktadır.

> "Benim hedefim şu, burada bir TEMA başkanı var, benim hedefim üzüm salkımından üzüm yemek, ya, bunu ben beceremiyorum, açık söyliyim yani, bunu da kabul ediyorum, ben sosyal yönünü beceremiyorum, bi çıkıp televizyonlarda, bi gidip okullarda, bi gidip şuralarda... , yani bunun reklam ve propaganda yönünü beceremiyoruz, becerenlerimiz varsa bilmiyorum yani, şimdiye kadar görmedim de, ama onlar bunu çok güzel yapıyorlar, efendim o çıkıyormuş televizyona, yav benim ülkem çöl olmasında, çok da önemli değil yani, o da sevdiğimiz bir arkadaşımız, o mesela yapacağı faaliyetlerde beni

> bilgilendirir, ben bir şey olduğu zaman, açarım, "Turgut abi, ... misafirimsin" o öğrencileri toplar, onlara önlük dağıtır, TEMA, işte bilmem ne, pankart verir, afiş verir, ... dağıtılır, çocuklar işte şöyle olsun, işte ülkemiz çöl olmasın, işte ne güzel"

Sanayi Odası ile Hatıra Ormanı projesinde, Belediyelerle de birliğe katılma noktalarında teşvik amaçlı toplantılar yapıldığı belirtilmiştir.

TEMA İl Temsilcisi çevresel sorunları protesto amacıyla ortak deklarasyon yayımladıklarının belirtmiştir. Vakfın Odalarla görece işbirliği içerisinde olduğu görülse de diğer STK'larla organik bir bağ oluşturabildiği söylenemez. Bu noktada il temsilcisi tarafından bazı politik nedenler ve farklı çalışma alanları ileri sürülmüştür.

Amasya Ziraat Odası hiyerarşik işbirliğinden ötürü Tarım İl Müdürlüğü ile sürekli iletişimde bulunduklarını vurgulamaktadır. İletişimsizliğin ve işbirliği eksikliğinin en büyük kaynağı olarak personel eksikliğinden bahsedilmektedir.

Amasya Belediyesi Çevre Koruma ve Projelendirme Birimi, Belediyeler Birliği bünyesinde yapılan düzenli toplantılar dışında kendi projelerine ait ÇED Raporu için STK'lar ve Odalarla toplantı yaptıklarını ve bunları halka da duyurduklarını belirtmişleridir.

> "Şimdi buradaki il müdürlerinin falan katılma hakları var da yani görüş bildirmesi için, katılan olmadı. Yani şu ana kadar, 3 toplantı yaptık, oy verme yetkileri yok, sadece görüş belirtebiliyorlar"

AKTAV Eski Genel Sekreteri, Borabay tesislerinin korunması amacıyla rekreasyon planı projesinde yerel yönetimler, kamu ve STK (Mimarlar Odası, Şehir Plancıları Odası, AKTAV) arasında işbirliğinin bulunduğu belirtilmiştir.

Amasya Belediye Başkanı, yönetime geldiklerinden beri farklı bir belediyecilik anlayışıyla; STK'larla işbirliği içerisinde olduklarını, onları AB fonlarından faydalanmaları konusunda yönlendirdiklerini, sosyal hizmet konularında ortak hareket ettiklerini belirtmiştir. Ancak Katı Atık Bertaraf Projesi için oluşturmuş oldukları birlikte bazı belediyelerin dışarıda bırakıldığı da ifade edilmiştir.

Kent Vizyonu

İl Çevre Orman Müdürlüğü katı atık yanında diğer çevresel sorunların da (hava emisyonu, vb.) öncelikli hale gelmesi; yerel yönetimlerin çevre konusunda daha etkin davranarak kökten kararlar alması; özellikle de idarecilerin bu konuda bilinç oluşturmaları gerektiğinden bahsetmiştir.

TEMA İl Temsilcisi tarımda insanların doğduğu yerde doyabilmesini sağlayacak, doğayla barışık, çevreye saygılı bir hayata ulaşmak için çözümler geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bunlara ek olarak turizmde korumacı

bir yaklaşımın geliştirilmesi, ev pansiyonculuğunun teşvik edilerek konaklama kapasitesinin arttırılması, bu konuda acentelerle eşgüdüm halinde olunması, eğitim, ve ticari merkezlerin ileriye dönük planlamasının yapılması gerektiğinin altını çizmektedir. Son olarak, markalar oluşturulmasının gerektiği ve hammadde ihracatından çok (örneğin mermerde) işlenmiş/sanayi malının ihraç edilmesinin daha iyi olacağını savunmaktadır.

Amasya Belediye Başkanı sık bahsedilen tarım, kültür, turizm ve sanayideki atılımların dışında demiryolu ağının da özellikle tahıl sektörü açısından geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Doğalgaz temiz bir hava için ayrıca vurgulanmaktadır. Termal turizmin geliştirilmesi önerisi de doğal kaynakların kullanımı anlamında bir vizyon olarak algılanabilir.

Yerel Sorunlar (Kent Geneline İlişkin)

İl Çevre Orman Müdürlüğü, Yeşilırmak genelinde en büyük sorun olarak toprak erozyonunu belirtmiştir. Hava kirliliği konusunda da Amasya'nın geçtiğimiz yıl kirlilikte ilk 10 sırada olduğu belirtilmiştir. Su kirliliği konusunda da hayvansal atıklar ve sanayi atıklarının yarattığı kirlilikten bahsedilmiştir.

TEMA İl Temsilcisi, kent içine ham (vasıfsız) göçün Amasya üzerindeki baskıyı olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Ayrıca kent geneline ilişkin daha öncede belirtilen çevresel sorunlar (katı atık, fosil yakıtlar, Yeşilırmak'taki çevre kirlilikleri) burada da vurgulanmıştır.

Yerel Sorunlar (Kendi Alanına İlişkin)

İl Çevre Orman Müdürlüğü, personelin hem AB uyum sürecindeki idari işler (yazışmalar, mevzuat değişiklikleri, seminerler vs.) hem de denetimlerle ilgilenme konusunda zorluklar yaşadığını belirtiyor. Belediyelere yetki devri yapılmaya başlanmış olsa da bunların etkili olması konusunda şüphe duyulduğundan bahsedilmektedir.

TEMA İl Temsilcisi ağaçlandırma faaliyetleri konusunda istenilen oranda verimlilik sağlayamadıklarını belirtilmektedir.

> "Fidan dikiyor, başlangıç aşamasında bırakıyor. Ama en azından fidan dikmelerini sağlıyoruz. Tabii bir sene sonra bakıyoruz %30 başarı sağlamışız. Örneğin Amasya Kırklar Mevkiinde 1000 civarı fidan dikildi ama %50 randıman alındı"

Ayrıca halkın tüketim bilincinin istenilen düzeyde olmaması, hizmet alımında sadece ucuzluğun ölçüt olarak alınması sorun olarak görülüyor. Çözüm ise eğitim düzeyinin yükselmesi ve yazılı görsel basının sorumluluk alması olarak gösteriliyor.

Amasya Ziraat Odası Mühendisi, kalifiye eleman eksikliği, çiftçinin eğitim yetersizliği, aşırı gübreleme, kurulan birliklerin insan ve mali kaynak anlamında yetersizlikleri üzerine durmuştur.

Amasya Belediyesi Çevre Koruma ve Projelendirme Birimi tarafından vahşi depolama, tıbbi atıklar şu an var olan çevre sorunları olarak ön plana çıkarılmaktadır.

AKTAV Eski Genel Sekreteri, Yeşilırmak ve çevresinin temizlenmesi ve geliştirilmesi, toprak kalitesinin arttırılması gibi noktaları vurgulamıştır.

Amasya Belediye Başkanı yeni yasal düzenlemelerin birbiriyle eş zamanlı yapılmamasını ve yetki karmaşasını belediyenin önünde büyük bir sorun olarak görmektedir. Ayrıca gelir yasasının da bir an önce çıkması bir gereksinim olarak görülmektedir. Bunun belediyeye hizmet alımı noktasında hareket kabiliyeti sağlayacağı düşünülmektedir:

> "Yönetmelikler var. Eski resmi yönetmelikler var. Yönetmeliklere bağlanmış. Ben onları engel olarak görüyorum. Hâlbuki onlarla birlikte çıksa, yasalar çıktıktan üç beş gün sonra çıksa çok hızlı mesafe alırız."

> "Gelir yasası daha çıkmadı. Ha bugün çıkacak ha yarın çıkacak dendi. Bir dönem böylece geçiyor tabii. İnşallah bu yasa çıkarsa belediyelere daha fazla imkan sunulmuş olacak. Hastane de yapabilecek belediye. Okul bile yapabiliyorsunuz yeni yasaya göre. Eskiden böyle bir şey yapmanız mümkün müydü? Turizm. Bir de şöyle bir şey var burada. Bir ikilem var. Bazı yetkiler hem vilayette var hem de bizde var. Turizmle hem vilayet ilgileniyor hem de bize de bir görev vermişler. Yani gelir yasası çıkarsa bayağı bir mesafe almış olacağız. Gelir yasası çıkmadığı müddetçe belediyelere getirdiği, rahatlatıcı çok fazla bir unsur yok. Hizmet yükleme var."

Yerel sorunlar (kalkınmaya ilişkin)

İl Çevre Orman Müdürlüğü çevre tahribatlarına karşı mücadele/denetimin ekonomik büyüme önceliklerinin gölgesinde kaldığını vurgulamıştır.

> "Yani yaptırımı zor o işin, bir fabrikayı kapatacan, orada çalışan 3 bin 4 bin kişi 100 bin kişi oraya pancar vermiş, 100 bin kişi para bekliyor, yani onu öyle kapatmakta, böyle bir ufak tefek fabrikayı kapatmıyorsun, ... etkiliyor."

> "Bir ceza alacaklardı, "bir daha yaparsanız sizi mahvederiz" derdik, kapatırız, biraz da kapatacak babayiğit göremiyorum ama, kimsenin diyebileceği bir şey yok da, bizim Amasya'da da olsa kapatacak babayiğit göremiyorum."

Sürdürülebilir ve çevreye olumsuz etkilerinden arındırılmış bir kalkınmaya olan gereksinim vurgulanmıştır.

> "Şu var, şimdi tanımlar da değişti: Kalkınma derken artık sürdürülebilir ve çevreye olumsuz etkilerinden arındırılmış bir kalkınma diyoruz."

> "Yani sürdürülemeyen, çevreyi de yok eden bir kalkınma değil, yani bunu her alanda yaşatmamız lazım yani. Kalkınmayı da bununla birlikte yürütmemiz lazım, zira kalkındığımız gün her şeyi de kaybettiğimiz gün olabilir yani..."

TEMA İl Temsilcisi kent vizyonu başlığı altında belirtilen noktaların kalkınma başlığı için de geçerlilik taşıdığını ifade etmiştir.

Amasya Belediyesi Çevre Koruma ve Projelendirme Birimi ciddi (çevre tahribatı gibi) sonuçlar görülmeden önlem alınmaması, diğer bir değişle sürdürebilirlik ilkesinin bulunmayışını vurgulamıştır.

Katılım Kavramına Bakış (Planlarda ve Uygulamalarda)

İl Çevre Orman Müdürlüğü planların oluşturulmasında yerel halkın katılım eksikliğini belirtilmiştir. Bu katılım eksikliği sonucunda halkın planı sahiplenmeyeceği, uzlaşma sağlanamayacağı vurgulanıyor.

> ... Neticede yahu ne olacak der ama ondan sonra ne olacak? Adam gidecek... Yani bunun sonu yok. Yani onu değiştirdiğin zaman kaç yer birden değişecek. "ben yapmicam" olmaz. Yani değiştirmesi yapmaktan zor bizim için. Yani onun için hazır yapılırkene işin içinde olması, işine sahip çıkması, işin peşine düşerseniz yarım günde biter yarım"

> "... merkezden gönderdiler, bu adamların yaptığı iş bu kadar olur." Şimdi diyoruz ki ha biz yapıyoruz yani biz yapıyoruz derken ben değil, sen yapıyorsun. E gel, ne isteğin varsa söyle, ne derdin varsa dök, tedbirini al, teklifini yap, E yap, birlikte şekillendirelim, yani yapılan plan belki benim de hoşuma gitmeyecek senin de hoşuma gitmeyecek ama neticede uzlaşma sonucu çıkacak."

TEMA İl Temsilcisi, İl Stratejik Planı konusunda valinin katılım konusunda duyarlı olduğunu, birçok STK'nın çağrıldığını belirtiliyor. Brifing verilmiş, kendi görüşlerini de belirtmişler. Bilimsel ve uygulanması gereken bir plan olarak görülüyor ancak uygulama için büyük güç gerektiği ve zaman alacağı ekleniyor.

ÇED Raporlarında katılım boyutunun usulen, resmi kanallar ve firma arasında mevzuat gereği bir formalite olarak yapıldığı belirtiliyor. Kampanyalarda maddi manevi destek az, ama zamanla adım attıklarını, projeler geliştirdikleri söyleniyor.

Amasya Ziraat Odası Mühendisi, Valinin il stratejik planı konusunda titiz davrandığını, bu konuda büyük çalışmalar olduğunu, çevre boyutunun öneminin farkında olduklarını söylüyor; ama oda olarak eleman eksikliğinden toplantıları takip etmekte zorlandıklarını belirtiyor.

Amasya Belediyesi Çevre Koruma ve Projelendirme Birimi, katı atık ÇED raporu konusunda iki kez toplantı yapıldığını, halka bir hafta anons yapılarak katılım sağlandığını, (merkez köylerdeki muhtarların çoğu, il müdürlüklerinden, odalardan ve halktan katılımın olduğu) belirtiyor.

> "Herkesten görüş alınmıştı, yani altı nokta körler derneği de dahil edildi yani."

Belediye Birliği toplantılarına normalde il müdürlüklerinin katılma haklarının olduğu, fakat şu ana kadar bir katılım olmadığı/görüş bildirilmediği, bunun da oy verme yetkilerine sahip olunmamasından kaynaklandığı belirtiliyor.

Amasya Belediye Başkanı, katılım konusunda var olan dağınıklığın yavaş yavaş toplanma yönüne doğru gittiğini belirtmiştir. Ayrıca kendilerinin getirdikleri belediyecilik anlayışıyla STK'ların kendi faaliyetlerine katılımını arttırdıklarını eklemiştir.

> "2 sene evvelki sivil toplum örgütlerinden çok daha farklı bir sivil toplum örgütlenmesi var. Onlar da bizimle birlikte, artık bizim niyetlerimizin de gerçekten Amasya için gerekli olduğuna inandılar. ... dışında olmak istemiyorlar."

AB Projelerine Bakış

Amasya Ziraat Odası, AB'nin bu puanlama sistemine, [ziraat odasına bağlı] birliklerin (süt ve meyve üreticileri birliği, vb.) henüz yeni olmaları ve bütçelerinin olmaması nedeniyle aşamadıklarını belirtmiştir.

AKTAV eski Genel Sekreteri, AB projelerinin Amasyalıları planlı ve disiplinli çalışmaya yönelttiğini vurgulamaktadır.

> "Bunu bu insanlar söylemeye başladı. Bu projeler en azından bize ihale nasıl yapılır onu öğretti dedi. Bu olumlu. Bakışımızı değiştirdi dedi. Proje nasıl hazırlanır insanlar bunu merak etmeye başladı. 1. sınıf talebesi, herkes kendi kendine proje yazmaya başladı"

Amasya Belediye Başkanı, AB projeleriyle ilgili olarak (katı atık bertaraf tesisi projesi için) modern, müthiş bir projelerinin olduğunu; fakat AB'nin, kredi alana dek yorucu ve sıkı bir denetim ve ölçütler silsilesi olduğunu vurgulamaktadır.

10.5. Değerlendirme

Çevrenin de yerel (ekonomik) kalkınma boyutunda önem kazanması, AB uyum yasalarına bağlı olarak Türkiye'de son yıllarda gerçekleştirilen yasal düzenlemeler ile yakından ilgilidir. İş Termin Planları, illerde çevreye atık üreten işletmelerin yönetmeliklerin öngördüğü çevresel ölçütleri sağlama konusunda yaptırım gücüne sahiptir. Kısa erimde tesislerin ÇED, atık su arıtma tesisi, vb. gerekliliklerini yerine getirmeleri belirli takvimlere bağlanmış, bu da

çevre konusunda daha bilinçli hale gelmeyi zorunlu kılmıştır. Ayrıca Türkiye'nin altına imza attığı ve çevre konusunda 1972 Stockholm Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevre Konferansı ve sonrasındaki bütün antlaşmalar bu yolda birer yapı taşı oluşturmaktadır. Kalkınmada sürdürebilirlik ve katılım boyutu da bu uluslararası gelişmelere koşut olaraak Türkiye'de merkezi-yerel yönetim birimlerinin plan ve faaliyetlerinde söz konusu olmaya başlamıştır.

Sürdürebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları artık kent yönetimlerinde dolaylı dolaysız rol oynayan kesimlerin çok içselleştirdikleri kavramlar olmasa da değinmeden geçemedikleri kavramlar halini almıştır. Amasya örneğine bakıldığında, yerel yönetim birimleri, merkezin taşra örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarının çevre konusunda ortak katılım oluşturmaya ilişkin çabaları (bazen şekilsel ve zorunluluklar gereği de olsa) bulunmaktadır. Ancak bu çevre girişimlerinin henüz çevresel siyasalar ve programlar oluşturmaya yönelik uyumlu bir bütünlük oluşturan yaklaşımlar olduğunu söylemek için henüz erken olduğu görülmektedir. Genel görünüm kurumsallıktan uzak ve birbirinden bağımsız projeler şeklinde yürüyen parçacıl ve dağınık bir çevre yönetimi anlayışının hakim olduğudur. Bugün özellikle stratejik planların hazırlanması sürecindeki yerel katılımı sağlama girişimleri bir zorunluluk ve yasal dayatma ekseni etrafında oluşturulmaktadır. Çevre yönetimi alanında kurumsal yapının oluşturulabilmesi, çevre siyasalarının kentin diğer stratejik hedeflerine dahil edilebilmesi ve karar alma süreçlerine yerel sivil girişimlerin daha içsel bir katılımı sonucunda olanaklı olabilir (Jackson ve Roberts, 1997).

Belirtilen bu sürdürebilir kalkınma çabasının saf bir çabayla mümkün olmadığı açıktır. Stratejik planlarda önerilenlerin, siyasa oluşturma ve uygulamaya geçme noktasında, çevre sorunlarını gelişme sorunlarıyla karşı karşıya getirmesi (Aruoba, 1997) bu gerilimin aşılması noktasında ciddi engellerin olduğunu da göstermektedir. Nihayetinde arzu edilen kalkınma modeli kendini neo-liberal bir düzen içerisinde var etmiş ve bu sistemin temel dinamikleri ile çelişmediği noktalarda varlığını sürdürebilecektir. Kentlerin kendi kaynaklarıyla kendilerini var edebilmeleri kuramsal bölümde de belirtildiği gibi gelişmiş ülkelerin sanayi sonrası kentleri için belki daha mümkün olabilmektedir. Ancak hızlı nüfus artışı, vasıfsız iş gücü, düşük tasarruf oranları, kendilerine uygun teknolojileri üretememe, eşitsiz gelir dağılımı gibi kıskaçların içinde bulunan az gelişmiş ekonomilerde üretilen sermaye malları stokunun doğal kaynak/çevre kaynakları stokunu ikame edebilme kapasitesinin çok düşük olduğu belirtilmektedir (Aruoba, 1992). Sürdürülebilir kalkınma tezinin eşitsiz gelişme diye bir sorunu yoktur. Bu kavramın Türkiye gibi ulusal mekânda eşitsiz gelişme gibi bir sorunu olan bir ülke açısından anlattığı şeyler çok farklıdır (Keskinok, 2006:77). Sözü edilen eşitsizlikler Amasya içinde geçerliliğini korumaktadır. Bu nedenle çevre ve kalkınmanın bir arada gelişimi birçok gerilimleri de taşımaktadır. Amasya için çok ciddi kirlilik sorunlarını çözme olasılığı olan katı-atık bertaraf tesislerinin işletme maliyetlerinin karşılanıp karşılanamayacağı büyük bir soru işareti olarak ortada durmaktadır. Organize besi bölgesi, Amasya genelinde sürdürülen hayvancılık faaliyetlerinin ne kadarını bünyesinde barındırabilecektir? Doğalgaz, organize sanayi

bölgeleri dışında, Amasya'da gelir seviyesi düşük kesimler arasında ne kadar iktisadi bir ısınma kaynağı olacaktır? Sürdürebilir kalkınma modelinin ve yerel girişimcilik deneyimlerinin, Amasya'nın ne ölçüde sürdürebilirliğini sağlayabileceği yerel yönetimlerdeki yeni yasal düzenlemeler ve oluşturulan planlarda hedeflenen önceliklerin uygulamadaki yansımalarıyla daha belirgin hale gelmeye başlayacaktır.

11.AMASYA'DA YEREL EKONOMİK KALKINMA VE EKONOMİK SERMAYE[36]

11.1. Giriş

Kentler günümüzde ciddi bir dönüşüm süreci yaşamaktadırlar. Keynesyen döneme ithaf edilen ulus-devlet modeli üzerinden tanımlanan kent modeli yerine - bu model bir birini tamamlayan ve kentler arasında iş bölümünün gerçekleştiği dayanışmacı bir yaklaşım içeriyordu- birbirleriyle yarış halinde olan ve küresel ölçekte gezinen uluslararası sermayeyi çekebilmeye çalışan bir paradigmaya doğru yol almaktayız. Bu modelde kentler artık birbirini desteklemeyi ve iş bölümünü terk etmekte, daha fazla sermayeyi çekebilmenin arayışları içerisine girmektedir.

Planlamaya dayalı, ulusal ölçekte yapılacak yatırımların ön görüldüğü paradigmadan kopuş, kendi çabalarıyla kalkınma ve sahip oldukları kaynakları harekete geçirme noktasında kentleri kendi kaderleriyle baş başa bırakmıştır. Son dönem kalkınma yazınında "yerel ekonomik kalkınma" ya vurgu biraz da bu sürecin sonucu gelişmiştir. Yerel birimler artık kendi başlarına sahip oldukları kaynakları; iş gücünü, ham maddeyi, vs. potansiyelleri harekete geçirerek dünya ölçeğindeki kentler hiyerarşisinde yerlerini alacaklardır. Bu dönüşüm içerisinde görece daha şanslı kentlerimiz de vardır. İstanbul, İzmit gibi finans ve sanayi merkezi olabilmiş, ticaretin canlı olduğu, sermaye birikiminin belli noktaları ulaştığı veya Ankara gibi bürokrasi merkezi olmasından kaynaklı belli bir canlılığı koruyabilen kentlerimizin yanı sıra sermaye birikiminin çok sınırlı olduğu, ticaret ve sanayi kuruluşlarının rağbet etmediği en dramatik boyutuyla "yaprağın bile kıpırdamadığı" kentlerimiz de vardır. Sahip olduğu nüfusu doyuramayan ve bu yüzden sürekli göç veren ve çöküntü bölgeleri haline gelmekte olan bu kentlerin izleyebilecekleri yol ve yöntemler üzerine çokça tartışmalar yapılmaktadır.

Kaba bir gözlemle, Amasya'nın yukarıda belirtmiş olduğumuz kategorilerden ikincisine daha yakın olduğunu söylemek kanımızca yanıltıcı olmayacaktır. Osmanlı İmparatorluğu'nda Şehzadelerin eğitimine ev sahipliği yapmış, medreseleri ile ünlü bu kent, Cumhuriyetin kuruluşunda da önemli bir rol oynamıştır. Milli Mücadelenin tohumlarının ekildiği ilk Kongre'nin burada yapılmış olması Kent'e önemli bir kimlik kazandırmaktadır. Tarihsel dönemeçte oynadığı role karşın Amasya bugün itibariyle işsizliğin yüksek olduğu, göç veren ve Amasyalıların deyimiyle "ölü toprağının üzerine serpildiği" bir Anadolu kenti profili çizmektedir.

Bu noktadan hareketle, çalışmamızda hakim yazında karşımıza çıkan "ekonomik sermaye" ve yerel ekonomik kalkınma bağlamında Amasya ele alınacaktır. Öncelikle kalkınma ve yerel ekonomik kalkınma kuramına göz

[36] Bu bölüm Oktay KANAT, Ahmet Veli TEKİN ve Gizem TÜRKOĞLU tarafından hazırlanmıştır.

atılacak, "ekonomik sermayenin" ne olduğu konusuna değinilecektir. Ekonomik sermaye ve diğer sermaye türleriyle olan ilişkiye baktıktan sonra Amasya'da yapılmış olan anket çalışmasının verileri incelenecektir. Son olarak ekonomik sermaye, güven ve iş birliği konularına değindikten sonra genel bir değerlendirme içinde kentteki eklemlenme ve ayrışma süreçleri incelenecektir.

11.2. Ekonomik Sermaye

11.2.1.Kuramsal Çerçeve

Bourdiue toplumsal yaşamın tabakalaşmış alanlarda gerçekleştiğini belirtmektedir. Bourdiue'ya (1986) göre, genel bir iktidar alanı (field of power) vardır. Bu genel iktidar alanı sınıf ilişkilerinden oluşan bir alandır ve diğer alt alanlar bu genel alandan kendilerini özerkleştirebildikleri ölçüde, yani kendi sınırlarını ve kendi kurallarını koyabildikleri ölçüde, var olabilirler. Bu anlamda alt alanların tarihselliğinden de söz etmek gereklidir.

Bourdiue "Sermayenin Türleri" adlı makalesinde, maddi değişimi vurgulayan ekonomik sermaye kavramının sınırlarının ötesine geçmeye çalışarak, özellikle farklı sermaye türleri olarak kavramın sembolik ve kültürel boyutunu da açıklama yoluna gider. Farklı sermaye türlerinin nasıl olup da elde edildiğini, değiştirildiğini ve bir birine dönüştürüldüğünü açıklamaya çalışır. Bourdiue farklı sermaye türlerini anlamanın sosyal dünyayı anlamada önemli bir ölçüt olduğunu savunur.

Bourdiue dört sermaye türünden bahseder:

- Ekonomik Sermaye: Taşınır taşınmaz mallar, ücret, rant, maddi gelirler vs.
- Kültürel Sermaye (Bilgi temelli Sermaye): Formel veya enformel biçimlerde olsun yaşamın farklı alanlarında kullanabilmek ve bu bilgi birikimi sayesinde toplusal yaşamda bir yer edinebilmek.
- Sosyal Sermaye: İnsanların mikro ya da makro ölçekte girdikleri ilişkiler ya da ağlar.
- Sembolik Sermaye: Diğer üç sermaye biçiminin toplum tarafından meşrulaştırılmış biçimi.

Bourdiue'ya (1986) göre ekonomik sermaye diğer bütün sermaye türlerinin kökenidir. Bourdiue diğer sermaye türleriyle ekonomik sermaye biçimini birleştirerek eşitsizliklerin nasıl var edildiğini ve yeniden üretilebildiğini açıklamaya çalışmıştır. Bu anlamda eşitsizlikler sermayenin üretimi ve yeniden üretilmesiyle açıklanabilir ancak. Bourdiue'ya göre, sermaye 'biriktirilmiş emektir'tir ve 'birikim süreci zaman alır' ancak sermayeyi sadece ekonomik temelde değerlendirmek yetersizdir. Örneğin kültürel ve sosyal sermayeyi de biriktirilmiş emeğin ürünleri yani varlık olarak görmek gerekir.

Bourdiue'nun ekonomik sermaye üzerinden hareketle kuruduğu sermaye türleri yaklaşımının aksine Putnam (1995) sosyal ilişkilerden ve ilişki düzeyinin gelişmişliğinden bahseder. Diğer bir deyişle Putnam sosyal sermayenin önemini ön plana çıkarır. Putnam'a göre güven ve sosyal ağların gelişkin olduğu yerde bireyler, firmalar hatta bütün ulus refaha kavuşur. Ekonomik anlamda değerli sosyal ilişkiler içinde büyüyen kişiler pazarda da daha fazla başarılı olma şansına sahiptirler. İnsanların pazar içinde sahip oldukları bu şans da sadece iyi eğitimli ya da daha zengin olmalarından değil sahip oldukları sosyal ilişkileri sürdürebilmelerinin de önemli etkisi vardır. Tersine, sosyal anlamda yalıtılmış bir çevrede ve kentin iç kesiminde yetişen kişiler geri planda kalırlar ki bunun nedeni de salt düşük ekonomik ve eğitim düzeylerinden kaynaklanmaz; göreceli olarak zayıf sosyal ilişkilere sahip olmalarının da bunda payı vardır.

Putnam (1993) 'Making Democracy Work' adlı eserinde 20. yy İtalya bölgesel yönetimlerinin kurumsal performanslarını; araştırma, derinlemesine görüşme ve farklı politika göstergeleri kullanarak değerlendirmeye çalışmıştır. Bölgesel yönetimlerin performanslarında ortaya çıkan oldukça fazla farklılıkların örgütsel yapılardaki değişimlerden kaynaklandığını temel bulgu olarak göstermiştir. Kuzey İtalya'da insanlar spor toplantılarına, edebiyat topluluklarına katılırken; bölgesel yönetimler de bu katılımlarla birlikte içsel girişimler geliştirebilmekte ve bu girişimleri politik araçlara dönüştürebilmektedir. Bunların tam aksine, Güney İtalya'da sivil katılım oldukça düşük, katılım yolları zayıf, yönetimler verimsiz ve yolsuzluğa bulaşmıştır. Putnam yurttaş katılımının sıkı bağlarıyla kurumsal performans arasından önemli bir ilişki görmektedir. Putnam bu bağ üzerinden bölgeler arası farkları anlamaya çalışmış ve kavramsal olarak da bunu "sosyal sermaye" aracılığıyla açıklamıştır (Putnam, 1993).

Sosyal sermayenin ekonomik boyutunun tanımlanmasında ve kavramı sosyolojik sınırlarından çıkarma konusunda etkili olan araştırmacı Francis Fukuyama'dır. 1995 yılında yayımladığı çalışmasında, Putnam ve Coleman'ın aksine sosyal sermayeyi ekonomik çerçeve içinde görerek, konuyu ekonomik performansları farklı olan kültürler ve ülkeler bazında incelemiştir. Fukuyama'ya (1995) göre, bireyselcilik Amerikan toplumunu tehdit etmektedir. İtalya ve Çin gibi ülkelerde ise toplumsal yapı, güçlü aile ilişkilerine dayanmaktadır. Diğer yandan bu ülkelerde söz konusu bağlar güçlü hükümet denetimleri nedeniyle tehdit altındadır. Japonya ve Almanya'nın ise üretim sürecinde çeşitli ve kapsamlı örgütlenmeler daha etkin çalışan ve yüksek verimlilik sağlayan sosyal sermayeye sahip olduklarını ileri sürmektedir.

11.2.2. Ekonomik Sermaye Sosyal Sermaye İlişkisi:

Ekonomik sermaye ile sosyal sermaye arsındaki ilişki aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır:

Şekil 11.1. Ekonomik Olarak Sosyal Sermayenin Değer Fonksiyonu

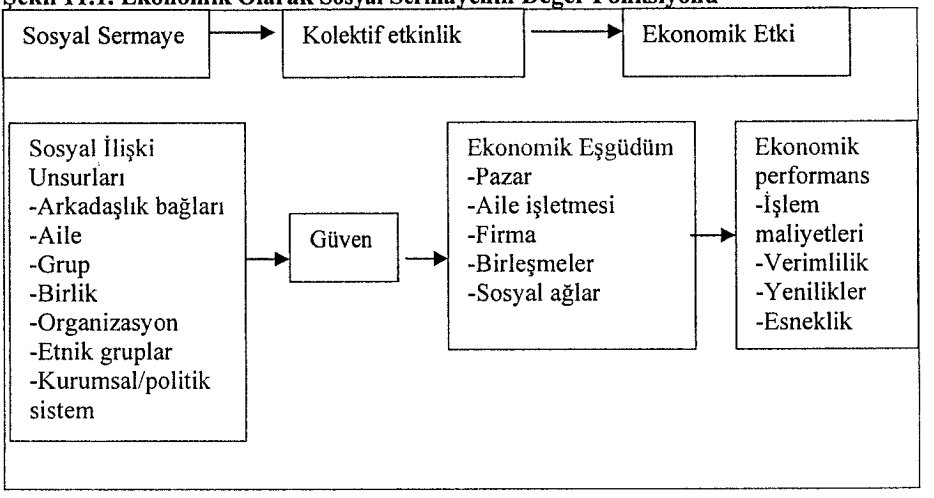

11.3. Amasya'nın Yapısı

Öncelikle Amasya'nın yapısına ilişkin birkaç bilgiye bakılacak olursa; 2000 yılı nüfus sayımına göre kentin toplam nüfusu 365.231'dir. İl merkezinin bu rakam içindeki payı ise yine 2000 yılı için 74.394'tür. 5.694 km kare gibi bir alanı kaplayan kentin Suluova, Taşova, Merzifon gibi sulu tarıma açık önemli ovaları bulunmaktadır. Ulaşım olarak Ankara-Samsun hattının dışında kalan Amasya, Yeşilırmak vadisi boyunca dağlar arasında uzandığı için ulaşım ve yerleşim anlamında dar bir şerit üzerinde bulunmaktadır. Kent yeraltı kaynakları bakımında oldukça sınırlı kaynaklara sahiptir ki, en önemli sanayi kolu olarak mermer sanayi görülmektedir. Organize sanayi alanı olarak planlanan bölgeye rağbet olmadığı gibi buradaki işletme sayısı da oldukça azdır. Temel ekonomik faaliyetler olarak kentte karşımıza tarımın yanı sıra küçük esnaflık çıkmaktadır. Esnaf odasının belirttiğine göre kentteki esnaf sayısı 5000 civarındadır. Başlıca tarım maddeleri arasında kiraz, şeker pancarı, buğday, tütün ve elma gelmektedir. Ancak üretilen tarım ürünleri artı bir işleme tabi tutulmadıklarından katma değer açısından kente katkıları sınırlıdır. Elma ve tütün üretiminin geçmiş yıllara oranla düştüğü, kirazın ihraç ürünü olması nedeniyle üretiminin artırılmaya çalışıldığı, üretim artışının sağlanabilmesi için yüksek bölgelere ekiminin teşvik edildiği belirtilmektedir. Bunlarla birlikte Amasya'nın kalkınmasında stratejik alan olarak turizm gösterilmekte, Belediye tarafından yapılan planlamalarda da turizme önemli bir rol biçilmektedir. Tarihsel mirası kenti önemli bir tarih merkezi haline getirmekte, bunun yanı sıra sahip olduğu doğal güzellikleri ve kentin Yeşilırmak üzerine kurulmuş olması Amasya'nın turizm potansiyeli açısından büyük avantajları olarak değerlendirilmektedir.

11.3.1. Verilerle Amasya

Tablo11.1. Amasya İli Ekonomik ve Sosyal Göstergeler

YIL	BİRİM	DEĞİŞKEN	AMASYA	K.DENİZ	TÜRKİYE
		DEMOGRAFİK GÖSTERGELER			
2000	Kişi	Toplam Nüfus (*1000)	365	8 439	**67 803**
2000	Yüzde	Kentleşme Oranı	53,83	49,03	**64,9**
1990-00	Binde	Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı	1,65	3,65	**18,29**
2000	Kişi/Km2	Nüfus Yoğunluğu	64	73	**88**
2000	Adet	Doğurganlık Hızı	2,34	2,39	**2,53**
2000	Kişi	Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	4,52	4,87	**4,5**
		İSTİHDAM GÖSTERGELERİ			
2000	Yüzde	Tarım İş Kolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	61,47	66,1	**48,38**
2000	Yüzde	Sanayi İş Kolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	5,8	7,29	**13,35**
2000	Yüzde	Ticaret İş Kolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	5,64	5,97	**9,67**
2000	Yüzde	Mali Kurumlar İş Kolunda Çalışanların Toplam İstihdama Or.	1,37	1,45	**3,11**
2000	Yüzde	Ücretli Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	33	27,48	**43,52**
2000	Yüzde	Ücretli Çalışan Kadınların Toplam İstihdama Oranı	4,5	4,44	**8,81**
2000	Yüzde	İşverenlerin Toplam İstihdama Oranı	1,01	1,46	**2,61**
		EĞİTİM GÖSTERGELERİ			
2000	Yüzde	Okur-Yazar Nüfus Oranı	87,39	85,82	**87,3**
2000	Yüzde	Okur-Yazar Kadın Nüfusun Toplam Kadın Nüfusa Oranı	80,88	78,49	**80,62**
2000	Yüzde	Üniversite Bitirenlerin 22+ Yaş Nüfusa Oranı	6,32	5,92	**8,42**
2000-01	Yüzde	İlkokullar Okullaşma Oranı	99,63	87,39	**98,01**
2000-01	Yüzde	Liseler Okullaşma Oranı	41,15	31,7	**36,92**
2000-01	Yüzde	Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranı	22,46	23,04	**20,49**
		SAĞLIK GÖSTERGELERİ			
2000	Binde	Bebek Ölüm Oranı	47	42,33	**43**
2000	Hekim	Onbin Kişiye Düşen Hekim Sayısı	7,12	8,73	**12,7**

2000	Diş Heki	Onbin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı	1,23	1,08	**2,22**
2000	Adet	Onbin Kişiye Düşen Eczane Sayısı	2,71	2,22	**2,94**
2000	Adet	Onbin Kişiye Düşen Hastane Yatağı Sayısı	12,73	23,65	**23,04**
		SANAYİ GÖSTERGELERİ			
2000	Adet	Organize Sanayi Bölgesi Parsel Sayısı	85	1 561	**28 726**
2000	Adet	Küçük Sanayi Siteleri İşyeri Sayısı	840	12 732	**81 302**
2000	Adet	İmalat Sanayii İşyeri Sayısı	23	761	**11 118**
2000	Adet	İmalat Sanayii Yıllık Çalışanlar Ortalama Sayısı (*1000)	2	80	**1 130**
2000	Beygir Gücü	İmalat Sanayii Kurulu Güç Kapasite Miktarı (*1000)	31	1 786	**13 478**
2000	Kws	Fert Başına İmalat Sanayii Elektrik Tüketimi	210	371	**550**
2000	MilyonTL	Fert Başına İmalat Sanayii Katma Değeri	-17	128	**350**
		TARIM GÖSTERGELERİ			
2000	MilyonTL	Kırsal Nüfus Başına Tarımsal Üretim Değeri	1 632	955	**1 124**
2000	Yüzde	Tarımsal Üretim Değerinin Türkiye İçindeki Payı	1,03	15,35	**100**
		İNŞAAT GÖSTERGELERİ			
2000	Adet	İlişkine Sayısı (*1000)	75	1 602	**16 235**
2000	Yüzde	Borulu Su Tesisatı Bulunan İlişkine Oranı	98,78	95,22	**96,6**
		MALİ GÖSTERGELER			
2000	Yüzde	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla İçindeki Pay	0,38	9,46	**100**
2000	MilyonTL	Fert Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	1 287	1 396	**1 837**
2000	Adet	Banka Şube Sayısı	31	749	**7 786**
2000	MilyonTL	Fert Başına Banka Mevduatı	219	320	**939**
2000	Yüzde	Toplam Banka Mevduatı İçindeki Pay	0,13	4,24	**100**
2000	Yüzde	Toplam Banka Kredileri İçindeki Pay	0,26	7,24	**100**
2000	MilyonTL	Kırsal Nüfus Başına Tarımsal Kredi Miktarı	188	244	**138**
2000	MilyonTL	Fert Başına Sınai, Ticari ve Turizm Kredileri Miktarı	125	132	**392**
2000	MilyonTL	Fert Başına Belediye Giderleri	68	55	**82**
2000	MilyonTL	Fert Başına Genel Bütçe Gelirleri	89	111	**464**

2000	MilyonTL	Fert Başına Gelir ve Kurumlar Vergisi Miktarı	43	53	**165**
1995-00	MilyonTL	Fert Başına Kamu Yatırımları Miktarı	96	244	**248**
1995-00	MilyonTL	Fert Başına Teşvik Belgeli Yatırım Tutarı	415	924	**2 668**
1995-00	ABD Dol.	Fert Başına İhracat Miktarı		662	**2 249**
1995-00	ABD Dol.	Fert Başına İthalat Miktarı		809	**3 967**
		ALTYAPI GÖSTERGELERİ			
2000	Yüzde	Kırsal Yerleşmelerde Asfalt Yol Oranı	57,03	25,59	**45,23**
2000	Yüzde	Yeterli İçmesuyu Götürülen Nüfus Oranı	98,26	83,73	**84,98**
2000	Yüzde	Devlet ve İl Yolları Asfalt Yol Oranı	96,15	89,9	**91,28**
		DİĞER REFAH GÖSTERGELERİ			
2000	Adet	Onbin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı	520	435	**652**
2000	Adet	Onbin Kişiye Düşen Motorlu Kara Taşıtı	925	755	**1 056**
2000	Mws	Fert Başına Elektrik Tüketim Miktarı	0,88	0,99	**1,43**
2000	Adet	Fert Başına Telefon Kontör Değeri	1 326	1 223	**1 852**
2000	Yüzde	Yeşil Karta Sahip Nüfus Oranı	27,06	23,95	**14,93**

**Kaynak: DPT 2003*

Tablo11.2. Gelişmişlik Endeksine Göre Kademeli İl Grupları

1. DERECE GELİŞMİŞ İLLER	2. DERECE GELİŞMİŞ İLLER	3. DERECE GELİŞMİŞ İLLER	4. DERECE GELİŞMİŞ İLLER	5. DERECE GELİŞMİŞ İLLER
İSTANBUL	ESKİŞEHİR	KONYA	OSMANİYE	BAYBURT
ANKARA	TEKİRDAĞ	KARABÜK	K.MARAŞ	KARS
İZMİR	ADANA	ISPARTA	NİĞDE	ŞANLIURFA
KOCAELİ	YALOVA	HATAY	GİRESUN	IĞDIR
BURSA	ANTALYA	UŞAK	KASTAMONU	BATMAN
	KIRKLARELİ	BURDUR	TUNCELİ	GÜMÜŞHANE
	DENİZLİ	SAMSUN	SİVAS	MARDİN
	MUĞLA	KIRIKKALE	KİLİS	SİİRT
	BOLU	NEVŞEHİR	BARTIN	ARDAHAN
	BALIKESİR	KARAMAN	AKSARAY	VAN
	EDİRNE	ELAZIĞ	SİNOP	BİNGÖL
	MERSİN	RİZE	ERZİNCAN	HAKKARİ
	BİLECİK	TRABZON	ÇANKIRI	ŞIRNAK
	KAYSERİ	AMASYA	ERZURUM	BİTLİS
	GAZİANTEP	KÜTAHYA	TOKAT	AĞRI
	ZONGULDAK	MALATYA	ORDU	MUŞ
	AYDIN	KIRŞEHİR	DİYARBAKIR	
	SAKARYA	ARTVİN	YOZGAT	
	ÇANAKKALE	AFYON	ADIYAMAN	
	MANİSA	DÜZCE		
		ÇORUM		

**Kaynak: DPT 2003*

Tablo11.3. İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması

1 İSTANBUL	4,80772	42 KIRŞEHİR	-0,22870
2 ANKARA	3,31483	43 ARTVİN	-0,26018
3 İZMİR	2,52410	44 AFYON	-0,27246
4 KOCAELİ	1,94329	45 DÜZCE	-0,27995
5 BURSA	1,67890	46 ÇORUM	-0,32761
6 ESKİŞEHİR	1,10368	47 OSMANİYE	-0,33321
7 TEKİRDAĞ	1,05893	48 K.MARAŞ	-0,34968
8 ADANA	0,94901	49 NİĞDE	-0,35582
9 YALOVA	0,93541	50 GİRESUN	-0,36696
10 ANTALYA	0,91480	51 KASTAMONU	-0,37558
11 KIRKLARELİ	0,86287	52 TUNCELİ	-0,40003
12 DENİZLİ	0,71624	53 SİVAS	-0,40597
13 MUĞLA	0,71238	54 KİLİS	-0,41175
14 BOLU	0,60860	55 BARTIN	-0,41550
15 BALIKESİR	0,56540	56 AKSARAY	-0,45183
16 EDİRNE	0,56234	57 SİNOP	-0,48518
17 MERSİN	0,51934	58 ERZİNCAN	-0,49288
18 BİLECİK	0,50429	59 ÇANKIRI	-0,51917
19 KAYSERİ	0,47748	60 ERZURUM	-0,53286
20 GAZİANTEP	0,46175	61 TOKAT	-0,59010
21 ZONGULDAK	0,44906	62 ORDU	-0,64489
22 AYDIN	0,42025	63 DİYARBAKIR	-0,66993
23 SAKARYA	0,40404	64 YOZGAT	-0,71652
24 ÇANAKKALE	0,36924	65 ADIYAMAN	-0,77647
25 MANİSA	0,34165	66 BAYBURT	-0,80176
26 KONYA	0,25254	67 KARS	-0,81944
27 KARABÜK	0,21332	68 ŞANLIURFA	-0,83158
28 ISPARTA	0,21187	69 IĞDIR	-0,89089
29 HATAY	0,19613	70 BATMAN	-0,90456
30 UŞAK	0,16867	71 GÜMÜŞHANE	-0,92501
31 BURDUR	0,14395	72 MARDİN	-0,98944
32 SAMSUN	0,08791	73 SİİRT	-1,00644
33 KIRIKKALE	0,05851	74 ARDAHAN	-1,07318
34 NEVŞEHİR	-0,07483	75 VAN	-1,09297
35 KARAMAN	-0,09852	76 BİNGÖL	-1,12469
36 ELAZIĞ	-0,10131	77 HAKKARİ	-1,13956
37 RİZE	-0,17840	78 ŞIRNAK	-1,13979
38 TRABZON	-0,18582	79 BİTLİS	-1,15736
39 AMASYA	-0,18591	80 AĞRI	-1,28116
40 KÜTAHYA	-0,20684	81 MUŞ	-1,43956
41 MALATYA	-0,22627		

**Kaynak: DPT 2003*

11.4.Amasya Alan Çalışması

11.4.1. Yöntem

Tablo11.4.Amasya'da Yürütülen Anket Çalışmasındaki Birey, Aile ve Kente İlişkin Sorular ve Değişkenler (a.İşten Elde Edilen Gelir; b.İşteki Konumu)

Birey	Aile	Kent	Değişkenler
-Son 10 yıldır kaç işte çalıştığı -Kendisini en fazla faydası olan kurum. -Ailesinden Amasya'da bir şirkete ortak olma durumu -Ortaklığın devam etme durumu ve bundan sonra ortaklık kurup kurmayacağı -Yapılan işin geleceğini olup olmaması durumu -İşyeri sahiplerinin işlerindeki sorunları -Son zamanlarında hayatından memnuniyet durumu -Geleceğe yönelik beklentiler -Amasya'nın geleceği hakkındaki düşünceler -Hükümetin ekonomik sorunları çözmedeki yeterliliği	-Oturulan binanın türü -Oturulan konutun mülkiyeti -Konut satın alırken kullanılan kaynaklar -Başka bir yerde konut sahibi olma durumu -Varsa diğer konutu değerlendirme durumu -Motorlu taşıt sahibi olma durumu -Arazi sahipliliği	-Başka kentde olsa daha iyi yaşama düşüncesi -Çocuklar için yeterince iş imkanı olma düşüncesi -Çocuğun yaşaması istenen kent -Belediyenin kalkınma çalışmalarındaki yeterliliği -Valiliğin kalkınma çalışmalarındaki yeterliliği -Ticaret ve Sanayi Odasının kalkınma çalışmalarındaki yeterliliği -Yerel siyasetçilerin kalkınma çalışmaları yapma durumu -Belediyeye güvenme durumu -Valiliğe güvenme durumu -Ticaret ve Sanayi Odasına güvenme durumu -Emniyet güçlerine güvenme durumu -Yerel siyasetçilere güvenme durumu -Amasya'nın ekonomik gelişmişlik durumu değerlendirmesi -Amasya'nın son 10-15 yıldaki değişiminin değerlendirmesi	**-işten elde edilen gelir** **-işteki konumu**

Amasya kentinde yapılan anket çalışmalarında ekonomik sermaye konusu ele alınırken yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere iki önemli değişken belirleyici olmuştur. Bunlar işten elde edilen gelir ve bireylerin işteki konumudur. Her bir değişken daha açıklayıcı olması açısından birey, aile ve kent ölçeği olmak üzere üç farklı ölçekte değerlendirilmiştir.

Çalışmanın amacı bu iki temel değişkenle birlikte diğer etmenlerin ilişkilerini gözlemleyerek Amasya'nın yapısına ilişkin bir tablo ortaya koymaktır. Gelir durumu ve işteki konum gibi iki temel değişkenin ekonomik sermayenin yapısına olan etkisiyle birlikte, diğer değişkenlerle olan ilişkileri üzerinden kentin ekonomik kalkınma seviyesi güven, işbirliği ve ortaklık gibi etmenler de göz önünde bulundurularak belirlenmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte Amasyalıların gelişen koşullarda sahip oldukları konumları koruyabilmeleri ya da tutunabilme çabalarına da yer verilmeye çalışılmıştır. Temel olarak ekonomik sermayenin yerel kalkınmadaki rolü, güven ve iş birliği noktasındaki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

Amasya kentinde ekonomik sermaye düzeyini belirlemek amacıyla kullandığımız istihdam göstergelerini oluşturan değişkenler şunlardır: işveren, kendi hesabına/yevmiyeli, kamu-maaşlı ve özel-ücretli çalışan ve bunların toplam anket yapılan bireyler içindeki yüzde payları ile ifade edilmektedir. İstihdamın bu değişkenler bağlamında dağılımı, illerin temel ekonomik faaliyetlerinin yapısını göstermesi bakımından önemli bir göstergedir.

Bununla birlikte, ekonomik faaliyetlerin gelişmesi ve çeşitlilik göstermesiyle gelir ve refah düzeyinin artmasına koşut olarak, işten elde edilen gelir (hane reisi geliri) de belirleyici bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kentin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesinin belirlenmesi için birbirleriyle etkileşim içindeki göstergelerin mümkün olduğunca birlikte ele alınması gerekmektedir. Bu nedenle, kullanılan değişkenler, verilerin toplanabilir ve güvenilirliğine bağlı olarak çok sayıda olabilmektedir. Çok sayıdaki verilerin kavram karmaşasına yol açmaması ve daha anlaşılabilir olması için veriler birey, aile ve kent olmak üzere üç ölçekte ele alınmıştır.

11.4.2. Amasya'da Ekonomik Sermaye Durumunun Analizi

Aşağıda Amasya il merkezinde yapılan alan çalışmasında toplanan verilerin yukarıda sözü edilen değişikenler bağlamında dökümü verilmektedir:

Tablo11.5. İşteki konum

	Sıklık	Geçerli Yüzde
Özel-ücretli	46	23,8
Kamu-maaşlı	58	30,1
İşveren	30	15,0
Kendi hesabına-yevmiyeli	60	31,1
Toplam	202	100,0

* *Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

İşteki konumları itibariyle aile reislerine bakıldığında %54 gibi yüksek bir oranının özel ve kamu sektöründe maaş ya da ücretli çalışanlar oldukları görülmektedir. Küçük ve büyük sermayeli işyerlerinde görüşülen işverenlerin oranı ise %14 düzeyinde kalmıştır.

Tablo11.6.İşten elde edilen gelir[37]/İşteki konumu

		İşteki konumu				
		İşveren	Kendi Hesabına/ Yevmiyeli	Özel-Ücretli	Kamu-Maaşlı	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	1	17	18	1	37
	%	2,7	45,9	48,6	2,7	100,0
	600-1200	13	27	22	50	112
	%	11,6	24,1	19,6	44,6	100,0
	1200+	15	16	6	7	44
	%	34,1	36,4	13,6	15,9	100,0
Toplam		29	60	46	58	193
%		15,0	31,1	23,8	30,1	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Tablo11.6'ya bakıldığında, aylık 0-600 YTL gelir aralığında gelir kazanan işverenlerin ve kamuda çalışanların oldukça düşük olduğunu görülmektedir. Bunların aksine bu gelir aralığında kendi hesabına çalışanlar/yevmiyeliler ve özel sektörde çalışanlar ön plana çıkmıştır. Ancak gelir yükseldikçe işverenlerin oranlarının arttığı söylenebilir. Kamu çalışanlarının yarıya yakını 600-1200 YTL gelir aralığında bulunmaktadırlar. Kendi hesabına çalışanlar ve yevmiyeliler için de gelir düzeyine ortalamanın üstünde bir oranla karşılaşmak söz konusudur. Sonuç olarak orta gelir aralığında kamunun payı ağırlıktayken düşük ve yüksek gelir gruplarında özel sektörün ön plana çıktığını söylenebilir.

Tablo11.7. Hane halkı reisine olan yakınlık/ İsten elde edilen gelir

	Hane halkı reisi	Eşi	Oğlu/kızı	Kaynatas/ kaynanası	Kardeşi	Diğer akrabalar	Toplam
0-600	37	8	11	3	1	4	64
%	19.8	19,6	28.2	75.0	50.0	66,7	22,9
600-1200	112	28	23	1	1	2	167
%	59.9	68.4	58.9	25.0	50.0	33.4	59.9
1200 +	38	5	5	4	0	0	52
%	20.2	12.2	12.9	.0	.0	.0	17.2
Toplam	187	41	39	4	2	6	283
%	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

[37] Anketin yapıldığı yıl resmi olarak belirlenen asgari ücret büyüklerde 419 YTL dir.

Hane düzeyinde gelir elde edenlere bakıldığı zaman, 0-600 YTL aylık geliri olan diğer hane üyeleri olduğu görülmektedir. 600-1200 YTL gelir elde eden ve hane reisi olmadığını belirtenlerin oranı toplamın 1/3'lük bölümünü oluştururken, 1200 ve üzeri gelir düzeyinde ise hane reisi dışında çalışanların oranının toplam içindeki payı ¼'e düşmektedir. Gelir arttıkça oransal olarak hane gelirine hane reisi dışındaki diğer üyelerin katkısı düşmektedir. En düşük gelir gurubunda aile üyelerinin hane gelirine katkısı hane reisi kadarken, en yüksek gelir grubunda bu oran çok daha düşüktür. Başka bir deyişle, gelir arttıkça ek gelir arayışı ve beraberinde iş hayatına katılım endişesi düşmektedir denebilir. Ancak düşük gelir gruplarında bunun tam tersine hanenin asgari geçim şartlarını oluşturabilmek için daha fazla üyenin emek pazarına girmesi gerekmektedir.

Hane halkında çalışanların aile reisine göre yakınlıklarına bakıldığında, eşlerden 164 kişiden 35'i (%18,3), kız ve oğullardan 193 kişiden 38'i (%21,3) iş yaşamına katılmaktadır.

Tablo11.8. Çalıştığı kuruluş/ Hane halkı reisine olan yakınlık

		Hane halkı reisine olan yakınlık						
		Hane halkı reisi	Eşi	Oğlu/kızı	Kaynatası/kaynanası	Kardeşi	Diğer akrabalar	Toplam
Çalıştığı kuruluş	Özel	117	13	28	1	1	4	164
	%	66.9	37.1	73.7	100.0	100.0	80.0	64.3
	Kamu	58	22	10	0	0	1	91
	%	33.1	62.9	26.3	.0	.0%	20.0	35.7
Toplam		175	35	38	1	1	5	255
		100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Tablo11.8'de görüleceği üzere hane halkı reislerinin %66.9'u özel sektörde çalışırken, aile reislerinin tersine, eşlerin kamu sektörünü tercih ettiği görülmektedir. Eşlerin daha çok kamu sektöründe çalışıyor olmaları ailelerin çocuklarına daha fazla zaman ayırabilmeleri, eşlerden her ikisinin özel sektörde çalışması halinde çocuklarına yeteri kadar ilgi gösteremeyecek olmalarından kaynaklanabilir. Çocukların ise yüksek bir oranla özel sektörü tercih ettiği görülmektedir. Bunun nedenleri arasında kamu sektörünün neo-liberal politikaların etkisiyle küçülmesiyle birlikte, Amasya'da kamu yatırımlarının da çok düşük düzeylerde olması gösterilebilir.

Tablo11.9. Bitirilen okul/İşten elde edilen gelir

		Bitirilen okul			
		Lise öncesi	Lise	Lise sonrası	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	29	9	4	42
		69,0%	21,4%	9,5%	100,0%
	600-1200	42	53	30	125
		33,6%	42,4%	24,0%	100,0%
	1200+	12	16	17	45
		26,7%	35,6%	37,8%	100,0%
Toplam		83	78	51	212
		39,2%	36,8%	24,1%	100,0%

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Bitirilen okul ve işten elde edilen gelir karşılaştırıldığında gelir ve eğitim durumunun aynı yönde hareket ettiği görülmektedir. Diğer bir deyişle, eğitim düzeyi yükseldikçe elde edilen gelir de artmaktadır. 0-600 YTL gelir düzeyinde lise öncesi eğitim alanlar %69 gibi yüksek bir oranla ağırlık kazanırken, 600-1200 YTL düzeyinde lise mezunları (%42,4), 1200 ve üzeri gelir düzeyinde ise yüksek okul ve üniversite mezunlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Ancak sayı olarak asıl yığılmanın 600-1200 YTL aralığında ve lise düzeyinde olduğu gözlenmektedir. Üniversite mezunlarının Amasya'da çok fazla kalmamaları belki de lise mezunlarını, kentin orta ve kısmen girişimci sınıfı haline getirmektedir.

Ekonomik sermayenin içerdiği unsurlar içinde taşınır ve taşınmaz mallar elde edilen gelirin yanı sıra önemli girdiler olarak bulunmakta ve ekonomik sermayenin boyutu konusunda önemli fikirler vermektedir. Yapılan anketlerden hareketle kişilerin sahip olduğu motorlu taşıt, ev ve arazi sahipliği üzerinden ekonomik sermayeye ilişkin değerlendirmeler yapılmaya çalışılacaktır. Öncelikle kişilerin konut sahipliğine bakılacak olunursa:

Tablo11.10. Oturulan konutun mülkiyet durumu

	Sıklık	Geçerli Yüzde
Ev sahibi	156	63,4
Kiracı	72	29,3
Ev sahibi değil ama kira ödemiyor	17	6,9
Lojman	1	,4
Toplam	246	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Görüşme yapılan hane halkı reislerinden %63,2'i kendi konutunda otururken, kiracıların oranı ise %29,3'dür. Kent genelinde 81.325 kişiden 59.696 (%73.5) kişi kendi konutunda otururken, TÜİK verilerine göre, 16.163 (%19.8) kişi ise kiracı olarak ikamet etmektedir. Türkiye genelinde ise 15.070.093 hane halkından 10.290.843'ü (%66) kendi evinde ikamet ederken, 3.604.367 kişi ise

(%24) kiracı konumundadır. Genel olarak bakıldığında konut mülkiyeti yönünden Amasya kenti verilerinin Türkiye ortalamasına yakın olduğu görülmektedir.

Tablo11.11. Oturulan konutun mülkiyet durumu ile işten elde edilen gelir

		Oturulan konutun mülkiyet durumu			
		Ev sahibi	Kiracı	Ev sahibi değil ama kira ödemiyor	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	23	17	2	42
	%	54,8	40,5	4,8	100,0
	600-1200	83	32	8	123
	%	67,5	26,0	6,5	100,0
	1200+	30	11	4	45
	%	66,7	24,4	8,9	100,0
Toplam		136	60	14	210
%		64,8	28,6	6,7	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

İşten elde edilen gelir ve oturulan konutun mülkiyet durumuna bakıldığında elde edilen gelirin belirleyici olduğu genel kanısından yola çıkılarak karşılaştırma yapılmak istenmiştir. Temel olarak kiracı ve ev sahibi kategorilerine bakıldığında, yarıdan fazlaya yakın bir bölümün ev sahibi olduğunu görülmektedir. Gelir arttıkça kiracı oranının düştüğünü ve ev sahibi olma durumunun yükseldiği görülmektedir.

Tablo11.12. Oturulan konutun mülkiyet durum/ İsteki konumu

		Oturulan konutun mülkiyet durumu			
		Ev sahibi	Kiracı	Ev sahibi değil ama kira ödemiyor	Toplam
İsteki konumu	İşveren	22	6	2	30
	%	73,3	20,0	6,7	100,0
	Kendi hesabına/yevmiyeli	37	19	6	62
	%	59,7	30,6	9,7	100,0
	Özel-ücretli	29	15	2	46
	%	63,0	32,6	4,3	100,0
	Kamu-maaşlı	40	16	3	59
	%	67,8	27,1	5,1	100,0
Toplam		128	56	13	197
%		65,0%	28,4	6,6	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Yine Tablo11.12'ye bakıldığında konutun mülkiyet durumu işverenlerde %73,3 ile en yüksek orana sahiptir. İşverenlerden sonra en yüksek oran kamu çalışanlarındadır.

Tablo11.13. Konut satın alırken hangi kaynakları kullandınız/ İsten elde edilen gelir

		Konut satın alırken hangi kaynakları kullandınız								
		Kredi	**Birikim**	**Ev satarak**	**Taşınmaz satarak**	**Anne-baba-akraba katkısı**	**Borç**	**Kooperatif**	**Miras**	**Toplam**
İşten elde edilen gelir	**0-600**	3	8	0	1	5	2	0	4	23
	%	13,0	34,8	,0	4,3	21,7	8,7	,0	17,4	100,0
	600-1200	14	35	7	1	22	0	1	3	83
	%	16,9	42,2	8,4	1,2	26,5	,0	1,2	3,6	100,0
	1200+	2	18	2	0	6	0	0	2	30
	%	6,7	60,0	6,7	,0	20,0	,0	,0	6,7	100,0
Toplam		19	61	9	2	33	2	1	9	136
		14,0	44,9	6,6	1,5	24,3	1,5	,7	6,6	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Konutu satın alırken kullanılan kaynaklar da ekonomik sermayenin belirlenmesi açısından önemlidir. Diğer bir deyişle, kişilerin konutlarını satın alırken kendi kaynaklarından mı yoksa başkalarının sağladıkları kaynaklardan mı yararlandıkları sorgulanmalıdır. Anne-baba-akraba katkısı ve miras gibi iki kategoriyi bir araya getirip diğerlerinden ayırdığımızda, bütün gelir gruplarında birikim ve benzeri unsurların daha yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin 0-600 gelir aralığında akraba katkısı ve miras toplamının bütün içindeki payı %39,1 iken; 600-1200 aralığında bu oran %30,1'e; 1200 ve üzeri gelir düzeyinde ise %26,7'e düşmektedir. Kişilerin konutlarını alırken büyük ölçüde kendi yarattıkları kaynakları kullandıkları anlaşılmaktadır.

En yüksek aile desteği alan grup olarak 600-1200 YTL gelir grubunu görülmektedir. Bu guruba olan katkı, birikimlerin eksik kalan bölümünün tamamlanması olarak değerlendirilebilir. Çünkü alt gelir grubunda zaten tamamlanabilecek bir birikimin olma olasılığı düşük olmakla birlikte, orta gelir grubunda böyle bir birikim sağlamak daha kolaydır. Başka bir deyişle, katkının orta gelir grubunda daha fazla görülüyor olması belli bir birikimin bu grup tarafından sağlanabilmesindendir.

Ekonomik sermayenin ölçülmesinde sahip olunan motorlu taşıtlar da fikir vermesi açısında önemli bir yer teşkil etmektedir. Sahip olunan konut, aylık gelirin yanı sıra motorlu taşıt sahipliği de kişilerin birikimleri noktasında değerlendirmelere yardımcı olacaktır.

Tablo11.14. Motorlu taşıt sahibi olma durumu

	Sıklık	Geçerli Yüzde
Hayır	113	46,1
Evet	132	53,9
Toplam	245	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Yukarıdaki tablodan da görüleceği gibi, görüşme yapılan kişilerden %53,5'ü diğer bir deyişle, yarıdan fazlası motorlu taşıt sahibidir. Amasya gibi ulaşımın pek de zor olmadığı ve kent içi uzaklıkların bir birine yakın olduğu bir kentte, konut sahipliği ile birlikte motorlu taşıt sahipliğinin de oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Kişilerin tasarruf yapabildikleri ve motorlu taşıtı aynı zamanda bir yatırım aracı olarak kullandıkları düşünülebilir.

Tablo11.15. Motorlu taşıt sahibi olma durumu/ İşe gidiş-geliş sekli

		İşe gidiş-geliş sekli				
		Özel araç	**Servis**	**Toplu taşım**	**Yaya**	**Toplam**
Motorlu taşıt sahibi olma durumu	**Hayır**	5	8	13	46	72
	%	6,9	11,1	18,1	63,9	100,0
	%	8,6	61,5	65,0	65,7	44,7
	Evet	53	5	7	24	89
	%	59,6	5,6	7,9	27,0	100,0
	%	91,4	38,5	35,0	34,3	55,3
Toplam		58	13	20	70	161
%		36,0	8,1	12,4	43,5	100,0
%		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Bu tablonun kullanılmasındaki amaç motorlu taşıt sahiplerinin ne kadarının işe gidiş-gelişlerinde araçlarını kullandıklarını görebilmektir. Verilere bakıldığında bu oranın özel araçlarıyla işe gidenlerde %57,6, işlerine yürüyerek gidenlerde ise %26,1 olduğu görülmektedir.

Çalışılan sektörler temelinde yapılan karşılaştırmada özel sektörde çalışanların motorlu taşıt sahibi olma durumunun kamuya oranla oldukça yüksek olduğunu görebiliyoruz. Özel sektörde bu oran %67 iken kamu sektöründe çalışanlarda bu oran %33'tür.

Tablo11.16. Son on yıldır kaç iste çalıştığı/ İsten elde edilen gelir

		Son on yıldır kaç iste çalıştığı			
		1	**2**	**3**	**Toplam**
İşten elde edilen gelir	**0-600**	22	7	2	31
		71,0	22,6	6,5	100,0
	600-1200	75	22	11	108
		69,4	20,4	10,2	100,0
	1200+	25	8	9	42
		59,5	19,0	21,4	100,0
Toplam		122	37	22	181
		67,4	20,4	12,2	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Tablo11.17. Son on yıldır kaç iste çalıştığı/İsteki konumu

		Son on yıldır kaç iste çalıştığı			Toplam
		1	**2**	**3**	
İşteki konumu	**İşveren**	18	4	5	27
	%	66,7	14,8	18,5	100,0
	Kendi hesabına/ yevmiyeli	35	9	11	55
	%	63,6	16,4	20,0	100,0
	Özel-ücretli	19	15	5	39
	%	48,7	38,5	12,8	100,0
	Kamu-maaşlı	39	9	1	49
	%	79,6	18,4	2,0	100,0
Toplam		111	37	22	170
%		65,3	21,8	12,9	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Yukarıdaki iki tablo birlikte değerlendirildiğinde elde edilen gelir açısından iş değiştirmede önemli bir hareketliliğin olmadığını söylenebilir. Bütün gelir grupları için son on yıldır en az %60 oranında aynı işin yapıldığı görülüyor. Ayda 1200 YTL ve üzeri gelir düzeyinde bulunanların son on yılda en fazla iş değiştiren (%21,4) grup olduğu görülmektedir. İşteki konumlarıyla birlikte düşünüldüğünde iş güvencesi, ekonomik krizlerde işsiz kalma, vb. gibi nedenlerden en fazla iş değiştirmenin ücretli özel sektör çalışanlarında olduğu görülmektedir. Bu durumun tam aksini ise kamu çalışanları göstermektedir. İş güvencesinin daha fazla oluşu özel sektör çalışanlarının tersine kamu sektörü çalışanlarını en az iş değiştirenler konumuna getirmektedir.

Tablo11.18. Deneklere en fazla yararı olan kurum/ İsten elde edilen gelir

		En fazla faydası olan kurum							
		Resmi kurumlar	Siyasi partiler	Aile veya akrabalar	İş arkadaşı ve diğer arkadaşlar	Vakıf ve dernekler	Sivil toplum kuruluşları	Hiç biri	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	9	0	23	2	2	0	6	42
	%	21,4	,0	54,8	4,8	4,8	,0	14,3	100,0
	600-1200	22	1	74	16	1	1	8	123
	%	17,9	,8	60,2	13,0	,8	,8	6,5	100,0
	1200+	3	1	32	5	0	0	3	44
	%	6,8	2,3	72,7	11,4	,0	,0	6,8	100,0
Toplam		34	2	129	23	3	1	17	209
%		16,3	1,0	61,7	11,0	1,4	,5	8,1	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Deneklere en fazla yararı olduğu düşünülen kurum ya da kişilerle gelir ve işteki konumları karşılaştırdığımızda hem gelir hem de işteki konum itibariyle ağırlığın aile veya akrabalarda olduğu görülmektedir. Örneğin gelir düzeyi arttıkça aile ya da akrabaların sağladığı yarar düzeyi artmaktadır. Bu durumum yine üst düzeydeki gelir grubuna denk düşen işverenlerde de doğrulandığı tespit edilmektedir. Aile ve akrabalardan sonra en fazla faydanın elde edildiği kurum olarak karşımıza resmi kurumlar ve iş arkadaşları çıkmaktadır.

Burada dikkat çeken nokta, siyasi partilerle birlikte vakıf/derneklerin ve sivil toplum kuruluşlarının 'fayda sağlamadığı' düşüncesinin belirtilmiş olmasıdır. Siyasi partilere ve siyasetçilere karşı insanların olumsuz kanaatleri bilinmekle birlikte, sivil toplum örgütlerinin ve derneklerin ağırlıklarının olmayışı, Amasya'da ilişkilerin ve dayanışma mekanizmalarının halen kan bağı yoluyla sağlanan ilişkilerce yürütüldüğünü göstermektedir.

Tablo11.19. Aileden Amasya'daki bir şirkete ortak olma veya geçmişte olmuş olma durumu/ İsten elde edilen gelir

		Aileden Amasya'daki bir şirkete ortak olma veya geçmişte olmuş olma durumu		
		Hayır	Evet	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	35	5	40
	%	87,5	12,5	100,0
	600-1200	107	16	123
	%	87,0	13,0	100,0
	1200+	32	13	45
	%	71,1	28,9	100,0
Toplam		174	34	208
%		83,7	16,3	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Tablo11.20.Aileden Amasya'daki bir şirkete ortak olma veya geçmişte olmuş olma durumu/ İsteki konumu

		Aileden Amasya'daki bir şirkete ortak olma veya geçmişte olmuş olma durumu		
		Hayır	Evet	Toplam
İşteki konumu	İşveren	16	13	29
	%	55,2	44,8	100,0
	Kendi hesabına/yevmiyeli	49	13	62
	%	79,0	21,0	100,0
	Özel-ücretli	40	5	45
	%	88,9	11,1	100,0
	Kamu-maaşlı	56	3	59
	%	94,9	5,1	100,0
Toplam		161	34	195
%		82,6	17,4	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Yukarıdaki iki tablo birlikte değerlendirildiğinde, herhangi bir şirkete ortak olma durumunun 1200 YTL ve üzerinde gelir elde edenlerle işverenlerde en yüksek olduğunu görülmektedir. Girişimciliği temsil etmeleri açısından işverenlerin ön plana çıkması normal karşılanacak bir durumdur. En düşük

oranın ise kamu-maaşlı gurubunda yer almaktadır ki kamu çalışanlarının sabit gelirli olmaları ve iş güvencelerinin varlığı ortaklık girişimlerin neden bu grupta en az olduğunu bize açıklamaktadır.

Tablo11.21. Ortaklığın devam etme durumu/ İsteki konumu

		Ortaklığın devam etme durumu		
		Evet	**Hayır**	**Toplam**
İşteki konumu	**İşveren**	10	4	14
	%	71,4	28,6	100,0
	Kendi hesabına/yevmiyeli	4	8	12
	%	33,3	66,7	100,0
	Özel-ücretli	4	2	6
	%	66,7	33,3	100,0
	Kamu-maaşlı	1	4	5
	%	20,0	80,0	100,0
Toplam		19	18	37
%		51,4	48,6	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Ortaklıkların devam etme durumuna bakıldığında yine işverenlerle üst gelir gruplarının ön plana çıktığını görülmektedir. İşteki konumları itibariyle işverenlerin %71,4'ü; gelir gruplarına göre ise 1200 YTL ve üzeri gelir elde edenlerin %64,3'ü başladıkları ortaklıkları sürdürmektedirler.

Tablo11.22. Bundan sonra ortaklık kurma düşüncesi/ İsten elde edilen gelir

		Bundan sonra ortaklık kurma düşüncesi		
		Hayır	**Evet**	**Toplam**
İşten elde edilen gelir	**0-600**	3	2	5
	%	60,0	40,0	100,0
	600-1200	19	3	22
	%	86,4	13,6	100,0
	1200+	7	4	11
	%	63,6	36,4	100,0
Toplam		29	9	38
%		76,3	23,7	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Tablo11.23. İleride ortaklık kurma düşüncesi/ İsteki konumu

		Bundan sonra ortaklık kurma düşüncesi		
		Hayır	Evet	Toplam
İşteki konumu	İşveren	10	5	15
	%	66,7	33,3	100,0
	Kendi hesabına/yevmiyeli	8	2	10
	%	80,0	20,0	100,0
	Özel-ücretli	4	2	6
	%	66,7	33,3	100,0
	Kamu-maaşlı	5	0	5
	%	100,0	,0	100,0
Toplam		27	9	36
%		75,0	25,0	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

İşveren ve üst gelir düzeyinde bulunanlar tarafından kurulan ortaklıklara yönelik olumlu tavrın ortaklıkların sürdürülmesi noktasında devam etmediği görülmektedir. Her iki grup içinde %65-70 civarında olan ortaklıkların, devam ettirilmesi noktasında %30'lar dolaylarına düştüğü söylenebilir. Ortaklıkların birlikte iş yapabilme ve güven oluşturabilme gibi temel ölçütler üzerinden kurulduğu düşünüldüğünde, bu temel ölçütlerde de aşınma olduğu ve birlikte hareket edebilme konusunda belli bir karamsarlığın var olduğu söylenebilir. Geçmişte yaşanmış olan FerSu gibi deneyimler, toplumda ortaklıklara yönelik karamsar bakış açısı gibi etmenler yeni ortaklıklar kurulması yönünde kişileri olumsuz etkilemektedir. Ayrıca yapılan görüşmelerde özellikle kent elitlerinin ortaklıklara bakış açısı karamsar bir tablo koymaktadır. Kaldı ki güven sorunuyla birlikte ele alınması gereken bu sorun, kent elitleri arasındaki ciddi sorunlara da işaret etmektedir. Sivil toplum örgütleri ve Belediye arasındaki kopukluk, genç kuşak ve gelenekçi kuşak şeklindeki ayrışma, gerilimi hissedilen ve açıkça da ifade edilen gerilim noktalarının başında gelmektedir.

Tablo11.24. Yapılan isin geleceğinin olması durumu/ İsten elde edilen gelir

		Yapılan isin geleceği var mı?			
		Evet	Bilmiyorum	Hayır	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	14	6	12	32
	%	43,8	18,8	37,5	100,0%
	600-1200	55	23	24	102
	%	53,9	22,5	23,5	100,0
	1200+	29	4	8	41
	%	70,7	9,8	19,5	100,0
Toplam		98	33	44	175
%		56,0	18,9	25,1	100,0

Tablo11.25. Yapılan isin geleceğinin olması durumu/ İsteki konumu

		Yapılan işin geleceği var mı?			
		Evet	Bilmiyorum	Hayır	Toplam
İşteki konumu	İşveren	22	2	6	30
	%	73,3	6,7	20,0	100,0
	Kendi hesabına/yevmiyeli	26	8	24	58
	%	44,8	13,8	41,4	100,0
	Özel-ücretli	21	9	9	39
	%	53,8	23,1	23,1	100,0
	Kamu-maaşlı	26	11	5	42
	%	61,9	26,2	11,9	100,0
Toplam		95	30	44	169
%		56,2	17,8	26,0	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

'Yapılan işin geleceği olup olmaması' açısından bakıldığında; yine üst gelir gruplarında ve işverenlerde olumlu bir tavır söz konusuyken, alt gelir gurubunda ve kendi hesabına çalışanlarda beklentinin olumsuz yönde olduğu söylenebilir. Kendi hesabına çalışanlar, yani büyük bir oranla küçük esnafların oluşturduğu bu grubun alışveriş merkezlerine karşı tutunabilmelerinin güç olduğu göz önünde bulundurulduğunda, geleceğe yönelik iş konusunda bu olumsuz yaklaşımın nedenleri anlaşılabilir. Örneğin Belediye Başkanı ile yapılan görüşmede, kendisinin ulusal ve uluslararası sermayeye yönelik iyimser yaklaşım göstermiş olması küçük esnaflığın Amasya ölçeğinde pek de bir korunma görmeyeceğinin önemli ipuçlarını vermektedir.

Tablo11.26.İşveren/kendi hesabına çalışanlar için yapılan isle ilgili en önemli sorun/ İsten elde edilen gelir

		İşveren/kendi hesabına çalışanlar için yapılan isle ilgili en önemli sorun			
		Sermaye yetersizliği	Teknoloji yetersizliği	Nitelikli/vasıflı eleman yetersizliği	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	10	0	0	10
	%	100,0	,0	,0	100,0
	600-1200	20	1	11	32
	%	62,5	3,1	34,4	100,0
	1200+	10	1	10	21
	%	47,6	4,8	47,6	100,0
Toplam		40	2	21	63
%		63,5	3,2	33,3	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Ücretli-maaşlı olarak çalışanlar için en büyük sorun tahmin edilebileceği gibi ücret düzeyi iken, işverenler ve üst gelir grupları için bu sorun sermaye ve nitelikli eleman yetersizliği olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle işverenler açısından, işten elde edilen gelir arttıkça sermaye yetersizliğine yönelik şikâyetler azalırken teknoloji yetersizliği ve temel olarak nitelikli eleman ihtiyacına yönelik talepler yükselmektedir. Amasya gibi aile şirketlerinin ağırlıkta olduğu bir kentte nitelikli eleman gereksiniminin karşılanmasının oldukça güç olduğu sıkça vurgulanan konuların başında gelmektedir. Aile şirketlerinde 2. veya 3. kişi eksikliği olarak nitelendirilen bu durum şirketlerin kurumsallaşması ve devamlılığı açısından önemli bir dezavantaj oluşturmaktadır. Kentten üniversite okumak için ayrılan genç nüfus mezuniyet sonrası büyük ölçüde kente geri dönmemekte, var olan nitelikli iş gücü ise büyük kentlerin olanaklarından yararlanmayı yeğlemektedir.

Tablo11.27. Son zamanlarda hayatından memnun olma/ İsten elde edilen gelir

		Son zamanlarda hayatınızdan memnun musunuz?				
		Çok memnunum	Memnunum	Orta	Memnun değilim	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	4	15	12	11	42
	%	9,5	35,7	28,6	26,2	100,0
	600-1200	11	62	24	26	123
	%	8,9	50,4	19,5	21,1	100,0
	1200+	8	21	8	8	45
	%	17,8	46,7	17,8	17,8	100,0
Toplam		23	98	44	45	210
%		11,0	46,7	21,0	21,4	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

İşten elde edilen gelir ve işteki konumlarına göre kişilerin yaşamlarından memnun olma durumuna bakıldığında gelir düzeyleri arttıkça memnuniyet düzeyinin de yükseldiği görülmektedir. 0-600 YTL gelir grubunda %26,3 olan memnuniyetsizlik, 1200 ve üzeri gelir gurubuna gelindiğinde %17,8'e düşmektedir. Yine memnuniyet derecesini orta olarak belirtenlerin de gelir düzeyi yükseldikçe oranlarının düştüğü görülmektedir.

Temel olarak iki uçta yoğunlaşmanın olduğu söylenebilir: Memnuniyet derecesi yüksek olan üst gelir grubuyla, yaşamlarından memnuniyetleri düşük olan alt gelir grubu. Ancak genel olarak baktığımızda memnuniyet derecesinin yüksek olduğunu ya da ortalama olarak iyimser bir havanın söz konusu olduğu söylenebilir. Bu iyimser yaklaşım özellikle geleceğe dönük beklentilerle birlikte değerlendirildiğinde çok daha net bir tabloya ulaşılır.

Tablo 11.28. Geleceğe dönük beklenti/ İşten elde edilen gelir

		Geleceğe dönük beklenti				
		Daha iyi olacak	İyi olacak	Aynı kalacak	Kötü olacak	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	7	21	5	8	41
	%	17,1	51,2	12,2	19,5	100,0
	600-1200	34	45	17	24	120
	%	28,3	37,5	14,2	20,0	100,0
	1200+	18	16	5	6	45
	%	40,0	35,6	11,1	13,3	100,0
Toplam		59	82	27	38	206
	%	28,6	39,8	13,1	18,4	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Tablo 11.29 Geleceğe dönük beklenti/ İşteki konumu

		Geleceğe dönük beklenti				
		Daha iyi olacak	İyi olacak	Aynı kalacak	Kötü olacak	Toplam
İşteki konumu	İşveren	12	12	3	3	30
	%	40,0	40,0	10,0	10,0%	100,0%
	Kendi hesabına/ yevmiyeli	17	18	6	18	59
	%	28,8	30,5	10,2	30,5	100,0
	Özel-ücretli	15	21	5	5	46
	%	32,6	45,7	10,9	10,9	100,0
	Kamu-maaşlı	12	26	10	10	58
	%	20,7	44,8	17,2	17,2	100,0
Toplam		56	77	24	36	193
%		29,0	39,9	12,4	18,7	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

İşten elde edilen gelir ve işteki konum, geleceğe dönük beklentilerle birlikte değerlendirildiğinde; yaşamdan memnuniyet derecesine verilen yanıtlar daha anlamlı hale gelmektedir. Bütün gelir gruplarında geleceğe dönük beklentiler %65 ve üzerinde "iyi olacak" şeklinde ortaya çıkarken, bu oran 1200 YTL ve üzeri grubunda %75 civarındadır. En olumsuz tablonun beklenebileceği alt gelir gruplarında bile bu olumlu yaklaşım %68,3'tür. İşteki konumlar üzerinden değerlendirildiğinde ise işverenlerin beklentisi %80 ile "iyi olacak" şeklindedir. Özel sektörde ücretli olarak çalışanların olumlu yaklaşımı %78,3 gibi bir oranda seyretmektedir. En kötümser oran ise karşımıza kendi hesabına çalışanlarda çıkmaktadır. %30,5'lik bir oranla kendi hesabına çalışanlar/yevmiyeliler en karamsar grubu oluşturmaktadır ki küçük esnaflığın

büyük alış veriş merkezleriyle karşı karşıya gelmeleri ve onlarla mücadele edememeleri yukarıda da bahsettiğimiz üzere bu olumsuz havanın nedenleri olarak gösterilebilir.

Tablo11.30. Amasya'nın geleceği nasıl görülüyor

	Sıklık	Geçerli Yüzde
Daha iyi	40	16,3
İyi	87	35,5
Aynı	72	29,4
Kötü	25	10,2
Daha kötü	11	4,5
Fikri yok	10	4,1
Toplam	245	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Tablo11.31.Amasya'nın geleceği nasıl görülüyor/ İşteki konumu

		Amasya'nın geleceği nasıl görülüyor				
		Daha iyi	**İyi**	**Aynı**	**Kötü**	**Toplam**
İşteki konumu	**İşveren**	3	12	10	5	30
	%	10,0	40,0	33,3	16,7	100,0
	Kendi hesabına/ yevmiyeli	10	19	15	13	57
	%	17,5	33,3	26,3	22,8	100,0
	Özel-ücretli	7	22	11	4	44
	%	15,9	50,0	25,0	9,1	100,0
	Kamu-maasli	8	19	22	8	57
	%	14,0	33,3	38,6	14,0	100,0
Toplam		28	72	58	30	188
%		14,9	38,3	30,9	16,0	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Kişilerin işteki konumları ve Amasya'nın geleceğine yönelik düşünceleri geleceğe ilişkin beklentilerine yönelik önemli ipuçları vermektedir. Şöyle ki; geleceğe yönelik beklentilerin olumlu olması yaşamlarının ve çocuklarının gelecekleri için beklentilerin de yüksek olduğunu ve mevcut ekonomik, sosyal vs. yapının durumundan hoşnut olduklarını gösterir. Ancak bu beklentilerin düzeyi kamu ve özel sektörde çalışanlar arasında ayrıştırılabilir. Çünkü kamu sektöründe çalışanların iş güvenceleri ve sabit gelir durumları olduğu için özel sektöre oranla düşünceleri ve beklentileri daha farklı olabilir. Ancak, özel sektöre bakıldığında geleceğe yönelik beklentiler açısından ücretli/maaşlı çalışanlar yönünden olumlu bir tabloyla karşılaşılıyor.

En yüksek oranla kendi hesabına çalışanlar (%22.8) olumsuz beklenti içerisindedir. Küçük esnaflığın bitmesi ve esnafların büyük alışveriş merkezleri karşısında tutunamaması bunun nedenleri arasındadır. Yaptığımız görüşmelerde beklentiler yönünden daha olumsuz bir tablonun var olduğu ifade edilmekteydi, ancak anket cevaplarından görüldüğü kadarıyla ifade edilen düzeyde de bir olumsuz beklentinin var olmadığı anlaşılmaktadır.

Kamu sektöründe çalışanlar açısından bakıldığında ise 'aynı kalacak' yönünde bir cevabın (%36,7) en yüksek oranla kamu çalışanlarından geldiğini görülüyor. Ve yine kamu çalışanlarının %47,3'ü ise Amasya'nın geleceğine yönelik olumlu fikir beyan etmişler. Kamu çalışanlarının %14'ü ise Amasyanın geleceğine ilişkin olarak olumsuz bir bakış açısına sahiplerdir.

Tablo11.32. Hükümetin ekonomik sorunları çözme yeterliliği/ İsteki konumu

		Hükümetin ekonomik sorunları çözme yeterliliği				
		Başarılı	**Orta**	**Başarısız**	**Çok başarısız**	**Toplam**
İşteki konumu	**İşveren**	11	7	10	1	29
	%	37,9	24,1	34,5	3,4	100,0
	Kendi hesabına/ yevmiyeli	15	17	22	7	61
	%	24,6	27,9	36,1	11,5	100,0
	Özel-ücretli	14	20	6	2	42
	%	33,3	47,6	14,3	4,8	100,0
	Kamu-maaşlı	12	15	25	6	58
	%	20,7	25,9	43,1	10,3	100,0
Toplam		52	59	63	16	190
%		27,4	31,1	33,2	8,4	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Amasya'nın geleceğine yönelik beklentiler, iktidardaki hükümetin ekonomik anlamda başarısıyla karşılaştırıldığında -son 5 yıldır hem Amasya'da AKP'li bir Belediye yönetimi vardır; hem de hükümet aynı parti tarafından kurulmuştur- farklı bir tablo ortaya çıkıyor.

Ekonomi politikalarından belki de öncelikli etkilenen grupların başında gelen işveren kesiminin Hükümetin ekonomik performansına yönelik değerlendirmesi %37,9 oranında başarılı olarak ortaya çıkıyor. Ancak, daha da önemlisi işverenlerin yine %37,9'u Hükümeti ekonomik performansı konusunda başarısız buluyor. Bu oran kendi hesabına çalışanlarda %47,6'ya çıkıyor ki, esnafın hoşnutsuzluğu bu oranla yansımaktadır. Ekonominin gidişine ilişkin kısmen olumlu bakış açısı 22 Temmuz Seçimlerinde Hükümetin oylarını artırarak yine iktidara gelmesinde kendisini ortaya koyuyor.

Tablo11.33. Oturulan binanın türü / İşten elde edilen gelir

		Oturulan binanın türü			
		Müstakil ev	Apartman	Site içinde apartman	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	17	21	4	42
	%	40,5	50,0	9,5	100,0
	600-1200	36	69	20	125
	%	28,8	55,2	16,0	100,0
	1200+	4	32	9	45
	%	8,9	71,1	20,0	100,0
Toplam		57	122	33	212
%		26,9	57,5	15,6	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Yapılan anket çalışmalasında gelir grubuna göre oturulan bina türünün değişmediği, tüm gelir gruplarındaki deneklerin yarısı ve daha fazlasının apartmanda oturduğu görülmüştür. Ancak bu oran 0-1200 aralığında %50 civarındayken, aylık geliri 1200 YTL'den fazla olan kesimin % 71,1'inin apartmanda oturduğu belirlenmiştir.

Tablo11.34. Oturulan binanın türü / İşteki konum

		Oturulan binanın türü			
		Müstakil ev	Apartman	Site içinde apartman	Toplam
İşteki konumu	İşveren	8	21	1	30
	%	26,7	70,0	3,3	100,0
	Kendi hesabına/ yevmiyeli	21	30	11	62
	%	33,9	48,4	17,7	100,0
	Özel-ücretli	14	25	7	46
	%	30,4	54,3	15,2	100,0
	Kamu-maaşlı	14	35	11	60
	%	23,3	58,3	18,3	100,0
Toplam		57	111	30	198
%		28,8	56,1	15,2	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Gelir grubu çözümlemesine koşut olarak işteki konuma göre de oturulan binanın türünün değişmediği, anket yapılan kişilerin %56,1'inin apartmanda oturduğu görülmüştür. İşteki konumlara bakıldığında işveren kesiminin %70'inin, kamuda maaşlı çalışanlarında yaklaşık %58,3'ünün apartmanda oturduğu belirlenmiştir. Gelir gruplarına ve işteki konumlara göre oturulan

yıllar arasında anlamlı bir bağlantı kurulamamıştır.

Tablo11.35. Oturulan konutun mülkiyet durumu / İşten elde edilen gelir

		Oturulan konutun mülkiyet durumu			
		Ev sahibi	Kiracı	Ev sahibi değil ama kira ödemiyor	Toplam
isten elde edilen gelir	0-600	23	17	2	42
	%	54,8	40,5	4,8	100,0
	600-1200	83	32	8	123
	%	67,5	26,0	6,5	100,0
	1200+	30	11	4	45
	%	66,7	24,4	8,9	100,0
Toplam		136	60	14	210
%		64,8	28,6	6,7	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Genele baktıldığında Amasya'da ev sahipliği oranının yaklaşık %65 olduğunu ve 600-1200 ve 1200 YTL üstü gelir sahibi olanların ev sahipliği oranının Amasya ortalamasının üzerinde olduğu belirlenmiştir. Kiracı olma oranlarına bakıldığında ise 0-600 YTL gelir aralığında olanların %40,5 oranında kiracı olduğu ve bu oranın tüm gelir grupları için de en büyük paya sahip olduğu görülmüştür.

Tablo11.36. Oturulan konutun mülkiyet durumu / İşteki konum

		Oturulan konutun mülkiyet durumu			
		Ev sahibi	Kiracı	Ev sahibi değil ama kira ödemiyor	Toplam
İşteki konumu	İşveren	22	6	2	30
	%	73,3	20,0	6,7	100,0
	Kendi hesabına/ yevmiyeli	37	19	6	62
	%	59,7	30,6	9,7	100,0
	Özel-ücretli	29	15	2	46
	%	63,0	32,6	4,3	100,0
	Kamu-maaşlı	40	16	3	59
	%	67,8	27,1	5,1	100,0
Toplam		128	56	13	197
%		65,0	28,4	6,6	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

İşteki konumla oturulan konutun mülkiyet durumu birlikte değerlendirildiğinde, işverenlerin %73,3'ünün, kendi hesabına/yevmiyeli çalışanların yaklaşık %60'ının, özel-ücretli çalışanlarının %63'ünün, kamu-maaşlı çalışanların ise yaklaşık %70'inin ev sahibi olduğunu görülmektedir. Oranlardan da anlaşıldığı üzere ev sahipliği oranları işteki konumlara göre fazla değişmemekle birlikte kendi hesabına çalışanların ev sahipliği oranı en düşüktür.

Tablo11.37. Konut satın alırken kullanılan kaynaklar / İşten elde edilen gelir

		Konut satın alırken kullanılan kaynaklar								
		Kredi	Birikim	Ev satarak	Taşınmaz satarak	Anne- baba-akraba katkısı	Borç	Kooperatif	Miras	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	3	8	0	1	5	2	0	4	23
	%	13,0	34,8	,0	4,3	21,7	8,7	,0	17,4	100,0
	600-1200	14	35	7	1	22	0	1	3	83
	%	16,9	42,2	8,4	1,2	26,5	,0	1,2	3,6	100,0
	1200+	2	18	2	0	6	0	0	2	30
	%	6,7	60,0	6,7	,0	20,0	,0	,0	6,7	100,0
Toplam		19	61	9	2	33	2	1	9	136
%		14,0	44,9	6,6	1,5	24,3	1,5	,7	6,6	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Konut satın alırken kullanılan kaynaklarla gelir grupları değerlendirildiğinde tüm gelir gruplarında birikimle konut sahibi olmanın ön planda olduğu görülmüştür. Birikimden sonra tercih edilen kaynak anne-baba-akraba katkısıdır. Tüm gelir grupları içinde kredi ile konut sahibi olma oranı düşüktür. Genele bakıldığında birikimle konut sahibi olma oranı %44,9, aile katkısıyla konut sahibi olma oranı %24,3'tür. Krediyle konut sahibi olma oranı ise %14'lerde kalmıştır. Birikimle konut sahibi olanlar arasında ise en yüksek oran %60'la 1200 YTL ve fazlası gelir elde edenler oluştuğu belirlenmiştir.

Tablo11.38. Konut satın alırken kullanılan kaynaklar / İşteki konum

		Konut satın alırken kullanılan kaynaklar								
		Kredi	**Birikim**	**Ev satarak**	**Taşınmaz satarak**	**Anne-baba-akraba katkısı**	**Borç**	**Kooperatif**	**Miras**	**Toplam**
İşteki konumu	**İşveren**	1	12	1	0	8	0	0	0	22
	%	4,5	54,5	4,5	,0	36,4	,0	,0	,0	100,0
	Kendi hesabına/ yevmiyeli	6	13	3	1	7	2	0	5	37
	%	16,2	35,1	8,1	2,7	18,9	5,4	,0	13,5	100,0
	Özel-ücretli	3	13	1	0	7	0	0	5	29
	%	10,3	44,8	3,4	,0	24,1	,0	,0	17,2	100,0
	Kamu-maaşlı	8	16	3	1	11	0	1	0	40
	%	20,0	40,0	7,5	2,5	27,5	,0	2,5	,0	100,0
Toplam		18	54	8	2	33	2	1	10	128
%		14,1	42,2	6,3	1,6	25,8	1,6	,8	7,8	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Gelir gruplarıyla paralel olarak işteki konumla konut satın almak için kullanılan kaynaklar değerlendirildiğinde birinci sırada birikimin ve ikinci sırada aile katkısının ön plana çıktığı görülmektedir. İşverenlerde bu oran %54,5, kendi hesabına/yevmiyeli çalışanlarda %35,1, özel-ücretli çalışanlarda %44,8, ve kamu-maaşlı çalışanlarda %40'tır. Kredi kullanımı oranı düşük olmakla birlikte, kredi kullanma oranlarının en yüksek olduğu kesimler kendi hesabına/yevmiyeli (%16,2) ve kamu-maaşlı (%20) çalışanlardır.

Tablo11.39. Başka bir yerde konut sahibi olma durumu / İşten elde edilen gelir

		Başka bir yerde konut sahibi olma durumu		
		Hayır	Evet	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	34	8	42
	%	81,0	19,0	100,0
	600-1200	90	33	123
	%	73,2	26,8	100,0
	1200+	24	20	44
	%	54,5	45,5	100,0
Toplam		148	61	209
%		70,8	29,2	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Amasya'da yapılan alan çalışmasında işten elde edilen gelirlerle başka bir yerde konut sahibi olma durumu karşılaştırıldığında aylık geliri 1200 YTL ve üzeri olanların başka bir yerde konut sahibi olma oranının % 45,5 olduğu ve gelir azıldıkça başka bir yerde konut sahibi olma oranının azaldığı görülmektedir.

Tablo11.40. Başka bir yerde konut sahibi olma durumu / İşteki konum

		Başka bir yerde konut sahibi olma durumu		Toplam
		Hayır	Evet	
İşteki konumu	İşveren	17	12	29
	%	58,6	41,4	100,0
	Kendi hesabına/yevmiyeli	40	22	62
	%	64,5	35,5	100,0
	Özel-ücretli	33	13	46
	%	71,7	28,3	100,0
	Kamu-maaşlı	44	15	59
	%	74,6	25,4	100,0
Toplam		134	62	196
%		68,4	31,6	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Başka bir yerde konut sahibi olma durumu işteki konumla birlikte değerlendirildiğinde işverenlerin %41,4 oranında, kendi hesabına çalışanların %35,5 oranında, özel-ücretli çalışanların %28,3 oranında, kamu- maaşlı çalışanların ise %25,4 oranında başka bir yerde konut sahibi olduğu görünmektedir.

Tablo11.41. Konutun olması durumunda bulunduğu yer

	Sıklık	Geçerli Yüzde
Şeyhcui/Seyhani	8	11,9
Kentüstü	1	1,5
Mehmetpasa	1	1,5
Kirazlıdere	1	1,5
İhsaniye	1	1,5
Hacılarmeydanı	2	3,0
Göllübağları	1	1,5
Ellibeşevler	3	4,5
Akbilek	2	3,0
Yüzevler	1	1,5
Bahçeleriçi	2	3,0
Beyazıtpaşa	1	1,5
Kurşunlu	1	1,5
Hızırpaşa	2	3,0
Ankara	2	3,0
İstanbul	1	1,5
Antalya	1	1,5
Zonguldak	1	1,5
Kuşadası	1	1,5
Tokat	1	1,5
Taşova	1	1,5
Suluova	1	1,5
Mersin	1	1,5
İzmir	1	1,5
Köyde	11	16,4
İstasyon caddesi	2	3,0
Eskikent	1	1,5
Çorum	1	1,5
Çanakkale	1	1,5
Amasya	13	19,4
Toplam	67	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Oturdukları konut dışında başka bir yerde konut sahibi olanların yaklaşık %65,8'si Amasya içinde (ilçe merkezleri) , %16,4 'ü köyde, %6'sı üç büyük kentimizde (Ankara-İstanbul-İzmir) ikinci bir konuta sahiptir.

İşten elde edilen gelirlerle diğer konutu değerlendirme şekilleri değerlendirildiğinde diğer konutta %42,6'lık oranla sürekli kiracı oturduğu, hane gelirine katkı sağladığı belirlenmiştir. Bu oran 0-600 YTL aralığında olanlar için %50, 600-1200 YTL aralığında olanlar için %41,7, 1200 YTL ve

üzeri için %41,2'dir. 0-600 ve 600-1200 YTL aralığı gelir grupları ikinci olarak boş tutmayı tercih ederken 1200 YTL ve üzeri gelir grubunda olanlar akraba, arkadaş ve yakınlarına kira vermeden oturma hakkı vermeyi tercih etmişlerdir.

Tablo11.42. Diğer Konutu değerlendirme durumu / İşteki konum

		Diğer konutu nasıl değerlendiriliyor								
		Sürekli kiracı oturuyor	Sezonluk kiracı oturuyor	Akraba/arkadaş/yakınlar kira vermeden oturuyor	Sezonluk/ mevsimlik/ hafta sonu kullanıyoruz	İnşaatı devam ediyor	Bos duruyor	Diğer	Depo	Toplam
İşteki konumu	İşveren	5	0	1	0	0	2	1	0	9
	%	55,6	,0	11,1	,0	,0	22,2	11,1	,0	100,0
	Kendi hesabına/ yevmiyeli	7	2	3	1	0	3	0	1	17
	%	41,2	11,8	17,6	5,9	,0	17,6	,0	5,9	100,0
	Özel-Ücretli	5	0	1	1	1	3	0	0	11
	%	45,5	,0	9,1	9,1	9,1	27,3	,0	,0	100,0
	Kamu-maaşlı	5	1	4	0	1	1	0	0	12
	%	41,7	8,3	33,3	,0	8,3	8,3	,0	,0	100,0
Toplam		22	3	9	2	2	9	1	1	49
%		44,9	6,1	18,4	4,1	4,1	18,4	2,0	2,0	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

İşteki konumlarla diğer konutun değerlendirilme şekli dikkate alındığında kiraya vermenin ön plana çıktığını görüyoruz. Bu oran %55,6'yla en çok işverenler grubundadır. Yakınlarına kira istemeden ikinci konutu vermeyi en çok kamu-maaşlı olarak çalışanlar tercih ederken, ikinci konutlarını boş tutmayı en çok özel-ücretli çalışanlar, işverenler ve kendi hesabına/yevmiyeli çalışanlar tercih etmişlerdir.

Tablo11.43. Motorlu taşıt sahibi olma durumu

	Sıklık	Geçerli Yüzde
Hayır	113	46,1
Evet	132	53,9
Toplam	245	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Tablo11.44. Sahip olunan motorlu taşıt sayısı

	Sıklık	Geçerli Yüzde
1	106	80,9
2	16	12,2
3	6	4,6
5	1	,8
6	1	,8
8	1	,8
Toplam	131	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Yapılan anketlerde Amasya kentinde araç sahipliği oranının %53,9 olduğu, araç sahibi olanlarında büyük çoğunluğunun (%80,9) bir adet araca sahip olduğu ve sahip olunan araçların ise sadece %16'sının 2000 ve üzeri modelde olduğu görülmektedir.

Tablo11.45. Motorlu taşıt sahibi olma durumu / İşten elde edilen gelir

		Motorlu taşıt sahibi olma durumu		
		Hayır	**Evet**	**Toplam**
İşten elde edilen gelir	**0-600**	27	14	41
	%	65,9	34,1	100,0
	600-1200	61	63	124
	%	49,2	50,8	100,0
	1200+	12	33	45
	%	26,7	73,3	100,0
Toplam		100	110	210
%		47,6	52,4	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

İşten elde edilen gelirle motorlu taşıt sahibi olma durumu değerlendirildiğinde gelir düzeyi arttıkça motorlu taşıt sahibi olma oranının arttığı görünmektedir. Bu oran 600-1200 YTL aralığında %50,8, 1200YTL ve üzeri aylık gelire sahip olan grupta ise %73,3 düzeyindedir.

Tablo11.46. Motorlu taşıt sahibi olma durumu / İşteki konumu

		Motorlu taşıt sahibi olma durumu		
		Hayır	Evet	Toplam
İşteki konumu	İşveren	8	22	30
	%	26,7	73,3	100,0
	Kendi hesabına/ yevmiyeli	27	35	62
	%	43,5	56,5	100,0
	Özel-ücretli	30	16	46
	%	65,2	34,8	100,0
	kamu-maaşlı	28	32	60
	%	46,7	53,3	100,0
Toplam		93	105	198
%		47,0	53,0	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

İşteki konumlara bakıldığında ise işverenlerin %73,3, kendi hesabına, yevmiyeli çalışanların %56,5, kamuda maaşlı çalışanların ise %53,3 oranında motorlu taşıt sahibi olduğunu görülmektedir. Özel sektörde ücretli çalışanlarda ise bu oranın %34,8'e düştüğü görülmüştür.

Tablo11.47. Arazi sahipliliği

	Sıklık	Geçerli Yüzde
Hayır	158	66,4
Evet	80	33,6
Toplam	238	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Arazi sahipliği oranı %33,6, sahip olunan arazilerin Amasya'da olması oranı %34,9 (Merzifon, Suluova, Taşova dahil) , köyde olması oranı % 48,6'dır.

Tablo11.48. Arazi olması durumunda bulunduğu yer

	Sıklık	Geçerli Yüzde
Şeyhcui/Seyhani	2	2,8
Hacılarmeydanı	1	1,4
Göllubağları	1	1,4
Beyazıtpaşa	1	1,4
Zonguldak	1	1,4
Tokat	1	1,4
Taşova	3	4,2
Suluova	3	4,2
Mersin	1	1,4
İzmir	1	1,4
Köyde	35	48,6
İstasyon caddesi	3	4,2
Çorum	2	2,8
Amasya	10	13,9
Bolu	1	1,4
Bursa	1	1,4
Kayseri	1	1,4
Manisa	1	1,4
Merzifon	1	1,4
Samsun	1	1,4
Turhal	1	1,4
Toplam	72	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Tablo11.49. Arazi sahipliliği / İşten elde edilen gelir

		Arazi sahipliliği		Toplam
		Hayır	Evet	
İşten elde edilen gelir	**0-600**	33	8	41
	%	80,5	19,5	100,0
	600-1200	87	34	121
	%	71,9	28,1	100,0
	1200+	21	23	44
	%	47,7	52,3	100,0
Toplam		141	65	206
%		68,4	31,6	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Tablodan da anlaşılacağı üzere, gelir düzeyi arttıkça arazi sahipliliğinde de artış olduğu ve aylık geliri 1200 YTL ve üzerinde olanlar arasında arazi sahipliliği oranının %52,3'lere kadar çıktığı görülmüştür.

Tablo11.50. Arazi sahipliliği / İşteki konum

		Arazi sahipliliği		
		Hayır	Evet	Toplam
İşteki konumu	İşveren	17	13	30
	%	56,7	43,3	100,0
	Kendi hesabına/yevmiyeli	39	21	60
	%	65,0	35,0	100,0
	Özel-ücretli	31	15	46
	%	67,4	32,6	100,0
	kamu-maaşlı	44	15	59
	%	74,6	25,4	100,0
Toplam		131	64	195
%		67,2	32,8	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

İşteki konumlarla arazi sahipliliği değerlendirildiğinde, arazi sahipliliği oranı en yüksek olan %43,3'le işverenler grubudur.

Tablo11.51. Başka Kentde Olsa Daha İyi Yasama Düşüncesi/ Hane Geliri

		Başka kentde olsa daha iyi yasama düşüncesi					
		kesinlikle düşünüyorum	düşünüyorum	orta	düşünmüyorum	kesinlikle düşünmüyorum	Toplam
hane geliri	0-600	3	7	1	9	8	28
	%	10,7	25,0	3,6	32,1	28,6	100,0
	600-1200	9	19	6	37	6	77
	%	11,7	24,7	7,8	48,1	7,8	100,0
	1200+	8	20	5	29	10	72
	5	11,1	27,8	6,9	40,3	13,9	100,0
Toplam		20	46	12	75	24	177
%		11,3	26,0	6,8	42,4	13,6	100,0

Kaynak: Amasya Alan Çalışması

Başka bir kentde olsa daha iyi yaşama düşüncesi hane halkı geliri 0-600 YTL olan grubun %35.7 olumlu, %60.7 olumsuz, 600-1200 gelirli grup için %36.4 olumlu,% 55.9 olumsuz, 1200YTL üstü gelir grubu içinse %38.9 olumlu %54.2 olumsuzdur. Hane halkı geliri arttıkça başka bir kentde daha iyi yaşama düşüncesi olumluya doğru bir gidişat seyretmekle birlikte, Amasya ili dışındaki bir yaşamın, tüm gelir grupları için Amasya'daki yaşama düzeyinden daha düşük bir yaşam kalitesi sunacağı düşünülmektedir.

Tablo11.52. Başka Kentde Olsa Daha İyi Yasama Düşüncesi/ İsteki Konumu

		Başka kentde olsa daha iyi yasama düşüncesi					
		Kesinlikle düşünüyorum	Düşünüyorum	Orta	Düşünmüyorum	Kesinlikle düşünmüyorum	Toplam
İşteki konumu	İşveren	4	10	0	10	2	26
	%	15,4	38,5	,0	38,5	7,7	100,0
	Kendi hesabına/yevmiyeli	7	14	2	26	9	58
	%	12,1	24,1	3,4	44,8	15,5	100,0
	Özel-ücretli	1	15	2	16	7	41
	%	2,4	36,6	4,9	39,0	17,1	100,0
	Kamu-maaşlı	10	12	7	22	5	56
	%	17,9	21,4	12,5	39,3	8,9	100,0
Toplam		22	51	11	74	23	181
%		12,2	28,2	6,1	40,9	12,7	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Başka kentde daha iyi yaşama düşüncesi hakkında işveren grubunda %53.9 olumlu (kesinlikle düşünüyorum ve düşünüyorum), %46.2 olumsuz (kesinlikle düşünmüyorum, düşünmüyorum); kamu-maaşlı grubunda %39.3 olumlu, %48.2 olumsuz; özel-ücretli grubunda %39 olumlu, %56.1 olumsuz; kendi hesabına/yevmiyeli grubunda %36.2 olumlu, %60.3 olumsuz görüş belirtilmiştir. Bu sonuçlar insanların işteki konumlarının kentsel hareketliliklerinde ve başka kentlerdeki ekonomik esnekliklerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Tablo11.53. Çocuklar İçin Yeterince İs İmkanı Olması Düşüncesi /İsten Elde Edilen Gelir

		Çocuklar için yeterince is imkanı olması düşüncesi				
		Düşünüyorum	Orta	Düşünmüyorum	Kesinlikle düşünmüyorum	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	3	4	15	19	41
	%	7,3	9,8	36,6	46,3	100,0
	600-1200	11	11	58	40	120
	%	9,2	9,2	48,3	33,3	100,0
	1200+	5	2	15	19	41
	%	12,2	4,9	36,6	46,3	100,0
Toplam		19	17	88	78	202
%		9,4	8,4	43,6	38,6	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Tablo11.54. Çocuklar İçin Yeterince İs İmkanı Olması Düşüncesi /İsteki Konumu

		Çocuklar için yeterince is imkanı olması düşüncesi				
		Düşünüyorum	Orta	Düşünmüyorum	Kesinlikle düşünmüyorum	Toplam
İşteki konumu	İşveren	2	3	13	11	29
	%	6,9	10,3	44,8	37,9	100,0
	Kendi hesabına/ yevmiyeli	5	8	25	21	59
	%	8,5	13,6	42,4	35,6	100,0
	Özel-ücretli	5	1	19	18	43
	%	11,6	2,3	44,2	41,9	100,0
	Kamu-maaşlı	5	5	22	24	56
	%	8,9	8,9	39,3	42,9	100,0
Toplam		17	17	79	74	187
%		9,1	9,1	42,2	39,6	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Tablo11.55. Çocuğun Yasaması İstenen Kent/ İsten Elde Edilen Gelir

		Amasya	Ankara-istanbul-izmir	Diğer kentler	Toplam
İşten elde edilen gelir	**0-600**	16	18	8	42
		38,1	42,9	19	100,0
	600-1200	36	62	21	119
		30,3	52,1	17,6	100,0
	1200+	15	18	10	43
		34,9	41,9	23,2	100,0
Toplam		67	98	39	204
		32,8	48,0	29,2	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Tablo11.56. Çocuğun Yasaması İstenen Kent/ İsteki Konumu

		Amasya	Ankara-istanbul-izmir	Diğer kentler	Toplam
İşteki konumu	**İşveren**	9	12	9	30
	%	30,0	40,0	30	100,0
	Kendi hesabına/yevmiyeli	26	26	8	62
	%	41,9	41,9	16,2	100,0
	Özel-ücretli	11	22	10	43
	%	25,6	51,2	23,2	100,0
	Kamu-maaşlı	15	32	9	56
	%	26,8	57,1	16,1	100,0
Toplam		61	92	38	191
%		31,9	48,2	18,9	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Hem gelir düzeyi hem de işteki konum verileri göz önüne alındığında ankete katılanların 4/5'inden fazlası Amasya'da çocukları yeterince iş olanağı olmadığını düşünmektedir ve bu durum hem gelir grupları hem de işteki konuma göre çok fazla farklılaşmamaktadır. Buna koşut olarak ankete katılanların 2/3'den fazlası çocuklarının Amasya dışında yaşamasını istemektedirler.

Tablo11.57. Belediyenin Kalkınma Çabalarının Yeterliliği/ İsten Elde Edilen Gelir

		Belediyenin kalkınma çabalarının yeterliliği				
		Yeterli	Orta	Yetersiz	Çok yetersiz	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	9	10	5	3	27
	%	33,3	37,0	18,5	11,1	100,0
	600-1200	22	30	21	6	79
	%	27,8	38,0	26,6	7,6	100,0
	1200+	2	13	11	4	30
	%	6,7	43,3	36,7	13,3	100,0
Toplam		33	53	37	13	136
%		24,3	39,0	27,2	9,6	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Belediyenin kalkınma çabalarının yeterliliği tüm gelir grupları açısından olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Gelir grupları arasında bir değerlendirme yapıldığında, gelir düzeyi arttıkça belediyenin kalkınma çabalarına bakış açısı olumsuza doğru gitmektedir.

Tablo11.58. Belediyenin Kalkınma Çabalarının Yeterliliği/İsteki Konumu

		Belediyenin kalkınma çabalarının yeterliliği				
		Yeterli	Orta	Yetersiz	Çok yetersiz	Toplam
İşteki konumu	İşveren	2	5	8	4	19
	%	10,5	26,3	42,1	21,1	100,0
	Kendi hesabına/ yevmiyeli	8	18	8	2	36
	%	22,2	50,0	22,2	5,6	100,0
	Özel-ücretli	9	12	6	4	31
	%	29,0	38,7	19,4	12,9	100,0
	Kamu-maaşlı	10	16	12	2	40
	%	25,0	40,0	30,0	5,0	100,0
Toplam		29	51	34	12	126
%		23,0	40,5	27,0	9,5	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Belediyenin kalkınma çabalarının yeterlilik değerlendirmesi, işveren grubu tarafından "çok olumsuz" ve kamu-maaşlı çalışan grubu tarafından "olumsuz" olarak değerlendirilirken, kendi hesabına/yevmiyeli çalışan grubu tarafından yaklaşık olarak "orta", özel-ücretli çalışma grubu tarafından ise "olumlu" olarak değerlendirilmektedir.

Tablo11.59. Valiliğin Kalkınma Çabalarının Yeterliliği/ İsten Elde Edilen Gelir

		Valiliğin kalkınma çabalarının yeterliliği			
		Yeterli	**Orta**	**Yetersiz**	**Toplam**
İşten elde edilen gelir	**0-600**	7	11	7	25
	%	28,0	44,0	28,0	100,0
	600-1200	22	31	17	70
	%	31,4	44,3	24,3	100,0
	1200+	8	12	8	28
	%	28,6	42,9	28,6	100,0
Toplam		37	54	32	123
%		30,1	43,9	26,0	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Tablo11.60. Valiliğin Kalkınma Çabalarının /Yeterliliği İsteki Konumu

		Valiliğin kalkınma çabalarının yeterliliği			
		Yeterli	**Orta**	**Yetersiz**	**Toplam**
İşteki konumu	**İşveren**	4	6	7	17
	%	23,5	35,3	41,2	100,0
	Kendi hesabına/ yevmiyeli	12	18	6	36
	%	33,3	50,0	16,7	100,0
	Özel-ücretli	6	9	9	24
	%	25,0	37,5	37,5	100,0
	Kamu-maaşlı	9	21	8	38
	%	23,7	55,3	21,1	100,0
Toplam		31	54	30	115
%		27,0	47,0	26,1	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Valiliğin kalkınma çabaları genel olarak yüksek ve düşük gelir düzeyi ile çalışma konumuna sahip kişiler tarafından yetersiz bulunurken, orta düzeyde gelir ve çalışma konumuna sahip kişiler tarafından yeterli görülmektedir.

Tablo11.61. TSO Kalkınma Çabalarının Yeterliliği/ İsten Elde Edilen Gelir

		TSO kalkınma çabalarının yeterliliği			
		Yeterli	**Orta**	**Yetersiz**	**Toplam**
İşten elde edilen gelir	**0-600**	1	6	5	12
	%	8,3	50,0	41,7	100,0
	600-1200	7	11	14	32
	%	21,9	34,4	43,8	100,0
	1200+	5	8	10	23
	%	21,7	34,8	43,5	100,0
Toplam		13	25	29	67
%		19,4	37,3	43,3	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Gelir grupları açısından TSO'nın kalkınma çabaları için net bir olumlu ya da olumsuz düşünce ayrışması görülmemektedir.

Tablo11.62. Yerel Siyasetçilerin Kalkınma Çalışmaları Yapma Durumu/ İsten Elde Edilen Gelir

		Yerel siyasetçilerin kalkınma çalışmaları yapma durumu		
		Evet	**Hayır**	**Toplam**
İşten elde edilen gelir	**0-600**	0	9	9
	%	,0	100,0	100,0
	600-1200	2	22	24
	%	8,3	91,7	100,0
	1200+	1	8	9
	%	11,1	88,9	100,0
Toplam		3	39	42
%		7,1	92,9	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Yerel siyasetçilerin Amasya'nın kalkınmasındaki işlevleri, tüm gelir grubundaki insanlar için olumsuz bir şekilde değerlendirilmiştir. Bu yüzdeler düşük gelir gruplarında daha fazla bir olumsuz bakış açısını göstermektedir.

Tablo11.63. Yerel Siyasetçilerin Kalkınma Çalışmaları Yapma Durumu/ İşteki Konumu

		Yerel siyasetçilerin kalkınma çalışmaları yapma durumu		
		Evet	Hayır	Toplam
İşteki konumu	Kendi hesabına/yevmiyeli	1	17	18
	%	5,6	94,4	100,0
	Özel-ücretli	0	8	8
	%	,0	100,0	100,0
	Kamu-maaşlı	2	13	15
	%	13,3	86,7	100,0
Toplam		3	38	41
%		7,3	92,7	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Yerel siyasetçilerin Amasya'nın kalkınmasındaki işlevleri tüm çalışan kesimi tarafından daha fazla olumsuz şekilde değerlendirilmiştir. Bu olumsuz bakış açısı Özel-ücretli grubu ve kendi-hesabına/yevmiyeli çalışan grupta kamu-maaşlı işlerde çalışan insan grubuna göre daha fazladır.

Tablo11.64. Belediyeye Güvenme Durumu / İşten Elde Edilen Gelir

		Belediyeye güvenme durumu				
		Güveniyorum	Orta	Güvenmiyorum	Hiç güvenmiyorum	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	16	11	5	5	37
	%	43,2	29,7	13,5	13,5	100,0
	600-1200	32	45	19	16	112
	%	28,6	40,2	17,0	14,3	100,0
	1200+	9	11	7	10	37
	%	24,3	29,7	18,9	27,0	100,0
Toplam		57	67	31	31	186
%		30,6	36,0	16,7	16,7	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Belediyeye güvenme durumu gelir düzeyi arttıkça düşmekte ve bu durum 600 YTL ve altı gelir grubu için güven durumu olumlu iken, 600-1200YTL ve 1200YTL üstü gelir grubu için güven duygusunun düşük olduğu görülmektedir.

Tablo11.65. Belediyeye Güvenme Durumu / İsteki Konumu

		Belediyeye güvenme durumu				
		Güveniyorum	Orta	Güvenmiyorum	Hiç güvenmiyorum	Toplam
İşteki konumu	İşveren	2	14	3	5	24
	%	8,3	58,3	12,5	20,8	100,0
	Kendi hesabına/ yevmiyeli	19	19	12	10	60
	%	31,7	31,7	20,0	16,7	100,0
	Özel-ücretli	14	12	3	8	37
	%	37,8	32,4	8,1	21,6	100,0
	Kamu-maaşlı	15	17	10	9	51
	%	29,4	33,3	19,6	17,6	100,0
Toplam		50	62	28	32	172
%		29,1	36,0	16,3	18,6	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Belediyeye güven durumu sadece özel-ücretli çalışma grubu için olumlu yönde seyrederken, işveren, kamu-maaşlı ve kendi hesabına/yevmiyeli çalışma gruplarında olumsuz yöndedir. Bu olumsuz bakış açısı işveren kesiminde en fazla, kamu-maaşlı çalışan grubunda fazla ve kendi hesabına/yevmiyeli çalışanlarda daha azdır.

Tablo11.66. Valiliğe Güvenme Durumu / İsten Elde Edilen Gelir

		Valiliğe güvenme durumu			
		Güveniyorum	Orta	Güvenmiyorum	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	19	11	4	34
	%	55,9	32,4	11,8	100,0
	600-1200	58	37	11	106
	%	54,7	34,9	10,4	100,0
	1200+	18	11	7	36
	%	50,0	30,6	19,4	100,0
Toplam		95	59	22	176
%		54,0	33,5	12,5	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Valiliğe güven durumu tüm gelir grupları için olumlu yönde gözlenmektedir. Bu güven durumunda alt gelir gruplarından üst gelir gruplarına doğru az da olsa bir düşüş gözlenmektedir.

Tablo11.67. Valiliğe Güvenme Durumu / İşteki Konumu

		Valiliğe güvenme durumu			
		Güveniyorum	Orta	Güvenmiyorum	Toplam
İşteki konumu	İşveren	7	12	3	22
	%	31,8	54,5	13,6	100,0
	Kendi hesabına/yevmiyeli	28	20	5	53
	%	52,8	37,7	9,4	100,0
	Özel-ücretli	20	9	6	35
	%	57,1	25,7	17,1	100,0
	Kamu-maaşlı	31	13	8	52
	%	59,6	25,0	15,4	100,0
Toplam		86	54	22	162
%		53,1	33,3	13,6	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Valiliğe güven düzeyi tüm çalışan grupları için olumlu olarak gözlenmektedir. Bununla birlikte bu güvenme durumu işveren grubunda daha az, kendi hesabına/yevmiyeli çalışan grubunda ise güvenmeme durumu en düşüktür.

Tablo11.68. Amasya TSO Güvenme Durumu / İşten Elde Edilen Gelir

		TSO güvenme durumu			
		Güveniyorum	Orta	Güvenmiyorum	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	4	5	5	14
	%	28,6	35,7	35,7	100,0
	600-1200	22	17	15	54
	%	40,7	31,5	27,8	100,0
	1200+	7	12	9	28
	%	25,0	42,9	32,1	100,0
Toplam		33	34	29	96
%		34,4	35,4	30,2	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Tablo11.69. Amasya TSO Güvenme Durumu / İsteki Konumu

		TSO güvenme durumu			
		Güveniyorum	Orta	Güvenmiyorum	Toplam
İşteki konumu	İşveren	4	10	6	20
	%	20,0	50,0	30,0	100,0
	Kendi hesabına/yevmiyeli	9	10	13	32
	%	28,1	31,3	40,6	100,0
	Özel-ücretli	8	7	2	17
	%	47,1	41,2	11,8	100,0
	Kamu-maaşlı	9	5	7	21
	%	42,9	23,8	33,3	100,0
Toplam		30	32	28	90
%		33,3	35,6	31,1	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

İronik biçimde yüksek gelir grubuna dahil kişiler TSO'na güvenmezken benzer biçimde işveren konumundaki kişiler de TSO'na güvenmemektedir. TSO'ya genellikle orta gelir grubuna dahil ve çalışan konumundaki kişiler güvenmektedir.

Tablo11.70. Emniyet Güçlerine Güvenme Durumu / İsten Elde Edilen Gelir

		Emniyet güçlerine güvenme durumu				
		Çok güveniyorum	Güveniyorum	Orta	Güvenmiyorum	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	13	18	2	5	38
	%	34,2	47,4	5,3	13,2	100,0
	600-1200	31	44	13	10	98
	%	31,6	44,9	13,3	10,2	100,0
	1200+	6	16	7	3	32
	%	18,8	50,0	21,9	9,4	100,0
Toplam		50	78	22	18	168
%		29,8	46,4	13,1	10,7	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Gelir düzeyi arttıkça emniyet güçlerine duyulan güven azalmaktadır.

Tablo11.71. Emniyet Güçlerine Güvenme Durumu / İsteki Konumu

		Emniyet güçlerine güvenme durumu				
		Çok güveniyorum	Güveniyorum	Orta	Güvenmiyorum	Toplam
İşteki konumu	İşveren	2	6	4	3	15
	%	13,3	40,0	26,7	20,0	100,0
	Kendi hesabına/yevmiyeli	18	33	4	4	59
	%	30,5	55,9	6,8	6,8	100,0
	Özel-ücretli	15	13	7	3	38
	%	39,5	34,2	18,4	7,9	100,0
	Kamu-maaşlı	10	20	7	8	45
	%	22,2	44,4	15,6	17,8	100,0
Toplam		45	72	22	18	157
%		28,7	45,9	14,0	11,5	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Gelir gruplarındaki duruma benzer biçimde emniyet güçlerine güvensizlik işverenler arasında en yüksektir.

Tablo11.72. Yerel Siyasetçilere Güvenme Durumu / İsten Elde Edilen Gelir

		Yerel siyasetçilere güvenme durumu				
		Güveniyorum	Orta	Güvenmiyorum	Hiç güvenmiyorum	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	2	4	5	14	25
	%	8,0	16,0	20,0	56,0	100,0
	600-1200	4	13	13	49	79
	%	5,1	16,5	16,5	62,0	100,0
	1200+	6	3	4	13	26
	%	23,1	11,5	15,4	50,0	100,0
Toplam		12	20	22	76	130
%		9,2	15,4	16,9	58,5	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Yerel siyasetçilere güven durumunda tüm gelir grupları için baskın bir şekilde olumsuz bir eğilim gözlenmektedir.

Tablo11.73. Yerel Siyasetçilere Güvenme Durumu / İsteki Konumu

		Yerel siyasetçilere güvenme durumu				
		Güveniyorum	Orta	Güvenmiyorum	Hiç güvenmiyorum	Toplam
İşteki konumu	İşveren	2	2	2	6	12
	%	16,7	16,7	16,7	50,0	100,0
	Kendi hesabına/ yevmiyeli	6	5	10	27	48
	%	12,5	10,4	20,8	56,3	100,0
	Özel-ücretli	2	5	5	14	26
	%	7,7	19,2	19,2	53,8	100,0
	Kamu-maaşlı	2	7	3	23	35
	%	5,7	20,0	8,6	65,7	100,0
Toplam		12	19	20	70	121
%		9,9	15,7	16,5	57,9	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Yerel siyasetçilere güven tüm çalışan gruplarında olumsuz yöndedir.

Tablo11.74. Amasya'nın Ekonomik Gelişmişlik Durumu / İsten Elde Edilen Gelir

		Amasya'nın ekonomik gelişmişlik durumu				
		İyi	Orta	Kötü	Çok kotu	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	7	18	9	6	40
	%	17,5	45,0	22,5	15,0	100,0
	600-1200	16	65	33	8	122
	%	13,1	53,3	27,0	6,6	100,0
	1200+	4	23	15	3	45
	%	8,9	51,1	33,3	6,7	100,0
Toplam		27	106	57	17	207
%		13,0	51,2	27,5	8,2	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Amasya'nın gelişmişlik düzeyine bakış gelir düzeyi arttıkça olumsuz bir yöne doğru gitmektedir. Gelir düzeyi arttıkça Amasya'nın gelişmişlik durumu daha kötü olarak algılanmaktadır.

Tablo11.75. Amasya'nın Ekonomik Gelişmişlik Durumu / İsteki Konumu

		Amasya'nın ekonomik gelişmişlik durumu				
		İyi	Orta	Kötü	Çok kotu	Toplam
İşteki konumu	İşveren	4	14	11	1	30
	%	13,3	46,7	36,7	3,3	100,0
	Kendi hesabına/ yevmiyeli	8	33	12	9	62
	%	12,9	53,2	19,4	14,5	100,0
	Özel-ücretli	8	22	11	2	43
	%	18,6	51,2	25,6	4,7	100,0
	Kamu-maaşlı	5	31	20	4	60
	%	8,3	51,7	33,3	6,7	100,0
Toplam		25	100	54	16	195
%		12,8	51,3	27,7	8,2	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

İşverenler ve kamu emekçileri Amasya'nın gelişmişlik durumu hakkında olumsuz düşünürken, özel sektörde ücretli olarak çalışanlar Amasya'nın gelişmişlik durumundan memnundurlar.

Tablo11.76. Son 10-15 Yıldaki Değişim / İsten Elde Edilen Gelir

		Son 10-15 yıldaki değişim				
		Daha iyi	İyi	Aynı	Kötü	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	10	15	11	4	40
	%	25,0	37,5	27,5	10,0	100,0
	600-1200	16	56	33	11	116
	%	13,8	48,3	28,4	9,5	100,0
	1200+	11	17	8	6	42
	%	26,2	40,5	19,0	14,3	100,0
Toplam		37	88	52	21	198
%		18,7	44,4	26,3	10,6	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Orta ve orta altı gelir grubu son 10-15 yıl içinde Amasya'nın durumunun değişmediğini düşünürken üst gelir grubu içinde Amasya'nın hem geliştiğini hem de geriye gittiğini düşününler mevcuttur.

Tablo11.77. Son 10-15 Yıldaki Değişim / İsteki Konumu

		Son 10-15 yıldaki değişim				
		Daha iyi	**İyi**	**Aynı**	**Kötü**	**Toplam**
İşteki konumu	**İşveren**	6	12	6	6	30
	%	20,0	40,0	20,0	20,0	100,0
	Kendi hesabına/ yevmiyeli	9	33	13	7	62
	%	14,5	53,2	21,0	11,3	100,0
	Özel-ücretli	12	12	14	2	40
	%	30,0	30,0	35,0	5,0	100,0
	Kamu-maaşlı	9	26	13	5	53
	%	17,0	49,1	24,5	9,4	100,0
Toplam		36	83	46	20	185
%		19,5	44,9	24,9	10,8	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

İşverenler son 10-15 yıldaki değişimi olumsuz olarak değerlendirirken, özel sektörde ücretli olarak çalışanlar durumun pek değişmediğini belirtmektedirler.

11.5. Değerlendirme ve Sonuç

Toplumsal ilişkilerin nasıl sağlandığı ve eşgüdümun şekilleri konusunda yapılan tartışmada pazar, hiyerarşi ve ağlara atıfta bulunulmakta ve her düzenleme biçiminin kendi alanı içinde açıklayıcı olduğu belirtilmektedir. Pazarın düzenleyici olduğunu düşünenlere göre bireysel çıkarlarını düşünen ve bu çıkarlarını maksimize etmeye çalışan rasyonel bireyler sadece kendileri için değil aynı zamanda toplum için de en iyi sonucu yaratırlar. Böylece pazar kendiliğinden eşgüdümü ve ilişkilerin gelişimini sağlar. Ancak diğer taraftan bu bilinçsiz eşgüdüm yolu tek başına yeterli olmayabilir ve burada direkt bilinçli bir müdahale gereklidir ki bu durumda yönetimi ve hiyerarşisel eşgüdümu ortaya çıkarır. Bir üçüncü eşgüdüm yolu ise bu iki düzenleme şeklinin dışında enformel ilişkilerin söz konusu olduğu ve diğer iki düzenleme şeklinin göz ardı ettiği bağımsız sosyal yapıları kapsar. Amasya ölçeğinde bu üç düzenleme yönteminin nasıl çalıştığını tespit etmek ve eşgüdümun gerçekleşme biçimlerini değerlendirmek oldukça güçtür. Öyle ki pazarnın sağladığı eşgüdümun yetersiz kaldığı, toplumsal bir hedef yaratmadığı söylenebilir. İddia edildiği gibi bireysel çıkarlarını göz önünde bulunduran aktörlerin faaliyetleri bilinçsiz de olsa sosyal yapı içerisinde bir hareketlilik ve iş birliği yaratmamaktadır. Burada devreye yönetimin ve bürokratik mekanizmaların girdiği, belediye ve valilik gözetiminde iş birliği faaliyetlerinin yürütüldüğü söylenebilir. Ancak ne pazarnın ne de hiyerarşi ve ağların tam anlamıyla Amasya ölçeğinde eşgüdüm oluşturabildiği söylenemez. Kaldı ki kentte bir düzenleme söz konusuysa o da pazarnın yaratmış olduğu ve pazarın

bilinçsizliğine bırakılmış düzensizliktir.

Güven, ortaklaşa iş yapabilme ve kurumsal iş birliği açısından değerlendirildiğinde, Belediye, Valilik ve Sivil Toplum Örgütleri arasında ciddi kopuklukların varlığından bahsetmek mümkündür. İlk görüşmelerden edinilen bu izlenim anket sonuçları itibariyle desteklenmektedir. Belediye ve Sivil Toplum kuruluşlarına olan güven ve elde edilen fayda düzeyi göz önünde bulundurulduğunda yapısal kimi sorunların söz konusu olduğu tespit edilebilir. Dikkat çeken en önemli nokta kentteki sivil toplum örgütlerinin yöneticilerinin görüşme yapıla herkesçe ciddi eleştirilere uğramasıdır. Yapılan en önemli eleştiri örgüt yöneticilerinin niteliklerinin yetersiz olduğuna yönelik vurgudur. Yöneticiler yetersiz ve vasıfsız oldukları gibi vizyon yönünden eksik olmakla itham edilmektedirler. Bu noktada özellikle genç yönetici adaylarının ve meclis üyelerinin eski yöneticilere karşı ciddi tepkiler gösterdikleri söylenebilir ki bu da kent elitleri arasında yenilikçi-gelenekçi gibi bir kırılmaya işaret etmektedir. Sosyal sermaye oluşturulmasında Amasya'nın ciddi eksiklikler yaşadığı ve geçmiş deneyimlerin gelecek projeler bazında hayal kırıklığı yarattığı vurgulanabilir. Sivil toplum örgütleri ve belediye arasında kimi zaman gerilime dönen kopukluk son dönem hakim yazındaki birlikte iş yapabilme ve yerel kaynakları harekete geçirme ve belediyeye atfedilen çimento rolünün pek de gerçekleşmediğini göstermektedir. İlişkiler ağı içerisindeki kopukluklar, birlikte iş yapabilmeye yönelik moralsizlik ve isteksizlik, farklı kişiler ve kurumlar arası problemler, belediyeye biçilen rolün yerine getirilememesi, gelenekçi-yenilikçi ayırımının netleşmeye başlaması iddia edilen anlamıyla sosyal sermaye oluşturulması önünde engeller olarak değerlendirilebilir.

Ortak bir kimlik oluşturulması ve güven gibi sosyal sermaye için yaşamsal önem taşıyan kavramlar, Belediye ve Sivil Toplum Örgütleri ölçeğinde bakıldığında, mevcut görünmemektedir. Belli bir birikimi sağlamış olsalar da geçmişten kaynaklı hayal kırıklıkları ve başarısız deneyimler kent elitlerinin girişimci ruhunu törpülediği gibi olası girişimlerin de önünü tıkamıştır.

Kentin seçkinlerine yönelik bu değerlendirmenin dışında kentte önemli denebilecek düzeyde yoksul nüfus söz konusudur. Her ne kadar sınıfsal ayrımların gözlenebileceği tüketim kalıplarının varlığından söz edilemese de, önemli bir kopuşun varlığı da göz ardı edilemez. Belediyenin sağladığı yemek, giyecek, odun-kömür gibi yardımlar aracılığıyla yaşamını devam ettiren bir gruptan söz ediyoruz ki bu grup en başından kentin kaybedenlerini oluşturmaktadır. Tutunabilme çabası içinde olan bu grup sınıfsal ayrıma ilişkin önemli ipuçları da vermektedir. Bununla birlikte kentin geleceğine ilişkin önemli kaygılar da bulunmaktadır. Bu en iyi, çocuklarının yaşaması için ailelerin Amasya'yı pek de fazla tercih etmemelerinde görülmektedir. Yetişmiş, eğitimli genç nüfusunu tutamayan bir kentin ayakta kalabilmesi oldukça zor görünmektedir. Anlaşılan pazarın kısıtlamalarına gelene kadar Amasya kentinin aşması gereken çok daha fazla sorun vardır.

Ekonomik ve sosyal yönleri ile bir bütün olan gelişmenin ve kalkınmanın, ekonomik yönleri gelir artırıcı, sosyal yönleri ise sosyo-kültürel değişim ile ilgili olmaktadır. Bu nedenle, Amasya'da yerel ekonomik kalkınmanın sağlanması için sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıkları araştırılmalı, birbirleriyle etkileşim içindeki çok sayıda etmen birlikte ele alınmalı, başka bir ifade ile entegre bir yaklaşım getirilmelidir. Ekonomik gelişme; kentin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yapılarındaki ilerlemeyi kapsamakta ve bir bütün teşkil etmektedir. Belirtilen kapsamda çalışmaya konu olan sosyo-ekonomik gelişme olgusu da; yalnızca elde edilen gelir ve iş konumlarıyla değil, ekonomik büyüme göstergeleriyle birlikte, yapısal, sosyal ve insani gelişmeyi içine alan ve ölçebildiğimiz bütün sosyal değişkenleri de içermelidir.

12. SOSYAL SERMAYE VE YEREL EKONOMİK KALKINMA[38]

12.1. Sosyal Sermaye

12.1.1.Sosyal Sermaye Kavramına Giriş

Özellikle Küreselleşme ile ön plana çıkmış olan yerel kalkınma konusunu klasik iktisat öğretisinde yer alan emek, sermaye ve doğal kaynaklar etmenlerine bağlamak ilk bakışta yeterli görünse de, yerel kalkınmayı sadece bu değişkenlerin karşılıklı ilişkilerine dayandırarak açıklamak günümüz dünyasında çoğu zaman olanaklı olmamaktadır. Bunun yanında, yapılan araştırmalara göre, o ülkede yaşayan vatandaşlar arasında karşılıklı güven, işbirliği ve ağlar oluşturmanın ülkenin kalkınmasına en az iktisadi değerler kadar katkı sağlayabileceği kabul edilmektedir. Genel anlamda sosyal sermaye olarak nitelendirilen bu işbirliği ağı, ülkenin kalkınmasına katkı sağladığı gibi mevcut sosyal sorunların çözümünde de zaman zaman önemli kolaylıklar sağlayabilmektedir.

Başka bir deyişle sanayileşmiş toplumların gelişmişliğini salt fiziki sermaye birikimine bağlamak ve az gelişmiş toplumların geri kalmışlığını da yalnızca fiziki sermaye yetersizliği ile nedenselleştirmek yanlış olacağı gibi, kalkınmanın çevreye ve sosyal hayata yansıttığı olumsuz etkilerin en az seviyelere indirilebilmesi ve insan etmenlerinin öne çıkarılması için (Barro, 1998;2) "sermaye" kavramının yeni tanımlamalara ihtiyacı vardır. Bu nedenle yeni içsel büyüme kuramlarında ekonomik gelişmeye ve büyümeye doğrudan ya da dolaylı olarak katkıda bulunan, her türlü maddi ve maddi olmayan; politik, örgütsel, çevresel, entelektüel, kültürel, beşeri, bilimsel, teknolojik ve sosyal unsurlar sermaye olarak kabul edilmektedir (Berber, 2004). İşte bu yüzden, söz konusu etmenlerin doğrudan ekonomik etkilerinin yanında, kendi aralarında karşılıklı etkileşim halinde olduğu dikkate alınarak (Ritzen, 2000:5-6) az gelişmiş ülkelerin ekonomik kalkınma ve büyüme programlarının, toplumsal politikalarla eş güdümlü olarak ele alınması gerekmektedir.

Bu bağlamda toplumsal sermayenin kalkınmada oynadığı önemli rol göz önünde bulundurularak, bu ödevde toplumsal sermaye'nin tanımı, kaynakları, ölçütleri ve toplumsal sermaye tipleri çözümlenecektir.

12.1.2.Sosyal Sermaye Nedir?

Yazında Sosyal Sermaye Kavramı ve Gelişimi

Sosyal sermayenin kökeni, 18. yüzyılda A. Smith, A. Burke ve D. Hume'nin çalışmalarına kadar uzanmaktadır. Bu dönemde yapılan çalışmaların ortak özelliği, sosyal sermayeye yalnızca kurumsal bir bakış açısından bakmak değil,

[38] Bu bölüm Ece DOLU, Gül TUÇALTAN, Zuhal ÖNEZ ve Nevcihan CAN tarafından hazırlanmıştır.

ayrıca karşılıklı bir zorunluluk ve ilişkiler ağının karakteristiği olarak bakmış olmalarıdır. Özellikle, Adam Smith, Karl Marks, Emile Durkhaim, Thorstein Veblen ve Max Weber gibi teorisyenler tarafından ise sosyal sermayenin ekonomik kalkınma ve sosyal sorunların çözümlenmesindeki önemi üzerinde durulmuştur (Woodhouse, 2006).

Kavram olarak sosyal sermayenin yazında ilk olarak ortaya çıkışı ise Lyda Judson Hanifan'nın "kırsal kesimde okul toplulukları merkezleri" ile ilgili yazısında olmuştur. Ardından Jane Jacobs'un, Amerikan Kentlerinin Yükselişi ve Çöküşü (The Decline and Rise of American Cities) adlı yapıtı, aralarında yakın bağlar olan mahallelerde görülen ağlara özgü değerleri anlatmıştır.

Sosyal sermaye kavramı daha çok son yıllarda önem kazanmış gibi görünse de toplum gelişimindeki önemi ve etkinliği sosyal bilimciler tarafından çok daha eskilere dayandırılan sosyolojik bir etmen olup, sosyal sermaye konusunu sistematik bir şekilde işleyen ve akademik platforma taşıyanlar Pierre Bourdieu ve James Coleman'dır. Fakat sosyal sermayenin bugünkü ününe kavuşmasını sağlayan kişi Robert D. Putnam'dır. Sosyal sermaye kavramı ayrıca başta Dünya Bankası olmak üzere, çok sayıda uluslararası kuruluş tarafından da kullanılmış ve 1999 yılında Dünya Bankası tarafından sosyal dayanışma ve uyum, toplumların ekonomilerini geliştirebilmeleri ve sürdürülebilir bir gelişme sağlayabilmeleri için can alıcı kavramlar oldukları bildirilmiştir.

Sosyal sermaye kavramının çok boyutlu ve geniş bir kavram olmasından dolayı, üzerinde hemfikir olunan net ve tek bir tanım bulabilmek oldukça zordur. Ancak üzerinde en fazla fikir birliğine varılan konu; güven, normlar, ağlar ve katılım kavramlarının sosyal sermayenin ana etmenlerini oluşturduğudur.

Şekil 12.1.Sosyal sermaye

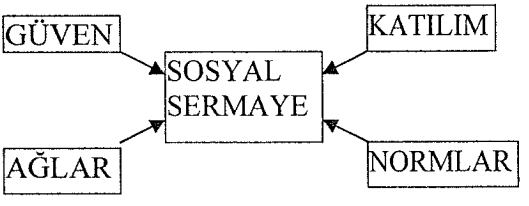

Şekil 12.1'de de görüldüğü ve yukarıda belirtildiği üzere, toplum kesimlerinin ve fertlerin birbirlerine olan güven düzeyi, yazılı olan ve olmayan her türlü toplumsal davranış ve kurallardan oluşan normlar ve sosyal içerikli iletişim olanaklarının niteliği, sosyal sermayenin genel düzeyini belirlemektedir (Karagül, Mehmet, Dündar ve Süleyman, 2006).

Bu çerçevede sosyal sermaye en basit şekliyle; toplum kesitleri arasındaki güvene dayalı ilişkiler düzeyi olarak tanımlanabilmektedir. Sosyal sermaye kavramını incelerken, sermayenin karşımıza çıktığı ölçekleri gruplandıracak

olursak 3 ana ölçek karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birey ve aile ölçeği, ikincisi toplum ve kent ölçeği, üçüncüsü ise yerel üstü ölçeklerdir. En genel tabiriyle biraz önce sözü edilen güven, katılım, ağlar, normlar kavramları ve bunlara ek olarak sorumluluk, güven, emniyet, aidiyet ve yardımlaşma kavramları tüm ölçekleri besleyen kavramlar olarak ortaya çıkarken, kurumsallaşma kent ve toplum ölçeğinde sosyal sermayenin temelini oluşturmaktadır.

Sosyal Sermaye Tanımları

Bourdieu'nun Sosyal Sermaye Tanımı:

Bourdieu konuyu Marksist bir bakış açısından ele almış ve üç ana sermaye kavramını birbirinden ayırmakla yola çıkmıştır; fiziksel sermaye, insan sermayesi ve sosyal sermayeyi ele alan Bourdieu, sosyal sermayenin sürekli çalışan bir ağ ile ilişkili tüm mevcut ve potansiyel kaynakları içerdiğini kabul eder (Bourdieu, 1986). Bourdieu'ya (1986) göre bu ağlar ekonomik ve kültürel sermayesi yüksek sınıflar bünyesinde gelişmekte ve böylelikle sosyal sermaye hakim sınıflar elinde oluşmakta ve sürdürülmektedir. Başka bir deyişle sosyal sermaye, karşılıklı tanıdık ya da kabul edilmişliğin sonucu olarak oluşmuş çok ya da az kurumsallaşmış ilişkilerin oluşturduğu, devamlı ağlara sahip, var olan ya da potansiyel kaynakların bütünüdür. Bourdieu'ya göre sosyal sermaye, kişinin belirli bir sosyal gruba aidiyeti sayesinde sahip olduğu ve kişisel başarısını artırmak için kullanabileceği kaynakların tümünü ifade eder. Bourdieu'nün yaklaşımında bireyin ait olduğu sosyal grubun refah düzeyi ne kadar yüksekse sahip olduğu sosyal sermaye de o kadar gelişmiş olur (Lelandais, 2004). Özetle Bourdieu kapitalin klasik tanımından çıkışla sosyal sermayenin yeniden üretim süreçleri içinde sınıfsal durumun korunmasındaki yeri üzerinde durmuş ve sosyal sermayeyi baskın sınıfların elindeki bir güç olarak görmüştür.

Coleman'ın Sosyal Sermaye Tanımı:

Sosyal sermaye kavramına birey temelli bir bakış açısına sahip olan Coleman'a göre, sosyal sermaye aynı sistem içinde yer alan bireylerin belli başlı hareketlerini yansıtır ve işlevi ile tanımlanır. Bir değil birden çok, farklılaşmış özelliklere sahiptir, fakat hepsinde ortak olan iki madde; sosyal yapıyı oluşturması ve bu yapının içinde bireylerin hareketlerini kolaylaştırmaya yarayan birçok olguyu barındırmasıdır (Coleman,1990).

Putnam'ın sosyal sermaye kavramına olan bakış açısına geçmeden, Coleman ve Bourdieu'nun sosyal sermayeye olan yaklaşımları incelenecek olursa; Bourdieu'nun sosyal sermaye tanımlaması her ne kadar yansız, nötr bir kavrammış gibi açıklansa da, tanım içinde eşitsizliği üretmek ve yeniden üretmenin yollarını açmak olanaklıdır. Örneğin ayrıcalıklı gruplar kendi ayrıcalıklı statülerini diğer ayrıcalıklı sınıflardaki arkadaşlarıyla olan iletişimleri ve bağlantıları sayesinde sürdürebilirken, Coleman, ayrıcalıklı ya da

dezavantajlı tüm aktörlerin bağlantılarını ayrıştırır. Fakat Coleman'ın bakış açısı tüm aktörler için alınmış olsa da Bourdieu'ya göre oldukça olumlu olup, her sınıftan aktörlere genel olarak büyük yarar sağladığını öne sürmektedir. Bourdieu'nun tanımı ise ayrıcalıklı sınıflar için her zaman iyi, dezavantajlı konumda bulunan sınıflar için ise, genel olarak durumlarının iyileşmesine katkı vermeyeceği anlamında, karamsardır.

Putnam ise aşağıda açıklandığı gibi sosyal sermayeyi, Coleman ve Bourdieu'nun yorumlarına göre, daha pozitif bir kavram olarak nitelendirmiş, o da çalışmasına sosyal sermayenin tarafsız bir kavram olduğu düşüncesiyle başlamış, sosyal sermayenin temeline norm ve güven kavramlarını oturtmuştur.

Tablo12.1.Sosyal sermaye tanımı

	Putnam	**Coleman**	**Bourdieu**
Çözümleme Düzeyi	Grup/Toplum temelli	Birey temelli	Sınıfsal konum/Toplum temelli
Tanım	Bireyler ve gruplar arasındaki ilişkiler, davranış normları ve güvenilirlik	Aynı sistem içinde yer alan bireylerin belli başlı hareketleri	Kişinin belirli bir sosyal gruba/sınıfa aidiyeti sayesinde sahip olduğu ve kişisel başarısını artırmak için kullanabileceği kaynakların tümü
Bakış açısı	Her kesim için pozitif	Her kesim için pozitif	Ayrıcalıklı sınıflar için pozitif, dezavantajlı sınıflar için negatif

Putnam'ın Sosyal Sermaye Tanımı:

Sosyal sermayenin temelinde sosyal ağların bulunduğunu ve bu ağların bireyler ve grupların verimliliğini etkileyen değerler ve sosyal bağlantılar içerdiğini düşünmektedir. Ona göre sosyal sermaye; bireyler ve gruplar arasındaki ilişkiler, davranış normları ve güvenilirlik olarak ifade edilebilir. Putnam, sosyal sermayeyi makro düzeyde, diğer bir deyişle toplumsal katılım anlamında inceler. Putnam'a göre bir toplumdaki sosyal sermayenin düzeyi o toplumdaki yurttaş katılımının düzeyiyle doğrudan ilişkilidir. Böyle bir toplum Putnam tarafından "civic community" diğer bir deyişle "yurttaşlık topluluğu" olarak ifade edilir. Bu durumda sosyal ilişkiler, karşılılık ve yardımlaşmaya dayanan yatay ilişkiler olacaktır (Lelandais, 2004). Tersinde ise otorite ve bağımlılıktan oluşan dikey ilişkiler gelişir. Yurttaşlık topluluğunda, dernekler ve yardımlaşma yapıları oldukça gelişmiştir. Bu tarz toplumlarda kurumsal yurttaşlar etkin olarak devlet kurumlarının ve hükümetin işleyişinin istikrar ve verimliliğine dernekler aracılığıyla katkıda bulunur ve böylece demokrasinin gelişmesi ve sağlamlaşmasına yardımcı olurlar (Lelandais, 2004). Putnam'a göre sosyal sermayenin gelişmiş olduğu toplumlarda kurumsal performans en

üst boyuttadır; çünkü sosyal sermaye, gönüllü yardımlaşmayı kamçılayan bir etmendir (Lelandais, 2004). Sosyal sermayeyi, sosyal ağların yapısını belirleyen ilişkiler olarak inceleyebilmek için sosyal ağlardan kaynaklanan normların önemli bir parçası olan güven olgusunu ele almıştır. Fiziksel sermaye fiziksel objeleri, insan sermayesi bireyleri, sosyal sermaye ise bireyler arasında güven ve karşılıklı ilişkilerle oluşan sosyal ağlar ve normlardır.

Putnam sosyal sermayenin bireyler, topluluklar ve hatta toplum üstündeki etkilerinden, ancak genel olarak pozitif etkilerinden söz etmektedir. Putnam'ın kitabında adı geçen araştırmalara göre toplum içindeki bireyler arasındaki etkileşim ve iletişim, o toplumu daha sağlıklı, daha varlıklı ve daha bilgili yapmaktadır. Sosyal sermayeden yoksun yasamak ise ister bir köylü için, isterse sanayi kentindeki bir girişimci için olsun, hiç kolay değildir. Sosyal sermayenin başarısı ise bireyler arasındaki güven ilişkisi ve katılım oranının yüksekliği ile doğru orantılıdır. Genel olarak sosyal sermaye kolektif sorunların toplum tarafından daha kolay çözülmesinde yardımcı olur, ekonomik gelişmeyi destekler ve insanlara aynı amaç ve hedefler doğrultusunda, aynı yerde, aynı kaderi paylaşan topluluğun bir parçası olduğu fikrini aşıladığı için bir arada tutma özelliği ile birleştirmeyi destekler.

Dünya Bankası'nın Sosyal Sermaye Tanımı:

Sosyal sermaye, bir toplumun sosyal ilişkileri ve etkileşimlerinin kalite ve miktarını belirleyen kurumlar, ilişkiler ve normların tümüdür. Ayrıca yine Dünya Bankası, sosyal sermayenin sadece bir kurumlar bütünü değil, toplumu bir arada tutmaya yarayan bir araç olduğunu belirtmiştir.

Bütün bu tanımlardan sonra genel bir tanım yapmaya calışırsak; en basit şekliyle sosyal sermaye; en az iki kişi arasında, güvene dayalı bir şekilde kurulabilen iletişim; biraz daha geniş bir tanımlamayla ise, toplumu oluşturan bireyler, sivil toplum örgütleri ve kamu kurumları arasındaki eşgüdüm faaliyetlerini kolaylaştırarak toplumun üretkenligini artıran, güven, norm ve iletişim ağı özellikleri (Temple, 2000:23) şeklinde tanımlanabilir. Ekonomik açıdan sosyal sermayeye yaklaştığımızda ise, kişi ve kurumlar arası güvene dayalı ilişkilerin, ekonomik etkinliğe ve üretime yansıması şeklinde bir tanımlama yapmak olanaklıdır. Nitekim Putnam da "Bowling Alone" adlı kitabında karşılıklı güven ilişkisinin ekonomik yaşantı ve iş dünyasına yaptığı olumlu etkilerinden bahsetmiştir.

Özetle sosyal sermaye konusunda yapılan değerlendirmeler genel olarak; iletişim ağı, sosyal normlar ve güven ekseni etrafında yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda sosyal sermaye olgusu, topluma yön veren ahlaki değerler, kültürel ve siyasi yapı ile eğitime göre şekillenmektedir. OECD'nin sosyal sermaye tanımında da belirtildiği gibi, bu nedenle; adalet, güzellik, iyilik, aşk, arkadaşlık ve geleceğe duyulan güven gibi maddi olmayan olumlu değerlerin toplumda oynadığı rolün etkisi fazladır (OECD, 2001:41).

Öte yandan sosyal sermaye hakkında unutulmaması gereken en önemli noktalardan biri ise, dinamik bir yapıya sahip olmamasından kaynaklanan stoklanamama özelliğidir. Bu nedenle sosyal sermayenin kullanım dışı olduğu her zaman dilimi, onun kaybı anlamına gelmektedir.

12.1.3.Sosyal Sermayenin Etkileri

Sosyal sermaye etkileşim içinde (güven ve hoşgörü olgularıyla beslenen etkileşim) insanların topluluklar oluşturmasını, birbirlerine kendilerini kanıtlamalarını ve tanıtmalarını, ve güçlü sosyal yapılar kurmalarını sağlar. Bireyler arasındaki güven duygusu, yabancılar arasında güven oluşmasına, geniş sosyal kurumlarda güven duygusunun oluşmasına neden olur ki bu bağlamda değerlerin, erdemlerin, umutların daha geniş topluluklarca toplumlarda yaşanmasını sağlar. Diğer yandan sözü edilen etkileşim olmadan, güven duygusu azalır ve bir noktada bu düşüş çok ciddi sosyal sorunlara neden olur.

Sosyal sermaye, suç oranlarında düşüşe, daha iyi sağlık ve çevre koşullarına, eğitim oranlarında yükselmeye ve ekonomik gelişmeye neden olurken, bazı durumlarda da düşüşlere neden olabilir. Örneğin; sosyal sermayenin çok kuvvetli olduğu gruplar ve topluluklar diğerlerinin grup içine girmesini engeller, diğerleri dışlanır ve ikinci sınıf insan muamelesi ile karşı karşıya bırakabilirler.

Putnam'ın "Bowling Alone" kitabında da sıkça dile getirdiği ve sosyal sermayenin genel olarak olumlu etkilerinin görüldüğü ana sektörler, egitim, sağlık, ekonomi ve demokrasi alanlarıdır. Bu bağlamda Putnam (1995) sosyal sermayenin insan hayatının her aşamasında kalıcı etkilerde bulunduğunu ve buna bağlı olarak, suç oranlarının azalmasında, hükümetlerin daha verimli çalısmasında ve yolsuzlukların azalmasında, etkili olduğunu saptamaktadır.

Öte yandan, yaptığı çözümlemede Amerika'daki sosyal sermayenin giderek azaldığını saptayan Putnam, İtalya'nın Kuzeyi'nin Güneyi'nden daha hızlı kalkınmasını, bölgeler arası sosyal sermaye farklılığına bağlamıştır (Putnam, 1996:70).

Güvene bağlı işlemlerin, Fukuyama (2000a:57-86) maliyetlerin azalmasında, Coleman (1998); egitimde başarının artmasında, Wilkinson (1996) gelir dağılımının düzeltilmesinde, Whiteley (2000:541) ekonomik büyümenin hızlanmasında olumlu etkilerinin olduğunu saptamıştır. Aynı şekilde Knack ve Keefer'in yaptıgı deneye dayalı çalışmada, diğer etmenler denetim edildiği takdirde sosyal sermayenin ekonomik gelişmeye pozitif etki sağladığı ortaya çıkmıştır (Knack ve Keefer, 1997:1286). Temple ve Johnson benzer şekilde yaptıkları çalışmada, sosyal sermayenin yatırımların kalitesinin artmasında ve yeni teknolojilerin kolaylıkla özümsenmesinde önemli ölçüde olumlu etki yaptığını tespit etmiştir (Temple ve Jonson, 1998:988). Sosyal sermayeyi tiplere ayıran Woolcock ise, işlem maliyetlerinin azaltılması kapsamında;

güvenin ve gelişmiş iletişim olanaklarının egemen olduğu toplumlarda emek, sermaye ve zaman israfına neden olan bir çok işlemden tasarruf sağlanabilmektedir, demektedir (Woolcock, 2000). Öte yandan güvenin olduğu toplumlarda, üretim maliyetlerini arttırıcı, çevre kirliliğine benzer bir çok dışsallıklar asgari düzeylere kolaylıkla çekilebilmektedir. Bu bağlamda iç güvenliğe yapılan harcamaların azalması, can ve mal güvenliğine yönelik harcama ve önlemlerin asgari düzeylerde kalması da ülke kaynaklarının daha verimli alanlarda kullanılabilmesine imkân tanımaktadır. Çünkü güvenin hakim olduğu ülkelerde can ve mala yönelik suçlarda ciddi bir düşüş görüldüğü gibi, ekonomik ve diğer amaçlı sözleşmelere bağlılık da artmaktadır. Bütün bunların ışığında sosyal sermayenin olumlu etkileri toparlanacak olursa;

Bireyler üzerinde;

- Sorumluluk ve farkındalık duygusunun artması,
- Aidiyet duygusunun oluşması,
- Hoşgörü

Toplumlar üzerinde ise;

- Toplumda birlik- birliktelik duygusunun artması,
- Karşılıklı ilişkilerde sağlanan güven sayesinde toplumsal dayanışma ve ekonomik faaliyetlerin artması,
- Toplumda sosyal dayanışmanın artması,
- Bilgi paylaşımında artış,
- Daha emniyetli çevrelerin oluşturulması,
- Sosyal hizmetlerde kalitenin artması,
- Devlete ve onun kurumlarına duyulan güven ve saygının artması,
- Siyasi katılımcılığın ve sivil toplum örgütlerinin etkinliğinin artması, şeklinde sıralanabilir.

Bütün bu yukarıda sayılan etkiler sosyal sermayenin bireyler ve toplumlar üstündeki en önemli olumlu etkileridir. Buna karşılık toplumdaki her türlü etnik ayrışımlar ise, olumsuz sosyal sermaye olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal sermayenin güçlü olduğu bazı topluluklarda, yukarıda sayılan etkilerin fazla olmasından kaynaklanan bazı olumsuzluklar yaşanmaktadır ki örnek olarak; sosyal ağları çok kuvvetli olan bir grubun dışarından kimseyi grup içine almak istememesi ve grup dışındakileri dışlaması hem birey hem de toplumsal açıdan negatif sonuçları olan bir örnek sayılabilir. Ya da yine temelinde sosyal sermaye gücünün yattığı bir yapı olan "mafya" ve benzeri örgütlenmeler de gözden kaçırılmamalıdır. Genel olarak olumsuz etkileri birey ve toplum açısından değerlendirecek olursak;

Bireyler üzerinde ki olumsuz etkileri;

- Toplumsal olmayan davranış biçimleri,
- Toplumsal içe kapalılık ve bireysel özgürlüklerin kısıtlanması,
- Dışlanma.

Toplumlar üstündeki olumsuz etkileri ise;

- Belli grupların aşağılanması, bazı grupların etnik köken, din... vs. gibi konulardan ötürü dışlanması,
- Eşitsiz gelişim,
- Toplumsal cinsiyetin oluşması olarak sayılabilir.

12.1.4.Sosyal Sermayenin Unsurları

Sosyal sermayenin kaynaklarını; aile, sivil toplum örgütleri, firmalar, kamu sektörü, etnik ve diğer sosyal gruplar oluşturmaktadır. Söz konusu gruplar, toplumun en küçük temel taşı olan aileden topluma kadar uzanmaktadır. Toplumu bir arada tutan bütün değerleri sosyal sermayenin unsurları olarak değerlendirmek olanaklıdır. Bunların içinde "milli birlik" olgusunun önemli bir yeri vardır. Toplumdaki komşuluk ve arkadaşlık ilişkileri de sosyal sermayeyi olumlu etkileyen unsurlardandır.

Şekil12.2.Sosyal sermayenin unsurları

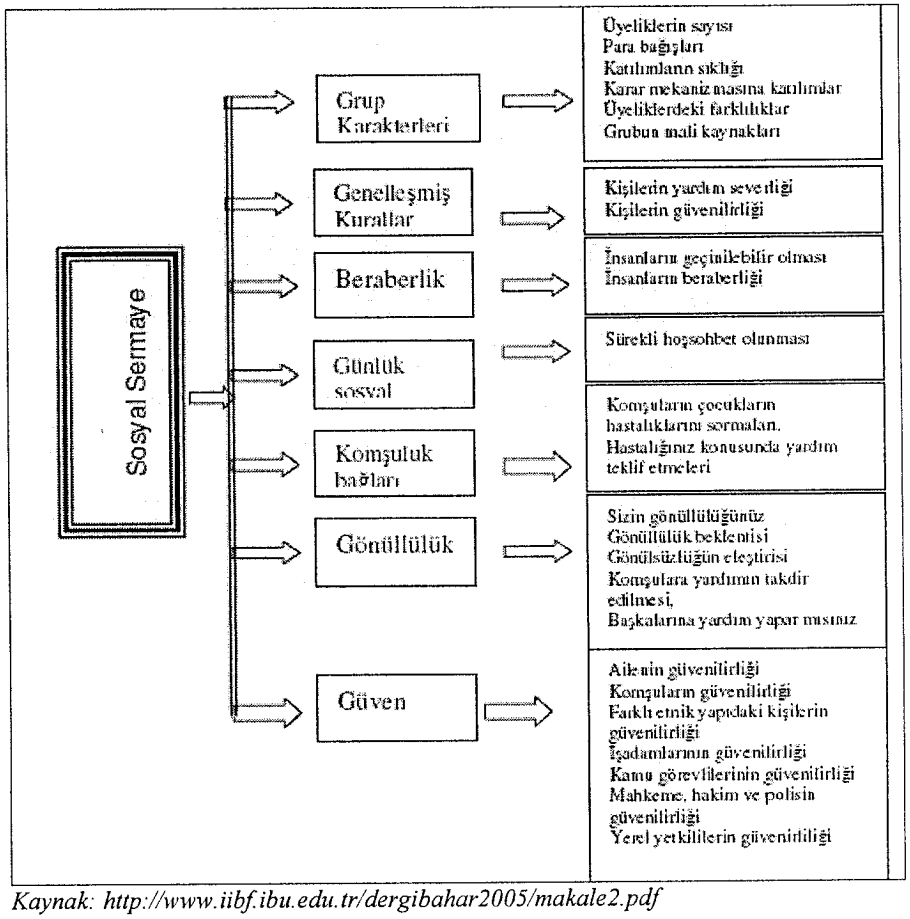

Kaynak: http://www.iibf.ibu.edu.tr/dergibahar2005/makale2.pdf

12.1.5.Sosyal Sermaye Tipleri

Sosyal sermaye kavramı içerisinde sıkça adı geçen ve sosyal sermayenin belkemiğini oluşturan ağlar, formel ve enformel olarak ikiye ayrılmakla birlikte; insanların aile içinde, işyerlerinde, mahallelerinde, kurumlarda ve çeşitli resmi ve resmi olmayan mekanlarda karşılıklı etkileşimin yaşandığı kişisel ilişkiler şeklinde açıklanmaktadır. Farklı ağ türlerine bağlı olarak, birden fazla sosyal sermaye tanımı yapılabilir. Bunlar;

- Bağlayıcı,
- Köprüleyici,
- Birleştirici sosyal sermaye'dir.

Bağlayıcı sosyal sermaye benzer statüdeki, diğer bir deyişle aile ya da yakın arkadaşlar ya da komşular gibi insanlarla olan bağları ifade eder. Bu gruptaki insanlar, acil gereksinim durumlarında akla ilk gelen yakın çevreden insanlardır. Örneğin acil bir işin çıkması durumunda, evdeki çocuğun bırakılabildiği, böyle bir durumda ilk aranan, ilk akla gelen insanlar bağlayıcı sosyal sermaye ağının içindeki insanlardır. Bağlayıcı sosyal sermaye bu yönü ile yaşam kalitesini en çok etkileyen sosyal sermaye tipidir.

Köprüleyici sosyal sermaye birbirine daha uzak, örneğin uzaktan arkadaşlar ya da iş arkadaşları gibi insanlarla olan bağları ifade eder. Bu gruptaki insanlar telefon defterinde, e-posta listesinde bulunan sürekli ya da düzenli görüşülmeyen, ancak özellikle profesyonel yaşamımızda önemli olan kişilerdir. İş arkadaşları bu tip sosyal sermaye için örnek gösterilebilir. Araştırmalara göre köprüleyici sermayesi güçlü olan insanlar arkadaşları tarafından daha çok takdir edilir, daha yüksek maaş zammı alır ve daha çabuk yükselir.

Birleştirici sosyal sermaye ise, birbirine uzak olan, farklı statülerdeki insanlarla olan ilişkilerdir. Daha çok politik ya da ekonomik alanlarda kurulan ilişkiler bu sosyal sermayede kurulan ilişki türüdür. Yakın ya da uzak çevrenizden bile olmayan bir insanla bir örgüt ya da sosyal etkinlik dolayısı ile bir araya gelmek ve iletişime geçmek de bu gruba örnek gösterilebilir.

Putnam'ın sosyal sermaye kavramını nasıl ayrıştırdığına bakacak olursak; Putnam sosyal sermayenin bağlayıcı ya da köprüleyici olabileceği yargısında bulunmuştur. Bağlayıcılık kavramının daha içe dönük olduğunu ve bir gruba ait kimliği daha da pekiştirdiğini ve aynı tipte insanları bir araya getirerek bağdaşık (homojen) grupların oluşmasına ve daha içe dönük toplulukların yaratılmasına neden olduğundan söz etmektedir. Köprüleyici ise bağlayıcı sosyal sermayeye göre daha dışa dönük ve farklı sosyal statülerden, farklı birçok insanı içine alan ve gruplar içinde çeşitliliğe yol açan bir sosyal sermaye tipidir. Bu bağlamda her iki sosyal sermayenin de birey ve toplum üzerindeki etkileri farklı olmaktadır.

Bağlayıcı sermaye, dayanışma ve birlik duygusunu harekete geçirip, karşılıklılığı desteklerken, köprüleyici ağlarda, tam tersine, dışsal varlıkların bağlanmasında ve bilginin yayılmasında faydalıdır. Köprüleyici sermaye gelişmeyi ve büyümeyi tetiklerken, bağlayıcı sosyal sermayenin amacı hayatta kalabilmektir. Başka bir deyişle köprüleyici sermaye etki alanını genişletirken, bağlayıcı sermaye daha da daraltır ki bu durum iktisadi kalkınma bakımından incelenirse; köprüleyici sosyal sermayenin iktisadi kalkınmayı daha çok destekleyen bir sosyal sermaye biçimi olarak karşımıza çıktığını söylememiz mümkündür.

12.1.6.Sonuç

Sonuç olarak toplumların ekonomik alanda başarılı olabilmeleri, hedefi doğrudan etkileyen fiziksel sermaye ile yeterli olmayabilir; bu nedenle, ekonomik faaliyetleri dolaylı olarak etkileyen sosyal etmenleri de dikkate almak gerekmektedir. Bu noktada iktisadi kalkınma için sosyal sermaye yaşamsal bir önem taşımaktadır.

Sosyal sermaye bir grup ya da toplulukdaki insanları sağlanan güven ortamında, ortak paylaşılan normlar sayesinde birleştirirken öncelikli olarak bireyler üzerinde, daha sonrasında gruplar, kent ve toplum ölçeğinde çok büyük değişiklikler yapabilmektedir. Bu değişiklikler kimi zaman olumsuz yönde gerçekleşse de genel olarak sosyal sermayenin birey ve toplum üzerindeki etkileri olumlu yöndedir. Yukarıda da değinildiği gibi, halkın kendine ait kararlarda katılımcılık düzeyi; kişilerin sivil toplum kuruluşlarında ne ölçüde görev aldıkları, kişilerin ve komşuların birbirlerine karşı yaptıkları yardım, destek ve fedakârlık seviyeleri gibi ölçütler sosyal sermayenin beslenmesinde ve gelişmesinde kritik derecede önem taşıyan faaliyetlerdir. Sosyal sermayenin yerel iktisadi kalkınmaya olan etkileri tartışılmadan önce, sosyal sermayenin belkemiğini oluşturan "güven ortamı"nın nasıl sağlandığı ve güven kavramının sosyal sermaye içindeki yeri tartışılmadır.

12.2. Sosyal Sermaye Kavramında Güven

12.2.1.Güven Kavramı

Güven kavramının ortak kabul edilmiş bir tanımının olmamasıyla birlikte; sosyal bilimciler güvenin çok sayıda ve farklı boyutlarının olduğunu belirtmektedirler. Güven konusunda bir tanım üzerinde ortak görüş sağlanamasa da güvene ilişkin bazı tanımlamalarda fikir birliğine varılmıştır. Luhman'a göre güven; bir kişinin, karşı tarafın adil, ahlaki kurallara uygun ve öngörülebilir biçimde davranacağına ilişkin inancını temsil eder. Heimovics'e göre güven; bireyin, başka bir bireyin veya grubun özverili ya da yararlı olacağına ilişkin beklentisidir (Hosmer, 1995; Mayer et. al,, 1995). Lewis'e (1985:969) göre ise güven; duygusunun oluşması için ahlaki sorumluluk duygusundan daha fazla olarak dayanışma gruplarının oluşması gerekmektedir.

Güven, dayanışmaya dayalı ilişkilerin kabul edilebilmesi için, etkin bir sadakatle desteklenen davranışsal bir zemindir. McAllister'a göre ise güven; bir kişinin başka bir kişinin sözlerinden, davranışlarından ve kararlarından emin olması ve buna göre hareket etme istekliliğidir (Demircan ve Ceylan, 2003:140).

Güven, diğer insanların hareketleri ve niyetleri hakkında arzu edilen beklentiler olarak tanımlanabilir. Bu tanıma göre güven, kişisel risk alma davranışı, işbirliği, azalan sosyal karmaşıklık, sosyal sermaye, düzen vb. olarak gerçekleşir (Möllering, 2001).

Güven kavramı sosyal sermaye yazınında önemli bir role sahiptir. Yukarıda da açıklandığı gibi, sosyal sermayenin genel kabul görmüş tek bir tanımı bulunmamaktadır. Farklı disiplinlerden gelen farklı düşünürler sosyal sermayeye farklı anlamlar yüklemişlerdir. Genel olarak yazında sosyal sermayenin güven (trust), karşılıklılık (reciprocity), ağlar (networks), birlikler (associations), birlik veya grup üyeliği, normlar ve ortak (collective) faaliyet kavramlarına dayalı olarak tanımlandığı görülmektedir (Tüylüoğlu, 2006:3).

Sosyal sermaye ile ilgili yazında, Durlauf'a (2004:5)'a göre üç önemli nokta ön plandadır ve bunların içinde de güven kavramı önemli bir değere sahiptir;

- Sosyal sermaye herhangi bir grup üyeleri için olumlu dışsallık oluşturur;
- Bu dışsallıklara karşılıklı güven, normlar, değerler ve bunların beklentiler ve davranışlar üzerindeki etkisi ile ulaşılabilir,
- Karşılıklı güven, normlar ve değerler resmi olmayan sosyal ağlar ve derneklere bağlı olan örgütler yolu ile ortaya çıkar.

Durlauf'un açıklamasından da görüldüğü üzere güven sosyal sermayeyi yaratmada kilit role sahiptir.

Bazı sosyal bilimciler güvenin sosyal sermayenin tamamlayıcı bir parçası mı yoksa sonuçlarından biri mi olduğu üzerine tereddüt etmektedir. İlk önce şu belirtilmelidir ki güven kendi başına karmaşık ve çeşitli bir olgudur. Ayrıca güvenin diğer faktörlerle (ağlar ve normlar) birlikte sosyal sermaye kavramıyla bütünleşmesi güven kavramını oldukça karmaşık hale getirir. İkincisi, güven sadece güçlü iletişim ağlarının ve paylaşılan normların kaçınılmaz bir sonucu değildir, bu yüzden de ayrı bir değişken olarak ele alınabilir. Üçüncüsü, Rose'un (1999:151) da belirttiği gibi, güven ve sosyal sermaye arasında analitik bir ayrım yapmak ikisi arasındaki ilişkinin neden-sonuç modelini çıkarma imkânını sağlar. Sosyolojik bir bakış açısıyla Woolcock (2003:13) güvenin zaman içinde sosyal sermayenin bir sonucu olarak görülebileceğini söyler. Bu açıklamalardan da görüleceği üzere güven ve sosyal sermaye ilişkisinin varlığını sosyal bilimciler farklı şekillerde ele almışlardır. Şu aşamada sosyal sermaye yazınında güven kavramının yerini *sosyal sermayenin*

boyutları üzerinden tanımlamak anlamlı olacaktır; çalışmada sosyal sermayenin farklı boyutlarından söz edilecek ve güven kavramının hangi boyuta dâhil olduğu açıklanmaya çalışılacaktır.

12.2.2.Sosyal Sermaye ve Güven

Sosyal Sermaye Kavramının Boyutları ve Güven

Sosyal sermaye kavramının incelemesi üzerine yapılan ilk kategorik ayrım makro ve mikro düzeyde gerçekleştirilmiştir. Makro düzey, örgütlerin işlevlerini sürdürdüğü kurumsal düzeyi ifade eder; bu aşamada formal ilişkiler ve yapılar, hukuğa bağlı kurallar, siyasi rejim, yerelleşme düzeyi ve politika oluşturma sürecinde katılım düzeyi yer almaktadır (Bain and Hicks, 1998; Olson, 1982; North, 1990). Aynı şekilde Akçay (2004) sosyal sermaye düzeyini ve tiplerini Krishan ve Shrader'in modeline uyarak makro ve mikro düzey olarak ikiye ayırmaktadır. Bu ayrımda da makro düzey; rejim tipi, yasalar, devletin yetkilerini yerele dağıtması anlamında merkezsizleşme ve politik sürece katılma düzeyini içeren siyasi bir düzenleme çerçevesini içermektedir. Burada ek olarak Putnam'ın sosyal sermayeyi hangi boyutunu ele alarak değerlendirdiğinden söz edecek olursak; Putnam, sosyal sermayeyi makro düzeyde yani toplumsal katılım anlamında incelemektedir.

Putnam'ın gündeme taşıdığı bir kavram olarak sosyal sermaye "toplumsal kalkınma için gerekli olan her şey var olduğu halde eksik kalan şeyi ararken bulunan bir duruma" göndermede bulunmaktadır (Şan, 2007:74). Mikro düzey ise aynı zamanda makro düzey tarafından içerilen unsurları kapsar: değerler, normlar, liderlerin hesap verebilirliği, kolektif eylem ve sorumluluk pratikleri gibi. Bu açıdan bakıldığında sosyal sermaye kavramının aslında politik rasyonalitede meydana gelen ve siyaset düzeyini hedefleyen bütüncül bir dönüşüm sonucu ortaya çıkması beklenen; verimliliğe, güvene ve dayanışmaya giden toplumsal ilişkiler bütünü olarak görülebilir (Akçay, 2004). Makro düzeyden farklı olarak mikro düzey yatay örgütlerin, sosyal ağların gelişmeye katkılarını göstermektedir ve bu boyutta iki tür sosyal sermaye türünden; kavramsal (ilişkisel) ve yapısal sosyal sermayeden söz etmek mümkündür (Uphoff,1996). Sosyal sermayenin somut olmayan yönünü temsil eden *kavramsal sosyal sermaye*; değerler, inançlar, davranış ve sosyal normları kapsar. Bu değerler bir toplumda paylaşılan güven, dayanışma, karşılıklılık değerlerini kapsar ve bu değerler ortak faydayı yaratmada toplumdaki bireylerin birlikte hareket etmesini sağlar. Görüldüğü üzere sosyal sermaye için önem arz eden güven ve karşılıklılık kavramları; etkileşim yoluyla insanların birbirleri arasındaki geliştirmiş oldukları ilişkilerdir ve kavramsal (contingency) sermaye boyutunda yer almaktadır. *Yapısal sosyal sermaye* ise, resmi ve resmi olmayan sosyal gelişmenin bir aracı olarak etkinlikte bulunan, yerel düzeyde faaliyet gösteren kurumların uygulamalarını içerir. Yapısal sosyal sermaye yatay örgüt ve ağlardan, hesap verebilir liderlerden, toplu hareket uygulamalarından oluşmaktadır (Bain and Hicks 1998). Nahapiet ve Ghoshal'a (1998) göre yapısal boyut bireylerin organizasyonda birbirleriyle

iletişim kurabilme kabiliyetine ilişkindir. Bu bağlar ya da ilişkiler zaman kaybını azaltır ve bilgi sağlamada kullanılacak yatırımı azaltmada yardımcı olur. Yapısal boyut aktörlerin arasında ağ bağlantılarının olabileceğini tanımlar ve bu ağ bağlantıları, sosyal sermayenin taşınmasında önemli görevler üstlenir; yani genel olarak yapısal boyutun sosyal ağların bağlantıları ve yapılandırılmasıyla ilişkili olduğu sonucuna varılabilir (Adler and Kwon, 2002; Sirmon ve Hitt, 2003:342). Güven kavramının hangi sosyal sermaye boyutunda yer aldığını tanımladıktan sonra; çalışma da farklı sosyal bilimcilerin sosyal sermaye yazınlarındaki sosyal sermaye ve güveni ilişkilendirme biçimleri vurgulanmaya çalışılacaktır.

Sosyal Sermaye Yazınında Güven

Putnam'ın sosyal sermaye konusundaki tartışmaya ilk katkısı İtalya'daki bölgesel hükümetler üzerine çalışmasının sona ermesine doğru gelmiştir (Putnam, 1993b). 20 yıllık görgül veri birikimini kullanarak, Putnam İtalya'nın kuzeyi ve güneyindeki bölgesel yönetimler arasındaki farklılıkları tanımlamaya çalışmıştır ve İtalya'nın Kuzeyi'nin Güneyi'nden daha hızlı kalkınmasını, bölgeler arası sosyal sermaye farklılığına bağlamıştır (Putnam, 1996:70). Sosyal sermaye kavramını, yurttaşlık katılımındaki farklılıkları aydınlatmak için kullanmıştır ve göreli kurumsal performans ve yurttaşlık katılımı düzeylerini sunduğu ayrıntılı tartışmadan sonra tanımlamıştır. Sosyal sermaye burada, "güven, normlar ve iletişim ağları gibi toplumun etkinliğini koordine edilmiş eylemlerle kolaylaştıran sosyal organizasyonların özelliklerine gönderme yapmaktadır" (Putnam, 1993b:167). Putnam (2000:19) sosyal sermayeyi "bireyler arasındaki iletişim ağları ve bundan ortaya çıkan karşılıklılık ve güvenilirlik normları gibi bağlantılara gönderme yaparak tanımlamaktadır". Sosyal sermayenin temel öğeleri ise güven ve karşılıklılığa dayanan norm, yükümlülükler ve son olarak da vatandaşların kapsandığı sosyal ağlar olarak tanımlanır. Sosyal sermaye eşgüdüm gerektiren faaliyetleri kolaylaştırarak toplumda etkinliği geliştirebilen güven, normlar ve ağlar gibi sosyal örgütlenmelerin özelliklerini göstermektedir ve güven kavramı normlar ve sosyal ağlarla birlikte ele alınmaktadır (Putnam, 1993a:167). Putnam'a göre normlar, sosyal ağlar ve güven koordineli etkinlikleri kolaylaştırarak toplumun etkinliğini arttıran önemli dinamiklerdir. Güvenin sosyal sermayedeki önemini sosyal ağlar üzerinden tanımlar "sosyal ağlar güvenin geçişken ve yayılmacı olmasına sebep olmaktadır; size güveniyorum çünkü ona güveniyorum ve o bana göstermiştir ki o da size güveniyor" şeklinde ifade etmektedir (Putnam, 1993b:169). Putnam (2000:5) başkalarına güvenen insanların sivil hayatta daha fazla katılımcı olduğunu ve daha fazla sosyal sermaye ürettiğini ifade etmiştir. Toplumdaki güven düzeyi ile yardımlaşma arasında olumlu yönlü bir ilişki vardır, güven düzeyi arttıkça yardımlaşma olasılığı artacaktır; yardımlaşma arttıkça da güven beslenecek ve artacaktır. Toplumda gerginlik ve güvensizliğin yüksek olduğu zamanlarda, sosyal sermayeden önemli bir uzlaşma aracı olarak yararlanmak mümkündür. Sosyal sermaye toplumun üyeleri arasında işbirliğini arttırarak sosyal barışı sağlar. Zengin-yoksul, işçi-işveren, genç-yaşlı gibi farklı gruplar arasında güven, diyalog ortamı ancak

sosyal sermaye ile sağlanabilir (Putnam, 1993a;36). Putnam'ın sivil toplumunda güven kavramının yeri çok önemlidir. Güven topluma işbirliği ruhu katar ve daha fazla refah ve daha iyi yönetim biçimi olarak sonuç verir.

Siyaset bilimci Fukuyama'ya göre sosyal sermaye iki veya daha fazla birey arasında işbirliğini destekleyen zorunlu ve gayri resmi bir normlar bütünüdür. Sosyal sermaye, gelişmiş ülkelerin gelişme yolundaki önemli yapı taşlarından birisi olmuştur. Zira sosyal sermaye eşgüdüm içinde topyekûn bir çalışma sisteminin adıdır ve dinamiği de "güven" unsurudur. Diğer bir ifadeyle, sosyal sermaye, bir toplumda veya onun bazı bölümlerinde güven duygusunun hakim olmasından ileri gelen bir yetidir (Fukuyama, 1999:3; 2001:7). Güven unsurunun olmasıyla toplumdaki tüm katmanların birbiriyle bağlantılı bir şekilde sosyal dayanışmayı sağladığına vurgu yapmaktadır. Fukuyama, güven unsurunu birbirinin içine geçmeli "güven ağı" ile tanımlanmaktadır ve güven unsurunun olmaması halinde zincirin önemli bir halkasının eksikliğine işaret etmektedir. Fukuyama'ya (1995:26) göre güven; kollektif değerler, sosyal ağlar ve kültürel gelenekler gibi sosyal sermaye türlerinin oluşumu için bir ön koşul, onları etkileyen önemli bir unsurdur. Ayrıca güven; ortak normlara dayalı, düzenli, dürüst ve işbirliğine yönelik davranışların gerçekleştiği bir grup ya da toplum içinde oluşan beklentileri niteler. Fukuyama (1995:27) aynı zamanda insanların organizasyonlara katılım ya da işbirliği yapma gönüllülüğü üzerinde durarak, düşük ve yüksek seviyeli güvene sahip ülkeleri birbirinden ayırt etmiştir. Amerika ve Japonya gibi ülkeler gönüllü organizasyonlara katılım eğilimi çerçevesinde yüksek güven düzeyine sahip ülkeler iken, Çin gibi sosyalist ülkelerin ise düşük güven düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir (Fukuyama, 1998:21). Güvenin bir toplum nezninde yüksek veya düşük düzeyde oluşmasının topluma getireceği bazı avantaj ve dezavantajları olacaktır. Yüksek güven duysunun hakim olduğu toplumlar aynı derecede güven duygusunu oluşturamayan toplumlara nazaran daha şanslıdır; bireyler daha hızlı hareket edebilme becerisine sahiptir, kurulan işletmeler çok çabuk büyür, kurulan işletmeler yaşamlarını uzun süre devam ettirebilir ve bu topluluklar daha güçlü bir kendiliğinden sosyalleşme eğilimi taşır (Fukuyama, 1998:40). Fukuyama yüksek güvenli toplumların, işbirliğine dayalı geniş kapsamlı ve başarılı ortaklıklar oluşturma potansiyeli bakımından çok ileri olduklarını iddia etmektedir. Oysa düşük güvenli toplumlar, çoğu kez dehşet verici ekonomik faaliyet bölgeleri olurlar (Solomon et. al, 2001:25). Temelde yüksek güvenli bir toplum, düşük güvenli toplumlardaki insanların hayal dahi edemeyeceği kadar yüksek bir işbirliği ve örgütlenme yeteneğine sahiptir (Solomon et. al, 2001:100).

Sosyolog Coleman (1988:98) ise sosyal sermayeyi işlevine göre tanımlar. Sosyal sermaye tek bir varlık (entity) olmayıp, çeşitli varlıkların bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Sosyal sermaye sosyal yapıların içinde ortaya çıkar ve yapı içinde yer alan aktörlerin belirli faaliyetlerini kolaylaştırır. Güven ve karşılıklılık, sosyal sermayenin bileşik bir unsurundan ziyade onun en iyi sonuçlarından biridir (Woolcock, 2001:13). Benzer şekilde Field (2006:62), pek çok ilişkinin asgari güven düzeyinde mükemmel şekilde işlemesi nedeniyle

güvenin bir değişkenin parçası olarak ele alınamayacağını söyler. Bu yazara göre güven, en iyi şekilde bir bağımsız değişken olarak değerlendirilebilir, genelde sosyal sermayenin bir bileşeninden ziyade onun doğal bir sonucudur. Coleman'a göre sosyal sermaye bir kaynağı temsil eder, çünkü sosyal sermaye karşılıklılık beklentilerini de içerir ve ilişkilerin yüksek derece güvenle ve ortak değerle yönetildiği, daha geniş iletişim ağlarını kapsamak için herhangi bir bireyin ötesine geçer.

Coleman rasyonel tercih sosyolojisinin genel bir teorisinin ana hatlarını çizme çabasının daha geniş bir parçası olarak sosyal sermayenin en kapsamlı tanımını sağlamıştır ve yazılarında sosyal sermayeyi şöyle tanımlamaktadır;

"*Aile bağlarında ve toplumun sosyal kurumlarında var olan ve bir çocuğun veya gencin toplumsal ve bilişsel gelişimine yararlı bir takım kaynaklardır. Bu kaynaklar farklı insanlara göre farklılık gösterir, çocukların ve gençlerin insani sermaye gelişimi içinde önemli bir üstünlük oluşturur* " (Coleman, 1994:300).

Coleman'ın (1994:304) bir başka sosyal sermaye tanımına göre, "*sosyal organizasyon(lar) sosyal sermayeyi oluşturur ve öyle hedefleri gerçekleştirmeyi sağlar ki, bunlar sosyal sermaye olmadan başarılamaz veya başarılması çok yüksek maliyet gerektirir*". Social Capital in Creation of Human Capital (Beşeri Sermayenin Yaratılmasında Sosyal Sermaye) adlı yazısında Coleman (1998), sosyal sermaye ile "toplumsal yapıların insanların bir şeyler başarmalarını sağlayan yönlerini" kastetmektedir. Coleman'a göre sosyal sermeye üretken faaliyeti kolaylaştırıcı bir fonksiyona sahiptir. Bu anlamda örneğin içinde itimat ve güvenin yaygın olduğu bir topluluk, buna sahip olmayan benzer bir topluluktan çok daha fazla şey başaracak bir kapasiteye sahip olacaktır (Wallace ve Wolf, 2004:420; Coleman, 1994:304-305). Sosyal sermaye, yalnızca güven belgesinin kazanılmasında değil, aynı zamanda bilişsel gelişimde ve güvenli öz-benliğin evrimi için de önemlidir (Coleman, 1994:302).

Pierre Bourdieu, 1970'li ve 1980'li yıllar boyunca sosyal sermaye kavramını geliştirmiştir. Bourdieu'nun sosyal sermaye üzerine ilk yazıları, sosyal düzenin farklı temelleri üzerine yapılan geniş analizin bir bölümüdür. Pierre Bourdieu sosyal sermayenin etkilerini mikro düzeyde, yani kişinin toplum içerisindeki belli statülere ulaşmasında ve bu statülere ulaşırken hangi kaynakları harekete geçirdiğini belirleme anlamında araştırmıştır (Lelandais, 2004:177).

Sosyal sermayeyi ilk kez şu şekilde tanımlamaktadır; "*gerekli olduğunda faydalı destekler sağlayan toplumsal ilişkilerin sermayesi: Herhangi biri toplumsal açıdan önemli konumlara, örneğin siyasi bir kariyer gibi aynı zamanda para değeri de olan konumlara sahip olan müşterilerinin ilgisini çekmek istediğinde çoğu zaman vazgeçilmez olan saygınlığın ve onurluluğun sermayesidir* (Bourdieu, 1977:503)."

Daha sonra bu durumu sadeleştirerek; sosyal sermaye yazınında şu açıklamaları kullanmıştır;

"*Sosyal sermaye, gerçekte veya uygulamada karşılıklı tanışıklık ve tanımaya dayalı olarak az ya da çok kurumsallaşmış, uzun ömürlü iletişim ağına sahip olması nedeniyle, bir bireyin veya bir grubun haklı olarak hissesine düşen kaynakların toplamıdır* (Bourdieu ve Wacquant, 1992:119).

"*Toplumsal sermaye, bir bireyin ya da bir grubun, kalıcı bir ilişkiler ağına, az çok kurumlaşmış karşılıklı tanıma ve tanınmalara sahip olması sayesinde elde ettiği gerçek ya da potansiyel kaynakların toplamıdır, yani böylesi bir ağın harekete geçirmeye olanak sağladığı sermaye ve güçlerin toplamıdır*" (Bourdieu ve Wacquant, 2003:108).

Bourdieu'ya göre, bağların yoğunluğu ve dayanıklılığı çok önemlidir; sosyal sermaye, "uzun süreli iletişim ağlarına sahip olmaya bağlı gerçek ve potansiyel kaynakların bütününü" temsil etmektedir (Bourdieu, 1980:2; 1986:248). Buna ek olarak, bireyin bağlarının değerinin (ya da belirli bir özne tarafından sahiplenilen sosyal sermayenin büyüklüğünün) harekete geçirebildiği bağlantı sayısına ve her bir bağlantıya sahip olunan (kültürel, sosyal ve ekonomik) sermaye büyüklüklerine bağlı olduğunu vurgulamıştır (Bourdieu, 1980:2, 1986:249). Bourdieu, sosyal sermayenin sürekli işleyen bir ağ ile ilişkili tüm reel ve potansiyel kaynakları içerdiğini kabul eder (Bourdieu, 1986:248). Ekonomik ve kültürel sermaye stoğuna büyük ölçüde sahip saygın gruplar arasında oluşan bu ağların gelişmesi ile sosyal sermayenin gerçekleşebileceği ve birikiminin sağlanabileceğini vurgular (Bourdieu, 1986:252).

Bourdieu üç farklı sermaye türü tanımlamıştır: Ekonomik sermaye; bireylerin sahip olduğu ekonomik gücü göstermektedir. Kültürel sermayeyi ise üç farklı formda görebiliriz; a) bireyin içinde yaşadığı çevrede (habitus), b)bireyin sahip olduğu kültürel değerlerde, ve son olarak da c) diplomalar, sertifikalar gibi belgeler verme yetkisine sahip olmakla somutlaşan kurumlarda. Son olarak sosyal sermaye bireylerin harekete geçirebildikleri etkin bağlantı ağları miktarıdır. Bireyler farklı gruplara dâhil olurlar ve gerektiğinde bu gruplar aracılığıyla ağları harekete geçirebilirler. Bu açıdan sosyal sermaye bireyin sahip olduğu ilişkilerin kalitesinin onun yaşamdaki statüsünü yükseltebilmesidir (Erdoğan, 2006:5).

Bourdieu'nun diğer sermaye biçimleri ve onların birikimleri arasındaki etkileşimleri kadar, sosyal sermayenin ve onun birikiminin genel mantığı üzerine yaptığı analizi, 1960'lar Fransa'sındaki sosyal sermayenin temelleri bakımından ortaya koyduğu kanıtlardan bağımsız bir yerde durmaktadır (Field, 2006:28).

Sonuç olarak; Coleman ve Putnam güveni sosyal sermayenin anahtar öğesi olarak tanımlamakta hemfikirdir. Örneğin bizzat Coleman, 1980'lerde güvenin ekonomi için önemi üzerine yazarken, iktisatçıları bireyin mikro düzeyinden

bireylerden oluşan makro düzeyde bir sisteme geçerken ortaya çıkan nitel değişiklikleri dikkate almamaları nedeniyle eleştirmiştir (Swedberg, 1996:316-17). Bourdieu güveni, belirli bir şekilde vurgulamamış olsa da; toplumsal yeniden üretim tartışmasında üstü örtülü bir şekilde söz ettiği duruma göre, faydalanacakları bağlantıları genişletmek için toplanan ve başka aileler arasında kız alıp veren insanlar bunu ancak güven temeline dayanarak yapmaktadırlar. Francis Fukuyama güveni sosyal sermayenin ana unsuru olarak tanımlayarak bir adım ileri gitmiştir: "sosyal sermaye bir toplumda ya da bir toplumun belli bölümlerinde güvenin hüküm sürmesinden doğan bir kapasitedir" (Fukuyama, 1995:26). Son olarak, bundan sonraki güven tipolojileri alt başlığında da bahsedileceği üzere siyaset bilimci Eric Uslaner; Fukuyama'yı izleyerek sosyal sermayenin bir değerler sistemini, özellikle sosyal güveni yansıttığını vurgulamıştır: "toplumlar karşılıklı güvene dayanır ve onsuz kendiliğinden ortaya çıkamazlar" (Fukuyama, 1995:25).

Güven Tipolojileri

Sosyal sermaye yazınında farklı üç güven tipolojisinden bahsedilmektedir. İlk olarak Knowles'ın (2005) güven tipolojisinden bahsedecek olursak güven kişisel ve genel düzeyde iki farklı alanda ortaya çıkmaktadır. Birincisi düzenli olarak karşılıklı ilişkide bulunduğumuz insanlara (arkadaşlar ve aile gibi) karşı hissedilen güven türü olan; *yoğun güven (thick trust)* den bahsedilecektir. Yoğun güven ile kastedilen kişilerin kendi aile üyeleri arasındaki güvendir. İkinci tür güvense tanımadığınız insanlara güvenden kaynaklanmaktadır. Tanımadıklarımıza güvenme genel olarak insanlara güveni gösteren bir *"genel güven (generalized trust)"* olarak tanımlanmaktadır. Grup üyeliklerinin daha fazla heterojen olması genel güven düzeyinin daha ileri bir düzeyde kurulmuş olması anlamına gelir (Knowles, 2005:4-5). Genelleştirilmiş güven ile kastedilen güven tipolojisi; kişilerin güncel hayatta aile üyeleri dışındaki kişilerle ilişkilerindeki güveni tanımlamaktadır.

Eric Uslaner'in (2004:5-6) güven tipolojisi ise üçe ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi *"stratejik/kısmi"* güvendir. Eğer Jane, Bill'in sözünü tutacağına ve Bill'de Jane' in sözünü tutacağına inanıyorsa işbirliğine gitmeye karar verirler ve durum her ikisi içinde daha iyi olur. Uslaner'a göre Jane ve Bill'in tercihleri stratejik tercihlerin bir sonucudur ve ancak Jane ve Bill birbirlerini tanıyorlarsa geçerlidir. İlk defa karşılaşan iki kişinin birbirlerine güvenmeleri için stratejik bir sebep bulunmamaktadır. Bu açıdan bakıldığında güven kavramı bireyleri işbirliğine motive edecek bir değişken olarak denkleme dâhil olmaktadır. İkinci tür güven ise bireylerin diğer bireylerin davranışları hakkındaki beklentilerine dayanmaktadır. Uslaner'e göre *stratejik güven* bireylerin nasıl davrandıklarına ilişkinken, ahlaki/genelleştirilmiş güven nasıl davranmaları gerektiğini belirlemektedir. Daha iyimser bir dünya görüşüne dayanan ahlaki/genelleştirilmiş güvenle karşılaştırıldığında stratejik güven belirsizlik içermektedir. Stratejik güven kırılgandır, bireyler hayal kırıklığına uğradıkça diğerlerine duydukları güven derecesi azalacaktır. Dışlayıcı özelliği olan stratejik güvenin aksine ahlaki/genelleştirilmiş güven ise bireylerin yaşadıkları

deneyimlerden etkilenmez (Uslaner, 2004:6) Uslaner'e (2002:83) göre güven geleceğe yönelik iyimserlik ve bireyin dünyayı daha iyi bir yer yapma becerisi kavramlarına dayanır. Genelleştirilmiş güveni kısmi güven kavramlarından ayıran nokta iyimserlik ve denetimle ilintilidir. Bazı insanlara göre yaşam boyu süregelen hayal kırıklıkları ve verilen sözlerin tutulmaması "güvenmeme" kavramına yol açar. Güvenin üçüncü boyutuysa bireylerin *kurumlara duyduğu güvendir*. Uslaner bazı yazarların kurumlara duydukları güvenin *'trust'* yerine *'confidence'* kelimesiyle tanımladıklarını söylemektedir. Bununla birlikte Uslaner'e (2004:2) göre kurumlara duyulan güven stratejik güvene benzemektedir; "Kurumlara duyulan güven hükümetlerin ekonomide, savaşta ve barışta, toplumda kanun ve düzeni tesis etmekte ne kadar başarılı olduğuna bağlıdır." Newton (2001:204) özellikle siyasal kurumlara duyulan güveni "siyasal güven" olarak adlandırmaktadır. Demokratik ve istikrarlı bir siyasal yaşamın gereği olarak tanımladığı siyasal güven bazı dış ve objektif koşulların sonucudur ve bireylerin dünya görüşlerinden çok siyasal dünyanın sürekli bir değerlendirilmesine bağlıdır. Newton'a göre vatandaşların siyasal güven skorlarının düşük olması bireylerin yanlış gittiğinin önemli bir göstergesidir (Newton, 2001: 6).

12.2.3.Türkiye'de Güvene Yönelik Yapılmış Araştırmalar ve Sonuçları

Güvene yönelik yapılan araştırmalarda en önemli girişim Dünya Değerler Araştırmasıdır (World Values Survey). Yapılan bu araştırmada insanlara yöneltilen şu soru toplumların güven durumunu açığa çıkarmaktadır: "Sizce genelde insanların çoğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla herhangi bir ilişki kurarken veya bir iş yaparken hiçbir zaman dikkati elden bırakmamak mı gerekir?" Bu soruya verilen cevaplar eğer evet, "insanların çoğuna güvenilebilir" şeklinde oluşuyorsa bu toplumun güven açısından yüksek güvenli, diğer şık "dikkatli olmak gerekir" seçeneği öne çıkarsa da düşük güvenli bir toplum olduğu şeklinde anlaşılmaktadır. Ancak yine de güven durumu sosyal sermayeyi oluşturan unsurların değil, sosyal sermayenin bir sonucudur. Bu bakımdan yüksek güven durumuna sahip toplumlar aynı zamanda yüksek sosyal sermaye değerleri taşımaktadırlar (Field, 2006:199).

Türkiye'de sosyal erdemlerin zayıflığı ve güvensizlik duygusunun etken unsur olarak yaygın olduğunu saptayan Dünya Değerler Araştırması'nın sonuçlarına göre, Türkiye 1990 Dünya Değerler Araştırması'na katılan 43 toplum arasında sondan ikinci durumdadır. 1997 araştırması ise, 1990'da zaten rekor düzeyde düşük olan güvenin bir miktar daha azalarak %6,5 oranına indiğini göstermiştir. Bu ankette yakın oran paylaştığımız tek ülke %2,8 ile Brezilyadır. Güven unsurunun çok yüksek olduğu ve buna bağlı olarak yüksek bir sosyal sermayeye sahip ülkelerin gelişmiş ülkeler ve özellikle de İskandinav ülkeleri olduğu dikkat çekmektedir. Nitekim gelişmiş ülkelerin sadece insan, fizik ve mali sermaye açısından değil aynı zamanda sosyal sermaye bakımından da öne çıktıkları görülmektedir (Kirmanoğlu, 2005). Burada önemli bir nokta bugüne kadar en ayrıntılı güven analizlerine veri oluşturan Dünya Değerler Araştırması'nda kurumsal güven incelenirken yerel ve merkezi

hükümet birimleri arasında bir ayrıma gidilmemiş olunmasıdır (Adaman ve Çarkoğlu, 2000:13).

Sosyal sermaye konusunda sadece Türkiye'yi kapsayan önemli bir çalışma 2005 yılında "Infacto Research" çalışma grubunca yapılan araştırmadır. Bu araştırma 15 ilin kentsel ve kırsal bölgelerinde, 18 yaş üstü (18-24 yaş aralığındaki) 1216 kişi ile yapılan bir örneklem çalışmasıdır. Sonuçları 27 Şubat 2006 tarihinde kamuoyuna açıklanan araştırma bulguları çok genel olarak şöyledir:

- Türk toplumunda sosyal sermaye düzeyi düşüktür,
- Sosyal sermaye ile siyasi ve sivil katılım, sorgulamadan itaat, hoşgörüsüzlük gibi kavramların ilişkili olduğu göz önünde tutulmalıdır,
- Derneklerin yaygınlaşması ve siyasal katılımın artmasının yolu sosyal sermaye düzeyinin yükseltilmesinden geçmektedir,
- Genelleştirilmiş güven ve sivil katılım, daha iyi işleyen demokrasi için tetikleyici rol oynayacak değişkenlerdir (Karakurum, 2006).

Ersin Kalaycıoğlu Türkiye'nin düşük bireylerarası güven skorunun demokrasinin ve sivil toplumun gelişmesi açısından sorunlu olduğunu düşünmektedir. Kalaycıoğlu'na göre bireylerarası güvensizliğin yüksek olduğu bir ortam örgütlenebilirliği ve kurumlara üyeliği engellemektedir. Öte yandan Türkiye'de öne çıkan unsur bireyler arası güvensizlikten çok, bireylerin kurumlara güvensizliğidir (Erdoğan, 2006: 13). Esmer (1999:42, Türk vatandaşlarının kurumlara güven derecelerinin ayrıntılı olarak tartışıldığı çalışmasında ordunun en fazla güvenilen kurum olduğunu buna karşın siyasi partiler, hükümet, basın, parlamento ve sendikalar gibi kurumlara güvenin daha düşük olduğunu belirtmektedir. Adaman ve Çarkoğlu'na (2000) göre Esmer'in çalışmasında gözlenen, Türkiye'de gerek diğer kişilere gerek (Silahlı Kuvvetler haricinde) kurumlara duyulan güvenin, diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, oldukça düşük düzeylerde olduğudur.

Adaman ve Çarkoğlu (2000:6) Esmer'in çalışmasını kişilerin niye söz konusu kurumlara güvendikleri ile hangi koşullarda ve ne konularda bu kurumlara güven duydukları sorularının yanıtını oluşturmaktan uzak buldukları için eleştirmektedirler. Adaman ve Çarkoğlu (2000:38) "Türkiye'de yerel ve merkezi yönetimlerde hizmetlerden tatmin, patronaj ilişkileri ve reform" adlı çalışmalarında Esmer'den farklı bir yöntemle bireylerin kurumlara güven derecelerini ölçmüşlerdir. Çalışmalarında yerel ve merkezi yönetimlerde performans değerlendirilmesi konusunda halkın görüş ve beklentilerini almak amacıyla, 21 Ekim- 9 Kasım 1999 tarihleri arasında kent nüfusunu temsil eden 18 yaş ve üstü 1206 kişi ile anket yapılmıştır. Çalışmanın amacı kentlerde yaşayanların gözünden, gerek yerel gerek merkezi düzeyde kamu yönetimlerinin sunduğu hizmetlerden memnuniyet, bu yönetimlerin ne denli patronaj ilişkileri içerisinde bulunduğu ve sistemin ne tür bir reforma gereksinim duyduğu başlıklarını irdelemektir (Adaman ve Çarkoğlu, 2000:4).

Şekil 12.3. Kurumlara güven

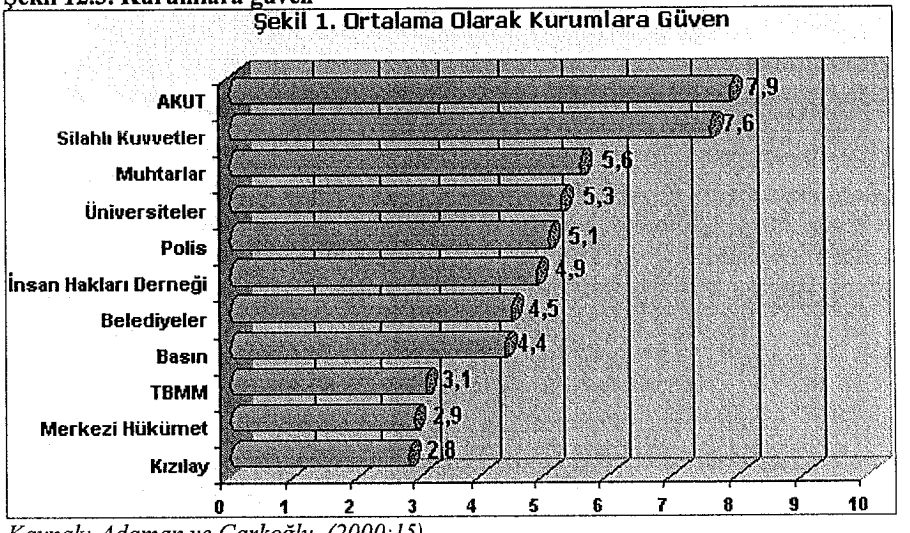

Kaynak: Adaman ve Çarkoğlu, (2000:15)

Yazarlara göre, yukarıdaki grafikten de görüleceği üzere en fazla güvenilen kurumlar AKUT, Silahlı Kuvvetler, muhtarlar ve üniversitelerdir. Basın, TBMM, merkezi hükümet görece olarak düşük güvenilen kurumlardır. Adaman, Çarkoğlu ve Şenatalar'ın (2001) birlikte yürüttükleri başka bir çalışmada yine bireylerin kurumlara duydukları güven dereceleri sorgulanmıştır. Silahlı kuvvetler, ilköğretim kurumları, üniversiteler, mahkemeler/hukuk sistemi, 2004 araştırmasında da yüksek güven duyulan kurumlardır.

12.3. Sosyal Sermaye Kavramına Yönelik Eleştiriler

12.3.1.Giriş

Çalışmanın Amacı: Tanım ve Eleştiri

Eleştiri bir insanı, bir eseri, bir konuyu, doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla inceleme işidir (TDK, 1988). Bu, bir konuya yönelik eleştiri getirmeden önce o kavramı iyice anlamak, o konuya yönelik tanımları kavramak gereğini işaret etmektedir.

Tanım ise bir varlığa özgü niteliklerin belirlenmesi, o kelimeyi belirleyen anlam, o kelimenin tarifidir (TDK, 1988). Tanımlama ise bir kavramı bütün öğeleri ile eksiksiz anlatmak, özel ve değişmez niteliklerini sayarak bir şeyi tanıtmak ve tarif etmektir (TDK, 1988).

Sosyal sermaye kavramı, bundan önce yapılmış tüm çalışmalara referansla, çok özet bir şekilde ister resmi ister gayri resmi olsun "değeri olan sosyal ağlar" olarak açıklanabilir (Bourdieu, 1986; Coleman, 1990; Putnam, 1993).

Sosyal ilişkileri sermaye cinsinden tanımlamaya yönelik bir uğraş olan sosyal sermaye tartışmaları bugüne kadar pek çok farklı daldan bilim insanlarının üzerinde düşündükleri bir konudur. Sosyologlar (Ronald Burt, Nan Lin, Alejandro Portes, James Coleman gibi...), antropologlar (Raymond Firth, George Foster gibi...), politika bilimcileri (Robert Putman gibi...), iktisatcıler (Fukuyama gibi...) bu konu üzerinde çalışmalar yapmıştır.

Sosyal sermaye kavramına yönelik yapılan yazın taraması kapsamında ve kavrama yönelik olarak yapılan çalışmalara ilişkin eleştiriler incelendiğinde bugüne kadar kavramın çok az sayıda çalışma dışında *a priori* olumlu bir kavram olarak tanımlandığı ve olumsuz yönlerinin göz ardı edildiği görülmektedir.

Bu çalışma sosyal sermaye yazınında eksikliği tespit edilen sistemli olumsuzlama çalışmalarına bir katkı yapma amacı taşımaktadır.

Çalışmanın Kapsam ve Yöntem: Sistemli Olumsuzlama ve Değerlendirme

Çalışmada sürdürülen sistematik ve kapsamlı olumsuzlama denemesi sosyal sermaye kavramına yönelik eleştirileri üç ana boyutta ele almaktadır. Bunlar; eleştirilerin sosyo-ekonomik ve psikolojik boyut, metodolojik boyut ve ontolojik boyutlardır.

Eleştirilerin sosyo-ekonomik ve psikolojik boyutu da yine üç temel ölçekte ele alınmıştır. Bunlar; birey ve aile ölçeği (tutunma meselesi), topluluk ve kent ölçeği (yerelde toplum inşası ve kalkınma meselesi) ile yerel üstü ölçeklerdir.

Eleştirilerin metodolojik boyutunda ise sosyal sermayenin ölçümü ve sosyal sermayenin ölçümüne yönelik yapılan çalışmalara ilişkin eleştiriler ele alınmış.

Çalışmanın son bölümünü oluşturan ve daha ileride yapılacak çalışmalara bir taban oluşturması planlanan eleştirilerin ontolojik boyutunda ise "Değer nedir?", "Kapitalizmde değer nedir?" soruları çerçevesinde sosyal ilişkilerin neden, nasıl ve ne zaman sermaye cinsinden değer kazanmış ağlar olarak tanımlanmaya başladığının tartışılması planlanmaktadır. Bu bölümde sosyal sermaye kavramı "Sosyal sermaye kimin sermayesidir?", "Sosyal sermaye bir demokrasi üretim aracı mıdır? "(Kentsel) Politika üretim süreçlerinde sosyal sermayenin yeri ne olabilir?" ana soruları çerçevesinde değerlendirilecektir.

12.3.2. Sosyal Sermaye Kavramına Yönelik Eleştiriler

Negatif Sosyal Sermaye

Sosyal sermaye yazını genelde kavramı olumlu yönleriyle ele alan ve kavramın olumlu yönlerini ele almış bir yazındır. Yazın ve araştırmalar genelde sosyal sermaye kavramının negatif yönlerini göz ardı etmektedir. Ancak; sosyal

sermaye kavramına eleştirel yaklaşan en önemli yazarlardan biri olan Portes'in (1998:18) de belirttiği gibi sosyallik iki tarafı keskin bir bıçak gibidir ve olumlu olduğu kadar olumsuz yönleri de mevcuttur.

Bunun yanı sıra Warren'a (2001) göre sosyal sermaye de ekonomik sermaye gibi olumsuz ve olumlu dışsallıklardan etkilenmektedir. Yazara göre nasıl ki pazarlar para aracılığı ile sürdürülüyorsa sosyal ilişkiler ise sosyal normlar, dil ve etkiler aracılığı ile sürdürülmektedir. Bu bağlamda her iki sermaye tipinde de temel amacı kar/çıkar maksimizasyonu olan bazı eylemler negatif dışsallıklar üretebilirler.

Bourdieu (1986) tarafından da belirtildiği üzere sosyal sermaye cinsiyet, ırk, sosyo-ekonomik statü, eğitim düzeyi, düşük coğrafi erişilebilirlik gibi nedenlerden dolayı toplumda eşit dağılamamaktadır. Yine Portes'in (1999:262) belirttiği gibi sosyal ağlar ve bağlar kaynaklara erişim konusunda büyük bir ayrıcalık sağlasalar da sağlanan bu ayrıcalık belli gruplara özgü olup birey ve gruplar arasında belli bir eşitsizlik yaratmaktadır. Bireysel özgürlüklerin kısıtlanması, sosyal dışlanma, kanun dışı gruplar, sosyal baskı, belli grupların sosyal normlarının aşağılanması (özellikle uluslararası göç ile toplumda etnik azınlık olarak yer alan gruplarda), grupların kendi içine dönmesi yani sosyal kapalılık (yine özellikle uluslar arası göç ile toplumda etnik azınlık olarak yer alan gruplarda grup dışına çıkamama), sosyal sermaye kavramının Portes'e (1999) göre en önemli olumsuz etmenleridir.

Sosyal sermayenin olumsuz etmenlerinden belki de en önemlisi "dışlanma" konusudur. Etnik köken, cinsiyet, yaş, sınıf, gelir gibi pek çok nedene bağlı olarak belli sınıf ya da bireyler sosyal ağların dışına itilmektedir. Sosyal sermayenin önemli politik sonuçlar doğurabilecek diğer bir olumsuz öğesi ise "sosyal baskı"dır. Bazı grup ya da bireyler içinde bulundukları sosyal ağlar içinde belli baskılara maruz kaldıklarından karar süreçlerine katılmamakta ya da katıldıkları karar süreçleri içerisinde sistemden yana ve umursamaz tavırlar sergilemektedirler. Bu da olumsuz sosyal sermayenin politik katılım ve demokratik süreçler üzerinde yaratabileceği son derece olumsuz etkilere işaret etmektedir.

Diğer bir olumsuz sosyal sermaye biçimi ise "kanun dışı ilişkiler"dir. Patronaj ilişkileri de sosyal sermayenin bu olumsuz biçimi altında değerlendirilebilir. Mafya, terör örgütleri, ırkçı gruplar gibi kendi içinde sosyal sermayesi geniş gruplar toplum yaşamı için tehdit oluşturmaktadırlar.

"Sosyal kapalılık" etmenine gelindiğinde ise yine belli ağlara ait birey ya da grupların, benimsedikleri bazı değerlerden ötürü toplumsal yaşama katılamamakta (daha önce de belirtildiği gibi özellikle kırdan kente göç ya da uluslararası göç olgusu çerçevesinde) ya da göç ettikleri alanlardaki sosyal normları kendi toplum değerlerinin üzerinde bir yere koymaktadırlar. Bu ilişkiler, dini inanışlar konusuna referansla, Fukuyama'nın (1995) da belirttiği gibi "kapalı, muhafazakâr, dar görüşlü" ağlar olarak değerlendirilebilir. Sosyal

sermayenin bu olumsuz etmeni ise toplumsal bütünleşme konusunda önemli bir tehdittir. Bu durum Granovetter (1995) ve Portes (1998) tarafından "çok fazla içselleştirme" olarak tanımlanan durumla paralellik göstermektedir.

Bunun yanı sıra sosyal sermayenin olumsuz etkileri sadece grup ve bireyler üzerinde değil toplum ve toplumdaki sosyal ve ekonomik düzeni sağlayan kurumlar arasındaki ilişkilerde de gözlemlenmektedir. Bazı bireyler sosyo-ekonomik durumları nedeniyle -özellikle sosyal güvenlik konusunda- sağlanan hizmetlere erişememektedirler. Bu da sosyal sermaye ile bireysel hak ve özgürlükler arasında da olumsuz ilişkiler tanımlanabileceği göstermektedir.

12.3.3. Sosyal Sermaye Kavramına Yönelik Eleştirilerle Sosyal Psikoloji, Ekonomi ve Mekânın İlişkilendirilmesi

Sosyo-ekonomik üst yapıdan dolaylı ya da doğrudan etkilenen bireyler, gruplar arası ilişkiler ve bunların kurumlarla ilişkileri yine üst yapıyı etkilemekte ve bireyden yerel üstüne kadar farklı ölçeklerde etkiler doğurmaktadır. Bu etkilerin net bir biçimde ortaya konulup değerlendirilebilmesi için farklı ölçeklerde, sosyal sermaye kavramının bileşenlerinin belirlenmesi gerekmektedir.

Tablo12.2. Olumsuz Sosyal Sermayenin Ölçümüne Yönelik Kavramsal Çerçeve

Ölçek 1: Tutunma Meselesi Ölçeği; Bireyler Ve Aileler Arasi Ölçek	**Ölçek 2: Kalkinma Meselesi Ölçeği; Toplum Ve Kent Ölçeği-Siniflar Arasi Ölçek**	**Ölçek 3: Yerel Üstü Ölçek**
Bireyler ve Aileler Arası Ölçekte Olumsuz Sosyal Sermayenin Etmenleri	Toplum ve Kent Ölçeğinde Olumsuz Sosyal Sermayenin Etmenleri	Yerel Üstü Ölçekte Olumsuz Sosyal Sermayenin Etmenleri
• Sosyal kapalılık ve bireysel özgürlüklerin kısıtlanması (Portes, 1998) • Örgütlü ağlarda bireylerin dışlanabileceği gerçeğinin göz önünde bulundurulmaması (Güçlü ve zayıf ağlar) • Sosyal kapalılık (özellikle uluslar arası göç ile toplumda etnik azınlık olarak yer alan gruplarda grup dışına çıkamama) (Portes, 1998) • Asosyal davranış biçimlerinin geliştirilmesi (Field, 2000)	• Belli grupların sosyal normlarının aşağılanması (özellikle uluslar arası göç ile toplumda etnik azınlık olarak yer alan gruplarda) (Portes, 1998) • Güç ilişkilerine bağlı eşitsiz gelişim • Toplumsal cinsiyet • Bazı grupların (din, etnik köken vb. tabanlı) dışlanması ya da kendini toplumdan dışlaması (bağlayıcı sosyal sermaye) • Mafya ve organize suç (Halpern, 1999) • Zayıf bağlar(ın gücü?)-(Olumsuz sosyal sermayenin değiştirici bir gücü olabilir mi?) • Özetle; **yerel toplumun kendini yeniden üretememesi** sorunsalı...	• Yerelin yerel üstü ölçek tarafından yeniden üretilememesi sorunsalı • Yerel üstü ile bağlantı kuran aktörlerin kanunla tanımlanmış aktörlerden çok sermaye sahipleri ya da patronaj ilişkileriyle tanımlı aktörler oluşu

Sosyal Sermayenin Olumsuz Yönlerinin Farklı Ölçeklerdeki Etkileri

Birey ve Aile Ölçeği (Bireysel Bakış): Tutunma Meselesi

Holland, Weeks ve Gillies'in (2003) de belirttiği gibi günümüzde aile ve birey yaşamına ilişkin kuramsal çalışmaların tamamı büyük ölçekli sosyal ve yapısal değişikliklerin daha küçük ölçekli yapılar üzerindeki etkilerine yoğunlaşmıştır. Yapılan pek çok istatistikî çalışmanın bulguları (doğurganlık oranlarındaki azalma, boşanma oranlarındaki artış gibi...) daha çok aile ve bireylerde farklılaşan ahlaki ve politik değerler üzerine yoğunlaşmış ve bu bağlamda değişen aile yapısı üzerinde yoğunlaşılmıştır. Farklı veriler ise ailelerin hala belli geleneksel bağları sürdürdüklerini göstermektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi aile ve birey ölçeğinde sosyal ilişkilerde hem bireyselleşme hem de gelenekselleşme aynı anda yaşanmaktadır.

Bu bağlamda temel soru hem bireyselleşen hem de gelenekselleşen yapıların sosyal ağlar içindeki davranışlarına ilişkindir. Bir başka soru ekonomik anlamda gelişkin ve küresel ağlara eklemlenmiş ülkelere referansla üretilen böylesi bir teorik yaklaşımın gelişmekte olan ülkelerde, hatta bu tip ülkelerin aile yapısında değişime yol açabilecek farklı/yeni sosyal normların etkisinde kalmalarına neden olabilecek ağlarla bütünleşememiş kentlerin de kendini nasıl göstereceği olmalıdır? Özetle; böylesi kentlerde sosyal sermaye ağlarına bütünleşme birey ve aileler için bir tutunma ya da olumsuzlayıcı bir ifadeyle tutunamama meselesidir.

Sosyal Dışlanma ve Anti-Sosyal Davranış

Engels (1997) 'İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu' adlı çalışmasında "insanlar birbirlerini yalnızca yararlı nesneler gibi görüyorlar; her biri ötekini sömürüyor ve sonuç şu ki, güçlü güçsüzü ayağının altında eziyor. (...) zayıf çoğunluğa, yoksullara, varlığını sürdürmesi için çok az şey kalıyor." cümlesiyle sosyal ilişki ve ağların "güç"le, iktidarda olanların istekleri doğrultusunda şekillendiğini ve bu şekilleniş biçiminin kendi kazanan ve kaybedenlerini ürettiğini açıkça ortaya koymuştur.

Sosyal anlamda bu ağların dışında kalma, diğer bir deyişle sosyal ilişki ağlarından dışlanma nasıl gerçekleşmektedir? Sunal (2007) 'Sosyal Dışlanmaya Kuramsal Yaklaşımlar' isimli makalesinde alana ilişkin yaklaşımları üç temel başlık altında toplamıştır:

Dayanışma: Durkheim ve Rousseau'nun bakış açılarıyla oluşan bu yaklaşıma göre sosyal düzen; dışsal, ahlaki ve normatiftir, bireysel ya da sınıfsal çıkar çerçevesinde tanımlanan bir olgu değildir. Bu yaklaşımda bütünleşme baskın olan kültüre entegre olma durumuyla eştir. Özetle; hegemonik kültürel, geleneksel ve politik anlayışın dışında kalanlar toplumdan dışlanmaktadır.

Uzmanlaşma: Bu yaklaşımın kaynağı Anglo-Saxon liberal yaklaşımlardır. Sosyal düzen, bağımsız bireylerin ya da grupların çıkarlarına dayalı olarak kurdukları sosyal ağların bir toplamıdır. Bu bağlamda bireylerin farklı sosyal düzlemlerde geçişini sağlayan ve pazarda yer edinmesini sağlayan uzmanlaşma ağlarda yer almanın ön koşulu olup; emek pazarlarının dışında kalan birey ve gruplar ise sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadırlar.

Tekelcilik: Weber ve Marx'ın görüşleri doğrultusunda geliştirilmiştir. Bu görüşe göre sosyal düzen, hiyerarşik güç ilişkilerine dayanmaktadır. Bu yaklaşımda ise sosyal dışlanma, sosyal statü, gruplarının (sınıflar) grup tekelciliğinin sonucunda; değerli kaynaklara erişim kapasitesine göre şekillenir. Hakim sınıflar diğer grup ve bireylerin kazanımlarını engelleme yoluyla sosyal dışlama durumuna neden olurlar. Parkin'in 'ikili kapalılık' tanımıma göre dışlananlar baskı altında tutulmak suretiyle bilinçlenmeleri ve böyle tepki göstermeleri engellenir.

Yukarıda açıklanan farklı dışlanma biçimleri ister bir ister birden çok biçimde farklı toplumların farklı tarihsellikleri içerisinde, yani bağlam bağımlı olarak, kendilerini göstermekte; bazı birey ya da gruplar sosyal kaynaklara o ya da bu sebepten erişememekte ve toplumsal ilişki ağlarının dışına itilmekte ve anti-sosyal davranış biçimleri sergilemektedirler.

Topluluk ve Kent Ölçeği: Yerelde Toplum İnşası (Yerel Siyasetin Ölçeği)

Meagher'a (2005) göre sosyal ağlara sosyal-kapitalist yaklaşımlar çerçevesinde biçilen ekonomik rol; ekonomik sosyolojiden, ekonomik antropolojiye, kurumsal ekonomiden, organizasyon teorisine ve politika bilimine kadar pek çok alanı ilgilendirmektedir. Ve genellikle, yine sosyal-kapitalist bir yaklaşım çerçevesinde, içselleştirme ve sosyal sermaye kavramları devlet katkısı olmaksızın oluşturulabilecek ekonomik bir kalkınmanın tabanı olarak gösterilmektedir. Acaba yerel üstü ölçekten bağımsız bir ekonomik kalkınma mümkün müdür? Bu sorunun yanıtlanması yerel ölçekteki kalkınma ve sosyal sermaye etmenlerinin incelenmesiyle mümkündür.

- **Kalkınma Sorunu: Bu Ölçekte Örgütlenme ve Örgütlenememe Sorunsalı: Sosyal Sermaye ve Ekonomi İlişkisinin Şekillendiği Ölçek**

Korel Göymen'nin tanımıyla siyaset bir dizi amaca ulaşmaya yönelik olarak kullanılacak kaynakların önceliklerinin belirlemesi ve sağlanması amacına yönelik olarak karar alma süreçleri ve bu süreçlerin güç kullanma yoluyla gerçekleştirilmesidir (Aktaran: Çarkçı, 2006). Göymen bu tanıma referansla yerel siyaset kavramını yerel güç odakları, yerel kaynaklar ve potansiyeller çerçevesinde tanımlamıştır.

Kalkınma inkâr edilemeyecek şekilde; bir ekonomik sermaye meselesi olduğu kadar bir sosyal sermaye, hatta ve hatta bilgi teknolojilerindeki önemli gelişmeler sonrası, bir kültürel sermaye meselesidir. Yani yerel ölçekte kalkınma meselesi yerel aktörlerin sosyal ve ekonomik sermayelerini etkin kullanımlarına bağlı bir meseledir.

Göymen yerel aktörleri formel ve enformel olarak iki başlık altında toplamıştır. Bu tanıma göre:

Formel aktörler kanun çerçevesinde mevzuatla belirlenen aktörler olup kaymakamlıklar, valilikler, il özel idareleri, belediyeler, yasal dernekler ve vakıflardır.

Enformel aktörler ise kanunla tanımlanan aktörlerin dışında kalan, ancak yerelde, yerel siyaset ve yerel ekonomide etkisi olan aktörlerdir. Dini ve etnik gruplar, tarikatlar, aşiretler ve yurttaş girişimleri enformel aktörlerdir. Göymen'in tanımladığı enformel aktörler içerisine kanun dışı gruplar olan terör örgütleri, mafya, suç ağları gibi gruplar da eklenebilir. Yani patronaj ilişkileri

de enformel aktörler başlığı altında yer alması gereken bir konudur.

Ulus-devlet sistemi içerisindeki yerellikler; ekonomik artı değer üreten yerellikler, ekonomik anlamda kendine yeterli yerellikler ve durağan ekonomisi olan yerelilkler olarak üç ana başlık altında ele alınabilir. Ulus-devlet bu üç tip yerellik arasında kalkınma açısından bir denge üretmek adına sosyo-ekonomik yeniden dağıtım politikalarına sahiptir. Hatta ve hatta bu politikalar ulus-devlet mekanizmasının en önemli görevidir. Ancak pazar mekanizmalarının yeniden dağırım mekanizmalarının önüne geçmesi ile yerellikler arasında denge kuracak bu sistem de ortadan kalkmıştır. Bu bağlamda devletin yerine getiremediği görevleri ise patronaj ilişkileri yerine getirmeye başlamıştır.

Bu süreç içerisinde kollamacı patronaj ilişkileri ve olumsuz sermayenin diğer biçimleri kaynaklara erişim ve kullanım konusunda belli gruplar arasında farklar yaratmış ve Göymen tarafından da belirtildiği gibi yerelde kaynaklara erişip onları kullanan aktörler giderek daha çok önem kazanmaya başlamıştır. Yereldeki sermaye sahipleri ise bu kaynakları harekete geçirme yetisine en çok sahip olan grup olarak en önemli yerel grup haline gelmişlerdir.

Bunun yanı sıra; böylesi bir ortamda yerel siyasetin üreticileri de yerel sermaye sahipleri ve çok daha küresel ölçekli enformel ağlara bağlı olarak yerelde üretilmiş gruplar haline gelmiştir (örneğin; tarikatlar, ırk yaklaşımlara sahip örgütler, vb...).

- **Sosyal Bağlar ve Yereldeki Etkileri: Bağlılık mı? Bağımlılık mı?**

Yerelde yaşam, o yerelde yaşamını sürdürme, orada sahip olunan sosyo-psikolojik, ekonomik ilişkiler ve kültürel (değerler) bağlar çerçevesinde açıklanabilecek bir durumdur. Ancak yerele bağlı olmak ile yerele bağımlı olmak arasında fark vardır. Bağımlılığı yaratan daha çok ekonomik ilişkiler ve kurumsallaşmış, örgütlü sosyal ilişkilerken (örgütlü güven ve karşılıklık hatta katılım mekanizmaları), bağlılığı yaratan ise daha çok sosyo-psikolojik (aidiyet, sahiplenme, güven, karşılıklılık ilişkileri) ilişkilerdir.

- **Güçlü ve Zayıf Bağlar ve Kurumsallaşma**

Yereldeki örgütlenme sorunsalının çok önemli bir ayağı da tartışmasız kurumsallaşma ya da kurumsallaşamamadır. Sosyal ağların kurumsallaşmaya etkisi farklı yazarlar tarafından farklı biçimlerde değerlendirilmektedir. Meagher (2005) bu yaklaşımları şöyle özetlemiştir:

- Blokland ve Savage (2001) sosyal ağları; sınıf, cinsiyet, etnisite, politika gibi alanlarda üretilen olumsuz sosyal sermaye biçimleri üzerinden tartışmaktadırlar.
- Amin ve Hausner (1997:12), Grabher ve Stark (1997:10), Deyo ve çalışma arkadaşları (2001:222) gibi yazarlar ise sosyal ilişkilerin

kurumsallaşma konusunda en çok etki yaratan etmenlerinden birinin güçlü ve zayıf bağların değişen kalıpları olduğunu belirtmişlerdir.

- Diğer bazı yazarlar ise konuyu değişen güç ilişkileri üzerinden tanımlamışlardır. Böylesi bir yaklaşım içinde güven kavramı dahi karşılıklı çıkarlara dayanan bir olgunun ötesine geçememektedir (Sayer 2001:699).
- Evans (1996:1129) gibi yazarlar ise kurumsallaşmayı devletin o alana ilgisi üzerinden tanımlamışlardır. Burada ise özel ve kamusal ağlar söz konusudur. Bu ağlar dışında kalan ve devlet tarafından sağlanamayan hizmetler ise patronaj ilişkilerine neden olmaktadır.

Zayıf ve güçlü ağlar konusu bireysel ve aile ölçeğindeki tutunma meselesi ile topluluk ölçeğindeki kalkınma meselelerinin kesişim noktasıdır. Yereldeki güçlü ilişki ağlarının dışında kalıp zayıf ağları olan bireyler tutunamamakta ve (bazen güçlü aidiyet ve bağlılık ilişkilerine karşın) yerelden göç (ulus-devlet içinde ya da uluslar arası) etmek durumunda kalmaktadırlar.

- **Güçlü ve Zayıf Bağlar ve Göç: Sosyal Kapalılık, Anti-Sosyal, Davranış Biçimleri**

Wilson'ın (1998) Meksika'daki göç olaylarına ilişkin yaptığı çalışmaya göre göç olgusunun ardındaki sosyal sermaye kavramıyla ilintili bazı dinamikler şöyledir:

Ağlar yeni iş alanları ve coğrafi alanlara genişlese de iş bulma (ya da konut) hakkındaki bilgi ağları yine tanıdıklık ilişkileri üzerinden sürdürülmektedir. Granovetter (1973:1982) bu durumu zayıf bağların gücü olarak tanımlamıştır. Bu tip ilişkiler göç edilen bölgede, kendi yerelinde ve göç ettiği alanda zayıf bağları olan birey ve gruplar arasında yeni yayılmış ve yoğun sosyal sermaye ağları oluşturur. Aynı kökenden gelen insanların yeni göç ettikleri bölgelerde belirli kümeler halinde yer seçmeleri bu durumun en doğal sonucudur. Ancak bu durum her zaman olumlu etkiler yaratan bir durum değildir.

- **Sosyal Kapalılık ve Anti-sosyal Davranış Biçimleri**

Bu durumun en belirgin olumsuz etkisi; özellikle göç etmiş topluluklar için geçerli bri durum olmasına karşın, dine vb.. konulara bağlı olarak bir araya gelmiş gruplar için de geçerli bir durum olan sosyal kapalılıktır. Belli gruplar kendi içlerine kapanıp, grup dışından olan bireylere ve grup dışıyla olan sosyal ve ekonomik ilişkilere düşmanca yaklaşırlar.

Bu da daha önce de açıklandığı üzere grup içinde olup grup dışına çıkmak isteyen bireylerin bireysel özgürlüklerin kısıtlanması, ya da grup dışına çıkan birey ya da toplulukların dışlanması ile sonuçlanan bir durumdur. Bu durum yine daha önce de belirtildiği gibi olumsuz içselleştirmenin bir örneğidir. Yine Granovetter'in (1985:491) belirttiği üzere bu tip anti-sosyal davranış

biçimlerine neden olan bir yaşam tarzı grup içinde katı bir güven ve karşılıklılık ilişkisi ürettiğinden daha büyük ölçeklerde yani toplumsal anlamda çelişki ve kötüye kullanmaya neden olabilir.

Özetle;

Yerel ölçekte, olumsuz sosyal sermayenin etmenleri toplumsal çözülme nedenidir. Toplumsal çözülme, toplumun sahip olduğu ortak değerler, toplumun işbirliği, birliği ve ortak hareket etme gücünün azalması olarak açıklanabilir. Toplumu toplum yapan normların (ki sosyal bir denetim biçimi olan sosyal sermaye daha önce de belirtildiği üzere bu normlar ve kuralların bir üreticisidir) ortadan kalkmaya başlaması, yani bir parçalı hale gelme durumudur.

Bu bağlamda yerel ölçekteki olumsuz sosyal sermaye toplumsal çözülmeye neden olması açısından yerelde toplumun yeniden üretim süreçlerinde de olumsuz bir etki yapmakta ve yereli gerek iktisadi, gerek sosyal, gerekse kültürel anlamlarda etkilemektedir.

13.3.4. Metodolojiye Yönelik Eleştiriler

Byrne'a (1999) göre gerçekliğin sayısal metodlarla ifadesi/modellenmesi bilim pratiğinin çok önemli bir alanıdır. Bu alan sosyal yapı ve etkileşimin mikro, mezo ve makro ölçekli ölçüm, ifade ve ilişkilenmelerini içermektedir. Bu bağlamda sosyal sermayenin, yani sosyal ağ ve ilişkilerin, değerinin ölçümü de bu cinsten bir ölçümdür ve bu kavramın ölçümüne yönelik özel metotlar geliştirilmesi şarttır.

Sosyal Sermayenin Ölçümü[39]

Sosyal sermayenin ölçümüne yönelik geliştirilmiş ve bu alandaki pek çok diğer çalışmaya örnek teşkil edebilecek veri sistematizasyon ve ölçüm metotlarından biri, İngiliz Ulusal İstatistik Ofisinin (2003) geliştirdiği tematik tipolojidir. Bu tipolojinin Putnam'ın (2000) 'Bowling Alone' kitabındaki kurgusuna benzerliği dikkat çekicidir.

Konu 1: Sosyal katılım, toplumsal sorumluluk ve bağlılık: Bu tema gönüllü örgütlere, sosyal gruplara, politik etkinliklere, sosyal sorumluluk projelerine katılım gibi eylemleri içerir. Başkalarına yardım ve topluluğuna aidiyet bu alanın ana temasıdır.

---

[39] Bu bölüm Kanada Hükümeti Siyasa Araştırma İnisiyatifi 2003 yılı Sosyal Sermaye Atölye Çalışması raporundan özgün yorumlar eklenmek suretiyle derlenmiştir. Ayrıca daha önce de belirtildiği gibi bu çalışma kapsamında çizilen kavramsal çerçevede de bu sistematizasyondan faydalanılmıştır.

Konu 2: Karar süreçlerine müdahil ve bu süreçlerde söz sahibi olma: Bu alan içinde yaşadığı topluma ve bu topluluk içindeki diğer insanlara müdahale gücünü içerir. Bu alanın ana teması sosyal denetime bağlı olarak geliştirilen özgüven ve sosyal ilişkilerdir.

Konu 3: Toplum algısı: Bu alan yaşanılan alandaki hizmetlerden duyulan memnuniyete ilişkin bir alandır ve suç, güvenlik, sağlık, vb. konular da memnuniyet konusuna etkileri yoluyla toplum algısıyla ilişkilidir.

Konu 4: Sosyal ağlar, sosyal destek ve sosyal etkileşim: Bu alan sosyal sermayenin ölçümü konusunda en çok tartışılan alan olup aile, arkadaşlık ilişkileri ve bunların nasıl sosyal sermayeye dönüştürülebileceği tartışmalarının sürdürüldüğü alandır.

Konu 5: Güven, karşılıklılık ve sosyal kapsayıcılık: Burada bahsedilen güven, karşılıklılık ve sosyal kapsayıcılık ilişkileri sadece bireyleri değil kurumları da kapsayan ilişki ağlarıdır. Özellikle bireyler arası, kurumlar arası ve bireylerin kurumlara, sunulan hizmetlere ve paylaştıkları ortak değerlere duyduğu güven gibi şekillerde kavramsallaştırılan güven olgusu sosyal sermayenin ölçümü konusunda yaşamsal önem taşıyan unsurlardan biridir.

İngiliz Ulusal İstatistik Ofisine (2003) göre yukarıda belirtilen konular sosyal sermayenin hem etmenlerini hem de sonuçlarını içermektedir (bkz. Haug (1997) bölüm 'Ölçme Çalışmalarına Bağlı Olarak Kavrama Getirilen Genel Eleştiriler') ve farklı analiz ölçeklerine göre farklılık göstermektedir.
Özetle; bu etmen ve sonuçların birbirinden ayrılması için tutarlı, sürekli ve teoriyle de uyuşan bir çerçeve çizilmelidir.

Bu çerçevede yine İngiliz Ulusal İstatistik Ofisi (2003) tarafından, Woolcock ve Narayan (2000) tarafından geliştirilen ve sosyal sermayeyi dört ayrı yaklaşım çerçevesinde değerlendirebilme olanağı sunan kuramsal kavramsallaştırma kullanılmaktadır. Bu kavramsallaştırma toplumcu, ağ analizi, kurumsal ve görevdeşlik (sinerji) bakış açıları olmak üzere dört ayrı bakış açısı içermektedir:

Toplumcu Bakış Açısı: Bu bakış açısı "katılım biçimleri"ni odak noktası olarak alan bir bakış açısıdır. Woolcock ve Narayan (2000) tarafından bu bakış açısı daha çok değişik katılım biçimlerini içeren sosyal katılım, toplumsal sorumluluk ve bağlılık konusu ile bağdaştırılmaktadır. Bu düşünce tarzında sürekli artan bir katılım daha iyi olarak nitelenmektedir. Ancak "sürekli artan bir katılım daha iyidir" şeklindeki aşırı çoğulcu bir bakış açısı toplumsal gerçeklikle bağdaştırılması güç bir düşüncedir.

Ağ Analizi Bakış Açısı: Bu bakış açısı sosyal ağları bir yapı olarak ele alan bir bakış açısıdır ve iki ana alana yoğunlaşmaktadır. Bunlardan birincisi mevcut yapının içindeki anamal ya da aktörler gibi kaynaklar olup, ikincisi ise bireylerin bu kaynaklara ve ağlara ulaşıma yönelik bağlardır. Özetle; bu

yaklaşımda bu kaynakları oluşturan ve bu kaynaklar arası ilişkileri sağlayan bireyler büyük öneme sahiptir.

Kurumsal Bakış Açısı: Bu bakış açısı politik, yasal ve kurumsal çevreyi bir toplumun en önemli etmenleri olarak kabul eden bakış açısıdır. Bu alandaki araştırma ve ölçümler genellikle sayısal bir çerçevede kurumsal yeterlilikler üzerinden sürdürülür. Woolcock ve Narayan (2000:235), bu tip bir yaklaşımın daha makro ekonomi tabanlı olup, mikro olanı dışladığı eleştirisini getirmişlerdir. Bu bakış açısı çoklukla devlet kurumları ve sivil toplum ilişkisi üzerinde yoğunlaşıp, başta da belirtildiği gibi tartışmasını politik (oy verme, katılım, aidiyet, vb...), ekonomik çıktı (işsizlik, vb...) gibi süreçler üzerinden sürdürür.

Görevdeşlik (Sinerji) Bakış Açısı: Woolcock ve Narayan (2000) tarafından ortaya konan son yaklaşım olan görevdeşlik yaklaşımı kurumsal ve ağ yaklaşımlarının bir sentezi niteliğindedir. Bu bakış açısında devlet ve vatandaşın karşılıklı sorumluluğu ve çalışırlığı söz konusudur. Özetle; aktif vatandaşlığı içeren bir yaklaşımdır.

Sosyal Sermayenin Ölçümüne Yönelik Yapılan Çalışmalara İlişkin Eleştiriler

Fine'a (2001) göre ise sosyal sermaye ölçülebilir bir kavram olmasına karşın yapılan ölçümler bilimsel geçerlilik açısından sadece temel bazı gerekliliklerle uyuşmaktadır.

Yapılacak ölçmeye ne gibi bir kavramsal ya da teorik çerçeve çizilirse çizilsin kolektif hareketin sayısal ifadesi çerçevesinde pek çok farklı çalışmada pek çok farklı parametre kullanılmıştır. Örneğin; Fukuyama'ya (1999) göre çalışmalarda daha geleneksel bir yaklaşımla; uyuşturucu bağımlılığı, suç oranları, intihar oranları gibi değişkenler kullanılmalıdır.

Sosyal sermayenin ölçümüne ilişkin en belirgin ve açık nokta ise sosyal sermaye çalışmalarında kullanılan güven, yardımlaşma, karşılıklık ve katılım parametreleri yapılan çalışmaların hepsinde ortaktır.

<u>Ölçme Çalışmalarına Bağlı Olarak Kavrama Getirilen Genel Eleştiriler</u>

Yukarıda da belirtildiği gibi sosyal sermayenin sayısal anlamda ölçülebilmesi için öncelikle sosyal sermayenin etmenlerinin, sonra bu etmenlerin kavram içindeki ağırlıklarının sayısal ifadesinin, sonra ölçümün yapılacağı analiz düzeyi gibi pek çok girdinin netleştirilmesi gerekmektedir. Ancak sosyal sermaye kavramı, en başta da belirtildiği gibi; sosyo-psikolojik, ekonomik, antropolojik hem de mekânsal bir olgu olduğundan söz konusu parametrelerin tayini sanıldığı kadar kolay olamamaktadır. Bu bağlamda sosyal sermaye kavramına yönelik olarak yapılan saha çalışmaları sıklıkla eleştirilmektedir.

Bu eleştiriler genel hatlarıyla şöyle özetlenebilir[40]:

Woolcock (2001)
- Sosyal sermaye yeni bir kavram değildir.
- Görgül özgünlükten yoksundur.
- Çalışmalarda güç ilişkileri göz ardı edilmektedir.
- Çalışmalar kültürel bağlamdan bağımsız olarak sürdürülmektedir.

Davis (2001)
- Çalışmalarda cinsiyet kavramına gereken önem verilmemiştir.
- Çalışmalarda bir grubun bir diğerinden üstün olduğuna yönelik bir tutum vardır.

Sixsmith ve çalışma arkadaşları (2001)
- Çalışmalarda kullanılan veri setleri sosyal sermaye çalışmaları için özel olarak üretilmiş veri setleri değildir.

Offe (1999)
- Sosyal sermaye kavramı, sermaye kavramının ana özelliklerini taşımamaktadır. Bu bağlamda anamal kavramının sosyal sözcüğüyle nitelenmesi sıkıntılıdır.

Haug (1997)
- Sosyal sermaye kavramının neden ve sonuçları birbirine eşittir. Özetle bu kavram bir totolojidir. Bunun yanı sıra sosyal sermaye kavramının etmenlerinin denklemleştirilmesi eleştirel bir bakış açısından yoksundur. Örneğin; kavrama yaklaşımda, ağların mevcut varlığı ve ektin kullanıldıklarındaki varlıkları arasında kesin bir ayrıma gidilmemiştir.

Boix ve Posner (1996)
- Sosyal sermaye kavramı bireysel çıkar ve uygunlukları göz ardı eden bir kavramdır.

Portes ve Landolt (1996); Putzel (1997)
- Olumsuz sosyal sermaye göz ardı edilmektedir. Örneğin; mafya, ya da aşırı ırkçı örgütlenmeler gibi...

---

[40]Bu bölümün hazırlanmasında Olaf Schnur'un (2005) Sosyal Sermayenin Keşfedilmesi isimli makalesinden ve Birleşik Krallık Ulusal İstatistik Ofisi (2001) çalışmalarından yararlanılmıştır.

Putnam'ın Çalışmaları Üzerinden Sürdürülen Eleştiriler

Sosyal sermaye denildiğinde akla gelen en önemli isimlerden birinin bu konuya ilişkin çeşitli çalışmalar yapıp ve pek çok yayın yapan Putnam olduğu açıktır. Bu nedenle kavrama yönelik pek çok eleştiri de Putnam'ın (1993, 2000) çalışmaları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Yapılan eleştirilerin en önemlisi kavrama yönelik ölçümlerin sosyal sermayenin azaldığı alanlarda değil biçim değiştirdiği alanlarda yapılması; özetle sağlıklı sonuçlar veren ölçümler olmamasıdır.

Putnam'a yönelik eleştiriler genel hatlarıyla şöyle özetlenebilir:

Mayer (2003)

- Sosyal sermayeye ilişkin süreçlerin kendi başlarına ortaya çıkan süreçlerden çok refah devletinin yeniden yapılanması süreçleri içinde ele alınması gerekmektedir. "Devlet"i dışlamayan bir kavramsallaştırmada sosyal sermaye kavramı güçsüz, marjinalleştirilmiş ve dışlanmış kesimleri daha da olumsuz etkilemek yerine; onları da süreçlere katan bir araç haline dönüşebilir.

Halpern (1999)

- Mafya ve organize suç kavramlarının Putnam'ın çalışmasında toplumsal iyi dışı ilişkiler olarak belirtilmemesine yönelik eleştiriler getirmiştir.

Portes (1998)

- Belli gruplar dışında kalan kimselerin dışlandığı gerçeği göz önünde bulundurulmamıştır.
- Güçlü ve zayıf ağlar farkı göz önünde bulundurulmamıştır.

Haug'un (1997)

- Grup, bölge ve devlet gibi analiz düzeylerine yönelik uygulamalar değerlendirilirken analiz düzeyleri iç içe geçmiş, bu da sağlıklı bir değerlendirmeyi engellemiştir.

13.3.5. Sonuç: Sosyal Sermaye Kavramına Yönelik Olarak Bundan Sonra Yapılabilecek Yeni Bir Eleştiri Denemesi İçin Taban: Sosyal Sermaye ve Değer İlişkisi

Değer bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, bir şeyin kıymetidir (TDK, 1988).

Orhan Hançerlioğlu'nun (1970) Felsefe Sözlüğü'ndeki tanımına göre felsefede değer kuramı değerlerin öz ve niteliklerini inceleyen felsefe dalıdır. Bu kurama göre değer bir kullanma işi değil bir değiştirme işidir. Bu bağlamda iki şeyin eşit değere sahip olması için kullanma değeri açısından farklı olmaları, özetle

değiştirilebilir olmaları gerekmektedir. Ancak bu kurama göre sadece değiştirilebilir olmak değerin tek belirleyicisi değildir. Değeri belirleyen en önemli unsur sosyal ilişkilerdir. Burada bahsedilen kuram felsefi değer kuramı olup ekonomideki değer kuramlarıyla karıştırılmamalıdır.

Ekonomideki değer kuramlarına gelindiğinde bu kuramların felsefi değer kuramından çoklukla etkilendiği açık olsa da bu kuramlarda bir nesnenin pazar (sosyal ilişkiler bütünü) içindeki değeri tartışıldığından bu kuramlar felsefi değer kuramından büyük ölçüde farklılaşmaktadır. Yine Hançerlioğlu'nun (1973) Ekonomi Sözlüğündeki tanıma göre; ekonomideki değer kuramları değerin ne olduğunu anlamaya ve açıklamaya çalışan kuramlardır. Ekonomideki değer kuramları, değer kavramını nesnel ve öznel değer kuramları olmak üzere iki başlık altında incelerler. Nesnel kuramlar değerin değişime, öznel kuramlar ise kullanıma bağlı olduğunu öne sürmektedirler. Her iki kuram türünün karşısında ise diyalektik değer kuramı yer alır.

Buna göre değer kavramına ilişkin düşünsel yaklaşımların evrimi şöyle tablolaştırılabilir:

Tablo12.3.Değer Kavramına İlişkin Düşünsel Yaklaşımlar

Düşünür	Tarihsel Dönem	Değerin kaynağı	Değer kavramına yaklaşım
Aristoteles	İlk Çağ	Ancak ve ancak değiştirilip kullanılabilen şeyler değer taşır.	Nesnel ve öznel
Buridanus	Orta Çağ	Değer, kişisel gereksinimtan değil; o ürünü değiştirme zorunluluğunda bulunan bütün insanların ortak ihtiyacından doğar.	Nesnel
Richard Cantillon	18 yy	Bir malın değeri, o malın üretimi için gerekli toprakla insan emeğinin niceliksel ve niteliksel ölçüsüdür.	Nesnel
John Locke	17 yy	Değer insan emeğinden doğmaktadır (Felsefi ve ekonomik değer kavramları arasında karmaşa yaşamasına karşın değerin insan emeğinden doğduğunu açıklayan ilk filozoftur.)	Nesnel
John Stuart Mill	19 yy	Değer, değiştirilen iki şeyin miktarıdır.	Nesnel
Adam Smith	18 yy	Değer insan emeğinden doğmaktadır ancak bu ilkel toplumlarda geçerlidir. Gelişmiş toplumlarda anamal ve toprak öğeleri de değeri belirler. (Fiyat ve değer kavramlarında yaşadığı karmaşadan dolayı değeri doğal ve pazar değeri olmak üzere ikiye ayırmaktadır.)	Nesnel
David Ricardo	19 yy	Değer bütünüyle insan emeğinden doğmaktadır.	Nesnel
Galiani **Turgot** **Condillac Hermann** **Heinrich Gossen** **Stanley Jevons Leon** **Walras** **Karl Menger Alfred** **Marshall J.B. Clark, vb...**	18 yy 18 yy 18 yy 19 yy 19 yy 19 yy 20 yy 19 yy 19 yy	Bir malın değeri, o malın marjinal faydasıyla yani o malın son biriminin yararıyla belirlenir çünkü az bulunan bir malın yani son birimin faydası çok yüksektir. Özetle bu faydacı bir anlayıştır.	Öznel ve marjinalci
Karl Marx	19 yy	Bir kavramın çeşitli tarihsel dönemlerde, o dönemlerdeki maddesel koşullara uygunluk gösteren çeşitli anlamları vardır ve bu anlamlar maddesel koşullarla birlikte ve yine onlara uygun olarak değişirler. Bu bağlamda metafizik bakış açısına sahip öznel değer kuramlarının her yerde geçerlilik iddiası hatalıdır. Diyalektik yaklaşımda değer, kapitalist ekonomide pazara sürülen mal değeridir ve bu da o malın üretimi için gerekli toplumsal ortalama insan emeğidir. Değiştirmeye temel olan değer ölçüsü budur. Şeyin yararı emek gerektirmiyorsa değiştirme değeri yani değer olmadan da kullanma değeri olabilir (hava gibi...). İki mal arasındaki değiştirme değerleri ne olursa olsun onları eşitleyen ortak şey emektir.	Diyalektik

** Kaynak: Orhan Hançerlioğlu (1973, s.39–41) Ekonomi Sözlüğü, Değer Kuramları açıklamasından UPL-511 Stüdyo dersi kapsamında Gül Tuçaltan tarafından tablolaştırılmıştır.*

Daha önce de bahsedildiği gibi kapitalist ekonomi çerçevesinde sosyal ilişkiler sermaye cinsinden ifade edilmiş, mallaştırılmış; metalaştırılmıştır. Ekonomideki değer kuramları incelendiğinde ise sosyal sermaye kavramına en uygun çerçeve çizebilecek kuramın; kavramları bağlamları ve tarihsellikleri çerçevesinde ele alması bakımından, diyalektik yaklaşımdır.

Diyalektik yaklaşım bir konuya ilişkin gerçekliği ve bu gerçekliğe tezat durumları inceleyerek her iki gerçeklikten de daha üst bir sentez üretmeye dayalı bir yaklaşımdır.

Diyalektik ekonomik değer kuramına göre ise; emeğinin ürünüyle kendi ihtiyacını karşılayan bir kimse bir kullanma yani fayda değeri yaratır ancak bir mal yaratmaz. Mal üretmek için bir kimsenin yalnız bir kullanma değeri değil, bir başkası için kullanma değeri, toplumsal kullanma değeri üretmesi gerekir.

Bu bağlamda ise "Sosyal sermaye kavramı kendi olumlu ve olumsuz etmenlerinin toplamı değil de bu karşıtlıklardan daha üst, sentez bir değer olarak mı ele alınmalıdır?" ile "Sosyal sermaye bir kamu malı mıdır yoksa özel bir mülk müdür? Yoksa her ikisi de mi?" gibi sorular kavrama yönelik olarak ileride yapılacak araştırmalara taban oluşturabilir. Böylelikle sosyal sermaye konusunda bundan sonra üretilecek tartışmalar sosyal ağların bireysel veya sınıfsal çıkarlar uğruna kullanım süreçlerini yeniden üreten süreçlerden çok; toplumsal demokrasinin geliştirilmesi ve toplumsal dayanışma ağlarının güçlendirilmesi üzerinden sürdürülebilir.

12.4.Yerel Ekonomik Kalkınma ve Sosyal Sermaye İlişkisi

12.4.1. Sosyal Sermayenin Yerel Ekonomik Kalkınmaya Katkıları

Yerel ekonomik kalkınma potansiyel yeni çalışma fırsatlarını doğuracak ve yerel ekonomiyi canlandıracak politikaların belirlenmesi, bu politikaların en verimli şekilde bir araya getirilerek bir otorite tarafından uygulanması olarak tanımlanabilir. Giderek sıklaşan ekonomik krizleri de azaltmak yerel ekonomik kalkınma anlayışının ortaya çıkış hedeflerinden birisi olmuş, krizlere yönelik müdahaleler kapsamında düşünülebilecek temel ilkeler sürdürülebilirlik ve yerel ekonominin yeniden canlandırılması olarak öne sürülmüştür. Uygulama alanları, en gelişmiş ülkelerden az gelişmiş ülkelere kadar uzanmaktadır. Kesin bir model önerisi yoktur. Her farklı coğrafyada ve zamanda farklı modeller üretilebilir. Gelişmeye ve değişmeye tamamiyle açıktır. Bu çerçevede yerel yönetimlerin özerkliği esastır. İş alanları yaratarak ekonomiyi canlandırma ve yoksullukla savaş üzerine geliştirilen yerel politika ve programlardan oluşur. Bu politika ve programlar, yerel pazarlamadan iş kurma teşviklerine, topluluk geliştirmeden iş eğitimine kadar çeşitli konuları içerir. Yerel ekonomik kalkınmanın varoluş nedeni kentte yaşayan insanlardır; bu da kişilerin oluşturacağı sosyal sermayeyi işaret etmektedir. Dolayısıyla, ekonomik büyümeye ve refaha yönelik katkıda bulunanların yerel ekonomik kalkınmanın sonuçlarından faydalanması gereken öncelikli kesim olduğu düşünülür. Öte

yandan; bu kesim belirli bir iş çevresi ile sınırlanmamaktadır. Sokaklarda yaşayan insanlardan, sokak satıcılarından, enformal sektörlerden ve farklı girişimcilik şekillerinden, büyük yatırımlar yapan sanayicilere kadar geniş bir kapsamı vardır. Tüm bu kesimlerin yapabilirliklerini arttırmak suretiyle üretim kapasitelerini, iletişim ve ilişkilerini güçlendirmek yoluyla sosyal sermaye oluşturmak ve bununla yerel ekonomik kalkınmaya ulaşmak; kalkınma anayışıyla sosyal sermaye arasında ne kadar güçlü bir bağ olduğunu göstermektedir.

Yerel ekonomik kalkınma ile sosyal sermaye arasındaki ilişki incelendiğinde görülmektedir ki; toplumun ekonomik ve sosyal kalkınmasına yönelik girişimlerin belirlenmesinde; sosyal sermaye, yerel katılımı ve çoğulculuk ilkesinin uygulanabilirliğini sağlamaktadır. Yerel kalkınma için önemli olan yerele duyulan aidiyet; gelişmeyi toplumun her katmanı açısından tanımlar. Bu nedenle kalkınmaya toplumsal dayanışma ve özel sektör girişimciliği ile uygulanabilen yerel politikalar aracılığıyla katkıda bulunulabileceği düşünülür. Bu da yerel yönetimin etkin görev almasıyla oluşturulabilir. Yönetimin etkin olamadığı yerellerde, merkezi yönetimin güçsüzleştiği, yani politikalarını uygulayamadığı ve vatandaşlarına yeterli hizmeti sağlayamadığı görülmektedir. Dolayısıyla yerel yönetimler, politika belirleyici, yenilikleri destekleyici ve yerel kalkınmayı sağlayıcı rolleriyle gelişmede çok önemli bir rol üstlenmektedirler.

Öte yandan, yerel ekonomik kalkınmaya destek verebilecek bir sosyal çevrenin oluşturulması için rekabet edebilir bir yerel iş çevresinin oluşumu sağlanmalıdır. Bu rekabetin gelişime yön vermesi amaçlanmalıdır ve rekabet eden mekanizmalar birbirlerinin gelişimini engellemeyecek bir politikayla beslenmelidir. Başarılı kalkınma modelleri uygulanan kentlerde, tüm kurumların birbiriyle yarışan; ancak, birbirinin önünü kesmeyen dengeli ve özerk yapılar olduğu görülmektedir. Sosyal sermayeyi güçlendiren aktörler arasında kurumlar arası güven ve işbirliği olgusu bu düşünceyi desteklemektedir.

Sosyal sermayenin yön verdiği kalkınma politikaları seçilirken, teşvik edilecek politikaların siyasiler ve uzmanlar tarafından dikkatle seçilmesi gereklidir. Farklı grupların istekleri ya da ekonomik büyüme için gerekli olan ortam ile yaşanabilirlik ölçütleri sık sık birbirleriyle çatışabilir. Bu çatışmaların uzlaşması yerel insiyatifin oluşturulması ve katılımın sağlanması ile oluşabilir.

Öncelikli kalkınma hedefleri belirlenmesi ve ona uygun olarak geliştirilen politikalarla desteklemesi de kalkınma sürecinde çok önemlidir. Bu hedefler belirlenmezse, yerel karar mekanizmaları belirli grupların çıkarlarını temsil eden bir mekanizma olarak hizmet ederler. Bu nedenle yerel ekonomik kalkınma için kalkınmaya rehberlik edecek bir vizyon belirlenmelidir. Bu vizyon kamusal bir hedef olmalı ve toplumun her kesimi için geçerliliği sağlanmalıdır.

Öte yandan, yerel ekonomik kalkınma uygulamasının başarısı yerelin özgünlükleri ile potansiyellerinin doğru değerlendirilmesine bağlıdır. Bu nedenle bir yandan yerel tarih araştırmaları ile özgünlükler ve örtük bilgi ortaya çıkartılmalı, diğer yandan mevcut potansiyeller belirlenmelidir. Sosyal sermayenin örgütlenmesi ile bu potansiyellerin ekonomik faydaya dönüşmesi mümkündür, bu da sosyal sermayenin dönüştürülebilir bir kaynak olmasından ileri gelmektedir.

Yerel ekonomik kalkınma modelinin temel başarı faktörleri olan üretim ve istihdam politikaları gündeme yeniden getirilerek geliştirilmeli ve çeşitlilik sağlanmalıdır. Bu politikalar günümüz şartlarında elbette yalnızca ulusal ölçekte düşünülemez. Gelişmeler ve değişmeler doğrultusunda gelinen nokta itibariyle, ulusal ekonomiler yerel ekonomilerin toplamı haline gelmiştir. Bu bağlamda, ulusal ekonomilerin yapması gereken yerel ekonomileri sonucu sıfır toplama varacak bir yarışmanın içine itmektense, işbirliği mekanizmaları oluşturmak yoluyla olumlu değer oluşturmanın yollarını aramaktır. Ulusal ölçekte, bir ulusal işbölümü yapılarak bölgelerin sahip olduğu sosyal sermaye ve potansiyelleri belirlenerek onlara göre düzenlenecek yerel ekonomik kalkınma modelleri oluşturulmalıdır. Yerel ekonomilerin sürdürülebilirliği toplumsal ve ekonomik açılardan yerel ölçekte geliştirilecek politikalar ile sağlanabilir. Ulusal politikaların desteklediği yerel kalkınma çabaları ile bölgeler arası eşitsizlikler ortadan kaldırılabilir. Yerel ekonomik kalkınma için sosyal sermayenin varlığı fiziksel sermaye kadar önemlidir.

Varolan yerel potansiyellerin öne çıkmasına fırsat veren ve bunları koordine edebilen bir kalkınma anlayışı, fiziksel sermaye kadar önemli bir değer olan sosyal sermayenin geliştirilmesine dayanmaktadır. Sosyal sermaye, mali kaynaklar dışında üretime yönlendirilebilecek tüm diğer değerleri içeren bir kavram olduğundan; tarihsel birikim ve bilgi, geleneksel dayanışma şekilleri, cemaat bağlılıkları, sembolik sermaye, prestij ve bu gibi biçimlerde ortaya çıkabilen, bir yerelde yaşayanların birlikte iş yapabilme kapasiteleri veya bu kapasiteyi artırıcı etmen olarak da düşünülebilir.

Sosyal sermayeye dayanan yerel kalkınma öykülerinin en başarılıları incelendiğinde; bu başarıların ardında firma içi, firmalar arası ve yereller arası işbirliği, ortaklık, dayanışma ve bütünleşmenin olduğu görülmektedir. Kimi kuramcılara göre bu çalışmalar emek ve işgücü aleyhinde çalışmalar olmuştur; fakat kimi örneklerde uluslararası yarış için yerel dayanışma anlayışı belirlenmiş ve kısa sürede önemli başarılar elde edilmiştir.

Böyle bir örneği Anadolu'dan göstermek te mümkündür. Denizli kenti, sosyal sermayesi ile kredi olanaklarını birleştirerek, tekstil sektöründe post-fordist bir üretim sürecine girmiş ve bu nedenle bir mucize kent olarak gösterilmiştir.

Görüldüğü gibi; bu tür kalkınma hareketlerinin yaygınlaşması ve kurumların birbirleriyle dayanışma içinde olmaları gerekmektedir. Bunun için ulusal ve yerel düzeyde yeni politikalar; yeni anlayışlar üretilmelidir.

Sosyal sermaye politikacılar ve yönetim sistemi yoluyla toplumsal yapıyı etkileyerek kurumlar arasındaki gelişmeyi sağlamaktadır. Sosyal sermaye bu kurumların görevlerini yerine getirerek diğer kurumlarla işbirliği yapmak için bürokrasiyi etkilemektedir. Böylelikle; yönetimin niteliği yükseleceği gibi etkinliği de artmaktadır. Ayrıca, sosyal sermayenin kamu kuruluşlarının etkin yönetimi için kamu personelinin kapasitesini artırdığı da düşünülmektedir.

Günümüzde sosyal sermaye, politikaların uygulanma aşamasında büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Bu yüzden azgelişmiş ülkelerin sorunlarının çözümünde sosyal sermayeden faydalanmaya yönelik programlar uygulamaya konulmaktadır. Özellikle Dünya Bankası tarafından desteklenen bu programların amacı yoksulluğun yok edilmesi, gelir dağılımının düzenlenmesi ve sosyal kalkınmanın gerçekleştirilmesine yöneliktir.

Dolayısıyla, bir yerelin kalkınması sadece ekonomik değerlere bağlı değildir. Bunun yanı sıra, o yerelde yaşayanlar arasında karşılıklı güven, işbirliği ve çoğunluk oluşturmanın o bölgenin kalkınmasına en az ekonomik değerler kadar katkı sağlayabileceği kabul edilmektedir. Sosyal sermaye olarak adlandırılan bu ağ, ülkenin kalkınmasını sağladığı gibi, sosyal sorunların çözümünde de önemli kolaylıklar sağlayacaktır. Küreselleşme ile birlikte gittikçe artan işsizlik, yoksulluk ve sosyal dışlanma gibi sorunlar göz önüne alındığında, sosyal sermayenin bu sorunların çözümü konusunda önemli bir potansiyel yarattığı görülmektedir. Dünya Bankası, günümüzde bir bölgenin sosyal sermayesini ölçmek ya da bölgenin gelişmesi için göstergeler belirlemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, başta az gelişmiş ülkeler olmak üzere birçok ülkenin kalkınmayı gerçekleştirmek için sosyal sermayeden yararlanmaları gerektiği belirtilmektedir. Bu durum toplumsal dinamikleri harekete geçirebileceği gibi sosyal politikaların oluşmasına ve uygulanmasına da katkıda bulunabilir. Yerel ekonomik kalkınmanın; toplumu oluşturan birey ve gruplar arasındaki güven, işbirliği ve aidiyet duygusunu geliştirerek kalkınmaya yönlendirilmesi ile sağlanabileceği düşüncesi gittikçe güçlenmektedir. Bu yüzden sosyal sermayenin, kalkınma ve gelişmenin ilk adımı olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla, azgelişmiş ülkelerin para ve insan sermayesinin yanında, sosyal sermayeye de ihtiyacı olduğu vurgulanmaktadır. Böylelikle azgelişmiş ülkelerde görülen yolsuzluk, rüşvet ve tekelleşmenin, sosyal sermayenin geliştirilmesiyle önlenebileceğine inanılmaktadır. Fakat azgelişmiş ülkelerde uygulamaya konulan bu tip gelişme çabalarının etkisi uzun vadede görülebilmektedir. Gelişmiş ülkeler incelendiğinde ise; kalkınma sürecinde sosyal sermayenin geliştirildiği ve olabildiğince bu sermayeden faydalanıldığı görülmektedir. Bu açıdan günümüzde birçok ülkede, sosyal sermayeye dayalı kalkınma projeleri uygulanmaya başlanmaktadır. Elbette ki, bir yerelin kalkınmasını sadece sosyal sermayesinin zenginliğine bağlamak yeterli değildir. Fakat sosyal sermaye, kalkınmanın sağlanmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

Öte yandan; yerel ekonomik kalkınma; öncelikle gelir dağılımının eşitsizlik gösterdiği yörelerde uygulanmalıdır. Sosyal sermaye ve gelir dağılımı ilişkisi incelendiğinde görülmektedir ki; bir toplumda, gelir dağılımının bozuk olması, yolsuzlukların ve haksız kazançların varlığı konusunda toplumda ciddi endişelere yol açabilmektedir. Böyle bir yapı, toplum kesimleri arasındaki güven düzeyinin azalmasına yol açabilmektedir. Sosyal sermayenin gelişiminde, gelirin eşit dağılması, o yöredeki milli gelirin yüksek oluşundan daha etkilidir. Milli gelirin yüksek ama gelir dağılımının bozuk olduğu bir toplumda sosyal sermayenin düşük olması, milli gelirin düşük ancak gelir dağılımın düzenli olduğu bir toplumda ise sosyal sermayenin yüksek olması daha muhtemeldir. Toplam gelirin paylaşımında, gelir dağılımını en iyi şekilde sağlayacak ekonomik politikalar geliştirilmelidir. Sosyal sermayenin ekonomik ve sosyal alandaki etkinliği dikkate alındığında, özellikle gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan ekonomik ve sosyal sorunların çözümünü kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Bu ülkelerde yaşanan ekonomik sorunların çözümünde genellikle iç ve dış kaynaklı ekonomik sermaye yetersizliği üzerinde durulmaktadır. Etkin ve kaliteli kamu kurumlarının sosyal sermaye açısından belirleyici olduğunu öne süren çalışmalar da söz konusudur. Sosyal sermaye yazını incelendiğinde; sosyal sermaye ile bir toplumda nelerin değişebileceği ve ekonomi ile politika arasında kurulacak olan ilişkilerin yapısı hakkında ipuçlarına ulaşılmaktadır. Bir toplumda sosyal bağların güçlü olması; insanların hukuk ve siyaset sistemine ve birbirlerine duydukları güvenin artmasını, demokratik katılımın artmasını ve gönüllü etkinliklerin sürekliliğini sağlayarak verimliliğin artmasını kolaylaştırmaktadır

Az gelişmiş ülkelerde, kalkınmayı gerçekleştirmek için sosyal sermayenin çok farklı türleri kullanılmaktadır. Ekonomik sermaye ile bir toplumda tasarruflar, kredi, maaşlar, ücretler ya da kar gibi yatırımlar yapılabilir. Ancak bu yatırımlar sosyal sermayenin yalnızca bir şeklidir. Suyun niteliği, hava, çevre ve hayvanlar sosyal sermayenin toplumsal çerçevesini oluşturur. İnsan sermayesi bireylerin becerileri ve yeteneklerinden oluşur. Ayrıca insanların örgütlenme yetenekleri, sorun çözme, değerler ve liderlik kadar fiziksel becerileri de içerir. Eğitim, sosyal sermayenin artmasına ve sosyal ağların güçlenmesine yol açarak bireylerin eğitimsel başarılarını ve beşeri sermayesini artırır. Günümüzde temel sorun, bu değerlerin toplumun yararına ve kalkınmasına yönlendirilerek sosyal kalkınmayı gerçekleştirmektir. Çünkü az gelişmiş ülkelerde doğal kaynaklar yeterli olsa bile, sosyal sermaye yetersiz olduğundan bu kaynaklar yeterince değerlendirilememektedir.

Bir yerelde eğer ekonomik gelişme sağlanamıyorsa, istihdam ve geliri devam ettirmek ve birikim sağlamak için sosyal sermayenin olduğu bir sosyo-ekonomik sistem tanımlanmalıdır. Sosyal sermaye; bürokrasi, hiyerarşi ve sözleşme gibi işbirliğini sağlayan etkenlerin maliyetlerini azaltır. Bu uygulamalar, verimliliği artırmaktan sosyal barışı korumaya kadar farklı etkiler oluşturabilir. Özellikle toplumun dezavantajlı gruplarına; yoksullara, işsizlere, dışlananlara ve sakatlara yardımı da kapsamaktadır. Birçok ülkede kadın ve çocuklar yoksulların önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu açıdan

bakıldığında, sosyal sermaye önemli işlevler üstlenebilir. Örneğin birçok azgelişmiş ülkede, sosyal sermaye çerçevesinde desteklenen programlar aracılığıyla çocuk refahını arttırmaya yönelik projelerde önemli artışlar yaşanmaktadır. Bu ülkelerde çocukların bakımı için bakım merkezleri kurularak; çocukların eğitim, beslenme ve sağlık hizmetleri yerine getirilmektedir. Ayrıca anne sağlığı ve eğitimi, aile planlaması ve diğer programlarla da ilgilenmektedirler. Bu programlar insana yönelik yatırımlara öncelik vererek, çocuk, kadın ve yaşlıların ihmalini önleme ve yardım konusunda da toplumu teşvik etmektedir. Yani, sosyal sermaye, sakatlar ve yaşlıların gereksinimlarını karşılamayı ve mesleki eğitim becerilerinin gelişmesini de vurgulamaktadır. Bu amaçla ekonomik kalkınma ve kendi kendine yeterliliği desteklemek için programlar uygulanmaktadır. Bu programların temel özelliği büyük çapta para yardımını gerektirmesidir. Bu da farklı gelir gruplarının birbirleri arasında iş bölümü oluşturmasına dayanmaktadır. Sanayileşmiş ülkelerde bu programları kullanma ve desteklemeye yönelik eğitim faaliyetleri yaygın olarak uygulanmaktadır. Bu programlar kalkınmakta olan birçok ülkede kırsal yerleşimlerden kentsel alanlar yaratmıştır. Toplumsal bütünleşmeyi artıran bu araştırmalar, bölgesel ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek için kullanılmaktadır. Putnam'a göre, sosyal birleşmenin olduğu bölgelerde sosyal sermaye, geleneksel toplumların olduğu bölgeye göre daha gelişmiştir (Putnam, 1993:36). Ayrıca sosyal sermayeyi destekleyen programların, ekonomik kalkınmaya da olumlu katkıları vardır. Bu yüzden gelişmiş toplumlar, sosyal sermaye açısından zengin toplumlardır.

Sosyal sermayenin somut ekonomik katkılarından bahsedilecek olursa; sosyal sermayenin; fiyatları, kira sözleşmelerini, banka bağlılığını ve alınan kredileri etkilediğini söylenebilir. Sosyal sermayenin kullanılmasıyla; sağlık, eğitim, iskân gibi alanlarda sağlanması gereken ekonomik destek te yönetilmektedir. Farklı yönetimler yönetsel amaçlara hizmet etmelerine karşın bu üç alanda benzer gereksinimlara yanıt verirler. Emeklilik, işsizlik, ailenin gelirini sağlayacak kişinin eksikliği durumunda; gelir sağlayıcı veya gelir eksikliklerinin yerini doldurucu ve sağlık, eğitim, çocuk bakımı, yerleşim ve diğer temel hizmetlerin giderlerini karşılayıcı rol oynar.

Sonuç olarak, görülüyor ki; birçok ülkede sosyal sermaye kavramı, ekonomik gelişmeyi daha zengin ve iyi kılarak sosyal ve ekonomik kalkınma önermektedir. Günümüz dünyasındaki etnik çatışmalar, politik ve ekonomik gerilimler sıkıntılara neden olurken, sosyal sermaye; istikrar ve değişim sağlanması için umut vermektedir. Ayrıca, yerel ekonomik kalkınmanın topluluklar, kurumlar ve kişiler arasında sosyal etkileşimin doğallığı ile şekillendirilmiş olduğu da kaçınılmaz bir gerçektir.

12.4.2. Türkiye'de Yerel Ekonomik Kalkınma ve Sosyal Sermaye İlişkisi

Türkiye'de çözülmesi gerekli ana sorunlardan biri olan bölgeler arasındaki kalkınmışlık farkları; günümüzde "içsel kalkınma" modeli aracılığıyla çözümlenmeye çalışılarak kalkınma eşitsizlikleri azaltılmaya çalışılmaktadır.

İçsel kalkınma modeli; bir yereldeki mevcut potansiyellerin kullanıma geçirilmesi amacıyla kalkınmayı hedefleyen bir modeldir. İçsel kalkınma modelinin tercih edilme nedeni; ülkelerin gerikalmış bölgelerinde, dışarıdan kamu ya da özel yatırımlar aracılığıyla kalkınma sağlayan geleneksel "dışsal büyüme" modelinin günümüzde geçerliliğini yitirmesidir. Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere, geleneksel kalkınma yaklaşımı ve yerel ekonomik kalkınma yaklaşımı arasındaki temel farklılıklar özetlenmiştir:

Tablo12.4. Geleneksel Kalkınma ile Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımları Arasındaki Temel Farklar

Geleneksel Kalkınma Yaklaşımı (merkezden-yerele)	**Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı** (yerelden-merkeze)
Yukarıdan-aşağıya kalkınma yaklaşımında yöre ve bölgelerle ilgili kararlar merkezde alınır.	Kalkınma tüm alansal düzeylerde aşağıdan (yerelden) alınan girişim ile gerçekleştirilir.
Merkezi yönetim ile idare edilir.	Tek merkezden yönetilmez, yönetim katmanları arasında dikey işbirligi, kamu ve özel kesim arasında yatay işbirligi söz konusudur.
Kalkınmada sektörel yaklaşım geçerlidir.	Kalkınmada alansal yaklasım (yerelleşme, çevre gibi) geçerlidir.
Diğer ekonomik etkinlikleri destekleyecek şekilde büyük sanayiyel projeler geliştirilir.	Yerel ekonomik sistemin değişen ekonomik çevreye uyumunu sağlayabilmek için her bir yörenin kalkınma potansiyelinden azami istifade sağlanır.
Ekonomik etkinlikleri çekebilmek için finansal teşvikler uygulanır.	Ekonomik etkinliklerin gelişmesi için temel bazı koşullar gerçekleştirilmeye çalışılır.

**Kaynak: Çetin, M. (2007) Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklasımı ve Uluslar arası Organizasyonlar, Yönetim ve Ekonomi, 14 (1), s:157.*

Günümüzde başarılı kalkınma öykülerinin ardında yatan ve kimi uzmanların saklı unsur olarak gördükleri etmen; ülkemizde bugüne kadar üzerinde pek durulmayan "sosyal sermaye" kavramıdır.

Özellikle Avrupa Birliği'nde yapılan çalışmalar incelendiğinde görülüyor ki; Avrupa Birliği sosyal sermayenin kalkınmadaki aktif rolünü özümsemiştir; böylece; ortaklıklara, iş ve bilgi paylaşımına, yerelden merkeze yayılan süreçlerin yönetimine önem vermektedir.

Dolayısıyla günümüzde dünyadaki kimi az gelişmiş bölgelerde de uygulandığı gibi, ülkemizin gerikalmış bölgelerinde de, geleneksel dışsal kakınma modellerinin yerini, sosyal sermaye aracılığıyla yerelden merkeze yayılarak kalkınma sağlamayı amaçlayan modellerin aldığı görülmektedir. Dolayısıyla, birçok ülkede de olduğu gibi, ülkemizde de yönetsel ve kurumsal yapılanmalar yeniden biçim ve işlevlendirilerek, kişiler ve kurumlar arası ağlar yeniden düzenlenerek sosyal sermaye oluşturma çabaları görülmektedir. Dolayısıyla uzun erimde bölgeler arası kalkınmışlık farklarının, oluşturulan sosyal sermaye aracılığıyla giderilmesi hedeflenmektedir.

Yerel kalkınma çalışmalarının planlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerinde görev alacak aktörleri yönlendirecek ve örgütleyecek bir yerel yönetim organına gereksinim duyulmaktadır. Bu da ancak sorumluluk sahibi kamu, yerel yönetim ve özel sektör kuruluşları ile birlikte sivil toplum kuruluşlarının ortak enerjisi ile gerçekleşecektir. Kimi kuramcılar, böyle bir ortaklıkta çarkı çevirecek gücü sivil toplum kuruluşları olarak belirlemişlerdir. Çünkü bu kuvvetin bir devlet kurumu olması, birtakım sınırlamalarla karşı karşıya kalınacağını göstermektedir. Bu nedenlerledir ki, günümüzde sivil toplum örgütleri, katılımcı demokrasinin olmazsa olmazı haline gelmişlerdir.

Resmi rakamlara göre; Türkiye'de etkinlik gösteren 3.268 sivil toplum örgütü bulunmasına karşın, resmi olmayan rakamlara göre sivil toplum örgütlerinin sayısının 70.000 bulduğu belirtilmektedir. Öte yandan, rakam sayısının bu derece çok olması ve etkinlik durumu karşılaştırıldığında da sivil toplum kuruluşu adı altında sadece fonlardan yararlanma amacıyla kurulup aslında hiçbir faaliyet göstermeyen birçok yapının bulunduğu görülmüştür. Dolayısıyla rakamsal boyutunun yanında, işlevsellik bağlamında da sivil toplum kuruluşlarının nitelikli olması beklenmektedir.

Sonuçta görülüyor ki yerel ekonomik kalkınmayı sağlamak için ülkemizde kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının da etkin bir şekilde işbirliğine katılmaları gerekmektedir. Böylelikle yerel gelirin daha adil paylaşılacağına inanılmaktadır. Aynı zamanda bu; ülkemizde yolsuzlukların önüne geçilmesi ve siyasal yapıdaki çarpıklıkların da düzenlenmesi için bir gerekliliktir. Her ne kadar ülkemizde kurumsal yapılanmalar düzenlenmeye çalışılıyorsa da; sivil toplum örgütlerinin de güçlenerek kabuk değiştirmesi sağlanmalıdır. Sivil toplum örgütlerinin nitelik ve nicelik bakımından gelişmesi ve çeşitlenmesinin; bir yandan sosyo-kültürel açıdan gelişme sağlayacağı, öte yandan bu kuruluşların yönetimsel mekanizmaların denetiminde de etkin rol alacağı düşünülmektedir.

12.4.3. Yerel Kalkınmaya Ulaşma Yolları

Yönetimsel yapıların kurgulayacağı ve destekleyeceği yerel ekonomik kalkınmaya ulaşma deneyimleri, özel sektör ve kamu sektörünün ortaklığıyla gerçekleştirilebilir. Girişimciler tarafından desteklenen ve içinde hükümetin de söz sahibi olduğu mekanizmalar halk tarafından güvenilir bulunarak tercih

edilen yapılanmalardandır.

Yerel ve merkezi yönetimlerin sözsahibi olduğu alan yönetimi ve doğru arazi kullanım kararları da ekonomik kalkınmayı yakından ilgilendiren faktörlerdendir. Çünkü "arazi" ve "rant" yerel ekonomide oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla ekonomik dengeyi de sağlamak ve eşitsizliklere sebep vermemek için arazi denetimi yapılması gerekmektedir. Bu da verilen yer seçim kararlarının sorgulanmasıyla olur. Yerel yönetimlerin ilerigörüşlü davranarak karar alma sürecinde, mevcut arazi kullanımlarını geliştirme yönünde mekân organizasyonları yapması gerekmektedir.

Ayrıca arazi kullanımlarında yapılan hatalardan biri de mekân algısıyla bütünleşen tasarım ölçütlerinin olmayışıdır. Oysa kentlerin sahip oldukları ekonomik zenginliği ifade etmelerinin bir yolu da kentte "yaşanabilir" çevreler oluşturmaktır. Çünkü kimi kuramcılara göre, kentteki yapı çevresi sahip olunan ekonomik ve sosyal gelişmişliğin teşhir edilebileceği bir vitrin görevi görmektedir. Kentte görsel zenginliği artırmak ve ekonominin içselleştirilmesini sağlamak amacıyla farklı yaş gruplarına hitap edicek farklı mekanlar yaratılmalı ve yerelde sağlanan alışveriş olanakları artırılmalıdır. Kent sakinlerinin ve ziyaretçilerin kentteki zamanlarını ve gelirlerini kentte ilgi çekebilecek hoş mekânlarda harcamalarını sağlamak gerekir. Bu nedenlerle bazı kuramcılar, kenti görüntüsüyle de yargılamak gerektiğine atıfta bulunurlar. Bu düşünceye göre, kentlilik bilincinin de ve kent kimliğinin oluşması da bu görsel öğelere bağlıdır.

Bir diğer kalkınmaya ulaşma yolu da kentte rezerv alan oluşturarak alan depolamaktır. Böylelikle yerel yönetimler, kentte gelişme alanları oluşturarak bu alanlarda ticaret ve sanayinin gelişmesini teşvik eder. Fakat bu boş alanlar oluşturmak anlamına gelmemelidir. Bu alanlar uzman bir kurul tarafından belirlenen ölçütlere göre seçilmektedir. Sanayi ve ticaret için ayrılmış bu alanlarda birarada olmanın getirisi olarak harcamalar azalacaktır ve aynı mal ve hizmetlerin birarada sunulacağı sektörel birleşme sağlanacaktır.

Öte yandan, bu yolla ayrılmış alanlar sanayinin birçok zararlı etkisiyle de karşı karşıya gelmektedirler. Bu gibi alanlarda da kentsel dönüşüm projeleri uygulanarak sanayi bölgeleri hem yaşama hem de çalışma mekânı haline getirilmektedirler. Böylelikle bu alanlar 24 saat kullanılmakta ve güvenlik sorunu da çözülmektedir.

Yerel yönetimlerin kentlerdeki rolü incelendiğinde, görülmektedir ki, yerel yönetimler kentteki ekonomik faaliyetlerden sosyal hayata kadar her ayrıntıyı düzenleyebilmektedirler. Kimilerine göre; yerel yönetimler yapılan her türlü sosyal etkinlik ya da projeden belli bir miktarda vergi de alabilirler. Bu demek oluyor ki, yerel yönetimlerin kaynak sıkıntılarını çözmeleri de aslında yasal yollardan gayet mümkündür ve vergilendirmelerle gelir elde etmeleri de zor olmamaktadır. Fakat bunun, yerelde yaşayanları zorlamayan ve ekonomik dengesizliklere yol açmayan bir strateji ile yapılması gerekmektedir.

12.4.4. Sonuç

Sosyal sermaye ile yerel ekonomik kalkınma arasındaki ilişki karşılıklıdır; sosyal sermaye sosyal kalkınmaya olumlu katkıda bulunur; sosyal kalkınma sağlandıkça toplumdaki sosyal sermaye gelişir. Toplumların ekonomik alanda başarılı olabilmeleri doğrudan ilgili alanlardaki performansına bağlı degildir. Bu nedenle, ekonomik kalkınma için ekonomik faaliyetleri dolaylı olarak etkileyen sosyal etmenleri de dikkate almak gerekmektedir. Yani; bir yereldeki mevcut potansiyel ve dinamiklerin etkin kullanımıyla ulaşılacak olan yerel ekonomik kalkınma hedefi, insan ilişkilerini temel alan sosyal sermaye kavramıyla birebir ilişki içerisindedir. Bu bağlamda toplumsal barışı, uzlaşmayı ve güven ile iletişim düzeyini temsil eden sosyal sermaye olgusu, son yıllarda ekonomik bir değer olarak yazında önemli yer tutmaktadır. Sosyal sermaye istenilen ekonomik hedeflere ulaşmak için birarada çalışmaları kolaylaştıran ve bağlantıları güçlendiren bir olgudur. Günümüzde ortak değer ve normları paylaşan insanlar arasında birbirine bağlı sosyal ilişkiler yapısını ifade eden sosyal sermaye; arkadaşlık, aile, grup, organizasyon, toplum ve ülke düzeyinde gerçekleşerek; yalnızca ekonomik başarıda değil, politik, sosyal ve eğitim alanlardaki başarıda da etkili olduğu görülmektedir.

Bir sonraki bölümde, bu bölümde sıklıkla söz edilen yerel ekonomik kalkınma ve sosyal sermaye kavramlarının gelişimini somutlayan dünyadan ve Türkiye'den örnekler yer almaktadır.

12.5. Dünya'da ve Türkiye'de Sosyal Sermaye Örnekleri (Camden ve Amasya)

12.5.1. Sosyal Sermayeye Dünya'dan Bir Örnek: Camden

Genel Çerçeve

Camden İngiltere' de Londra yakınlarında bulunan ve 2001 sayımlarına göre nüfusu 198.020 olan bir yerleşim birimidir. 2002 yılında Camden konseyi ve ortakları yörede alacakları kararların ve hareketlerin önceliğini belirleme ve bir strateji oluşturma amacı ile sosyal sermaye araştırması yapmıştır. Bu araştırma 2005 yılında Şubat ve Nisan ayları arasında yenilenmiş ve iki zaman dilimi arasındaki değişimler incelenmiştir. 2005 de yapılan ve çalışma kapsamında incelenecek araştırmanın ana hedefleri şunlardır:

- Camden'da yaşanan sosyal yaşamın kalitesini ölçmek ve 2002'de belirlenmiş olan bazı eşitsizliklerin ortadan kalkıp kalkmadığını araştırmak,
- 2002 yılından itibaren Camden'daki sosyal sermaye kavramının gelişimini incelemek ve 2002 yılında Camden kenti için belirlenmiş olan stratejiyi geliştirmek ve yeni stratejilere zemin hazırlamak.

Camden çalışması çerçevesinde anketler 2 tip hedef kitleye uygulanmıştır:

- Yerel halktan oluşan ve tüm Camden'ı temsil eden 1000 kişi,
- Ek olarak 10 ayrı mahalleden 100 kişi.

Yapılan anketlerde sorular şu başlıklar altında toplanmıştır;

- Gruplaşma /sınıflandırma soruları (Etnik köken, din, ırk ayrışmaları yapılmış, gruplar belirlenmiştir.),
- Sosyal uyum soruları (Aidiyet, birlik duygusu, farklı kökenlerden veya sınıflardan gelen insanların uyumu sorgulanmıştır.),
- Yerele bakış (İnsanların yaşadıkları yerde kalmayı veya gitmeyi, durumlarını ve yaşadıkları alanı geliştirmeyi düşünmeleri veya geleceğe yönelik beklentileri, yaşadıkları mahalle veya kent hakkındaki problemlerden ne kadar haberdar oldukları hakkında sorular sorulmuştur.),
- Güven soruları (Bireylere, gruplara ve kurumlara olan güven sorgulanmıştır.),
- Yardımlaşma soruları,
- Emniyet soruları (Bireylerin kendilerini emniyette hissedip hissetmedikleri, emniyet güçleri ile vatandaşların iletişimi sorgulanmıştır.),
- Sosyal yükümlülük,
- Denetim ve otonomi (insanların kendi yaşamları üzerindeki denetim edebilme yetileri, yaşadıkları yer ile ilgili görüş bildirebilme veya bir şeyleri değiştirebilme deneyimleri sorgulanmıştır.),
- Sosyal etkinlikler (bölgede yapılan sosyal etkinlikler ve kişilerin katılma durumu, gönüllülük kavramları incelenmiştir.),
- Ekonomik yoksunluk (insanların kendilerini ekonomik anlamda yetersizlik içinde görüp görmediği, borç alıp almadığı ve borç almak için kimi tercih ettikleri sorgulanmıştır.).

Analiz örnekleri

Aşağıda Camden'da yapılmış olan sosyal sermaye anketinden çeşitli sorulara verilen yanıtların çözümlemesi bulunmaktadır. Sorular ve soruların içeriğini belirleyen yukarıda da saymış olduğumuz başlıklar incelendiğinde Camden'da yapılmış olan bu çalışma ile Amasya'da yapmış olduğumuz çalışmanın oldukça benzediği görülmektedir. Sorulara verilen yanıtlar ve çıkan sonuçlar da birbirine çok yakındır. Çeşitli başlıklardan verilen yanıtlara ilişkin yapılan analizlerden bir kaçı aşağıda özetlenmeiştir;

Sosyal Uyum

Camden'da sosyal uyum başlığı altında oturduğunuz mahallede ki komşuluk ilişkilerinden ve mahalledeki birlik birliktelik ruhundan memnun musunuz sorusuna 2002 ve 2005 yıllarında verilen cevaplar:

a)Mahallede birlik birliktelik duygusu

Tablo12.5. Mahellede birlik birliktelik duygusu

	2002	2005
Mahalledeki birlik duygusundan memnunun	2,8	3,1
Bu mahallede yaşayan insanlar komşuluk ilişkilerini uzun dönemde kuruyorlar	2,9	3,0
Mahalle hakkında olumlu bakış açısına sahip	2,8	3,0
Kimse bu mahalle ile ilgilenmiyor	2,0	1,8
Çoğu mahalle sakini buradan taşınmak istiyor	2,0	1,8
Bu mahallede kendini yalnız hissediyor	1,6	1,7

**Kaynak: Camden Social Capital Survey 2005*

Tablodan da görüleceği üzere 2002 ve 2005 yılları arasındaki dönemde mahalledeki birlik ve birliktelikten duyulan memnuniyet derecesi artmıştır; olumsuz yöndeki düşünceler ise; örnek olarak mahalleye ilgisizlik ve taşınma durumunda oransal olarak bir azalma göze çarpmaktadır. Eğer Amasya örneğindeki mahalle ölçeğinde komşuluk ilişkilerinden memnuniyet sorusu ile karşılaştırma yapacak olursak, Amasya'da görüşülen 247 haneden %70,9'unun mahalledeki birlik ve birliktelikten mutlu oldukları görülmektedir.

b)Aidiyet duygusu

Tablo12.6.Aidiyet duygusu

	2002	2005
Kesinlikle katılıyor	10	6
Katılıyor	23	16
Katılmıyor	28	28
Kesinlikle katılmıyor	40	50

**Kaynak: Camden Social Capital Survey 2005*

Yukarıda ki tabloda ise ankete katılan Camden kentinde yaşayan insanların fırsatları olursa başka bir kente taşınma isteği incelenmiştir. Tablodan da görüldüğü gibi Camden'daki çoğu insan taşınmak istememektedir ve bu aidiyet duygusu son 3 yılda daha da pekişmiştir.

Amasya'da gerçekleştirilen anket çalışmasına geri dönecek olursak kent ve topluluk ölçeğinde bireylerin çoğunluğu kentten taşınma düşüncesine olumsuz bakmakta ve başka bir kentte daha iyi bir yaşam sürebileceklerine inanmamaktadırlar. Buna ek olarak, %58,3'lük bir kesim, Amasya kentinin geleceğine olumlu bakmaktadır. Sonuç olarak her iki çalışmada da benzer bir yön olarak kent ölçeğinde bireylerin aidiyet duygularının gelişkin olduğu söylenebilir.

Denetim ve özerklik

Tablo12.7. Denetim ve özerklik

	2002	2005
Geçersiz cevap	13	6
Kesinlikle katılıyor	35	32
Katılıyor	22	22
Katılmıyor	20	25
Kesinlikle katılmıyor	8	12
Fikri yok	3	5

**Kaynak: Camden Social Capital Survey 2005*

Yukarıdaki tabloda bireylerin mahallelerindeki karar alma süreçlerine olan katılımları incelenmiştir. Karar aşamasında etkili olduğunu düşünen kişi sayısı 2002'den 2005 yılına artış göstermiş olup, genel sonuçlara bakılırsa karar alma sürecine katıldığını düşünen kişi sayısı, katılmadığını düşünen kişi sayısından daha azdır.

Amasya verilerine gelince, 247 haneden %89,6'lık bir kesim kent ölçeğinde kararları etkileme kapasitelerinin oldukça az hatta hiç olmadığını belirtmişlerdir. Karar alma süreçlerine katılım genelde imza verne, imza toplama, dilekçe yazma veya yerel yönetim birimleriyle iletişime geçme şeklinde gerçekleşmektedirler fakat bu faaliyetlerin sonuç almada yetersiz olduğunu düşünülmektedirler.

Sosyal Yükümlülük

Aşağıdaki tabloda yerel bir sorunu çözmek için bireylerin izledikleri yöntemler sorgulanmıştır.

Tablo12.8. Sosyal yükümlülük

	%
Hiçbiri	57
Problemle ilgili kuruluşa(konsey/belediye) başvurma	23
Düşünür ama bir şey yapmaz	10
Konuyla ilgili bir topluluk toplantısına katılmak	10
Belediye meclis üyeleri ile kontağa geçmek	7
Konu ile ilgili yerel bir gazetede yazı yazmak	5
Konuyla ilgili bir mitinge veya örgüte katılmak	3
Dilekçe vermek	3
Yerel radyo veya TV ile kontakta geçmek	2

**Kaynak: Camden Social Capital Survey 2005*

Tablodan da anlaşılacağı gibi bireylerin büyük bölümü mahalleleriyle ilgili bir sorun konusunda hiçbir eylemde bulunmamayı tercih etmektedirler. Amasya'da olduğu gibi belediyeyle iletişime geçmek ise ikinci sıradadır.

Camden ve Amasya karşılaştırıldığında sorulan soruların ve bu sorulara verilen yanıtların çok benzediği gözlenmektedir. Küçük yerleşim yerleri olmalarından kaynaklanan tanışıklık oranının yüksek olması bireyler arasında etkileşim ve iletişimi güçlendirmekte bu da güven ortamının sağlanması için önemli bir adım olmaktadır. Bu yüzden her iki ankette de "mahallenizdeki insanları ne kadar tanırsınız ve ne kadar güvenirsiniz" sorularına gelen olumlu cevapların yüzdesi diğer şıklara göre çok yüksektir.

12.5.2.Türkiye ve Sosyal Sermaye[41]

Türkiye toplumunda sosyal sermayeye yönelik yapılabilecek bir ölçüm için en sağlıklı yöntem toplumdaki bireylerin birbirlerine ve kurumlara duydukları güvenin ölçülmesidir. Bu konuda Türkiye'ye ilişkin en kapsamlı verileri içeren araştırmalardan birini Dünya Bankası tarafından 1997 yılında yapılan 'Dünya Değerler Araştırması' içermektedir.

Dünya Değerler Araştırması Verilerine Göre Seçilmiş Bazı Ülkelerin Güven Durumu (Yüzde Cinsinden)

Tablo12.9. Dünya Değerler Araştırması Verilerine Göre Seçilmiş Bazı Ülkelerin Güven Durumu

Insanların Çoğuna Güvenilebilir Diyenler, 1990			
En Yüksek 10 Toplum		En Düşün 10 Toplum	
İsveç	66	Brezilya	7
Norveç	65	**Türkiye**	10
Finlandiya	63	Romanya	16
Çin	60	Sloveny a	17
Danimarka	58	Litvanya	19
Hollanda	56	Portekiz	21
Kanada	52	Fransa	23
ABD	52	Arjantin	23
İrlanda	47	Şili	23
K.İrlanda	44	Nijerya	23

Kaynak: Yılmaz Esmer, Devrim, Evrim, Statüko, Türkiye'de Sosyal, Siyasal, Ekonomik Değerler, TESEV Yayınları, İstanbul, 1999, s. 33

Araştırmada, bireyler arası güvenin ölçümüne yönelik olarak "Sizce, genelde insanlara güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla herhangi bir ilişki kurarken veya iş yaparken her zaman dikkatli olmak mı gerekir?" soruları kullanılmıştır.

---

[41] Yazının bu kısmı Mustafa Kemal ŞAN'ın Bilgi Ekonomisi ve Bilgi Yönetimi Dergisi, Sayı 2, Bahar 2007 tarihli Bilgi Toplumuna Geçişte Sosyal Sermayenin Taşıdığı Önem Ve Türkiye Gerçeği isimli yazısından özgün yorumlar eklenerek derlenmiştir.

Bu soruya "genelde insanların çoğuna güvenilebilir" cevabını verenlerin oranı 1990'da %10 iken ve bu oran 1997'de %6,5 oranına inmiştir. (Esmer, 1999:25). Güven duygusundaki azalmaya ülkenin 1990'lı yıllar sonrası içine girdiği ekonomik ve siyasi dengesizlikler sebep olarak gösterilebilir. Bu da bize ülkenin içinde bulunduğu genel durumun insanları sosyo-psikolojik olarak ne denli etkilediğini göstermektedir.

Sosyal sermaye kavramının en önemli etmeni olan güven sadece bireyler arası bir olgu değildir. Bireylerin kurumlara duyduğu güven de en az bireyler arası güven kadar hatta bir ülkenin geleceği adına, belki de bireyler arası güvenden çok daha önemli bir olgudur.

Türkiye'de Çeşitli Kurumlara Duyulan Güven (YüzdeCinsinden)

Tablo12.10. Türkiye'de Çeşitli Kurumlara Duyulan Güven

	Güvenen 1990	Güvenen 1997	Güvenmeyen 1990	Güvenmeyen 1997	Güven Puanı 90	Güven Puanı 97	Güven Puanı Farkı
Dini Kuruluşlar	67	70	33	30	34	40	6
Ordu	91	94	9	6	82	88	6
Hukuk Sistemi	64	72	37	29	27	43	16
Basın	43	50	58	51	-15	-1	14
Televizyon							
Sendikalar	42	54	58	47	-16	7	23
Polis	64	72	37	28	27	44	17
Hükümet		51		49		2	
Siyasi Partiler		30		70		-40	
TBMM	58	52	43	47	15	5	-10
Devlet Memurları	50	68	50	32	0	36	36
Büyük Şirketler	28	62	71	38	-43	24	67
Yeşiller Çevreciler		85		15		70	
Kadın Hakları Har.		76		25		51	
Avrupa Birliği	36	50	64	51	-28	-1	27
Birleşmiş Milletler		48		53		-5	

Kaynak: Yılmaz Esmer, Devrim, Evrim, Statüko: Türkiye'de Sosyal, Siyasal, Ekonomik Değerler. TESEV Yayınları, İstanbul, 1999, s. 42.

Aynı araştırmanın kurumlarla ilgili bulguları incelendiğinde Türkiye halkının merkezi temsil eden yapılara ve bu yapılardan özellikle güvenlik güçlerine en fazla güven duyduğu görülmektedir.

Batı Avrupa'da ve Türkiye'de Kurumlara Toplam Güven (Yüzde Cinsinden)

Tablo12.11. Batı Avrupa'da ve Türkiye'de Kurumlara Toplam Güven

Kurum	Avrupa Ort. 1981	Avrupa Ort. 1990	Türkiye 1990
Dini Kuruluşlar	54	50	67
Ordu	58	50	91
Eğitim Sistemi	64	67	67
Hukuk Sistemi	64	57	64
Basın	33	35	43
Sendika	40	41	42
Polis	75	74	64
Parlamento	50	48	58
Bürokrasi	45	44	50
Şirketler	41	50	28

Kaynak: Yılmaz Esmer, Devrim, Evrim, Statüko: Türkiye'de Sosyal, Siyasal, Ekonomik Değerler. TESEV Yayınları, İstanbul, 1999, s. 45.

Özetle 1990'lı yıllarda Türkiye'deki sosyal sermaye bileşimine bakıldığında bireyler arası güvenin giderek azaldığı ve bireylerin güvenlik güçleri dışındaki kurumlara yok denecek kadar az bir seviyede güvendiği görülmektedir.

Sosyal sermayenin bir kolektif hareket biçimi ve sosyal denetim mekanizması olduğu düşünülürse; Türkiye Cumhuriyeti'nde mevcut yapının işlerliği altında bu mekanizmaların çalışmayacağı ve toplum destekli bir kalkınmanın güçlükleri görülmektedir.

Türkiye'de 2000 sonrası aynı kurum tarafından konuya ilişkin benzer bir araştırma yürütülmemiştir. Ancak Adaman ve Çarkoğlu tarafından (TESEV araştırması) 2000 yılında yapılan kurumlara duyulan güvene ilişkin bir çalışma ise Türkiye halkının en çok AKUT'a (Arama Kurtarma Timi) sonra Silahlı Kuvvetlere, sonra muhtara sonra da üniversitelere güvendiğini göstermiştir. 2004 yılında yine aynı araştırmacılar tarafından yürütülen başka bir güven araştırmasında ise Silahlı Kuvvetler, ilköğretim kurumları, üniversite ve mahkemeler yanıtları alınmıştır.

Tüm araştırmalarda ortak olarak gözlenilen Silahlı Kuvvetlere duyulan güvendir. Bu da bize merkezi, yerel hükümet kurum ve kuruluşlarına, yerel yönetimlere, sivil toplum örgütlerine ve vakıflara olan güvenin Silahlı Kuvvetlere olan güvenden daha düşük olduğunu göstermektedir. Buradan da Türk toplumunun sosyal sermaye yani sosyal ağlardan çok "güç" konusuna önem verdiği sonucu çıkarılabilir.

Bunun yanı sıra 1990'lı yıllarda edinilen bulgular bile bir ülkenin genel gidişatının (özellikle ekonomik durumun) ülkedeki bireyleri, dolayısıyla yereli ne denli etkileyebileceğini göstermektedir. 2000'li yıllarda da (1980'lerde Türkiye'yi etkisi altına almaya başlayan) yeni sağ politikaların giderek ön plana çıktığı söylenebilir. Bu bağlamda küresel sermayeye rant sağlayan

kentlerin -hatta ve hatta rant sağlayan İstanbul üzerinden eklemlenmeye çalışan Türkiye'de durgun ekonomiye sahip Amasya gibi kentlerin- durumu ne olacaktır?

12.5.3. Sosyal Sermaye Tartışmalarına Türkiye'den Bir Örnek: Amasya

Amasya il merkezinde 2006-2007 yıllarında yapılan anketler ve derinlemesine görüşmeler aşağıda ki kavramsal şema ışığında değerlendirilmiştir.

Tablo12.12. Sosyal Sermayenin Ölçümüne Yönelik Kavramsal Çerçeve

Sosyal Sermayenin Ölçümüne Yönelik Kavramsal Çerçeve		
Ölçek 1: Tutunma Meselesi Ölçeği; Bireyler Ve Aileler Arası Ölçek	**Ölçek 2: Kalkınma Meselesi Ölçeği; Toplum Ve Kent Ölçeği-Sınıflar Arası Ölçek**	**Ölçek 3: Eklemlenme Meselesi Ölçeği; Yerel Üstü Ölçek**
Bireyler Ve Aileler Arası Ölçekte Sosyal Sermayenin Etmenleri	**Toplum Ve Kent Ölçeğinde Sosyal Sermayenin Etmenleri**	Bu Ölçek "Devlet-Emek-Sermaye" İlişkileri Çerçevesinde Ulusal Ve Ulus-Üstü Ekonomiye Eklenme-Eklemlenememe Tartışmalarının Ölçeğidir.
-Ağlar: Bireylerin sosyal ilişkilerinin yapısı ve sıklığı (Duck, 1998) -Bağlılık: Sosyal ilişkiler ve komşuluk ilişkilerine katılıma bağlı olarak geliştirilen sorumluluk duygusu -Aidiyet -Güven (eşit değildir tanıma) -Güvenlik ve Emniyet: Bireylerin mahalle ve kent düzeyinde çevre, sağlık ve asaişe bağlı konularda kendilerini güvende hissetmeleri	-Karar verme süreçlerini etkileme gücü ve bu süreçlerde sorumluluk alma -Kurumsal faliyetler: Ortak amaçlar çerçevesinde örgütlenmiş faliyetlere katılma -Karşılıklılık ve sosyal ağların desteklenmesi -Kolektif normlar: Ortak "değer"lere sahip olma ve ortaklaşa davranış biçimlerinin geliştirilmesi ve katılım -Farkındalık	
Bireyler ve Aileler Arası Ölçekte Negatif Sosyal Sermayenin Etmenleri	**Toplum ve Kent Ölçeğinde Negatif Sosyal Sermayenin Etmenleri**	
-Sosyal kapalılık ve bireysel özgürlüklerin kısıtlanması (Portes, 1998) -Örgütlü ağlara kimselerin dışlandığı gerçeğinin göz önünde bulundurulmaması (Güçlü ve zayıf ağlar) -Sosyal kapalılık (özellikle	-Belli grupların sosyal normlarının aşağılanması (özellikle uluslar arası göç ile toplumda etnik azınlık olarak yer alan gruplarda) (Portes, 1998) -Güç ilişkilerine bağlı eşitsiz gelişim	

uluslar arası göç ile toplumda etnik azınlık olarak yer alan gruplarda grup dışına çıkamama) (Portes, 1998) -Asosyal davranış biçimlerinin geliştirilmesi (Field, 2000)	-Toplumsal cinsiyet -Bazı grupların (din, etnik köken vb. tabanlı) dışlanması ya da kendini toplumdan dışlaması (bağlayıcı sosyal sermaye) -Mafya ve organize suç (Halpern, 1999) -Zayıf bağlar(ın gücü?)-(Olumsuz sosyal sermayenin değiştirici bir gücü olabilir mi?) -Özetle; toplumun kendini yeniden üretememesi sorunsalı...	

Amasya'da Yürütülen Araştırma Kapsamında Toplanan Anket Verilerinin Değerlendirilmesi

Tablo12.13. Mahalledeki İnsanlara Güven-Mahalledeki İnsanları Tanıma Düzeyi

		Mahalledeki insanlara güvenme durumu				
		Çok güvenirim	Güvenirim	Güvenirim ama	Güvenmem	Toplam
Mahallede yaşayanları tanıma düzeyi	Çok iyi tanırım	15	22	8	4	49
	%	31	45	16	8	100
	İyi tanırım	8	38	25	3	74
	%	11	51	34	4	100
	Normal tanırım	2	21	45	12	80
	%	3	26	56	15	100
	Çok tanırım	1	9	13	20	43
	%	2	21	30	47	100
	Toplam	26	90	91	39	246
	%	11	37	37	16	100

**Kaynak: Amasya alan çalışması*

Yukarıdaki tablodan görüleceği gibi, mahalledeki insanların birbirine duyduğu güven ve insanların birbirini tanıma düzeyi arasında birbirlerini etkileyen ve doğrusal bir ilişki vardır. Bu soruya anket uygulanan 247 hane üzerinden 246 hane tarafından anlamlı yanıt verilmiştir. Mahalledeki insanlara çok güvenirim, güvenirim, güvenirim ama diyenler; mahallede yaşayanları iyi tanırım diyenlerin içinde (ki bunlar 74 kişidir) %96'lık bölümü oluşturmaktadır. Bunun

yanı sıra "iyi tanırım" diyenlerin %51,4'ü mahalledeki insanlara güvenirim yanıtını verirken; "normal tanırım" diyenlerin %56,3ü mahalledeki insanlara güven düzeyi de ortadır.

Tablo12.14. En çok kiminle ortaklık kurarsınız

	Frekans	Geçerli yüzde
Akraba	92	47
Arkadaşa	48	25
Amasyalı işadamı	39	20
Amasya dışından işadamı	15	8
Toplam	194	100

**Kaynak: Amasya alan çalışması*

247 kişiden 194'ü yani %78,5'lik bölüm için %47'si en çok akrabasıyla ortaklık kurmak istediğini belirtirken; %25'i ise arkadaşlarıyla ortaklık kurmak istediğini belirtmektedir. Ankete katılan bireylerden %8'lik bir kesim Amasya'da dışından bir iş adamıyla ortaklık kurma fikrine sıcak bakmamaktadır.

Tablo12.15. Mahalledeki İnsanlara Güvenme Durumu * Mahallede Kaybolan Cüzdanın Geri Dönme Durumu

		Mahallede kaybolan cüzdanın geri dönme durumu				
		Kesin geri döner	**Muhtemelen geri döner**	**Döneceğini zannetmiyorum**	**Asla dönmez**	**Toplam**
Mahalledeki insanlara güvenme durumu	**Çok güvenirim**	12	10	1	3	26
	%	46	39	4	12	100
	Güvenirim	31	46	11	0	88
	%	35	52	13	0	100
	Güvenirim ama	10	48	27	4	89
	%	11	54	30	5	100
	Güvenmem	5	11	14	9	39
	%	13	28	36	23	100
	Toplam	58	115	53	16	242
	%	24	48	22	7	100

**Kaynak: Amasya alan çalışması*

Bu soruya anket uygulanan 246 hane üzerinden 242 hane tarafından anlamlı yanıt verilmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere mahalledeki insanlara güven arttıkça mahallede kaybolan cüzdanın döneceğine olan inanç artmaktadır.

Tablo12.16. Mahallede karokala gitmeyi gerektiren olayların olma durumu * Mahalledeki insanlara güvenme durumu

		Mahalledeki insanlara güvenme durumu				
		Çok güvenirim	Güvenirim	Güvenirim ama	Güvenmem	Toplam
Mahallede karakola gitmeyi gerektiren olayların olma durumu	Hayır	14	69	66	20	169
	%	8	41	39	12	100
	Evet	12	19	23	19	73
	%	16	26	32	26	100
	Toplam	26	88	89	39	242
	%	11	36	37	16	100

**Kaynak: Amasya alan çalışması*

Mahallede karakola gitmeyi gerektiren olayların olma sıklığı mahallede yaşayan insanlara duyulan güven azaldıkça artmaktadır.

Tablo12.17. Komşuluk iliskilerinden memnuniyet * Mahalledeki insanlara güvenme

		Mahalledeki insanlara güvenme durumu				
		Çok güvenirim	Güvenirim	Güvenirim ama	Güvenmem	Toplam
Komşuluk ilişkilerinden memnuniyet	Çok memnunum	19	17	8	1	45
	%	42	38	18	2	100
	Memnunum	7	60	51	11	129
	%	5	47	40	9	100
	Orta derecede memnunum	0	12	29	15	56
	%	0	21	52	27	100
	Memnun değilim	0	1	3	12	16
	%	0	6	19	75	100
	Toplam	26	90	91	39	246
	%	11	37	37	16	100

**Kaynak: Amasya alan çalışması*

Mahallede yaşayan insanlara duyulan güven arttıkça komşuluk ilişkilerinden memnun olma durumu da artmaktadır.

Tablo12.18. Toplu hareket etmek sorunları çözer fikrini destekleme ve örgüt toplantılarına katılma durumu

		Mahalledeki örgüt toplantılarına katılma durumu		
		Hayır	Evet	Toplam
Toplu hareket etmek sorunları çözer fikrini destekleme	Kesinlikle katılıyorum	7	3	10
	%	70	30	100
	Katılıyorum	7	2	9
	%	78	22	100
	Olabilir	1	0	1
	%	100	0	100
	Katılmıyorum	0	1	1
	%	0	100	100
	Toplam	15	6	21
	%	71	29	100

**Kaynak: Amasya alan çalışması*

Toplu hareket etmeyi sorunların bir çözümü olarak görmeye ilişkin anket sorusuna 237 kişi yanıt vermiştir ve bu 237 kişinin 150 kişisi (yaklaşık %73 ü) toplu hareket fikrine olumlu baksa da gönüllü faaliyetlere katılma konusunda olumsuz görüş belirtmiştir. Bu da bize Amasya kentinde düşünce-eylem arasında bir uyumsuzluk olduğunu göstermektedir.

Tablo12.19. Valiliğe ve belediyeye dıyulan güven

	Valiliğe duyulan güven	%	Belediyeye duyulan güven	%
En çok	35	19	0	0
Çok	42	23	46	27
Orta	58	32	47	27
Az	15	8	34	20
Çok az	31	17	46	27
Toplam	181	100	173	100

**Kaynak: Amasya alan çalışması*

Tablo 12.20. Emniyete ve yerel siyasetçilere güvenme durumu

	Emniyete güvenme durumu	%	Yerel siyasetçilere güvenme durumu	%
Çok güveniyorum	57	30	13	9
Güveniyorum	93	48	23	16
Orta	23	12	30	20
Güvenmiyorum	20	10	81	55
Toplam	193	100	147	100

**Kaynak: Amasya alan çalışması*

Bu soruya yanıt veren; 214 kişiden %27,1'i belediyeye; 203 kişiden %43,3'ü valiliğe güven duyduğunu belirtmiştir. Bunun yanında 147 kişiden %44,9'ü ise yerel siyasetçilere güven konusunda olumsuz görüş bildirmiştir. Bu da Amasya kentinde merkezi yönetime duyulan güvenin yerel yönetim ve siyasetçilere duyulan güvene göre çok daha fazla olduğunu göstermektedir.

Tablo12.21. İşten elde edilen gelir * Mahalledeki insanlara güvenme durumu

		Mahalledeki insanlara güvenme durumu				
		Çok güvenirim	Güvenirim	Normal güvenirim	Güvenmem	Toplam
İşten elde edilen gelir	0-600	6	16	17	3	42
	%	14	38	41	7	100
	600-1200	13	44	49	18	124
	%	11	36	40	15	100
	1200+	5	17	14	9	45
	%	11	38	31	20	100
	Toplam	24	77	80	30	211
	%	11	37	38	14	100

**Kaynak: Amasya alan çalışması*

Anket yapılan 211 kişiden 42 kişisini oluşturan 0-600 YTL arasında gelire sahip olanların % 52,4'ü mahalledeki insanlara güvenmektedir. Anket yapılan 211 kişiden 124 kişisini oluşturan 600-1200 YTL arasında gelire sahip olanların %46'sını oluşturan 57 kişi mahalledeki insanlara güvenmektedir. Anket yapılan 211 kişiden 45 kişisini oluşturan 1200-+ YTL arasında gelire sahip olanların %48,9'u mahalledeki insanlara güvenmektedir.

Tablo12.22. Mahalledeki insanlara guvenme durumu * mahalledeki yardimlasma

		Mahalledeki yardımlaşma düzeyi				
		Çok iyi	İyi	Normal	Kötü	Toplam
Mahalledeki insanlara güvenme durumu	Çok güvenirim	12	10	3	1	26
	%	46	39	12	4	100
	Güvenirim	18	45	21	5	89
	%	20	51	24	6	100
	Güvenirim ama	10	36	31	13	90
	%	11	40	34	14	100
	Güvenmem	0	9	18	11	38
	%	0	24	47	29	100
	Toplam	40	100	73	30	243
	%	17	41	30	12	100

**Kaynak: Amasya alan çalışması*

Mahallede yaşayan insanlara duyulan güven arttıkça mahalledeki yardımlşma düzeyi de artmaktadır.

Tablo12.23. Son bir yil icinde mahallede yardım yapma durumu * bu kisiyle akrabalik iliskisi olma durumu

		Bu kişiyle akrabalık iliksisi olma durumu		
		Hayır	Evet	Toplam
Son bir yıl içinde mahallede yardım yapma durumu	Evet	95	14	109
	%	87	13	100

**Kaynak: Amasya alan çalışması*

Bu soruya yanıt veren 109 kişiden 95 kişisi yani %87,'si yardımlaşma eylemlerinde gereksinim sahiplerine yardım etmeyi akrabalarına yardıma tercih etmiştir. Bu da Amasya kentinde yardımlaşma eyleminin akrabalık ilişkilerinden bağımsız olarak sürdürüldüğünü göstermektedir.

Tablo12.24. acil yardım istenecek ilk kişi

	%
Aile-akraba	74
Arkadaş	10
Hiç kimse yok	4
Banka	3
Komşu	3
Belediye	2
Patron	2
Devlet	1
Sosyal yardımlaşma derneği	1
Toplam	100

**Kaynak: Amasya alan çalışması*

Amasya kentinde yaşayan bireylerin acil durumlarda yardım isteyecekleri ilk üç grupta aile ve akrabaların ilk sırayı aldıkları gözlemlenmiştir.

Tablo12.25. Amasya'dan taşınma düşüncesi * Amasya'nın geleceği nasıl görülüyor?

		Amasya'nın geleceği nasıl görülüyor				
		Daha iyi	İyi	Aynı	Kötü	Toplam
Amasya'dan taşınma düşüncesi	Hayır	39	73	58	27	197
	%	20	37	29	14	100
	Evet	1	14	14	9	38
	%	3	37	37	24	100
	Toplam	40	87	72	36	235
	%	17	37	31	15	100

**Kaynak: Amasya alan çalışması*

Amasya'dan taşınma düşüncesine yönelik anket sorusunu anlamlı biçimde yanıtlayan 246 kişiden 40'ı yani %16,2 si Amasya'dan taşınma fikrine olumlu bakmaktadır. Taşınma düşüncesinin en büyük dayanağı ise (40 kişiden %14'ü

yani 7 kişi) Amasya'daki işsizlik sorunudur. Amasya'dan taşınmaya "hayır" diyen 187 kişiden % 57,3'ü; yani 107 kişi başka bir kentte daha iyi bir yaşam sürdürebileceklerini düşünmemektedirler. Anket verilerine göre kent ölçeği incelendiğinde, soruyu yanıtlayan bireylerin yaklaşık %77'si Amasya'dan taşınmayı düşünmezken; %48,2'si başka bir kentde daha iyi şartlar altında yaşayabileceğini de düşünmemektedir. %37,2'lik bir kesim büyük kentlerin sağladığı istihdam imkânlarından dolayı bu kentlerde yaşamayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. %51,4'lük bir kesim Amasya'nın geleceğini iyi olarak değerlendirmektedir. 235 kişinin %84'ü; yani 197'si Amasya'dan taşınma düşüncesine ilişkin soruya olumsuz yanıt verirken, %49,6'sı Amasya'nın geleceğinin olumlu olacağı konusunda görüş bildirmiştir. 235 kişiden 38'i; yani %16'sı Amasya kentinden taşınma fikrine olumlu bakarken, bu yönde görüş bildiren bireylerin %23,7'si Amasya'nın geleceğine ilişkin olumsuz görüş bildirmiştir. 247 kişiden 144'ünü oluşturan %58,3'lük bir kesim ise Amasya'nın son 15 yıldaki değişimini olumlu olarak değerlendirmiştir. Özetle; Amasya kentinde geleceğe olumsuz bakan ve kentten taşınmak isteyen bir kesim olmasına karşın Amasyalıların çoğu geleceğe olumlu bakmaktadır.

Tablo12.26. Amasya'dan taşınma düşüncesi * Mutluluk düzeyi

		Mutluluk düzeyi				
		Çok memnunum	Memnunum	Orta	Memnun değilim	Toplam
Amasya'dan taşınma düşüncesi	Hayır	24	96	44	41	205
	%	12	47	22	20	100
	Evet	2	17	8	13	40
	%	5	43	20	33	100
	Toplam	26	113	52	54	245
	%	11	46	21	22	100

**Kaynak: Amasya alan çalışması*

Bu soruyu cevaplayan 245 kişiden 205'i; yani %84'ü Amasya'dan taşınma düşüncesine olumsuz şekilde yaklaşırken, bu kesimin %59'u son zamanlarda hayatından memnun olduğunu belirtmiştir. Amasya'dan taşınma düşüncesine sahip 40 kişinin %48'i ise hayatından memnun olmasına karşın Amasya'dan taşınma düşüncesine sahiptir.

Sonuç ve Değerlendirme: Amasya Örneklemi

Amasya'da sosyal sermaye anket verileri güven ana parametresi temel alınmak üzere; tanıma, yardımlaşma ve aidiyet parametreleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Sosyal sermaye çalışma grubunun kavramsal çerçevesinin çatısı altında birey ve aile ölçeğinde, toplum ve kent ölçeğinde ve buna ek olarak yerel üstü ölçekte sosyal sermaye olumlu ve olumsuz yönleriyle güven kavramına bağlı olarak değerlendirilmiş ve bunun da yerel ekonomik kalkınmayla ilişkilendirilmesine çalışılmıştır.

Sosyal sermaye ve güven

Sosyal sermaye, değeri olan sosyal ağları ifade etmektedir ve en önemli ölçme parametresi de daha önce de belirtildiği gibi, güvendir.

Amasya kentinde 247 kişilik bir örneklem üzerinden sosyal sermayeyi ölçmeye yönelik bir anket yapılmıştır. Bu anketin bulguları üç kategorik ayrım çerçevesinde değerlendirilecektir. Bu kategoriler şöyledir:

- Olumlu sosyal sermaye ve güven
- Negatif/Olumsuz sosyal sermaye
- Sosyal sermaye ve yerel iktisadi kalkınma ilişkisi

Olumlu Sosyal Sermaye ve Güven İlişkileri Kapsamında Amasya

Olumlu sosyal sermaye incelenirken esas parametre olarak alınan güven düzeyiyle insanların birbirini tanıma düzeyi, güvenlik, yardımlaşma düzeyi, acil yardım, kentten taşınma düşüncesi ile sorunların çözümünde etkili olabilecek kurum ve kuruluşlara ilişkin anket sorularından faydalanılmıştır. Bu sorulara verilen yanıtlardan elde edilen veriler yukarıda belirtilen kavramsal çerçeve içinde tanımlanmış üç ölçeğe (birey-toplum-yerel üstü) referansla irdelenmiştir. Buna göre:

Amasya kentinde mahalle düzeyinde insanların birbirine duyduğu güven ve insanların birbirini tanıma düzeyi arasında doğrusal bir ilişki gözlenmiştir. Bunun yanı sıra; bulgulara göre mahalle ölçeğinde bireyler arası güven ilişkileri gelişkindir.

Bunun yanı sıra anket bulgularına göre Amasya kentinde güven düzeyi düşük insanlar bile yardımlaşma düzeyinin yeterli olduğunu düşünmektedir. Bu da kentte yadsınamayacak bir yardımlaşma düzeyi olduğunu göstermektedir.

Başka bir ölçüt olarak güven düzeyi ile emniyet arasında ilişkiye bakıldığında; bu iki değişken arasında doğrusal bir ilişki olduğu görülmektedir. Buradan da kent ve topluluk ölçeğinde Amasya'da asayişe bağlı konularda kendilerini güvende hissettikleri sonucuna varılabilir.

Yukarıdaki güven, yardımlaşma ve asayişe yönelik olumlu bulgulara dayanarak Amasya halkında kenti sahiplenme ve kente aidiyet duygusunun gelişkin olduğu sonucuna varılabilir. Buna bağlı olarak Amasya'da anket yapılan bireylerin çoğunluğu kentten taşınma düşüncesine olumsuz bakmakta ve başka bir kentte daha iyi bir yaşam sürebileceklerine inanmamaktadırlar. %58,3'lük bir kesim ise, Amasya kentinin geleceğine olumlu bakmaktadır. Bunun yanı sıra bu bireylerin %58,5'si de hayatından memnundur. Bu da önceki bulguları doğrulayan başka bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

Amasya'da anket yapılan bireylerin %16'lık bir kesimi ise kentten taşınma nedeni olarak işsizlik sorununu göstermektedir. Bu %16'lık kesimin %47,5'i hayatından memnun olduklarını belirtmelerine karşın Amasya'dan taşınma düşüncesine sahiptirler. Bu da bize Amasya'da bazı bireylerin sosyal ilişkilerden memnun ve kenti sahiplenmiş olduklarını fakat ekonomik ve kültürel faaliyet eksikliği gibi nedenlerden dolayı kentten ayrılmak istediklerini göstermektedir.

Yukarıdaki sosyal ilişkiler ve güvene ilişkin tüm değerlendirmelerden bağımsız olarak, Amasya kentinde gelir düzeyi ve güvene ilişkin olarak da bir değerlendirme yapılmıştır. Buna göre (anket yapılan 211 kişiden 42 kişisini oluşturan) 0-600 YTL arasında gelire sahip olanların % 52,4'ü mahalledeki insanlara güvenmektedir. (Anket yapılan 211 kişiden 124 kişisini oluşturan) 600-1200 YTL arasında gelire sahip olanların %46'sını oluşturan 57 kişi mahalledeki insanlara güvenmektedir. (Anket yapılan 211 kişiden 45 kişisini oluşturan) 1200+ YTL arasında gelire sahip olanların %48,9'u mahalledeki insanlara güvenmektedir. Bu da bize Amasya'da güven düzeyinin gelirden bağımsız bir değişken olduğunu göstermektedir.

Negatif/Olumsuz Sosyal Sermaye ve Amasya

Olumsuz sosyal sermaye incelenirken, ortaklık kurma, yardımlaşma, toplu hareket, kurumlara güven, mevcut hükümetin işlerliği gibi parametreler değerlendirilmiştir. Olumsuz sosyal sermayenin değişik biçimleri olan dışlanma, sosyal baskı, karar süreçlerine müdahil olamama, kanun dışı ilişkiler, sosyal kapalılık, kurumlara ve kurumsallaşmaya güvensizlik, karar süreçlerine katılım konuları anket sorularından elde edilen bulgularda araştırılmış ve yine elde edilen bilgiler üç ölçeğe (birey-toplum-yerel üstü) referansla, derinleme görüşmelerle desteklenerek irdelenmiştir. Buna göre:

Amasya kentinde yaşayan bireylerin acil durumlarda yardım isteyecekleri ilk üç grup içinde aile ve akrabaların ilk sırayı aldıkları gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra 247 kişiden 194''ü yani %78,5'i içerisinden %37,2'si en çok akrabasıyla ortaklık kurmak istediğini belirtirken; %19,2'si ise arkadaşlarıyla ortaklık kurmak istediğini belirtmektedir. Ankete katılan bireylerden %6,1'lik bir kesim Amasya'da dışından bir iş adamıyla ortaklık kurma fikrine sıcak bakmamaktadır.

Amasya kentinde yardımlaşma eylemi akrabalık ilişkilerinden bağımsız olarak sürdürülmektedir.

Bu sorulara verilen yanıtlar, Amasya kentindeki sosyal sermayenin biçiminin köprüleyici ya da birleştirici değil bağlayıcı sosyal sermaye türünden olduğunu göstermektedir. Bireyler sosyal ilişkilerini daha çok aile, akraba ve yakın arkadaşları ile sınırlamaktadırlar. Bu da toplumsal bir dayanışmanın varlığı konusunda soru işaretleri uyandırmaktadır.

Toplu hareket etmeyi sorunların bir çözümü olarak görmeye ilişkin anket sorusuna 237 kişi yanıt vermiştir ve bu 237 kişinin 150 kişisi (yaklaşık %73'ü) toplu hareket fikrine olumlu baksa da gönüllü faaliyetlere katılma konusunda olumsuz görüş belirtmiştir. Bu da bize Amasya kentinde düşünce-eylem arasında bir uyumsuzluk olduğunu göstermektedir.

Amasya kentinde yerel karar süreçlerine katılım ya da herhangi bir kurum tarafından karar süreçlerine katılıma amaçlı fikrinin alınmış olmasına yönelik anket sorusuna ise neredeyse tüm anket yanıtlayıcıları olumsuz yanıt vermişlerdir.

Daha önce de belirtildiği gibi Amasya'da anket yapılan bireylerin %16'lık bir kesimi ise kentten taşınma nedeni olarak işsizlik sorununu göstermektedir. Bu da böylesi örgütsüz ve sosyal ağların dışında kalmış bir kesimin varlığını göstermektedir.

Toplu hareket, karar süreçlerine katılım ve işsizliğe ilişkin bu anket bulguları ile Amasya kentinde aile ve arkadaşlar dışındaki sosyal ilişkilerin kısıtlılığına ilişkin bulgular bize, kentte birlikte-toplu eylemliliğin zorluğuna; örgütsüzlüğe buradan da toplumun kendini yeniden üretme kapasitesindeki düşüklüğüne işaret etmektedir.

Amasya kentinde anket bulgularının yanı sıra derinlemesine görüşmelerle de sosyal sermaye kavramına yönelik olarak veri elde edilmiştir. Bu görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre, belirli dini grupların kendi kapalı ve muhafazakâr sosyal ilişkilerini ürettikleri ve bu ilişki biçimlerini sosyal baskı yoluyla empoze ettikleri açığa çıkmıştır. Bu sonuca varılmasını sağlayan durum ise, görüşmelerde "Zaman" gazetesi satın almayan esnaftan belirli toplum kesimlerinin alış veriş yapmaması yakınmasından kaynaklanmaktadır.

Birey-aile ve topluluk-kent ölçeklerinden sonra yerel üstü ölçeğe gelindiğinde ise bireylerin bu ölçekte sosyal sermaye üreten kurum ve kuruluşlara ilişkin görüşleri değerlendirmeye alınmıştır.

Öncelikle Yeşilırmak Havzası Kalkınma birliği kentin uluslararası ölçekte yerel üstü ile olan bağlarını sağlayan ya da sağladığını iddia eden yegane kuruluş olmakla birlikte yapılan anket çalışmasında yerel halkın bu kurumun çalışmaları konusunda son derece bilgisiz olduğu ortaya çıkmıştır.

Buna göre görüşülen kişilerden %27'si belediyeye; %42'si valiliğe ve %78'lik bir kısmı güven duyduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra görüşülen kişilerin %55'i ise yerel siyasetçilere güven konusunda olumsuz görüş bildirmiştir. Ayrıca yapılan ankette sorulan sorunların çözümünde etkili olabilecek kurum ve kuruluşlar arasında belediye %40'lık bir oranla (97 kişi) birinci sırayı alırken, valilik %30'luk (73 kişi) bir oranla ikinci sırayı almıştır. Ancak en fazla faydası olacağı düşünülen kurum ve kuruluş konusunda ilk sırayı %54'lük bir oranla aile ve akrabalar alırken, ikinci sırada %20'lık bir oranla resmi

kurumlar, %15'lik bir kısımla iş arkadaşları yanıtı ise üçüncü sırayı almıştır.

Verilerden de görüldüğü gibi, merkezi hükümete ve yereli merkezde en etkin biçimde temsil edebilecek yerel siyasetçilere duyulan güvenin, yerel yönetimlere duyulan güvenin ardında yer aldığı görülmektedir.

Anket bulguları yerel üstünün yereldeki sosyal ilişki ve faaliyetleri etkilediğini yani olumsuz sosyal sermaye biçimlerini desteklediğini göstermektedir. Dünyada ve Türkiye'de 1980'lerden günümüze küresel ölçekteki sermaye dolaşım ve birikim stratejileri kaynakların en verimli değerlendirilebildiği alanlarda yer seçmeyi hedeflemiş ve bu yer seçimini ulus-devlet olgusundan bağımsız biçimde sürdürmüştür. Bu bağlamda ulus-devletlerin yeniden dağıtım politikaları küresel sermayenin yer seçim ölçütlerince yeniden üretilmiş ve ulus devletler bünyesinde yerelde etkin ve durağan ekonomiler arasında önemli bir eşitsiz gelişme yaratılmıştır.

Yukarıdan sözü edilen eşitsiz gelişme hem yerel de hem de yerel üstü ölçekte kendi siyasetini ve sosyal ilişkilerini üretmiştir. Her yerellik, ulus-devlete ve küresele bağlı süreçlerde makro ölçeğe referansla siyaset üretilirken, kendi mikro ekonomik ve sosyal süreçleriyle de kendi kazananlarını ve kaybedenlerini üretmektedir.

Yapılan ankette 232 kişi tarafından yanıtlanan AKP hükümetinin ekonomik sorunları çözümündeki yeterliliğine ilişkin soruya %38,1'lik bir kesim olumsuz yanıt verirken, yoksullukla mücadele konusunda da %40,5'lik bir kesim hükümeti başarısız olarak değerlendirmektedir. Hükümetin yolsuzlukla mücadelesine ilişkin 217 kişi tarafından yanıtlanan soruya %42,5'lik bir kısım olumsuz yanıt vermiştir. Güvenlikle ilgili performans değerlendirmeye yönelik soruya ise 230 kişi yanıt vermiştir ve bu 230 kişiden %35,6'sı hükümeti güvenlik sorununu çözmede yetersiz bulmuştur.

Bu da Amasya kentinde merkezi yönetime duyulan güvenin yerel yönetim ve siyasetçilere duyulan güvene göre çok daha fazla olduğunu göstermektedir. Bu da bize Amasyalılar'ın devlet kavramına güvendiğini, ancak mevcut hükümete güvenmediğini göstermektedir. Bu da Amasyalılar'ın hükümetin ya da devletin yerine getiremediklerini düşündükleri hizmetleri patronaj ilişkileri ya da dini gruplar arası yardımlaşma ile çözüp çözmedikleri konusunda şüphe uyandıran bir durumdur.

Bu durumda Amasya'da olumsuz sosyal sermayenin etkilerini azaltmaya yönelik herhangi bir çalışma; dayanışma ağlarının örgütlü hale getirilmesini (kurumsallaşma) ve tüm toplumu kapsar bir yapı edinmesini sağlamak olmalıdır.

Sonuç: Amasya Örnekleminde Yerel İktisadi Kalkınma ve Sosyal Sermaye İlişkisi: Sosyal Politika Üretimine Yönelik Bir Deneme

Sosyal sermaye ve yerel iktisadi kalkınma ilişkisi incelenirken kalkınma faaliyetlerinde rol alacak kurum ve kuruluşlar ve bunlarla toplumun ilişkileri ve toplumun bu kurum ve kuruluşların kalkınma faaliyetlerine yönelik çabaları esas alınmıştır. Bahsi geçen kurum ve kuruluşlar Ticaret ve Sanayi Odası, Esnaf Sanatkârlar Odası, Valilik, Belediye, sivil toplum kuruluşlarıdır. Buna göre:

Yapılan ankette; 159 kişiden %25,9'luk bir kesimi (64 kişi) belediyenin kalkınmaya yönelik çabalarını 'orta düzeyde' olarak değerlendirmektedir.

142 kişiden %25,5 bir kesimi (63 kişi) valiliğin kalkınmaya yönelik çabalarını 'orta düzeyde' olarak değerlendirmektedir.

Esnaf Sanatkarlar Odası'nın kalkınma çabalarına yönelik soruya 59 kişi yanıt vermiştir. 31 kişi yani %12,6'lık bir kesim odanın yetersiz olduğunu düşünmektedir.

Ticaret ve Sanayi Odası'nın kalkınma çabalarına yönelik soruya 147 kişi yanıt vermiştir. %50,3'ü TSO'nın kalkınma çabarına yönelik olarak olumlu görüş bildirirken; %49,7'si ise olumsuz görüş bildirmiştir. Buradan TSO'nın kalkınma çabalarına yönelik net bir bulguya ulaşılamamıştır.

Yeşilırmak Havzası Kalkınma Birliği'nin kalkınmaya yönelik çalışmasının olup olmadığına yönelik soru 124 kişi tarafından yanıtlanmıştır. Bunlardan 90'ı yani %36,4'ü Birliğin kalkınma çalışmaları olmadığını belirtmiştir.

Bunun yanı sıra derneklerin kalkınma faaliyetlerinde bulunma durumuna yönelik soruya 83 kişi yanıt vermiş; bunların %25,5'i soruyu olumsuz yanıtlamıştır.

Bu kurumların kalkınma çabaları yanı sıra, bu kurumlara duyulan güvene ilişkin soru incelendiğinde bu kurumlara duyulan güvenle ilgili net bir bulgu saptanamamıştır.

Özetle; Amasya kentinde yerel iktisadi kalkınmayı gerçekleştirmesi beklenen yerel yönetim, yerel devlet, Kalkınma Birliği, TSO, ESO, STK'lar gibi kuruluşlar Amasya halkı tarafından ya yeterince tanınmamakta ya da yeterince desteklenmemektedir. Bu noktada Amasya'daki herhangi bir yerel iktisadi kalkınma faaliyetine yönelik çalışmadan önce yapılması gereken bu kurum ve kuruluşlara ilişkin yerel halkın tutumunun net bir biçimde belirlenmesi ve buna yönelik politikalar üretilmesidir.

İster Amasya'da ister başka bir yerellikte öncelikle yapılması gereken sosyal ilişkilerin ekonomik ilişkilere taban oluşturan bir meta olarak algılanması

yerine toplumsal bilincin ve bütünlüğün bir parçası olarak algılanmasına çalışılmasıdır. Özetle sosyal çıkar ağlarının dışında kalan bireylerin bu ağlara dahil edilmesi için programlar üretilmeli; bireyler karar alma süreçlerine katılmaya ve görüş bildirmeye teşvik edilmelidir.

Sosyal sermayenin yerel iktisadi kalkınmada inkâr edilemez bir yeri ve önemi vardır. Ancak bu konuda unutulmaması gereken yerel iktisadi kalkınmayı etkileyen sosyal ağ ve ilişkilerin sadece yerel ölçekte, yerel aktörler arasında gelişmediğidir. Yerel ölçeğin siyasetinin belirlenmesinde çok büyük bir yere sahip olan yerel üstü ölçeğin bu konudaki yeri göz önünde bulundurulmalıdır. Yerel üstüyle ilişkilenen aktörlere olan güvenin artırılması ikinci önemli politika basamağı olmalıdır.

Kalkınma için kapitalist ekonominin gerektirdiği kaynaklara ve ağlara sahip olmayan yerellikler için ise başka dayanışma mekanizmaları devreye girmelidir. Bunlar devletin sağlaması gereken yeniden dağıtım politikalarıdır. Devlet üzerine düşen hizmetleri sağladığı ve ulusal geliri eşit dağıttığı ve tüm yerelliklerine ulaşma çabası içinde olduğu sürece sosyal politikada bir söz sahibi olabilir.

Son söz olarak; yerel iktisadi kalkınma ancak gerekli toplumsal taban oluşturulursa sağlanabilir.

13. AMASYA İLİNDE YEREL KALKINMA DİNAMİKLERİNİN BİR BİLEŞENİ OLARAK KÜLTÜREL SERMAYE DURUMUNUN İNCELENMESİ[42]

Dünya sisteminin 20. yüzyılın sonlarına doğru küreselleşmeye başlamasıyla birlikte, yerel kalkınma söylemi yeni sistemin temel kavramlarından biri olarak yazında yerini almaya başlamıştır. Sosyal devlet sisteminin, yeni liberal siyasalarla değiştirilmesine paralel olarak, yerel yönetimlerde de kentsel kamu hizmetleri ve il sınırları içinde devletin taşra teşkilatları tarafından gerçekleştirilen hizmetlerde özelleştirme politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Bu bağlama uygun biçimde, merkezi yönetimin yerel yönetimler lehine zayıflamasına yönelik reformlar yapılmıştır. Ademi-merkeziyetçilik perspektifi, yeni liberal ekonomi politiğin gereksinimlarını karşılayacak şekilde yönetim mekanizmasının içine yedirilmiştir. Böylece, kentlerin, yerel kalkınma potansiyellerini keşfedip onlara pazar değeri kazandırmak suretiyle kalkınabilecekleri retoriği, tüm yerel aktörlere kabul ettirilip uygulanmaya girişilmiştir.

Yerel kalkınma kavramının, yalnızca yeni liberal bir ekonomi politiğin bileşeni olmadığını kavramak ya da bu kavramın gerçek anlamda yerel yönetimleri kalkındırma perspektifi haline getirmek için, kavramın anlam yüklü içeriğinin yapıbozumuna uğratılması ve yeniden tanımlanması gerekmektedir. Zira, siyaset sosyolojisinde kullanıla gelen biçimiyle toplumsal kalkınma kavramı; kültürel, sosyal ve ekonomik gelişmenin hepsini önceki hallerine oranla tanımlayan bir analiz birimidir. Söz konusu yeni liberal sistemin en son aşamasını oluşturduğu tarihsel kapitalizmin temel teorisini oluşturduğu iktisat kuramı ve bu kuramın biricik temel kavramı olan sermaye; toplumsal kalkınmanın tüm öğelerini içinde barındıran alan çalışmamızın da temel kavramını oluşturacaktır. Farklı olarak sermaye kavramını, Bourdieu'cu bir tanımla alana uyarlayıp, Amasya İlinin Yerel Kalkınma dinamikleri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

13.1. Sermaye Türleri

Sermaye, toplumsal dünyanın tarihselliği içerisinde ve onu anlamak için çözümlenmesi gereken yegâne kavramdır. Zira dünya, aktörlerin ve aktör gruplarının sahip oldukları birikimi ve sermayeyi kullanarak önemli gelişmelere yol açması ile bir tarihe sahip olur. Tarih metodolojisi, bu birikimin aktörler ve gruplar tarafından kullanılış şekline odaklanır. Toplumsal ve tarihsel yapılar ile söz konusu özgün bağlamlar içerisinde aktörlerin etkileşim durumlarını dikkate almayan bir tarih yazımı, bir bilimcilik örneği oluşturur. Bu tarih anlayışı dünyayı, aktörlerin her an birbirileriyle yer değiştirebildiği süreksiz gelişmeler bütününe indirger. Ayrıca böyle bir kurgusal dünyada, her an her şey olabilir. Bir asker çantasında mareşal sopasına da sahiptir, dünyanın

[42] Bu bölüm Barbaros BOZKURT, Ozan AVCIOĞLU ve Sinan ÖNAL tarafından hazırlanmıştır.

en yoksul insanı ruleti çevirmesiyle en zengin insanına da dönüşebilir. Kişi her an toplumsal statü anlamında çok büyük değişimler gösterebilir, çok kazanabilir veya çok kaybedebilir. Öyle ki, dünyanın atıl olmaması ve enerjik olmasının doğasında da bu vardır. Örneklerden de anlaşılacağı üzere, bu tarihsel kurguda dünyanın tam rekabet ve tam fırsat eşitliğine sahip olduğu öngörülür.

Oysa sermaye gerek nesneleşmiş ve gerek bedenselleşmiş haliyle, kâr yaratma ve başka sermaye tiplerini oluşturma kapasitesine sahiptir. Kendi varlığında kalmaya eğilimlidir. Şeylerin kendi nesnelliklerinde kayıtlı olma özelliği ile her şeyin eşit şekilde olanaklı ya da olanaksız olduğu tezini yalanlamaktadır. Sermaye türleri ya da alt-türlerinin dağılım yapısı, toplumsal dünyanın kendi varlığında olan yapısını da ortaya koymaktadır.

İktisat kuramı, sermayeyi yalnızca, ticari ilişkiler bağlamında ele almıştır ve bu haliyle gerçek olmayan bir tanımlama yaratmıştır. Öyle ki, alış-veriş ve değiş-tokuş dünyasını yalnızca ticari ilişkiler anlamında tanımlamıştır. Bu açıdan, sermaye tanımın bu dar kapsamından kaynaklı olarak gerek nesnel gerekse de öznel anlamda kârı arttırma eğilimlidir. Bu kuramın sermaye tanımına göre, çıkar sağlamayan her şey ekonomi dışıdır. Diğer bir anlatımla öteki değiş-tokuş türleri, kişisel çıkara dayanmadığı için tarafsız bir yerde ikame etmektedirler. Maddi türünden kültürel sermaye ve/veya sosyal sermaye gibi maddi olmayan türüne dönüşmüş olan her şey ekonomik anlamda sermaye değildir.

Bu, iktisat kuramında çıkarın olumsuz eşi olan çıkarsızlık, diğer bir deyişle çıkarla alakasının olmama durumu ile açıklanır. Öyle ki, kültürel ve sanatsal edimlerin ekonomik olarak bir karşılığının olmaması durumunda sermaye olarak tanımlanması mümkün değildir. Böylesi bir yaklaşım, bu kuramın asla bilimsel olmadığının temel bir göstergesini oluşturmaktadır. Zira, bütün iktisadı özel mülkiyet, ücretli emek ve kâr döngüsü içerisinde değerlendirmek suretiyle, yalnızca iktisadın ya da alışveriş dünyasının bir bölümünü oluşturan edimlere indirgeyerek bilimcilik yapmaktadır.

İktisat kuramı, özetle bu yaklaşımı esas almasına karşın, uygulama sırasında ekonomik değeri ve maddi bedeli hesaplanmayan ve yapıla gelen her şeyi ekonomi içi ya da dışı olarak değerlendirememiştir. Buna yol açan neden ise, kuramın uygulayıcı sınıfının kendi kültürel ve sosyal sermayesini ekonomik olarak gayrı meşru ilan edilmesine müsaade etmemesinden kaynaklanmaktadır.

Ekonomizm bilimciliğinin, hesaplama dünyasının buzlu suyundan ve bilimciliğinden, değmediği ve dokunamadığı şeyler baskın sınıfın tekelinde olanlardır. Onun dışında her şeyi indirgemiştir. Çünkü iktisat salt parasal değeri olan ve paraya dönüşebilen edimler ve mallarla ilgilenmiş olsa, diğer bir deyişle dar anlamda çıkar olabilecek şeylere temas etmiş olsa, burjuva üretimi ve ticaretinin özü istisna olarak kalır ve çıkarsızlık ya da çıkar bağımsız bir alanda değerlendirilebilecek bir olgu haline gelirdi.

Herkesin bildiği üzere bazı şeylerin fiyatı bulunmamaktadır. Diğer bir anlatımla fiyatsız şeylerin bir 'fiyatı' vardır ve bu fiyat ödenemez. Bu şeylerin fiyata, parasal bir değere dönüştürülmesindeki en büyük sıkıntı, o şeyin üretimindeki amaçtır. Dolayısıyla bu şeyler, çıkarsızlık ya da çıkardan bağımsız dünyanın bir parçasıdır. Öyle olunca bu durum 'ekonominin' reddi anlamına gelmektedir.

Oysa iktisat gerçekten bir bilim olabilir. Bilim olmasının şartları bütün edimlerin bütünselliğini kapsaması, nesnel olarak ekonomik olan ama toplumsal olarak ekonomik bir tanımı olmayan ya da ekonomik olarak tanımlanamayan, ya da yapımı sırasında harcanan tüm emekler ve emek çeşitlerinin maddi değere dönüştürülmesi karşılığında gerçekleşen edimleri içine alması, tüm sermaye türlerini kapsaması ve son olarak da birbirine dönüşüm yasalarını yapmaya koyulması halinde gerçek anlamda bir bilim olacaktır.

Sermaye tanımının yararlı olabilmesinin önkoşulu, yukarıdaki bölümlerde de belirtiğidiği gibi, üç alanda incelenmesiyle olanaklıdır. Yineleyecek olursak, bunlar sırasıyla;

- Ekonomik Sermaye: doğrudan ya da her an paraya dönüşebilen ya da mülkiyet hakları şeklinde kurumsallaşmış olabilen sermayedir.
- Sosyal Sermaye: toplumsal zorunluluklardan ve bağlantılardan oluşmuş olup belli koşullar altında ekonomik sermayeye dönüşebilen ve bir soyluluk unvanı şeklinde kurumsallaşabilen sermayedir.
- Kültürel Sermaye: belli koşullarda ekonomik sermayeye dönüşebilen ya da eğitsel yetenekler bazında kurumsallaşmış olan sermayedir.

Ekonomik ve sosyal sermaye başlıkları daha önceki bölümlerde ele alınmış ve Amasya kenti özelinde toplanan veriler de bu çerçevede değerlendirilmişti. Bu bölümde ise, son olarak, kültürel sermaye konusu incelenecek ve Amasya verileri bu bağlamda tartışılacaktır.

13.1.1. Kültürel Sermaye

İçselleştirilmiş (embodied) kültürel sermaye: Sosyalleşme süreciyle içselleştirilmiş kültürel tercih ve davranışlardır.

Nesneleşmiş (objectified) kültürel sermaye: Kültürel sermayenin nesneleşmiş hali: kültürel mallar, tablo-kitap-sözlük-bilgisayar, yani kuramların gerçekleşmiş hali ya da kuramların eleştirisi üzerine ortaya çıkan mallardır.

Kurumsallaşmış (institutionalized) kültürel sermaye: Eğitsel niteliklerde görüleceği gibi, kültürel sermayeyi güvence altına alan diploma, sertifika, mezuniyet dereceleri v.b. gibi ve en özgün boyutunu oluşturan halidir. Bir iktidar kaynağı oluşturmakta ve sınıfsal konum belirlemekte rol oynar.

Bu, kesin betimlemeler gibi görünen tanımlamalar, aslında, farklı sınıfsal tabanlardan gelen çocukların akademi pazarında sağladıkları başarı ve başarısızlık düzeyleri ile ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Yani, başarı ya da başarısızlık doğal yeteneklerden ziyade, çocuğun aldığı kültürel sermaye ile bağlantılıdır.

İktisatçıların, eğitim yatırımlarına bakış açısı nedir? Eğitim olanaklarının fazlalaşması ve yatırımın artırılmasının, kar döngüleriyle ilişkisi nasıl kurulur? Kâra nasıl yansır, eğitime harcanan zamanın parasal değeri ne kadardır?

Ekonomizm, eğitimin toplumsal yeniden üretimdeki rolü, ortaya çıkardığı sermaye düzeyi ve topluma yansıma biçimleri konusunda oldukça dar ufukludur. Bütün yeniden üretim stratejileri eğitim yatırımları ile doğrudan ilişki içindedir. Ekonomizm, akademik etkinlik ile akademik yatırım arasındaki ilişkinin, bir nitelik ve yeteneğin zamana ve kültürel sermayeye yapılan yatırımın ürünü olduğunun farkında değildir.

En sınırlarda yapabildikleri tek şey, eğitim yatırımlarının topluma geri dönüş oranı ve ulusal üretim düzeyine olan etkileri anlamında eğitimin toplumsal yararını ele alıp, bu şekilde iktisadi kar döngüleri ile uzlaştırmaktır.

Oysa bu tamamen fonksiyonalist-işlevselci bir tanımlamadır. Çünkü toplumun kendini yeniden üreten yapısına ve kültürel sermayenin kalıtsal geçişine ilgisiz kalır ve onu görmezden gelir. İnsan sermayesi tanımlaması, maalesef bu dar ve kısıtlı ekonomizmden pek de öteye geçmemektedir. Zira insan sermayesi tanımı, eğitsel başarı ve ürün düzeyinin, alakalı olduğu kültürel sermayenin daha önce ailede oluşmaya başladığını görmez. Ayrıca, onu destekleyen ve yine kalıtsal olan sosyal sermaye ile ilişkisini görmez.

İçselleştirilmiş kültürel sermaye

Kültür, birikim, zanaat ve bunların somutlaşması anlamına gelir. Tabi bu durum insan öznesinde vucut bulur. Aynen bir insanın kas yapması ya da bronzlaşması gibi. Bu halin oluşması, bireyin zamandan, emekten, bireysel diğer şeylerden feragat etmesi, kendine yoğunlaşması ile gerçekleşebilir. Toplumsal olarak böyle bir ortama girmesi ya da bireysel olarak yoğunlaşması ile olanaklı olur.

Bu dışsal servetin, kültürel sermayenin kişide içselleşmesi ile bir yaşam çevresi/"habitus" oluşur. "Habitus" da anlık olarak geçirilemez, başkasına devredilemez, o kişide içkin bir durum haline gelir. Para gibi, mülkiyet hakları gibi, özel mülkiyet gibi devredilmesi zordur.

Peki, öyleyse, kültürel sermayesi olan kişiler, nasıl verimli hale getirilebilir?

Bunun dışında, kültürel sermaye edinmek döneme, topluma ve sınıfa dayalı bir durumdur. Bireysel çabalarla zor edinilir ya da istisnadır. Bireyde vücut bulan bu kültürel sermaye, biyolojik yaşamın sona erişi ile birlikte yok olur.

Kültürel sermayenin bu türü, miras, edinilmiş-kalıtsal nitelikler kadar sonradan üstüne eklenmiş edinilmiş yetenekler ile birlikte bir olguyu oluşturur. Kültürel sermayenin ekonomik sermaye gibi tanınması, kapitalist dünyada pek enderdir. Özellikle dönüşümünün yapılamaması ve kişide içkin olması -kalıtsal ve sonradan edinilen yeteneklerin oluşumundan meydana gelen bir "habitus" olma durumu- yasal olarak tanınmasını zorlaştırır.

Bu sermayenin, içinde bulunulan sınıflı toplumda, az ya da çok oluşu onun ekonomik değerini de belirler. Hele, emekçi ailelerin çocuk yetiştirirken yalnızca asgari gereksinimlar doğrultusunda onları büyütmeleri bu sermayeden mahrum kalmalarına yol açar.

Bu sermayeyi edinmek, gerek mevcut nesnel kaynaklardan yararlanmak, gerekse birikmiş sermayeyi edinmek için aktörler mücadele verirler. Kuşkusuz, bu sermayenin kıtlığı ve etkililiği çok önemlidir. Kültürel sermayenin değerini ve aktörler arasındaki rekabetin düzeyini, bu sermayenin kıtlığı ile bu sermayeye dönük talep miktarı belirler. Rekabetin adil olup olmadığı da, aktörlerin algı ve yetenek kapasitelerinin yanı sıra bu sermayeyi edinme koşullarının yani rekabet olanaklarının herkese eşit dağıtılıp dağıtılmadığı ile ilişkilidir.

Ailenin sahip olduğu kültürel sermaye ile aktörün sahip olduğu -ailesinden ötürü- ve sonradan edineceği sermaye ile yakından bağlantılıdır. Bu sermayeyi edinmek için harcanacak zaman ve çaba düzeyi, önceden kalıtsal olarak sahip olunan ile ilişkilidir zaten. Dolayısıyla, çocuğun tüm sosyalleşme dönemi, aynı zamanda bu mirası içselleştirme dönemidir ve sonraki sermaye edinme mücadelesinin de niteliğini ve hızını belirler. Ailenin güçlü bir kültürel sermayeye sahip olma durumu, başlangıç koşullarını her aktör için farklı kılar.

Dolayısıyla, kültürel sermaye ile ekonomik sermaye arasındaki en büyük ve en önemli ilişki ve fark, kültürel sermayenin oluşumu sırasında daha fazla zaman ve uğraş gerektiğidir. Bu açıdan bakıldığında, kültürel sermaye edinme süreci ve "habitus"un oluşma süreci ile her aktörün bu nitelikleri edinme mücadelesi ve rekabeti arasındaki ilişki ve fark; ailenin sahip olduğu kültürel düzey, çocuklarına bu sermayeyi edinmeleri için tanıdıkları boş zaman ve bu süreci hızlandırmak ve kolaylaştırmak için sarf ettikleri gayret düzeyi belirleyici öneme sahiptir.

Nesneleşmiş kültürel sermaye

Resim, müzik, sanat eseri vs. ile makineler, bilimsel aygıtlar vs. tüm bunlar elbette ki ekonomik olarak alınıp satılma kapasitesine sahiptirler. Çok çabuk elden çıkarılır ve ekonomik değeri pazarya göre belirlenir. Ancak, bu eserleri

oluşturma niteliği ve aygıtları kullanma becerisi, somutlaşmış vücutlaşmış kültürel sermaye ile ilintilidir. Bu sermayenin değeri, yer alınan mücadeledeki kullanım düzeyi ile ilintilidir. Habitus ile kültürel sermayenin vücutlaşmış haliyle çok ilintilidir. Kültürel yeniden üretim, sanatsal kuramsal duruş, sınıfsal mücadelelerde çok belirleyicidir. Karizmatik önderlikler ve kahramanlık çağları, bu tür sermaye türlerinin pratikleşmesi ile gerçekleşiyor olabilir mi?

Kurumsallaşmış kültürel sermaye

Kültürel sermayenin nesneleştirilmesi yollarından biri de onu güvenceye alacak olan yollardır. Yani akademik unvanlar, kültürel sermayenin özerk bir biçimde nesneleştirilmesidir. Çünkü akademik güvenceler –ünvanlar gibi- bir çeşit kültürel özerklik sağlar. Toplumsal kimya, toplumsal sermayeyi kolektif bir sihir ile tesis eder. Yani yaşayanlar, canlılar, kendi ölülerini matem ritüelleriyle oluşturur.

13.2. Kültürel Sermayenin Tanımı

13.2.1.Giriş

Kültürel sermaye kavramı, ilk olarak Fransız sosyolog Pierre Bourdieu tarafından kullanılmıştır. Pierre Bourdieu ve Jean-Claude Passeron tarafından yazılan "Eğitim, Toplum ve Kültürde Yeniden Üretim" adlı eserin başlıca temasını oluşturmuştur. (Bourdieu ve Passeron 1973). Bourdieu bu eserinde, 1960 Fransa'sında eğitim çıktılarındaki farklılıkları açıklamaya çalışmıştır. Sermayenin Türleri adlı ünlü makalesinde de, sermaye yaklaşımını, diğer sermaye türlerini ve onların yüksek eğitim şartları altında nasıl geliştiği ve şekillendiğini özetlemiştir. Bourdieu'ya göre kültürel sermaye, bir değişim sistemi içerisinde, güç ve statü vaat eden ve birikmiş kültürel bilgiyi içeren bir toplumsal ilişki şeklinde hareket eder.

Kültürel Sermaye bir analiz birimi olarak, Bourdieu ve Passeron tarafından özellikle kültür ve eğitimin toplumsal yapıyı yeniden üretmeye nasıl katkıda bulunduğunu çözümlemek için kullanılmıştır. Daha sonra Anglosakson sosyal bilim dünyasında kullanılmaya başlanan kavram, yeni orta sınıfın sınıfsal, toplumsal ve politik tavırlarını; (sınıfsal/toplumsal) tabakalaşma yapısını; eğitimdeki eşitsizliğin yeniden üretilmesini; okul deneyimi, eğitimde beceriklilik durumunu ve eş seçimi gibi konuları da içine alarak aile altyapısının etkisi gibi geniş bir yelpazenin açıklanmasına olanak sağlamıştır.

Ancak bunun yanında kavramı zaman zaman birbiriyle çelişen anlamlarda da kullanılmıştır.

Bourdieu ve Passeron, çalışmalarında, ailenin kültürel ve toplumsal kaynaklarının akademik başarıyı ustaca ve yaygın bir şekilde şekillendirme sürecine ilişkin yeni bakış açılarıyla dikkat çekmişlerdir.

Bourdieu ve Passeron'un teorik yaklaşımlarında yapısalcı bir geleneğin izleri görülse de, insan aktörüne ve onun etkinliğine önemli oranda yer verilmiştir.

Kültürel sermaye kavramı, sınıf sistemi, eylem ve toplumsal yapı arasındaki ilişkiyi çözümleyebilmek için geliştirilmiştir. Yazarlar ilk olarak eğitim sisteminin ve aile yapısının, kültürel sermayenin sınıflar arasındaki dağılım yapısını yeniden üreterek, iktidar ilişkileri ve sınıflar arasındaki sembolik ilişkilerin yeniden üretimine katkısı ile ilgilenmişlerdir. Temel sav şudur: "Okullar tarafsız yerler değildir, egemen sınıfların deneyimlerini yansıtır".

Alt toplumsal sınıflardan gelen öğrenciler, orta ve üst-orta sınıftan gelen öğrencilerin sahip olduğu düşünülen toplumsal, dilsel ve kültürel yetkinliğe sahip olsalar da; o toplumsal sınıflardan gelenlerle aynı doğal benzerlikleri yakalayamamaktadırlar. Bu duruma bağlı olarak da akademik anlamda başarısızlığa uğramaktadırlar. Diğer bir değişle, sınıfsal kökenlerinden dolayı cezalandırılmaktadırlar.

Bourdieu ve Passeron'un bu argümanları, dil aracılığıyla etkileşim yolları, danışma ve yerleştirme, yetenek grupları, müfredatın uygulanışı ve sınıftaki otorite ilişkileri gibi değişkenleri inceleyerek, okulların ayırımcı özelliklerini çalışan araştırmacılarınkiyle benzerlikler göstermektedir. Bu tür çalışmaların çoğu, profesyonel ve amatörce olup olmadığı fark etmeksizin resmi meritokratik kurumların toplumsal tabakalaşmanın yeniden yaratılması sürecine nasıl yardımcı olduğunu göstermektedir. Bu bağlam içinden değerlendirildiğinde Bourdieu ve Passeron, yeniden üretilen bu toplumsal tabakalaşma sürecinin bireyin ya da okulun ayırımcı davranışlarından kaynaklanmaktan ziyade, okul yapısının bizatihi kendisinin bu davranışların kurumsallaşması şeklinde örgütlendiğine dikkatleri çekmektedirler. Bu bakımdan ortaya koydukları bu aktör içerikli yapısal çözümleme ile gündelik yaşamda doğal karşılanan rutinleri açıklamak için güçlü bir sosyolojik çerçeve oluşturmaktadır.

13.2.2.Kültürel Sermaye Kavramının Gelişimi ve İçeriğinin Zenginleşme Süreci

Bourdieu ve Passeron toplumsal yapıyı ve sınıfsal ilişkileri belirli bir bağlam ve alan içinde incelerken, kültürel sermaye kavramı altında birçok tavır, tercih, davranış ve olguyu gruplandırmışlardır. İlk çalışmalarından başlayıp, sonraki eserlerinde kullanılış biçimine bakıldığında, kavramın da içerik olarak zenginleştiği ve farklı ilişkileri tanımlamakta kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Özellikle Bourdieu için sınıf ve sermaye kavramlarını daha kapsayıcı şekilde birer analiz birimi olarak kullanmak, eserleri ve araştırmalarının anahtar yaklaşımını oluşturmuştur. *Reproduction in Education, Society and Culture* (Bourdieu ve Passeron, 1977) ve *The Inheritors: French Students and Their Relations to Culture* (Bourdieu ve Passeron, 1979) adlı kitaplarında araştırma bulgularıyla desteklenerek ilk ayrıntılı formülasyonuna ulaşan kültürel sermaye

kavramı, eğitim sistemindeki eşitsizliklere odaklanan sınıf ve sermaye analizinin temel çözümleyici terimi olmuştur. Bu kavram, daha da açımlanmak suretiyle *Distinction* (Bourdieu, 1984), *The State Nobility* (Bourdieu, 1996) ve *The Weight of the World* (Bourdieu vd., 1999) ile Fransız toplumunun diğer katmanlarına yönelerek yeniden uygulamaya konulmuştur.

The Inheritors (Bourdieu ve Passeron, 1979) adlı çalışmalarında kavram, egemen sınıfların ayırt edici bir niteliği olan, gayrı resmi akademik standartları içermektedir. *Reproduction* (Bourdieu ve Passeron, 1977) adlı çalışmalarında kavram, orijinal tanımı olan akademik standartları korumakla birlikte bazı temel bileşenler daraltılmıştır. Kültürel sermaye dilbilgisi, aksan, tonlama gibi dilsel yetenekler ile önceki genel kültür, akademik kültür ve diploma gibi olgular üzerinden tanımlanmaktadır. Artık okuldaki davranışlara karşı tavırlar, kişisel tarzlar ve yüksek kültür beğenileri kültürel sermayeden çok sınıfsal değer sistemi (*class ethos*) olarak görülmektedir.

Distinction (Bourdieu, 1984) adlı çalışmasında Bourdieu kültürel sermayeye, radikal bir şekilde farklı bir kuramsal rol atfetmektedir. Burada kavram sınıfsal konumun (*class position*) bir göstergesi ve temelidir. Kültürel tavırlar, tercihler ve davranışlar, toplumsal seleksiyon (*social selection*) için harekete geçirilen "beğeniler" olarak kavramsallaştırılmıştır. Burada Bourdieu, beğenilerin, eğitim ve gelir düzeyindeki mesleki farklılıklar anlamında ekonomik ve kültürel sermayeye göre değişiklik gösterdiğini göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında, kültürel sermayenin farklı boyutları olan diplomalar, tercihler ve davranışlar sınıfsal ilişkiselliğin bağımlı ve bağımsız değişkenleri olmaktadırlar.

Son olarak, *Les Strategies de reconversion* (Bourdieu, Boltanski, ve St. Martin, 1973) adlı çalışmada kültürel sermayenin örgütsel konumlara erişim sağlayan teknik, bilimsel, ekonomik ve politik uzmanlık alanları itibariyle bir iktidar kaynağı ve sınıfsal konumun bir göstergesi olduğunu belirtmektedir.

Bu nedenle, bütüncül olarak Bourdieu'nun kuramsal çerçevesine bakıldığında kültürel sermaye,

- Resmi olmayan bir akademik standart,
- Sınıfsal bir nitelik,
- Toplumsal seçme için bir temel,
- Sınıfsal konumun bir göstergesi,
- İktidar/güç kaynağı,

gibi beş temel kategoride değerlendirilmektedir.

13.2.3.Kültürel Sermaye Kavramının "Habitus" ve "Alan" Değişkenleri İle İlişkisinin Değerlendirilmesi

Bourdieu sosyolojisinde "alan" kavramı, toplumsal ilişkilerin herhangi bir yapısının yaşandığı bağlamı tanımlamaktadır. Ona göre "alan", statü için mücadele edilen bir bağlam olarak tanımlanır. Örnek olarak bir kültürel sermaye çeşidi, içinde bulunduğu "alan"a bağlı olarak aynı anda hem meşru olabilir hem de olmayabilir. Okul "alan"ında olan alt sınıfa ait bir öğrencinin dili kullanış biçimi oldukça sıradan ve kaba olsa da, onu dinleyen daha alt sınıfa ait diğer öğrenciler için bu konuşma tarzı en meşru dilsel kültürel sermaye türünü oluşturabilir.

Bourdieu sosyolojisine has diğer bir önemli kavram ise "habitus" kavramıdır. Kültürel sermaye bir bireyin "habitus"undan kaynaklanabilir. "Habitus", ailede öğretilen ve her bireyde farklı şekillerde kendini gösteren mizaçlar olarak tanımlanabilir. Habitus, salt ailenin habitus'u ile şekillenmeyip ayrıca bireyin ait olduğu sınıfa ilişkin nesnel koşullarla da şekillenir. Bireyin içinde olduğu alanın değişmesiyle de farklılaşmaya uğrar.

13.3. Kültürel Yeniden Üretim

Eğitimsel eşitsizlikler ile ilgili yazında, başarılmış (edinilmiş) eğitim düzeyinin bireylerin toplumsal geri planlarından bağımsız olmadığı tezi iyi bilinmektedir. Çoğu toplumlarda daha eğitimli ailelerin çocukları ya da üst kültür grubuna ait ailelerin çocukları, daha iyi eğitim almak ve daha prestijli meslekler edinme konularında daha fazla fırsata sahiptirler.

Bourdieu, toplumsal geri planın, edinilmiş toplumsal konumları etkilemesinin kültürel sermayeden geçtiğini ileri sürmektedir. Kültürel yeniden-üretim tezine göre, üst (meşru) kültüre olan yakınlık, eğitim dünyasında son derece önemli olan yetenek, beceri, beğeni ve stil kazandırır. Bourdieu'ya göre, okulun gerçek işlevi bilgiyi aktarmak değil, fakat var olan toplumsal eşitsizlik sistemini sürdürmek ve yeniden üretmektir. Bu da, sadece üst sınıflara ait çocukların bazı kültürel varlıklarının kolayca ayırt edilebilmesiyle sağlanır: diğer bir anlatımla, özel bir toplumsal altyapının işareti olan kültürel sermaye sahipliği ile olur.

Bourdieu, bu türden kültürel varlıkların üst sınıf ailelerin çocukları için daha uygun/uyumlu olduğunu varsayar. Bu varsayımın arkasında birkaç neden vardır. İlk olarak, bu sınıfların üyeleri önemli miktarda kültürel varlık sahibidir. Sonuç olarak bu kişilerin kendi çocuklarını bu değerlere alıştırması bir sorun oluşturmaz. İkinci olarak, kültürel sermaye elde etmek önemli miktarlarda maddi varlık gerektirir. Dahası, kültürel sermayeyi gelecek nesillere aktarmak zaman alan bir etkinliktir ve Bourdieu'ya göre yine üst sınıflar bu konuda daha avantajlıdırlar. Son olarak, kültürel sermayeye yatırım yapmak riskli bir süreçtir ve daha eğitimli kişiler bu riski öngörmede ve mücadele etmede daha yetkindirler.

Bourdieu, kültürel sermayenin temel işlevinin toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretimi olduğunu savunmaz, ancak bu işlevin zaman geçtikçe önemini arttırdığını ileri sürer. Eğer bu kuram doğrulanırsa, toplumsal eşitsizlikleri azaltmayı amaçlayan eğitim politikalarına karşı eleştiriler doğabilir (Blasko, 2003).

13.4.Kültürel Sermaye Kavramına Getirilen Eleştiriler

Araştırmacılar bu kavramı genellikle çok sınırlı derecede katılım ve yüksek kültüre (highbrow culture) dayanarak tanımlama eğilimindedirler. Bu sınırlı tanımlama, eğitim eşitsizliklerini anlamada yararlı değildir. Bazı araştırmacılar da Bourdieu'nun eserlerini değerlendirirken işçi sınıfının kültürünü görmezden gelir. Bunu yaparken de şu savı kullanırlar: Kültürel sermaye salt seçkin ya da baskın toplumsal sınıflara aittir; eğitimde başarılı olmak için alt sınıfların insanları da kültürel sermayeyi edinmelidirler.

Bourdieu sınıfların yeniden üretiminde cinsiyet farklılıklarını göz ardı etmekle eleştirilir. Robinson ve Garnier (1986), *'homo social'* yeniden üretim adıyla bir süreç tanımlar. Buna göre, yönetsel konumlarda olan erkekler, başvuranları toplumsal tabaka ve toplumsal cinsiyet açılarından kendilerine benzerlik temelinde işe almak yoluyla kendilerini yeniden üretme eğilimindedirler. Bu, erkeklerle aynı sınıf temeline sahip olsalar bile kadınların yönetsel konumlarda dışlanmayla karşı karşıya kalabileceği anlamına gelmektedir. Yine Robinson ve Garnier, kültürel sermaye teoreminin bu olguyu açıklamada yetersiz kaldığına inanmaktadırlar ve bu bağlamda kültürel sermaye kavramının sınıfsal yeniden üretimi açıklamada çok yararlı olmadığı sonucuna varırlar.

Genel olarak;

- Analitik düzeyler arasındaki geçişler Bourdieu'nun çalışması boyunca gözlenir. Ancak bu çok anlamlılık bir yandan Bourdieu'nun yazılarındaki zenginliği gösterse de, belirgin yargıların bulunmaması çalışmanın sistematik bir karşılaştırması ve değerlendirmesini oldukça zor kılmaktadır.
- Kültürel sermayenin işlev ve formları arasında uyuşmazlıklar vardır.

Bunun yanında Bourdieu tarafından sıralanmış, tavırlardan tercihlere, davranışlara ve metalara, kültürel sermaye formları, yukarıda bahsedilen beş kuramsal işlevi yerine getirememektedir: Örneğin, kişinin *"önceden sahip olduğu akademik kültür"* gayri meşru akademik bir standart olarak öne çıksa da sınıfsal bir konum için bir gösterge özelliği gösteremez. Çünkü bu değişken ne temel bir sınıf niteliğidir, ne de yeni sınıf kuramcılarının anladığı tabirde, bir iktidar kaynağıdır. Çünkü örgütlerden bir konuma erişim sağlamaz. Aynı şekilde *eğitim düzeyi* egemen sınıf kültürünün bir göstereni değildir; çünkü tüm sınıfların tüm üyelerine uygulanabilecek süreğen bir değişkendir.

Bourdieu ve Passeron meşru kültür (legitimate culture) kavramını kültürel sermaye kavramıyla eş anlamlı olarak kullanmaktadır. (Bourdiue, *Reproduction*'da kültürel sermayeyi sınıfsal olarak farklılaşmış ve kültürel sermaye olarak değeri egemen sosyalleşme kurumları tarafından teşvik edilen egemen sınıf kültürüne olan kültürel uzaklığı ile değişen aileler ve bu aileler tarafından aktarılan kültürel metalar ve değerler olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan, farklı kültürel sermaye tiplerinin farklı değerlere sahip olabileceğinin hatta bunlardan bazılarının da gayrı meşru ya da düşük değerde sayılabileceği anlamı çıkmaktadır).

Yöntembilimsel olarak bakıldığında Bourdieu ve Passeron'un kuramı eylemsel olarak sorunlar içermektedir. Çünkü her bir gösteren kişinin bütünsel kültürel sermayesinin göstergesidir. Bir kişinin kültürel sermayesini değerlendirmeye çalışan bir araştırmacı bireyin performansını ölçmeden önce bireyin çevresinde hakim olan kodları bütünüyle yeniden inşa etmek zorundadır.

13.5.Örnek Çalışma: "Project Talent Survey"

Kültürel sermaye ile okul eğitimi arasındaki etkileşime yönelik olarak ABD'de yapılan Talent Survey örneği, aradaki nedensellik bağını göstermesi açısından önemli görülebilir. Söz konusu çalışma ile ailelerin kültürel sermayesi ve bu sermayenin çocuklara aktarılması ve bunun da çocukların okul yaşamları üzerindeki yansımaları gözlemlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma, kamu ve özel okullarda okuyan 1479 bayan ve 1427 bay 11'inci sınıf öğrencisi üzerinde 1960 ve daha sonra da 1971 yılında yapılmıştır. Lise öğrencilerinin kültürel sermayesi sanat, müzik ve edebiyatla ilişkileri temel alınarak ölçümlenmeye çalışılmıştır.

Çözümlemedeki ilk adım kültürel sermaye ölçütleri koymaktır. Bu amaçla 3 çeşit ölçüt konulmuştur:

- Tutum (*attitude*): öğrencilerin artistik etkinlik ve uğraşlara olan ilgi düzeyleri sorulmuştur (1'le 5 arası).
- Etkinlikler (*activities*): öğrencilerin yarattığı ve kamuya sunulan sanat ürünleri, sanatsal faaliyetlere katılım ve edebi okumalar (okul kursları hariç).
- Bilgi (*information*): öğrencilerin edebiyat, müzik ve sanat ile ilgili bilgisini ölçen testlere dayanmaktadır.

Çözümlenecekler:

- Babanın eğitiminin, meslek prestijinin, becerisinin (ability), lise mezuniyetinin ve kültürel sermayesinin tüm erkek ve kadın deneklerin eğitim durumuna ve kolej öğrenimine olan etkisi,
- Babanın eğitiminin, meslekî prestijinin, becerisinin ve kültürel sermayesinin bir ya da birkaç sene kolej eğitimi olan tüm erkek ve kadınlar için kolej bitirme, üniversite eğitimi ve eğitim başarısı

üzerindeki etkisi,

- Tüm evli erkek ve kadınlar için kültürel sermayenin ve eğitim başarısının eş seçimindeki etkisi.

Hipotezler

A. Eğitim başarısı ve devamlılığı

1. Kültürel sermayenin, tüm erkek ve kadınlar için, eğitim başarısı ve devamı üzerinde olumlu bir etkisi vardır. Bu etki iki şekilde kendini gösterir:
    a. öğretmenlerinden ve diğer insanlardan gelecek olan toplumsal desteği arttırması yoluyla ve,
    b. kişi hakkındaki kültürlü insan gibi benzetmeleri güçlendirmesi yoluyla gerçekleşir.
2. kültürel sermaye eğitim başarısı ve devamlılığı ile ilgili olarak erkek ve kadınlar üzerinde aynı etkiye sahiptir.
3. kültürel sermayenin eğitim başarısı ve sürekliliği üzerindeki net etkisi, eğitim düzeyi yüksek babaların kızlarında, düşük olanınkilerine göre daha fazladır.
4. kültürel sermayenin eğitim başarısı ve sürekliliği üzerindeki net etkisi, eğitim düzeyi yüksek olan babaların oğullarında, düşük olanınkilerine göre daha azdır.
5. kültürel sermaye öğretmenler, rehberler ve arkadaşlarla yapılan geleceğe dönük plan konuşmaları üzerinde net olumlu bir etkiye sahiptir.

B. Kültürel sermaye ve yüksek öğrenim çıktıları üzerine

1. erkek ve kadın öğrenciler için kültürel sermayenin kolej bitirme, üniversite eğitimi ve eğitim başarısı üzerinde büyük bir etkisi vardır.
2. kolej bitirmede kültürel sermayenin etkisi bayanlar üzerinde daha fazladır.
3. üniversite programlarına girmede kültürel sermayenin etkisi erkekler üzerinde daha fazladır.
4. kültürel sermayenin kolej bitirme, üniversite eğitimi ve eğitim başarısı üzerindeki etkisi daha az eğitimli babaların oğulları için daha fazladır.

C. Kültürel sermaye ve eş seçimi

1. kültürel sermaye, seçilen eşin eğitim durumu ile olumlu olarak ve yakından ilgilidir.
2. kültürel sermayenin eş seçimindeki etkisi erkek ve kadınlar üzerinde farklı sonuçlar verebilmektedir.

13.6. Kültürel Sermaye Bağlamında Amasya İçin Genel Değerlendirme

Amasya alan çalışmasında kullanılan farklı değişkenler ile deneklerin kültürel sermayeleri ölçülmeye çalışılırken, elde edilen bulguların bireylerin günlük yaşamlarına nasıl yansıdığı, kente eklemlenme ve tutunma noktasında ne gibi

artılar ve eksiler kattığı görülmeye çalışılmıştır. Burada kullanılan farklı değişkenleri sırasıyla yorumlama yoluna gidilmiştir. Örneğin ilk olarak Amasya'da yaşayanların elde ettikleri gelirlerinin eğitim düzeyleriyle ilişkili olup olmadığına bakılmıştır.

Tablo 13.1, 13.2 ve 13.3'te sırasıyla deneklerin gelir düzeyi, bitirdikleri okul ve bu iki değişkenin birbiriyle olan ilişkisini göstermektedir:

Tablo13.1.Bitirilen okul

	Sıklık	Geçerli Yüzde
Okuryazar	3	1,4
İlkokul	53	23,9
İlköğretim	32	14,4
Lise	81	36,5
Y.Okul/Üniv.	51	23,0
Y.lisans/Doktora	2	0,9
Toplam	222	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Tablo13.2. İşten Elde Edilen Gelir

	Sıklık	Geçerli Yüzde
0-400	17	8,0
400-600	25	11,8
600-800	39	18,4
800-1000	40	18,9
1000-1200	46	21,7
1200-2000	26	12,3
2000-2500	6	2,8
2500+	13	6,1
Toplam	212	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Tablo13.3. İşten Elde Edilen Gelir*Bitirilen okul

		Bitirilen okul			Toplam
		İlköğretim ve altı	Lise	Lisans ve üstü	
İşten elde edilen gelir	0-600	29	9	4	42 (%19,81)
		69,05%	21,43%	9,52%	100%
		34,94%	11,54%	7,84%	
	600-1200	42	53	30	125 (%58,96)
		33,60%	42,40%	24,00%	100%
		50,60%	67,95%	58,82%	
	1200+	12	16	17	45 (%21,23)
		26,67%	35,56%	37,78%	100%
		14,46%	20,51%	33,33%	
	Toplam	83(%39,15)	78(%36,79)	51(%24,06)	212 (%100)
		100%	100%	100%	100%

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Genel beklentiye koşut olarak eğitim düzeyiyle gelir arasında var olan doğrusal ilişki Tablo 13.3.'te de açıkça görülmektedir. Eğitim düzeyi arttıkça daha kalifiye işlerde çalışma olasılığının güçleneceği varsayımından yola çıkarak, insanların almış oldukları eğitim düzeyleri ilerideki yaşamlarına maddi anlamda daha olumlu yansımaktadır.

Gerçekten de tablodaki verilere göre en alt eğitim düzeyini oluşturan grup ile en üst eğitim düzeyini oluşturan grup arasında ciddi bir gelir farkı olduğu görülmektedir. Örneğin; 1.200YTL ve üzerinde aylık gelire sahip olan grubu oluşturan çoğunluk, yüksek öğrenim eğitim grubu olarak görülürken; yine bu gelir grubunda yüksek öğretimden lise ve liseden de ilköğretim eğitim düzeyine doğru azalan bir oran olduğu görülmektedir. Yine benzer şekilde 600YTL ve altı gelir grubunu oluşturan çoğunluğun ilköğretim ve altı olarak nitelediğimiz en düşük eğitim düzeyine sahip grup olduğu açıkça görülmektedir.

Bir başka düzlemden bakıldığında, örneğin en üst eğitim düzeyini gösteren lisans ve üstü eğitim düzeyinin kendi içerisindeki gelir dağılımında yoğunluğun 600-1200YTL ve 1200 YTL ve üstü gelir düzeyinde olduğu görülmektedir. Buradan yola çıkarak şöyle bir genelleme yapmak yanlış olmayacaktır: Eğitim düzeyi arttıkça gelir düzeyi de artmaktadır. Gerçekten de eğitime harcanan zaman, maddî kaynaklar gibi değerlerin eğitim sonrası iş yaşamında, belki de telafi edici ücret farklılıkları olarak niteleyebileceğimiz bir vurguyla, kişinin ekonomik girdisine olumlu bir yansımada bulunacağı ihtimali oldukça yüksektir. Nitekim Amasya'daki durum tam da buna yerinde bir örnek teşkil etmektedir.

Belirli bir gelir düzeyine ulaşmak amaç olarak kabul edildiğinde, eğitime olan vurgunun arttığı Amasya için söylenebilir. Geliri ve eğitim düzeyi ne olursa olsun aileler kendi çocuklarının belirli bir yaşam standardına ulaşmaları için, belki de eğitimi bu gayedeki en büyük araç olarak görebilmektedir. Burada eğitimden kastedilen, yüksek gelir getirecek bir işe girmeyi garanti altına alacak ya da en azından kolaylaştıracak; olabildiğince yüksek bir tahsil düzeyidir. Bu tahsil düzeyi kentin kendine özgü ekonomik ve toplumsal algılarına bağlı olarak lise mezuniyeti de olabilir yüksek okul ya da üniversite mezuniyeti de olabilir. Bu bağlamda aileler çocukları için parlak bir geleceğin, en azından maddi olarak refaha ulaşabilecekleri, eğitim kurumlarından geçtiğini düşünebilirler. Burada ailelerin böyle bir düşünceye sahip olmaları son derece önemlidir. Çünkü okul hayatı, eğitim artısının yanında ve belki de ondan daha fazla bir öneme sahip olarak hayata tutunma aracı olarak görülebilir.

Tablo 13.4 ve 13.5 sırasıyla Amasya'nın çocuklar için yeterli eğitim olanağı sunup sunmadığı ve bitirilen okulla Amasya'nın çocuklar için yeterli eğitim olanağı sunup sunmadığı arasındaki ilişkiyi göstermektedir:

Tablo13.4. Amasya, çocuklar için yeterli eğitim olanağı sunuyor mu?

	Sıklık	Geçerli Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	9	4,1
Katılıyorum	77	35,0
Kararsızım	46	20,9
Katılmıyorum	58	26,4
Kesinlikle katılmıyorum	21	9,5
Fikrim yok	9	4,1
Toplam	220	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Tablo13.5. Bitirilen okul*Amasya, çocuklar için yeterli eğitim olanağı sunuyor mu?

		Bitirilen Okul			
		İlköğretim ve altı	Lise	Lisans ve üstü	Toplam
Çocuklar için yeterli eğitim var mı?	Katılıyorum	31	31	19	81 (%40.10)
		%38.27	%38.27	%23.46	100%
		%37.35	%41.33	%43.18	
	Kararsız	23	14	5	42 (%20.79)
		%54.76	%33.33	%11.90	100%
		%27.71	%18.67	%11.36	
	Katılmıyorum	27	26	20	73 (%36.14)
		%36.99	%35.62	%27.40	100%
		%32.53	%34.67	%45.45	
	Fikrim yok	2	4	0	6 (%2.97)
		%33.33	%66.67	%0.00	100%
		%2.41	%5.33	%0.00	
	Toplam	83(%41.09)	75(%37.13)	44(%21.78)	202(%100)
		100%	100%	100%	100%

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Amasya'da eğitim yeterliliği/yetersizliği konusunda kesin bir kararlılık görülmemektedir. Eğitim düzeyi ne olursa olsun, Amasya'da eğitimin yeterli olduğu fikrine katılanlarla katılmayanların oranı doğrusal bir dağılım göstermez. Diğer bir anlatımla, düşük eğitim düzeyine sahip ilköğretim ve altı eğitim grubunun "katılıyorum" ve "katılmıyorum" şeklinde verdikleri cevapların oranı birbirine yakınken, üst eğitim düzeyini temsil eden lisans ve üstü eğitim grubunda bu oran birbirine daha da yakındır.

Burada dikkati çeken bir nokta da, bu konuda en çok kararsızlık gösteren kesimin "ilköğretim ve altı" olarak ifade edilen eğitim grubu olmasıdır. Grubun kararsız kalmasındaki temel etmen kendini bu eğitimi düzeyi olarak düşük gördüğünden bir fikir belirtmekte de yetkin olmadığını hissetmesinden kaynaklanıyor olabilir. Bu grubun aksine, "lisans ve üstü" eğitim grubunda kararsızlık en alt düzeydedir. Yine benzer şekilde Amasya'daki eğitimin çocuklar için yeterli olduğu fikrine katılmayanların oranı üst eğitim grubunda nispeten daha fazlayken, bu oran alt eğitim düzeyine doğru gidildikçe azalma göstermektedir.

Farklı eğitim düzeylerindeki gruplar arasında eğitimin yeterliliği ile ilgili kesin bir yargının olmaması birtakım farklı olası görüşleri akla getirebilir. Burada ailelerin eğitim kalitesinden ya da yeterliliğinden ne anladığı önem kazanmaktadır. Fiziki olarak kentin sahip olduğu okul, öğretmen vs. sayısı mı

yoksa öğrencilerin üniversite sınavlarında başarılı olup üniversiteye yerleşebilmeleri mi? Örneğin ilkokul mezunu bir aile için çocuğunun liseyi bitirmesi onlar için nispeten bir başarı ve doğal olarak da eğitimin yeterli olduğu düşüncesini çağrıştırabilirken; üniversite mezunu bir aile için çocuğunun lise mezunu olması bir başarısızlık ve bağlı olarak da eğitimin yeterli olmadığı düşüncesini uyandırabilir. Bu tarz beklenti düzeyleri, farklı eğitim düzeylerine sahip aile grupları arasında net bir ayrışma olmamasının muhtemel nedenlerinden biri olabilir. Burada kullanılabilecek çeşitli istatistiki veriler Amasya'daki eğitimin yeterliliği hakkında bizleri aydınlatabilir ancak burada ailelerin eğitim yeterliliğine olan bakışları bizim için şimdilik daha fazla önem arz etmektedir. Gerçekten de ailelerin almış oldukları eğitim düzeyleri eğitime olan bakış açılarında bir farkındalık yaratmakta mıdır? Burada önemli olan eğitimin ailelerde böyle bir farkındalığı oluşturduğunu görebilmektir...

Tablo13.6 işten elde edilen gelirle Amasya'da eğitimin yeterliliği arasındaki ilişkiyi göstermektedir:

Tablo13.6. İşten Elde edilen gelir * Amasya'da eğitimin yeterliliği

		Amasya çocuklar için yeterli eğitim sağlıyor mu?				Toplam
		Katılıyorum	Kararsız	Katılmıyorum	Fikrim Yok	
İşten elde edilen gelir (YTL)	0-600	20	6	12	2	40 (%20,51)
		50,00%	15,00%	30,00%	5,00%	100%
		25,32%	15,79%	16,67%	33,33%	
	600-1200	43	22	46	4	115 (%58,97)
		37,39%	19,13%	40,00%	3,48%	100%
		54,43%	57,89%	63,89%	66,67%	
	1200+	16	10	14	0	40 (%20,51)
		40,00%	25,00%	35,00%	0,00%	100%
		20,25%	26,32%	19,44%	0,00%	
	Toplam	79 (%40,51)	38 (%19,49)	72 (%36,92)	6 (%3,08)	195 (%100)
		100%	100%	100%	100%	100%

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Ailelerin gelir düzeyi, Amasya'da eğitimin yeterliliğine ilişkin düşünceleri üzerinde herhangi bir etkiye sahip mi? sorusuna verilen yanıtları Tablo13.6'daki verilere bakarak bir ölçüde anlayabiliriz. Şöyle ki; en alt gelir düzeyindeki grubun yarısının Amasya'da eğitimin *yeterli* olduğunu gördükleri tabloda, en üst gelir düzeyine sahip grupta bu oranın %40 olduğu

görülmektedir. Orta gelir grubu olarak niteleyebileceğimiz 600-1200 YTL arası gelir grubunda ise eğitimin yeterli olduğuna katılanlarla katılmayanların oranlarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Yukarıdaki verilere bakarak gelirle Amasya'da eğitimin yeterli olup olmaması ile ilgili bir ilişki kurmak gerçekten güçtür. Ancak yukarıdaki tablodan çıkarılan bu sonuçla, gelirle eğitim yeterli görüp görmeme arasında kesinlikle hiçbir bağ yoktur şeklinde kesin bir yargıda bulunmak çok da uygun olmayabilir. Çünkü genel olarak gelir düzeyi ile eğitim düzeyinin birbirlerini karşılıklı etkilediklerini düşünürsek, daha eğitimli bireylerin ve buna bağlı olarak geliri daha yüksek bireylerin, eğitim gibi konuları daha rasyonel bir bakış açısıyla gözlemleyebildikleri tezine ulaşabiliriz. Fakat yukarıda da belirttiğimiz gibi gelir düzeyiyle eğitimi yeterli görüp görmeme arasında böylesine bir doğrusal ilişki kurmak güçtür.

Tablo 13.7, 13.8 ve 13.9 sırasıyla; Amasya'daki eğitimin yetersizliğinin nedenlerini, eğitimi kalitesiz bulanların gelir düzeyiyle ilişkisini ve eğitimi kalitesiz bulanların eğitim düzeyi ile ilişkisini göstermektedir:

Tablo13.7. Amasya'da eğitim yetersizliğinin nedeni

	Sıklık	Geçerli Yüzde
Eğitim kaliteli değil	17	39,5
Olanaklar kısıtlı	14	32,6
Eğitim paralı	5	11,6
Eğitimde eşitsizlik var	3	7,0
Amasya küçük kent	2	4,7
Mevcut kapasite kullanılmıyor	1	2,3
Başörtüsü	1	2,3
Toplam	43	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Yukarıdaki tabloya bakıldığında en belirgin yetersizlik nedeni olarak eğitimin kalitesizliği belirtilmiştir. Bu deneklerin eğitim ve gelir seviyelerine bakmak kültürel ve ekonomik sermaye açısından bu görüş üzerinde nasıl bir etkide bulunduğunu göstermesi anlamında önemlidir.

Tablo13.8. Amasya'daki eğitimi kalitesiz bulanların gelir düzeyi

		Eğitim kaliteli değil	
		Sıklık	Geçerli Yüzde
İsten elde edilen gelir (YTL)	**400-600**	2	12,5
	600-800	2	12,5
	800-1000	5	31,3
	1000-1200	2	12,5
	1200-2000	3	18,8
	2000-2500	1	6,3
	2500+	1	6,3
	Total	16	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Amasya'daki eğitimi kalitesiz bulan deneklerden 400YTL -800YTL gelir aralığında 4 kişi bulunurken bu sayı 800-1200 YTL gelir aralığında 7 kişidir. Bu bulgu ekonomik sermayenin de eğitime bakış açısında önemli bir etken olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Eğitimi kaliteli bulmayan deneklerin gelir seviyelerine bakıldığında bu kişilerin orta ve üst sınıf mensubu kişiler oldukları tablodan da rahatlıkla görülebilmektedir.

Diğer bir değişle, orta sınıfların eğitimine bakış açısında, işçi sınıfına göre, verilen eğitimin niteliksel boyutu daha fazla irdelenmektedir.

Tablo13.9. Amasya'daki eğitimi kalitesiz bulanların eğitim düzeyi

		Eğitim kaliteli değil	
		Sıklık	Geçerli Yüzde
Bitirilen okul	İlkokul	3	18,8
	İlköğretim	3	18,8
	Lise	7	43,8
	Y.Okul/Üniv.	2	12,5
	Y.lisans/Doktora	1	6,3
	Toplam	16	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Aynı şekilde Amasya'daki eğitimi kalitesiz bulan deneklerin eğitim seviyelerine bakıldığında Lise öncesi eğitime sahip 6 kişi bulunurken lise ve üstü eğitime sahip 10 kişi bulunmaktadır. Bu bulgularda ailelerin eğitim düzeyinin var olan eğitim sistemini değerlendirmede önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Tablo 13.10 ve 13.11 sırasıyla Amasya'nın çocuklar için yeterli iş olanağı sunup sunmadığı ve bu iki değişken arasındaki ilişkiyi göstermektedir:

Tablo13.10. Amasya, çocuklar için yeterli iş olanağı sunuyor mu?

	Sıklık	Geçerli Yüzde
Kesinlikle düşünüyorum	5	2,2
Düşünüyorum	16	6,9
Kararsızım	20	8,6
Düşünmüyorum	99	42,7
Kesinlikle düşünmüyorum	88	37,9
Fikri yok	4	1,7
Toplam	232	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Tablo13.11. Amasya, çocuklar için yeterli iş olanağı sunuyor mu * Bitirilen Okul

		Bitirilen okul			Toplam
		İlköğretim ve altı	Lise	Lisans ve üstü	
Çocuklar için yeterince iş imkânı var mı?	Düşünüyorum	4	10	6	20 (%9.43)
		20%	50%	30%	100%
		4.65%	12.82%	12.50%	
	Kararsız	9	4	5	18 (%8.49)
		50.00%	22.22%	27.78%	100%
		10.47%	5.13%	10.42%	
	Düşünmüyorum	70	64	37	171 (%80.66)
		40.94%	37.43%	21.64%	100%
		81.40%	82.05%	77.08%	
	Fikrim yok	3	0	0	3 (%1.42)
		100%	0%	0%	100%
		3.49%	0.00%	0.00%	
	Toplam	86 (%40.57)	78 (%36.79)	48 (%22.64)	212 (%100)
		100%	100%	100%	100%

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Her 3 eğitim seviye grubunda büyük çoğunluk yeterli iş imkânı olduğunu düşünmüyor. İş imkânını en çok yetersiz bulan grubu ilköğretim ve altı ile liseliler oluşturuyor. Amasya'da eğitimin yeterli olduğunu düşünen ve çoğunluğu oluşturan ilköğretim ve altı ve lise eğitim düzeyindekiler, iş imkanı konusunda ise olumsuz bakan büyük çoğunluğu oluşturuyorlar. Lisans ve üstü eğitim düzeyinde dağılım nispeten daha adil bir seyir izlemektedir. Diğer bir anlatımla, ilköğretim ve altı ile lise eğitim düzeyindeki kesin bir yargı bu eğitim düzeyinde görülmemektedir.

Tablo 13.12 ve 13.13 sırasıyla yaz aylarında çocukların eğitim durumunu ve bitirilen okulla yaz aylarında çocukları yönlendirme arasındaki ilişkiyi göstermektedir:

Tablo13.12.Yaz aylarında çocukların yönlendirilme durumu

	Sıklık	Geçerli Yüzde
Kurslar	61	46,6
Yaz kampı	10	7,6
Çıraklık	19	14,5
Köy, yayla, vb. gidiyor	35	26,7
Akraba-memlekete gidiyor	5	3,8
İşe yardım ediyor	1	0,8
Toplam	131	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Amasya'da ailelerin çocuklarını okul dışı zamanlarda -yaz aylarında- nasıl yönlendirdikleri aslında bizlere birçok konuda önemli ipuçları vermektedir. Bir kere ailenin çocuğa olan yaklaşımını, bakışını yansıtması açısından çok önemlidir. Eğer aile çocuğunun geleceği için daha çok endişe duyuyorsa ve bu endişeyle hareket ederek çocuğunu o şekilde yönlendiriyorsa, yazın yapılan boş zaman geçirme etkinlikleri de o şekilde olacaktır. Eğer aile, okuldan uzak kalınan 3-4 aylık yaz döneminde çocuğunun okuldan kopmaması ya da soğumaması, öğrendiği bilgileri unutmaması, yeni şeyler öğrenerek yeni okul döneminde ona yardımcı olacak bilgi ve becerileri öğrenmesi gibi çeşitli nedenlerden dolayı köydeki akrabaya göndermek yerine kursa göndermeyi tercih edecektir. Bu sayede aile, çocuğunun daha fazla bilgi ve beceriye sahip olmasını ve bu nedenle de öğrenim hayatında daha avantajlı ve güçlü olmasını sağlayabilir. Nitekim yazın yapılan boş zaman etkinlikleri çocuğa birçok yeni artı katabilir.

Amasya'da ailelerin çocuklarını yaklaşık %46 gibi bir oranla kurslara gönderdiği görülmektedir. Aslında bu veri bile başlı başına çok önemli bir dönüşüm sürecini ya da gelişimi ifade edebilir. Ailelerin yarıya yakınının çocuklarını kurslara yönlendirme çabası, eğitime verilen önemin bir göstergesi olarak da yorumlanabilir. Bu sayede çocuklar belki daha fazla toplumsallaşma becerisi kazanacak ya da en azından zamanlarını boş yere harcamayıp kendileri için zararlı ya da faydasız olabilecek etkinliklerden arındırılmış olacaklardır.

Daha sosyal bir niteliğe sahip diye niteleyebileceğimiz kursların dışında aileler çocuklarını ikincil olarak (%26'lık bir oranla) köy, yayla, vb. yerlere yollamaktadırlar. Belki de kurslarla bir tezat oluşturabilecek şekilde ailelerin çocuklarını bu şekilde yönlendirmesi, çocukların akrabaları ile olan ilişkilerini yakın tutabilmesi; diğer bir değişle sosyal sermayesine bir ölçüde katkı sağlaması ve birtakım işlere yardımcı olması haricinde kültürel ve eğitsel gelişimine pek bir katkısı olduğu söylenemez. Çıraklığı alt gelir grubu ailelerin çocuklarının belli mesleki beceriler kazanarak bu becerileri gelecekte ekonomik sermayeye dönüştürmesi için bir yol olarak gördüğü söylenebilir. Ancak bu seçim de çocukların yaz tatillerini köy, yayla, vb. yerlere

gönderilmesi etkinliği ile birlikte ailelerin çocuklarının kültürel sermaye edinimi ile ilgili olarak bir beklentisi olmadığını göstermektedir.

Tablo13.13. Yaz aylarında çocukların yönlendirilmesi * Eğitim durumu

		Çocukları yaz aylarında kursa yönlendirme			Toplam
		Bilgisayar + dershane	Müzik + spor +halk oyunları + tiyatro	Kur'an	
Bitirilen okul	İlköğretim ve altı	12	7	4	23 (%52,27)
		%52,17	%30,43	%17,39	%100
		%63,16	%38,89	%57,14	
	Lise	6	9	0	15 (%34,09)
		%40,00	%60,00	%0,00	%100
		%31,58	%50,00	%0,00	
	Lisans ve üstü	1	2	3	6 (%13,64)
		%16,67	%33,33	%50,00	%100
		%5,26	%11,11	%42,86	
	Toplam	19 (%43,18)	18 (%40,91)	7 (%15,91)	44 (%100)
		%100	%100	%100	%100

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Çocukların gönderildiği kursların ne kursları olduğu, diğer bir ifadeyle içeriği de önem arz etmektedir. Eğitsel, kültürel ve dinsel olarak gruplandırılan tabloda, kurslara gidenlerin büyük çoğunluğunu ilköğretim ve altı eğitim grubuna ait ailelerin çocuklarının oluşturduğu görülüyor ve bu oran ailelerin eğitim düzeyi arttıkça azalıyor. Alt eğitim düzeyine mensup ailelerin çoğunluğu oluşturması eğitim fırsatlarından fazla yararlanamayan söz konusu ailelerin bu durumdan adeta ders çıkararak kendi çocuklarını okutmak istemelerinden ve bu uğurda çocuklarına kurs dahil her türlü eğitim fırsatını sunmak istemelerinden kaynaklanabilir.

Kültürel sermaye edinimine yönelik yukarıdaki tabloda görülen kurslar arasından, çocuğun eğitim kariyerini ilerletmesine daha yardımcı olacak, bilgisayar kursu ve dershaneye yönlendirme eğilimi ilköğretim ve altı eğitim düzeyine sahip deneklerde daha yüksek çıkmıştır. Bu yönelimde, deneklerin kendilerinde eğitim anlamında hissettikleri bir yoksunluğu çocuklarına görmek istememek güdüsünün etkili olabileceği söylenebilir. Bu sebeple çocuklarının yüksek öğrenime yönelik adımlarını hızlandıracak stratejik seçimler yapmaları anlaşılır gözükmektedir.

Tablo 13.14, 13.15 ve 13.16 sırasıyla, düzenli gazete-dergi takip etme, bitirilen okul ile düzenli gazete-dergi takip etme arasındaki ilişkiyi ve gelirle düzenli gazete-dergi okumayanlar arasındaki ilişkiyi göstermektedir:

Tablo13.14. Düzenli gazete-dergi takip etme

	Sıklık	Geçerli Yüzde
Hayır	99	40.4
Evet	145	59.2
Toplam	245	100.0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Düzenli gazete ve dergi okuma oranının deneklerin yarısından fazlasında (%59) geçerli olduğu görüyoruz. Gündelik olayları, siyaset, spor ve ekonomi gibi bireyin yakın çevresi ve dünyada olup bitenlerin bilgisine ilgili olup olmamasında bireyin aldığı eğitimin ne ölçüde rol oynadığına bakmak yerinde olacaktır.

Tablo13.15.Bitirilen okul*Düzenli gazete-dergi takip etme

		Bitirilen okul			Toplam
		İlköğretim ve altı	Lise	Lisans ve üstü	
Günlük gazete veya dergi okuyor mu?	**Hayır**	46	34	13	93(%42.47)
		%49.46	%36.56	%13.98	100%
		%52.27	%43.04	%25.00	
	Evet	42	45	39	126(%57.53)
		%33.33	%35.71	%30.95	100%
		%47.73	%56.96	%75.00	
	Toplam	88 (%40.18)	79 (%36.07)	52 (%23.74)	219(%100)
		100%	100%	100%	100%

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Günlük gazete ve dergi takip etmeyenlerin yaklaşık yarısının (%49.46) ilköğretim ve altı eğitim düzeyine sahip kişiler olduğu göze çarpmaktadır. Takip edenlerin büyük bir oranını ise lise mezunları (%35.71) oluşturmaktadır. Ancak deneklerin kendi içlerindeki okuma yüzdelerine bakıldığında *lisans ve üstü* eğitim düzeyine sahip deneklerin daha fazla günlük gazete ve dergi okuduğu açıkça gözükmektedir (Lise mezunlarının kendi içlerinde % 56,96 sı okurken lisans ve üstü mezunlarında %75'lik bir okuma oranı vardır). Eğitim düzeyi ile gazete dergi okuma arasında doğrusal bir ilişki olduğu bu yüzdelerden görülebilmektedir.

Tablo13.16. Gelir düzeyi*Düzenli gazete-dergi okumayanlar

		Günlük gazete-dergi okumayanlar	
		Sıklık	Geçerli Yüzde
İşten elde edilen gelir (YTL)	0-400	8	9,5
	400-600	15	17,9
	600-800	12	14,3
	800-1000	20	23,8
	1000-1200	21	25,0
	1200-2000	4	4,8
	2000-2500	1	1,2
	2500+	3	3,6
	Toplam	84	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Yukarıda belirttiğimiz günlük gazete-dergi okuma oranı ile eğitim düzeyi arasındaki doğrusal ilişki kurulabilirken gelir düzeyi ile aynı doğrusal ilişki geçerliliğini yitirmektedir. 0-600 YTL gelir grubu, gazete-dergi okumayanların %27,4'lük dilimini oluştururken 600-1200 YTL gelir grubu gazete ve dergi okumayanların %63,1 gibi büyük bir kısmını oluşturmaktadır.

Tablo 13.17 ve 13.18 sırasıyla; hükümetin ekonomik sorunları çözme yeterliliğini ve bitirilen okulla hükümetin ekonomik sorunları çözme yeterliliği arasındaki ilişkiyi göstermektedir:

Tablo 13.17.Hükümetin ekonomik sorunları çözme yeterliliği

	Sıklık	Geçerli Yüzde
Çok başarılı	9	3,7
Başarılı	60	24,9
Kararsızım	69	28,6
Başarısız	75	31,1
Çok başarısız	19	7,9
Fikri yok	9	3,7
Toplam	241	100,0

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Tablo13.18. Bitirilen okul * Hükümetin ekonomik sorunları çözme yeterliliği

		Bitirilen okul			Toplam
		İlköğretim ve altı	Lise	Lisans ve üstü	
Hükümetin ekonomik sorunları çözme yeterliliği	Başarılı	27	18	14	59 (%26.94)
		%45.76	%30.51	%23.73	100%
		%30.68	%22.50	%27.45	
	Kararsız	25	28	10	63 (%28.77)
		%39.68	%44.44	%15.87	100%
		%28.41	%35.00	%19.61	
	Başarısız	31	31	26	88 (%40.18)
		%35.23	%35.23	%29.55	100%
		%35.23	%38.75	%50.98	
	Fikrim yok	5	3	1	9 (%4.11)
		%55.56	%33.33	%11.11	100%
		%5.68	%3.75	%1.96	
	Toplam	88 (%40.18)	80 (%36.53)	51 (%23.29)	219 (%100)
		100%	100%	100%	100%

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Amasya'daki bireylerin hükümetin başarılı bulup bulmamalarının eğitim düzeyi ile bir ilişkisi olup olmadığını görmek, alınan eğitimin bireylerin kararlarını ne derece etkilediğini görmek açısından önemli olabilir. Sonuçta, eğitim düzeyi daha yüksek olan vatandaşların algılamalarının, değerlendirme ve yorumlama işlevlerinin düşük eğitim düzeyindeki vatandaşlara göre bir farklılık ya da rasyonellik arz etmesi beklenebilir. Bu, gerek onların eğitim yoluyla aldıkları kültürel birikimlerin, toplumsal farklılıklarının doğal bir sonucu olarak da görülebilir.

Yukarıdaki tabloya eğitim düzeyleri açısından baktığımızda bu farklılığı daha iyi görebiliriz. İlköğretim ve altı eğitim düzeyindeki deneklerin %30.68'i hükümeti ekonomik sorunları çözmede başarılı bularken aynı grubun başarısız bulma oranı %35.23'tür. Lise eğitim düzeyindeki deneklerin ise %22.50'si hükümeti başarılı bularken, bu grubun hükümeti başarısız görme oranı %38.75'tir. Son olarak en üst eğitimi düzeyini gösteren lisans ve üstü eğitim grubunda hükümeti başarılı bulma oranı %27.45 iken, başarısız bulma oranı %50.98'dir. Buradan da anlaşılacağı üzere eğitim düzeyi arttıkça hükümeti başarısız görme oranı da artmaktadır.

Tablo 13.19 bitirilen okul ile Amasya'ya yönelik gelişmelerden yeterince haberdar olup olmama arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Tablo13.19. Amasya'ya yönelik gelişmelerden yeterince haberdar oluyor musunuz? * Bitirilen okul

		Bitirilen okul			Toplam
		İlköğretim ve altı	Lise	Lisans ve üstü	
Amasya'ya yönelik gelişmelerden yeterince haberdar olma durum	Evet	45	53	31	129 (%60)
		%34.88	%41.09	%24.03	100%
		%52.33	%66.25	%63.27	
	Hayır	41	27	18	86 (%40)
		%47.67	%31.40	%20.93	100%
		%47.67	%33.75	%36.73	
	Toplam	86 (%40)	80 (%37.21)	49 (%22.79)	215 (%100)
		100%	100%	100%	100%

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Eğitim düzeyinin yüksek olması akla yurt/memleket meseleleriyle daha fazla ilgilenme gibi bir olgu getirebilir. Bu varsayımdan hareketle, keskin bir farklılık olmasa da Tablo13.19'a göre eğitim düzeyinin fazla olması Amasya'da yaşayan insanların kente yönelik gelişmelerden daha fazla haberdar olduğunu gösterir niteliktedir.

Tablo13.20 bitirilen okul ile geleceğe yönelik beklenti düzeyi arasındaki ilişkiyi göstermektedir:

Tablo13.20. Geleceğe yönelik beklenti * Bitirilen okul

		Bitirilen okul			Toplam
		İlköğretim ve altı	Lise	Lisans ve üstü	
Geleceğe yönelik beklentiniz	İyi olacak	51	57	38	146(%67.59)
		%34.93	%39.04	%26.03	100%
		%59.30	%73.08	%73.08	
	Aynı kalacak	12	9	8	21(%9.72)
		%57.14	%42.86	%38.10	100%
		%13.95	%11.54	%15.38	
	Kötü olacak	21	12	6	39(%18.06)
		%53.85	%30.77	%15.38	100%
		%24.42	%15.38	%11.54	
	Toplam	86	78	52	216(%100)
		%39.81	%36.11	%24.07	
		100%	100%	100%	100%

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Hemen her eğitim düzeyinde geleceğe yönelik oldukça olumlu bir beklenti hakimdir. Fakat bu olumlu beklenti "ilköğretim ve altı" eğitim grubunda görece daha azdır. Lise ve üstü eğitim düzeyinde bu oran %73 iken; ilköğretim ve altı

eğitim düzeyinde bu oran %60'tır. Yine benzer şekilde geleceğe yönelik beklentisi kötü olanları büyük çoğunluğunu alt eğitim düzeyindekiler oluşturmaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça, geleceğe yönelik beklentisi kötü olanların oranı da azalmaktadır. Sonuç olarak eğitim düzeyindeki artış, Amasyalıların geleceğe yönelik beklentilerini olumlu yönde etkilemektedir.

Tablo13.21 bitirilen okul ile son zamanlarda hayattan memnun olma arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Tablo13.21. Son zamanlarda hayatınızdan memnun musunuz? * Bitirilen okul

		Bitirilen okul			Toplam
		İlköğretim ve altı	Lise	Lisans ve üstü	
Son zamanlarda hayatından mutlu olma	Memnunum	41	50	36	127 (%57.73)
		%32.28	%39.37	%28.35	100%
		%47.13	%61.73	%69.23	
	Kararsız	20	21	4	45 (%20.45)
		%44.44	%46.67	%8.89	100%
		%22.99	%25.93	%7.69	
	Memnun değilim	26	10	12	48 (%21.82)
		%54.17	%20.83	%25.00	100%
		%29.89	%12.35	%23.08	
	Toplam	87 (%39.55)	81 (%36.82)	52 (%23.64)	220 (%100)
		100%	100%	100%	100%

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Amasya'da deneklere son zamanlarda hayatlarından memnun olup olmadıkları yönünde sorulan soru neticesinde elde edilen verilere göre son zamanlarda hayatımdan memnunum diyenlerin oranının memnun değilim diyenlerin oranına göre bir hayli yüksek olduğu görülmektedir. Bu oran memnunum diyenlerde %57.73 iken, memnun değilim diyenlerde %21.82'dir. Söz konusu bireylerin eğitim düzeylerine baktığımızda ise; ilköğretim ve altı eğitim düzeyinde bulunan bireylerin %47.13'ünün, lise eğitim düzeyindekilerin %61.73'ünün ve lisans ve üstü eğitim düzeyindeki bireylerin de %69.23'ünün son zamanlarda hayatlarından memnun olduklarını görebiliriz. Bu durum eğitim düzeyi arttıkça hayatından memnun olma düzeyinin de arttığını göstermektedir. Aynı şekilde hayatından memnun olmayanların oranının ise bu sefer ilköğretim ve altı olarak gruplandırdığımız alt eğitim düzeyindeki bireylerde daha fazla olduğu, bu memnuniyetsizliğin eğitim düzeyinin artışına bağlı olarak da azaldığı görülebilir.

Tablo 13.22, bitirilen okul ile merkezi hükümetin Amasya'ya yeterince ilgi gösterip göstermediği ile ilişkisini göstermektedir:

Tablo13.22. Merkezi hükümet Amasya'ya yeterince ilgi gösteriyor mu? * Bitirilen okul

		Bitirilen okul			Toplam
		İlköğretim ve altı	Lise	Lisans ve üstü	
Merkezi Hükümet Amasya'ya Yeterince ilgi gösteriyor mu?	Evet	35	29	20	84 (%38.89)
		%41.67	%34.52	%23.81	100%
		%40.23	%37.66	%38.46	
	Hayır	46	40	32	118 (%54.63)
		%38.98	%33.90	%27.12	100%
		%52.87	%51.95	%61.54	
	Fikrim yok	6	8	0	14 (%6.48)
		%42.86	%57.14	%0.00	100%
		%6.90	%10.39	%0.00	
	Toplam	87 (%40.28)	77 (%35.65)	52 (%24.07)	216 (%100)
		100%	100%	100%	100%

**Kaynak: Amasya Alan Çalışması*

Merkezi hükümetin Amasya'ya yeterince ilgi gösterip göstermediği ile ilgili soruya deneklerin %54.63 gibi bir oranı olumsuz yanıt vermiştir. Merkezi hükümetin Amasya'ya yeterince ilgi gösterdiğini düşünenlerin oranı ise %38.89'da kalmaktadır. %38.89'luk bu oranın eğitim grupları arasındaki dağılımına baktığımızda alt eğitim düzeylerindeki bireylerin görece ağırlığını görmek mümkündür. Bu ağırlık, eğitim düzeyi arttıkça azalmaktadır. Şöyle ki; İlköğretim ve altı eğitim düzeyinde %41.67 olan bu oran, lise eğitim düzeyinde %34.52 iken, en üst eğitimi düzeyini temsil eden lisans ve üstü eğitim düzeyinde %23.81 olarak görülmektedir. Sonuç olarak alt eğitim düzeyindeki bireyler, üst eğitim düzeyindeki bireylere göre merkezi hükümetin Amasya'ya yeterince ilgi gösterdiğini daha çok düşünmektedirler.

Eğitim düzeyi daha yüksek olan vatandaşların memleket/ülke sorunlarıyla daha ilgili olduğunu ve gündemi daha fazla takip ettiklerini varsaydığımızda, bu bireylerin merkezi hükümetin Amasya'ya yeterince ilgi göstermediğini düşünmeleri anlamlıdır. Çünkü eğitim düzeyi düşük bireylerin daha kulaktan doğma bir yorum anlayışıyla ve mevcut durumdan rahatsızlık duymama ya da mevcut durumu kabullenme şeklinde özetlenebilecek gelenekçi bir üslup ile hareket ettiği söylenebilir.

13.7. Sonuç

Amasya alan çalışmasında elde edilen veriler, Amasya'da ailelerin eğitime daha fazla önem verdiklerine ilişkin bizlere sosyo-ekonomik ve kültürel anlamda da birçok ipucu vermektedir. Ailelerin çocuklarının gelecekte özellikle ekonomik anlamda daha iyi bir yaşama sahip olmaları için eğitimi bir tür kurtuluş yolu olarak gördüklerini söyleyebiliriz. Eğitim aracılığı ile yaşamda tutunmaya, kente ekonomik, toplumsal ve kültürel anlamda eklemlenmeye çalışma çabasının işaretlerini görebiliriz. Ekonomik ve toplumsal durumu ne olursa olsun, ailelerin çocukların toplumsal yaşama ve okul hayatına daha uyum sağlayabilmelerini kolaylaştırmak için gerek dershane kursları olsun, gerekse birtakım kültürel kurslar olsun, bir yönlendirme çabasından bahsedilebilir. Fakat bu varsayımı çoğunluk için genelleştirmek güçtür. Yine de böyle bir çabanın yeşermiş olması kentin toplumsal ve kültürel altyapısına katkı sağlaması açısından da olumlu bir durumdur.

Öte yandan, kent ekonomik anlamda da fazla bir gelişme gösteremediği için erken yaşlarda pazar ekonomisi içerisinde belli bir refaha ulaşmak da pek olası görülmemektedir. Erken yaşlarda iş mücadelesine girme ve hayata tutunmaya çalışma söz konusu olduğunda da genelde karşımıza göç olgusu çıkmaktadır.

Amasya'daki genel eğitim durumuna bakıldığında da okur-yazarlık yönünden Türkiye ortalamasının pek de gerisinde olduğu söylenemez. Burada özellikle lise eğitim düzeyinin toplumsal ve kültürel anlamda Amasya'ya özgü konumunun bilinmesinin de yararı vardır. Çünkü lise(liler) ne tam anlamıyla alt kültüre ait bir konumda ne de üniversite olarak tanımlayabileceğimiz bir baskın kültüre aittir. İki kültür ya da düzey arasında kalmış, kendine has bir konumu vardır Amasya'da. Birçok anket verisinde de "evet"lerden "hayır"lara ya da "olumlu"dan "olumsuz"a geçişin yaşandığı düzeyi oluşturmaktadır. Bir başka anlatımla, lise, bir kırılma noktası olma konumuna sahiptir denilebilir. Bu durumu daha da açarsak; örneğin Ankara'da lise eğitim düzeyinin pek de belirleyici olmadığını ve belirleyici olanın da üniversite eğitimi olduğunu rahatlıkla söyleyebilirken; Amasya için aynı genellemeyi yapmak pek uygun olmayabilir. Çünkü Amasya gibi küçük ve gelişmemiş kentlerde lise eğitim düzeyi bile belli bir sosyal ve kültürel gelişme düzeyini ifade edebilir.

Belli bir eğitim ve bağlı olarak gelir düzeyine ulaşan bireylerin ya da ailelerin eğitim, kültür, toplumsal yaşam konusundaki bakış açıları ve bilinçlerinin görece bir farkındalık yarattığından da söz edilmelidir.

Veriler ve çözümlemeleri ışığında Amasya'da kültürel yeniden üretimin artırılması için kapsamlı siyasalar ve projeler geliştirilmek durumundadır. Merkezi ve yerel aktörler, eğitim olanaklarını artırmak, pedagojik yeni stratejiler üretmek ve kültürel-sanatsal ve edebi çalışmaların koşullarını hazırlamak şeklinde herkesin kültürel sermayeye erişim şartlarını hazırlamak gibi kamusal bir sorumluluk sahibidirler. Çalışmamızın giriş bölümünde belirttiğimiz üzere, kültürel sermayenin sosyal ve ekonomik sermayeye

dönüşümü ve her üç sermaye türünün birbiri ile etkileşimi sayesinde yerel kalkınma gerçekleşebilecektir.

14. SONUÇ

Arş. Gör. Dr. Gülçin Tunç[43]

Kitabın giriş bölümünde, yerel kalkınma paradigmasının Amasya özelinde değerlendirilmesini amaçlayan bu çalışmanın daha sağlıklı bir zemine oturtulması için ekonominin mekânsal örgütlenmesi, toplumsal sınıfların genel yapısı ve devletin yönetsel ve siyasi yapılanması gibi olguların ele alınması gerektiği belirtilmişti. Bu nedenle, alan araştırması bulgularının özeti, bahsedilen bu üç olgunun 1980 sonrası dönemde değişimi ve mevcut durumuna ait genel bilgiler eşliğinde yapılacaktır.

Amasya'daki farklı sermaye türlerine, bunların etkileşimine ve kentteki kurumsal derinliğe dair bulguların ayrıntısına girmeden önce, kentin Türkiye ekonomisinin mekânsal örgütlenmesindeki yerini kısaca ortaya koymak yararlı olacaktır. Gerek giriş bölümünde, gerekse de kitabın ilgili bölümlerinde Amasya'nın ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyi ve il ekonomisinin genel özellikleri gibi konularda ulusal düzeyde yapılan çalışmalardan elde edilen veriler ortaya konmuştur. Bu veriler Amasya'nın ülke ekonomisine tarım sektörü üzerinden katkı yaptığını ve il istihdamının büyük bir kesiminin de tarım sektöründe yer aldığını göstermektedir. Kapitalizmin yeniden yapılanmasına koşut olarak hâkimiyet kazanan yerel kalkınma paradigmasının kentler için tanımladığı temel hedef küresel ekonomiye entegrasyondur. Bu hedef, Türkiye'de yapılan beş yıllık kalkınma planlarına da 1980 sonrasında vurgusu giderek artan bir biçimde girmiştir (temel kalkınma stratejisi tanımı içinde "yerel kaynakların kullanımı" ve "yerel potansiyelin ortaya çıkarılması" gibi ifadeler ilk olarak 1979-1983 dönemini kapsayan planda kullanılmıştır). Kentlerin küresel ekonomiye entegre olabilmesi, "girişimci kent" özelliği kazanarak bunu sürdürebilmeleri için ihracata yönelik sanayi üretiminde öne çıkmaları ve bunu güncel teknolojileri kullanarak ve üreterek yapmaları öncelikli önem taşıyan şartlar arasında tanımlanmaktadır.

Türkiye'de Cumhuriyet öncesi ve sonrasında sanayileşmenin geliştiği odaklar daha çok ülkenin dışa açılan kentleri olmuştur. Ankara'nın başkent ilan edilmesi ve ticaretle uğraşan gayrimüslüm nüfusun mübadele ile ülke dışına göç etmesi ülkenin batı kesiminin ekonomik hâkimiyetini görece zayıflatmış, iç kesimlerin ekonomik gelişimine yol açmıştır. Ancak, yine de Türkiye'de sanayileşmenin coğrafi seyrine bakıldığında -gerek 1960 sonrası planlı kalkınma döneminde, gerekse 1960 öncesi- hammaddeye yakınlık ve ulaşım biçimleri açısından avantaj gibi yerel/ bölgesel özelliklerin devlet ve/veya özel sektörün yapacağı sanayi yatırımlarını çekmek konusunda önemli artılar getirdiği görülmektedir.

[43] Uludağ Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı.

Amasya'nın her iki ölçüt açısından da sahip olduğu potansiyelin oldukça zayıf olması nedeniyle sanayi yatırımları açısından tarihsel olarak taşıdığı "dezavantajlı" niteliğini sürdüreceğini tahmin etmek zor değildir. Öte taraftan, 1990'lı yıllarda Denizli, Gaziantep, Çorum gibi bazı Anadolu kentlerinin hızlı bir sanayi gelişimi göstermeleri, kapitalizmin sanayinin yerseçimi üzerinden net bir şekilde gözlemlenen mekândaki eşitsiz gelişimine aksi bir örnek teşkil etmemektedir. Yerel kalkınma paradigması içersinde "başarı örnekleri" olarak nitelendirilen ve üzerine pek çok çalışma yapılan bu kentlerin, genelde, büyümenin ilk döneminde yakaladıkları hızlı gelişimi ve "yerel dayanışma ve işbirliği ortamını" sürdüremedikleri ortaya konmuştur (Eraydın, 2002). Dolayısıyla, 1980 sonrasında ihracata dönük sanayileşme stratejisine geçilmesi ve bu kapsamda küresel ekonomide rekabet gücü görece iyi olan sektörlere[44] yoğunlaşan devlet teşvikleri İstanbul, İzmir, Bursa, İzmit gibi geleneksel sanayi odakları dışında kalan bazı kentlerde sanayi üzerinden gerçekleşen bir "yerel kalkınma" hamlesiyle sonuçlanmışsa da liberalleşen uluslararası ticaret ortamında rekabet koşullarının artan ağırlığı bu başarıların sürekli kılınmasını önemli ölçüde engellemektedir.

Bunun yanında, ulusal sermaye birikim sürecinde ortaya çıkan değişimler kentlerde yeni ekonomik elitlerin oluşmasına yol açmıştır. Farklı birikim süreçleri, farklı sermaye gruplarının, sektörlerin ve alt dalların öne çıkmasına neden olmaktadır. Büyüyen sermaye grupları açısından uygun koşulları sağlayan kentler (örneğin tekstil, giyim, gıda, taşıt, makina yan sanayi gibi sektör ve alt dallarında birikimi olan Denizli, Gaziantep, Çorum gibi yeni ortaya çıkan sanayi odakları ya da Bursa, Manisa gibi 1980 öncesinde devlet tarafından seçilmiş ilk sanayi odaklarından olan kentler) ekonomik gelişme açısından bu özelliklere sahip olmayan kentlere göre avantajlı konumda yer almaktadır (Ataay, 2001). 1980 sonrası değişen sermaye birikim biçiminin temel özelliklerinden biri yatırımların yukarıda bahsedilen ihracata dönük sanayi sektörleri üzerinde yoğunlaşması ve bu yatırım koşullarını sağlayan kentlerde yerel ekonomik yapının tarımdan sanayiye doğru kaymasıdır. Yukarıda da değinildiği üzere Amasya, ne 1980 öncesi, ne de sonrası dönemde izlenen sanayi politikaları ve bunlara koşut gelişen yatırım eğilimleri açısından öne çıkan yerlerden biri olmamıştır. Kentin ekonomik yapısına dair bu özellik Amasya'da görüşülen farklı ekonomik ve toplumsal kesimler tarafından dile getirilmiş, kentin ekonomik geleceğinin turizm ve tarım sektörlerinin önceliği üzerinden planlanması gerekliliği yazılı olmayan ancak ilkesel olarak üzerinde ortaklaşılmış bir karar haline gelmiştir[45].

---

[44] TÜSİAD ve Sabancı Üniversitesi ortaklığı ile kurulan Rekabet Forumu ve Sektörel Dernekler Federasyonu'nun hazırladığı 'İhracatta Rekabet Gücü Veritabanı'na göre Türkiye'nin küresel pazarda rekabet avantajına sahip olduğu ilk 8 sektör şöyle sıralanmaktadır: beton, giyim, tekstil, tütün, çelik, cam, taşıt ve gıda. (http://www.ekotrent.com/haber/20091112/Turkiyeyi-gururlandiran-8-sektor.php)

[45] Yerel kurum temsilcileri ve işadamları ile yapılan mülakatlar sanayi sektörünün kentin ekonomik geleceği ile ilgili kurgulardan dışlanmadığı göstermektedir. Yerli sermayenin özellikle tarım ürünlerinin işlenmesiyle ilgili sanayi alt dallarına yatırım

Sanayi sektörü açısından uluslararası ticaretteki ağır rekabet şartlarının "kent girişimciliği" üzerindeki doğrudan etkisinin yanında, kentler sanayi dışı sektörlerde yatırım yapan özel sermayeyi ve devlet yatırımlarını almak konusunda ulusal ölçekte de yarışmaktadır. Dolayısıyla, Amasya'nın, küresel rekabetin çok yoğun yaşandığı sanayi sektörüne yönelik bir kalkınma vizyonu olmaması onu kentler-arası rekabet ortamından soyutlamamakta, "kent girişimciliğinin" yerel politikayı şekillendiren ana ilkelerden biri olması durumunun sürmesine yol açmaktadır. 1980'den sonra sermaye birikim sürecinin değişimi içinde devletin sanayi yatırımlarından el çekmesiyle birlikte büyük ölçekli altyapı ve toplu konut yatırımına yönelmesi kentlerin ekonomik ve fiziksel gelişimlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Yapılı çevre yatırımlarına devletle birlikte özel sektör de yönlenmiştir. Ancak, bu yatırımların genelde ülke nüfusunun yoğunlaştığı büyük kentlerde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, 1980'den sonraki dönemde sermaye birikiminin farklılaşmasına bağlı olarak ekonominin sektörel bileşiminde ve toplumsal sınıfların yapısında meydana gelen değişimlerin Amasya'da doğrudan gözlendiğini söylemek mümkün değildir.

Ancak, il geneli için ticari bir merkez niteliğinde olan Amasya kentinin dışarıdan gelen ticari sermaye akımlarının etkisinde olduğu da yapılan mülakatlarda ortaya çıkmıştır. Amasya TSO temsilcileri perakende sektöründe ulusal pazarda hâkimiyet kazanmış bazı firmaların Amasya'ya yatırım yapma eğilimlerini ve bu eğilime karşı kentteki esnafın gösterdiği direnci dile getirmişlerdir. Sonuç olarak, her ne kadar Amasya sermaye hareketliliği açısından yoğun bir bölge değilse de ulusal düzeyde değişen sermaye birikim süreçlerinden payını almaktadır. Bu tür değişimlerin Amasya gibi görece kapalı bir ekonomik yapıya sahip kentlere yansımasına neden olan en önemli etken merkez ve yerel devlet ilişkileridir. 1980 sonrasında özellikle imar yetkilerinin belediyelere devredilmesiyle bazı alanlardaki merkezi devlet kontrolü eskiye oranla azaltılmıştır. Ancak, genel bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde Türkiye'de merkezin yerel politika üzerindeki etkisi oldukça belirleyicidir. Bu merkezi kontrol, yerel devlet kurumlarının merkezi devletle kurduğu idari ve siyasi ilişkilerde, siyasi partilerin ve sermayenin çeşitli kesimlerin örgütlendiği meslek odalarında geçerli olan teşkilat yapısı ve işleyiş anlayışında kendini göstermektedir.

Kitabın giriş bölümünde yerel kalkınma modeline, hem kentler arası hem de kentiçi eşitsizlikleri arttırıcı sonuçlar doğuracak olan ilkeler içermesi dolayısıyla eleştirel bir gözle yaklaşılacağı belirtilmişti. Yapılan alan araştırması, kapsamının geniş olması nedeniyle kentiçi eşitsizliklerin doğrudan

---

yapmasının Amasya kentinin ve ilinin ekonomik gücünü arttırması açısından önemli olduğu dile getirilmiştir. Ancak, kentin tarım ürünleri işleme/paketleme vb. sanayi dışındaki alt dallarda faaliyetler gösteren, Amasya dışından gelecek büyük sermayeyi çekecek ulaşım avantajlarına, fiziksel ve beşeri altyapıya sahip olmaması nedeniyle tarım ve turizm sektörleri vurgulanmaktadır.

tespitine yönelik nitelikte tasarlanmamıştır. Ancak, farklı sosyo-ekonomik düzeyde yer alan bireyler ve haneler[46] hakkında toplanan anket verilerine bakıldığında, kişilerin Amasya'nın mevcut ekonomik gelişmişlik düzeyi ve ekonomik geleceğine dair olarak yaptıkları bazı değerlendirmelerin gelirlerine ve işteki konumlarına göre değiştiği görülmektedir. Amasya'nın mevcut ekonomik gelişmişlik durumunun nasıl görüldüğüne dair soruya en sık verilen yanıt "orta düzey"dir. Dikkat çekici olan, esnafın dahil olduğu kendi hesabına/yevmiyeli çalışan kategorisinde "çok kötü" yanıtını verenlerin oranının işteki konuma dair diğer kategorilere göre oldukça yüksek olmasıdır. Kentin ekonomik geleceğinin nasıl görüldüğüyle ilgili soruya en sık verilen yanıt "ekonominin daha iyiye gideceği" olmuştur[47]. Bunu, "ekonomik gelişmişlik düzeyi aynı kalacak" yanıtı takip etmiştir. Kentin ekonomik geleceğine dair iyimser beklentilerin arkasında alan araştırmasının yapıldığı sırada yer seçimi yapılmış ve bina inşaatlarına başlanan üniversitenin büyük bir pay sahibi olduğunu söylemek mümkündür. Kent ekonomisinin gelecekte daha kötü olacağını dile getirenlerin daha çok kendi hesabına çalışan/yevmiyeli kategoride yoğunlaştığı görülmektedir. Bunun da yine esnafın kentte yatırım yapan büyük perakende firmaları karşısındaki dezavantajlı konumlarından ve işlerinde bir küçülme beklemelerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Yerel kurumların kent ekonomisinin gelişimi konusunda yaptıkları çalışmaları değerlendirmeleri istendiğinde, ankete katılanlar gelir gruplarından bağımsız olarak belediyenin çabalarının yetersiz olduğunu belirtmiştir. Valiliğin yerel kalkınmaya dair çabaları konusundaki düşünceler gelir gruplarına göre farklılaşmaktadır; yüksek ve düşük gelir kategorilerindeki bireyler daha olumsuz bir bakışa sahip iken orta gelir düzeyindeki bireyler valiliği kalkınma girişimleri konusunda daha başarılı bulmaktadır. Amasya Ticaret ve Sanayi Odası'nın (TSO) yerel ekonomiyi canlandırmaya yönelik faaliyetlerdeki yeterliliği ise en düşük gelir kategorisinde bulunan katılımcılar tarafından, daha yüksek kategorilerde yer alan kişilere göre daha olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Ancak, örneklemin seçkisiz olması nedeniyle gelir kategorilerinde eşit sayıda birey yer almamaktadır. TSO faaliyetlerinin değerlendirilmesi konusunda gelir kategorileri arasında ortaya çıkan ve çok büyük olmayan oransal farkların bu nedenle ihmal edilebileceği söylenebilir.

---

[46] Anket yapılan toplam yaklaşık 200 bireyin % 23.8'i özel sektörde ücretli, % 30.1'i kamu sektöründe ücretli, %15'i işveren ve %33.1'i de kendi hesabına çalışan ya da yevmiyelidir. Bireyler gelir gruplarına göre ayrıldığında, 600-1200 TL arası gelire sahip olanların % 32 ile en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir.

[47] Kentin ekonomik geleceğine dair olumlu bakış, bireylerin, Amasya'dan başka bir kentte yaşama düşüncesi taşıyıp taşımadıklarına dair soruya verdikleri yanıta da yansımıştır. Tüm gelir grupları açısından bakıldığında büyük bir çoğunluğun (% 54 ve % 60 arasında değişen oranlarda) Amasya dışına taşınmayı düşünmediği ortaya çıkmaktadır. Hatta gelir arttıkça kent dışında yaşamayı düşünenlerin oranında ufak bir yükselme görülmektedir. Bu sonucun en önemli nedenlerinden biri "çocukların eğitimiyle ilgili tasarılardır". Çocukların eğitimi açısından Amasya'nın yeterli olanakları taşıyıp taşıadığı ile ilgili soruya verilen olumsuz yanıtın gelir düzeyine koşut olarak arttığı belirlenmiştir.

Sonuç olarak, Amasya TSO kalkınma çabaları açısından ankete katılanların çoğu tarafından % 43.3) yetersiz bulunmuş, bunu % 37.3 oranıyla çabaları orta yeterlilik düzeyinde bulanlar ve %19.4 oranıyla da yeterli bulanlar izlemiştir.

Valilik, belediye gibi yerel devlet kurumlarındaki yönetici ve siyasetçiler ile kentin ekonomik yapısında öne çıkan kurum ve kişilerle yapılan mülakatlar yerel kurumların kalkınma girişimlerindeki liderlik rollerinin değerlendirilmesi hakkında ön fikir veren anket verilerini zenginleştirmiş ve detaylı verilere ulaşılmasını sağlamıştır. Yeni kalkınma paradigmasının kentteki girişimcilik ortamının yaratılması ve sürdürülmesinde önemli rol biçtiği sanayi-ticaret odaları ve işadamı derneklerinin temsilcileri (Amasya TSO, Amasya Esnaf ve Sanatkâr Odaları Birliği-ESOB) kentte yatırımcıları yönlendirecek etkin mekanizmaların işlemediğini ve bu konuda yeterli bilgi ve deneyim birikiminin olmadığını belirtmiştir. Benzer bir yorum Amasya KOSGEB Sinerji Odağı'nda[48] görüşülen yetkililer tarafından da dile getirilmiş, ancak aynı zamanda sayıca yetersiz olduğu kabul edilse de yapılan çalışmalarda potansiyel yatırımcıların genel bir ilgisizlik sergiledikleri de vurgulanmıştır. Kalkınma ajanslarının yasal nitelik kazanmadığı dönemde, ajansların günümüzde yerine getirdiği temel işlevleri yüklenmiş olan Yeşilırmak Havzası Kalkınma Birliği'nin kentteki girişimciliğin canlandırılması konusunda öncelik taşıyan bir kurum olduğu ekonomik elitler arasında özellikle bazı kesimler (Amasya Genç İşadamları Derneği ve Amasya Turizm Derneği) tarafından dile getirilmiştir. Ancak, kentteki kurumsal etkileşimin eksikliğini göstermesi açısından Amasya TSO ve Amasya ESOB'un Kalkınma Birliği'nin çalışmalarından haberdar olmaması oldukça anlamlıdır.

Şüphesiz ki yerel kurumların liderlik rollerinin sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesi için kentteki sermaye sahiplerinin girişimcilik düzeylerinin hem niceliksel hem de niteliksel olarak incelenmesi gerekir. Girişimcilik düzeyinin niceliksel boyutundan kastedilen sermaye birikiminin yatırıma dönüşmesi, niteliksel boyutu ise yerel kalkınma paradigmasının temel savlarından hareketle, yatırımlarda ortaklık ve/veya işbirliği yapma kültürünün gelişmişlik düzeyidir. Yapılan mülakatlarda kentteki girişimci sayısının oldukça sınırlı olduğu ve kentte yatırıma dönüşmemiş önemli bir ekonomik sermaye birikiminin olduğu dile getirilmiştir. Yatırıma dönüşmemiş sermayenin varlığı ile ilgili görüşü desteklemesi ve bahsedilen birikimin büyüklüğünün anlaşılması açısından banka mevduatlarının incelenmesi düşünülmüş, ancak, gerek uzun bir zaman ve emek gerektiren başlı başına bir iş olması, gerekse de bankaların müşterilerine ait bilgileri üçüncü şahıslarla paylaşmamaları ilkesi nedeniyle bu düşünce hayata geçirilememiştir.

Yapılan mülakatlar, sayılarının ancak birkaç tane olduğu söylenen girişimcilerin, ailelerinden devraldıkları sermaye birikimini yatırıma dönüştüren ve Amasya dışında yükseköğrenim görmüş, Amasyalı genç kişiler

[48] KOSGEB Sinerji Odağı'nın kuruluşunda, Amasya TSO'nun da üyesi oduğu TOBB'un etkisi yapılan mülakatlarda dile getirilmiştir.

olduğunu göstermiştir. TSO'lar çatısında örgütlenmeyi yeterli bulmayarak genelde gönüllü işadamı dernekleri etrafında biraraya gelen bu tür girişimcilerin kentlerdeki yerleşik iş yapma kültürüne[49] eleştirel bir tavırla yaklaştıkları görülmektedir. Bu kapsamda, Amasya'da da, alan araştırmasının yapıldığı dönemde (2006 yılı) yeni bir oluşum söz konusudur. Türkiye Genç İşadamları Konfederasyonu'na (TUGİK) bağlı Amasya Genç İşadamları Derneği olarak yapılanan bu yeni oluşumun temsilcileri, Amasya TSO'ya alternatif yaratmaktan çok onun destekleyicisi ve tamamlayıcısı olmayı hedeflediklerini, ancak öncelikle Amasya'da kemikleşmiş olan aile şirketi anlayışını yıkmayı ve ekonomik faaliyetlerini daha geniş bir sosyal ilişki ağı içinde yürütmek istediklerini belirtmişlerdir.

Amasya'daki girişimciliğin niteliksel boyutundan, kentteki ortak iş yapma kültürü üzerinden bahsedileceği yukarıda belirtilmişti. Genç girişimcilerin kentteki yerleşik iş kültürüne getirdikleri eleştiri üzerinden dışarıya daha açık, esnek ve yeni ilişki biçimlerini üretmeye çalışmaları bahsedilen niteliksel boyutun önemli öğelerinden biridir. Ancak, yapılan mülakatlar, birlikte iş yapma ve iş ortaklıkları kurma gibi sosyal sermayenin ekonomik faaliyetlere nüfuz ettiği örnekler açısından Amasya'nın çok zengin bir geçmişe sahip olmadığını, kurulan birkaç ortak girişimin ise kısa ömürlü olduğunu ortaya koymuştur. YAMPAŞ alışveriş merkezinin açılması, giyim fabrikasının kurulması, kasapların şirketleşmesi ve FerSu gibi yerel sermayenin kurduğu ortaklıklar, TSO Meclis Başkanı'na göre bireysel çıkarların en çoklaştırılması çabası ve karşılıklı güvensizlik dolayısıyla sürdürülememiştir.

YAMPAŞ örneği farklı ölçekte işleyen ve farklı büyüklüklere sahip sermaye kesimleri arasındaki çatışmaya ışık tutması açısından önemlidir. YAMPAŞ küçük esnafı biraraya getirmek amacıyla 1993 kurulmuş ve 1990'ların sonuna kadar başarılı bir şekilde sürdürülmüştür. Ancak, YİMPAŞ ve BİM gibi toptan ve perakende sektöründe ulusal ölçekte güç kazanan şirketlerin Amasya'da faaliyet göstermeye başlamaları ile birlikte etkinliğini yitirmiş ve çözülme sürecine girmiştir. YAMPAŞ süreci hakkında bilgi aktaran Amasya TSO Meclis Başkanı, ulusal sermayenin yerelde etkinlik kazanmasında siyasetin rolüne dikkat çekmiş ve bu anlamda merkezi ve yerel devletin aynı siyasi partiden olmasının yarattığı etkiyi vurgulamıştır. Her ne kadar 1980 sonrasında yerel devletin yetkileri genişletilmiş ise de merkezi ve yerel devlet arasındaki güçlü bağ geçerliliğini korumaktadır. Bu bağ, bir yandan yerel siyaseti merkezi siyasetin önemli bir bileşeni haline getirmekte diğer yandan ise yerel siyasetin merkezi siyasetin yönlendirmesine açık olması durumunu doğurmaktadır. Yerel kalkınma paradigmasının yerel kalkınma siyaseti açısından ortaya attığı savlar açısından bu konu özellikle önemlidir. Hakim kalkınma paradigmasının genel şemasında güç ilişkilerine vurgu yapılmadığından, ne farklı ekonomik ve toplumsal kesimlerin olası kalkınma girişimlerinden/ projelerinden nasıl

[49] Bu kültürün en önemli iki özelliği yerel ekonomik yapıda aile şirketlerinin hâkimiyeti ve kurulan iş ilişkilerinin genelde yerel ve bölgesel düzeyle sınırlı kalmasıdır.

etkileneceği sorgulanmaktadır, ne de bu girişimleri yapacak potansiyel aktörler olarak tanımlanan yerel sermayenin merkezi siyasetle kurduğu ilişki ölçüsünde yerel güç ilişkilerinde kazandığı avantajlı/dezavantajlı konumlardan bahsedilmektedir. Yeni paradigmada bu tür ilişkilerin çözümleme dışı bırakılmış olması yereli çelişkilerden arınmış bir mekân olarak tanımlama yanılgısını doğurmaktadır. Oysa yerel-merkezi siyaset ilişkisi çerçevesinde değerlendirildiğinde yerelde güçlü olan ekonomik grupların çoğu durumda merkezi siyasete eklemlenebilmiş kesimler olduğu görülmektedir. Merkezi siyaset ile eklemlenmenin temel olarak iki yolu olduğunu söylemek mümkündür. İlki, yerli sermayenin zorunlu ve/veya gönüllü olarak biraraya geldiği yerel ticaret ve sanayi odaları, esnaf sanatkârlar odaları birliği, TMMOB'a bağlı meslek odaları gibi örgütlenmeler ve siyasi partilerin yerel teşkilatlarıdır. İkincisi ise, yerel örgütlenmelerin aracılığı olmaksızın merkezi siyaset çevreleriyle doğrudan ilişki kurmaktır. Bu ikinci yöntem genelde ulusal ve uluslararası ölçekte faaliyet gösteren büyük sermaye için söz konusu olmaktadır. Yerelde işleyen ortak bir girişim olarak belirli bir başarı kazanan YAMPAŞ'ın çözülmesine neden olan ulusal ticaret sermayesinin Amasya'daki varlığı, merkezi siyasetle doğrudan kurulan güçlü ilişkilerin yerel ekonomi üzerindeki doğrudan etkisini gösteren güzel bir örnektir.

Yerel ekonomiye ve Amasya'daki girişimcilik düzeyiyle ilgili değerlendirmelerin ardından kentteki kurumsal derinliğe dair tespitleri aktarmak yerinde olacaktır. Bunun sonrasında, kentteki mevcut girişimcilik düzeyi ele alınırken bahsedilen "güven" meselesi mülakat yapılan ekonomik eliti aşan bir kapsamda genişletilecektir; bu bağlamda sosyal sermayenin tespitine yönelik olarak hazırlanan anket sorularının sonuçları değerlendirilecektir. Kentteki temel devlet kurumları olan belediye ve valilik ile özel sektörün örgütleri olan ticaret ve sanayi odaları, meslek odaları, sektörel ya da sektörel olmayan bir örgütlenme temeline sahip çeşitli işadamı dernekleri[50] arasında süregelen ilişkileri sıklık, yoğunluk ve nitelik açısından değerlendirdiğimizde ortaya genel çıkan tablo Amasya'da kurumsal derinliğin gelişmemiş bir düzeyde olduğu yönündedir. Mülakatlardan edinilen veriler, alan araştırmasının yapıldığı dönemde belediyenin diğer kurumlardan neredeyse izole bir şekilde faaliyet gösterdiğine işaret etmektedir.

Yerel kalkınmanın yerel aktörlerce üzerinde fikir birliği yapılmış bir proje etrafında ele alınabileceğini öngören yeni kalkınma paradigması yerel devlet kurumları ile ticaret ve sanayi odalarını liderlik ve/veya koordinasyon sağlama rollerini yürütebilecek yerel kurumlar olarak ön plana çıkarmaktadır. Amasya özelinde belediye ya da valiliğin bu tür bir liderlik ya da eşgüdüm sağlama rolü üstlendiğini söylemek olası değildir. Amasya Valisi'nin başkanlık ettiği Yeşilırmak Havza Kalkınma Birliği'nin AB hibeleri için proje teklifleri hazırlanması sürecinde özel sektörle gerek bireysel, gerek kurumsal düzeyde

[50] Amasya'da sektörel işadamı derneği olarak turizm alanındaki girişimcilerin biraraya geldiği Turizm Derneği, sektörel olmayan işadamı örgütlenmesi olarak da Amasya Genç İşadamları Derneği öne çıkmaktadır.

temeas kurmasını Valiliğin ortaya koyduğu bir liderlik örneği olarak tanımlamak zordur. Bu sürecin tasarımında ve işleyişinde merkezden gelen DPT göevlilileri ve DPT adına çalışan yerel şahısların etkili olduğu göz önüne alındığında Amasya Valiliği'nin kentteki girişimcilik kapasitesinin arttırılmasını amaçlayan AB hibe sürecinin lider aktörü olmadığı ortaya çıkmaktadır. Ancak, mülakatlarda Amasya Valiliği'nin sürecin yerelde işlemesinin kolaylaştırılması konusunda DPT'ye önemli destekler verdiği de belirtilmiştir. Valiliğin bu desteği verirken merkezi devletin yereldeki uzantısı olma niteliğinin ön plana çıktığını ve başka bir merkezi devlet kurumuyla bu çerçevede işbirliği yaptığını söylemek mümkündür.

Kentteki küçük ve orta büyüklükteki sermayenin örgütlendiği en büyük kurum olan Amasya TSO yöneticileri ile yapılan mülakatlarda TSO'nun gerek belediye ve valilikle, gerekse de Kalkınma Birliği ile sürekli bir kurumsal temâsı bulunmadığı görülmüştür. TSO'nun Amasya Belediyesi ve Valiliği ile yerel kalkınma etrafında yaptığı etkin işbirliği örnekleri alan araştırmasının yapıldığı dönemde karşımıza çıkmamakla birlikte TSO'nun diğer sermaye örgütleri ile bu doğrultuda önemli bir ilişki çerçevesi geliştirdiği görülmektedir. Amasya TSO Genel Sekreteri'nden edinilen bilgilere göre TSO, Pancar Ekicileri Kooperatifi, Ziraat Odası, Muhasebeciler Birliği bazı sermaye örgütleri ve meslek odalarını "ortak çıkar" etrafında proje bazlı olarak biraraya getirebilmektedir. OSB'nin yer seçimi ve Amasya'da bir üniversitenin kurulması ile ilgili karar ve bu kararlar sonrasında işleyen süreçlerde (özellikle merkezi hükümet ve devlet kurumları ile yapılan görüşmelerde) TSO'nun lider ve örgütleyici bir rol üstlendiği anlaşılmıştır. Amasya gibi sermaye birikiminin sağlandığı temel ekonomik sektörün tarım olduğu kentlerde ticaret ve sanayi sermayesini oluşturan kesimin büyük bir bölümü birikimini tarımdan elde etmiş ve tarımsal faaliyetlerle hala etkin olarak sürdüren kişilerden oluşmaktadır. Bu durum, Amasya TSO'nun kentteki tarım sermayesini temsil eden diğer yerel kurumlarla rahatça ilişki kurması ve yönlendirici olabilmesinin arkasındaki en önemli nedendir denebilir.

Bireysel düzeydeki sosyal sermayenin tespitine yönelik olarak hazırlanan "Mahallenizdeki insanlara ne derece güvenirsiniz?" şeklindeki anket sorusuna katılımcıların %37'si "güvenirim" diye yanıt vermiş, % 37'si ise "güvenirim ama" seçeneğini tercih ederek duydukları güvenin koşulsuz olmadığını belirtmişlerdir. Katılımcıların % 16'sı "güvenmem" ve %11'i de "çok güvenirim" yanıtlarını vermişlerdir. "Mahalledeki insanlara güvenme" ile "mahalledeki insanları tanıma" olguları arasında, beklenildiği üzere, pozitif ve doğrusal bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bireylerin mahallelerindeki yardımlaşma düzeyi hakkındaki düşünceleri ve kendilerini emniyette (asayiş olayları açısından) hissedip hissetmeme durumlarına ait değerlendirmeleri Amasya kentindeki günlük yaşamın temel güven duygusu ve yardımlaşma konuları açısından olumlu bir seyirde sürdüğü sonucunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, genel olarak olumlu değerlendirelen yardımlaşma düzeyinin gelirden bağımsız olduğu ve akrabalık ilişkilerini aşarak daha geniş bir sosyal çevreye yayıldığı da saptanmıştır.

Amasya'da, günlük yaşamın işleyişinde önemli ve olumlu bir katkısı olduğu görülen sosyal sermayenin kent ekonomisinin işleyişinde ve gelecekte izleyeceği yol üzerinde benzer bir etki yarattığını söylemek olası değildir. Amasya'da kurumsal düzeydeki sosyal sermayenin ve kurumsal derinliğin, kentin geleceğini şekillendirecek ortak bir vizyon oluşturulmasına ve aktörlerin işbirliği temeline oturacak bir eylem planı dahilinde uygulamaya konulmasına yetecek düzeyde olmadığı yapılan mülakatlarda açık bir biçimde ortaya konmuştur. Amasya ESOB gibi yerel sermayenin belli bir kesimini temsil eden kurumun yerel kalkınma paradigmasından haberdar olmaması ve bu bağlamda kentin ekonomik geleceğine dair bir görüş oluşturmamış olması dikkat çekicidir. Yerel aktörlerin bir araya gelmeleri ve kentin ekonomik geleceğini şekillendirmeleri konusunda bu tür sıkıntıların varlığını kabul eden hakim kalkınma paradigması, bu nedenle, kentlerdeki girişimcilik kapasitesinin arttırılmasına dönük çalışmaların önemini vurgulamaktadır. Ancak, yanıltıcı olan nokta bu vurguda toplumdaki güç ilişkilerinin asimetrik niteliğinin göz ardı edilmesi ve temelinde "çoğulcu" görüşün yer aldığı bir değerlendirme ile farklı yerel grupların karar alma ve uygulama süreçlerindeki etkinliklerinin katılım ve etki düzeyi açısından benzer olacağını varsaymasıdır.

Oysa bireyler üzerinden düşünüldüğünde, sermaye- emek arasındaki temel ayrımın yanında emek pazarının kutuplaşması temelinde gelişen ve kaynaklara erişim konusunda kendini gösteren ciddi farklılıklar vardır. Kaynakların eşitsiz dağılımı ve buna koşut bir biçimde ortaya çıkan toplumdaki güç asimetrisi sermayenin iç bölünmelerinde de kendini göstermektedir. Siyasi ve ekonomik kaynaklara ulaşım konusunda Amasya'daki yerli sermayeden daha avantajlı bir konuma sahip olan ulusal ölçekli perakende sektörünün yerel, ortak bir küçük sermaye girişimi olan YAMPAŞ'ın dağılmasına yol açması bunun en somut örneğidir.

Bu tür güç asimetrilerinin varolduğu bir ortamda rekabetçilik ve girişimcilik üzerinden geliştirilecek olan kalkınma politikalarının mevcut eşitsizlikleri derinleştireceği açıktır. Yerel kalkınma paradigmasının öne çıkardığı bölge kalkınma ajanslarının yapılanma şekli ve AB hibelerinin dağıtım ilkeleri de buna işaret etmektedir. Amasya'da yürütülen alan araştırması döneminde yasallığa kavuşmamasına rağmen günümüzde pek çok Düzey-II bölgesinde kurulmuş ve çalışmalara başlamış olan kalkınma ajanslarının 5449 sayılı kuruluş kanununun 5. maddesinde ajansların öne çıkan görev ve yetkileri "bölgedeki kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek", "bölgedeki kaynak ve olanakları tespit ederek ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü arttırmaya yönelik araştırmalar yapmak", "yatırımcıların işlemlerini kolaylaştırıcı tek durak hizmetinin verilmesi" ve "küçük ve orta ölçekli işletmelerin çeşitli konularda desteklenmesi" dir. Bu yetki ve görev tanımlarından da anlaşılacağı üzere kalkınma ajanslarının uygulamalarıyla ortaya konulan arz-yanlı bir siyasa örneğidir. Kalkınma kurulu, yönetim kurulu, genel sekreterlikve yatırım destek ofislerinden oluşan ajans teşkilat yapısında yerel aktörlere en geniş katılım

olanağını sunan birim, görevi "işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek olarak" tanımlanan kalkınma kuruludur. Ancak, kalkınma kurulunun kararlarının bir bağlayıcılığı yoktur ve ajanstaki rolü yönetim kuruluna tavsiyede bulunmak olarak tanımlanmıştır. Asıl karar organı olan yönetim kurulu ise, üye sayısı 100 kişiye kadar çıkabilen kalkınma kuruluna göre oldukça dar bir kapsama sahiptir. Yönetim kurulu vali, belediye başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel sector ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden oluşmaktadır. Yerel sermayenin örgütlendiği başat kurumların yönetim kurulunun doğrudan üyesi olmalarının yanı sıra, kalkınma kurulunun belirleyeceği üç kurumun üçününde de ticaret ve sanayi odaları dışındaki sermaye örgütleri arasından seçilmesi mümkündür.

Kısaca, kalkınma ajanslarının görev tanımında görülen arz-yanlı tutum ajansın oluşumunda da söz konusudur. Kapitalist büyümenin verimlilik sorunu nedeniyle krize girmesi, özellikle 1980 sonrasında, devlet, sermaye ve emek arasındaki ilişkilerin yeniden şekillendirilmesine yol açmıştır. Ekonomi alanında 1980 sonrası geliştirilen içsel büyüme kuramlarından oldukça etkilenen yerel kalkınma paradigması devletin sermaye birikiminin sağlanmasını kolaylaştırıcı rolünü kalkınma ajansları gibi yeni kurumlar ve siyasa araçlar üzerinden tanımlarken, kentlerdeki emek gücü ancak küresel rekabetçilikte avantaj sağlayan "bilgi ve becerinin" toplandığı birimler olarak ele alınmaktadır. Kaynakların ve özel sektör yatırımlarının hem kentler, hem de kentlerdeki farklı toplumsal gruplar arasındaki eşitsiz dağılımın ve bunun doğurduğu mekansal ve toplumsal yarılmaların yerel kalkınma paradigması altında azalmadığı, aksine arttığı görülmektedir[51]. Kalkınmaya yönelik siyasalar günümüzde olduğu gibi arz-yanlı olmaya ve sosyal ve kültürel boyutu dışlayan salt ekonomik bir çerçeveye hapsedildiği sürece, kalkınma

[51] DPT'nin 1990 ve 2000 verilerine dayanarak bölge ve kentlerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ile ilgili yaptığı çalışmalar, ilgili dönemde en yüksek gelişmişlik endeks değerine sahip Marmara ve İç Anadolu Bölgeleri dışındaki bölgelerin gelişmişlik endekslerinin düştüğünü göstermektedir. Yedi coğrafi bölge temelinde yapılan bu tespitin yanında, iller sosyo-ekonomik düzeylerinin yakınlığına göre beş gruba ayrılmış ve bu gruplara dair sonuçlar da elde edilmiştir. 1990-2000 arası dönemde bu grupların nüfus ve GSYİH'daki paylarının değişimine bakıldığında birinci grupta yer alan illerin (en gelişmiş iller) her iki değişken açısından da pek bir değişim göstermediği anlaşılmaktadır. Ancak, 1980 sonrasında gelişen sanayi odaklarını kapsayan ikinci il grubunun gerek nüfus, gerekse de GSYİH'daki yeri açısından önemli artışlar gösterdiği anlaşılmaktadır. Amasya'nın da içinde yer aldığı üçüncü il grubunda ise illerinde hem nüfus kaybettikleri, hem de GSYİH'daki paylarının önemli ölçüde düştüğü görülmektedir.

TÜİK'in yaptığı gelir dağılımı araştırmalarına bakıldığında her ne kadar 1994-2005 arasındaki dönemde gini katsayısının giderek düştüğü görülse de (gini katsayısına "0" değerine ne kadar yaklaşırsa gelir dağılımı o kadar adaletli gerçekleşmiş demektir), 2005 yılında en yüksek gelire sahip % 20'lik dilim toplam gelirin % 44.4'üne, buna karşılık en düşük gelire sahip % 20'lik dilim ise sadece % 6,1'ine sahiptir.

politikalarının örgütleme ölçeğinin ulus ya da kent/ bölge ölçeği olması ve bu bağlamda öne çıkan kurumların merkeze bağlı ya da yerel özerkliğe sahip kurumlar olup olmamasının ikinci derecede önemli bir tartışma konusu olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda, son söz olarak. AB'ye entegrasyon sürecinde bölgeler arası eşitsizliğin giderilmesinde Türkiye için bir fırsat olarak sunulan -ve yerel kalkınma paradigmasının uygulama örneğini teşkil eden- bölgesel fonların kent ve bölgelerde yaratacağı etkinin yukarıda belirtilen dağıtım ilkesinden kopuk değerlendirilmemesi gerektiği belirtilmelidir.

15. KAYNAKÇA

- Adaman, F. ve Çarkoğlu, A. (2000) Türkiye'de Yerel ve Merkezi Yönetimlerde Hizmetlerden Tatmin, Patronaj İlişkileri ve Reform, TESEV, içinde E. Erdoğan, Sosyal Sermaye, Güven ve Türk Gençliği, <http://www.urbanhobbit. net/>.
- Adaman, F., Çarkoğlu, A. ve Şenatalar, B. (2001) Hanehalkı Gözünden Türkiye'de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Öneriler, TESEV, içinde E. Erdoğan, "Sosyal Sermaye, Güven ve Türk Gençliği", <http://www.urbanhobbit. net/>.
- Adler, P. and Kwon, S.W. (2002) Social Capital: Prospects For A New Concept, *Academy of Management Review*, (27), p:17–40, quoted in Hayrettin Özler, Derya Ergun Özler, Gülten Eren Gümüştekin, Aile İşletmelerinde Nepotizmin Gelişim Evreleri Ve Kurumsallaşma, <http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/,p.444.>.
- Akçay, S. (2004) "Social Capital: A Survey", http://dergi.iibf.gazi.edu.tr/pdf/5207.pdf.
- Akdemir, A., Kasımoğlu, M. ve Kutlutürk, M. (2003-2004) Yönetsel Yazının Gündemindeki Tartışmalar, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 1 (1-2), s:21-29.
- Amasya Valiliği (2006) Amasya İli Stratejik Planı 2007-2011.
- Amin, A. (1998) An Instutional Perspective on Regional Economic Development, paper presented at the Economic Geography Research Group Seminar 'Institutions and Governance', July 3. Department of Geography UCL, London.
- Amin, A. (2004) 'Chapter 3: An institutional perspective on regional economic development'. İçinde T. J. Barnes, J. Peck, E. Sheppard, A. Tickell (der.) *Reading Economic Geography*. Malden, Oxfrod, Carlton: Blackwell Publishing Ltd.
- Amin, A. and Hausner J. (1997) Interactive governance and social complexity, in A. Amin and J. Hausner (eds) Beyond market and hierarchy, Cheltenham, Edward Elgar: UK, p:1-31.
- Amin, A. and Thrift, N. (1994) Globalisation, Institutions and Regional Development in Europe, Oxford University Press, Oxford.
- Amin, A., Thrift, N. (1995a). Globalisation, institutional thickness and the local economy. İçinde P. Healey, S. Cameron, S. Davoudi, S. Graham & A. Madanipour (der.), *Managing cities: The new urban context* (ss. 92-108). London: John Wiley and Sons.
- Amin, A., Thrift, N. (1995b). Institutional issues for the European regions: from markets and plans to socioeconomics and powers of association. *Economy and Society*, 24 (1), 41-66.
- Amin, A., Thrift, N. (2001). 'Living in the global'. İçinde A. Amin ve N. Thrift (der.), *Globalisation, institutions, and regional development in Europe* (ss. 1-2). Oxford ve New York: Oxford University Press.

- Arat, Z. (2000) 1970'lerden Sonra Çevrede Kurumsal Yapının Gelişimi. *Türkiye'de Çevrenin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu, 7-8 Nisan, İstanbul*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, s.166-175.
- Aruoba, Ç. (1992) 'Çevre Ekonomisi, Gelişme Ekonomisi', Ruşen Keleş, İnsan Çevre Toplum içinde, İmge: Ankara, s:172-192.
- Ashley, C. & Ntshona, Z. (2002) *Transforming Roles but Not Reality?: Private Sector and Community Involvement in Tourism and Forestry Development on the Wild Coast* (London: Overseas Development Institute).
- Ateş, S. (1998). 'Yeni içsel büyüme teorileri ve Türkiye ekonomisinin büyüme dinamiklerinin analizi', Çukurova Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Aydoğan, M. (2010) *Bitmeyen Oyun- Türkiye'yi Bekleyen Tehlikeler,* Umay Yayınları, İstanbul.
- Bain, K. and Hicks, N. (1998) Building Social Capital and Reaching Out To Excluded Groups: The Challenge Of Partnerships, paper presented at CELAM Meeting On *The* Struggle Against Poverty Towards The Turn Of The Millenium, Washington D.C., quoted in Anirudh Krishna and Elizabeth Shrader, "Social Capital Assesment Tool" Prepared for the Conference on Social Capital and Poverty Reduction The World Bank Washington, D.C.June 22-24, 1999.
- Baldassare, M. (1986) *Trouble in Paradise: The Suburban Transformation in America.* New York: Columbia University Press.
- Balkan, N. (1999). 'Kapitalizmin krizi ve yapisal uyum politikalari', http://e-kutuphane.egitimsen.org.tr/pdf/1638.pdf (28.02.2011 tarihinde ziyaret edilmiştir)
- Barro, R. J. (1998) Human Capital and Growth in Cross-Country Regression, (http://www.sofofa.cl/eventos/2002/enero-junio/barro7.5.B.pdf).
- Başkaya, F. (1994) Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü, İmge Kitabevi, Ankara.
- Begg, I. (1999). Cities and competitiveness. *Urban Studies,* 36, 795-809.
- Berber, M. (2006) İktisadi Büyüme ve Kalkınma, Derya Kitabevi: Trabzon.
- Blakely, E.J. (1994) *Planning Local Economic Development: Theory and Practice,* Sage: USA
- Blaskó, Z. (2003) Cultural Reproduction Or Cultural Mobility? *Review of Sociology,* 9 (1), p:5–26.
- Blaxter, L. and Hughes, C. (2001) Social capital: a critique, in J. Thompson, Stretching the Academy, Leicester: NIACE.
- Blokland, T. and Savage, M. (2001) Networks, Class and Place, *International Journal of Urban and Regional Research,* 25 (2), p:221-226.
- Boddy, M., Parkinson, M. (2004). Chapter 1: Introduction. İçinde M. Boddy ve M. Parkinson (der.), *City matters: Competitiveness, cohesion and urban governance* (ss.1-12). Bristol: The Policy Press.

- Bourdieu, P. (1977) Cultural Reproduction and Social Reproduction, quoted in J. Field (2003) *Social Capital*, Routledge: NY, s.18-28.
- Bourdieu, P. (1980) Le Capital Social, in J. Field (2003): *Social Capital*, Routledge:NY, s.18-28.
- Bourdieu, P. (1984) Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste, Harvard University Pres: USA.
- Bourdieu, P. (1986) "The Forms of Capital." in J.G. Richards (eds) Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education, Greenwood Pres: New York, p:241-258.
- Bourdieu, P. (1986) The Forms of Capital, in J. Richardson (Eds.) Handbook of Theory and Research for Sociology of Education, Greenwood Pres:New York, p:241- 258, quoted in Murat Çetin, Bölgesel Kalkınmada Sosyal Ağların Rolü: Silikon Vadisi Örneği, *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi,* Cilt:21 Sayı:1, Yıl:2006, s:1-25.
- Bourdieu, P. (1996) The State Nobility: Elite Schools in the Field of Power, Polity: UK.
- Bourdieu, P. (1999) The Weight of the World: Social Suffering in Contemporary Society, Polity: UK
- Bourdieu, P. and Passeron J. (1973) Reproduction in Education, Society and Culture, Sage: UK.
- Bourdieu, P. and Passeron J. (1979) The Inheritors: French Students and Their Relations to Culture, Univercity of Chicago Pres: USA.
- Bourdieu, P. and Wacquant, L.P.D. (1992) An Invitation to Reflexive Sociology, University of Chicago Pres: Chicago.
- Bourdieu, P., Boltanski, L. and St. Martin, M. (1973) Les stratégies de reconversion: Les classes sociales et le système d'enseignement, *Social Science Information,* 12, p:61-113.
- Bourdiue, P. and and Wacquant, L.(1992) An Invitation to Reflexive Sociology, University of Chicago Pres: Chicago, quoted in J. Field (2003): *Social Capital*, Routledge:NY, s.18-28.
- Byrne, D. (1999) Social Exclusion, Open University. Press: Buckingham.
- Canadian Government Policy Research Initiative, 2003, Social Capital Workshop - Report of Findings, June 19, 2003 Report of Findings from the Interdepartmental Workshop on Social Capital. (Retrieved from: http://www.policyresearch.gc.ca/page.asp?pagenm=root)
- Clarke, S. E. & Gaile, G. L. (1998) *The Work of Cities* (Minneapolis: University of Minnesota Press).
- Coffey, W. and Polese, M. (1985). Local development: Conceptual bases and policy implications. *Regional Studies*, 19, p:85–93.
- Coleman, J. (1988) Social Capital in the Creation of Human Capital ,*American Journal of Sociology*, 94, p:95-120.
- Coleman, J. (1988), Social Capital in the Creation of Human Capital, in J. Field (2003) *Social Capital*, Routledge: NY. s.28-40.
- Coleman, J. (1990) Foundations of Social Theory, Harvard University Press: Cambridge, MA.

- Coleman, J. (1994) Foundations of Social theory, in J. Field (2003) *Social Capital*, Routledge: NY, s.28-40.
- Cooke P. (1990) Back to the Future: Modernity, Post-Modernity and Locality, Polity: Cambridge.
- Cooke, P. (2004). Chapter 9: Competitiveness as cohesion: Social capital and the knowledge economy. İçinde M. Parkinson & M. Boddy (der.), *City matters: Competitiveness, cohesion and urban governance* (ss. 153-170). Bristol: The Policy Press.
- Cooke, P., Morgan, K. (1998). *Economies of association.* Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Çamur, K.C. ve Gümüş, Ö. (2005) İstatistikî bölge birimleri (NUTS Sistemi) Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir? İçinde Menaf Turan (yay. haz.), Paragraf Yayınevi, Ankara, s:181–196.
- Çarkçı A. (2006) Prof. Dr. Korel Göymen İle Yerel Siyaset Kavramı Üzerine, *Yerel Siyaset Dergisi*, (http://www.yerelsiyaset.com/v4/sayfalar.php?goster=ayrinti&id=304).
- Demircan, E. ve Ener, M. "IMF'nin Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye'de Uygulanan İstikrar Programları Üzerine Etkileri" (http://Biibf.comu.edu.tr/edemircanmenerm.pdf.).
- Demircan, N. ve Ceylan, A. (2003) Örgütsel Güven Kavramı: Nedenleri ve Sonuçları, Yönetim *ve Ekonomi*, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F., 10 (2), p:139-150.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2003). *İllerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması.* Ankara: DPT Yayınları.
- Deyo, F.C., Doner, R.F. and Hershberg E. (2001) Economic governance and the challenge of flexibility in East Asia, Rowman & Littlefield: New York.
- DPT (2003) Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004-2006).
- DPT (2006) YHGP Bölgesel Gelişme Ana Planı.
- Dunford, M. (1990) Theories of Regulation, *Environment and Planning, Society and Space*, 8 (3), p:297–321.
- Durlauf, S.N. and Fafchamps, M., (2004) Social Capital, NBER Working Paper Series No: 10485, içinde O. Öksüzler "Sosyal Sermaye, Güven ve Belirleyicileri: Bir Panel Analizi", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi,* (12) 2006, p:108-129.
- Eceral T. (2004) Yerel Ekonomik Kalkınma ve Kentsel Dönüşüm, 8 Kasım Dünya Kentcilik Günü 28. Kolokyumu.
- Encyclopedia of Sustainable Development (http://www.ace.mmu.ac.uk/esd)
- Engels, F. (1997) İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu, Sol:Ankara.
- Eraydın, A. (2002). Yeni sanayi odakları: yerel kalkınmanın yeniden kavramlaştırılması. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Eraydın, A. (2008). 'Politikalardan süreç tasarımına: Yeni bölgesel politikalar ve yönetişim modelleri', TEPAV 2. Bölgesel Kalkınma ve

Yönetişim Sempozyumu Bildiriler Kitabı, ss.7-23. Ankara: TEPAV Yayınları, no.37.

- Eraydın, A., (2002), *Yeni Sanayi Odakları: Yerel Kalkınmanın Yeniden Kavramlaştırılması*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.
- Ercan, F. (2006) 'III. Kalkınma iktisadının tarihsel değişimi ve bilgi tarzının niteliği', (http://fuatercan.wordpress.com/2006/07/09/yktisat-ve-kalkynma-ekonomisi/), (22.02.2011 tarihinde ziyaret edilmiştir).
- Ercan, N. (2000). 'İçsel büyüme teorisi: Genel bir bakış', *DPT Planlama Dergisi* http://ekutup.dpt.gov.tr/planlama/42nciyil/ercanny.pdf, (25.02.2011 tarihinde ziyaret edilmiştir).
- Erdoğan, E. (2006) Sosyal Sermaye, Güven ve Türk Gençliği, <http://www. urban hobbit.net/>.
- Erendil, A. (1998), Using *Critical realist Approach in Geographical research: An Attempt to Analyze the Transforming Nature of Production and Reproduction in Denizli,* ODTÜ Kent Planlama Bölümü.
- Ersoy, M. (1985) "Kentsel Sanayi Sektörü Bağlamında <modernleşme ve Bağımlılık Okullarına Bir Eleştiri, *Yapıt,*s.10, ss. 51-66. Ayrıca Bkz. M.Ersoy (1992), *Gelişme ve Planlama,* ODTÜ Kent ve Bölge Planlama Bölümü, Kent ve Bölge Üzerine Seçilmiş Yazılar Dizisi, Ankara.
- Ersoy, M. (1992) *Emperyalizm, Gelişme ve Bağımlılık Üzerine*, Verso Yayınları: Ankara.
- Ersoy,M., Şengül, H. T.(2001) "Kalkınma Kuramlarında Kentler", Şengül, H.T. (2001) *Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar*, içinde, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi (WALD) Demokrasi Kitaplığı.
- Ersoy,M.ve Keskinok, H.Ç, (Derl). (1984), *Üretim Tarzlarının Eklemlenmesi Üzerine,* Verso yayınları, Ankara.
- Esmer, Y. (1999) Devrim, Evrim, Statüko: Türkiye'de Sosyal, Siyasal, Ekonomik Değerler, TESEV, içinde E. Erdoğan, Sosyal Sermaye, Güven ve Türk Gençliği, <http://www.urbanhobbit.net/>.
- Evans, P. (1996) Government Action, Social Capital and Development: Reviewing the Evidence on Synergy, *World Development*, 24 (6), p:1119-1132.
- Feiock, R.C., and Clingermayer, J. (1986) Municipal Representation, Executive Power, and Economic Development Policy Activity, *Policy Studies Journal,* 15, p:211-29.
- Field, J. (2003) Social Capital, Routledge: USA.
- Field, J. (2006) Sosyal Sermaye (Çev. Bahar Bilgen, Bayram Şen), Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Filiztekin, A, TUNALI, I., (1998), *Denizli'nin İktisadi Yapısı ve Yakın Dönem Dinamikleri, DPT, DİE ve Sermaye Pazarsı Kurulu tarafından düzenlenen Yeni Yerel Sanayi Odakları Seminerine sunulan bildiri.*
- Fine, B. (2000). 'Endogenous growth theory: A critical assessment', *Cambridge Journal of Economics* 24 (2): 245-265.

- Fine, B. (2001) Social Capital Versus Social Theory: Political Economy And Social Science At The Turn Of The Millennium, Routledge: London.
- Flap, H. (2002) No Man Is an Island: The Research Programme of a Social Capital Theory; in O. Favereau and E. Lazega, Conventions and Structures in Economic Organizations, Edward Elgar: Cornwall, p:29-59.
- Friedman, J.J. (1990) The Importance of Specific Resources to Community Actions: The Case of Foreign Trade Zones, *Social Science Quarterly,* 71, p:602-18.
- Fukuyama, F. (1992) The End of History and the Last Man, Avon Books:USA.
- Fukuyama, F. (1995) *Trust: Social Virtues and the Creation of Prosperity*, Free Pres: NY, quoted in Murat Çetin, Sanayiyel Bölgelerde Sosyal Sermaye ve Güven: Üçüncü İtalya Örneği, <http://eab.ege.edu.tr/pdf/6_1/C6-S1-M8.pdf>.
- Fukuyama, F. (1995) Trust: the social virtues and the creation of prosperity, Hamish Hamilton,:London.
- Fukuyama, F. (1998) Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması, Türkiye İş Bankası Yayınları: İstanbul.
- Fukuyama, F. (1998) Güven-Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması, (Çeviren: Ahmet Buğdaycı), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul, ss.11-51, quoted in Kenan Ören, Sosyal Sermayede Güven Unsuru ve İşgücü Performansına Etkisi, *Kamu-İsi*; 9 (1).
- Fukuyama, F. (1999) Social Capital And Civil Society (Conference), The Institute Of Public Policy, George Mason University, October 1, quoted in Kenan Ören, Sosyal Sermayede Güven Unsuru ve İşgücü Performansına Etkis, *Kamu-İsi*, 9 (1).
- Fukuyama, F. (1999) Social Capital and Civil Society, prepared for delivery at the IMF Conference on Second Generation Reforms, The Institute of Public Policy, George Mason University.
- Fukuyama, F. (1999) The Great Disruption: Human Nature and the Reconstitution of Social Order, Free Pres: New York, quoted in Kenan Ören, Sosyal Sermayede Güven Unsuru ve İşgücü Performansına Etkisi, *Kamu-İsi*; 9 (1).
- Fukuyama, F. (2000a) Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Arttırılması, Çev.: Ahmet Buğdaycı, T. İş Bankası Yayınları, No 24.
- Fukuyama, F. (2001) Social Capital, Civil Society And Development, *Third World Quarterly*, 22 (1), p:7-20, quoted in Kenan Ören, Sosyal Sermayede Güven Unsuru ve İşgücü Performansına Etkisi, *Kamu-İsi*, 9 (1).
- Gibbs, D. (2002) Local Economic Development and the Environment, London.
- Grabher, G. and Stark D. (1997) Organizing diversity: evolutionary theory, network analysis, and post-socialism, in G. Grabher and D. Stark (eds) Restructuring Networks in Post-socialism: Legacies, linkages, and localities, Oxford University Press: Oxford, p:1–32.
- Granovetter, M. (1973) The Strength of Weak Ties, *American Journal of Sociology*; (1982) The Strength of Weak Ties: A Network Theory

Revisited, in P.V. Marsden and N. Lin, (eds.) Social Structure and Network Analysis, p:105-130, Sage Publications: Beverly Hills.

- Granovetter, M. (1985) Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness, *The American Journal of Sociology*, 91 (3), p:481-510.
- Green, G.P., and Fleischmann, A. (1991) Promoting Economic Development: A Comparison of Central Cities, Suburbs, and Nonmetropolitan Communities, *Urban Affairs Quarterly,* 27, p:145-54.
- Habermas, J. (2002) Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akibeti: Siyasal Denemeler, Bakış Yayınları: İstanbul
- Hadjimichalis, C. (2006). 'Non-economic factors in economic geography and in 'new regionalism': A sympathetic critique', *International Journal of Urban and Regional Research* vol. 30 (3): 690–704.
- Harvey, D. (1989) The Urban Experience, Blackwell: Oxford
- Harvey, D. (1989). From managerialism to entrepreneurialism: The transformation in urban governance in late capitalism. *Geografiska Annaler*, 71 (1): 3-17.
- Harvey, D. (2003). *The new imperialism*. Oxford & New York: The Oxford University Press.
- Haug, S. (1997) Soziales Kapital. Ein Kritischer Überblick über den Aktuellen Forschungsstand. Mannheim: Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung (MZES, University of Mannheim).
- Herrera, R. (2006a). 'The hidden face of endogenous growth theory: Analytical and ideological perspectives in the era of neoliberal globalization', *Review of Radical Political Economics* vol. 38 (2): 243-257.
- Herrera, R. (2006b). 'The neoliberal rebirth of development economics', *Monthly Review* vol. 58 (1).
- Herrick, B. and Kindleberger C.P. (1983), 'Theories of Economic Development' in B. Herrick, and C.P. Kindleberger *Economic Development*, McGraw-Hill, Tokyo.
- Holland J., Weeks, J. and Gillies V. (2003) Families, Intimacy and Social Capital, Families & Social Capital, *Social Policy & Society*, 2 (4), p:339–348.
- Hosmer, L.T. (1995) Trust: The Connecting Link Between Organizational Theory and Philosophical Ethics, Academy *Of Management Review,* 20, p:379-403, quoted in N. Demircan ve A. Ceylan (2003) Örgütsel Güven Kavramı: Nedenleri ve Sonuçları", Yönetim ve Ekonomi, *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F.*, 10, (2), p:139-150.
- Hughes, J.T. (1991) Evaluation of Local Economic Development: A Challenge for Public Policy Research, Urban Studies, 28 (6), p:909-918.
- Jackson, T. and Roberts, P. (1997) Greening the Fife Economy: Ecological Modernization as A Pathway for Local Economic Development. *Journal of Environmental Planning*, 40 (5), p:615-629.
- Kalaycıoğlu, E. (www.iis.ac.uk/research)

- Karagül, M. ve Dündar,S. (2006) Sosyal sermaye ve belirleyicileri üzerine görgül bir çalışma, *Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi*, 12, p:61-78.
- Karakurum, M. (2006) Güven, (http://www.ba.metu.edu.tr/~manclub/yayinlar/glokal/glokalarsivi/sayi9/guven1.htm)
- Keskinok, Ç. (2006) Kentleşme Siyasaları, Kaynak Yayınları: Ankara
- Kesper, A., 1999: *Small clothing manufacturers in the Johannesburg inner city: facing the global challenge,* Urban Forum, 10, 137-164.
- Kirmanoğlu, H. (2005) Sosyal Sermaye ve Geleceği Şekillendirmek, <http: //www. kobifinans.com.tr/>.
- Knack, S. and Keefer, P. (1997), Does Social Capital Have An Economic Payoff? A Cross-Country Investigation, *Quarterly Journal of Economics*, 112 (4), p:1251-1288.
- Knowles, S. (2005) The Future of Social Capital in Development Economics Research, A Paper Prepared for the WIDER Jubilee Conference, The Future of Development Economics, University of Otago, Helsinki, 17-18 June.
- Kongar, E. Ekonomik Büyüme ve Kültürel Kalkınma, (http://www.kongar.org/makaleler/mak-mi.php).
- KOSGEB (2006) Amasya Saha Araştırma Raporu.
- KOSGEB (2006) TR83 Bölgesi Bölgesel Kalkınma Araştırma Raporu Revizyonu.
- Lagace M. (2003) Shackleton: An Entrepreneur of Survival, (http://hbswk.hbs.edu/item.jhtml?id=3612&t=leadership)
- Lash, S. and Urry, J. (1987) The End of Organised Capitalism, Polity Pres: Cambridge.
- Lelandais, G.E. (2004) Almaşık Küreselleşme Yanlısı Hareketler Özellikleri ve Sosyal Sermaye; *Sivil Toplum,* 2 (6-7), s.171-181.
- Lewis, J.D. and Weigert, A. (1985) Trust As A Social Reality, *Social Forces*, 63 (4), s. 967-985, quoted in Ferhat Özbek, İnsan İlişkilerinde Güvenin Yeri ve Önemi, *İşgücü Dergisi*, 6 (1).
- Logan, J.R. and Zhou, M. (1990) The Adoption of Growth Controls in Suburban Communities, *Social Science Quarterly,* 71, p:118-29.
- Logan, J.R., and Molotch H.L. (1987) *Urban Fortunes: The Political Economy of Place.* Berkeley: University of California Press.
- Lucas, R.E. (1988). 'On the mechanics of economic development', *Journal of Monetary Economics* 22: 3-42.
- Martin, R., Sunley, P. (2001). 'Rethinking the economic in economic geography: broadening our vision or losing our focus?' *Antipode* 33: 148-161.
- Mayer, M. (2003) The Onward Sweep of Social Capital: Causes and Consequences for Understanding Cities, Communities and Urban Movements, IJURR, 27, p:110–132.
- Meagher, K. (2005) Social capital or analytical liability? Social networks and African informal economies, *Global Networks* 5 (3), p:217–238.

- Mgquba, S. K. & Vogel, C. (2004) *Living with environmental risk, South African Geographical Journal,*86, pp. 30–38.
- Minibaş, T. (www.turkelminibas.net/DersNotlari/KalkınmaDersiNotları2005.doc)
- Molotch, H. (1976) The City as a Growth Machine: Toward a Political Economy of Space, *The American Journal of Sociology*, 82(2), p: 309-332.
- Möllering, G. (2001) The Nature of Trust From Georg Simmel to A Theory Of Expectation, Interpretation and Suspension, *Sociology,* 35 (2), p:403-420, quoted in Ferhat Özbek, İnsan İlişkilerinde Güvenin Yeri ve Önemi, *İşgücü Dergisi*, 6 (1).
- Nahapiet, J. and Ghoshal, S. (1998) Social Capital, Intellectual Capital, and The Organizational Advantage, *Academy Of Management Review*, 23 (2), p:242–266, quoted in Aytül Ayşe Özdemir, Sanal Topluluklarda Sosyal Sermaye Oluşabilir mi?, İşgücü Dergisi, 6 (1).
- Nel, E. & Rogerson, C. M. (Eds) (2005) *Local Economic Development in the Developing World: The Experience of Southern Africa* (New Brunswick, N.J.: Transaction Press).
- Nel, E. and Binns, T., 2003: *Putting 'developmental local government' into practice:the experience of South Africa's towns and cities,* Urban Forum, 14, 165–184.
- Newton, K. (2001) Trust, Social Capital Civil Society And Democracy, *International Political Science Review*, 22 (2), p:201-214, içinde E. Erdoğan, Sosyal Sermaye, Güven ve Türk Gençliği, <http://www.urbanhobbit. net/>.
- Nieto, C., Durbin, P. "Sustainable Development and Philosophies of Technology" (http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/SPT/v1_n1n2/nieto.htm)
- Norris, P. (2000) Making Democracies Work: Social Capital and Civic Engagement in 47 Societies, Paper for European Science Foundation EURESCO, Conference on Social Capital: Interdisciplinary Perspectives at the University of Exeter, 15-20 September.
- Norris, P. (2002) Democratic Pheonix: Reinventing Political Activism, Cambridge University Pres: USA.
- North, D. (1990) Institutions, Institutional Change and Economic Performance, Cambridge University Press: NY, quoted in A. Krishna and E. Shrader, (1999) Social Capital Assesment Tool, prepared for the Conference on Social Capital and Poverty Reduction, The World Bank Washington, D.C., June 22-24.
- Noyelle, T.J., and Stanback, T.M. (1983) *The Economic Transformation of American Cities.* Totowa, NJ: Rowman and Allanheld.
- Ntlanjeni, L. (2003) *Tourism development in Alexandra: the role of small-scale enterprises. MA research report,* University of the Witwatersrand, Johannesburg.
- OECD (1998) OECD Employment Outlook, OECD: Paris.
- OECD. (2001). The Well-being of Nations, The Role of Human and Social Capital.

- Offe, C. (1999) Sozialkapital – Begriffliche Probleme und Wirkungsweise.
- Olson, M. (1982) The Rise and Decline of Nations: Economic Growth, Stagflation and Social Rigidities, Yale University Pres: New Haven, quoted in A. Krishna and E. Shrader, Social Capital Assesment Tool, prepared for the Conference on Social Capital and Poverty Reduction, The World Bank Washington, D.C.June 22-24.
- Oral, N. "Az Gelişmiş Ülkelerde Tarım Nasıl Çökertiliyor" (http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=1166).
- Özelçi, T. (2002) Institutional Aspects of Regional/Local Economic Development, Doktora Tezi, ODTÜ, Mart 2002.
- Özgür E.M. (2010) "Bölgesel Kalkınma" Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü Ders Notları.
- Özşuca, Ş. (2003). 'Yapısal uyum, küresel bütünleşme ve refah devleti', Kamu-İş Dergisi cilt: 7 sayı: 2.
- Öztürk, A. (2009). Homojen ve Fonksiyonel Bölgelerin Tespiti ve Türkiye İçin İstatistiki Bölge Birimleri Önerisi, *DPT Planlama Uzmanlığı Tezi.* DPT Yayınları, no. 2802.
- Öztürk, N. (2005) *Kalkınma Kuramlarına Eleştirel Bir Bakış*, Roma:Ankara.
- Parente, S. (2001). 'The failure of endogeneous growth', *Knowledge, Technology & Policy* vol. 13 (4): 49-58.
- Pınarcıoğlu, M. (1998), *Industrial Development and Local Change: The Rise of Textiles and Clothing since 1980s and Transformation in the Local Economies of Bursa and Denizli* (College, University of London).
- Pınarcıoğlu, M. (2000), *Development of Industry and Local Change,* METU Faculty of Architecture Press, Ankara.
- Pike, A., Rodriguez-Pose, A., Tomaney, J. (2007). 'What kind of local and regional development and for whom?', *Regional Studies* vol. 41.9: 1253-1269.
- Portes, A. (1998) Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology, *Annual Review of Sociology*, 24, p:1-24.
- Portes, A. and Landolt, P. (1996) The Downside of Social Capital. *The American Prospect,* 26, www.prospect.org.
- Portes, A. and Landolt, P. (2000) Social Capital: Promise and Pitfalls of its Role in Development, *Journal of Latin American Studies*, 32, p:529-547.
- Portrant, F. (2005), *Kalkınmanın Sonu: Bir Almaşık mi Doğuyor?* (Çeviren Fikret Başkaya), Özgür Üniversite Kitaplığı:Ankara.
- Putnam, R. (1993) Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy, Princeton University Press: Princeton NJ.
- Putnam, R. (1993a) The Prosperous Community: Social Capital And Public Life, *The American Prospect*, No:13, (http://www.philia.ca/files/pdf/ProsperousCommunity.pdf).
- Putnam, R. (1993b) *Making Democracy Work: Civic Tradition in Modern Italy*, Princeton University Press: Princeton, quoted in J. Field (2003) *Social Capital*, Routledge:NY, p:75-76.

- Putnam, R. (1995). Bowling Alone: Americans's Declining Social Capital, *Journal of Democracy*, 6 (1), p:65-78.
- Putnam, R. (1996) Who Killed Civic America, Prospect, March quoted in M. Karagül, Sosyal Sermaye Üzerine Bir İnceleme, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Bahar 2005, 1, p:37-52.
- Putnam, R. (2000) Bowling Alone: The Collapse And Revival Of American Community. Simon And Schuster: New York.
- Rist, G. (1999) *The History of Development* (translated by Patrick Camiller), Zed Books: UK.
- Ritzen, J. (2000). "Social Cohesion, Poblic Policy and Economic Growth: Implication of the OECD Countries", The Contribution of Human and Social Capital to Sustained Economic Growth and Well-being, Konferans Metni, Human Resourges of Canada and OECD, Mart, Quebec.
- Robinson, R., and Garnier, M., (1986) Class Reproduction among Men and Women in France: reproduction theory on its home ground, in Robbins, D., (ed) (2000) Pierre Bourdieu Volume I, Sage Publications: London, p:144–153.
- Rogerson, C. M. (2003c) *Local economic development planning in Midrand, South Africa's eco-city,* Urban Forum, 14, pp. 201–222.
- Rogerson, C. M. (2004), *Towards Pro-Poor Local Economic Development: The Case for Sectoral Targeting in South Africa*, Urban Forum.
- Rogerson, C. M. (2004c) *Urban tourism and small enterprise development in Johannesburg: the case of township tourism, GeoJournal*, 60(3), pp. 247–257.
- Rogerson, C. M. and Rogerson, J. M., 1995: *The decline of manufacturing in inner- city Johannesburg, 1980-1994,* Urban Forum, 6, 17-42.
- Rogerson, C. M., 2000b: *Manufacturing change in Gauteng, 1989-1999: re-examining the state of South Africa's economic heartland,* Urban Forum, 11, 311-340.
- Rogerson, C. M., 2001b: *Inner-city economic revitalization through cluster support: the Johannesburg clothing industry,* Urban Forum, 12, 49-70.
- Romer, P. (1986). 'Increasing returns and long-run growth', *The Journal of Political Economy* vol. 94 no.5: 1002-1037.
- Rose, R. (2006) Getting Things Done in an Antimodern Society: social capital networkd in Russia", s:147-171, içinde J. Field, J., *Sosyal Sermaye*, (Çev. Bahar Bilgen, Bayram Şen), Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul, s.90-91.
- Rubin, H.J. (1986) Local Economic Development Organizations and the Activities of Small Cities in Encouraging Economic Growth, *Policy Studies Journal,* 14, p: 363-88.
- Sak, G. (2006) Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, Genel Değerlendirme Paneli, TEPAV.
- Sayer, A. (2001) For a Critical Cultural Political Economy, Antipode, p:687-708.

- Schneider, M. (1989) *The Competitive City: The Political Economy of Suburbia.* Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press.
- Schnur, O. (2004) (Revised June 2005) Exploring Social Capital as an Urban Neighbourhood Resource: Empirical Findings and Strategic Conclusions Of A Case Study in Berlin.
- Scott, G. & Pawson, E. (1999) *Local development initiatives and unemployment in New Zealand*, Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, 90, pp. 184–195.
- Sen, A. (1999) Development as Freedom, Oxford University Pres: USA.
- Sezgili, Öz, Yurdadoğ, ve Özgen, (2007) 5. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi.
- Shaw, G. K. (1992). 'Policy implications of endogenous growth theory', *The Economic Journal* vol. 102: 611-612.
- Sirmon, D.G. ve Hitt, M.A. (2003) Managing Resources: Linking Unique Resources, Management, and Wealth Creation in Family Firms, *Entrepreneurship Theory and Practice,* Summer, p:339-358, quoted in Hayrettin Özler, Derya Ergun Özler, ve Gülten Eren Gümüştekin, Aile İşletmelerinde Nepotizmin Gelişim Evreleri Ve Kurumsallaşma, <http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/,p.444.>.
- Solomon, R.C., and Floreres, F. (2001) *Güven Yaratmak*, BZD Yayın Ve İletişim Hizmetleri, İstanbul, MESS Yayın No : 369, quoted in Ferhat Özbek, İnsan İlişkilerinde Güvenin Yeri ve Önemi, *İşgücü Dergisi,* 6 (1), <http://www.isgucdergi. org/ >.
- Stone, C.N. (1989) *Regime Politics: Governing Atlanta, 1946–1988,* Lawrence: University Press of Kansas.
- Stone, C.N., and Sanders, H.T. (Eds.) (1987) *Politics of Urban Development,* Lawrence, KA: University of Kansas Press
- Sunal, O. (2007) Sosyal Dışlanmaya Kuramsal Yaklaşımlar, (http//: sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=65)
- Swedberg, R. (2006) Analyzing the Economy: on the contribtion of James S.Coleman, içinde J. Field (2006) Sosyal Sermaye, (Çev. Bahar Bilgen, Bayram Şen), Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul, s.90-91.
- Şan, M.K. (2007) Bilgi Toplumuna Geçişte Sosyal Sermayenin Taşıdığı Önem Ve Türkiye Gerçeği, *Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management*, Volume II Spring.
- Şenatalar, B. "Türkiye'nin Kalkınamama Serüveni" (http://www.turkishtime.org/22/30_2_tr.osp).
- Şengül, H.T. (2001) *Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar*, içinde, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi (WALD) Demokrasi Kitaplığı.
- Şenses, F. (2003) *Kalkınma İktisadı: Yükselişi ve Gerilemesi*, İletişim: İstanbul.
- TDK (1988) Türkçe Sözlük.
- Temple, J. (2000). Growth Effect of Education on Social Capital in the OECD Countries, OECD Working Paper No: 00/36.

- Temple, J. and Jonson, P.A. (1998) Social Capability and Economic Growth, *Quarterly Journal of Economics,* 113, (3), p:983-998.
- The World Bank (2006) Local Economic Development: A Primer, Developing and Implementing Local Economic Development Strategies and Action Plans by G. Swınburn, S. Goga and F. Murphy, (http://siteresources.worldbank.org/INTLED/423069-1099670772921/20738133/led_primer.pdf)
- Thompson, G., Frances, J., Levacic, R. and Mitchell, J. (eds) (1991) Markets Hierarchies and Networks: the Co-ordination of Social Life, Sage: London.
- Tickle, A. and Peck, J. (1992) Accumulation, Regulation and the Geographies of Post-Fordism: Missing Links in Regulation Research, *Progress in Human Geography*, 16 (2), p:190-218.
- TOBB Kalite ve Çevre Müdürlüğü (2002) Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi, Türkiye Ulusal Raporu
- Trainer, T. "The Simpler Way: working for transition from consumer society to a simpler, more cooperative, just and ecologically sustainable society" (http://www.arts.unsw.edu.au/tsw/).
- Trainer, T. "What is Sustainable Development" (http://socialwork.arts.unsw.edu.au/tsw/D63WhatIsSustDev.html)
- Tunç, G. (2010) 'The politics of local economic growth- a critical approach: The case of Manisa', ODTÜ Sosyal bilimler Enstitüsü Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Turan, A.F., (http://www.derneklerdergisi.com/372/avrupa-birliginin-turkiyeye-yonelik-mali-yardimlari-ve-sivil-toplum-kuruluslari.html).
- Tüylüoğlu, Ş. (2006) Sosyal Sermaye, İktisadi Performans Ve Kalkınma: Bir Yazın Taraması, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi,* (12), p:14-60.
- UNDP (2003) *South Africa Human Development Report 2003—the Challenge of Sustainable Development in South Africa: Unlocking People's Creativity*, Oxford University Press: Cape Town.
- United Kingdom, Office for National Statistics, 2001, Social Capital: A Review of the Literature, Social Analysis and Reporting Division.
- Uphoff, N. (1996) Learning from Gal Oya: Possibilities for Participatory Development
- Uslaner, E.M. (2002) The Moral Foundations of Trust, Cambridge University Press: NY.
- Uslaner, E.M. (2004) Trust As A Moral Value, in D. Castiglione, J.W. Van Deth and G. Wolleb (Eds) Handbook Of Social Capital, Oxford University Press, içinde E. Erdoğan, Sosyal Sermaye, Güven ve Türk Gençliği, <http://www.urbanhobbit. net/>.
- Uzun, A.M. (2003) Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası, C.Ü. İktisadi İdari Bilimler Dergisi, 4, (2).
- Wallace, R.A. ve Wolf, A. (2004) *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (çev. Leyla Elburz ve M. Rami Ayas), Punto Yayıncılık: İzmir.

- Warren, M.E. (2001) Social Capital and Corruption, (http://socialsciences.exeter.ac.uk/politics/research/socialcapital/papers/warren.pdf)
- Whiteley, P.F. (2000) Economic Growth and Social Capital, *Political Studies*, 48, p:443-466.
- Wilkinson, R. (1996) Unhealthy Societies: The Afflictions of Inequality, Routledge: London.
- Wilson, D. (1998) Weak Ties, Strong Ties: Principles in Mexican Migration, *Human Organization*, 57 (4), p:394-403.
- Wong, C. (2002) Developing indicators to inform local economic development in England, *Urban Studies*, 39, p:1833-63.
- Wong, Cecilia (1998). 'Determining factors for local economic development: The perception of practitioners in the North West and Eastern regions of the UK', *Regional Studies*, 32 (8), 707-720.
- Woodhause, A. (2006) Social Capital and Regional Development in Australia: A Case Study, *Journal of Rural Studies*, 22, p:83-94.
- Woolcock, M. (2000) The place of Social Capital in Understanding Social and Economic Outcomes, The Contribution of Human and Social Capital to Sustained Economic Growth and Wellbeing, Konferans Metni, Human Resourges of Canada and OECD, Quebec.
- Woolcock, M. (2001) The Place of Social Capital in Understanding Social and Economic Outcomes, *Canadian Journal of Policy Research*, 2 (1),p:1-17, quoted in J. Field (2006): *Sosyal Sermaye,* (Çev. Bahar Bilgen, Bayram Şen) Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Woolcock, M. (2001) The Place of Social Capital in Understanding Social and Economic Outcomes, (http://www.oecd.org/dataoecd/5/13/1824913.pdf).
- Woolcock, M. and Narayan, D. (2000) Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy, *The World Bank Research Observer*, 15 (2).
- www.yesilirmak.org.tr/http/YHKB_Genel1.htm
- Yavilioğlu, C. (2002) Kalkınmanın Anabilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri, C.Ü. İktisadi İdari Bilimler Dergisi, 3, (1).
- YHKB (http://www.yesilirmak.org.tr/hakkinda.aspx?baseid=1&subid=2).
- Yılmaz, S., (http://www.planlama.org/index.php?option=com_content&task=view&id=1516&Itemid=93)
- Yülek, M. A. (1997) 'İçsel büyüme teorileri, gelişmekte olan ülkeler ve kamu politikaları üzerine', *Hazine Dergisi* Sayı.6.

Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı Bünyesinde Yayınlanmış Diğer Yayınlar

1. ODTÜ, SBE, Kent. Pol. Plan. ve Yerel Yön. ABD, (1995) Yerel Yönetim Maliyesinin Yeniden Örgütlenmesi (3 cilt).

2. ODTÜ, SBE, Kent. Pol. Plan. ve Yerel Yön. ABD, (1996) İller Bankasının Yeniden Yapılandırılması (2 cilt).

3. Ersoy, M. ve Şengül, T. (1998) Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması: Türkiye Örneği, ODTÜ, SBE, Kent. Pol. Plan. ve Yerel Yön. ABD.

4. Şengül, T. ve Ersoy, M. (1999) Kentsel Yoksulluk ve Geçinme Stratejileri: Ankara Örneği, ODTÜ, SBE, Kent. Pol. Plan. ve Yerel Yön. ABD.

5. Ersoy, M. ve Şengül, T. (2001) Sanayisizleşme Sürecinin Kentsel Yaşama Etkileri: Zonguldak Örneği, ODTÜ, SBE, Kent. Pol. Plan. ve Yerel Yön. ABD.

6. Ersoy, M. ve Şengül, T. (2002) Kente Göç ve Yoksulluk: Diyarbakır Örneği, ODTÜ, SBE, Kent. Pol. Plan. ve Yerel Yön. ABD

7. Ersoy, M. ve Şengül, T. (2003) Şanlıurfa İl Gelişim Planı Çalışmaları, ODTÜ, SBE, Kent. Pol. Plan. ve Yerel Yön. ABD

8. Şengül, T. ve Ersoy, M. (2004) Şanlıurfa Kentinde Yoksulluk, ODTÜ, SBE, Kent. Pol. Plan. ve Yerel Yön. ABD.

9. Ersoy, M. ve Balaban, O. (2005) Göçmen Nüfusun Kentle Etkileşim Süreci: İskilip Örneği, ODTÜ, SB E, Kent. Pol. Plan. ve Yerel Yön. ABD.

10. Ersoy, M., Şengül, H.T., Tunç, G. ve Yoloğlu, A.C. (2006) Sağlıksızlığın Kentleşmesi: Ankara ve Diyarbakır Kentlerinde Sağlık Sorunları Üzerine Bir Araştırma, ODTÜ, SBE, Kent. Pol. Plan. ve Yerel Yön. ABD.